

BEATI FLACCI ALBINI

SEU

ALCUINI

CAROLI MAGNI MAGISTRI

OPERUM PARS PRIMA. -- EPISTOLÆ.

MONITUM FROBENII.

I Primus eorum qui plures beati Alcuini epistolas uno fasce collectas dederunt, fuit Henricus Canisius, qui omnino sexaginta septem e cod. ms. bibliothecæ Sanct-Gallensis in lucem produxit tom. I Antiq. Lctionum, n. 61. Illas deinde Basnagius in nova Canisii editione, tom. II, part. 1, recudi fecit. D. Andreas Quercetanus easdem epistolas, in prioribus editionibus ut plurimum mutilas, scriptorumque incuria vitiatas, et multis locis hiantes, emendatiores dedit, pluresque alias, e vetustissimo codice ms. V. cl. Pauli Petavii descriptas, addidit, atque parti II Operum beati Alcuini inseruit, omissis tamen, quæ Canisius suas **Q** illustravit, notis eruditiss. Posthac viri celeberrimi, magnique apud eruditos nominis, Lucas d'Acheri, Joan. Mabillonius, Edmundus Martene, Stephanus Baluzius, Usserius, Bernardus Pezirus alias quoque epistolas beati Alcuini e variarum bibliothecarum latebris eruerunt, suisque Spicigiis, Analectis, Thesaurisque Anecdotorum insertas sparsim miserunt in publicum. Celeberrimus Mabillonius inter hos felicior fuit, qui sex omnino et viginti epistolas nondum editas in cod. ms. bibliothecæ monasterii nostri sancti Emmerami reperit, atque in suis Analectis a pag. 398-408, rec. edii. exhibuit, easque felici conjectura ad beatum Alcuinum pertinere deprehendit; mutilæ enim ubique in præfato codice exstant, ut generalium pro epistolis scribendis formularum specimina potius quam integrarum formam præferant, omissis nimirum illorum, a quibus aut ad quos exaratas fuerant, nominibus aliisque circumstantiis singularibus. Ipse etiam titulus illis epistolis in codice præfixus lectorem de illarum auctore incertum reddebat; is enim talis est: *Incipiunt quedam epistolæ ex quorundam nobilium [Apud Mabill., erronee, nororum] doctorum libris excerptæ.* Conjectura tamen virum celeberrimum, dum illas Alcuino tribuit, minime, ut mox patebit, fefellit, licet in iis declarandis nonnunquam a vero invitus aberraverit, prout suis locis adnotamus.

Has informes, quales, ut diximus, in codice nostro scriptæ exstant, epistolas Mabillonianas pene omnes faventibus Musis integras deteximus in duobus vetustis optimæ notæ ac ferme coævis codicibus mss. e bibliotheca illustrissimi capituli cathedralis Salisburgensis nobiscum liberalissime communicatis. Pars earum maxima Aquilæ seu Arnoni primum episcopo, postea primo archiepiscopo Salisburgensi a beato Alcuino inscripta est. In illis circumstantiis singulares, quæ in generalibus formulis, in quas in cod. sancti Emmeramii redactæ fuerant, omissæ sunt, exprimentur, ut plane nunc epistolæ illæ pro novis haberi possint.

Præter has vero epistolas Mabillonianas aliæ quædam ex iisdem codd. Salisb. a nobis exhibentur nemini antea visæ aut memoratæ, quod suis locis monebimus.

Etsi vero in hac nostra collectione sat magnus

A epistolarum beati Alcuini numerus compareat, plures alias tamen, quas idem ad varias et maximæ quoque dignitatis personas exaravit, adhuc desiderari novimus, et in quibusdam fortassis bibliothecarum forulis etiamnum latentes, ni, quod magis dolendum foret, omnino perierint, manum industriam expectare non dubitamus. Certe ad solum beatum benedictum abbatem Ananiensem, amicitia sibi conjunctissimum, noster tot epistolas scripsit, ut inde integer libellus confici potuisset, prout testatur Ardo Smaragdus in Vita sancti Benedicti Anian., tom. V Act. Mabill., pag. 205, n. 36. Neque tamen vel una ex eis superesse videtur.

Ipse quoque beatus Alcuinus in suis quæ exstant epistolis aliarum multarum ad Carolum Magnum, ad Arnonem, ad Paulinum Aquileiensem, ad reges et episcopos Angliæ, ad primates Germaniæ, Galliæ, Italiæ, etc., scriptarum meminit, quæ nunc nullibi compareant.

B Lelandus, de Scriptoribus Britannicis, cap. 100, pag. 123, meminit epistolæ Alcuini ad Higebaldum Lindisfarnensem episcopum, indeque verba citat, quibus tacito quodam studio Candidum repetit discipulum. Usserius vidit epistolam ad Josephum, aliam ab illa quam infra sub n. 131 (nunc 173) exhibemus. Reynerus apud Alfordum Annal. Anglo-Saxon. ad annum 804, n. 20, pag. 14, recenset epistolam centesimam quinquagesimam ad Eadbalduum Gerwicensem abbatem, ex qua hæc solum verba refert: « Non ignotum esse tuæ dilectioni, venerande frater, credo, quod olim sancti Patres antecessores tui mihi, licet indigno, familiaritatis vestræ gratiam perdonaverunt, et in albo beatitudinis vestræ mee parvitatatis nomen conscribi jusserunt, ita, ut unus essem ex vobis, ubicunque Deo volente essem. »

C Scriptor anonymus Vitæ sancti Liudgeri testatur quod Carolus Magnus hunc sanctum virum litteris Alcuini, cujus idem in Britannia discipulus fuerat, ad se venire mandaverit. Mabill. Act. Ss., sæc. IV, pag. 40.

Celeberrimus Stephanus Baluzius tom. I Capitul., pag. 1442, narrat quod post absolutam Capitularium editionem in bibliothecam Colbertinam delata fuerit vetustissima epistolarum Alcuini collectio, unde is epistolam ad Candidum et Nathanaelem descripsit, et loco citato edidit. Quenam aliæ ibidem epistolæ continueantur nec ipse Baluzius, nec alius quisquam eruditorum prodidit, atque ideo ignoratur sintne eadem cum editis a Quercetano aliisve, an diversæ. Idem dicendum de quibusdam epistolis, quarum in Catal. mss. Angliæ et Hiberniæ, Oxonii anno 1697 in fol. edito, fit mentio. Ibi enim legitur, haberi in cod. ms. Thomæ Gale, n. 5996, epistolas Alcuini editas plures et meliores; in cod. ms. ecclesiæ Salisburgensis, n. 931, Alcuini epistolas et versus ad Carolum; in cod. ms. Symonds d'E-vves baronetti, n. 10025, Alcuini Caroli Magni magistri epistolas xxi

cum adnotationibus. In eodem Catalogo, pag. 237 et 262, recensentur *Joannis Lelandi et Ricardi Jamesii collectanea ex epistolis Albini seu Alcuini.* In veteri quoque Catalogo incliti monasterii S. Petri Salisburgi notantur Alcuini septem epistolæ ad Arnonem illius sedis episcopum, quæ nunc inquiringentium oculos fugiunt.

Ex his codicibus, Angliæ præprimis, beati Alcuini epistolas plurimum augeri, editasque admodum illustrari potuisse, si copia illorum mihi facta fuisset, nemo est qui non censeat. Sed jam tædet eruditorum quorundam subsidia, jam variis modis sollicitata, diutius et id quoque frustraneæ fortassis, expectare. Danus ergo hoc loco epistolas omnes quarum nobis copia fuit, reliquas publico litterato non invideant diutius, sub quarum custodia delitescunt.

Priores, quos memoravimus, editores nullum epistolarum ordinem servarunt, præter illum quem forte invenerunt in codd. mss. aut quo ad eorum manus pervenerunt. Nobis animus erat, quod in nostro conspectu novæ hujus editionis ante aliquot annos impresso significavimus, illas juxta personarum, ad quas scriptæ fuerant, dignitatem collocare; sed a viro reverendissimo, laude eruditionis celebrissimo et amico integerrimo D. Anselmo Desing ab-

bate Ensдорfensi in superiori Palatinatu, moniti, consilium mutavimus; nullam enim, aiebat ille, talis ordo attentionem meretur apud eruditos; gratior futurus est ordo chronologicus, qui magis illustrat et afficit. Hoc igitur consilium secuti epistolas hæc, ab aliis collectim sparsimque editas, seu e codd. mss. descriptas commiscuimus, atque secundum annorum seriem, ubi ea vel certis vel verosimilibus indicibus deprehendi potuit, disposuimus; illis vero, in quibus tempus quo scriptæ sunt, nullo indicio proditur, ultimum assignavimus locum.

Quanti pretii ejusmodi litterarum monumenta, præsertim si a viro gravi, circumspecto, rerumque sui temporis maxime perito scripta fuerint, habenda sint, nemo eruditorum ignorat. Horum porro commodo servituri, notas, quibus obscura illustrentur, ubique, siquidem succurrerant, addidimus; reliquas vero aliunde, a Canisio, Mabillonio, Basnagio aliisque mutuavimus, illorumque conjecturas, nonnumquam a vero abludentes, e melioribus, quibus illi carebant, epistolis correximus, servata, quæ tantos viros decet, reverentia et modestia.

Ultimo monendus lector eruditus, illa quæ uncis conclusa habentur, nunc primo editis addita fulasce ex codd. mss.

MONITUM EDITORIS PATROLOGIÆ

IN NOVAM EPISTOLARUM B. ALCUINI RECENSIONEM.

Novam in hac beati Alcuini editione epistolarum sancti Patris recensionem facturi, paucis lectorem monitum volumus. Frobenius, cujus, ut præstantissimam, editionem sequimur, centum sexaginta duas tantum collegerat epistolas, quarum maximam partem miserat prelo, cum ex insperato, sed serius, alias numero septuaginta unam excepit, quas ex Anglicis codicibus excerptas transmisit D. de Brequigny. Has seorsim, sub titulo: *Mantissa ad superiores epistolas*, edidit. Nos, ut editionem novam condentes, epistolas seorsim a Frobenio recusas prioribus inserimus, unicuique restituendo suum ordinem chronologicum, vel qualem requirebat materiæ cognatio vel personarum identitas. Nunc Monitum subjiciemus quod Frobenius epistolis sibi serius transmissis præfixit.

Epistolæ quas hic plane ineditas et hucusque pene incognitas exhibeo, serius ad manus meas pervenerunt, quam ut illas suo ordine præcedentibus inserere potuerim. Istæ namque jamjam ultra medietatem typis emerant, cum vir doctissimus, modernus celeberrimæ bibliothecæ sancti Germani a Pratis custos D. Lieble faustum mihi nuntium attulit, epistolas Alcuini omnino LXXI ineditas, ex codd. mss. sæc. IX bibliothecæ Harleianæ in Anglia descriptas fuisse a viro doctissimo D. de Brequigny regiæ inscriptionum et humaniorum litterarum Academiæ socio, qui anno 1767 illuc pro hujusmodi cimeliis litterariis colligendis jussu regis Christianissimi missus fuerat; virumque hunc præclarum promptissimum se exhibere, ad illas pro nova editione Operum beati Alcuini communicandas. Quantum mihi gaudium ex hoc nuntio acciderit, illi norint qui in erendis et recondita vetustate hujusmodi thesauris sunt occupati. Noværam quidem diu antea ex Catalogo mss. Angliæ et Hiberniæ edito Oxonii anno 1697, quod inter codices mss. D. Synonds d'Ewes baronetii sub n. 10025 serventur *Alcuini, Caroli Magni magistri, epistolæ xci cum adnotationibus; item epistola una Caroli Magni, et aliarum septem Dungal abbatis.* Quem codicem eumdem existimo ac illum bibliothecæ Harleianæ, prout ex relatione cl. D. Brequigny statim referenda colligi datur. Propterea eruditos Angliæ per amicum, cui cum ipsis commercium litterarium erat, conveni; eosque, ut pro exornandis augendisque Operibus beati Alcuini eorum conterranei præfatas epistolas meis sumptibus describi, atque ad me deferri facerent, rogatos volui.

Sed conatus mei fuere frustranei, ob pretium pro his mercibus statutum prorsus immodicum.

Me igitur felicem, quod pretiosæ istæ vetustatis reliquiæ tandiu absconditæ in manus inciderint magis liberales, et ad elargiendum promptiores; harumque beneficio eo adhuc tempore ad me delatæ fuerint, quo epistolis jam impressis per modum mantissæ jungi potuerint.

Porro qua ratione præfatus doctissimus D. de Brequigny epistolas hæc fuerit adeptus, quantumque industriæ in illis describendis adhibuerit, ipsomet litteris ad me missis significat, quas hic majoris fidei gratia exhibere eruditus haud ingratum erit.

Inter præstantissima bibliothecæ Harleianæ cimelia, quæ in museo Britannico Londini assertantur, exstat codex ms. signatus n. 208, membranaceus, minori forma, quam vocant in-4°, cxxix foliis constans, nitidissimo caractere in Gallia, ut videtur, exaratus. Epistolas Alcuini complectitur codex ille xci, quarum maxima pars inedita. Has exscribere operæ pretium duxi, cum de hoc codice altum silentium sit apud omnes, quos evolvi, bibliographos; nec memoretur ab Anglis ipsis, seu in Biographia Britannica recentius edita, seu in bibliotheca Tanneri, anecdotorum operum et manuscriptorum investigatoris diligentissimi.

Ad id incitabat me plurimum, quod nota huic codici præfixa moneat, doctissimum Usserium hæc epistolas cum editis a Chesnio Alcuini epistolis contulisse anno 1642, et manu sua distinxisse,

« quas vulgaverat Chesnius, ab iis quæ nondum typis mandate fuerant : unde non temere, ut credo, conjecturam faciebam, Armachanum præsullem de iis tunc prelo committendis cogitasse.

« Et certe, nec luce publica, nec tanti viri curis indigna videbatur hæc Alcuini epistolarum collectio; quod profecto constabit inter omnes qui eam evolverint. Ex plurimis litteris quas Alcuinus ad sanctum Benedictum Anianensem scripsit, nullam ad nos pervenisse existimarunt, et vehementer doluerunt scriptores Historiæ litterariæ Galliarum (tom. IV, pag. 329). Harum una saltem (duæ certe) superest inter eas quas codex Harleianus exhibet.

« Alias quoque epistolas præter Alcuinianas habet idem codex, quarum septem Dungalo abbati tribuuntur, breves quidem, sed anecdotæ omnes. Has proxime antecedit epistola majoris momenti a Carolo Magno scripta ad Michaelem imperatorem. Hanc appendicis loco epistolis Alcuini subnectere libuit, quod non ingratum fecisse me arbitror, omissis Dungalii litteris, quas hic indicasse sufficiat.

« Non supervacaneum sane duxissem totum codicem exscripsisse; sed mihi aliis impedito non licuit. Id tantum in me sumpsit, ut quas Usserius ineditas docuerat Alcuini epistolas, cum eas nec posterius editas deprehenderem, curarem transcribi, addita, quam modo laudavi, Caroli Magni epistola itidem hactenus inedita.

« Ipse has omnes cum codice ms. contuli et affirmare ausim, ad exemplum archetypi accuratissime expressas, mendis etiam quæ incuria veteris scriptoris in manuscriptum irreperant, in apographum ad majorem fidem translatis.

« Ergo emendatione in locis non paucis, imo et in pluribus illustratione indigent epistolæ illæ, sed huic labori suscipiendo nec ego par sum, nec otium mihi datur. Satis fuerit, si in Operum omnium Alcuini collectionem a doctissimo viro cum omni

« eruditionis apparatu edendam hanc meam qualemcunque symbolam contulerim, in magno opere adjutor debilis et pusillus administer.

« Ita Londini transcriptum prius fieri curaveram, ut suo unaquæque epistola quaternione contineretur. Verum, dum ex his quaternionibus in spissiores foliorum fasciculos secunda manu congeruntur epistolæ, nec suus unicuique assignatur quaternio, ordo in ms. servatus intervertitur amanueasis oscitantia. Sed quis fuerit ordo ille, satis apparebit ex numero foliorum ms. codicis, singulis prout scriptæ sunt epistolis affixo.

« Hæc raptim scribebam Parisiis vi Idus Martii 1769 ad usum reverendissimi et illustrissimi D. D. Frobenii, abbatis principis S. Emmerami Ratisponensis, cui salutem plurimam dare liceat et precari fausta omnia.

« DE BREUIGNY,

« Regiæ inscript. et hum. litt. Academiæ socius. »

B « Ita vir doctissimus simul ac modestissimus, cui pro detecto hoc thesauro litterario, qui sane magni in historia tam civilis quam ecclesiastica æstimari debet, grates perpetuas habeant eruditi omnes.

« Errores veteris scriptoris in textu emendavi quidem, lectione tamen codicis notata, ut eruditi judicare possint num nostra correctio sit probanda vel improbanda.

« Epistola Caroli Magni ad Michaelem imp., quam vir clarissimus Alcuinianis appendicis loco subnexuit, illa est quam idem legatis suis, Amalario episcopo Trevirensi, et Petro abbati Nonantulano, pro pace inter utrumque imperium confirmanda missis, ad præfatum imperatorem una cum instrumento pacis deferendam tradidit. Illam loco opportuno inter opera Alcuino supposita dabimus, post ejusdem Amalarii opusculum De caeremoniis baptismi, falso hactenus Alcuino ascriptum, una cum Hodeporico illius, hactenus quoque desideratum, et epistolis illius ad Petrum itineris socium, hujusque responsoriis hucusque pariter ineditis. »

4. EPISTOLA PRIMA.

AD AERICUM DUCEM ^b.

(Anno 787.)

Laudat illum ob studium sacræ lectionis et humilitatem: optat illi victoriam adversus infideles; pietatis Christianæ præceptorem proponit sanctum Paulinum Aquileiensem.

Venerando viro Aericu duci, Albinus magister salutem.

Satis mihi sacræ lectionis intentio et piæ humilitatis conversatio placet in vobis, et in qua meæ parvitatibus familiariter mansuiculam visitare non spreveritis. Unde et gratias agimus vestræ benignitati, Deumque dilectissime [Al. diligentissime] pro vestra deprecamur sospitate, quatenus tuæ fortitudinis dexteram contra adversarios sancti sui nominis victricem ubique faciat et ab omni adversitate diabolicæ fraudis, seu a cunctis inimicorum insidiis, suæ magnæ pietatis potentia clementer custodiat: cujus sanctissimam voluntatem in observatione mandato-

« Hæc epistola inter Quercetanas 94, inter Canisianas 53 est. Viro clarissimo Madrisio Utinensi, Operum sancti Paulini patriarchæ Aquileiensis Patrologiæ tomo C, col. 525, scripta videtur statim ab adventu Aericu ducis Forojuliani, hoc est, anno 787. « So enim tempore, ait, Alcuinus Franciam, unde paulò ante discesserat Henricus (Aericus), incolebat, qui antequam provinciam ducatus adiit, Alcuinum invisere potuit, monita forte salutis æternæ ad susceptum opus sine Dei offensa exantlandum exortulaturus. »

rum illius, quantum humanæ possibile sit fragilitati, intentissime efficiens, ut te in prosperis regere et in adversis protegere dignetur. Plura tibi, vir venerande, de Christianæ pietatis observatione forte scripsissem, si tibi doctor egregius et pius cælestis vitæ præceptor Paulinus meus ^c, præsto non esset, de cujus corde emanat fons viventis aquæ, in vitam salientis æternam (Joan. iv, 14). Illum hæc eas tibi salutis æternæ conciliatorem, ne alicubi tuæ conversationis pes impingat: sed recto itinere currens, divina donante gratia, ad perpetuæ portæ vitæ pervenire mereatur. Vive et vale feliciter in æternum.

5. EPISTOLA II.

AD ARNONEM.

(Anno 790.)

D *Illum præsentem habere desiderat; hortatur ad solertem curam animarum suo regimini commissarum; Laidradum salutari cupit; se vero ob regni novitatem adhuc in patria (Anglia) retineri significat.*

Dilecto Patri Aquilæ episcopo Albinus salutem.

« Aericus ab aliis Henricus, Ericus et Erichus appellatur, provinciæ Forojulienis dux a Carolo Magno constitutus est anno 787; de eo plura vide apud Madrisium loc. cit. in dissert. in Librum Exhortationis sancti Paulini.

« Paulinus meus. Hujus Vitam egregie illustratam ab eodem viro clarissimo Madrisio vide in Operibus sancti Paulini ab illo editis. Paulinus vero præstitit Aericu, quod Alcuinus hic optat, per Librum Exhortationis qui exstat ibidem.

« Hæc epistola habetur in cod. ms. Salisburgens.

Satis suavi commemoratione vestram recolo, sanctissime Pater, dilectionem, et familiaritatem, optans, ut quandoque eveniat mihi tempus amabile, quo colulum charitatis vestræ desideriorum meorum digitulis amplecter. O si mihi translatio Habacuc esset subito concessa, quam citatis manibus ruerem in amplexus paternitatis vestræ, et quæ compressis labris [Al., labiis] non solum oculos, aures et os, sed etiam manuum vel pedum singulos digitorum articulos non semel, sed multoties oscularer. Verum quia meriti mei non est ita venire ad te, mittam sæpius rusticitatis meæ litteras ad te, ut vice verborum meorum loquantur pro me, et dicant :

Semper in æternum, præsul sanctissime, salve, Atque tui cuncti valeant, rogo, semper amici [Ed., amice].

Obsecro iterum, iterumque admoneo, ut te ipsum consideres, et quo tendas agnoscas, et quid facias prævideas, et coram quam terribili Iudice rationem redditurus sis, non solum de te, sed etiam de singulis animabus quæ tuo commissæ sunt regimini. Idcirco non segniter labora, prædica opportune, inopportune [Al., importune], id est, volenti et nolenti, argue, obsecra, increpa, ut mercaris audire a Domino Deo tuo : *Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui (Matth. xxv, 21)*. [Saluta, obsecro, Lædredum^a consocium et amicum meum. Sequenti anno certum eum faciam, si ille certus erit quid velit, vel quid possit. ^b Novitas regni nostri me retinet adhuc in isto anno; salus vos retineat in regno æterno.] Mementote in orationibus vestris nostri nominis, obsecro. Memor sit vestri omnipotens Deus in æterna misericordia. [Scribite mihi,

et in Sanct-Emmeramiano, quo Mabillonius usus est; cur vero illam præterierit vir celeberrimus, ignoro. Uncis inclusa dedimus ex cod. Salisb. omissa in nostro.

^a *Lædredum. Laidradum* puto, postea episcopum Lugdunensem, quocum Alcuinus arctam semper amicitiam coluit. Is in Norico natus inter domesticos Arnonis fuerit tunc temporis, quando Alcuinus prima vice Galliam accessit.

^b *Novitas regni nostri*. In alia quadam epistola, quam integram necdum detegere potuimus, referente Malmesb. lib. 1 De gest. reg. Angl., scripsit Alcuinus : *« Benedictus Deus, qui facit mirabilia solus. Nuper Athelredus filius Athelwoldi de carcere processit in solium et de miseria in majestatem; cuius regni novitate detenti sumus, ne veniremus ad vos. »* Hæc novitas contigit anno 790, ut habet Simeon Dunelmensis et alii Anglorum historici. De eadem novitate Alcuinus hoc loco intelligendum esse existimo; et eodem vel sequenti anno datam fuisse præsentem epistolam, cum Alcuinus nondum ex Anglia in Galliam rediisset.

^c Hanc epistolam, cuius fragmentum exstat apud Malmesb., lib. 1 Reg. Angl. cap. 4, Jacobus Usserius integram ex duobus antiquissimis codd. bibliothecæ Cottonianæ descripsit et edidit in Vet. Hibernicarum epist. Sylloge, pag. 49.

⁷ *Pio Patri Colcu*. Hunc Usserius vocat lectorem in Scotia, forte in monasterio Hiitensi, ait Mabill. Annal. lib. xxvi, n. 10. Ejus mentionem Alcuinus alibi facit, nempe in epist. ad Josephum, quæ, testa

A obsecro, quomodo habeatis, et quid novi apud vos accidisset istis diebus. Commendate, vel scribite, deprecor, nomen meum per monasteria et amicos vestros.] Pax vobis et salus in sæcula perpetua.

6^c EPISTOLA III.

AD COLCUM LECTOREM IN SCOTIA

(Anno 790.)

Varia enarrat quæ in itinere suo vel vidit, vel audivit.

Benedicto magistro et ^d pio Patri Colcu Alcuino humilis levita salutem.

Audita sanitate et prosperitate paternitatis vestræ, totus, ut fateor, gavisus sum visceribus. Et quia curiosum te nostri itineris putavi, vel rerum in mundo nuper gestarum, per hos rusticitatis meæ apices tuæ providentiæ innoscere curavi, seu audita, seu visa.

Primo sciat dilectio tua, quod miserante Deo sancta ejus Ecclesia in partibus Europæ pacem habet, proficit ac crescit. Nam ^e antiqui Saxones et omnes Frisonum populi, instante rege Carolo alios præmiis et alios minis sollicitante, ad fidem Christi conversi sunt. Sed ^f anno transacto idem rex cum exercitu irrupit super Sclavos, quos nos Vionudos dicimus, eosque subegit suæ ditioni. ^g Græci vero tertio anno cum classe venerunt in Italiam, et a ducibus regis præfati victi fugerunt ad naves: quatuor millia ex illis occisi, et mille captivi feruntur. Similiter et ^h Avari, quos nos Hunos dicimus, exarserunt in Italiam, et a Christianis superati [Malmesb., a ducibus præfati regis Christianissimi], domum cum opprobrio reversi sunt: Nec non et super Baugariam irruerunt, qui et ipsi ab exercitu Christiano superati et dispersi sunt. Etiam et ejusdem Christianissimi regis duces et tribuni multam partem Hispaniæ

eodem Usserio, adhuc inedita latet in prædictis codd. Cottonianis. Ibi : *« Sanus est magister vester Colcu et sani amici tui, qui apud nos sunt. »*

^e *Antiqui Saxones... conversi sunt*, dum nempe anno 785 Widichindus et Albio in villa Attiniaco cum omnibus fere incolis Saxonie baptizati sunt, et sic tota Saxonia subjugata est Francis; ut loquitur analista Metensis, et ipse Carolus in epist. ad Offam regem Merciorum, tom. I Capitul. Baluzii, pag. 194 (Patrologiæ tomo XCVIII, col. 907).

^f *Anno transacto Sclavos... Vionudos*, etc. Hoc factum anno 789 refertur in fragm. Annal. edit. Chesnii, tom. II Script. Franc., pag. 21, his verbis : *« Anno 789 fuit rex Carolus in Sclavonia et venerunt ad eum reges Sclavoniorum Dragitus et filius ejus et alii reges Witsan et Drago cum reliquis reges Vuididorum... et subdidit has nationes in sua ditione. Qui hic Winidi seu Vionudi, ab aliis Wilcii, Wilzi et Wulzi appellantur. »* Alcuinus igitur hanc epistolam scripsit, non anno 795, prout Usserio videbatur, sed anno 790, quo dicere potuit, anno transacto Sclavos subactos fuisse.

^g *Græci tertio anno*, etc. Ante scriptam, ut interpretor, hanc epistolam, hoc est anno 788, qui tertius est ab anno 790 simul numerato. Legendum ergo videtur : *Tertio abhinc anno*. De Græcorum in Italiam adventu et strage illo anno facto, vide Annales Francorum.

^h *Avari... in Italiam... et super Baugariam*. De hac irruptione vide Annales Loisel. et alios ad annum 788.

• *tulerunt a Saracenis quasi trecenta millia in longum per maritima. Sed heu, prohi dolor! quod iidem maledicti Saraceni (qui et Agareni) tota dominantur Africa et Asia majore maxima ex parte: de quorum egressione tuæ venerandæ prudentiæ dudum, ut existimò, scripsi.*

De cætero, Pater sanctissime, sciat reverentia tua, quod ego filius tuus, et Joseph vernaculus tuus, Deo miserante, sani sumus, et tui amici toti qui apud nos sunt, in prosperitate Deo serviunt. Sed nescio quid nobis venturum sit. ^b Aliquid enim dissensionis, diabolico fomento inflammante, nuper inter regem Carolum et regem Offam exortum est, ita ut utrinque navigatio interdicta negotiantibus cesset. Sunt qui dicunt, nos pro pace esse ^c in illas partes mittendos. Sed obsecro, ut vestris sacrosanctis orationibus manentes vel euntes muniamur. Nescio quid peccavi, quia tuæ paternitatis dulcissimas litteras multo tempore non merui videre; tamen pernecessarias orationes sanctitatis tuæ me quotidie sentire credo.

Misi charitati tuæ aliquid de oleo, quod vix modo in Britannia invenitur, ut dispensares per loca necessaria episcoporum ad utilitatem hominum, vel honorem Dei [*Al.*, utilitatem honoris Dei]. Misi quoque quinquaginta siclos fratribus de eleemosyna Caroli regis (obsecro ut pro eo oretis) et de mea eleemosyna quinquaginta siclos: et ad australes fratres Balduvinea triginta siclos de eleemosyna regis, et triginta de eleemosyna mea, et viginti siclos de eleemosyna patrisfamilie Areidæ, et viginti de eleemosyna mea; et per singulos anachoretas tres siclos de puro argento, ut illi omnes orent pro me, et pro Domino rege Carolo, ut Deus illum conservet ad tutelam sanctæ suæ Ecclesiæ, et ad laudem et gloriam sui nominis. Exaudiat vos omnipotens Deus pro sancta sua Ecclesia intercedentes, et proficere faciat in salutis æternæ prosperitate.

^a *Tulerunt a Saracenis.* Hæc fortassis intelligenda sunt de expeditione maxima anno 788 a Carolo in Hispaniam suscepta, qua Pampilonam destructam, Hispanosque et Wascones subjugatos fuisse, narrant illorum temporum annaliste.

^b *Aliquid enim dissensionis, etc.* Quæ fuerit hujus simultatis causa, discimus, inquit Mabill. Act. SS. Ben. sæc. iv, part. 1, pag. 169, ex Chronici Fontanellensis cap. 15, ubi Carolus Magnus filio suo æquivoce filiam Offæ regis « in conjugium expostulasse, » dicitur; sed illo non acquiescente, « nisi Berta filia Caroli Magni ejus filio nuptui traderetur, » Carolum inde commotum præcepisse, « ut nemo de Britannia insula ac gente Anglorum mercimonii causa litus Oceani maris attingeret in Gallia. Sed hoc ne feret, admonitione ac supplicatione Gervoldi abbatis inhibitu esse. »

^c *In illas partes mittendos.* Mabillonius l. cit., pag. 187, ait: hanc epistolam in Anglia scriptam fuisse, unde Alcuinus ad Carolum Magnum erat mittendus. Aliter tamen postea sensit vir celeberrimus Annal. lib. xxv, n. 76, et lib. xxvi, n. 10, ubi ait: Alcuinum, qui tum in Gallia versabatur, pacis conciliandæ causa in Britanniam missum, et re quidem vera eo sub an-

4 EPISTOLA IV.

AD FELICEM EPISCOPUM.

(Ante annum 792.)

Felicis Urgellitani episcopi, ut videtur, a pietate sibi laudati, orationibus se commendat.

Pio Patri ^e Felici episcopo, Alcuinus humilis levita salutem.

Aliquorum fratrum relatione nobis notissimus es pietate, etsi non facie. Quapropter præsumpsi per fiduciam charitatis, quæ est Christus, volens meipsum tuis tuorumque fidelium per te sacrosanctis orationibus commendare: non meis meritis exigentibus, sed tuis bonis rumoribus instigantibus. Quapropter simplex obsecro ut me ea charitate Salvatori nostro commendetis, qua ille omnes suos conjunxit, Charitas enim neminem spernit. Per eum et propter eum qui venit in hunc mundum peccatores salvos facere, et veniet ad judicium justos coronare: ut tunc ego peccator vel veniam per vestras orationes accipiam, ubi vos per Dei misericordiam coronam accipiatis.

⁸ State, fratres, et viriliter pugnate pro eo qui fortiter pro vobis vincebat. Non quia qui cæperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. x, 22*). Et proficiamini de die in diem, sicut sancti Dei, qui ibant de virtute in virtutem. Plura scripsissem vobis, si superfluum non videretur eos admonere de virtutibus, quos rogare debeo ut intercedant pro peccatis meis. Sed charitas, quæ neminem spernit, etiam sustinet. Quid plus? Iterum iterumque obsecro ut me fraterno amore accipiatis in communionem orationum vestrarum, quatenus Deus charitatis remunerator vos accipiat in æternam gloriam regni sui. Valete et vivete felices in Domino Jesu, fratres charissimi.

EPISTOLA V.

AD CUDRADUM PRESBYTERUM.

(Anno 793 vel seq.)

Cudradum presbyterum post sanctorum locorum vastationem hortatur ad constantiam.

Venerando Patri ^f Cudrado presbytero Alcuinus diaconus salutem.

num 790 profectum fuisse, etsi interdictum navigationis supplicatione Gervoldi abbatis sublatum esset. Quæ quidem sententia magis cum contextu epistolæ coherere videtur.

^d Edit. Quercet. 76, Canis. 43 (Froben. 163).

^e *Felici episcopo.* « Hic est, ni fallor, ait Canisius, Felix Hildebaldus Coloniensis archiepiscopus, etc. » Sed dubio caret hunc esse Felicem Urgellitanaum episcopum, cui Alcuinus, antequam illius error de adoptione vulgaretur, se commendavit scripta hac epistola, cujus ipse Alcuinus meminit in altera ad eundem, ex codice ms. Salisb. a me descripta, et libris ejus contra Felicem præfixa, ubi ait: « olim meipsum, celeberrimam tuæ sanctitatis famam audiens; ... tuis sanctissimis intercessionibus commendare curavi. » Scripta ergo fuit hæc epistola ante annum 792, quo Felicis error jam undequaque innotuit.

^f *Cudrado presbytero.* Ecclesiæ nimirum S. Cudherti Lindisfarnensis, qui in illa vastatione, quam Alcuinus sæpius, præsertim in epistola 8 (nunc 9) deplorat, et quæ anno 793 contigit, furentes paganorum manus feliciter evasit.

Valde sanctorum locorum ingemisco [*Ms.*, ingemisco] vastationem; sed vestræ fidei lætificor constantia, Deique omnipotentis collaudans clementiam, qui tibi inter manus paganorum pepercit, ideo firma fide in quo cepisti proposito permanes: confidens tu in misericordia Dei, ut te suæ pietatis [*Suppl. clementia vel simile*]... conservet, ubicunque fraterno consilio te habitare velit Deus. Tamen sive in loco habitationis singularis, sive in fraterna cohorte [*Ms.*, fraternas cohortes], solitariam conversationem et secretas orationes, et jejuniorum propositum diligenter observa; quia non qui cœperit, sed qui perseveraverit, etc. (*Matth. x, 22*). Meque, obsecro, in sanctis tuis orationibus habeto memorialiter, sicut Buitta mihi ex tuis verbis fideli relatione promisit: visitantesque te fratres consolatione sancti Spiritus diligenter admone, exhortans eos, ut in Dei confidenti protectione, et intercessione sancti Cudberhti Patris nostri. Non in armorum strepitu, vel in ruitura lapidum congerie, sed in muro pietatis supernæ spem sibi certæ defensionis constituent; et præsentis tribulationis miseriam ad æternæ felicitatis beatitudinem transferant: toto se corde convertant ad Dominum, et si quid in moribus suis emendandum sit, non segnitier corrigant, ut Deo illorum placeat conversio, sicut Nivitarum ei placuit pœnitentia, et pepercit civitati per lacrymas contentium peccata sua. Clemens est Deus et misericors, et nullum derelinquit in se sperantem; nam et novissima Job fuerunt meliora prioribus; sic et vobis credo fiat, si ad ejus clementiam deprecandam unanimiter conversi fueritis.

• EPISTOLA VI.

AD FRATRES EBORACENSIS ECCLESIE.

(Circa annum 793.)

Se ab Eboracensibus ab infantia usque ad virilem ætatem educatum grato animo proficitur. Illorum omnium orationibus se commendat; et, ut a vitiis sibi caveant, hortatur.

Dilectissimis et valde venerabilibus in Christi charitate ^b Eboracensis Ecclesiæ fratribus, vestræ filius pietatis Albinus diaconus salutem.

Totum meæ devotionis pectus vestræ charitatis dulcedine impletur, et si quid pleno amoris modio supperaddi potest, quotidie crescendo accumulatur, ita ut solius memoriæ de vobis suavitas, supervenientes secularis angustiarum tribulationes longe a secretis mentis meæ cubilibus depellat. Et hoc mihi singulare solatium in spiritu consolationis sanctæ Dominus Christus perdonare dignatus est. Vos fragiles infantiarum meæ annos [*Al. animos*] materno fovistis affectu, et lascivum pueritiæ tempus pia sustinistis patientia, et paternæ castigationis disciplinis ad perfectam viri edoculistis ætatem, et sacrarum eruditione disciplinarum roborastis. Quid plus dicere habeo, nisi, ut æterni Regis pietas, omnia pietatis in me famulum

^a Edit. Quercet. 98, Canis. 21 (Froben. 5).

^b *Eboracensis Ecclesiæ fratribus.* Qui institutum monachorum Beneficiorum, abs dubio, profitebantur, inter quos Alcuinus se educatum et enutritum fuisse hic proficitur. Vid. Mabill. in Elogio Alcuini,

A suum per vos benefacta, perpetua summæ beatitudinis gloria remuneret? Hoc singulis vigiliarum meorum momentis, hoc quotidiana supplicatione requiro. In hac prece in conspectu Altissimi, intimas desiderii mei lacrymas per loca sanctorum martyrum vel confessorum Christi, quo me iter instabilitatis deducit, fundere non cesso.

Vos semper in corde, et primi inter verba precantia in ore. Vos, piissimi Patres, seu in communibus sanctæ orationis foris, vel in secretis deprecationum vestrarum intercessionibus Alcuinum filium vestrum, per Dei deprecor charitatem, jugiter in corde habete et in ore. Vos quoque, qui estis ætate filii, sed meritum sanctitatis Patres, per divinam obtestor clementiam, nunquam eruditionis vestræ in sanctis orationibus obliviscimini magistrum. Testis enim cordis mei mihi est inspector, quia devote vestrum semper in ecclesiasticis disciplinis et spiritali doctrina desiderabat profectum. Et si quid minus accepistis, non meæ, credo, culpæ deputari potest. Et nunquam istius voluntatis meæ, sive abens, sive præsens, de vestro profectu, benevolentia cessabit. O omnium dilectissimi Patres et fratres, memores mei estote: ego vester ero, sive in vita, sive in morte. Et forte miserabitur ⁹ mei Deus, ut cujus infantiam aluistis, ejus senectutem sepeliatis. Et si alter corpori locus deputabitur, tamen animæ, qualemcunque habitura erit, per vestras sanctas, Deo donante, intercessiones, requies vobiscum, credo, donabitur; quia, sicut puer noster Seneca se vidisse testatur, nostræ fraternitatis animas in eodem lætitiæ loco congregandas esse credimus: etsi meritum diversitas alium beatius lætari faciet, tamen æternitatis æqualitas cunctos feliciter vivere efficiet. Et sicut unus sol omnibus luget, non tamen propter oculorum distantiam æqualiter ab omnibus videtur, ita æterna beatitudo omnibus in Dei regno justis perdonabitur, licet meritum sublimitas alios majore gloria coronet. Ad quam gloriam, charissimi fratres, tota intentione et voluntatis operis vosmetipsos dignos pervenire præparate.

Nulla carnalis concupiscentia, nulla sæcularis ambitio beatitudinis iter vobis intercludat, sed per viam veritatis et sanctitatis, per quam beati Patres, prædecessores nostri, ad regna pervenerunt cœlestia, superna vos comitante gratia, pari pietatis consensu, uno voluntatis affectu, quotidianis currite profectibus. Omnem a vestra sancta conversatione repellite segnitiam, luxuriam castitate mutate, ebrietatem quasi inferni foveas fugite, supervacuos vestium ornatus nolite exquirere. Melius est servis Dei, animam ecclesiasticis ornare moribus, quam corpus, laicorum consuetudine, pompatica vestire vanitate. Et melius est, sacra matris Ecclesiæ mundissima calcare limina, quam lutulentas villanæ fœditatis semitas frequentare. Regularis vitæ vos ordinet di-

§ 3, pag. 164. Epistola data fuisse videtur anno 793, postquam altera vice ab eorum consortio sublatus, in Galliam rediit; ante cladem, puto, Lindisfarnensem, cujus alias in hac vel sequenti epistola meminisset.

disciplina, et ecclesiasticae pietatis moderatio venerabiles efficiat. Sanctae humilitatis pedibus, et divinae charitatis gradibus per passus obedientiae caeli conscendite regna. Haec enim caduca et transitoria fortitudinis evincite animo, quatenus ad amabilem coelestis gloriae patriam, divina vos ubique gratia praeveniante et subsequente, laudabilibus bonorum operum meritis, cum omni prosperitate et gaudio pervenire mereamur.

• EPISTOLA VII.

AD FRATRES EBORACENSES.

(Anno 795.)

Significat laetitiam epistola ab ipsis accepta; hortatur ad sectanda Patrum suorum vestigia; ac se illorum orationibus commendat.

Sanctissimae congregationis et dulcissimae dilectionis Eboracensis Ecclesiae fratribus, ejusdem pie matris filius Alcuinus diaconus, perpetui honoris in Christo pacem et salutem.

Venerabiles vestrae dilectionis ab ^b Eanbaldo presbytero accepi litteras, quarum pacificam inscriptionis seriem idem ipse qui portavit, mellifluis (vestrae) salutationis verbis valde amplificavit, referens a vobis fraterni amoris perseverantiam in nos, ita ut inter lacrymas allocutionis nostrae vestras per singula verba voces audire aestimarim [*Cod. Sal., aestimavi*]. Quod et in litteris apertissime agnovi, in quibus legens, vestras visum est mihi facies cernere. Quod ut vere fiat, omnium efficiat largitor honorum, ut tristitia vestra vertatur in gaudium [*Joan. xvi, 20*] et gaudium nostrum impleatur in illo qui suis quoque ait discipulis: *Et gaudium vestrum nemo tollet* [*Cod. Sal., tollat*] a vobis [*Joan. xvi, 22*]; in quo est gaudium indeficiens, salus perpetua, prosperitas beata et beatitudo gloriosa. **IO** Ut haec omnia nobis per suam concedere misericordiam dignetur, illius tota dilectione et tota virtute inhaereamus praecipis. Sanctorum Patrum sequamur vestigia, qui nos genuerunt in Christo, et in hoc sacratissimum ovile congregaverunt, et paternae pietatis lacte enutrierunt. Horum animas in conspectu summi Pastoris ac Redemptoris nostri aeternis gaudiis semper assistere credamus [*Cod. Sal., credimus*], et inde nostris favere precibus, si mandata vitae, quae nobis, Spiritu sancto inspirante, statuerunt, concordi devotione nos observare agnoscant [*Cod. Sal., agnoscunt*].

Recordemur omni hora, dilectissimi fratres, quales habuimus Patres et progenitores, quam praeceleros et pios, Deo amabiles et omni populo honorabiles. Non simus degeneres illorum nobilitate filii, dum horum inter sacratissimas constamus reliquias, eorum cogitemus imitari conversationem, quatenus

A eorum consortes gloriae effici mereamur. Non nos saeculi ambitio, carnalis delectatio, non luxuriae putredo, non ebrietatis venena a rectissimo vitalis vitae tramite revocent, per quem illi gradientes gloriam cum Deo meruerunt sempiternam. Unanimes estote in omni bono consilio, concordēs in omni regularis vitae disciplina. Dei omnipotentis, qui cordis secreta conspicit, honorem et voluntatem pura primo omnium quaerite conscientia, ut ejus gratia, quae optima sunt et saluti proxima, vos invenire faciat. Fraternali et pacificam semper habeamus charitatem, ut oves Christi ejusdem vitae pascuis epulantes, unius ovilis muro manentes, in una orationis domo Dei nobis misericordiam convocantes. Nec aliquis se canonicis horis, a communione sanctae orationis, suae negligens salutis separet. Melius est ut angelica visitatio horis competentibus inveniat cum fratribus orantes, quam diaboli saevitia in aliqua negligentia vel luxuria torpentes. Unicuique secundum suum laborem merces manet in aeternum. Qui plus laborat, plus mercedis accipiet.

Nec labor salutis nostrae durus debet videri. Saepe austeriora medicamenta optatam solent praestare salutem. Videmus, quam angusta porta et arcta via [*Matth. vii, 14*] sancti martyres vitam ingressi sunt sempiternam. Nos vero, fratres, faciliore via, et leviori cursu ad ejusdem vitae possumus pervenire beatitudinem, ipsa dicente Veritate: *Multae mansiones sunt in domo Patris mei* [*Joan. xiv, 2*]. Propter merita diversa, mansiones multae: tamen omnibus beata aeternitas et aeterna beatitudo erit. Quia quisquis ibi erit, beatus erit et gloriosus, ubi *justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum* [*Matth. xiii, 43*]. Sicut enim sanctorum martyrum persecutores fuerunt, diabolo instigante, impii homines; sic nostri persecutores sunt, diabolo suggerente, saeculi concupiscentia et carnalis delectatio, et animi inconstantia et Dei negligentia mandatorum. Et veluti illi martyres sancti, gratia adjuvante divina, impios constanter vicerunt tyrannos, palmam aeternae acceperunt gloriae: sic et nos, si nostros, Deo auxiliante, superamus adversarios, et diabolicis viriliter resistimus suggestionibus, coronam perpetuae laudis et palmam aeternae beatitudinis accepturi erimus. Vos, fratres charissimi, mei habete, obsecro, memoriam in sanctis orationibus vestris, ut anima mea vestrae prosperitate gaudeat in vobis. Ego devotus vestrae paternitatis filius nunquam obliviscor vestri, sed semper praesenti super omnes alios diligo charitate, Deum quotidie cum intima cordis compunctione deprecans ut vos aeterna pietate custodiat, regat atque protegat. Valet in Christo, dilectissimi fratres.

^a Edit. Quercet. 50, Canis. 24 (Froben. 6). Lectiones aliquot differentes adnotavimus ex cod. ms. Salisb.

^b Ab Eanbaldo presbytero. Eanbaldo habet oedex Cantianus. Nostra tamen lectio ex aliis codd. et

Wilh. Malmesb. retinenda videtur. Est is haud dubie Eanbaldus, quem Hovedenus ad hunc annum Ecclesiae Eboracensis presbyterum vocat, postea episcopus ejusdem Ecclesiae, ad quem est epistola 50 (num. 53).

II • EPISTOLA VIII.

AD BEORNUINUM PRESBYTERUM.

(Anno 795.)

Ab Offæ regis et gentis Anglorum fidelitate se nunquam recessisse proficitur; monet ut et regibus, et episcopis, et principibus Dei voluntatem sequi suadeat, pacemque commendat.

^b Beornuino presbytero Alcuinus diaconus salutem.

Dulces tuæ dilectionis accepi litteras, mellifluis sensibus delibutas, apologeticam tenentes rationem, quarum melius credebam veritati, quam falsiloquæ aliorum narrationi. Nam fides amicitiae corde constare debet, non linguæ versibilibus. Utinam dignus essem pacem prædicare, non discordiam seminare; et signum portare Christi, non arma diaboli. Nunquam tibi scripsissem, si noluissem pacem tecum habere, et pacem in Christo, quam cœpimus, firmam permanere. Vere ^c Offæ regi et genti Anglorum nunquam infidelis fui. Sicut hos amicos quos mihi Deus donavit, fideliter, quantum valeo, servabo; sic et hos quos reliqui in patria. Pauci sunt dies mei, et hos ipsos cum dolore flagelli suffero. Ideo te obsecro ut in Domino, quos valeas, mihi intercessores acquiras.

Multis miseriis turbatum est hoc sæculum, et non est refrigerium in eo, nisi in misericordia Dei, et fide amicorum. Nudi venimus, et nudi recedimus (*Job* 11, 21), nisi qui bonis animam vestiet operibus. Ut tibi, charissime frater, tempus vel locus occurrit, semper Dei suade voluntatem sequi omnibus personis: regi suaviter, episcopis honorifice, principibus fiducialiter, omnibus veraciter. Nostrum est seminare, Dei fructificare. Nec ulla tibi alicujus dissensionis inter nos remaneat suspicio. Nec simus ex illorum numero de quibus dictum est: *Non veni pacem mittere, sed gladium* (*Matth.* x, 34). Sed ex illorum simus numero, ad quos dictum est: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* (*Joan.* xiv, 27). Ut pax Christi, quæ exsuperat omnem sensum (*Philip.* iv, 7), custodiat corda nostra in chari-

^a Edit. Quercet. 54, Canis. 32 (Froben. 7).

^b Beornuino presbytero. Anglo, ut ex contextu patet. Magnæ illum dignitatis et auctoritatis fuisse necesse est apud reges, episcopos et principes, quibus Dei voluntatem suadere et prædicare potuerit.

^c Offæ... nunquam infidelis fui. Discessus Alcuini e patria in Galliam fortassis quibusdam suis conterraneis suspicionem movit, ipsum a fidelitate etiam suæ gentis, cui nonnunquam cum Gallis simulatus fuit, recessurum: quam quidem suspicionem non his litteris tantum, sed ipso facto etiam amolitus est; non immemor enim compatriotarum, imperatorem in amicitia eorum continere adlaboravit, inquit Malmesb. lib. 1 Reg. Angl., cap. 3.

^d Epistolæ hujus fragmentum elidit Malmesb. lib. iii Pont. Angl., relatum a Quercetano Opp. Alc. p. 1672. Nunc integra prodit ex cod. ms. Salisburgensi.

^e Hugibaldo, quem alii Higebaldum et Hincbaldum vocant. Is Lindisfarnensem Ecclesiam rexit ab anno 780 usque ad annum 802, ut habet Alfordus. Ad eundem est carmen tom. II, part. vi. Aliam epistolam ad Higebaldum Alcuinus scripsit, qua *Candidum* discipulum ad se redire optat, cujus fragmentum hoc

A late Christi et dilectione fraternitatis. Paucis scripsi litterulis, quia sapienti pauca sufficiunt. Sed te plurima Dei dona glorificent in æternum, dilectissime frater.

• EPISTOLA IX.

AD LINDISFARNENSES.

(Anno 793.)

Deplorat Lindisfarnensis ecclesiæ vastationem, monet ad orandum; hortatur ad mores corrigendos, ad disciplinam regularem; suadet mente non consternari.

Beatissimi Patris sancti scilicet Cudberti [*Al.*, Cuthberti] episcopi optimis in Christo filiis • Hugibaldo [*Al.*, Hinchaldi] episcopo et omni congregationi Lindisfarnensis Ecclesiæ, Alcuinus diaconus, cœlesti in Christo benedictione salutem.

Vestræ [vero] charitatis familiaritas [præsentem] multum me lætificare solebat; sed versa vice vestræ tribulationis calamitas, licet absentem, multum me quotidie contristat [*Malmesb.*, contristavit]. Quomodo ^f pagani contaminaverunt sanctuaria Dei, et fuerunt sanguinem sanctorum in circuito altaris, [vastaverunt **12** domum spei nostræ,] calcaverunt corpora sanctorum in templo [Dei], quasi sterquilinum in platea. [Quid nobis dicendum est, nisi plangendum animo vobiscum ante altare Christi, et dicere: Parce, Domine, parce populo tuo, et ne des hereditatem gentibus, ne dicant pagani, Ubi est Deus Christianorum? (*Joel* 11, 17)]. Quæ est fiducia Ecclesiis Britannicæ, si sanctus Cudbertus suam non defendit cum tanto sanctorum numero (*Finis frag. Malmesb.*)? [Aut hoc majoris initium est doloris, aut peccata habitantium hoc exegerunt. Non enim quiddam casu contingit [Ita emendavimus, cum in codice legeretur: *Ne quidem casu contigit*], sed magni cuiuslibet meriti iudicium est. Sed modo, qui residui estis, state viriliter, pugnate fortiter, defendite castra Dei. Mementote Judam Machabæum, qui templum Dei purgavit (*II Mach.* x, 2, 3), et populum eruit, ut liberavit (Ita cod. ms.) extranea. Si quid

assert Lelandus de Script. Britann. cap. 100, p. 133: « Quem (*Candidum*) si iterum vobis placuerit ad nos redire, quidquid ad profectum ejusdem Ecclesiæ provenire credimus, ei libenter impendemus; quæcunque enim a magistris ad utilitatem sanctorum Ecclesiarum didici, hæc maxime nostræ gentis hominibus communicare delector. » Vide epist. 39 (nunc 44), ad Damocetam.

^f Pagani, etc. De hac clade Lindisfarnensium legendus Hovedenus ad annum 793. « Eodem anno, inquit, pagani ab Aquilonali plaga.... veniunt ad Lindisfarnensem Ecclesiam; miserabili prædatione vastant cuncta, calcant sancta pollutis vestigiis, altaria suffodiunt, et omnia thesauraria sanctæ Ecclesiæ rapiunt, quosdam e fratribus interficiunt, nonnullos secum victos assumunt, per plurimos opprobriis vexatos nudos projiciunt, aliquos in mari demergunt. » Pagius et Alfordus hanc epistolam ad sequentem annum differunt; sed cur eodem quo clades illa contigit anno hæc epistola scribi non potuerit, non video. Haud enim dubito quin Alcuinus statim ab accepta fama hujus cladis Lindisfarnensibus condolere, eosque ad patientiam, poenitentiam, orationem hortari voluerit.

corrigen- dum sit in moribus mansuetudinis vestrae, A et quod amemus, habemus. Aeternus aeterna et non citius corrigit. Patronos vestros ad vos revocate, qui vos ad tempus dereliquerunt. Non defuit illis potestas apud Dei clementiam, sed nescimus cur tacuerunt. Nolite gloriari in vanitate vestium; hæc non est gloria sacerdotum et servorum Dei, sed contumelia. Nolite in ebrietate verba orationum vestrarum delere. Non exeat post luxurias carnis et avaritias sæculi, sed in servitio Dei et regularis vitæ disciplina firmiter permanete, ut sanctissimi Patres, qui vos genuerunt, vobis protectores esse non cessent. Per illorum vestigia gradientes de illorum precibus securi permaneatis. Nolite tautis Patribus degeneres esse filii. Nequaquam illi a vestra cessabunt defensione, si vos illorum sequi videbunt exempla. Tamen de ista miseria nolite mente consternari. Castigat Deus omnem filium quem recipit (*Hebr. xii, 6*); et ideo forte plus vos castigavit, quia plus dilexit. Hierusalem civitas Deo dilecta Chaldæa flamma periit. Roma sanctorum apostolorum et innumerabilium martyrum corona circumdata paganorum vastatione disrupta est, sed pietate citius recuperata. Tota pene Europa Gothorum vel Hunorum gladiis evacuata est flammis; sed [*Ms.*, si] modo, conservante Deo, velut cælum stellis, ita ecclesiis ornata fulgescit, et in eis officia vigent et crescunt religionis Christianæ. Hortamini vosmetipsos invicem dicentes: Revertamur ad Dominum Deum nostrum, quia magnus est ad ignoscendum (*Isa. lv, 7*), et nunquam deserit sperantes in se.

Et tu, Pater sancte, dux populi Dei, pastor gregis B sancti, medicus animarum, lucerna super candelabrum posita, esto forma in omni bonitate cunctis te videntibus. Esto præco salutis cunctis te audientibus. Sit tuus comitatus honestis moribus, aliis exemplum ad vitam, non ad perditionem. Sint tibi epulae, non in ebrietate, sed in sobrietate. Sint vestimenta tuo gradui condigna. Noli te conformare sæculi hominibus in vanitate aliqua. Inanis ornatus vestimentorum, et cultus inutilis tibi est opprobrium ante homines, et peccatum ante Deum. Melius est animam in perpetuum permanentem bonis ornare moribus, quam corpus cito in pulvere putrescens exquisitis comere vestibus. Vestiatur et satiatur Christus in paupere, ut hæc faciens regnet cum Christo. Redemptio viri propriæ divitiæ (*Prov. xiii, 8*). Si aurum diligamus, præmittamus nobis in cælum, ubi servabitur nobis,

* Wilhelmus Malmesh. *lot. cit.*, pag. 1673, ait, in calce hujus epistolæ ab Alcuino addita fuisse sequentia: « Cum dominus noster rex Carolus hostibus per misericordiam Dei subditis domum reverteretur, nos, Deo juvante, ad eum venire disponimus; et si quid tunc vel de pueris qui in captivitatem ducti sunt a paganis, vel de aliis necessitatibus nostris [*F.*, vestri.] proficere poterimus, diligentes ad effectum producere curabimus. »

^b Edit. Quercet. 28, Canis. 4 (Froben. 9); emendata ex cod. mss. Salisburgensi et S. Emmerami.

^c Varie mutat hoc nomen *Ædilhardi*; alias enim scriptum invenitur: *Edelhardus*, *Ethilhardus*, *Adelardus*, *Athilhardus*, *Athelhardus*. Fuit archiepiscopus Dorovernensis, electus anno 791, teste Simeone Dunel-

et quod amemus, habemus. Aeternus aeterna et non peritura. Veras diligamus divitias et non caducas, sempiternas non transitorias; paremus nobis laudem a Deo, et non ab hominibus. Faciamus quod fecerunt sancti quos laudamus. Sequamur illorum vestigia in terris, ut illorum gloriæ consortes esse mereamur in cælis. Divinæ pietatis protectio nos ab omni adversitate custodiat, charissimi fratres. Valcte in Christo dilectissimi, et confortamini semper proficientes *.]

^b EPISTOLA X.

AD ^c ÆDILHARDUM (ATHELARDUM) ARCHIEPISCOPUM DOROVENSIS CIVITATIS.

(Anno 795 vel seq.).

Hortatur ad sectanda suorum antecessorum vestigia, et ad exsequendum intrepide munus pastoris animarum; et cum coepiscopis suis verbum Dei absque timore prædicet.

Pio Patri et sanctæ sedis præsuli Ædilhardo archiepiscopo, humilis levita Alcuinus salutem.

Audiens vestrae salutationis verba dulcissima, et prosperitatis vestrae sanitatem multis pernecessariam, valde me gavisum esse fateor: Domini et Dei nostri Jesu Christi deprecans tota mentis alacritate clementissimam pietatem, quatenus vestram [beatitudinem] longæva custodiat prosperitate in augmentum sanctæ suæ Ecclesiæ, ut per tuam devotissimam doctrinam verbum [*Cod. Sal.*, verbis] vitæ aeternæ crescat et currat, et multiplicetur numerus populi Christiani in laudem et gloriam Salvatoris nostri; in quo opere te, frater sancte, laborare tota virtute obsecro. Et quanto plus appropinquat dies remunerationis, tanto magis mercedis tuæ felicitatem accumulare studeas.

Cogita quales habueris [*Cod. Sal.*, haberes] ^d antecessores doctores, et summa lumina totius Britannicæ [*Cod. Sal.*, totius hujus provincicæ]. Inter quorum saeratissima corpora dum oraveris, illorum precibus certissime adjuvaberis, si ab illorum vestigiis te nec sæculi caduca blandimenta subtrahant, nec vani terrores principum formidantem efficiant. Memor esto semper quod guttur tuum tuba Dei debet esse, et lingua tua omnibus præco salutis. Esto pastor, non mercenarius; rector, non subversor; lux, et non tenebræ; civitas firma fide murata, non domus pluviis diruta; miles Christi gloriosus, non apostata vilis; prædicator, et non adulator. Melius est Deum timere, quam hominem; plus Deo placere, quam

mensi apud Pagi h. a., n. 11. Exstat ejus mentio in Ingulfi Historia et epistolis Kenulfi regis Merciorum ad Leonem III pontificem max. et Leonis ad Kenulfum, quas descripsit continuator Bedæ lib. 1, cap. 12 et 13. CANISIUS. — Mabillonius lib. xxv *Annal. Bened.*, n. 84, p. 291, Ædilhardum vocat *virum summæ sanctitatis et sapientiæ*, qui quondam abbas fuerit Malmesburiensis, postea autem episcopus Wintoniensis, ac demum post decessum Jamberti electus archiepiscopus Cantuariensis. (Ex Gervas., *col. 1642*, et Wilhelmo Malmesh. *lib. 1 de Regibus Angl.*, cap. 4.)

^d Antecessores. Omnes sanctissimos, Augustinum et alios, ait Wilhelmus Malmesh. *lib. 1 De gestis pontif. Angl.*, ubi successores vide. CANISIUS.

homini blandiri. Quid est adulator, nisi blandus inimicus? Ambos perdit, sc ipsum et suum auditorem. Isti sunt, qui consuunt pulvillos sub omni cubitu (*Ezech. xiii, 18*), et oves Christi morbidas faciunt, non sanatas.

14 Virgam accepisti pastoralem et baculum consolationis fraternæ: illam ad regendum, istum ad consolandum. Ut inærentes consolationem habeant in te, et contumaces correctionem sentiant per te. Potestas iudicis est, occidere; tua vero, vivificare. Quid times hominem propter gladium, qui clavem regni accepisti a Christo? Recordare quanta passus est ille pro te, et non metuas loqui pro illo. Ille pro tuo amore clavis confixus pependit in cruce, et tu sedens in sella dignitatis tuæ ob timorem hominis tacueris? Non ita, frater, non ita. Sed sicut ille dilexit te, ita dilige et illum. Qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Si persecutionem patieris propter verbum Dei, quid beatius? Ipso Domino dicente: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 10)*. Et: *Ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt contumelias pati pro nomine Jesu (Act. v, 41)*. Et: *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18)*. Si corripueris delinquentem et ad tuam increpationem corriget se, etiam [*Cod. Sal., ecce*] tibi est merces apud Deum, et sibi erit salus a Deo; si tuam oderit increpationem [*Canis. et Cod. Sal., si te oderit increpantem*], illi est damnatio, et tibi beatitudo.

Esto miseris consolator, pauperibus pater, omnibus affabilis, donec intelligas quid cuique respondeas; et semper tua responsio sale sit sapientiæ condita non temeraria, sed honesta; non verbosa, sed modesta. Sint tibi mores humanitate præclari, humilitate laudabiles, pietate amabiles; ut non solum verbis, sed exemplis erudias tecum viventes, vel ad te venientes. Sit tua manus larga in eleemosynis, prompta in reddendo, et cauta in accipiendo. Præpara tibi thesaurum in cælis (*Act. xx, 35*). Divitiæ viri redemptio [*Al., deprædatio*] est animæ illius, quia *beatius est magis dare quam accipere (Luc. xii, 33)*. Invenimus unam margaritam pretiosam; demus omnia, quæ habemus, et emamus illam (*Matth. xiii, 46*). Lectio sanctæ Scripturæ sæpius tuis reperitur in manibus, ut ex illa te saturare et alios pascere valeas. Vigiliæ et orationes assidue sint tibi, eo magis quo pro toto populo Christiano intercedere debes. Locus tuus est inter Deum stare et homines, ut Dei legationes deferas ad populum, et pro populi peccatis intercedas ad Deum. Far te, ejus donante gratia, dignum ab eo exaudiri. [Hæc] dignitas est in vite castitate et prædicandi fiducia, ipsa attestante Veritate:

Sint lumbi vestri præcincti et tucernæ ardentes in manibus vestris (Luc. xii, 35). In lumbis castitatis sanctitas, in lucernis prædicationis claritas designatur.

Memor esto quod sacerdos angelus Domini Dei est excelsi, et lex sancta ex ore ejus requirenda, juxta quod in Malachia propheta (ii, 7) legimus. Speculator quoque est in excelsissimo positus loco. Unde et episcopus dicitur, quasi speculator [*Cod. Sal., superspeculator*], qui omni exercitui Christi prudenti consilio providere debet, quid cavendum sit, quid videntum, quid agendum. Isti sunt, id est sacerdotes, luminaria sanctæ Dei Ecclesiæ, doctores gregis Christi. Isti in prima acie vexillum sanctæ crucis non segniter sublevare debent, et ad omnem impetum hostilis exercitus intrepidi stare. Hi sunt qui talenta, redeunte Rege nostro Deo Christo cum triumpho gloriæ ad paternam sedem, acceperunt; et revenienti eodem magno Judici in die ultima [*Cod. Sal., ultimæ*] discretionis rationem reddituri sunt, quantum quisque ex prædicationis labore lucratus esset in officio suo (*Matth. xxv*). Quapropter te ipsum, charissime frater, idoneum præpara ministrum sermonis Dei. Alios quoque consacerdotes tuos admone diligentissime, in verbo vitæ cum omni instantia laborare; quatenus [*cum*] multiplici negotiationis lucro ante conspectum æterni Judicis gloriosi appareant. Estote unanimes in omni consilio pietatis, et constantes in omni iudicio æquitatis. Nullus [*Cod. Sal., nullius*] vos humane dignitatis terror separet, nulla adulationis blandimenta dividant; sed quasi acies castrorum Dei firmissima unitate vos conjungite. Sic tandem concordia vestra terribilis apparet omni, qui vult veritati contradicere, Salomone dicente: *Frater si a fratre adjuvatur, civitas firma est (Prov. xviii, 19)*.

15 Vos estis, dicente Veritate, lux totius Britannicæ (*Cod. Sal., illius provincicæ nostræ*), sal terræ, civitas super montem posita, lucerna super candelabrum elevata (*Matth. v, 15, 14, 15*). Item beato principe apostolorum attestante: Vos estis *genus electum, regule sacerdotium*. Per vestræ vero prædicationis instantiam nos erimus, quod in eadem sequitur Epistola: *Gens sancta, populus acquisitionis*: quatenus per vos virtus annuntietur illius, qui nos omnes de tenebris vocavit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei (*I Petr. ii, 9, 10*).

Patres itaque nostri, Deo dispensante, licet a pagani, hanc patriam bellica virtute primum possederunt. Quam grande igitur opprobrium est ut nos Christiani perdamus quod illi pagani acquisiverunt? Hoc dico propter flagellum quod nuper accidit partibus insulæ nostræ, quæ prope trecentis quinquaginta [*Al., quadraginta*] annis a parentibus inhabi-

^a *Pagani*. Lege Gildam de excidio Britannicæ; et Wilhelm. Malmesb. lib. i Reg. Angl., c. 1-4. CANIS.

^b *Flagellum*. Vastationem Danorum anno 795 coeptam abs dubio innuit, de qua vid. epist. ad Lindisfarnenses. Inde corrigendus Pagius, qui hanc epi-

stolam biennio prius recenset.

^c *Prope trecentis quinquaginta annis*. Ab anno nempe 449, quo Angli et Saxones in Britanniam adventarunt. PAGIUS, l. c. — Prope, ait, non integer, quinque enim anni ab eo numero deficiunt.

tata est nostris. Legitur in libro ^a Gildi Bretonum [Cod. Sal. Bretonum] sapientissimi, quod iidem ipsi Bretones [Cod. Sal. Bretones] propter rapinas et avaritiam principum, propter iniquitatem et injustitiam iudicium, propter desidiam et pigritiam prædicationis episcoporum, propter luxuriam et malos mores populi, patriam perdiderunt. Caveamus hæc eadem nostris temporibus vitia inolescere, quatenus benedictio divina nobis patriam conservet in prosperitate bona, quam nobis in sua misericordia perdonare dignata est. Ut hoc ipsum omnipotentis Dei largissima efficiat pietas, vos qui clavem regni cælestis cum apostolis, ligandi solvendique potestatem accepistis a Christo, aperite assiduis prædicationibus portas cæli populo Dei; et nolite tacere, ne populi peccata vobis imputentur. Requirit enim a vobis animas Deus, quas ad regendum accepistis. Ex subjectorum salute vestra multiplicatur remuneratio.

Posillanimes consolamini (*I Thes. v, 14*), humiles roborate, errantes in viam veritatis reducite, ignorantes instruite, scientes exhortamini, et bonis exemplis vitæ vestræ omnes confirmate, contumaces et veritati renitentes virga castigatè pastorali, cæteros baculo consolationis sustentate. Et si unanimes eritis, quis vobis resistere poterit? Vel quis cum Deo pacem habebit, si prædicationibus [*Forte, prædicatoribus*] suæ salutis non obtemperarit; dicente ipsa Veritate ad prædicatores verbi Dei: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit* (*Luc. x, 16*). Item ad confortandos eos, illisque fiduciam ingerendam loquendi sermonis Dei, eadem Veritas ait: *Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in cælis* (*Matth. xvi, 19, et xviii, 18*). Divisa est potestas sæcularis et potestas spiritalis: illa portat gladium mortis in manu; hæc clavem vitæ in lingua. His dicitur: *Ne timueritis eos*. De illis dicitur: *Quia corpus occidunt, animam autem occidere non possunt* (*Matth. x, 26-28*). De spiritalibus quoque dicitur: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (*Matth. xviii, 20*). *Si Deus pro nobis*, ait Apostolus, *quis contra nos* (*Rom. viii, 31*)? Si Christus in medio suorū, quis illis nocere poterit? Idcirco vos, sacerdotes, fiduciam habere debetis prædicandi, cæteri vero humilitatem audiendi, et obedientiam faciendi, quæ jubetis. Illi, id est sæculares, sint defensores vestri, vos intercessores illorum, ut sit unus grex sub uno

^a *In libro Gildi. Seu Gildæ. Scripsit Gildas post medium sæc. vi, anno 554, et anno 570 diem supremum clausit, ut contendit Usseus. Alii illum anno 581 fuisse in vivis fere nonagenarium, et edidisse epistolam De excidio Britannia, una cum ordinis ecclesiastici castigatione, asserunt. Hanc epistolam hic laudat Alcuinus, unde dubium esse non potest quin sit genuina, jam ante etiam a Ven. Beda laudata. BASNAC.*

^b *17 Codd. mss. Salisb. et S. Emmerami carmen hoc omittunt. Quercetanus illud bina vice dedit; semel huic epistolæ junctum, et iterum inter poemata Alcuini.*

A Deo Christo pastore, et fiat hæc patria ab illo [*Al. a bello*] nobis nostrisque nepotibus conservata in benedictione sempiterna; ut ex hac mereamur ad illam pervenire quæ finem non habet et est perpetua pace beatissima.

Ut ad hanc pervenire mereamur, vos sæpius cum Moyse servo Dei devoto pectore dicite: *Respice, Domine, de sanctuario tuo, et de excelso caelorum habitaculo, et benedic populo tuo (Israel) et terræ quam dedisti nobis (Deut. xxvi, 15)*. Item cum propheta Dei Joel cum lacrymis clamate: *Parce, Domine, parce populo tuo, et ne des hæreditatem tuam in opprobrium gentibus (Joel. ii, 17)*. Apostolo Jacobo præcipiente: *Orate invicem, ut salvemini: multum enim valet oratio justi assidua (Jacob. v, 16)*. Item B Petrus apostolus: Omnes unanimes in oratione estote, compatientes fraternitati, humiles et misericordes (*I. Petr. iii, 8*). Sed et Vas electionis præcepit pro omnibus orationes **16** fieri, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt positi (*I Tim. ii, 1, 2*); quatenus omnipotentis Dei gratia populo Christiano tempora cum prosperitate concedat pacifica, in laudem et gloriam sui nominis.

^b Urbs æterna Dei, terræ sal [*Al., sol*], lumina mundi, Bis sex signa poli, menses et ter quater anni, Atque diei horæ, lapidesque in stemmate Christi Vestra aperire polum poterit vel claudere lingua Doctores vitæ, magnæ et medicina salutis. Vos fontes vivi, paradisi et flumina sacra. Vos decus Ecclesiæ, populi spes, janua lucis. C Inclyta progenies, Salomonis nobile templum. Per vos, o Patres, nostro sub tempore tota Virtutum meritis fecunda Britannia floret. Vos simul unanimes Christi defendite castra, Et clypeo fidei tela exsuperate nefanda; Pectore concordēs, fortes virtute superna. Judiciis justī, humiles ^c pietate modesta, Doctores populi, ductores et gregis almi, Semper ubique Deo vos vos estote fideles. Multiplicate pio percepta talenta labore, Maxima quod summo capiatis præmia cælo, Cum Christo et sanctis cælestia regna tenentes, Vosque mei memores Christus conservet ubique. Alcuin dicor ego, vestro devotus amori.

D O vos pastores, Patres sine fine valete! Et tu sancte Pater, pius Aethelharde [*Al., Aedilharde*] sacerdos Jam valeas, vigeas, Christo donante, per ævum.

^c *Pietate modesta. Non sine causa Dorovernensi clero modestiam ingerit: quod et de vestium modestia intelligo, cujus limites excessisse patet ex epistola sancti Bonifacii ad Cuthbertum, citante Wilhelmo Malmesb. lib. i Reg. Angl., cap. 4, qui subdit: « Sane de tenuitate vestium clericalium Alcuinus Athelardum archiepiscopum Cuthberti successorem oblique castigat, monens ut cum Romam vadens Carolum Magnum visitaret, non adduceret clericos vel monachos versicoloribus et pompaticis vestibus indutos, quia non solerent Francorum clerici, nisi religiosis vestibus amiri. » CASIUS.*

* EPISTOLA XI.

AD ÆDILREDUM REGEM ET PRINCIPES POPULUMQUE
NORDANHUMBROBORUM GENTIS.

(Circa annum 793.)

Uortatur ut grati sint Deo, ut cœlestia potius desiderent quam terrena, ut divitias per injustitiam non appetant, vitia et peccata fugiant, viduarum, pupillarum sint patres, concordiam et pacem servent, sacerdotum prædicationi se submittant.

Excellentissimo filio ^b Ædilredo [Al., Æthelredo] regi et amicis dulcissimis ^c Osbaldo patricio et ^d Osbercto duci et omnibus fraternæ dilectionis amicis, Alcuinus levita æternæ beatitudinis salutem.

Suavitas sancti amoris sæpius me cogit de antiqua admonere amicitia, de animarum vestrarum salute, et de fidei veritate, et de pacis concordia, quam habere debetis inter vos; quia amicitia, quæ deseri potest, nunquam vera fuit. Amicus fidelis diu quæritur, vix invenitur, difficile servatur. Vos quærens inveni amicos: [servabo amicos] nec dimittam (vos) quos amare cœpi. Et si lingua taceat vestra de me, litteræ tamen meæ non taceant [Ms., tacent] de vobis, sed semper admono devotionis studio, quorum semper desidero prosperitatis salutem. Cogitate quis vos de multiplici liberavit tribulatione, quoties præsentem, ejus misericordia, evasistis mortem; quoties de manu inimicorum erepti fuistis. Recordamini quis vobis omnes perdonavit honores quos habetis prosperitates [Ms., prospera] contulit, sanitates largitus est, omnibus vos vestris fecit inimicis sublimiores. His omnibus bonis nolite ingrati esse, quia horum gratia bonorum vitam merebitur sempiternam. Nec hæc felicitas hujus sæculi æterna esse poterit. Studete diligentissime, ut post hos honores terrenos, cœlestes habere mereamini. Omnia hujus sæculi delectamenta velut volatilis fugiunt umbra; et solummodo manet in remuneratione bona, quod pro Dei amore egistis. Grandis enim via de terris [Ms., terra] videtur ad cœlum. Firmissima debet esse scala, per quam ascenditur: facilis est casus ad inferna. Sed hæc facilitas magnam habet difficultatem, sempiternum siquidem ignem, qui urit inexstinguibiliter cadentes in illum. Difficultas vero ascensionis in cœlum magnum habet gaudium, dum pervenitur quo ascenditur, ^d beatitudinem siquidem sempiternam.

Si forte quæritis quomodo quis ascendat in cœlum, vel quis quomodo cadat in infernum? Per mala igitur opera ruit homo ad inferna [Ms., infirma]; per bona vero (opera) ascendit ad superna. Mala itaque sunt opera: delectatio carnalis, ambitio sc-

^a Edit. Quercet. 29. Canis. 2 (Froben. 40), collata cum codd. mss. Salisb. et S. Emmerami.

^b Ædilredo regi. Northumbrie qui alicubi etiam Æthelredus, et in sequenti epist. in cod. Salisb. *Edilradus* appellatur. Is anno 774 rex factus, a suis postea anno 778 regno dejectus; post annos vero duodecim, id est anno 790 eidem restitutus, denum occiditur anno 796, ut accurate narrat Hovedenus. Vid. Pagi ad eos annos, et Cointium ad annum 796, n. 172.

cularis, avaritia, et omnis concupiscentia mala, violentia [Ms., violentia], rapina, mendacia, luxuria, fornicatio, invidia, homicidia, ebrietates, comessationes, inimicitia, superbia et perjuria, dicente Apostolo: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt* (Gal. v, 21), nisi confessione et longa pœnitentia et eleemosynis multis emendantur. Unumquodque eorum [Ms., horum] quæ enumeravi, regnum Dei claudere poterit, et infernales pœnas aperire homini. Væ animæ quæ ardentes flammæ semper sustinere cogitur. Bona vero sunt opera per quæ ascendere in cœlum possumus; charitas Dei, honor illius et timor, vigiliæ **18** et orationes ad Deum, dilectio hominum, et misericordia in homines, et remissio peccantibus in nos; justitia in iudiciis, veritas in verbis, patientia in adversitatibus; nemini reddere malum pro malo; eleemosyna in pauperes, benignitas in omnes homines, pietas ad amicos, fides recta in Deum, spes firma in illius bonitatem, modestia in vestimentis, et in omni usu sæculi temperantia, continentia in cibo et potu, in mente humilitas, in moribus honestas, in omni vita æquitas. Hi sunt gradus per quos cœlum ascenditur, hi sunt mores qui homines faciunt laude dignos, hæc sunt opera quæ gaudia merentur sempiterna, hæc est sapientia vera, ut homo sibi prævideat quomodo in æternum feliciter vivat. Nullatenus homo perire poterit, sicut animal quodlibet, sed post hanc vitam victurus erit in æternum: bene, propter bona opera; male, propter mala opera; quia Deus unicuique reddet [Ms., reddit] secundum opera sua (*Matth. xvi, 27*).

Nolite injustas amare divitias, quia omnis injustitia ulciscitur a Deo, et melior est benedictio Dei quam omnes divitiæ mundi. Quidquid in sæculo amatur, amittitur; quidquid pro Deo datur, habetur. Cui largus eris, si tuæ animæ tenax? Vel quis tibi fidelis erit, si tu tibi ipse infidelis eris? Cur in alium spem ponis, et tu tibi ipse benefacere non vis? Morieris, o homo! et omnia dimittes quæ habes. Hic vis dives esse peregrinus, et parvi temporis hospes; et non vis tibi esse dives ubi semper eris? Præmitte tibi divitias tuas, ut habeas in æternum quod ames in sæculo. Construe tibi bonis operibus beatam domum. Quam miser erit qui semper arsurus erit in igne, qui tenebris circumdatus horrendis, qui nihil audiet nisi voces stentium et stridentium dentibus horrorem (*Matth. viii, 12*)! qui nihil sentit nisi flammæ edaces, et frigora ingentia, et vermium venenatos dentes! Ut hæc horribilia, o amice! evadere valeas, nullus tibi labor durus videri debet,

^c Osbaldo patricio. Hunc esse Osaldum putat Canisius, de quo Hovedenus ad annum 796 refert, quod occiso rege Ædilredo a quibusdam ipsius gentis principibus in regnum sit constitutus, et post dies 27 omni regni familiarie et principum societate destitutus fugatusque, etc.

^d **20** Osbercto duci. Illi fortassis quem Malmesburiensis patricium Merciorum nominat, ad quem Alcuinus aliam scripsit epistolam, cujus duo fragmenta ex eodem Malmesburiensi infra dabimus.

ut ad illam beatitudinem pervenire merearis, æterna pace jucundissimam, æterna gloria felicissimam. Nulla sæcularis ambitio, nulla carnis delectatio, nulla inimicorum vindicta impediatur tuum. Sed curre, dum lucem habes (*Joan. xii, 35*); operare, dum dies est, quatenus ad lucem pervenias perpetuam, ut cum Christo et sanctis eius regnare merearis in gloria sempiterna.

Non solum vos, viri clarissimi, et filii charissimi, his meis admoneo litterulis, sed et omnes dilectæ gentis principes, et [diversarum dignitatum] nomina, seu ecclesiasticæ pietatis ordines, seu sæcularis potentiæ sublimitates communi charitatis intuitu, quasi alumnus vestræ dilectioni devotus, deprecor, Dei diligentissime obedire præceptis, prædicatoribus salutis vestræ subditos esse. Illorum est, id est sacerdotum, verba Dei non tacere; vestrum est, o principes, humiliter obedire, diligenter implere. Regis est omnes iniquitates pietatis suæ potentia opprimere, justum esse in judiciis, primum in misericordia. Secundum quod ille miseretur subjectis, miseretur ei Deus. Sobrium in moribus, veridicum in verbis, largum in donis, providum in consiliis: consiliarios habere prudentes, Deum timentes, honestis moribus ornatos. Oportet eum non cupidum esse alienæ hæreditatis, non avarum, non violentè rapientem, dicente Apostolo: *Neque fures, neque avari, neque rapaces regnum Dei possidebunt* (*I Cor. vi, 10*). Et sæpe per rapinas propria amittit, quia Deus gemitum exaudit oppressorum.

Legimus quoque quod regis bonitas totius est gentis prosperitas, victoria exercitus, aeris temperies, terræ abundantia, filiorum benedictio, sanitas plebis. Magnum est totam regere gentem; a regendo vero rex dicitur; et qui bene regit subjectum sibi populum, bonam habet a Deo retributionem, regnum scilicet cœlestē. Valde feliciter regnat in terra, qui de terreno regno merebitur cœlestē. Orationibus vero et vigiliis eo instantius ad Deum insistere debet, quo non pro se solummodo, sed et pro totius gentis prosperitate Deum deprecari debet. Similiter principes et iudices populi, **19** in iustitia et pietate populo (Dei) præsent. Viduis, pupillis et miseris sint quasi patres, quia æquitas principum populi est exaltatio. Ecclesiarum Christi sint defensores et tutores, ut servorum Dei orationibus longa vivant prosperitate. Ecclesia (enim) sponsa est Christi, et qui eam violare nititur, vel rapere quæ sua sunt, vindicat in eum Deus Christus, sponsus sanctæ suæ Ecclesiæ.

^a Vidistis quomodo perierint reges et principes reges et principes propter injustitias et rapinas et immunditias vitæ, nec ab hujusmodi se peccatis criminum capitalium, Deum timentes, abstinerunt; nec, quod pejus est, immanissima scelerum vulnera,

^a Vidistis, quomodo perierint reges et principes. Clades regum Britannicæ et Northanimbrorum fuscè describit Malmesb. lib. 1. Reg. Angl. cap. 3, qui ait, pterosque regum Northanimbrorum pene familiari exitio vitam exisse. CAXIS.

^b *Timete flagellum.* Vide quæ de hoc flagello ad-

^A pœnitentiæ medicamentis sanare curarunt; sed computruerunt in peccatis suis, donec repente terrore cecidit super eos iudicium Dei, et tam infeliciter in conspectu omnium perierunt, quam impudenter sine ulla reverentia pessimis se involvi sceleribus non metuerunt. Heu! quam misere præsentem perdidērunt vitam! Sed multo miserabilius in æternis cruciantur tormentis. Timete illorum perditionem, et a talibus vosmetipsos impietatibus observate, in quibus illi perierunt. Idem enim Deus super vestra vigilat [corda vel] opera, qui illorum non pepercit sceleribus. Multi vero per rapinas et iniquitates colligere gestiunt, et nesciunt quod utrumque propter avaritiam iniquam et terrena cito perdunt bona et cœlestia nunquam acquirunt.

^B Illiusmodi, viri fratres, vobismetipsis cavete iniquitates, quatenus Deum omnipotentem in præsentī vita propitium habere mereamini et in futura æternorum largitorem honorum. Pacem habete inter vos et **20** dignitatem; misericordiam et justitiam ad omnes homines, et castitatem corporis custodite vestri, ut Spiritus sanctus vestris inhabitet pectoribus, qui sapiens vobis semper suggerat consilium, vosque ab omni defendat hoste visibili et invisibili. Vestroque domino fideles estote, ut per vestram concordiam regnum dilatetur vestrum, quod sæpe per discordiam minui solebat, dicente ipsa Veritate: Omne regnum in se divisum non stabit (*Matth. xii, 25*). Sicuti maxima imperia per dissensiones intestinas dilapsa decrecebant, et e contrario minima quæque civitatis cujuslibet, vel provinciæ, per pacificam concordiam, regnum crescebat et proficiebat et fortioribus sibi tandem imperabat regnis.

^b Timete flagellum quod venit super ecclesiam sancti Cudberti, locum scilicet sanctissimum et multorum sanctorum suffragii divitissimum [*Ms.*, diutissimum], nunc vero miserabiliter a paganis devastatum. Qui hoc non timet et seipsum non corrigit et pro suæ patriæ prosperitate non plangit ad Deum, carneum non habet cor, sed lapideum. Episcoporum est monasteria corrigere, servorum Dei vitam disponere, populo Dei verbum prædicare, et diligenter plebem erudire subjectam. Laicorum est obedire prædicationi, justos esse et misericordes, quatenus divina benedictio per suam magnam misericordiam nobis nostrisque nepotibus patriam in bona prosperitate conservare dignetur, quam nostris parentibus per pietatis suæ dexteram perdonare dignata est.

^c EPISTOLA XII.

AD ÆDILREDUM REGEM.

(Anno incerto.)

Hortatur ad regias virtutes.

Domino dilectissimo Ædilredo [*Cod. Sal. Edilrado*] regi Alcuinus diaconus salutem.

notavimus in epist. 8 ad Lindisfarnenses. Data ergo illa epistola non diu post illam cladem, quæ contigit anno 793, ut ibidem diximus.

^c Edit. Quercet. 59 (Froben. 11) ex ms. collata cum codd. mss. Salisb. et S. Emmerami. Videtur missa cum priore ad regem solun.

Propter familiaritatem dilectionis familiares tibi A soli litteras scribere curavi. Et quia semper te amabo, semper te admonere non cessabo, ut Dei voluntati subditus, Dei protectione dignus efficiaris, et nobilitas regniæ suæ limitatis magna morum nobilitate honorificetur. Non est liber vel nobilis qui peccatis serviet [Cod. Sal., servierit], dicente Domino: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. VIII, 36). Non decet te in solio sedentem regni rusticis vivere moribus. Ira tibi non dominetur, sed ratio [Ms., gratia]. Misericordia te amabilem faciat, non crudelitas odibilem. Veritas audiatur ex ore tuo, non falsitas. Castitatis tibi conscius esto, non libidinis; continentie, non luxurie; sobrietatis, non ebrietatis. Noli notabilis esse in aliquo peccato, sed laudabilis in omni opere bono. Largus esto in dando, B non avarus in rapiendo. Justitia omnes tuos exornet actus. Esto forma [Ms., exemplum] honestatis omnibus te videntibus. [Noli, noli rapere aliena, ne et propria perdas.] Deum time, qui dixit: *In quo enim judicio judicabitis, judicabitur de vobis* (Matth. VII, 2). Ama Deum Christum et ejus obedire mandatis, quatenus illius misericordia tibi tuisque filiis et amicis in benedictione conservet [regnum], quod te habere voluit, et gloriam futuræ beatitudinis concedere dignetur [Cod. Sal., dignabitur]. Deus omnipotens regni felicitate, morum dignitate, longæva prosperitate te florere faciat, dilectissime fili.

• EPISTOLA XIII.

Fragmentum.

AD EDILREDUM REGEM.

(Anno 793.)

Remorat de afflictione ecclesie et civitatis Lindisfarnensis.

Ecce ecclesia sancti Cuthberti sacerdotum (Dei) sanguine aspersa, omnibus spoliata ornamentis locus cunctis in Britannia venerabilior paganis gentibus datur ad deprædandum [Al., debellandum]. Et ubi primum post discessum^b sancti Paulini ab Eboraco Christiana religio in nostra [Al., Northanimbromum] gente sumpsit exordium, ibi miserie et calamitatis cepit initium. Quid significat pluvia sanguinis quam in quadragesimali tempore in Eboraca civitate, quæ est caput totius regni, in ecclesia beati Petri principis apostolorum vidimus, de borealibus domus, sereno aere, de summo tecti minaciter cadere? Nonne potest putari a borealibus partibus venire super terram sanguinem?

^a Hoc fragmentum nobis servavit Malmesb. lib. I Reg. Angl. cap. 3. Edit. Quercet. p. 1667.

^b Sancti Paulini. Primi episcopi Eboracensis, de quo vid. Ven. Bedæ lib. II, cap. 8, etc.

^c Hanc epistolam in editis mutilam Quercetanus ope ms. colicis suæ integritati restituit. Est inter editas ab ipso 49, inter Canisianas 23, Froben. 13, hic emendata aliquot locis ex cod. ms. Salish.

^d Wirensis et Gyrvensis. Wirense seu Wiremuthense monasterium sancti Petri; et Girwense sancti Pauli (Jarrow) in Anglia ad ostium Wiræ amnis, cuius utrasque ripas Benedictus quidam ecclesiis in-

• 21 EPISTOLA XIV.

AD FRATRES^d WIRENSIS ET GYRVENSIS ECCLESIE.

(Anno 793.)

Hortatur ad ordinatam charitatem; ad observantiam regularis vel canonice vitæ, et regulæ sancti Benedicti. Terret exemplo Lindisfarnensium; dissuadet vestimentorum cultum; confessionem peccatorum et pœnitentiam commendat.

Sanctissimis in Christo fratribus Wirensis Ecclesie et Gyrvensis, humilis levita Alcuinus salutem.

Semper pietatis vestræ religionem, ex quo scire potui, amavi, magnamque in vestræ unanimis orationibus habens fiduciam: et modo, licet corpore procul positus, animo tamen inter vos semper assistens, quia latitudo charitatis nulla dividitur longinquitate, nullis clauditur terminis: sed quo magis ardet in pectoris antro, eo latius flammam suavissimi ardoris spargere assuescit. Sicut fons paradisi irrigans quadrifido tramite latum diffunditur in orbem, sic fons charitatis pectus, virtutum floribus pullulans, in quatuor amoris rivos derivatur, veluti sanctus Augustinus in libro primo De Doctrina Christiana (Cap. 23 et seqq.) dixit: «Cum ergo quatuor sit diligenda, unum quod supra nos est, alterum quod nos sumus, tertium quod juxta nos est, quartum quod infra nos est. Deus supra nos est. Proximus juxta nos est. Corpus nostrum infra nos est. De secundo et quarto nulla præcepta danda erant [Codd. ms. sunt]. Quantumlibet enim homo excidat a veritate, remanet illi dilectio sui et dilectio corporis sui. Ideo præcepit Scriptura ut Deus diligatur et proximus. Nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Salus vero corporis propter servitium Dei amanda est, et integritas animæ in Deo diligenda est. Proximus, id est, omnis homo, propter Deum; et super omnia Deus diligendus est. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua et ex tota mente tua; et diliges proximum tuum sicut te ipsum (Matth. XXI, 37, 39). Omnem vero hominem proximum esse, exemplo vulnerati et Samaritani discamus. Nullum autem exceptum esse cui misericordie denegetur officium, quis non videat? quando [Cod. Sal., quoniam] ad inimicos etiam porrectum est, eodem Domino dicente: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos* (Luc. VI, 27). » Si inimici diligendi sunt, quanto magis et fratres qui uno ovili continentur?

Vos vero, fratres sanctissimi, iisdem [Cod. Sal., a sanctis] Patribus spiritali doctrina congeniti, eisdem [Cod. Sal., atque a bonis] diu pastoribus per-

signavit, et monasteria ibidem construxit, charitatis et regulæ unione non discrepantia. CANIS. — Vid. Malmesb. lib. IV Pont. Angl. in fine. Alterius epistolæ ad Eadbalduum Gerwicensem abbatem meminit Clemens Reynerus apud Alfordum Annal. Anglo-Saxon. ad an. 804, n. 20, pag. 14, hæc verba citans: «Non ignotum esse tuæ dilectioni, venerande frater, credo, quod olim sancti Patres antecessores tui mihi licet indigno familiaritatis vestræ gratiam perdonaverunt, et in albo beatitudinis vestræ mæ parvitas nomen conscribi jusserunt, ita, ut unus essem ex vobis, ubicunque Deo volente essem.»

pascua vitæ deducti, similibus regularis [Cod. Sal., A
canonicæ] vitæ institutionibus edocti, pacis et concordie unanimitatem diligentissime observate. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v, 9). Non sint schismata occultæ æmulationis inter vos, quia Deus Christus, Deus est pacis et charitatis, et qui in charitate manet, in Deo manet (I Joan. iv, 16). Dilectio vero proximi in officio misericordie, in doctrina salutis ostenditur. Qui habet verbum Dei in corde doceat proximum; qui habet sæculi facultates, adjuvet proximum; qui habet cujuslibet ministerii scientiam, opituletur proximo, ipso præcipiente Deo: *Omnia quaecunque vultis, ut faciant vobis homines, hæc eadem et vos facite illis* (Matth. vii, 12). Regularis [vel canonicæ] vitæ observationem, quam statuerunt vobis sanctissimi Patres ^B Benedictus scilicet et Ceolfridus, diligentissime custodite, quatenus cum illis æternam benedictionis mercedem habere mereamini. Hæc est laus vestra, iste honor vester apud homines, et retributio apud Deum. Nolite conformare vos sæculi hominibus in vestimentorum vanitate, in ebrietatis luxuria, in joci lascivia, in otiositatis petulantia: sed cum omni modestia et pietate conversatio vestra Deo sit amabilis et hominibus venerabilis, sicut decet filios sanctæ matris [Ecclesiæ] et monachicæ vitæ alumnos

Vos vero, qui estis Patres et pastores sanctæ congregationis, docete diligentissime fraterno amore familiam, quam accepistis regendam, omneque bonitatis exemplum in vobismetipsis ostendite. Seniores ^C ut patres cum honore ²² admonete, juniores ut filios cum omni dilectione castigate. Omnes in spiritu mansuetudinis et verborum honestate instruite. Scopusque regula sancti Benedicti in conventu fratrum [legatur, ut] propria exponatur lingua, ut intelligi possit ab omnibus. Ad cujus institutionem unusquisque suam corrigat vitam, ut quod [Deo] vovistis ante altare, inviolabiliter custodiatur a vobis; dicente Propheta: *Vovete et reddite Domino Deo vestro* (Psal. lxxv, 12). Displicet enim Deo infidelis promissio (Ecli. v, 3). Cogitate quem habeatis defensorem contra paganos, qui apparuerunt circa terminos maritimæ habitationis. Nolite in armis spem ponere, sed in Deo qui nunquam deserit sperantes in se. Nolite in fuga consistere (carnali), sed in prece Patrum vestrorum; sicque tandem filii eritis, si eorum vestigiis adhærere studeatis. Non enim loci malefacientes adjuvat sanctitas, sed benefacientes religionis inte-

^a *Benedictus et Ceolfridus.* Benedictus is est cognomento *Biscopus*, qui ope Egfridi regis Northumbriæ anno 674, monasterium Wirensis seu Wirimuthense condidit. Ceolfridus primus abbas fuit monasterii Gyrvensis. Nam Egfridus rex Northumbriæ, ut habet Florentius Wigorniensis ad annum 682, pro redemptione animæ suæ etiam aliam quadraginta familiarum terram abbati Benedicto donavit, ubi missis monachis numero viginti duobus et præposito abbate Ceolfrido sui per omnia coadjutore strenuissimo jussu regis monasterium beato Paulo apostolo in loco, qui dicitur Gyrvum, construxit. Venerabilis fieda ab his abbatibus se educatum fuisse profi-

gitas efficit [Cod. Sal., efficiet] sanctos et dignos protectione divina. Quis non timet terrorem ^b, qui accidit in ecclesia sancti Cudberti [Cod. Sal., Cuthberti]? Corrigite quapropter mores vestros, ne propter peccata sceleratorum pereant et just; ne vinea Domini vulpinis detur dentibus ad derodendum; ne sanctuaria Dei pedes paganorum pertrans-eant. Hoc impium esse videtur; sed multo pejus est, si diaboli atrocitas [propter scelera nostra cordis nostri devastat penetralia]. Propter interiores hostes, exteriores potestatem habent.

Si igitur Deus pro bona conversatione et castitate vitæ habitator est cordis nostri, nunquam inimicos suos vastare dimittit quæ nostra sunt. Quanta multitudo exercitus Assyriorum propter unam justis regis et Deo dilecti orationem perierat? Aliorum castigatio vestra sit admonitio, et paucorum tribulatio, multorum sit salvatio. Vos maritima habitatis, unde pestis primo ingruit. In nobis impletum est quod olim per Prophetam prædicatum est: *Ab Aquilone inardescunt mala et a Domino formidolosa laudatio veniet* (Jerem. i, 14; Job. xxxvii, 22). Ecce fugax latro boreales insulæ nostræ partes pervasit. Plangamus quod fratres nostri perpersi sunt. Caveamus ne nobis aliquid accidat tale. Præveniamus faciem Domini in confessione et ploremus coram Domino, qui fecit nos (Psal. xciv, 2, 6); ut ille qui creator est et redemptor, sit etiam protector et rector, pro bonisque vitæ meritis, et religionis castitate dextera potentie suæ defendat ovile suum.

^C Recordamini quam nobiles habuistis Patres, et non sitis tantis progenitoribus degeneres filii. Videte Librorum thesaura [Loco thesauros], considerate ecclesiarum decorem, ædificiorum pulchritudinem. Regularis vitæ ordinem rememorate. Quam beatus est homo qui de his pulcherrimis habitaculis ad cælestis regni gaudia transeat! Assuescant pueri laudibus astare superni regis, non vulpium fodere cavernas, non leporum fugaces sequi cursus. Quam impium est Christi amittere obsequia et vulpium sequi vestigia! Discant pueri Scripturas sacras, ut ætate perfecta veniente alios docere possint. Qui non discit in pueritia, non docet in senectute.

^D Recogitate nobilissimum nostri temporis ^e magistrum Bedam presbyterum, quale habuit in juventute discendi studium, qualem [Edit., quam] nunc habet inter homines laudem, multo majorem apud Deum remunerationis gloriam. Illius igitur exemplo dor-

tetur in fine Hist. Angl. his verbis: «Natus in territorio ejusdem monasterii, cum essem septem annorum, cura propinquorum datus sum educandus reverendissimo abbati Benedicto ac deinde Ceolfrido.» Vid. Alford. Annal. Eccles. Anglo-Saxon. ad annum 674, n. 5, et 682, n. 2.

^b *Terrorem, qui accidit,* etc. Vide quæ adnotavimus in epistolam 8 ad Lindisfarnenses.

^c *Nostri temporis magistrum.* Ex his verbis infert Canisius, Alcuinum non fuisse Bedæ discipulum. «Cur enim, ait, invidisset Bedæ hanc laudem, et non potius appellasset suum, quam sui temporis magistrum?»

mientes excitare animos. Magistris assidete, aperite A vos protegat, (et) ubique in omni bono florere faciat, fratres charissimi.

libros, perspicite litteras, intelligite sensus illarum, ut vosmetipsos pascere, et aliis spiritalis vitæ (epulas) præbere valeatis. Absconditas [Cod. Sal., ineptas] comessationes et furtivas (Cod. Sal., assiduas) ebrietates quasi foveam inferni vitæ, dicente Salomone: *Aquæ furtivæ (dulciores sunt) et panes absconditi suaviores. Sed (et) apud inferos illarum sunt convivæ (Prov. ix, 17, 18); volens intelligi talibus (iniquis) epulis dæmones esse præsentés. Vos decet, ut filios Dei, morum nobilitas, vitæ sanctitas, vestimentorum modestia. Risus hominis et habitus illius, et incessus ejus, juxta Salomonem, enuntiant de eo (Eccli. xix, 27).*

23 Quod in laicis laus esse videtur, id est, vestimentorum cultus, hoc in clericis et maxime in monachis reprehensio esse cognoscitur. Sed et ipse princeps apostolorum etiam feminas a pretiosis vestimentis et circulatis capillis prohibuit (I Petr. iii, 3). Si hoc peccatum non esset, dicit Gregorius papa, nunquam Pastor Ecclesiæ a deliciis vestium feminas prohibuisset. Omnia vestra honeste cum ordine fiant, ut laudetur Deus in vestra bona conversatione, et honor vester apud homines crescat, et merces meritum multiplicetur apud Deum. Breve est (præsentis) vitæ tempus, et ultima dies unicuique incerta, et cito rapimur ad iudicium. Qualisquisque tunc cupiat esse, talem se nunc tota virtute exhibeat. Si quid peccati pro fragilitate carnis commiserit, abluat [Cod. Sal., commissum est, abluatur] confessione, deleat poenitentia, ne damnetur in pœna, sed coronetur in gloria. Habetis sanctos Patres, qui vos genuerunt, adjuvatores, si illorum præceptorum eritis factores. Sed et angelicæ dignitates, et omnium sanctorum agmina congaudent bonis vestris, (desiderant vos socios habere suæ beatitudinis); imo et ipse Deus, qui vult omnes homines salvos fieri (I Tim. ii, 4), vobis æterni regni præparatam habet gloriam.

Nolite vos propter desidiâ animi [vestri] vel carnales delectationes æternis fraudare bonis: sed magis omni studio intendite ut Deum hic habeatis defensorem, illic remuneratorem, qui vos proficere faciat in omni bonitate, (et) constituat immaculatos ante conspectum gloriæ suæ. Obsecro ut pietas vestra placide perlegat, quod charitas nostra devote conscripsit, optans vos præsentem habere prosperitatem et futuram accipere beatitudinem. Meæ quoque parvitatibus ut memores sitis in sanctis orationibus vestris per charitatis almitatem obtestor, et familiaritatem quam perdonastis mihi inviolabili fide custodite [Edit., custodire recordemini], quatenus per vestras intercessionés veniam habere merear meorum delictorum, et vos mercedem fraternæ dilectionis apud Deum habeatis æternam. Dextera Dei omnipotentis ab omni hoste visibili et invisibili

EPISTOLA XV.
AD FRATRES GYROENSIS ECCLESIE.
Hortatur illos ad virtutes monachis dignas, et ad sectanda patrum ac magistrorum suorum vestigia.

Sanctissimis in Christo a fratribus Gyroensis Ecclesiæ humilis levita Alcuinus salutem.

Memor pietatis vestræ, qua me gremio charitatis in communionem sanctæ orationis vestræ suscipere dignati estis, placuit parvitati meæ, hanc veritatis vestræ sponsonem in memoriam revocare his litterulis, optans vobis bona Christum miserante æterna et per vestræ dilectionis intercessionés me ab æternis erui tormentis, ut dum vobis in die Domini nostri Jesu Christi corona laudis reputabitur, mihi ab eodem iudice vel venia peccatorum tribuatur. ^b Nec est rarum longinquitate charitatis munificentia separari debet, quæ semper præsens in servis Dei esse debet per eum, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum (Matth. xviii, 20).* Quidquid in illo amicitiarum esse cepit, inviolabili firmitate permanere necesse est, quoniam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22). Ideo permoneamus in charitatis fraternæ soliditate, nihil aliud attendentes in ea, nisi humilitatem et obedientiam; et ut invicem sancto adiutorio unusquisque alterum adjuvet: et dum omni personæ summum est charitas, quanto magis famulis Christi, quorum vitæ meritum totum in charitatis et humilitatis et obedientiæ virtute constat: in quibus vestram sanctitatem quotidie proficere optamus, quia quibus nihil secundum propositum regularis vitæ cum sæcularibus pompis, et vanitatibus deliciarum commune est, totam vitam regulari constrictione perfectam esse decet.

Recordamini, charissimi fratres! nobilissimos principii vestri patres et parentes, qui vos genuerunt in Christo; et nobilissimos magistros, quos habuistis in vestræ germanitatis congregatione. Horum doctrinis inhærentes, et horum exemplis viventes, et horum statuta sequentes illorum certissime consociati beatitudine in futuro sæculo eritis. Benedictus locus a Deo, qui tales meruit habere doctores; et benedicti, qui in eo loco illorum præcepta custodire satagunt.

Quid servis Dei, qui monachicæ vitæ voto se constrinxerunt, inanis vestimentorum pompa, quæ nec sæcularibus prodest, et multum Deo servientibus obest? Quid conviviorum frequentia, quæ animam a religione mæfforis vitæ avertere solet? Quanta mala generet ebrietas, nemo est qui nesciat, qui curam suæ animæ habere contendit. Seniores adolescentulos bonis erudiant exemplis; et Pater qui præest sciatur rationem redditurum de ovis, quas recipit regendas. Unusquisque seipsum consideret, et quoputo, ut sensus prodeat: *Nec ob terrarum longinquitatem charitatis munificentia separari debet.*

^a *Fratribus Gyroensis Ecclesiæ.* Vide supra epist. 14 ad eodem, et simul ad Wirenses scriptam.

^b Hunc locum in ms. corruptum ita restituendum

modo Deo placeat; quomodo salutem animæ suæ A operetur: sed vos specialiter, charissimi fratres! in servitio Dei permanere decet, et in rationis [Forte orationis] studio proficere, propter optimos parentes et paucos [Forte, non paucos] magistros vestros. Quid vero librorum copia prodest, si non erint legentes in eis, et intelligentes eos? Quid laus parentum proficit, si sectatores illorum non erint præceptorum post eos?

Vos vero filii estis sanctorum, vos nobile genus et regale sacerdotium, in Ecclesia Christi nutriti: nobilitatem vestram bonis moribus ostendite, quatenus plurimi vestris bonis exemplis erudiantur, et qui vos foris videat, a vobis discat quomodo vivere debeat. Nam ex paucorum conversatione ab his qui foris sunt, sæpe illorum vita, qui intus sunt, nominatur. Dicit enim Apostolus: *Quandiu sum Apostolus gentium, ministerium meum honorifico* (Rom. xi, 13). Sic debet unusquisque suam personam, vel suum propositum religiosis ornare moribus, ut laudem cum hominibus habeat, et vitam æternam cum sanctis accipere mereatur. Pro nobis intercedentem beatitudinem vestram Deus omnipotens custodiat, et in omni bono proficere faciat, fratres charissimi!

EPISTOLA XVI.

AD FRATRES ECCLESIE SANCTI PETRI.

Commendat se illorum amicitie olim conductæ: laudat eorum regularem conversationem. Hortatur ad virtutes monachis proprias.

Sanctissimis a in sancti Petri ecclesia fratribus Deo servientibus, humilis clientellus Alcuinus perpetuæ gloriæ salutem.

Sæpissime corporalis speciei amici disjunguntur, sed nunquam charitatis dulcedine separari debent; et ubi vera est dilectio, ibi firma est germanitatis memoria; ubi radix conductæ amicitie in pectoris thesauro figitur, inde rami floribus fidei vestiti pululasse certissimum est, usque dum fructibus æternæ beatitudinis refererint veram habentes inter se charitatem, quam ego opto de mea parvitate vestris firmiter inherere mentibus, sicut olim mihi antecessores vestri pia voluntate promiserunt.

Locus vero habitationis vestræ mihi valde desiderabilis fuit, licet me conditio peregrinæ conversationis longe tulisset a vobis; quamvis corpore, sed nullatenus charitate, quia omnia quæ apud vos videbam, sive in habitationibus domorum, sive in conversatione vitæ regularis, valde mihi placuerunt, et utinam ut Deo semper placeat pietatis vestræ obedientia, et humilitas, et regularis vitæ observatio. Hæc est laus vestra coram hominibus, ut sive in vestimentis, sive in omnibus monachicæ vitæ disciplinis firmiter permaneatis, sicut patres vestri, viri

a *In sancti Petri ecclesia.* Plures sunt ecclesie, et monasteria plura sancti Petri apostoli patrocinio dicata; inter hæc recensetur monasterium Wirense seu Wiremuthense in Anglia, quod a beato Benedicto Biscopo, una cum altero Girwensi ad alteram ripam Wiræ amnis, sancto Paulo apostolo conse-

crato, ædificatum fuit. Vid. notas nostras ad epist. 14. Præsens ergo epistola ad monachos Wiremuthenses scripta est, inter quos Ven. Beda, quem tanquam magistrum ac patronum illius loci laudat, enutritus et educatus fuit.

b *Hoc epistolæ fragmentum apud Querceta-*

Deo amabiles, et hominibus honorabiles instituerunt, qui primi fuerunt fundatores congregationis vestræ. Certum est illos sæpius visitare loca habitationis vestræ, et quoscunque inveniant honeste vivere et sua custodire statuta, congaudent illis, et pro eis intercedere apud pium judicem nullatenus desistunt; sed et angelorum visitationes loca sancta frequentare non dubium est. Fertur enim magistrum nostrum et vestrum patronum beatum dixisse BEDAM: « Scio angelos visitare canonicas horas et congregationes fraternas; quid si ibi me non inveniunt inter fratres? Nonne dicere habent, ubi est BEDA? Quare non venit ad adorationes statutas cum fratribus? »

Magna est apud Deum communis oratio, et magna charitatis communio; et multo est melius cum fratribus communiter orare, manducare et dormire, quam in speciali habitatione solum cum periculo manere, quia facilius diabolus expugnare poterit illum qui solus est, quam eum qui fraterno auxilio undique cingitur, dicente Scriptura: *Frater, qui a fratre adjuvatur, quasi firma est civitas* (Prov. xviii, 19). Vestra enim laus est honeste vivere, religionem votorum vestrorum servare. Quid vobis vestimentorum pompa? Major exinde erit reprehensio quam laus; vanitas est enim et superbia, et nihil aliud; et perditio vitæ regularis. Melius est animam bonis ornare moribus, perpetualiter permanentem, quam corpus, quod in pulverem redigitur, pompaticis ornare coloribus; vel luxuriosis conviviis pascere vermium escam.

Hæc cogitate, charissimi fratres! et quid vobis ad æternam proficiat beatitudinem sequimini. Patribus obedite vestris, senes honorate, infirmos visitate, adolescentulos bene docete, ut habeatis, qui super sepulcra vestra stare possint, et intercedere pro animabus vestris. Considerate mentibus vestris, quales sint qui modo in sepulcris jacent, et quam beatæ sint animæ illorum qui in religione, et regulari vita, et castitate corporis, et charitatis obedientia dies suos usque in finem perduxerunt. Horum est regnum cælorum, quod labore acquisierunt, qui pro vobis intercedant quotidie, quatenus ad illorum societatem, Deo donante, pervenire mereamini. Omnipotens Deus vestræ unanimi sanctitatem in æterna beatitudine adunare dignetur, Domini fratres!

24 b EPISTOLA XVII.

AD CAROLUM MAGNUM.

(Circa annum 793.)

Laudat illum a potentia sæculari et prædicatione divinæ legis, tanquam rectorem populi et doctorem. Carpit errorem Adoptianorum.

Veniente ad nos filio nostro Candido, vestro au-

crato, ædificatum fuit. Vid. notas nostras ad epist. 14. Præsens ergo epistola ad monachos Wiremuthenses scripta est, inter quos Ven. Beda, quem tanquam magistrum ac patronum illius loci laudat, enutritus et educatus fuit.

b *Hoc epistolæ fragmentum apud Querceta-*

tem fideli servulo, multum nos vestræ prosperitatis annuntiatione lætificabat, nec non magna salutatione vestræ dilectionis dulciter reficiebat. Laudabilis quoque doni allatione intimæ mentis affectum secundabat. Insuper mentis probamentis vestræ auctoritatis pro nobis explicavit devotionem, quam pura et sancta inquisitione catholice fidei veritatem examinare studuistis, et semper viam regiam, apostolica confortatus prædicatione, plano veritatis sermone, vestram asseruit prudentiam tenere. Beata gens cujus est Dominus Deus eorum : et beatus populus tali rectore exaltatus, et tali prædicatore munitus; et utrumque et gladius triumphalis potentie vibrat in dextra et catholice prædicationis tuba resonat in lingua. Ita et David olim præcedentis populi rex a Deo electus, et Deo dilectus, et egregius Psalmista Israelii victrici gladio undique gentes subjiciens, legisque Dei eximius prædicator in populo exstitit. Cujus eximia filiorum nobilitate in salute mundi, de virga flos campi et convallium floruit Christus (*Cant. II, 1*), qui istis modo temporibus ac ejusdem nominis, virtutis et fidei David regem populo suo concessit rectorem et doctorem. Sub cujus umbra superiora [*Forte, superna*] quiete populus requiescit Christianus, et terribilis undique gentibus exstat paganis. Cujus devotio a sectis perversi dogmatis fidem catholicam evangelica soliditate munire non cessat, ne quid novi et apostolicis inconueniens doctrinis, per clandestinas subreptiones alicubi oboriri valeat, sed cœlestis gratiæ lumine fides ubique fulgeat catholica.

Cujus luminis, heu prob dolor! quidam extorres, Christum ex Virgine sancta natum, impia temeritate Deum verum, et Filium Dei proprium negare non timent. Qui error eousque, ut videtur, latenter quorundam etiam fidelium doctorum animis subrepsit, ut durum videatur illis confiteri vel credere, Deum esse tantum Jesum Christum, qui sedet ad dexteram Patris, et in gloria paternæ majestatis venturus est judicare vivos et mortuos. Nec in spiritalem nunc gloriam carnis Christi Dei esse mutatam, quæ pro nobis pendit in ligno, contra illud Apostoli dictum, qui de nostri corporis immutatione ait : *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale* (*I Cor. xv, 44*). Nec illam considerantes sententiam, quia idem ipse a Deo electus mundi prædicator, justorum resurrectionem discernens ab impiis, dixit : *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (*Ibid., v, 51*). Si nostris operibus secundum modum meritorum spiritualis gloriæ promittitur immutatio, quanto magis corporis Christi clarificatio gloriosa esse credenda est post resurrectionem pag. 1623 Op. Alcuini connexum habetur cum parte epistolæ quam integram reperimus tom. I Concil. Britannicæ pag. 159 *Athelhardo*, inscriptam, quam vide infra. Præsens vero fragmentum ad Carolum Magnum, Alcuini *Davidem*, pertinere ipse contextus loquitur. Novum errorem hic carpere videtur Alcuinus, quod nonnullis durum videretur confiteri vel credere : *Carnem Christi in spiritalem gloriam post resurrectionem esse mutatam*. Quo anno data sit

tionem? dicente Apostolo de nostræ resurrectionis gloria : *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ* (*Philipp. III, 21*). Unum Deum verum et unum Dei Filium in duabus naturis, divina scilicet et humana, Dominum nostram Jesum Christum regnantem cum Patre et Spiritu sancto prædicamus, et confitemur, non divisa potestate, nec partita, quasi una sit major potestas, altera minor, quia divisionem et partitionem vera non recipit æternitas, vel divinitas, quæ est in Christo Jesu Domino nostro, Apostolo dicente : *Si Christum noveramus secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor. v, 16*); id est, qui mortalis fuit in terris ea natura quæ mori potuit, nunc totus spiritualis regnat in divinitatis majestate in cœlis, qui post resurrectionem ait apostolus : *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (*Matth. xxviii, 18*). Quæ potestas multo ante Filio hominis danda dicitur a prophetis *.

† EPISTOLA XVIII.

AD ADRIANUM I PAPAM.

(Anno 794.)

Commendat se gratiæ pontificis, illumque proficitur vicarium sancti Petri, et ejus potestatis hæredem, simulque precatur, ut petitionibus suis per Angilbertum faciendis annuat.

Beatissimo et omni honore dignissimo et pontifici magno ^c Adriano papæ, humilissimus omnium sanctæ Ecclesiæ filiorum Albinus æternæ beatitudinis salutem.

Venerabilis atque toto orbe laudabilis vestræ bonitatis, Pater optime, pietas mihi ultimo sanctæ Ecclesiæ servulo quantulamcunque attulit fiduciam vestram deprecandi clementiam, ut me, licet indignum, paternæ pietatis amore in gremium sanctissimæ intercessionis vestræ colligere dignemini. Scio certissime vestræ devotionem Sanctitatis pro populo jugiter totius orbis intercedere Christiano : tamen specialius aliquid pro his egisse, qui vestræ almitati seipsos obnixa humilitatis obsecratione commendant, et majore credulitate ad tantæ auctoritatis confugiunt suffragia. Scio me per sacri baptismatis adnationem de illius esse ovili pastoris, qui pro suis ovibus animam ponere non dubitavit (*Joan. x, 11*); quas etiam per acutissimam suæ resurrectionis gloriam beatissimo Petro principi apostolorum, ob trinam magnificæ dilectionis confessionem, pascendas commendavit (*Joan. xxi*); cui etiam cælo terrisque æternam ligandi ac solvendi potestatem delegavit (*Matth. xvi, 19*).

Hujus te, excellentissime Pater, ut vicarium sanctissimæ sedis agnosco, ita et mirificæ potestatis hæredem esse confiteor. Ecce ego una sum regimignoramus, nisi referenda sit ad initium cœptæ ab Alcuino disputationis adversus Felicem et Elpandum, ad annum scilicet 795 vel sequentem.

* 25 Hoc loco epistolam, quæ apud Quercetarium est 97, Froben. 14, ad *Quendam*, abruptam esse censui. Vid. notam priorem.

^b Edit. Quercet. 65, Canis. 28, Froben. 15.

^c Adriano papæ qui inivit pontificatum anno 772, et obiit anno 795.

nis vestri ovicula, sed valde peccatorum maculis A morbida. Quapropter me totum tuæ offero Sanctitati, Pater piissime, sanandum, et medicinali potentia, quæ tibi post longas sanctorum Patrum series hæreditaria successione a Deo Christo tradita esse dignoscitur, me jubeas salutifero pietatis verbo a peccatorum vinculis esse solutum. Nam mihi cum evangelicæ humilitatis regula fas esse video dicendum: *Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum; dic verbo, et sanabitur puer meus* (Matth. viii, 8). Qui mox, ut speravit, invenit; ut credidit, accepit. O beatissima lingua oris vestri, in qua est æternæ medicina salutis, per quam cœli aperiuntur credentibus! Nunquam, obsecro, hæc sileat: semper admoneat et sanet, semper aperiat perpetuæ beatitudinis ad se confugientibus portas. O Domine Jesu, fac eum longæva valere et vivere prosperitate; et qui talem populo tuo dedisti pastorem, hunc pietatis tuæ dextera multis temporibus conservare digneris, quatenus cum multiplici laboris sui mercede ante thronum tuæ veniens gloriæ audire mereatur: *Enge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21).

Jam aliquas petitiones propriæ necessitatis meæ hinc quoque litteris insererem. Sed quia electissimus domni mei regis missus, filius equidem meus charissimus Angilbertus ad beatissimam summæ auctoritatis vestræ dirigetur 26 paternitatem, non esse necesse putavi litteris exarare, quod ille vir fidelis et prudens melius viva voce, secundum mandatum domni regis, auribus Excellentiæ vestræ poterit intimare. Nam inter cæteras fidelissimæ directionis quam ad vos habet legationes, meæ quoque necessitatis postulationes eidem præfato regiæ voluntatis secretario commendavit: quem omnibus amicis valde fidelem esse probavimus, maxime vobis, ut vere dignum est, sanctissime Pater, qui vestram laudabili voce bonitatem sæpissime domno regi sub præsentia multorum testium narrare solebat, et egregiæ pietatis per vos gesta, puræ fidei verbis, de vobis proferre studuit, quatenus piæ dilectionis fidem ostenderet, et vestræ almitatis amorem plurimorum mentibus ingereret.

^a *Domni mei regis missus... Angilbertus.* Bis Angilbertus ad Adrianum papam a Carolo directus est. Primo anno 792 post synodum Ratisbonensem, quo Felicem Urgelitanum Romam adduxit. Iterumque anno 794, post synodum Francofordiensem, quando nimirum ad Adrianum detulit *Capitulare adversus synodum, quæ pro sacrarum imaginum erectione in Nicæa acta est*, ut habent verba Adriani in responsione ad Carolum. Hujus secundæ legationis occasione scriptam fuisse hanc epistolam censent Mabillonius tom. II, lib. xxvi Annalium, pag. 313. Pagius ad annum 794, num. 42, etc., et alii. Tempore namque primæ legationis, seu anno 792, Alcuinus ex Britannia nondum in Franciam reversus erat. Et ipse Alcuinus in hac epistola haud obscure innuit Angilbertum, antequam hac vice Romam abiret, legationem obtinisse apud Adrianum, cujus inde reverentiam bonitatem sæpissime domno regi narrare solebat.

b EPISTOLA XIX.

AD THEOPHILUM.

(Anno 794.)

Laudat illius scripta apostolicæ fidei, et ab eodem instrui cupit.

Optimo c Theophilo bis binæ evangelicæ veritatis discipulo, et sanctarum quadrigæ virtutum, fidelium quadriga amicorum plena charitatis nave trans Alpinas aquas dirigit salutem.

Accepimus dignitatis vestræ chartam, vere, ut agnovimus, charitatis floribus depictam, ac mellifluis spiritalis jucunditatis sapore refertam. Unde et nos discipuli sanctitatis vestræ in abundantia rostriflui nectaris, quod ex ejus gremio pleniter hausimus, relecti, satiati, valde lætati sumus: agnoscentes cœlestem charitatis thesaurum vestro sufficienter recondi pectore, et affluenter inde per lata terrarum spatia, flumina salutiferæ doctrinæ emittere [*Al.*, emanare], et arida justitiæ fonte sitientium corda irrigare: non septigeno Niliaci fluminis gurgite, sed septiformi sancti Spiritus inundantia viventis aquæ fluentia in vitam salientia sempiternam (*Joan.* iv, 14). Unde et lucidissima apostolicæ fidei pocula nobis propinare larga pietate studuisti, quæ cum omni charitatis aviditate accepimus, et cum magna gratiarum actione potavimus. Nec unius parvissimi et variis motibus vibrantis in sole spurcitiam atomi offendimus in eis, sed crystallina puritate micantia: ita ut superni solis radiis nostri cordis lychnos mirabiliter illuminaverit.

C 27 Hæc consideravimus diligentius, et desideravimus ardentius; legimus sæpius et elegimus semper, et lætificati laudavimus Deum, qui solita pietate tale lumen nostris concessit temporibus [*Al.*, laboribus]. Quapropter intentius precamur, luceat lux tibi a Deo datæ sapientiæ ex corde charitatis tuæ per os veritatis tuæ, ut omnis auditor ædificetur, et solus omnium dator bonorum glorificetur in te et per te. Sæpius ad nos currat charta exhortationis tuæ, nec eam Alpinum frigus vel viarum asperitas vel exundatio fluminum ullatenus impediatur. Charitas omnia superat, de qua dulcisonus decantavit Psalmista: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam* (*Cant.* viii, 7). Illa ex abundantia cordis dictando scribat, ut nos ex diligentia

D Recitat hanc epistolam Baronius in appendice ad annum 772, putatque ab Alcuino datam esse, quando Carolus accepto electionis Adriani in pontificem Romanorum nuntio Angilbertum legatum Romam misit. Verum duæ tantum legationes ab Angilberto obitæ, et mox diximus, et Alcuinus ante annum 784 aut insequentem, in Francia moram non fecit. Pagius loc. cit., quem etiam vide ad annum 775, n. 1.

^b Edit. Quercet. 82, Canisii 66, Frobenii 16.

^c *Theophilo.* Theophylacto fortassis, episcopo Tuderino, qui anno 794 Francofortensi concilio præsedidit tanquam legatus sedis apostolicæ, quo in loco Alcuinus facile cum eo amicitiam inire potuit. Hic Theophylactus a Regine quoque et Metensi annalista *Theophilus* appellatur; quod conjecturam nostram confirmat.

legendi ædificemur. In calce vero chartulæ hujus A
onsecramus, quod in capite optamus, quatenus no-
stræ navigium vitæ sanctitatis vestræ orationibus
gubernare digneris.

• EPISTOLA XX.

AD USUALDUM.

(Anno 794.)

*Monachos hortatur ad virtutes; illorum petitiones apud
regem se juisse dicit; illorum se orationibus com-
mendat.*

Domini Dei Salvatoris mundi sanctissimæ congrega-
tioni et pio Patri ^b Usualdo humilis levita Albinus
salutem.

Laudabilem vestræ beatitudinis conversationem et
condignam vestro nomini vitam laudamus, et Domi-
num in vobis, qui tales sui sancti nominis dignatus
est habere confessores. Nec enim frustra speciali
vocabulo, *Monachi sancti Salvatoris* vocamini, nisi
quia estis meritis quod nomine dicimini. Imo et tam
nobilis rex nobiles debet habere ministros, moribus
egregios, in pace concordēs, in corpore castos, in
animo sobrios, omni bonitate eximios, clarissimis
assuetos triumphis; non fuga vitam defendere, sed
in acie firmiter stare, viriliter pugnare, fortiter vin-
cere, quatenus cum gloriosa victoriæ palma æternæ
regis civitatem intrare mereamini. Hoc conside-
rantes, fratres, adhortamini vosmetipsos per singulos
dies, donec cognominetur Christus in vobis. Et ad
finem firmum cœptum iter beatæ conversationis
peragite, ut unusquisque cum Apostolo dicere di-
gnus efficiatur: *Bonum certamen certavi, cursum con-
summavi, fidem servavi: de reliquo reposita est mihi
corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die,
justus iudex* (11 Tim. IV, 7, 8).

Vestræ petitionis et voluntatis ad dominum regem,
quantum valui, fui adjutor, secundum quod mihi
fraternitatis vestræ missus suggestit; mihi que ad-
jutricem ^c Liutgardam piissimam in Deo feminam
adduxi. Sed obsecramus, ut sanctissimis orationibus
vestris nostrum pro vobis laborem remunerare di-
gnemini. Nam olim per ^d Angilramnum [*Al.*, Engil-
ramnum] archiepiscopum et sanctæ capellæ princi-
perium meipsum vestræ commendavi sanctitati. Sed
modo quasi singulorum genibus [*Al.*, pedibus] pro-
volutus obsecro, ut me in hujus vitæ salo fluctuan-
tem pietatis precibus ad portum perpetuæ quietis, D

28 • Edit. Quercet. 79. Canis. 25. Froben. 17.

^a *Usualdo*. Hoc nomine cum careret cod. ms. Sancti Gallensis, Canisius dubitabat num congregatio sancti Salvatoris illud sit oratorium, quod Liutprandus rex, teste Petro Oldrado archiepiscopo Mediolanensi in epistola ad Carolum Magnum in palatio suo Ticini in honorem Salvatoris mundi extruxit. Mabillonius tamen lib. xxvi Annal. n. 8 nullus dubitat, quin hic Usualdus sit abbas monasterii sancti Salvatoris in monte Amiato prope Clusinum Etruriæ urbem. Alia tamen olim viro celeberrimo stetit sententia, dum Act. SS. Ben. Sæc. IV, part. 1, pag. 575, Usualdum nostrum credidit fuisse abbatem monasterii sancti Naboris apud Metenses, quod antiquitus *Cella nova sancti Salvatoris* dicebatur; quæ opinio robor accipit ex memoria Angilrami, qui Metensis ecclesiæ archiepiscopus fuerat.

divina donante gratia, transportare dignemini: ut et ego animæ meæ salutem fraternæ intercessionis juvamine habere merear, et vos æternæ retributionis mercedem a Deo pro charitatis officio digne accipere mereamini. Omnipotens Deus exaudiat pietatis vestræ preces, et multis prodesse concedat, vobisque perpetuæ præmia gloriæ donare dignetur, charissimi et desiderantissimi fratres.

• EPISTOLA XXI.

AD QUOSDAM.

(Circa annum 794.)

Apud Eboracenses Alcuinus suam excusat absentiam, eosdem hortatur ad concordiam cum Eanbaldo patre suo.

Sanctissimis in Christo atque dilectissimis ^f fra-
tribus et filiis in Christo salutem.

Vestris in Domino profectibus valde congaudeo, desiderans vos præsentî florere felicitate et perpetua futura beatitudine. Ideoque sæpius de concordia pacis, et de consilio salutis admonere non desisto, licet parvo ingenio, non tamen parva charitate. Nee mihi tam cito veniendi occurrit facultas, quam vestra flagitabat sanctitas, propter quasdam Ecclesiæ necessitates. Jam totus vobiscum sum in desiderio prosperitatis vestræ, etsi corpore absens, non tamen dilectione. Hoc maxime obsecro ut concordēs sitis cum piissimo ^g Patre nostro, et timorem Domini ante oculos habeatis, et quod ei placitum speratis, concorditer loquimini, viriliter perficiatis, firmiter retineatis. Nec aliquis vestræ unanimi-
tatis viscera disrumpere valeat. Constanter state in Dei timore, dum ille misericorditer vestrum prævidit honorem, qui nunquam dimittit sperantes in se. Si qua in moribus humanæ conversationis inter vos corrigenda sunt, citius cum omni instantia corrigite, ut Spiritus Domini sanctus vobiscum manere dignetur. Et si Deus, qui dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio* (Math. XVIII, 20); si ille, inquam, in vobis est, quis contra vos? Et si amor illius in corde vestro ardet, quis vobis nocere poterit? Habetis sanctos Dei in omni bono opere adjuutores, si sanctorum vestigia sequi tota virtute studeatis. Mementote, quales habuimus Patres, qui nos genuerunt in Domino. Illorum æmulamini vitam, ut cum illis æternæ beatitudinis participes esse mereamini; meique memores in sanctis orationibus vestris sitis,

^e *Liutgardam*, quartam, post obitum Fastradæ reginæ, Caroli imp. conjugem, quæ Turonis obiit anno 800 (Annal. Franc.).

^d *Angilramnum*, episcopum Metensem, qui obiit anno 791. PAGE.

^e Edit. Quercet. 87 ex ms., Froben. 18.

^f *Fratribus et Filiis*, Eboracensibus nempe, quod colligitur ex illis verbis: *Mementote quales habuimus Patres, qui nos genuerunt in Domino*. Ad illos ergo scribit, quorum prostebatur communitate, et communem agnoscerebat Patrem, hoc est, Eboracenses.

^g *Patre nostro*, Eanbaldo, puto, seniore. Scripsit igitur Alcuinus hanc epistolam, dum jam secundo in Franciam rediit, ibique ob quasdam Ecclesiæ necessitates, oppugnandam scilicet hæresin Felicianam, detentus fuit; ante annum 796 quo Eanbaldus obiit.

vestramque unanimitem in omni opere bono omnipotens Deus proficere concedat, dilectissimi fratres.

EPISTOLA XXII.

AD QUENDAM.

Filium et peregrinationis socium ad virtutes stimulat. Memorat et commendat sapientiæ studium; doctrinas olim datas in memoriam revocat.

Pater filio, pacificus peregrino, magister discipulo, socius socio peregrinationis sempiternam salutem.

Magnum mihi, fili charissime, de vestra salute et prosperitate desiderium est. Ideo litteras exhortationis meæ vice verborum paternæ pietatis vobis dirigere studui, obsecrans perpetuæ mentis dilectione, et tota virtutis intentione Deum te habere in oculis, et in memoria, quatenus illius piissima misericordia te custodire dignetur inter adversa et inter prospera, ut via regia pergens ad perpetuæ civitatis portam pervenire merearis. Sit tibi Christus in ore et corde, et operis constantia. Noli pueriliter agere, et desideria juvenilia sectari; sed perfectus esto in omni honestate, continentia et modestia, ut laudetur Deus in opere tuo, et non reprehendatur pater qui te genuit. Esto sobrius in cibo ac potu, salutis tuæ magis providens quam delectatione carnali, vel vanissima hominum laude, quæ non proficit, si Deo displiceant actus tui. Melius est Deo placere quam a strionibus, pauperum habere curam quam mimorum. Sint tibi honesta convivia, et convivæ religiosi. Esto senior in moribus, quamvis junior in annis. Nimia quæque nocent.

^b Italia infirma est patria, et escas generat noxias. Idcirco cautissima consideratione videas, quid, quando, vel qualiter, vel quibus utaris cibus; et maxime ebrietatis assiduitatem evita, quia ex vini calore febrium ardor ingruere solet super incautos.

Tædet animus meus multum pro absentia tui. O quam dulcis vita fuit, dum sedebamus quieti inter sapientis scrinias, inter librorum copias, inter venerandos Patrum sensus; quibus nihil deficit quod religiosæ vitæ et studio scientiæ deposcebat. Utamur tamen sorte præsentis secundum virtutem animæ, in gratia confidentes divina, quæ nos nunquam derelinquit, si totam spem ponamus in illam. Ego vero tædiosus et tristis desiderabilem vestræ faciei præstolabor aspectum, ignorans si te venientem videre merear; vel si tu me veniens invenire merearis; *occulia sunt enim iudicia Dei*: præparet sibi unusquisque lampades ardentes, ut quacunque hora sponso occurrere jubeatur, cum luce honorum operum thalamum æterni regis intrare mereatur.

Si quid in nobis bonæ consuetudinis vidisti, hanc sequere, ut benedictionem Dei ex illa habere merearis; si quid vero erroris et impii tramitis, hunc horresce et fugias ab eo, ne nostris peccatis nobiscum involvaris. Cursus quotidiani synaxeos cum missarum solemnibus et vigiliis sanctorum quotidiano usu,

^a *Strionibus.* Legendum fortassis histrionibus, quibus Homerum suum admodum delectari supra in epist. 213 (nunc 191) dixit; hinc suspicio oriri possit, hanc epistolam ad eundem Homerum seu Angilbertum

A in capella nostra ut vidistis, obliviscere noli. Senioribus et sapientibus utere consiliariis. Recordare Roboam filium Salomonis. Omnis lascivia longe sit a consuetudine tua. Sint tibi verba in veritate, mores in honestate, corpus in castitate, habitus in religione, cibus et potus in modestia, et tempora statuta id in quo agere debeas. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum. Sint tibi verba simplicia sine juramento, veritate plena, sapientiæ sale condita. Cor judicet, antequam lingua loquatur. Multæ sunt invidiæ et perfidiæ hominum; plurimi sunt amici in mensa, et rari in necessitate.

Quid opus est plura scribere, dum optime nostis quid sæpius in cor charitatis vestræ suadere solebam. Ex meritis obedientiæ paterna benedictio filiis, ut reor, eveniet. Considera Ruben, memento Judam, de uno patre et matre genitos, ex diversis meritis diversas habentes benedictiones. Petrus et Judas ambo in apostolatam sunt electi, sed non ambo pari devotione secuti sunt Dominum; ideo iste elevatus est in principatum apostolatus; ipse principi dæmoniorum traditus. Stephanus et Nicolaus in ministerium altaris æqualiter electi, sed propter dissimilem fidem dissimilis eos consecutus est finis. Plenæ sunt Scripturæ documentis obedientiæ; plenus est mundus exemplis, quid cui ex humilitate obedientiæ evenisset, quorum copiosam multitudinem exuperat Redemptoris nostri mirabile exemplum, de quo Doctor gentium ait: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens; obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et inferorum, et omnis lingua confiteatur, quia Jesus est Christus in gloria Dei Patris (Philip. II, 6-11.)*

c 29 EPISTOLA XXIII.

AD FRATRES SANCTI MARTINI TURONICÆ CIVITATIS.

(Circa annum 795.)

Cum illis esse cupit, eosque hortatur ad virtutes monachis convenientes.

Sanctissimis in Christo fratribus, et beato Martino confessori Christi servientibus, humilis levita Alcuinus salutem.

Ex quo vestram beatitudinem scire potui, semper amare volui, quia sanctitas vestra cordi meo amorem infundit vestri, optans unus esse ex vobis. Ut si meritis esse nequiverem, charitate tamen fraternæ dilectionis conjunctus essem, quatenus in die magno resurrectionis omnium particeps essem eorum, quos tantus pastor suo regi præsentabit. O felix familia, tali gaudens pastore, talem habens in die Domini doctorem [*Edit. doctorem*]: felix qui ejus tota voluntariam fuisse. (Apud Froben. epist. 230.)

^b *Italia infirma est patria, etc.* Vide, quæ notavimus ad epist. 137 inter notas.

^c *Edit. Quercet. 31, Canis. 15, Froben. 19.*

tate sequitur vestigia, ut illius inhærens præceptis A
 uspius mereatur consociari gloriæ. Ut hoc fieri va-
 leat, nulla vos sæculi concupiscentia, nullum carnale
 desiderium abstrahat; nec vestræ salutis vosmetipsos
 negligentes esse decet, nec paratam vobis in Deo
 gloriam parvipendere. Habetis enim Dei gratiam auxi-
 liantem vobis, et magnum intercessorem, sanctum
 scilicet Martinum, deprecantem quotidie pro vobis :
 quia in cuius servitio quotidie statis in domo
 sua, illum habetis in cœlis omni hora suffragato-
 rem.

Quapropter, dilectissimi fratres, diligentissime
 contendite, ut sæpius vos inveniat visitatio sui sancti-
 ssimi Spiritus in laudibus divinis vigilantis. In
 loco in quo elegit sibi requiem dulcissimam, sic fundite
 preces vestras, quasi præsentem Deo loquentes et
 sanctis eius. Nec sit aliud in corde, aliud in ore;
 quia homo audit quod os loquitur, Deus inspicit quod
 cor cogitat; quia cor contritum et humiliatum Deus
 non spernit (*Psal. l., 19*). Et omnis qui se humiliat,
 exaltabitur (*Luc. xiv., 11*). Per humilitatem
 vero, obedientiam et charitatem monachus cœlum
 ascendit.

Non est igitur laudabile in vestimentis habitum
 imitari Patrum, sine observatione mandatorum quæ
 illi statuerunt Deo servientibus. Qui foris in oculis
 hominum ovis in vestimentis videri cupit, intus ante
 conspectum Dei per cordis secreta esse contendat,
 quod foris ante homines putari cupit.

Charitas igitur quam Deus præcepit duplex esse
 debet, id est Dei et proximi. Una quæ supra nos
 est, id est Deus; altera quæ iuxta nos est, id est
 homo. Deus ex toto corde et ex tota anima et ex tota
 diligitur virtute. Proximos vero sicut nosmetipsos
 diligamus (*Matth. xxii., 37, 39*). Si quærat quislibet,
 qui sit proximus? omnem Christianum intelligere
 debet, veluti in Evangelio legimus de Samaritano,
 qui vulneratum adjuvit (*Luc. x*). Item obedientia
 duplex esse debet, id est, et mala non facere quæ
 prohibentur, et bona facere quæ iubentur. Et hæc
 duo, id est charitas et obedientia, cum summa
 iubentur humilitate impleri. Hæc sunt tria præcepta
 quæ aperient monachis portas cœli.

His itaque quasi radicibus aliæ succrescunt virtu-
 tes, quasi ramorum fertilitas, quibus fructus vitæ
 nascitur æternæ. Nec me, rogo, sanctissimi Patres
 et fratres, præsumptuosum æstimate, cur vobis hæc
 scriberem. Charitas mea me compulit a in has pro-
 mittere litteras; optans vobis omnia bona a Deo
 dari [*Can., donari*], ut in sæculo honorem habeatis
 cum hominibus et in futuro sæculo vitam æternam
 cum sanctis Dei. Vos vero seniores in spiritu mansuetudinis,
 sicut Apostolus præcepit, juniores vestros
 admonete, quia illorum salus vestra est merces (*I
 Cor. iv*), illorum eruditio vestra est remuneratio.

^a Charitas me compulit. Hæc verba satis innunt
 hanc epistolam ante scriptam fuisse quam monachis
 illis præficeretur Alcuinus. Mabill. lib. xxvi
Annal., n. 47.

^b Quercet. 72, Canis. 27, (Froben. 20).

Quia qui arborem plantat, mercedem de fructu illius
 accipere cogitat. Habete adolescentes quasi filios,
 quatenus illi vos habeant ut patres. Exemplis bonis
 illos instruite, admonete ut charissimos, castigatè ut
 conservos; quia 30 hæc est fraterna charitas, ut
 omnes quasi vosmetipsos ad coronam supernæ beati-
 tudinis perducere studeatis.

Adolescentes vero senioribus quasi patribus sub-
 diti estote (*I Petr. v, 5*), sicut de Deo Christo legitur
 in Evangelio, quod subditus esset suis parentibus
 (*Luc. ii, 51*). Si vero Deus homo et Dominus omnium
 subditus esse non dedignatur hominibus, quanto magis
 et vos, pueri et adolescentes, subditi esse debetis
 magistris vestris, ut per illorum bonam doctrinam
 proficere et florere, et exaltari in Ecclesia Christi,
 et ad vitam æternam cum illis, Deo donante, perve-
 nire mereamini. Pro me semper intercedere digne-
 mini, quatenus vestris precibus veniam meorum
 merear accipere peccatorum, et amabilem vobiscum
 in die novissimo Domini nostri Jesu Christi audire
 sententiam: *Venite, benedicti Patris mei, percipite
 regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*
 (*Matth. xxv, 34*).

Vos æterna Dei conservet gratia, fratres,
 Nominis atque mei memores sine fine valete.

^b EPISTOLA XXIV.

AD LEONEM III PAPAM.

(Anno 796.).

*Commendat se summi pontificis, tanquam vicarii apo-
 stolorum et Ecclesiæ principis, apostolicæ sollicitu-
 dini per Angilbertum.*

Domino beatissimo, atque omni honore nominan-
 do c Leoni papæ, humilis levita Albinus æternæ in
 Christo gloriæ salutem.

Suscipiat, obsecro, sanctissima pietas vestra, Pa-
 ter charissime [*Al., gloriosissime*], benigno animo
 nostræ parvitatæ litterulas, et me devotum vestræ
 dilectionis famulum agnosce. Semper sanctæ Roma-
 næ sedis beatissimos, quantum valui, principes et
 pastores amavi, cupiens illorum sanctissimis inter-
 cessionibus inter oves Christi numerari, quas Deus
 Christus post resurrectionis suæ gloriæ beato Petro
 principi apostolorum pascendas commendavit. Quod
 vere dignum esse fateor, omnem illius gregis multi-
 tudinem suo pastori, licet in diversis terrarum pascuis
 commorantem, una charitatis fide subjectam esse, et
 sicut pio pastori concedet, magnam commissi sibi
 gregis curam habere, et sedula pietatis admoni-
 tione et sanctitatis intercessione prævidere [*Al.,
 providere*], ne aliqui ex illis per præcepta erro-
 rum a via veritatis et perpetuæ pascuis vitæ exor-
 bitare incipiant. Gregis sanitas gloria est pasto-
 ris, et multiplicatio illius merces æterna.

Ecce tu, sanctissime Pater, pontifex a Deo electus,
 vicarius apostolorum, hæres Patrum, princeps Eccle-
 siæ, unius immaculatæ columbæ nutritor. In te fides

^c Leoni papæ. Est hic Leo papa III, qui post obitum
 Adriani papæ pontificatum inivit anno 795, feste sancti
 Stephani protomartyris, ut refert Anastasius in Vita
 Adriani. Obiit vero anno 816.

resplendeat, devotio fulgeat, charitas abundet [Al., A resplendeat, fulgeat, abundet]. Congrega nos filios sancto Dei Ecclesie paternae miserationis affectu, tuis sanctissimis orationibus et dulcissimis sacrarum litterarum exhortationibus, intra firmissimum Ecclesie soliditatis ovile, ne aliquis ex nobis errabundus lupina rapacitate foris inveniatur devorandus. Nam splendentia coelestis militae agmina, nativitate Domini nostri Jesu Christi gaudia primo pastoribus, qui supra suos devote vigilarunt greges, nuntiare venerunt. Ece tuis sanctissimis vigiliis ad pastorem sollicitudinem, probatissime archimandrita, angelicas a supernis sedibus visitationes astare non dubitamus, quorum auxilio quaecunque divinam poposceris pietatem, impetrare te posse credimus. Unde ego ultimus sacratissimi ovilis vernaculus, et morbida peccatis ovicula, spe praecipuae bonitatis vestrae **31** animatus, ante sanctissimos paternitatis tuae pedes animo prostratus suppliciter deosco, quatenus dirissima [Al. durissima] peccatorum meorum vincula per ecclesiasticam apostolicam auctoritatis potestatem solvere digneris, et paternae pietatis precibus cursum vitae tuae qui restat ad perpetuae portae civitatis dirigere studeas.

Grandia posco quidem, seu charitas grandia novit dare. Poscentem pro filia * viduam Christi clementia non spernit, sed ait: *O mulier, magna est fides tua; fiat tibi, sicut vis* (Matth. xv, 28). Fides me hortatur haec poscere, spes confirmat impetrare; charitas, credo, negare non praesumit. Christus pro nobis, cum iniuncti essemus, mori non dubitavit: quanto magis te, Pater sancte, pro amicis orare velle credendum est? Sub te pastore augeatur grex Christi. Tu consolator mœrentium, adjutor laborantium, spes ad te clamantium, lux vitae, religionis decus. Locus in quo stas, omnibus te honorabilem facit, et morum nobilitas laudabilem et pietatis devotio amabilem. Et qui sedem sanctorum tenes Patrum, eorum exemplis inhæreas semper, ut cum illis multiplici laboris mercede in Domini Dei tui gaudia intrare merearis. Iste filius meus charissimus ^b Angilbertus [Al., Engilbertus] vobis patefacere valet nostrae parvitatibus erga apostolicam sedem devotionem, etiam et voluntatis nostrae petitionem, quem vestrae pietati valde fidelem esse agnovi: et ideo nostrae necessitatis causas illi injunximus, ut per os illius pietatis vestrae aures mei cordis audiant obsecrationes.

* *Poscentem pro filia viduam.* c Ita ex conjectura corrigo, ait Canisius, licet malim legere: *poscentem pro filia Chananaeam.* Quae an vidua fuerit, non constat. Codex ms. ita habet: *poscentem pro filio viduae.* Ubi duo distincta miracula conjungere videtur.

^b *Angilbertus.* Haec tertia Angilberti Romam erat legatio. Leo papa statim a sua electione Carolo, ut eum sibi devinceret, per suos legatos claves confessionis sancti Petri ac vexillum Romanæ urbis cum aliis muneribus misit; rogavitque ut aliquem ex suis optimatibus Romam mitteret, qui populi Romani nova fidei et subjectionis sacramenta exciperet. Mis-

EPISTOLA XXV.

AD DULCISSIMUM FILIUM HOMERUM (ANGELBERTUM).

(ANNO 796.)

Commendat sui memoriam ad patrocinia sanctorum, et, ut res ecclesiasticae pulchritudinis sibi afferat, monet.

Dulcissimo filio vir fluctivagus salutem.

Te abeunte tentavi saepius ad portum stabilitatis venire; sed rector rerum et dispensator animarum necdum concessit posse quod olim fecit velle. Adhuc ex radice cordis nascentes cogitationum ramusculos ventus tentationum flagellat, ut consolationis flores et refectionis fructus nutriri nequiverint. Tota nocte laborantes nihil cepimus (Luc. v), quia necdum in littore Jesus stetit, praecipiens in dexteram navigii rete mitti.

Patrocina sanctorum non obliviscere. Res ecclesiasticae pulchritudinis oculis occurrentes noli negligere ut acquiras. Nostra rusticitas avara est de talibus: vestra nobilitas larga est de omnibus. Memor esto poetici praesagii:

Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.

Hoc de te tuoque itinere prophetatum esse, quis dubitat? Si Christum Sibylla, ejusque labores praedixit venturum, cur non Naso Homerum ejusque itinera praececinit? Paululum propter refectionem animi rhetorica lusi lepiditate.

32 Sed ut iterum ad seriem rugosa fronte revertar, te vero unanimem deoscem amicum, te eundem animi obsecrans, ut consilium salutis animarum nostrarum, cum suffragiis sanctorum apostolorum a Deo depreceris. Nam nos ambos, ut recognosco, quaedam necessitatis catena constringit, et libero cursu voluntatis castra intrare non permittit: nec est, qui compedes rumpere valeat, nisi qui inferni ferrea claustra contrivit, qui est via et veritas et vita (Joan. xiv, 6). Via pergentibus per illum, veritas venientibus ad illum, vita manentibus in illo. Quid habeo plus scribere, quia omnia necessaria nosti? Juxta opportunitatem portantis semper dirige mihi litteras, ut sciam de prosperitate tua et itinere tuo ^d, quando vel quo venias miserante Deo.

Prospera cuncta, precor, faciat tibi Christus, Homere! Qui te conservet semper, ubique vale!

sus est eo Angilbertus, etc., nimirum circa initium anni 796. MABILLON. — Vid. epistolam Caroli ad Homerum seu Angilbertum, et ad Leonem papam in tomo XCVIII Patrologiae.

^c Edit. Quercet. 92, Froben. 21, Canis. 46, collata cum codd. mss. Salisb. et sancti Emmerami.

^d *Itinere tuo*, Romano scilicet. Angilbertus, dum Alcuinus in Galliam rediit, ter Romam profectus est, nempe annis 794, 796 et 800, ut supra diximus, quo ex iis anno data sit praesens epistola incertum est. Mabillonius illam recenset anno 796.

• EPISTOLA XXVI.

AD ANGELBERTUM PRIMICERIUM PALATII PIPPINI REGIS.

Ad sacra apostolorum limina peregrinanti commendat Angilberti favoribus, et sacras sibi reliquias mitti postulat.

Fideli amico et venerabili ^b Angilberto primicerio, humilis levita Albinus salutem.

Memor conductæ inter nos amicitiae has litteras vobis dirigere præsumpsi, deprecans ut benigne harum portitorem ^c litterarum suscipere dignemini, et peregrinationis illius viis dominum ^d Pippinum regem subvenire deprecamini. Regum vero merces in miserorum juvamine, et maxime peregrinorum, sacra sancti Petri principis apostolorum limina petentium, magna apud divinam constat esse clementiam. Insuper, charissime frater, devotissime deflagito, ut dona dulcissima, et mihi multum necessaria, id est, sanctorum reliquias mihi vel aliquas transmittere cures. Hilarem enim datorem diligit Deus (*II Cor. ix, 7*); qui te abundare faciat in omni bono, et inter sanctorum gloriam constituat, quorum mihi reliquias tua benevolentia dirigat. Floreas, filii, virtutum coronis, sapientiae decore, et sancta dilectione ad Deum, et bona fide ad homines in aeternum.

• EPISTOLA XXVII.

AD HOMERUM. (ANGILBERTUM).

(Anno incerto.)

Mittit solutionem binam questionum grammaticarum a rege sibi propositarum.

Flaccus Albinus Flavio Homero optat salutem.

Miror cur Flaccinae pigritiae socordiam septiplicis sapientiae decus, dulcissimus meus David, interrogare voluisset de questionibus palatinis; emeritaque nomen militiae in castra revocare pugnantia, ut tumultuosos militum mentes sedaret; dum saecularis litteraturae libri et ecclesiasticae soliditatis sapientia, sicut justum est, apud vos inveniuntur, in quibus ad omnia quae quaeruntur verae inveniri possunt responsiones. Hanc tamen duarum partium orationis discretionem, prout potui, consideravi. Currens per priorum exempla doctorum, inveni illos quoque in his partibus sibi dissentire. Ideirco visum est mihi in vos mittere hujus examussis [*Forte, examinis*] auctoritatem, dum cognoseatis illorum sententias, vel in constructione partium vel in regularum proprietate

Prima interrogatio fuit de *rubo*, cujus esset generis? de quo nomine diversa invenimus exempla. Le-

^a Quercet edit. 42, Canis. 51, Froben. 22.

^b *Angelberto primicerio.* c. Is adseditio nomine dictus *Homerus*, anno 783, in aula Pippini Italiae regis florebat, ibique primicerii palatii munus gerebat. Anno circiter 787 Bertam Caroli Magni filiam matrimonio sibi copulavit. Circa annum 790, uxore Berta consentiente, secessit in monasterium Centulense. Anno 792 Felicem Urgellitanum Romam perduxit. Anno 794 acta concilii Francofordiensis Romam detulit. Anno 796 Romam missus est a Carolo ad Leonem III papam. Anno 800 Carolum Romam euntem comitatus est. Anno 811 Caroli testamento subscripsit. Die 18 Febr. anno 814 obiit. c. Bouquet Script. Rer. Gall. tom. V, pag. 408, not. (b). Mabillonius eam epistolam in *Annal. lib. xxv, n. 38*, ad annum

A gitur enim in metro, quod in Eptathico conscribitur, hujusmodi versus :

In quo conspicua flammarum lampade cernit
Procurram fulgere rubum, neque ignibus uri.

Item Ambrosius in Hymno Paschali :

Et flamma famulum provocans,
Rubum non per las spineam.
Cum sis ignis concremans,
Non uris quod illuminas.

Item grammaticus quidam ita ait : c. Item feminina huius secundae declinationis numero plurali carentia, regnorum vel arborum : *tyrus, cyprus, populus, cypressus, alnus, fraxinus, rubus.* c. Item Donatus de arboribus dixit : c. Neutro fructum; feminino ipsas arbores saepe dicimus. c. Nota, quod saepe dixit, non semper. Paterius vero, ex verbis sancti Gregorii papae, masculino posuit : c. Nam per succensum rubum Moysen alloquens, quid aliud ostendit, nisi quod ejus populo ductor fuerit, qui et legis flammam perciperet, et tamen peccati spinam nequaquam vitaret? c. Item Isidorus in Commentario Geneseos : c. Quod vero Dominus in eodem rubo apparuisse legitur. c. Arnovius in conflictu quem habuit cum Serapione, rubum posuit masculini generis, dicens :

Et sicut vere rubus flammam habuit, sic vere passus est Filius hominis et sicut vere non incensus est, sic vero non passus est Filius Dei. c. Josephus quoque in Historiis dicit : c. Et facti sacrificio, Moyses populo ministrabat juxta rubum, qui flammam ignis evaserat. c. Item Virgilius haud contemnendae auctoritatis falsator :

Mella fluunt illi, ferat et rubus asper amomum.

Tamen si *aspera* esset, potuit per synalcepham versus stare. Priscianus vero veracissimus grammaticae artis doctor, de *rubo* ita ait : c. Specialia uniuscujusque arboris nomina feminina sunt, excepto oleastro, quod tam forma terminationis, quam declinatio prohibuit esse femininum. Nam *siler*, quod est neutrum non *34* est inter arbores ponendum, sicut nec *rubus*. c. Inter hos vero auctores vestra videat prudentia, quid sequendum sit. Possunt enim quaedam ex his exemplis vitio scriptoris esse corrupta et *u pro a*, vel etiam *a pro u* posita. Tamen certius videtur masculinum esse quam femininum.

Secunda vero interrogatio fuit inter *de, dis* et *des*, an debuisset esse *dispexeris* sive *despexeris*? Esse non potest propter sequentem *s*, quae exigit *dis* ut

783, libro vero xxvi, n. 44, ad annum 796 recenset. Nihil inde certi statui potest. Nos eam jungimus cum aliis ad eundem.

³³ c. *Harum portitorem.* Fordradum presbyterum fuisse colligi posse videtur Mabillonio, cujus nomen exprimitur in epist. 210.

^d *Dominum Pippinum*, filium Caroli Magni regem Italiae, ait Canisius. Basnagio, ut et Petavio et Bollandio verosimilius Pippinum hunc Galliarum, non Italiae regem fuisse videtur. His tamen repugnat ipse tenor epistolae quae directa est ad Angilbertum in Italia existentem, ut pote cui portitorem litterarum ad limina Apostolorum petentem commendat (Mabill. Act. SS. Sec. iv, part. 1, pag. 94, § 4).

• Edit. Quercet. 27 ex ms., Froben. 23.

Priscianus vult. Sed inter *de* et *dis* tantum versatur A inquisitio. Considerandum esse videtur, quo modo habeat in Græco, quæ ibi præpositio inveniatur, sive quæ *dis* significet, sive quæ *de* significet. Dicit enim Priscianus *de* habere plures significationes et non pro una Græca præpositione poni, sed pro tribus, vel forsitan pluribus, ita dicens: « *de* non solum τὸ ἀπό significat, sed etiam τὸ ἐκ memorativum, ut: *de* partibus orationis. Accipitur etiam pro κατὰ locali in compositione, ut: *deduco*, *descendo*, *detraho*, *deicio*, *despicio*, *derideo*. Est etiam intentivum, ut: *deprehendo*, *dedo*, *depravo*, *deprimo*, *deminuo*, *deisco*, *deterreo*, *deligo*, *decurro*. Est etiam privativum, ut: *desperatur*, *demens*, *desum*, *dejerat*. » Nota, quod *despicio* dixit, unde erit *despexeris*. Nam *spicio* multas in compositione recipit præpositiones et nullam in appositione, quia *spicio* in usu non est. Invenitur enim: *aspicio*, *respicio*, *suspicio*, *despicio*, *conspicio*, *prospicio*. Et utrumque invenitur: *despicio* et *dispicio*. Ideo superius dixi considerandum esse quæ præpositio in Græco esset posita; et inde agnoscere quæ in Latino scribi debeat; quia talis dubitatio ex antecedentis linguæ consideratione solvi poterit. Habet enim in Græco ille versus: *Exaudi, Deus, orationem meam et ne despexeris deprecationem meam*, Ἐνώτισαι, ὁ Θεός, τὴν προσευχὴν μου, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν δεήσιν μου (Psal. LIV, 2).

Item in Psalmo XXI ille versus: *De ventre matris meæ Deus meus es tu*, habet in Græco: Ἀπὸ γαστρὸς [Ἐκ κοιλίας] μητρὸς μου Θεός μου εἶ σύ. Ubi nos dicimus *de*, ibi ἀπὸ legitur. Item ubi nos habemus: *Descendit sicut pluvia in vellus* (Psal. LXXII, 6), in Græco habetur: καταβάσεται ὡς ὑετός ἐπὶ πόρον . . . sicut superius περὶ in eo versu, unde hæc inquisitio orta est. Nam et beatus Hieronymus in Tractatu Epistolæ ad Titum has præpositiones, id est, περὶ et κατὰ, sine dubio ad contemptum pertinere dixit. Et idem ponit esse, *contemnit* et *despexit*. Sed et bonum et malum esse contemptum; bonum, quando quis tormenta vel opprobria Christi nomine contemnit et despicit. Et has distinctiones in præpositionibus tantummodo esse his verbis docet, ubi in Græco legitur ad Titum dictum περιφρονεῖτω, et illud quod ad Timotheum legitur καταφρονεῖτω, et apostolum Paulum pro varietate causarum variis uti præpositionibus asseruit. Tito igitur scripsit. *Nemo te contemnat* (Tit. II, 15). Et Timotheo: *Nemo adolescentiam tuam contemnat* (I Tim. IV, 12). Et ad utrumque propter περὶ vel κατὰ Græcas præpositiones, *despiciit*, ponit. Stoicorum quoque, qui subtiliter inter verba discernunt, exemplo hoc ipsum confirmat. Habet quoque *de* alias significationes in Græco, ut est: *De cælo respexit Dominus* (Psal. XXXII, 15); in Græco habet:

^a Vide infra, tom. II, librum de Orthographia, voce *de*, *di* et *dis*. Præter ista notandum, textum Græcum hic exhiberi ex editione cl. Quercetani; in margine vero appositum lectionem septuaginta interpretum ex editione Waltoni in Polyglottis.

^b Homero. Haud opus est hic adnotare, Homeri nomine ab Alcuino designari Angilbertum; de quo

Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψε κύριος [ἐπέβλεψεν, ὁ κύριος]. ἔξ . . . etiam pro *de* positam. Item, ubi nos dicimus: *Non deficit de plateis ejus* (Psal. LIV, 12), in Græco legitur: Οὐκ ἐξέλειπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτοῦ; ἐξ . . . pro *de* positum. *Di* quidem et *dis* secundum Priscianum eandem significationem habent ac *ab* et *abs*. Sunt autem separativæ, ut: *divido*, *diruo*, *distrabo*, *discurro*: quod apud Græcos διὰ præpositio facit. Nam ubi nos dicimus: *Dirumpamus vincula eorum* (Psal. II, 3), habet in Græco: διαρρήξομεν τοὺς δεσμούς αὐτοῦ [αὐτῶν]. . . Item quod nos habemus: *Domine, a paucis de terra divide eos* (Psal. XVI, 14), in Græco legitur: κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς [ἀπολύων ἀπὸ γῆς] διαμήρισον αὐτούς.

His etiam consideratis, videte vel ex antecedentis B linguæ notitia, vel constructæ orationis serie, quæ magis in eo versu præpositio poni debeat. Nam hæc duo maxime dubitationem solvere solent, et ad certum lectorem perducere sensum, et contentiosas scholasticorum terminare quæstiones. Ideo de *rabo* posui veterum sententias auctorum, et in præpositionibus Græcæ 35 linguæ auctoritatem, ne meam quis calumniis notaret sententiam, et præsumptuosam reprehenderet, si nullis priscorum fulciretur doctorum exemplis: quia multoties in vili persona veritas despicitur, cum [*Fortis*, cui] nihil præferri debuit, si tantum in quæstionibus illius exspectaret iudicium et non propriæ sententiæ defenderetur præsumptio.

EPISTOLA XXVIII.

AD HOMERUM FILIUM.

Dilectissimo filio ^b Homero Albinus matricularius salutem.

Per Dei gratiam aliquanto melius habemus; tamen febrium castigatio quotidianis diebus nos non relinquit. Beatus qui in hoc sæculo labores recipit, et in futuro requiem habebit. Sed et de admonitione vestrarum dulcissima litterarum gratias vestræ prudentiæ agimus. Multum desideramus et benigne suscepimus exhortationes vestræ dilectionis, quia perfecta charitas, quod sibi optimum intelligit, hoc et aliis suadere non desistit: et hæc est plena et perfecta dilectio, ut non solum sibi quisque prospera cupiat, sed et fratrum salutis memor, vel verbis præsens, vel litteris absens admonere eos non cesset.

^c Antonio itaque filio meo, fratri vestro, has litteras alias, deprecor ut quam cautissime, clausa chartula sicut est, deprecor ut dirigas; quia si disciuncta veniat in præsentiam illius, vilescat apud eum. Tamen placet mihi ut eo dirigente iterum videas illam; sed fides servetur, ut ei primo dirigatur cui soli mittetur.

Si habeas ^d Jordanis Historiam, dirige mihi pro-

sepius alibi. (Froben. epist. 215.)

^e Antonio. Adalardo, cui in epistola 190 suavit ut cum Homero consilium inecat, quid consulendum esset Bernario fratri Adalhardi, Lirino ad palatium vocato. Quæ eadem fortassis epistola est, quam clausam hic fideliter tradi voluit.

^d Jordanis Historiam. Hæc est historia Jordanis

pter quarundam notitiam rerum. Vos, filii charissimi A mi, in omni charitate et sanctitate Deo servire stude-
 dete, recordantes omnia bona, quæ vobis fecit in hoc
 sæculo: maxime tamen propter spem futuræ gloriæ
 et æternæ beatitudinis requiem. Innumerabilia sunt
 enim in nos peccatores dona misericordiæ suæ; qua-
 propter diligamus eum eo modo, quo ipsa Veritas
 ait: *Si quis diligit me sermones meos servat; et Pa-
 ter meus diligit eum, et ad eum veniemus, et man-
 sionem apud eum faciemus* (Joan. xiv, 23). Quid est
 felicius, quam Patrem et Filium cum sancto Spiritu
 habitorem habere, et ejus visitatione ab omni ad-
 versitate defendi, cujus visione omnes sancti gaude-
 bunt in sæculo sempiterno? Divina te gratia custo-
 diat ubique, dilectissime fili!

• EPISTOLA XXIX.

AD PAULINUM PATRIARCHAM.

(Anno 796.)

*Semet constanti memoriæ, bajulum vero litterarum
 ejus patrocinio commendat.*

Venerando viro ^b Paulino Aquileiensi patriarchæ
 Albinus salutem.

Acceptis sapientiæ vestræ apicibus et charitatis
 muneribus ^c per hunc hujus præsentis chartulæ ge-
 rulum, valde gavisus, cognoscens prosperitatem ves-
 tram et memoriam nostri, quam semper paterna
 pietate ut habeas in orationibus sacris, supplex ob-
 secro, memor semper benignæ devotionis quam Job
 habuit in filios suos. Salus filii merces est patris: et
 laus genitoris filius sapiens. Præsens vero harum
 portior litterarum vestro auxilio et patrocinio nos-
 træ sit commendatus petitioni [*Fortè*, nostra peti-
 tione]. Ipse vivo officio linguæ nostras vel suas vobis
 ostendet necessitates. Majorem nostræ salutationis
 seriem ^d Angilbertus filius communis noster Romam
 iturus volente Deo vobis diriget. Sed nulla chartula
 sufficit charitatis effari dulcedinem, quam pleno ore
 anima mea de tuo hauserat pectore. Testis est veri-
 tatis ille Spiritus per quem *charitas diffusa est in
 cordibus nostris* (Rom. v, 5).

Vivendo felix, felix, Pater optime, vive.

Atque memor nati semper ubique vale.

de Getarum seu Gothorum origine et rebus gestis
 a D. Jo. Gareto Benedictino Congr. S. Mauri edita
 et notis illustrata, etc., quæ emendatior habetur
 tom. I Script. Rerum Ital. clarissimi Muratorii a
 pag. 186.

^a Edit. Quercet. 63, Canisii 59 (Froben. 24).

^b Paulino. Cujus vitam, gesta et scripta, vir multa
 eruditione præditus D. Joan. Franc. Madrisius Uti-
 nensis Congr. oratorii presb. egregie illustravit, edito
 de Operibus sancti Paulini Aquileiensi patriarchæ
 volumine Venet. 1737 in fol. (*).

^c Per hunc præsentis chartulæ gerulum. Cl. Ma-
 drisius hunc gerulum Ericum ducem fuisse existi-
 mat. Sed tantus vir dignus fuisset quem Alcuinus hic
 nominaret nec absque encomio præteriret. Minoris
 conditionis hominem hunc fuisse puto, cujus neces-
 sitatibus Paulinus succurrere posset.

^d Angilbertus... Romam iturus. Quo anno, in-

(*) Hanc editionem Operum S. Paulini recudimus hujusce
 Patrologiæ tomo C.

• EPISTOLA XXX.

AD PAULINUM.

(Anno 796?)

*Desiderium suum cum Paulino colloquendi significat.
 Tres indiculos ad eum mittit; et doni a Liutgarde
 missi facit memoriam.*

Domino Patri Paulino Albinus salutem.

Ex eo sciri potest quanta mihi esset aviditas loquen-
 di tecum, si facultatem confabulationis iniqua terra-
 rum longinquitas non prohiberet; dum in unius
 dexteram portitoris, propter causas supervenientes,
 tres simul posui indiculos. Unum sollicitudinis meæ,
 alterum munusculi mei, tertium pro filiæ meæ
^f Liutgardis feminæ religiosæ ac Deo devotæ causa.
 Nam ³⁶ illa sanctitati tuæ duas direxit armillas auri
 obryzi, pensantes 24 denarios minus de nova moneta
 regis, quam libram plenam, ut orares pro ea cum
 sacerdotibus tuis: quatenus divina clementia dies
 suos disposuisset in salutem animæ suæ, et sanctæ
 suæ exaltationem Ecclesie. Ego de tua indubius fide
 suasi ut faceret. Tu vero, Pater sancte, mei et illius
 memor ubique in Christi charitate valeto.

• EPISTOLA XXXI.

AD AGINUM EPISCOPUM.

(Anno 796.)

*Petit sibi mitti per Angilbertum reliquias sanctorum,
 olim promissas.*

Dilectissimo ^h Agino episcopo, Albinus magister
 salutem.

Recordetur charitas vestra quod præsentis colloca-
 tione aliquas mihi sanctorum reliquias dirigere promi-
 sisti; ut honorificetur Deus in illis, et nostra protega-
 tur vita cum illis, et vestra accumularetur merces pro
 illis. Ecce adest gerulus fidelis, filius equidem meus
 Angilbertus [*Al.*, Engilpertus], per cujus manum
 mittere poteris quod vester [*Fortè*, noster] amicus
 nobis dirigere curaverit. Obsecro ut veraciter perfic-
 cias quod hilariter promittebas. Si quid enim be-
 nignitas vestra hujus religiosæ petitionis peregerit,
 humilitas nostra gratissime accipiet, vobisque secun-
 dum temporis opportunitatem et voluntatis vestræ
 agnitionem remunerare non desistet. Et ubicunque
 sanctorum patrocina perferuntur, ibi quotidie ora-

certum. Mabillonium et Madrisium aliosque secutus
 annum 796 potius quam alium assignavi.

^e Edit. Quercet. 95, Canis. 62 (Froben. 25).

^f Liutgardis. Reginæ fortassis, quæ anno 794 Ca-
 rolo nupsit, et Turonis anno 800 obiit. De ea cl. Ma-
 drisius Vit. sancti Paulini, cap. 16, pag. 46, ait:
 «Litteras cultiores fovebat, et earum professores re-
 gio favore prosequatur.» Quod quidem ex hac et
 aliis epistolis Alcuini palam est.

^g Edit. Quercet. 63, Canis. 49 (Froben. 26).

^h Agino episcopo. Suspicio, ait Canisius, hanc
 epistolam scriptam esse ad Aginensem episcopum,
 et legendum esse, Agini (quod caput erat Nitiobri-
 gum, de quo Ptolomæus lib. II, cap. 7) episcopo.
 Mabillonius tamen et Pagius illum Bergonensem
 episcopum fuisse statuunt, ad quem Angilbertus in
 itinere, anno 796 ad Leonem III pont. suscepto, di-
 vertebat. Fuit etiam Æginus aliquis episcopus Veron-
 nensis, quem inter suffraganeos Ecclesiæ Aquileien-
 sis numerat Coitius ad annum 793. num. 25.

tiones pro vobis aguntur. Divina te ubique comite- A
tur benedictio, sanctissime Pater.

• EPISTOLA XXXII.

AD ITHERIUM.

(Anno 796.)

*Consolatur infirmum, et ut se ad aeternitatem prae-
paret, amice suadet.*

Dilectissimo Patri ^b Itherio Albinus salutem.

Gratias agamus Deo Jesu, vulneranti et medenti, flagellanti et consolanti. Dolor corporis salus est animæ, et infirmitas temporalis, sanitas perpetua. Libenter accipiamus, patienter feramus voluntatem Salvatoris nostri. Sed nunc noli tardare. Fac quod facturus es. Curre dum lucem habes (*Joan. xii, 35*). Festina ad eum qui vocat te. Quod necessitas cogit, voluntas præveniat. Esto scribe sapiens, negotiator ^B fidelis. Vende terrena, ome cælestia. Quid spectatur diei crastini incertitudo? Non sit dilatio in salute animæ. Quod animo cogitatur, opere perficiatur. Quod infirmitas optavit, sanitas peragat. Testis est qui omnia novit mei cordis, hoc plena charitate et fide ^C **37** consilio me suadere. Scio me post te in loco tuo talem non habere amicum. Sed magis te velim amicum habere in honore permanentem quam pereuntem, et intercessorem apud Deum gaudere quam largitorem in sæculo. Petatur a Deo auxilium, ut amicorum confirmet consilium, et suis iter salutis ostendat, et dirigat in viam pacis, quos proprio redemit sanguine. Ecce quali pretio empti sumus! Non amemus ea quæ nos separant ab eo qui nos usque ad mortem suæ carnis dilexit. Plurimos dies sæculo satis servivimus: vel paucos qui restant vivamus Deo nostro, ut digni efficiamur faciem illius videre qui dixit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth. v, 8*). Lætus lege, et constanter incipe; feliciter percede, et sit Dominus tecum in æternum.

• EPISTOLA XXXIII.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 796.)

Gratulatur de subjectione Hunnorum, et qualiter docendi sint in fide, et, quis ordo sit servandus, ostendit.

Domino excellentissimo et in omni Christi honore devotissimo Carolo regi Germaniæ, Galliæ atque Italiæ, et sanctis verbi prædicatoribus, humilis sanctæ matris Ecclesiæ filiolus Albinus æternæ gloriæ in Christo salutem.

Gloria et laus Deo Patri et Domino nostro Jesu Christo; quia in gratia sancti Spiritus, per devotionem et ministerium sanctæ fidei et bonæ voluntatis, vestræ Christianitatis regnum atque agnitionem veri [*Cod. Sal., verbi*] Dei dilatavit, et plurimos longe

^a Edit. Quercet. 75, Canis. 40 (Froben. 27).

^b *Itherio*. Monasterii Turonensis abbati, quem hac epistola in extremo agone consolatur et accendit. Obiit anno 796, quo Alcuinus illi in regimine ejusdem monasterii successit (*Mabill. Act. SS. Bened., sæc. iv, part. 1, p. 171*).

^c Edit. Quercet. 7; ex ms. emendata aliquot locis ex cod. ms. Salisb., in quo hunc habet titulum: *Dictatus Albini magistri*; quem ibi immediate præ-

lateque populos ab erroribus impietatis in viam veritatis deduxit. Qualis erit tibi gloria, o beatissime rex, in die æternæ retributionis, quando hi omnes qui per tuam (bonam) sollicitudinem ab idololatriæ cultura ad cognoscendum verum Deum conversi sunt, te ante tribunal Domini nostri Jesu Christi in beata sorte stantem sequentur? Et ex his omnibus perpetuæ beatitudinis merces augetur. Ecce quanta devotione et benignitate pro dilatatione nominis Christi, duritiam infelicis populi Saxonum per veræ salutis consilium emolire laborasti. Sed quia electio necdum in illis divina fuisse videtur, remanentibusque multi ex illis cum diabolo damnandi in sordibus consuetudinis pessimæ. Tuam tamen, o veritatis et salutis multorum amator, optimam voluntatem majore gloria et laude Christo remunerare placuit. Gentes populosque Hunnorum antiqua feritate et fortitudine formidabiles, tuis suo [honori (*Edit., honore*)] militantibus subdidit sceptris: prævenienteque gratia colla diu superbissima sacre fidei jugo devinxit, et cæcis ab antiquo tempore mentibus lumen veritatis infulsit.

^d Sed nunc prævideat sapientissima et Deo placibilis devotio vestra pios populo novello prædicatorum, moribus honestos, scientia sacre fidei edoctos et evangelicis præceptis imbutos: sanctorum quoque apostolorum et prædicatione verbi Dei exemplis intentos, qui lac, id est suavia præcepta, suis auditoribus in initio fidei ministrare solebant, dicente apostolo Paulo: *Et ego, fratres, non potui vobis loqui; quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed necdum potestis* (*I Cor. iii, 1, 2*). Hoc enim totius mundi prædicator, Christo in se loquente, significavit, ut nova populorum ad fidem conversio mollioribus (præceptis) quasi infantilis ætas lacte esset nutrienda: ne per austeriora **38** præcepta fragilis mens evomat quod bibit. Unde et ipse Dominus Christus in Evangelio respondit interrogantibus se, quare discipuli illius non jejunarent, dicens: *Nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin utres rumpuntur et vinum effundetur et utres peribunt* (*Matth. ix, 17*). Alia est enim, ut beatus Hieronymus dicit, puritas virginalis animæ et nulla prioris vitii contagione polluta, et alia quæ sordibus ^D et multorum libidini subjacuerit.

His ita consideratis, vestra sanctissima pietas sapienti consilio prævideat, si melius sit rudibus populis in principio fidei jugum imponere decimarum, ut plena fiat per singulas domus exactio hilarum: an apostoli quoque ab ipso Deo Christo edocti et ad præ-

cedit ejusdem argumenti, *Dictatus Paulini patriarchæ, quem editum reperies inter Concilia D. Mansi, tom. XIII, pag. 921*.

^d *Sed nunc*. Nempe postquam e Deo Hunnorum populos Caroli sceptris subdidit et cæcis mentibus lumen veritatis infulsit, hoc est, anno 796. Data igitur hæc epistola anno eodem; nec ratio est illam cum Paglo et Cointio differendi ad annum 793. Vid. etiam infra epistolam 31 (nunc 56) ad Arnonem.

dicandum mundo missi exactiones decimarum ^a exigissent, vel alicubi demandassent dari, considerandum est. Scimus quia decimatio substantiæ nostræ valde bona est. Sed melius est illam amittere quam fidem perdere. Nos vero in fide catholica nati, nutriti et edocti vix consentimus substantiam nostram pleniter decimare. Quanto magis tenera fides et infantilis animus, et avara mens illarum largitati non consentit? Roborata vero fide, et confirmata consuetudine Christianitatis, tunc quasi viris perfectis fortiora danda sunt præcepta, quæ [solidata (*Edit.*, solida)] mens religione Christiana non abhorreat.

Illud quoque maxima considerandum est diligentia, ut ordinate fiat prædicationis officium, et baptismi sacramentum: ne nihil prosit sacri ablutio baptismi in corpore, si in anima ratione utenti [*Cod. Sal.*, intenti, mendose] catholici fidei agnitio non præcesserit [in corde]. Dicit itaque Apostolus: *Omnia vestra honesta cum ordine fiant* (I Cor. xiv, 40). Et ipse Dominus in Evangelio discipulis suis præcipiens ait: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (*Math.* xxviii, 19). Hujus vero præcepti ordinem beatus Hieronymus in commentario suo, quem in Evangelium sancti Matthæi scripsit, ita exposuit: Primum doceant omnes gentes, deinde doctas intinguant aqua. Non enim potest fieri ut corpus baptismi capiat sacramentum, nisi [ante] anima fidei susceperit veritatem. Baptizantur autem in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut quorum una est divinitas, sit una largitio, nomenque Trinitatis [*Cod. Sal.*, Trinitas] unus Deus est. *Docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis* (*Ibid.*, vers. 20). Ordo præcipuus. Jussit [apostolis (*Edit.*, Apostolus, mendose)] ut primum docerent omnes [*Cod. Sal.*, universas] gentes, deinde fidei tingere [sacramento (*Edit.*, sacramentum)], et post fidem ac baptismum, quæ essent observanda, præciperent. Ac ne putemus levia esse quæ jussa sunt, et [post] pauca addidit: *Omnia quæcunque mandavi vobis*. Ut qui crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt.

Igitur infantes ratione non utentes, aliorum peccatis obnoxii, aliorum fide [et] confessione per baptismi sacramentum salvari possunt, si confessæ pro se fidei integritatem, congrua adveniente ætate custodient [*Cod. Sal.*, custodiunt]. Dicit vero Apostolus: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (*Rom.* x, 10). Illa [tantum (*Edit.*, tanta)] oris confessio proficit ad salutem, quæ firmiter cordis credulitate tenetur.

^a Vide epist. 37 (nunc 42), ad Megensfredum.

^b *Edit.* Mabill. 2, Pezii 2; emendata et suppleta ex duobus codd. mss. Salisb. Scriptam fuisse anno 796 colligo ex morte Eanbaldi Eboracensis episcopi hoc anno obita, cujus meminit in epistola sequenti, quæ hac posterior est. Anno igitur hoc anno Romæ fuit, de cura fortassis novelli populi Avarorum sibi a Pipino commendata cum summo pontifice consilia tractans.

^c *De sancto Pauli partibus*. Ita habet cod. ms. Salisb., quod vocabulum *Paule* seu *Pauli* omittitur in cod. Benedicto-Burano apud Pezium. Legendum

Igitur ille ordo, in docendo virum ætate perfectum, diligenter, ut arbitror, servandus est, quem beatus Augustinus ordinavit in libro cui *De catechizandis rudibus* titulum prænotavit. Prius instruendus est homo de animæ immortalitate, et de vita futura, et de retributione bonorum malorumque, et de æternitate utriusque sortis. Postea pro quibus peccatis et sceleribus pœnas cum diabolo patiatur æternas; et pro quibus bonis vel benefactis gloria cum Christo fruatur sempiterna. Deinde fides sanctæ Trinitatis diligentissime docenda est, et adventus pro salute humani generis Filii Dei Domini nostri Jesu Christi in hunc mundum exponendus. Et de mysterio passionis illius, et veritate resurrectionis et gloria ascensionis in cœlos, et futuro ejus adventu ad judicandas omnes gentes: et de resurrectione corporum nostrorum, et de ³⁹ æternitate pœnarum in malos et præmiorum in bonos, ut mox prædiximus, mens novella firmanda est. Et hac fide roboratus homo et præparatus baptizandus est. Et sic tempore opportuno sæpius evangelica præcepta danda sunt per sedulæ prædicationis officium, donec accrescat in virum [perfectum] et digna efficiatur Spiritui sancto habitatio, et sit perfectus filius Dei in operibus misericordiæ, sicut Pater [noster (*Edit.*, vester)] cœlestis perfectus est, qui vivit et regnat in Trinitate perfecta, et unitate benedicta, Deus et Dominus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

† EPISTOLA XXXIV.

AD ARNONEM.

(Anno 796.)

Illius reditum exoptat, et de variis eventibus instruit cupit. Mense Julio se ad Palatium iturum significat. Hortatur ut ab errore Hispanorum caveat.

Venerando volucris et vere amantissimo Aquilæ Albinus salutem.

Expectans exspecto lætum audire nuntium, quomodo Aquila sublime volans Alpina juga transcendat, et fessus volatu in Rhetiæ [*Cod. Sal.*, Recie] partibus alas componat suas, vel quid mihi nuntiet ^c de sancto [Paule] partibus, et Romanorum consiliis, et si fieri possit, quod valde optamus, Deo donante, ut fiat. Quapropter precor omnes aligeras potestates de cœlesti sede descendentes, ut Aquilam meam [*Cod. Sal.*, meam] cito sanum cum omni prosperitate faciat venire ad nos. Nos vero velut æstiva hirundo ad palatium mense Julio properamus [*Mabill.*, partibus palatinis properare desideramus]. Nescio de nostro itinere quid erit futurum [sive circa ^d Mosanas ripas liceat nobis sicut mergulos pisces captare; an ^e Ali-

abs dubio: *de sancti Pauli partibus* (monasterii nempe Cormaricensis, de cujus approbatione ab Apostolica sede impetranda etiam in aliis epistolis sollicitudinem suam ostendit).

^d *Ad Mosanas ripas*. In monasterio fortassis S. Servatii Trajecti ad Mosam, cujus rursus meminit in epist. 87 (nunc 103).

^e *Aligerensem fluvium*. Ligerim, la Loire, in monasterio Turonensi, quo Alcuin Arnonem invitat in epist. 87 (nunc 103) his verbis: « Utinam volasset Aquila..... usque ad piscationes Ligeri fluminis. »

gerensem fluvium revertere, et ibi Salmones natando colligere]. Tamen me spero usque ad [Augustum mensem] in his morari partibus, si sic Deo nostro et domino regi placuerit, et ibi praestolare quid auditurus sim de Aquilae desiderio adventu. Et dum hanc perlegas chartulam, cito remitte alteram, ut sciam quid acturus sit Aquila cum aviculis suis, vel quid [a Avaria] faciat, vel credat, vel quid Romanorum nobilitas novi habeat b adventu, vel quid c de Graeciae sublimitatibus [Cod. Sal., Graecia solimitatibus] audieras, et an aliquas sanctorum reliquias tecum attulisses, quibus posses consolari Albinum tuum. Prospera, Deo donante, nobis sunt, nisi quod febris et infirmitas me fatigatum habet. Tamen qui infirmior, fortior erit juxta Apostolum (1 Cor. 1, 25); et saepe prodest infirmitas corporis [Cod. Sal. et Mabill., corporalis], ut fortitudo fidei crescat in anima. [Adhuc se tota Spania errat in Adoptione.] Orate pro nobis, ut Spiritus sanctus Paraclitus inspiret animas servorum suorum ad defendendam catholicam fidei veritatem; quia tempus est, sicut legimus praedictum esse in libris sanctis. Tu vero cum tuis semper sanam sequere doctrinam, et catholicam praedica diligenter fidem, ut aeternam mercedem cum multiplici fructu habere merearis. Vivas felix et gaudeas in Christi amore cum tuis omnibus, Aquila charissime.

d EPISTOLA XXXV.

AD * * (ARNONEM).

(Anno 796.)

Eidem significat se illius epistolam accepisse. Archanbaldi (Eanbaldi) animam precibus ejus commendat. Mittit epistolam ad regem, scriptam de praedicatione apud paganos.

Pio Patri et fratri fidei et filio charissimo salutem.

Accepimus charitatis vestrae litteras. Magnas mihi elogias misisti, dum tuam, venerande Pater, agnovi sanitatem et prosperitatem, quae mihi plus placet quam millena talenta auri et argenti. Magnae quoque me sollicitudinibus liberasti, quia quid Avaria gestum est, mihi innotuisti. De filiis vero tuis, quos

a Avaria. Mendose apud Pezium legitur: *avaritia*. Inde deceptus vir cl. P. Hansizius, tom. II Germ. Sacr., p. 105, hunc locum interpretatur de c haeresi simoniaca, de qua subvertenda Engelberto ad urbem legato scripserat, ut pontifici diligentissime suadeat.

b Adventu. c Adveniebat tunc, ait Hansizius loc. cit. legatus ad Carolum nomine imperatoris Graeci Thectistus a Niceta Siciliae gubernatore missus; anno nempe 797. Sed quid haec legatio ad Romanorum nobilitatem pertineat, non video. Malim ego istum locum interpretari de adventu Romanae nobilitatis, quae selecta fuerat ad deferendum, una cum clavibus sancti Petri, vexillum urbis Romae ad Carolum, anno 796.

c De Graeciae sublimitatibus. d Irene Augusta, inquit iterum Hansizius, filium Constantinum novissime exauctoravit, oculis die 15 Junii effossis. Sed de ista revolutione regni Graecorum Alcuinus, dum hanc epistolam scriberet, notitiam habere vix potuit. Colligit enim haec exauctoratio, et imperatoris excacatio 15 Junii; atqui vero Alcuinus praesentem epistolam circa idem tempus aut multo prius scripsisse, ex illis verbis colligitur: *Nos vero... ad palatium mense Julio (futuro nempe) properamus*: Verosimilius exi-

mihi commendasti, et jam proficiunt, donante Deo, et meliores eos accepturus eris, vel commendatrus domno regi. Quidquid tibi demandet domnus rex facere, mihi demandare studeas. Quia vero taedium mihi est anima mea propter absentiam tui, obsecro ut pro anima e Archanbaldi archiepiscopi intercedere diligenter jubeas, qui mihi et pater et frater, et amicus fidelissimus fuit, etiam et condiscipulus sub magistro meo. Ecce ego solus relictus sum schola illa, et non ero solus, dum vos habeam fideles et amicos. Quod vero mihi mandasti aliquid scribere de praedicatione ad paganos, propter angustiam temporis et festinationem portitoris non occurrit mihi aliquid dictare exinde; tamen consulens paternitati tuae f nisi tibi epistolam, quam ante paucos dies domno regi de hac eadem re direxi. Tempore vero opportuno e plenius scripturus ero de his omnibus tuae venerandae dilectioni.

Vae mundo a scundalis (Matth. xviii, 7)! Quid enim auri insana cupido non subvertit boni! tamen potens est Deus recuperare quod caeptum est, et perficere quod factum non est. Rogetur ejus clementia, ut adjuvet famulos suos in labore pio praedicationis, ut sit laus nomini ejus in aeternum. Hanc chartulam habeas tecum legens, considerans, donec plenior accipias catechizandi rationem. Etsi modo [Ms., sic novo] tibi non liceat mecum loqui, donec venero ad domnum regem (spero h) me totam aetatem in illis stare partibus) poterimus in b Helisetis conjungi, si vobis licet Bajouaria permanere, quia res aliquas habemus in Helisetis. Ideo missus tuus mihi haec omnia, sed magis litterae loquantur, quia memoria rusticorum fragilis est. Valet in pace.

i EPISTOLA XXXVI.

AD ARNONEM.

(Anno 796.)

Instruit de praedicatione fidei apud Avaros nuper conversos.

Dulcissimo fratri et sanctissimo praesuli Aquilae Albinus salutem.

stimo Alcuinum edoceri voluisse de scandalo ob repudiatam a Constantino legitimam uxorem, et excitatam contra sanctos viros, illas nuptias reprobantes, persecutionem anno 795. Vide Pagi. ad hunc annum.

d Hanc epistolam hucusque ineditam ex cod. mss. D Salisb. descripsimus. Data fuit post priorem; in illa enim, qui in Avaria gestum sit, quaerit; in hac responsum accipit.

e Archanbaldi archiepiscopi. Eanbaldum intelligo archiepiscopum Eboracensem, qui fuit Alcuini condiscipulus, ut testatur poeta anonymus, vel potius ipse Alcuinus in carmine de episcopis Eboracensibus, quod inter alia ejus carmina exhibebimus. Obiit vero Eanbaldus iv Kal. Aug. anno 796, ut habet Hovedenus.

f Misi tibi epistolam. Illam certe quam paulo superius dedimus ordine 28 (nunc 33).

g Plenius scripturus. Promissum implevit per epistolam sequentem ordine 31 (nunc 36).

h In Helisetis. Id est, in Elisatio (l'Alsace) ubi possessiones aliquas vel quodpiam illius monasterium habuisse Alcuinum hinc patet.

i Edit. Quercet. 104 ex ms. (Froben. 51). Nunc in aliquibus locis correctae ex cod. ms. Salisb. Ille

Prædagogum tibi nomen imposuere parentes, licet dispensationis Dei ignari, apud quem omnia futura jam facta sunt. Qui te summa pietate cœlestia ordinavit mysteria populis ministrare, et de alto supernæ gratiæ intuitu acutissimis spiritualium oculorum obtutibus fluctivagos de hujus sæculi salo pisces ad vivificandum, non ad mortificandum eruere et sacro vitrei fontis lavacro abluere, et igne sancti Spiritus ad epulas æterni Regis astare [*F.*, assare], ut verus apostolicæ vocationis auditor efficiaris, dicente Christo, dum in procellosis fluctibus [binas (*Edit.*, vivas)] duorum fratrum germanitates labore aspexit: *Venite post me, et faciam vos fieri pisces hominum* (*Matth.* iv, 19). Non a priori propriæ artis officio compe-scens, sed ut meliores, retibus in dexteram missis, pisces ad littus stabilissimæ soliditatis perducerent. Mos tu efficacissimus divini operis laborator tota mentis intentione assequi satage, quatenus Christus ipse per te de tuæ puppi carinæ populis prædicare dignetur, et sit pius gubernator naviculæ, ex qua te retia apostolicæ prædicationis in pelagus profundissimæ gentilitatis expandere jussit: quatenus illum per suæ magnæ pietatis miserationem tibi sociisque tuis præcipientem audias: *Afferte de piscibus quos prendidistis nunc* (*Joan.* xxi, 10).

Esto obediens voluntati illius secundum nomen Simonis, qui ad Dominicum convivium traxit rete plene magnis piscibus centum quinquaginta tribus (*Joan.* xxi, 11). Qui vero sint hi pisces in hoc numero [præfiniti (*Edit.*, perfiniti)], si velis scire, illi sunt qui ex decalogo [*Cod. Sal.*, decalogi] præceptorum Dei, vel ex septiformi sancti Spiritus gratia, post extremam resurrectionem ad perpetuum cum Christo convivium electi sunt. Ideo rete illius piscationis, sicut in priori captura, scissum esse non legitur, quia nullus ibi, nisi electus et ad perpetuam pacem ordinatus, invitatur conviva. Igitur si ab uno usque ad septimam decimam summam, singulos numeros per augmenta computaveris, posteriores numeros semper prioribus adjungens, totius calculationis summa in 153 accrescit. Et si hos decem et septem in duo divideris, id est denarium et septenarium, denarius legalia mandata, et septenarius dona sancti Spiritus designat. Item si septem in duas divideris partes, id est in 3 et 4. Tres enim fides sanctæ

42 Trinitatis designant, in qua fide omnes gentes salvandæ sint, quæ in quadrifarias totius mundi plagas diffusæ sunt. Ideo Dominus noster Jesus Christus discipulis suis mandavit, dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis* (*Matth.* xxviii, 19). In istis paucissimis verbis totius sanctæ prædicationis ordinem exposuit. Bis docere dixit, et semel baptizare. Primo omnium fidem catholicam docere præcepit, et post fidem, acceptam in nomine sanctæ Trinitatis

A baptizare jussit. Deinde fide imbutum, et sacro baptismate ablutum evangelicis instruere præceptis mandavit.

Hunc tu ordinem, sanctissime doctor, catechizandi in adultæ ætatis viris ubique firmiter obtineas. Fragiliori vero ætati pia mater Ecclesia concessit, ut qui alieno in paterna prævaricatione ligatus est peccato, alterius in baptismi mysterio professione solutus sit. Et si hoc non esset, quanti perirent infantes, ex quorum [nunc] numero cœlestis quotidie ædificatur Hierusalem? Absque fide, quid proficit baptismus? dicente Apostolo: *Sine fide impossibile est placere Deo* (*Hebr.* xi, 6). Inter impossibile et difficile hoc interesse legimus: difficile est quod fieri, licet vix, potest; impossibile vero, quod omnino ab humana fragilitate fieri non potest. Ideo ipse Dominus in Evangelio, stupentibus apostolis, quis ex divitibus salvus fieri posset, respondit: *Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem cœnia possible sunt* (*Matth.* xix, 26). Idcirco misera [Saxonum] gens toties baptismi perdidit sacramentum, quia nunquam fidei [fundamentum (*Edit.*, sacramentum)] habuit in corde.

Sed et hoc sciendum est quod fides, secundum quod sanctus Augustinus ait, ex voluntate fit, non ex necessitate. Quomodo potest homo cogi ut credat quod non credit? Impelli potest homo ad baptismum, sed non ad fidem: veluti isti hæretici qui adoptionem carnis in Christo confirmant, nullatenus ad catholicam fidem converti possunt, quia nullam habent voluntatem orthodoxæ fidei professionem cum universali Ecclesia cognoscendi. Docendus est itaque homo rationalem habens intelligentiam, et multimoda prædicatione attrahendus, ut sacræ fidei veritatem agnoscat. Et maxime Dei omnipotentis pro eo deprecanda est clementia, quia otiosa est lingua docentis, si gratia divina cor auditoris non imbuat. Dicente ipsa Veritate: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum* (*Joan.* vi, 44). Et ut æqualiter sanctam Trinitatem salutem hominis operari intelligas, dicit et ipse Dominus in alio loco: *Nemo potest venire ad Patrem, nisi per me* (*Joan.* xiv, 6). Item et de Spiritu sancto ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei* (*Joan.* iii, 5). Quod enim visibiliter sacerdos per baptismum operatur in corpore per aquam, hoc Spiritus sanctus invisibiliter operatur in anima per fidem.

Tria sunt in baptismatis sacramento visibilia et tria invisibilia. Visibilia sunt sacerdos, corpus et aqua. Invisibilia vero, spiritus et anima et fides. Illa tria visibilia nihil proficiunt foris, si hæc tria invisibilia non intus operantur. Sacerdos corpus aqua abluit, Spiritus sanctus animam fide justificat. Et hoc est quod Apostolus ait: *Cooperatores enim Dei sumus* (*III Joan.* i, 8). Cooperatur homo Spiritui

et. Hansizius illam ad annum sequentem, nempe 797, referat. Vide etiam supra epist. 28 (nunc 35), ad Carolum.

sancto in salute hominis. Sed et ipse homo, qui baptizandus est, cooperari ambobus debet in salute sua, id est, Spiritui sancto et sacerdoti, humiliter corpus præstare ad sacri mysterium lavacri, et animam voluntarie ad catholicæ fidei susceptionem. Hæc omnia doctori in initio fidei, et sacramento baptismatis, ad salutem accipientis diligenter consideranda sunt; et non desidiose tanti sacramenti mysterium exsequi.

Sed hoc quoque magnopere pensandum est, qualiter novella plantatio colenda sit, ut primi flores fidei ad incrementa fructuum pervenire valeant: ne gelu cujuslibet duritiæ emarcescant, et ad dulcedinem optati fructus non crescant. Nam infantilis ætas suavitate materni lactis nutrienda est, et rudis **43** anima mollioribus divinæ dulcedinis præceptis alenda est. Nam solidus cibus virorum est fortium, et altiora præcepta illorum sunt qui exercitatos habent sensus in lege Dei. Unde et Apostolus quibusdam fragilioris intelligentiæ fratribus scribens ait: *Lac vobis dedi escam, non solidum cibum* [Al., *potum, non escam*], *quia non potuistis accipere, sed necdum potestis, quia carnales estis. Carnalis enim homo non percipit ea quæ Dei sunt; spiritualis enim omnia dijudicat* (1 Cor. III, 2), id est, discernit et iudicat. Unde et ipsa Veritas in Evangelio quibusdam calumniantibus cur apostoli non jejunarent sicut Pharisei et discipuli Joannis, respondit: *Nemo mitit vinum novum in utres veteres; alioquin et utres rumpuntur, et vinum effunditur, et utres peribunt* (Matth. IX, 17). Qui sunt utres veteres, nisi qui in gentilitatis erroribus obduraverunt? quibus si [austeriora (*Edit.*, austerioribus)] in initio **C** fidei novæ prædicationis præcepta tradideris, rumpuntur, et ad veteres consuetudines perfidæ revolvuntur.

Constantior est itaque ad omne opus mens multo tempore in sacræ fidei consecratione roborata, quam novella prædicatione initiata. Aliter enim sanctus Petrus, postquam musto sancti Spiritus repletus est, in Palatio Romano pro fide Christiana Neroni respondit; et aliter in domo Caiphæ pro confessione discipulatus Christi ancillæ respondit. Hic timidior, illic constantior. Hoc exemplar fuit fragilitatis, illud fortitudinis. Quem Christus post resurrectionem pietatis intuitu trina dilectionis suæ professione ad pristinæ dignitatis principatum revocavit, atque oves, quas proprio redemit sanguine, commendavit pascendas (*Joan.* XXI): quatenus bonus pastor intelligeret, non semper delinquentes dura invectione castigare, sed sæpe piæ consolationis admonitione corrigere. Nam et ipse Dominus noster Jesus Christus, dum a Judeis tentaretur de muliere adultera, non statim legalis censuram sententiæ protulit, sed humilitatis exemplo se inclinans scribebat in terra (*Joan.* VIII), ut designaret doctorem propriæ fragilitatis culpas in pulvere sui cordis prius depingere, et sic aliena mitius dijudicare peccata. At si hujus considerationis regula in omni ætate et proposito diligenter tractanda est, quanto magis in his qui ab er-

* Edit. Quercet. 90, ex ms. (Froben. 31).

rore ipolitæ consuetudinibus ad fidem Christianam nuper conversi sunt magno pietatis moderamine observanda est? Nec non etiam et in illis qui ab infantia Christianæ fidei sacramenta susceperant, et diabolica fraude post decepti, longa consuetudine carnales secuti sunt luxurias: vel aliis quibuslibet peccatorum nexibus obligati, levioribus primo verborum fomentis consolandi sunt, ne penitentis medicamenta durioribus exterriti castigationibus abhorreant.

Sunt quædam infirmitates quæ melius [dulcioribus medicantur potionibus quam amaris, et quædam quæ melius] amarioribus quam dulcibus. Unde et doctor populi Dei, dum cunctis virtutum lucernis in domo Dei clarescere debet, maxime tamen sagacissimæ discretionis intelligentia pollere, ut sciat quid cui personæ, sexui, ætati et proposito, vel etiam temporari conveniat. Quæ omnia beatus Gregorius clarissimus doctor in libro Pastoralis Curæ studiosissime exquisivit, personis distinxit, exemplis firmavit, et divinarum Scripturarum auctoritate roboravit. Ad cujus libri lectionem te, sanctissime præsul, remitto, obsecrans ut illum sæpius quasi enchiridion habeas in manibus et in corde retineas. Ac ideo dum plurimos te, beatissime Pater, sanctorum doctorum scio libros habere, legere, et firma tenere memoria, et maxime in divinis litteris studiosum esse agnosco: supervacaneum esse videtur meæ litterulis imperitiæ **B** tue sapientiæ aures occupare. Nisi charitatis tantum causa meam præsumptio: em ante oculos auctoritatis vestræ juste, ut puto, excusare poterit; ne dilectio, quæ intus ardet in corde, muta foris videatur in verbis. Ad hoc enim videntur verba hominibus data, ut arcana cordis fraternis auribus infundere valeant. Ad hoc epistolæ scribuntur, ut, quo verborum sonus pervenire non poterit, litterarum officia currant; quatenus mutæ charitatis in apicibus signa fraternis obtutibus demonstrantur: ut fiat animorum in charitate præsentia, ubi est corporum propter longinquitatem **44** locorum absentia. O felix et beata vita, ubi semper quod amatur videtur et quod videtur nunquam fastidit! Ubi Deus omnibus æternus amor, æterna laus, gloria et beatitudo. Ad hanc vero vitam et felicitatem me familiarem tuum assiduis precibus et exhortationibus tecum trabe, quatenus post hujus vitæ procellosas tempestates ad perpetuæ portum quietis, Christo miserante, tecum pervenire merear. Vestram sanctitatem in omnibus bonis florere et ad perpetuam Deus Jesus proficere faciat felicitatem, desiderantissime frater in Christo.

* EPISTOLA XXXVII.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 796.)

Pro captivis in bello Hunnico, et pro hostibus deprecatur.

Domine mi dilectissime, et dulcissime, et omnium desiderantissime mi David! Tristis est Flaccus vester propter infirmitatem vestram. Opto, et toto corde Deum deprecor ut cito convaleatis, ut gaudium

nostrum sit plenum in vobis, et sanitas vestra sit A ore, honestatis exempla in moribus; ut te divina plena anima et corpore. Domine mi! memor sit pietas vestra captivorum, * dum est Pippinus tuus tecum, propter gratiarum actiones mirabilis beneficii quod vobiscum ^b de Hunnis divina fecit clementia, et propter prosperitatem imminentium rerum: ut clementissima illius potentia omnes adversarios sui sancti nominis vestris velociter subiciat pedibus: sed et de peccantibus in vos, si fieri possit, et vestræ videatur providentiæ, aliqua de aliquibus fiat indulgentia et remissio. Tamen propter incognitas illorum causas cautius de his loquor. Vos enim ipsi optime scitis quod utile est regno vobis a Deo dato, et paci sanctæ Dei Ecclesiæ proficuum. Facientes faciatis in omnibus voluntatem Dei, quatenus illius sanctissima gratia vos proficientes ubique protegat, ^B regat et custodiat, domine et dulcissime et desideratissime.

• EPISTOLA XXXVIII.

AD PIPPINUM.

(Anno 796.)

Optima suggerit vitæ agenda documenta.

Nobilissimo nobisque amantissimo filio ^d Pippino Albinus, in Christi dilectione salutem.

Gratias agimus benevolentie tuæ, simul et pietati domni regis, qui pie consentit petitioni redemptionis captivorum. Scio vos in talibus pietatis operibus promereri benedictionem, et longævam regni prosperitatem adipisci. Et tu, excellentissime juvenis, nobilitatem generationis morum nobilitate adornare stodeas; et Dei omnipotentis voluntatem, atque ^C **45** honorem tota virtute implere contende, quatenus illius inæstimabilis pietas solium regni tui exaltet, et terminos dilatet, et gentes tuæ subiciat potestati. Esto largus in miseris, pius in peregrinis, devotus in servitio Christi: Servos illos [F., illis] et Ecclesiis honorifice tractans, et ut sedula illorum oratio te adjuvet. Esto honestus in conversatione, castus in corpore. Lætare ^e cum muliere adolescentiæ tuæ, et non sint alienæ participes tui, ut benedictio tibi a Deo data in longam nepotum procedat posteritatem. Esto fortis in adversarios, fidelis in amicos, humilis Christianis, terribilis paganis, affabilis miseris, providus in consiliis. Utere consilio senum et servitio juvenum. Et æquitatis iudicia in regno tuo, et laus Dei ubique horis competentibus resonet; et maxime in præsentia pietatis tuæ. Quia huiusmodi devotio in officiis ecclesiasticis Deo te amabilem faciet, et hominibus honorabilem efficiet. Sint tibi sobrietatis cogitationes in corde, veritatis verba in ^D

* Dum est Pippinus tuus tecum. Aquisgrani haud dubie, quo post Hunnicam expeditionem anno 796 accessit, ut narrant Annales Francorum. Postulationi Alcuini de redemptione captivorum annuit Carolus, ut patet ex initio epistolæ ad Pippinum, quæ sequitur.

^b De Hunnis. Quos Pippinus hoc anno 796 subegit, testibus ejus temporis annalibus.

^c Edit. Quercet. 91 ex ms. (Froben. 33). Data anno 796, postquam Pippinus ab expeditione Hunnica Aquisgranum ad Carolum, patrem suum, rediit.

ore, honestatis exempla in moribus; ut te divina ubique clementia exaltet et custodiat. Hæc, obsecro, charta tecum in testimonium amoris mei pergat. Etsi non sit digna tuæ venerationis cingulo suspendi, tamen ejus admonitio digna sit in corde tuæ sapientiæ recondi.

Vive Deo florens, læta gaudensque salute.

Dextera te Christi protegat atque regat.

Obsecro, commendes Albini ut nomen ubique,

O filii, famulis, per tua regna, Dei.

† EPISTOLA XXXIX.

AD PAULINUM PATRIARCHAM.

Scire cupit quid devictis Hunnis pro gentis conversione acturus sit Paulinus ac sæpius ad se litteras mitti postulat.

Dilectissimo Patri et pio pontifici Paulino patriarchæ Albinus, vestræ filius dilectionis, perpetuæ in Christo prosperitatis salutem.

Si quotidie tuæ beatitudinis præsentia uterer, nunquam [tamen (Edit., tunc)] mellifluis ex ore tuo dulcedine satiarer; sed quantum avida mens ex fonte vitalis undæ biberet, tantum [Cod. Sal., tamen] sitis addita cresceret. At nunc tanta locorum spatia vicariæ collocutionis familiaritatem dividunt, ut vix pergantis chartulæ gerulûs inveniatur. Et in angusto pectoris antro charitatis olla fervescit, nec habet quæ fulgorem sui splendoris ostendat, cui coctas charitatis epulas apponat: et quodammodo abundantia suavitatis versa est in esuriam amaritudinis? In pampinis vitis florescit, sed cultor hujus vineæ infructuosæ non se [Edit., te] pascit. Agricola uniones eruit de glariæ [Edit., gloria], sed aurum in opus coronæ deficit. Novit, qui mecum talia [patitur (Edit., patrum)] quid hæc significare volunt paradigmata. Forte et harum lector litterarum talem se memorat, qualem me agnoscit in illis; et maxime tu, Pater sancte, de cujus corde fons [veræ emanat charitatis (Edit., vitæ, emanat, charitas)] et flumina de ventre ejus fluunt aquæ vivæ. Et qui hæc in consolationem [Cod. Sal. et S. Emmerami, consolationem] spei nostræ promisit, tui est inhabitator pectoris, qui est virtus [et] sapientia Dei; in cujus potentia et gratia mirabiliter ^e de Avarorum gente [Ed., genere] triumphatum est: quorum missi ad domnum regem directi, subjectionem pacificam et Christianitatis fidem promittentes. Et si hoc, divina eos præveniente gratia, verum est, qui se servorum Dei tam pio et laudabili labori subtrahere debet, ut diaboli diruatur sævitia, et Christi Domini [Cod. Sal. Dei] crescat servitium?

Vld. epist. priorem.

^d Pippino. Pippinus, antea Carolomannus dictus, Caroli Magni et Hildegardis filius. De eo plura vide apud Pagium ab anno 776 usque ad annum 810 quo obiit.

^e Cum muliere, etc. Quæ illa? Nullibi proditur.

^f Edit. Quercet. 112, Canis. 61 (Froben. 54). Emendata ex codd. mss. Salisb. et S. Emmerami.

^g De Avarorum gente triumphatum est. Anno nempe 796, quod jam sæpius adnotavimus ex Annal. Franc.

46 Sed quam plurimorum in te, pater optime, A oculi respiciunt, quid vestra veneranda sanctitas facere velit. Quia et vicinitas locorum tibi competit, et sapientiae decus [tibi] suppetit, et auctoritatis excellentia tibi appetit, et cuncta conveniunt quae tali operi necessaria esse videntur. Ideo meae parvitas curiositas [per te (*Edit.*, propterea)] hujus sanctae rei [scire] desiderat veritatem, et tuae consilium deprecatur prudentiae: vel quid exinde agere tam bona voluntas deliberatum habeat, agnoscere flagitat. Opus enim arduum est, sed ipsa attestante Veritate, omnia scimus esse possibile credenti (*Marc.* ix, 22). Et qui de persecutore fecit praedicatorum (*I Tim.* i, 13), et de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus (*Psal.* cxii, 7); ipse potest de arida cordis mei caute rivulos vivi fontis, et in vitam salientis producere aeternam: quanto magis [de vestro pectore abundantissimo flumina Geonica fluentia (*Cod. Sal.* de vestro pectoris abundantissimo flumine Geonica fluentia)] per totam Nilotici ruris latitudinem ad fecundandos diversi generis flores diffundere valet? Audiat, obsecro, per te unanimis tuae charitatis filius, quid paterna praevideat agendum prudentia. Certissimum itaque consilium salutis per os illius sperari debet, cujus pectoris septiformis [Spiritus] consilii inhabitator [esse] dignoscitur.

Binas vestrae paternitati paulo ante direxi chartulas, unam per sanctum ^a episcopum Histriensem: aliam per virum venerabilem Aerico ducem. [^b Et ^c Et utinam vel haec tertia mereatur aliquam vestrae beatitudinis exhortationem] ne spreta charitas [quarta] rugosa fronte, vel queruloso calamo exarare incipiat. Nequaquam in augmentum tristitiae meae diutius taceas, sed [per] spiritum consolationis tibi a Deo datum, frequentes mihi apices facere almitatis vestrae consolationis non graveris, ut tuis bonis exhortationibus et sanctis orationibus adjutus, ad supplementum mercedis tibi perpetuae, divina auxiliante misericordia, vitae aeternae tecum particeps esse merear.

^c Floreat in vestro divinis pectore domis

Semper in aeternum sophia, sancte Pater.

Et mihi conservet Christi dextra omnipotentis Incolumem, meritis augeat aetheriis.

^a *Episcopum Histriensem.* Omnes Aquileiensis provinciae episcopi antiquitus dicti sunt *Istriae episcopi*, ut patet ex concilio Romano sub Agathone, ubi Ursinus Cenettensis sub patriarcha Agathone et ceteri Mediterraneorum sedium episcopi vocantur *Istriae episcopi* (*Madris. Opp. S. Paulini*, p. 205). Fortassis hic episcopus fuit Aginus Pergomensis, seu potius Veronensis episcopus, qui hoc anno cum Alcuino fuit, ut colligitur ex epistola ad eundem 26 (nunc 31). De Aerico duce vid. epist. 1.

^b Haec, mendosa in edit., ex ms. restituuntur.

^c Hi versus desunt in *Cod. Salisb.* et *S. Emam.*

^d *Edit.* Quercet. 62, Canis. 68 (*Froben.* 30). In *Cod.* ms. Sanct-Gallensi desideratur quidem inscri-

Donec suscipiat felix te porta polorum

Qua memor esto... [*F. suppl.* precor] semper [in ore mei.]

^d EPISTOLA XL.

AD QUEMDAM (PAULINUM).

Post longum Paulini silentium, receptis nunc litteris gaudium suum significat. Post haec in laudes Paulini excurrit; ac mortis vicinae atque suorum peccatorum reminiscens se precibus illius humiliter commendat.

^e Dum [*F.*, sicut] ferventis Cancri igneus sol sidus ascendit, et nimio diuturnoque calore arida tellus imbres exspectat; sic tua, Pater optime, in refrigerium magni amoris sitiens in meo pectore voluntas tuae beatitudinis diu desiderabat litteras. Iterum atque iterum per singula horarum momenta aestuans hoc revolvebat elogium: Quando venient desiderati mei dulcissimi apices? Quando videam signa salutis dilectissimi mei? Quando mihi Ausoniae nobilitatis pagina optati prosperitatem ostendet amici, ut videam **47** si aliqua foederatae in Christo amicitiae in illius pectore maneat memoria; si Albinus sui nomen stylo charitatis in cordis arcano reconditum habeat, sicut suavissimum Paulini Patris nomen, perpetua dilectione, in corde filii aeternis viget litteris inscriptum?

^f Ecce venit, ecce venit paternae pietatis pagina, quam diu desiderabam, omni melle palato meo dulcior, omni obrvzo oculis honorabilior. Hanc laetus ambabus accipiebam manibus, et toto amplectebam pectore, suspensus, quid mihi de meo nuntiaret Paulino? Solutisque sigillis, avidis oculorum obtutibus per singulas lineas iter aperui, desiderabilemque optatae salutis sospitatem Patris agnoscens, in illis mox singulis litterarum apicibus oscula libabam, totumque me Deo Christo in gratiarum effudi actiones, dicens: *Auditui meo dabis gaudium et laetitiam, et exsultabunt ossa humiliata* (*Psal.* l, 10). Et qui ante humiliatus fui in tristitia, nunc exaltatus sum in laetitia. Et si quid pleno charitatis modio superaddi potuisset, cumularem utique pristinam [*Al.*, primam] dilectionis plenitudinem, novae abundantiae laetitiae. Novit itaque, quicumque melliflavo charitatis jaculo vulnera omni favo dulciora in corde accipiet, non me autumnali frigore flaccientia verborum folia, in hujus chartulae exaggerare gremium: sed de vivo veritatis fonte, ad irrigandos verae flores dilectionis, haec prona pectoris mei dextera haurire, quatenus

ptio, sed ex contextu certum est, missam esse ad Paulinum Aquileiensem. CANISIUS.

^e *Dum ferventis Cancri.* Hinc colligit cl. Madrisius epistolam scriptam post dimidium Junii mensis. Id vero ego non magis inde colligo quam ex verbis hisce, quibus inferius ait: *Novit itaque . . . non me autumnali frigore flaccientia verborum folia . . . exaggerare, etc.*, colligere licet epistolam autumnis scriptam esse. Abs dubio in initio supplenda est particula *sicut*; neque hic exprimitur tempus scriptiois, sed per comparationem ferventis Cancri exprimitur ardor pectoris.

^f *Ecce venit, etc.* Responsoria nempe, quae desideratur, quam Alcuinus post tres a se datas epistolas denum extorsit. Vid. epist. priorem circa finem.

mei magni amoris stillicidium tuis infonderem visceribus.

Plurima mihi de sanctissimo tui cordis epithalamio, rarifluo nectare exundantia protulisti exempla; ut verius Aristotelicum illud in te videam impleri proverbium, qui acutissimas Peribhermeniarum scriptitans argumentationes, dicitur in mente calamum tinxisse. Te vero agnosco de æterno charitatis thesauro affluenter nova proferre et vetera, et in fide fraterni amoris pennam tinxisse pietatis. Tuum vero sanctissimum cor terra est repromissionis, sapientie melle manans, et suavissimæ charitatis luce redundans, in qua verus et gloriosus Salomon virtutum gemmis, templum pulchræ habitationis suæ majestati construxit, non Chaldæa flamma periturum, sed æterna pace permansurum; in quo sancta sanctorum summo et vero pontifici soli Christo pervia, non semel in anno (*Hebr. ix, 3-7*), sed semper in æternum. Ibi arca sapientie, et duorum tabulæ testamentorum. Et hæc omnia cherubin in multitudine tegunt scientiæ. Horum subter alas divina populis oracula respondent, et flumina viventis aquæ in salutem sitientibus salient æternam (*Joan. iv, 14*). Quo qui sitit, de aridis terrarum ignorantie partibus veniat, et bibit.

Quid in tam affluenti tui cordis thesauro non invenitur? cujus habitator ille agnoscitur esse, in quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi (*Coloss. ii, 3*); qui habet clavem David, aperit, et nemo claudit; claudit, et nemo aperit (*Apoc. iii, 7*). Quæ vult ad profectum aliorum perpetuæ clavem eloquentiæ, charitatis clave aperit, et quæ vult in arcano pectoris tui thesauro, clave sapientie claudit. Hæc sanctissima somniantis Jacob scala (*Gen. xxviii, 12*), per quam cœli secreta, septenis spiritalium charismatum gradibus, pia penetrare solet intelligentia: et iterum ad ædificationem subjecti sibi populi fraterni amoris passibus descendit, ut fiat doctor ecclesiasticus divinæ contemplationis cum Maria compos, et iterum cum Martha ad Dominicæ mensæ convivas sædulæ administrationis sollicitus (*Luc. x, 39, 40*). His duabus alis sanctorum animæ cum magna meritorum gloria ad cœlestis regni beatitudinem quotidie feruntur; his etiam sæculi hujus procellosos gurgites securo transeunt navigio, et ad portum perpetuæ quietis cum virtutum mercimoniis perveniunt.

Sed vereor, quod sine maximo cordis dolore non dico, me ulterius in hac vita tuæ beatitudinis faciem nos visurum, quia in via divisionis iter agimus laboriosum. Per vallem lacrymabilem ad incertum properamus finem; et cito fragilis caro, unde sumpta, revertetur (*Psal. ciii, 29*): et omnis decor illius, ~~48~~ arente percussa vento (*Job xxvii, 21*), flaccescet, et ibit homo in domum æternitatis suæ (*Eccle. xii, 5*). Et circa eum stabunt in platea [*Al.*, domo] plangentes, et spiritus revertetur ad Deum qui dedit illum. Ubi tunc illecebræ carnalium dele-

* Edit. Quereat. 113, Canis. 63 (Froben. 36), ubique mutila et imperfecta; data fortassis anno 796,

PATROL. C.

stationum? Ubi sæcularis pompæ superba ambitio? Nonne omnia hæc veluti fumus ventuosis procellarum in aerem dispersis gurgitibus evanescent? Et quanto plus quislibet hæc vana delectabilia amaverit in mundo, tanto magis ea, æterno præsentatus judici, odio habuerit. Beatus qui necessitatem verterit in voluntatem: et ea Christi amore compunctus voluntarie amiserit, quæ debita cogente morte amisurus erit.

Hæc meæ memor miseriæ lacrymosis dictavi querelis; non ut te, quod opus non est, ex meis corrigeres dictis; sed ut mecum me ex meis plangeres iniquitatibus: et pascentem in regione longinqua omni in immunditie porcos tuis, o sanctissime adjutor! precibus sublevaris, et ad paternæ pietatis epulas diu perditum [*Al.*, periclitantem] reduceres (*Luc. xv, 13-15*). Adhæsit itaque oculo cordis mei pulvis cogitationum iniquarum, ut summum beatitudinis bonum nec videre, nec amare perfecte valeam. Si viderem, utique amarem. Sed a te, qui spiritum ab eo consolationis accepisti qui vult omnes homines salvos fieri (*I Tim. ii, 4*), assiduæ orationis suffragia flagito: quatenus æternæ pacis medicus collyrio suæ misericordiæ inungat oculum, iniquis obcæcaturum cupiditatibus; ut verum perpetuæ bonitatis lumen videre valeat, et amare quod videat.

Memento mitissimam Samaritani mentem, qui vulneratum omnique præsidio destitutum oleo et vino fovebat, pietatis fascia ligavit, levavit in jumentum, duxit in stabulum, duos pro eo dedit denarios, ut curaretur (*Luc. x*). Quid hac pietate mitius? quid hoc exemplo salubrius? Creator omnium in pretium seipsum tradidit hominum, ut eos liberaret quos creavit. Fateor me unum esse ex illis quos redemit. Sed dum alienæ avidus pulchritudinis, Chanantidas ex paterno tabernaculo perrexi videre, lupi me vespertini invenerunt, rapuerunt, laceraverunt, vulneratum dereliquerunt. Tandem aliquando, divina præveniente gratia, in memet reversus dixi: *Surgam et ibo ad Patrem meum* (*Luc. xv, 18*), teque, mitissime pastor, in hoc iter, sicut prædixi, ductorem depono.

Potuit igitur idem Lazari solvere vincula, qui eum de monumento prodire jussit. Sed ut potestatem solvendi sanctos habere doctores demonstraret, circumstantibus dixit: *Solvite eum, et sinite abire* (*Joan. xi, 44*). Tu vero, egregie pastor, solve jubente Deo mortiferas mihi peccatorum catenas, ut liber vitæque redditus inter convivas Dei Christi in æternæ beatitudinis epulis recumbere merear.

49. EPISTOLA XLI.

AD PAULINUM PATRIARCHAM.

(Forte anno 796.)

Sui memorem esse rogat in S. missa. S. crucis, et alias reliquias sibi mitti petit; hortatur ad laborem prædicationis.

Paulino sanctissimo patriarchæ humilis levita Alcuinus salutem.

quo Paulinus ad Evangelii prædicationem apud Hunnos animum adjecit.

Absentia corporis non oportet dilectionem dividere, quia amicitia quæ desereri potest nunquam vera fuit. Ex quo te sciebam, dulcissime amice, semper amabam, et pepigit cor meum fœdus amicitiae cordi tuo. Et sic nomen Paulini mei, non in cera, quæ deleri potest, scripsi. Ne, quæso, obliviscaris in tuis sanctis orationibus nomen amici tui Albini: sed in aliquo memoriae gazophylacio reconde illud, et profer eo tempore opportuno, a quo panem et vinum in substantiam corporis et sanguinis Christi consecraveris.

Diu dilectionis tuæ expectavi promissa, hoc est, vivificæ crucis, vel aliarum reliquiarum patrocinia. Noli me, obsecro, tanto fraudare munere; nec te veritatis.... Nolo longinquitatem viæ causeris. Charitas pennas ad volandum inveniet, nec flumina obruent illam (Cant. viii, 7). Sufficiunt alæ fidei in palatio regis, quibus nec voluntas deest in accipiendo, nec fides in reddendo. Si quid nostra petitio apud vos valeat, et tua semper ad Deum valeat petitio, qui te in tam sublimes statuit gradu, ubi ejusdem Dei Domini nostri Jesu Christi effectus....

Vide quam sublime est hoc nomen. Contende meritis esse quod nomine vocaris. *Clama, ne cesses, exalta quasi tuba vocem tuam* (Isa. lviii, 1). Sit guttur tuum tuba Dei. *Prædica importune, opportune* (II Tim. iv, 2). Tu gallus in prædicatione, succinctus in castitate. Tu aries in veritate fortissimus, cui nullus regum resistere poterit (Prov. xxx, 30, 31). Tu lucerna super candelabrum in domo Dei (Matth. v, 15). Tua lingua cœlum claudit et aperit (Apoc. iii, 7). Aperit primum per prædicationis devotionem. Ad exemplum Christi recurre, qui per civitates, castella, vicos, villas, evangelizando iter agebat (Matth. ix, 35): etiam et domos publicanorum vel peccatorum, propter occasionei prædicationis, non abhorruit intrare (Luc. v, 29). Spes præmii solatium sit laboris.

Quid facio insipiens ego contra philosophicum proverbium, ligna in silvam ferens, stillicidiis flumina irrigans? Modulum meum extuli figuræ. Obsecro per ejus amorem, qui duo minuta viduæ donis divitum præferebat (Marc. xii, 42, 43). Charitas omnia suffert, in qua qui manet, in Deo manet (I Cor. xiii, 7), quia Deus charitas est (I Joan. iv, 16).

50^b EPISTOLA XLII.

AD MEGENFRIDUM.
(Anno 796?)

De ordine, et modo prædicandi edocet; avaritiam et

^a Quo panem et vinum in subst. corp. et sang. Christi consecr. Illustre sane testimonium pro dogmate transsubstantiationis eo tempore credito. ^c Hæc nostra, hæc majorum nostrorum fides (ait celeberrimus Mabillonius in libr. de Liturgia Gallicana, pag. 95), quam utinam fratres nostri aversi jam tandem vel sero agnoscant; neque nos amplius provocent ad fictitiam illam novationem, quam Paschasius Radberto auctore sæculo ix contigisse criminantur. Unius Alcuini auctoritas, tam clara et manifesta, hanc controversiam dirimere deberet.... et qui tam perspicuis verbis detrahit fidem, is non veritatis,

niam exactionem decimarum reprehendit; dolet multos esse, qui sacerdotii honores quærunt, gradus vero et ministerium fugiunt. Carolum rogari cupit, ut plures mittantur boni operarii in messem.

Dilectissimo in Christi charitate amico et regalis palatii archario Megenfrido Flaccus Albinus perpetuæ sospitatis salutem.

Solet itaque chartula charitatis calamo perscripta inter amicales currere personas, ut ardorem sui pectoris litteris fraternis ostendat obtutibus, et quod intus latet in animo, foras videatur in scriptis. Unde ego tui memor, amice charissime, tibi hos tuæ salutis, imo et multorum, admonitorios dirigere curavi apices. Nec me superfluum in his litteris æstimes, sed devotum; desiderans utrumque, et præsentis vitæ prosperitatem et futuræ: quatenus in ista temporalis feliciter vivas, et in illa æterna beate regnes cum Christo.

Considerandum vero est diligentissime omni homini quid fugere debeat, et quid sequi. Quæ duo Psalmista uno brevissimo versiculo ostendit dicens: *Diverte a malo, et fac bonum* (Psal. xxxiii, 15). Non sufficit solum mala non facere, nisi et bona faciat, æternam cupienti possidere gloriam. Unde et ipsa Veritas in Evangelio cuidam se interroganti respondit: *Si vis vitam ingredi, serva mandata* (Matth. xix, 17). Sed unicuique pensandum est in quo gradu stauisset eum Deus, et quo talento ditasset eum. Non enim solis episcopis vel presbyteris pecuniam suam tradidit Dominus ad multiplicandum, sed omni dignitati et gradui talenta bonæ operationis tradidit, ut datam sibi gratiam fideliter administrare studeat, et conservis suis erogare contendat. Alius est qui talentum prædicationis accipit, alius sapientiæ; alius divitiarum, alius cujuslibet administrationis; quidam forte alicujus artificii donum a Deo horum omnium honorum dispensatore. Et in his omnibus fides et devotio spectanda est, ut fideliter laboret, et viriliter sui domini pecuniam multiplicare satagat, quatenus desiderabilem vocem audire mereatur: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium domini tui* (Matth. xxv, 21).

Qui vero pecuniam prædicationis accipiunt, diligenter considerare debent quid cuique congruat loco vel tempori; etiam et quo ordine prædicatio Christianitatis incipienda sit vel perficienda. Nam Dominus noster Jesus Christus cum triumpho gloriæ ad paternam rediens sedem apostolis suis præcepit dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine* sed contentionis, sed erroris, sed schismatis amator est.

^b Edit. Quercet. 105 ex ms. (Froben. 42).

^c Archario Megenfrido. Alias etiam Megenfridus et Megenfredus nominatur dux exercitus Saxonici in expeditione Hunnica anni 791. Vide poetam Saxonem, et Eginhardi Annal. ad eum annum. Hic Megenfridus regis cubicularium vocat. Archarius ergo cubicularius est, seu, ut paulo inferius Alcuinus pluribus explicat verbis, *dispensator thesaurorum, et serator consiliorum*; quasi intimus consiliarius. Vid. Cangii Glossa., voce *Arcarius*.

mine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis (Matth. xxviii, 19, 20). * Primo fides docenda est, et sic baptismi percipienda sunt sacramenta. Deinde evangelica præcepta tradenda sunt. At si aliquid horum trium deerit, salutem animæ suæ auditor habere non poterit. Fides quoque, sicut sanctus ait Augustinus, res est voluntaria, non necessaria. Attrahi poterit homo in fidem, non cogi. Cogi poteris ad baptismum, sed non proficit fidei. Nisi infantilis ætas, aliorum peccatis obnoxia, aliorum confessione salvari poterit. Perfectæ ætatis vir pro se respondeat, quid credat, aut quid cupiat. Et si fallaciter fidem profitetur, veraciter salutem non habebit. Unde et prædicatores paganorum populum pacificis verbis et prudentibus fidem docere debent. Novit Dominus qui sint ejus; et quorum cor vult, aperit, ut intelligant quæ a doctore dicantur. Sed et post fidei et baptismi perceptionem molliora præcepta infirmioribus animis sunt præbenda. Nam et apostolus Paulus novellæ Galatarum [Corinthiorum] genti scribens ait: *Lac vobis dedi potum, non solidum cibum* (I Cor. iii, 2). Solidus vero cibus virorum est fortium; id est, præcepta majora illorum sunt, qui multo tempore exercitatos habent sensus in lege 51 Domini. Et veluti lac fragili congruit ætati, ita suaviora præcepta rudi populo in principio fidei tradenda sunt.

Igitur et in Actibus apostolorum (Cap. xv, 2) legimus Paulum et Barnabam Hierosolimam ascendisse ad Jacobum et cæteros apostolos, super hac quæstione, quomodo gentibus prædicare debuissent? At illi præscribentes unanimi consilio statuerunt ut nil molestiæ legalis imponeretur cervicibus eorum, sed tantum ut abstinerent se a fornicatione, a sanguine, suffocatione et simulacris (*Ibid.*, vers. 28, 29). Imo et ipse Paulus prædicator gentibus gloriabatur se ex labore manuum suarum vivere. Ait enim in quadam Epistola sic: *Vos scitis quod mihi et his qui mecum sunt manus istæ ministraverunt, ne cui vestrum molesti essemus* (Act. xx, 34; II Thessal. iii, 8). Et item: *Melius est mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Quæ est gloria mea? ut Evangelium sine sumptu exponam* (I Cor. ix, 15-18). Hoc enim tantus et a Deo specialiter electus gentium prædicator egit, ut omnem radicitus occasionem avaritiæ prædicatoribus abscinderet: quatenus nullus, qualibet cupiditate illectus, sed sola Christi charitate confortatus verbum Dei prædicaret, sicut ipse in Evangelio suis præcipiens discipulis ait: *Gratis accepistis, gratis date* (Matth. x, 8).

Si tanta instantia suave Christi jugum et onus ejus leve durissimo Saxonum populo prædicaretur, quanta decimarum redditio, vel legalis pro parvissimis quibuslibet culpis edicti necessitas exigebatur, forte baptismatis sacramenta non abhorrerent. Sint tan-

dem aliquando doctores fidei apostolicis eruditi [suppl. exemplis]. Sint prædicatores, non prædatores. Confidant in illius pietate, qui ait: *Nolite portare sacculum, aut peram* (Luc. x, 4), et cætera quæ sequuntur. Et de quo propheta inquit: *Qui nunquam derelinquit sperantes in se* (Dan. xiii, 60).

Hæc tuæ, venerande amice, scripsi dilectioni, quatenus tuis proficiant admonitionibus, qui a te consilium audire desiderant. Sat enim hæc omnia optime novit dilectus meus David, cui Deus et sapientiam dedit, et bonam voluntatem: et plurimos convertit populos ad charitatem Christi et laudem. Cui omnis bonitas et potentia ad benefaciendum sufficit. Nisi unum tantummodo [F. suppl. deficit?] propter tempora periculosa hujus sæculi, quod rariores habet adjuutores in opere Domini quam necesse sit. Nullus tamen in mundo meliores, ut credo, habet quam ille. Hos erudiat, admoneat et doceat, secundum sapientiam sibi a Deo datam. Et tu, fidelissime dispensator thesaurorum et serator consiliorum et adjutor devotus, viriliter fac voluntatem illius. Esto in consilio suavis et in opere strenuus, pacificus in domo, prudens in legationibus, pius in pauperes et miseros, justus in judiciis, largus in cleemosynis; ut ex temporalibus divitiis tuis æternas tibi merearis in coelis.

Adhuc me dilectio dilecti mei David, et sollicitudo salutis multorum, cogit tibi suadere, quæ utilia scio coram Deo et honesta coram sæculo. Nam quidam sacerdotes Christi, qui habent parochias et honores sæculi, et gradus ministerii non volunt habere: videtur mihi melius, ut plenam habeant benedictionem et plenam mercedem apud Deum. Nunc vero alius laborat pro mercede perpetua, illi vero pro sæculari honore. b Privati vero sunt, ut cum pace dicam. Potestatem ligandi et solvendi, quod clarissimum est in Ecclesia Christi donum, Christus dedit apostolis, et per eos successoribus suis. Nec non et Ecclesiis, quæ non habent pastores, periculosum est gregem Christi absque pastore diu manere. Intranit lupi rapaces, sed non est qui exigat eos. Sedet sola et vidua domina gentium et non est qui consoletur eam (Thren. i, 1, 2). Dicit et ipsa Veritas: *Messis quidem multa, operarii autem pauci; rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam* (Luc. x, 2). Et ego tibi, charissime amice, messis quidem multa est in populo Christiano, sed non sunt in quibusdam locis messorum. Tu vero roga dominum messis, id est, David meum dilectum, ut mittat operarios in messem suam; quatenus illis dicat rogatus, sicut suus proprius protector et unicus, et amator Christus Deus dixit discipulis 52 suis: *Ite, ecce ego mitto vos* (Luc. x, 3). Ipse est dominus vineæ, mittat operarios in vineam suam et dicat: *Ite et vos in vineam meam et quod justum fuerit, accipietis pro*

* Primo fides docenda est. Eadem scribit Alcuinus ad Carolum Magnum epist. 28 (nunc 35), et ad Arnorem 31 (nunc 36); anno 796.

b Legendum puto: *Privati vero sunt potestate li-*

gandi et solvendi, quod clarissimum in Ecclesia Christi donum Christus dedit apostolis, etc. Locus notabilis contra commendatitios episcopos, parochos, etc., qui honores ambiunt, ministerium refugiant.

labore vineæ meæ (*Matth.* xv, 4, 7). Ipse [F., ipsi] est potestas et dispensatio vineæ Christi, id est Ecclesiarum Dei. Illius est laus et gloria, et merces æterna, ut bene ordinentur, et regantur, et pastores habeant, quantos invenire possint, dignos et Deo placabiles. Ille est in hoc regno, qui omnes prædicare potest, et de omnibus Ecclesiis mercedem habere et benedictionem in sæculo, et æternam beatitudinem et beatam æternitatem cum Christo et sanctis ejus.

▷ EPISTOLA XLIII.

AD CAROLUM MAGNUM.

(Anno 796.)

Significat suum gaudium ob prosperitatem regis. Ad studia sua provehenda petit ex Anglia libros suos afferri. Utilitates studii literarii recenset: huic adolescentem palatii suadet addici.

Domino piissimo et præstantissimo et omni honore dignissimo David regi Flaccus Albinus veræ beatitudinis æternam in Christo salutem.

Dulcedo sanctæ dilectionis vestræ omnibus horis, etiam et momenti, aviditatem pectoris mei abundanter reficit; et decoris vestri facies, quam sæpius amabiliter considerare solebam, totas memoriæ meæ venas cum magna jucunditate desiderabiliter implet, et quasi multarum in corde divitiarum species, vestræ bonitatis nomen et aspectus reconditur. Ideo magna mihi est jucunditas, vestræ dulcissimæ prosperitatis audire lætitiā, ad quam etiam cognoscendam hunc puerulum, ut scitis, parvitatē meæ clientellum [*Al.*, clientulum] direxi: quatenus in salute sublimitatis vestræ, in gratiarum actionibus lætus collaudem misericordiam Domini nostri Jesu Christi. Non solum ego ultimus servulus Salvatoris nostri, congaudere debeo prosperitati et exaltationi clarissimæ potestatis vestræ: sed tota sancta Dei Ecclesia unanimo charitatis concentu gratias agere Domino Deo omnipotenti debet, qui tam pium, prudentem et justum, his novissimis mundi et periculosissimis temporibus populo Christiano perdonavit clementissimo munere rectorem atque defensorem: qui prava corrigere, et recta corroborare, et sancta sublimare omni intentione studeat, et nomen Domini Dei excelsi per multa terrarum spatia dilatare gaudeat, et catholicæ fidei lumen in extremis mundi partibus incendere conetur. Hæc est, o dulcissime David, gloria, laus et merces tua in judicio diei magni, et in perpetuo sanctorum consortio; ut diligentissime populum, excellentiæ vestræ

^a Locus corruptus.

^b Edit. Quercet. 1, Canis. 3 (Froben. 38). Scripta fuisse videtur non diu postquam monasterio Turonensi sancti Martini abbas præfectus, ibi scholas aperuit, circa annum 796. Quod inde colligo, quia dum hanc epistolam scriberet, nondum provisus fuerat necessariis ad docendum libris.

^c Puerulum. Quis ille? Candidus fortassis, quem multoties mittendis epistolis adhibuit.

^d Hæc paulo aliter citat Wilhelmus Malmesbur. lib. 1 de Gest. reg. Angl., cap. 3, et lib. III de Gestis pontif.: « Date mihi exquisitiores eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui, per bonam et

a Deo commissum, corrigere studeas, et ignorantie tenebris diu animas obcæcatas ad lumen veræ fidei deducere coneris. Nunquam optimis voluntatibus, vel bonis conatibus remuneratio divina decrit: sed qui plus laborat in voluntate Dei, plus mercedis recipiet in regno Dei. Tempus hujus vitæ velociter currit, fugit, et non revertitur [*Al.*, respicit]; **53** ineffabilis vero Dei pietas humano prævidebat generi breviter laborare, et æternaliter coronari. Ideo pretiosa debent esse nobis tempora, ne perdamus per negligentiam quod per bonæ vitæ exercitium habere poterimus [*Al.*, poterimus] æternum. Nec tantum diligere aliquid poterimus in terra, quantum beata amabitur requies in cœlo: quam qui tunc habere concupiscat, bonis nunc operibus promereri contendat. Omnibus itaque communiter regni cœlestis janua patescit; sed illis intrare conceditur, qui cum multiplici bonitatis fructu ad eam venire festinant.

Ego vero Flaccus vester secundum exhortationem et bonam voluntatem vestram, aliis per tecta sancti Martini sanctorum mella Scripturarum ministrare satago; alios veterem antiquarum disciplinarum mero inebriare studeo; alios grammaticæ subtilitatis enutrire pomis incipiam; quosdam stellarum ordine, cœu picto cujuslibet magnæ domus culmine, illuminare gestio. Plurima plurimis factus (*I Cor.* ix, 22), ut plurimos ad profectum sanctæ Dei Ecclesiæ, et ad decorem imperialis regni vestri erudiam, ne sit vacua Dei omnipotentis in me gratia (*I Cor.* xv, 10), nec vestræ bonitatis largitio inanis. Sed ex parte desunt mihi servulo vestro exquisitiores eruditionis scholasticæ libelli, quos habui in patria per bonam et devotissimam ^d magistri mei industriam, vel etiam mei ipsius qualemcumque sudorem. Ideo hæc vestræ excellentiæ dico, ne forte vestro placeat totius sapientiæ desiderantissimo consilio, ut aliquos ex pueris nostris remittam, qui excipiant inde nobis necessaria quæque, et revehant in Franciam flores Britannicæ: ut non sit tantummodo in Euborica hortus conclusus, sed in Turonica emissiones paradisi cum pomorum fructibus, ut veniens Auster perflaret hortos Ligeri fluminis, et fluant aromata illius, et novissime fiat, quod sequitur in Cantico, unde hoc assumpsi paradigma: *Veniat dilectus meus in hortum sumum, et comedat fructum pomorum suorum.* Et dicat adolescentulis suis: *Comedite amici mei, bibite et inebriamini, charissimi. Ego dormio, et cor meum vigilat* (*Cant.* v, 1, 2). Vel illud exhortativum ad sapientiam discen-

devotissimam magistri mei Egberti archiepiscopi industriam. Et si placet sapientiæ vestræ, remittam aliquos ex pueris nostris, qui excipiant inde quæque necessaria, et revehant in Franciam flores Britannicæ, et non sit tantummodo in Eboraco hortus conclusus, sed etiam in Turonica emissiones paradisi. Ex his duo colligimus: primum, Alcuinum Eboraci studia sua confecisse; alterum vero multo evidentius, non Lutetiæ Parisiorum aut in Fuldensi monasterio, sed in civitate Turonum ad Ligerim scholam suam erexisse, e qua deinde prodierunt tot. viri doctrina insignes. **BASNAË.**

dam Isaïæ prophetæ elogium : *Omnes sitientes venite ad aquas : et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite : Venite, emite, absque argento, et absque ulla commutatione vinum et lac (Isa. LV, 1).*

Hæc sunt quæ vestra nobilissima intentio non ignorat, quomodo per omnes sanctæ Scripturæ paginas exhortamur ad sapientiam discendam. Nil esse ad beatam vitam sublimius adipiscendam, nil ad exercitium jucundius, nil contra vitia fortius, nil in omni dignitate laudabilius; etiam et secundum philosophorum dicta nil ad regendum populum necessarius, nil ad componendam in optimos mores vitam melius, quam sapientiæ decus, et disciplinæ laus et eruditionis efficacia. Unde et de laude illius sapientissimus exclamat [Al., explanat] Salomon : *Melior est sapientia cunctis pretiosissimis, et omne desiderabile ei non potest comparari. Hæc est quæ humiles exultat, quæ sublimes honorat. Per illam reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Per illam principes imperant et potentis decernunt justitiam. Beati qui custodiunt vias ejus, et beati qui vigilant ad fores illius quotidie (Prov. VIII, 11 seqq.).* Ad hanc omni studio discendam et quotidiano exercitio possidendam exhortare, domne rex, juvenes quosque in palatio excellentiæ vestræ, quatenus in ea proficiant ætate florida, ut ad honorem canitiem suam perducere digni habeantur, et per eam ad perpetuam valeant pervenire beatitudinem. Ego vero, secundum modum ingenio mei, apud servos vestros in his partibus seminare sapientiæ grana segnes [Al., segnis] non ero, memor illius sententiæ : *Mane semina semen tuum, et vespere non cesset manus tua; quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud. Et si utraque simul, melius est (Eccle. XI, 6).*

• Mane [Al., Multa] florentibus per ætatem studiis seminavi in Britannia. Nunc vero frigescente sanguine quasi vespere in Francia seminare non cesso. Utraque enim, Dei gratia donante, oriri optans. Mihi fracto corpore solatio est sententia sancti Hieronymi, qui ait in epistola (Epist. 52) ad Nepotianum : « Omnes pene 54 virtutes corporis mutantur in senibus, et crescente sola sapientia decrescunt cætera. » Et post paululum : « Senectus vero eorum qui adolescentiam

• Mane . . . seminavi in Britannia. Inde aliqui concludunt, Alcuinum præcipuas Britanniarum academias perlustrasse. Ferunt Annales Cantabrigienses, in ea academia post Bedam docuisse Alcuinum. Sed nihil obstat quo minus Eboraci remanens, in totam Angliam doctrinæ lucem effuderit. Ex eo loco probatur evidentius, senem fuisse Alcuinum, cum Turonibus scholam erexit. BASNAGE.

^b Edit. Quercet. 93, Canisii 47 (Froben. 39).

• Flavio Domætæ. Fuisse hunc virum illustrem, domi militiæque strenuum, patet ex hac et sequenti epistola, ubi hunc in exercitu Caroli Magni, Saxones debellaturi, juri dicundo fuisse præfectum liquet ex his verbis : *In diversarum auditu causarum justitia semper resonet in ore.* CANIS.

^d De itinere in hostem. Saxones, ut infra. Id factum censet Mabillonius anno 783. Præplacet opinio Pagii, qui, num. 22, epistolæ huic annum 796 assignat.

• Iter tuum confessione. Hortatur militem ut ante

suam honestis artibus instruxerunt, et in lege Domini meditati sunt die ac nocte, ætate sit doctior, usu tritior, processu temporis sapientior; et veterum studiorum dulcissimos fructus metit. » In qua epistola, de sapientiæ laude, et veterum studiis plura potest, cui placuerit, legere, et intelligere quantum veteres in decore sapientiæ florere studuerunt. In hanc vestram Deo amabilem, et vitæ laudabilem semper proficere et gaudere agnovi diligentiam; et nobilitatem sæcularis prosopiæ majore mentis nobilitate exornare. In qua Dominus noster Jesus Christus, qui est virtus et sapientia Dei, te custodiat, et exaltet, et ad gloriam beatæ et perpetuæ visionis suæ pervenire faciat.

EPISTOLA XLIV.

AD DAMOETAM FILIUM.

(Anno 796.)

Prospera precatur eunti in hostem, et de amicorum dolet absentia.

Flaccus Allinus ^c Flavio Damoetæ filio charissimo salutem.

Tuæ congaudeo dilectioni, et præstatæ [præstitæ] fidei congratulor : quia semper ubique te fidelem inveni, et benevolum erga me agnovi, sicut filium in patrem : nec aliter inveni, nisi ut voluntas tua semper meam subsecuta est voluntatem. Ideo tædium habet animus meus de absentia faciei tuæ : tamen in charitate cordis mei te semper præsentem habeo, Deumque pro tua deprecor prosperitate, ut te mihi in gaudium, tibi que ipsi in salutem longævis conservare dignetur temporibus. Sed valde sollicitus sum ^d de itinere tuæ professionis in hostem, quia plurima solent in talibus evenire pericula rebus. Tamen qui justitiam habet eundi et pro Deo decertandi, fiduciam potest habere de auxilio illius, pro cuius amore tantum subire laborem non formidat. Tu vero ^e iter tuum confessione confirmare, eleemosynis roborare, orationibus servorum Dei undique munire memento : ut angelus Domini te inter omnia adversa tueatur et comitetur, quatenus cum securitate vadas et cum pace revertaris.

55 Ego pene, quasi orbatus filiis, remaneo domi. Damoeta Saxoniam, Homerus Italiam, ^f Candidus Britanniam recessit, Martinus ^g in Vicos apud S. Jodo-

^D prælium sacramentali confessione peccata expiet, laudato priscis militibus more, qui et apud Normannos, de quibus Wilhel. Malmesb. lib. III. Reg. Angl., tota nocte confessioni peccatorum vacantes, mane Dominico corpore communicarunt; pedites cum arcibus et sagittis, etc. CANIS.

^f Candidus Britanniam. Hunc Candidum Lindisfarnensis Ecclesiæ alumnus, Higealdi episcopi discipulum facit Lelandus de Script. Britann. cap. 100, p. 133, ubi refert fragmentum epistolæ Alcuini ad eundem Higealdum, quo Candidum tacito studio repetit; quod vid. supra epist. 8 (nunc 9), ad Lindisfarnenses.

^g In Vicos apud S. Jodocum. De cella S. Jodoci a Carolo collata Alcuino, alibi diximus. Ex hoc loco Baluzius in not. ad epist. 11 Lupi abbatis Ferrarensis colligit, Vicum seu Quentavicum idem esse ac monasterium S. Jodoci, vulgo, *Saint-Josse-sur-mer.*

cum infirmus remansit, pro cuius sanitate, ut Dei A
depreceris clementiam, obnixè flagito. De Mopso,
qui apud S. Martinum, sicut audisti, infirmatus est,
nihil aliud audivi certum; nec te abeunte, missos
illius vidi. Sed pene tristitia totus absorptus fui in
• filia mea, quæ tres dies pene desperata fuit; sed
modo, donante divina misericordia, per preces ser-
vorum Dei et eleemosynarum largitatem bene con-
solati sumus in ea, quia bene recuperata est. Ecce
qualibus pater tuus agitatus est fluctibus! Tu, fili
eharissime, cum tuæ reverentiæ commillitonibus
pro eo intercedere satage, quatenus spiritus conso-
lationis hos ejus animi motus tranquilla pace com-
ponere dignetur; et David dilectum suum, et vos
omnes victores cum gaudio reducat in patriam.
Æternæ patriæ civem te faciat divina clementia, di- B
lectissime filii.

b EPISTOLA XLV.

• AD RICULFUM ARCHIEPISCOPUM MAGENSIS CIVITATIS
COGNOMENTO DAMOETAM.

*De absentia amicorum tristatur; et ad æternorum
amorem hortatur.*

Probatissimo amico Damoetæ Albinus salutem.

Nimum mihi longum videtur tempus, quod tuæ
dilectionis faciem non vidi, verba non audivi. Et tan-
tum ex præsentia tui gaudebat animus, quantum d in
absentia contristatur. Quid faciet mens, nisi luceat,
dum paucos habet amicos? Proh dolor! sed illi sem-
per (pene) absentes. Tamen quod valeo faciam, te
memorans apud Dominum, tibi prospera semper il-
lius concedere clementiam deprecans, cuius dile-
ctione tuum semper impleatur pectus. Hæ sunt veræ
divitiæ, quæ nunquam decipiunt habentem, 56 nec
in ipsa morte amittuntur, sed plus abundant, dum
cernitur quod amatur. Inter temporalia et æterna
hoc interest [quod temporale] aliquid plus diligitur
antequam habeatur, vilescit autem cum advenerit.
Æternum autem ardentius diligitur adeptum quam
desideratum. Ideo plus amemus æterna quam tempo-
ralia, ut in æternitate beate et feliciter vivere me-
reamur. Valeto in sæcula.

• *Filia mea.* Quænam hæc, pro cuius valetudine D
tot preces, tot eleemosynæ, tanta sollicitudo? Ausim
dicere, esse Liutgardem Caroli Magni uxorem, quam
alibi filiam suam vocat Alcuinus. CANIS.

• Edit. Quercet. 41, Canis. 50 (Froben. 40). Col-
lata cum cod. ms. Salisb.

• Apud Canisium, et in Salisb. cod. deest illa in-
scriptio: *Ad Riculfum archiepiscopum*, etc. Querceta-
nus illum in cod. Petavino repererit; nihil tamen
probat, ait Basuagius, illum Damoetam fuisse episco-
pum; quin imo ex epistola superiori et sequenti
conjectas potius fuisse virum sæcularem, qui jus in-
ter milites in Saxonia summa eum æquitate dice-
bat.

• *In absentia contristatur.* Hæc et sequentia con-
cordant cum epist. priori, ubi conqueritur quod pene
orbatus filiis domi solus relictus sit, ut adeo idem sit
hic et ille Damoeta, vir nempe sæcularis, non episco-
pus.

• EPISTOLA XLVI.

AD DAMOETAM.

*Gratias agit pro dono; hortatur ad justitiam cuique
faciendam; atque amici suspirat adventum.*

• Flavio Damoetæ viro clarissimo plurimam Albi-
nus perpetuæ pacis salutem.

De vestra valde gaudeo prosperitate, et de munere
charitatis vestræ multum gavisus sum, tot agens
gratias quot dentes in dono numeravi. • Mirum ani-
mal, duo habens capita et dentes LX, non elephan-
tinæ magnitudinis, sed eburnæ pulchritudinis. Nec
ego hujus bestię terrentis horrore, sed delectatus
aspectu. Nec me frendentibus illa morderet dentibus
timui, sed blanda adulatione capitis mei placare ca-
pillis adrisi. Nec ferocitatem in dentibus intellexi,
sed charitatem in mittente dilexi, quam semper fide-
liter in illo probavi. Sed quantum gaudeo in amoris
dulcedine, tantum doleo b in absentię longinquitate.
Noluissem tanto tempore ab invicem separari; quos
ejusdem charitatis dulcissima colligant vincula. Quid
faciam, nisi lacrymis sequar amicum, donec reveniat,
quem animus optat habere præsentem.

O fili charissime! inter occupationes sæculi non
obliviscare tui; sed dum corpus epulis pascitur,
anima eleemosynis reficiatur. Et dum fatigata ex iti-
nere membra quiete refocillantur, mens in Deo ora-
tionibus roboretur: et in diversarum auditu causa-
rum justitia semper resonet in ore, et ex intimo cor-
dis affectu miserorum procedat [*Al.*, proveniat] con-
solatio, et spes æquitatis non fallat advenientes, nec
pietatis desint suffragia confugientibus ad vos, quia
pietas in pauperes gesta æterna remuneratur beati-
tudine. Hæc, fili mi, faciens floreas in omni virtutum
decore, et te, quocunque vadas, divina comitetur
protectio, euntemque ubique deducat prospere, ac
redeuntem cum omni prosperitate citius reducat
ad nos, ut gaudeat amor patris in filio, et laudetur
Deus ubique, qui suos famulos sibimet invicem præ-
sentabit ovantes. Vigeas, valeas, et floreas, dulcis-
sime Damoeta.

• Edit. Quercet. 68, Canis. 41 (Froben. 41).

• *Viro clarissimo.* Hæc verba et quæ sequuntur
deerant in cod. Sanct-Gallensi apud Canisium.

• 57 • *Mirum animal.* Ita joculari placuit Alcuino
de pectine a Damoeta sibi donato, quod caput ani-
malis præferebat. Huc pertinet carmen 219 edit.
Quercet., quod cum hac epistola connexum fuisse
videtur, et ita sonat:

Bestia nam subito nostras subreperat sedes
In qua . . . fuit capitum miranda duorum,
Quæ maxilla tamen pariter conjunxerat una,
Bis ternis decies sed dentibus horruit illa.
Esca fuit crescens illis de corpore vivo,
Nec caro, nec fruges, fructus nec vix bibentum
Dentibus edebat, patulo non tabuit ore.
Scis, Damoeta meus, quæ sit hæc bestia talis.

• *In absentia longinquitate.* In expeditione nempe
Saxonica, de qua supra in Epist. 39 (nunc 44).

* EPISTOLA XLVII.

AD ^b OFFAM REGEM MERCIORUM.
(Anno 796.)*Nuntiat Carolus genti Northanbrorum iratum ob necem regis Ethelredi.*

Sciat veneranda dilectio vestra quod dominus rex Carolus amabiliter et fideliter sæpe locutus est mecum de vobis, et in eo habetis fidelissimum amicum. Ideo et vestræ dilectioni digna dirigit munera et per episcopales sedes regni vestri. Similiter Ethelredo regi et ad suas episcoporum sedes ^c dona direxit. Sed heu! proh dolor! donis datis et epistolis in manus missorum, supervenit tristis legatio per missos, qui de Scotia per vos reversi sunt, de infidelitate gentis et ^d nece regis. Ita Carolus, retracta donorum largitate, in tantum iratus est contra gentem illam, ut ait, perfidam et perversam, et homicidam dominorum suorum, peiorem eam paganis existimans: et nisi ego intercessor essem pro ea, quidquid eis boni abstrahere potuisset et mali machinari, jam fecisset.

* EPISTOLA XLVIII.

AD OFFAM REGEM MERCIORUM.

In patriam (Angliam) reverti volens retrahitur ob perjuriam et vastationem gentis.

Ego paratus eram cum muneribus Caroli regis ad vos venire, et ad patriam reverti; sed melius mihi visum est propter pacem gentis meæ in peregrinatione remanere, nec sciens quid fecissem inter eos, inter quos nullus securus esse, vel in salubri consilio proficere potest. Ecce ^f loca sancta a paganis vastata, altaria perjuriis fœdata, monasteria adulteriis violata, terra sanguine dominorum et principum fœdata.

* EPISTOLA XLIX.

AD ^b OFFAM REGEM MERCIORUM.
(Anno incerto.)*Discipulum ad petitionem regis in Angliam remittit, qui ibi in scholis doceat. Hortatur ad regias virtutes.*

Domino excellentissimo Offano regi, humilis levita Alcuinus salutem.

^a Hoc et sequens fragmentum ejusdem, ut puto, epistolæ, recenset Malmesb. lib. 1 Reg. Angl., cap. 3. In edit. Quercet., p. 1667 et 1668.

^b Ad Offam regem, etc. Fuit Offa rex Merciorum potentissimus, regnumque tenuit ab anno 756 usque ad annum 796 quo obiit vii Kal. Aug., ut scribit Hovedenus, pag. 406.

^c Dona direxit. Quænam illa dona fuerint, cognoscet ex epistola Caroli Magni ad eundem Offam regem, quam in appendice exhibebimus, edit. Quercet. p. 1670.

^d De nece regis. Ethelredi nimirum regis Northanbrorum, quem sui interfecerunt xiv Kal. Maii anno 796. Data ergo hæc epistola post diem 18 Aprilis ejusdem anni.

^e Hoc alterum fragmentum est epistolæ ad Offam a Malmesb. loc. cit. relatum, edit. Quercet. pag. 1667.

^f Loca sancta a paganis vastata, etc. Annis nimirum superioribus. Vide epist. 8 (nunc 9) ad Lindisfarneenses, et sequentes.

^g Edit. Quercet. 38 ex ms. (Froben. 44). Quo anno data sit incertum, jungendam tamen commode censuimus aliis ad Offam epistolis.

^h Offano regi. Offanus et Offa idem nomen, ut Beda et Bedanus, Columba et Columbanus, Thega et Theganus. Non possum mihi temperare quin hoc loco eruditorum curiositati exhibeam nummum argenteum rarissimum regis Offæ, ab annis aliquot in

A Fideliter voluntati tuæ semper placere cupiens, hunc meum charissimum filium ad vos remisi sicut petisti, deprecans ut eum honorifice habeatis, donec ad vos, volente Deo, veniam: nec eum sinite otiosum vagare, nec ebrietati servire; sed prævidete ei discipulos, et præcipientes præcipite, ut diligenter doceat. Scio quod bene dicit, et utinam bene proficiat! quia discipulorum meorum profectus, merces est mihi apud Deum. Et valde mihi placet, quod tantam habetis intentionem lectionis, ut lumen sapientiæ luceat in regno vestro, quod multis modo exstinguitur in locis. Vos esitis decus Britannicæ, tuba prædicationis, gladius contra hostes, scutum contra inimicos. Habete Deum semper ante oculos, facite justitiam, amate misericordiam: quia qui ignoscit, ignoscitur ei (*Matth. vi, 14*). Discite diligere mandata Dei Christi, ut benedictio illius in omni bonitate et prosperitate vos vestrosque nepotes consequatur in æternum. Divina te tuumque regnum cœlesti benedictione comitetur gratia, domine excellentissime.

59 ⁱ EPISTOLA L.

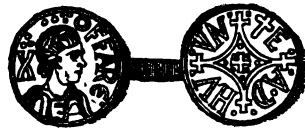
AD ECGFRIDUM REGEM MERCIORUM.

Exhortatur ad virtutem.

Nobilissimo juveni i Ecgfrido humilis levita Alcuinus salutem.

Quia sciebam te bonæ indolis et summæ nobilitatis adolescentem exhortatorias præsumpsi tibi dirigere litteras. Non quod tibi aliquid desit a sapientissimis et optimis parentibus admonitionis necessariæ, quorum honestatis exempla populo prædicamenta sunt salutis; sed ut meæ dilectionis in te ostenderem fidelitatem, cupiens te proficere in Deo, virtutumque floribus ornari, et cunctis Anglorum populis prodesse in prosperitate. Ecce quam nobilissimis natus es parentibus, quam magna enutritus cura. Noli moribus esse degener, qui nativitate generosus existis. Disce diligenter illorum exempla, a patre auctoritatem, ^k a

horto nostro abbatiali repertum, et in meo nummophylacio servatum. Nullus dubito quin hic ejusdem Offæ regis bustum exhibeatur, ad quem Alcuinus has familiares scripsit epistolas. Quid sibi velit litteræ in postica parte nummi excusæ, aliasve ad nummi hujus aut rei monetariæ Anglorum mediæ ævi majorem notitiam pertinentia, eruditi Britannii decernant.

ⁱ Edit. Quercet. 48 ex ms. collata cum cod. Salisb. (Froben. 45).

^j Ecgfrido. Filio Offæ regis Merciorum, de quo Alfordus ad annum 787, num. 36: « Eodem anno, quo habita in Merciiis synodus, Offa filium suum Ecgfridum regem coronari voluit, præsentem opinor, Patrum conventu; ut disceret parente vivo sceptrum tractare. » Scriptam esse hanc epistolam ante obitum parentum, contextus loquitur; quo vero anno, incertum. Successit patri in regnum anno 796 et eodem etiam anno « sæva mors vernantis ætatis florem messuit; nam quinto ab initio magistratu mense naturæ concessit, » ut habet Malmesb.

^k A matre pietatem. « Hæc communiter Lucendrida

matre pietatem. Ab illo regere populum per justitiam, ab ista compati miseris per misericordiam; ab utroque Christianæ religionis devotionem, orationum instantiam, eleemosynarum largitatem, et totius vitæ sobrietatem. Tu baculus senectutis illorum esto, humiliter illorum obediens præceptis; quatenus illorum te benedictio consequatur in æternum. Nam juxta Salomonem, benedictio parentum filios exaltat (*Eccli. iii, 11*). Item idem ait: *Filius sapiens gloria est patris* (*Prov. x, 1*). Noli luxuriæ subditus esse, sed Deo: quia castum corpus et animam vitis non maculatam Spiritus inhabitat sanctus. Non decet te rusticum esse moribus, vel verbis lasciviosum, qui natus es in solio regni. Temperantia et honestas vitæ te amabilem et laudabilem cunctis efficiet populis. Incipe bona promereri conversatione, Deum ubique habere protectorem. Ex illius enim misericordia tua consistit prosperitas. Si illum toto corde amaveris, et illius tota intentione te ipsum subdidisti voluntati, exaltabit te in regno præsentium, et in futuro gloriam tibi concedet sempiternam. Divina te in omni bonitate pietas florere faciat, fili charissime!

a EPISTOLA LI.

AD MONACHOS VEDASTINOS.

(Circa annum 796.)

Versus et missas aliquot mittit; illorum se orationibus commendat, et ad virtutes religiosas hortatur.

Charissimis in Christo fratribus humilis levita Albinus salutem.

Sicut domini abbatis, vestraque suavissima charitas demandavit, b versus per singulos titulos ecclesiarum et altaria singula dictavimus, et utinam tam rationabiliter quam libenter; quia vestræ sanctitatis jussio compellit citato dictare sermone; tamen vestra pietas defendat, quæ nostra humilitas obedienter exaravit. c Missas quoque aliquas de nostro tuli Missale ad 60 quotidiana et ecclesiasticæ consuetudinis officia. Primo in honore summæ Trinitatis, deinde ad sanctorum intercessionem deprecandas, etiam et angelorum suffragia postulanda, quæ multum necessaria sunt in hac peregrinatione laborantibus. Postea sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ missam superaddidimus per dies aliquot, si cui placuerit, decantandam; nec non et sancti Vedasti Patris vestri et d protectoris nostri dictavimus missam, quatenus illius familiaris advocatio sempiternum suis famulantibus afferret solatium. Pro peccatis quoque et eleemosynam facientibus adjunximus orationes, quatenus si quis vel pro suis negligentis vel pro aliorum bene-

ab auctoribus appellatur, quæ, si Matthæum Parisiensem audimus, Carolo Magno affinis fuit, et Drida prius dicta, quam in Britanniam venisset. . . . Sed pietas ejus erat generis feminini, et potentiam nacta degeneravit statim in id, quod impietas dicitur. e Alford. loc. cit. num. 38.

a Edita a Martene et Durando tom. I. Vet. Script. et Mon. ampl. coll. pag. 49-51, ex ms. Vedastino 800 auctorum. Data circa annum 796 quo Rado abbatia sancti Vedasti donatus est. Mabill. lib. xxvi, Annal. num. 50.

b Versus. Exstant hi versus tom. II, a num. 41-66.

c Missas. Intellige Librum Sacramentorum; infra

A factis offerre voluisset, haberet convenientes intercessionem suæ voluntati. Arbitror vos melius hæc omnia vel in sacramentis vestris conscripta, vel in consuetudine quotidiana habere. Tamen ne inobediens vestræ essem dilectioni, scripsi, quod nos in consuetudine habemus, et vobis proficuum esse putavi, obsecrans ut mei nominis memoriam habeatis, vel inter has, vel inter alias vestræ sanctitatis intercessionem. Ut vere fateor, multam habeo fiduciam in vestris sanctis orationibus ad promerendam misericordiam Domini nostri Jesu Christi, qui vos custodiat et in omni bonitate proficere faciat, et orationes vestras exaudire dignetur vel pro vivorum salute, vel pro morientium profectu. Vos vero, viri fratres! in unitate charitatis firmiter permanete, et in humilitatis obedientia solerter assistite. Iste est honor vester coram hominibus; ista est via vestra ad regnum Dei. In his enim mercedem a Deo sperare debetis; ad hos enim sanctissimos tramites, seniores qui sunt, juniores deducant. Corripite eos in spiritu mansuetudinis, et bona illis præbete exempla, ut vestris sanctissimis vestigiis inhærentes vitam vobiscum in Christo sempiternam habere mereantur. Sæculum quod spreveritis, nolite querere, sæpius cum Propheta decantantes: *Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam* (*Psal. cxviii, 36*). Radix enim omnium malorum cupiditas est. Melius est enim Deum habere in corde, quam nummos in sacco. Lectionis sacræ studia inter labores obedientiæ vestræ diligentissime exercete, ita ut vel opus, vel libellus in manibus semper videatur vestris, quia in libris sanctis Deus loquitur ad hominem, et in orationibus suis homo loquitur ad Deum. Quid dulcius debet esse quam Deum audire loquentem? In his enim et solatia peccator, et gaudia benefactor inveniet. Sicut lux lætificat oculos, ita lectio corda. Custodiam oris diligenter observate: verba quæ ad ædificationem audientibus faciant semper proferte, quia aliorum salus vestra est retributio. Laus Domini semper sonet in ore vestro dicente Propheta: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus in ejus in ore meo* (*Psal. xxxiii, 2*). Et iterum: *Sacrificium laudis honorificabit, illic iter, quo ostendam illi salutare Dei* (*Psal. xlii, 23*). Necdum mihi, charissimi fratres, occurrit tempus dictandi e homiliarem admonitionem, sed vita comite, Spiritu sancto inspirante, non ero immemor petitionis vestræ et promissionis meæ. Divina vos clementia in omni bonitate florere et proficere faciat, fratres charissimi. Amen f!

tom. II ubi etiam vid. præviam admonitionem.

d Protectoris nostri. Alcuinus hoc ex loco affectus maxime fuisse videtur sancto Vedasto, cujus Vitam etiam ad petitionem Radonis abbatis conscripsit circa annum 796 Mabill. loc. cit. Quo etiam tempore probabile est, eum titulos in ecclesia vedastina inscribendos dictasse. MARTENE.

e Homiliarem admonitionem. Promissum implevit Alcuinus in Homilia, seu adhortatione ad imitandas virtutes sancti Vedasti, quam dabimus infra suo loco.

f In codice, quo usus est Martene, sequebantur versus in ecclesia sancti Vedasti scribendi, qui editi sunt tom. II, num. 41.

61. EPISTOLA LH.

AD FRATRES IN ECCLESIA SANCTI LIUDGARII EPISCOPI.
(Anno 796.)

Excusate, quod ad ipsos non venerit; hortatur ad virtutes monachis convenientes.

Venerabilibus in Christo Fratribus ^b in Ecclesia sancti Liudgarii episcopi servantibus, Alcuinus devotus vestri profectus in Christo salutem.

Desiderabilem vestræ beatitudinis salutationem, quam meæ parvitate aurius fidelis frater Odilleoz attulit, gratiosissimo suscepi animo, valde desiderans in vestræ sanctitatis orationibus, in hujus procellosæ vitæ navigio adjuvari, quatenus piissima Salvatoris nostri gubernatione ad portum perpetuæ quietis, vobis intercedentibus, pervenire merear. ^c Quod ad vos non veniebam, non alicujus (Deus testis est) desperationis causa feci; sed ne scandalum religioni [*Al.*, regioni] vestræ meæ inordinatæ conversationis vita generaret; cupiens ædificare, non destruere (*Eccli.* xxxiv, 28); congregare, non spargere. Nulla est ovibus Christi major damnatio, quam pastor errabundus et seductor. Qui per devia orbitat, quomodo sequens viator viam incedit regiam? Nonne hostile aciem lanceæ sequitur in ictu?

Vos vero, fratres charissimi, totis viribus sanctorum Patrum sequimini exempla, illorumque unanimiter obedientiæ pedibus [*Edit.*, precibus] intrate vestigia. Caritas, obedientia, et humilitas monachis cœli januas aperient. Non illa caritas, quæ in ^d pleno potatur calice, sed illa quæ in pectore sine simulatione versatur fraterno: non sua quærens, sed quæ alterius sunt (*I Cor.* xiii, 5); omnibus prodesse non sibi placuisse quærens. Non illa humilitas tantum quæ in capitis inclinatione foris ostenditur, sed illa quæ in cordis consideratione ante conspectum summi judicis omnibus se inferiorem esse judicat. Quid de obedientia loquor [*Mab.*, loquar], dum tota monachorum vita in simplicitate consistit obedientiæ? Pater vero et pastor Deo rationem reddet quid jubeat

62. Edit. Quercet. 64. Canis. 22, Froben. 52.

^b *Ecclesia sancti Liudgarii.* Leodegarii legit Canisius, quod ipse de Augustodunensibus, cujus ecclesiæ sanctus Leodegarius episcopus fuerat; Mabillonius vero de Morbacensibus monachis, quorum basilica sancto Leodegario nuncupata est, interpretatur lib. xxvi Annal. Bened. p. 321.

^c *Quod ad vos non veniebam.* Si epistola ad Murbacensium scripta est, ut censet Mabillonius, credam, Alcuinum hoc loco se excusare, quod ad eos ea occasione non inviserit, dum anno 796 in Alsatiam venit, ubi res aliquas, forte non longe a monasterio Murbacensi, habebat, ut patet ex epist. 35 ad Arnonem, quamvis Alcuinus alio etiam tempore illuc venire potuerit.

^d *Pleno potatur calice.* Alludit, inquit Mabillonius, ad mores Germanicos. Canisius vero ait Alcuinum alludere ad illum morem, quo nomine et amore sanctorum, benedictionis adipiscendæ ergo, bibebant. De quo auctor lib. de miraculis sancti Udalrici cap. 10. Adde Arnoldi Vohburgensis narrationem de Ottone Magno lib. de miraculis sancti Emmerami. Contra abusum ejus rei etiam in maxime dissitis a Germania regionibus legatur sancti Aug. Serm. 232, de temp.

^e *Ad fratres Corbeiensis.* Ita quidem exprimitur hujus epistolæ titulus in cod. ms. Harleiano, cui ta-

^A et quibus ante eos vivat exemplis. Sicut et filii, et grex, qua devotione paternis obtemperant jussis, omnium judici rationem reddituri erunt.

Igitur pacem et concordiam ex intimo cordis affectu inter vos habete. Quia nihil sine pace Deo placeat, nec munus ad aram. Unusquisque alium, juxta Apostolum, honore præveniat (*Rom.* xii, 10). Seniores in spiritu mansuetudinis, quasi filios admoneant adulescentes (*I Petr.* v). Sed et illi Patrum præcepta, quasi divinitus dicta, cum omni humilitate perficiant: servantes in timore Dei proprii castitatem corporis, ut Spiritus sanctus habitare dignetur in eis, dicente Apostolo: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos* (*I Cor.* iii, 17). Et in sanctarum Scripturarum lectione studiosi estote, ut possitis alterutrum ædificare et consolari: quia qui non vult in juventute discere, in senectute scire non poterit. Et sicut sæculi avarus quotidie sibi divitias augere studet, sic servus Dei sapientiæ gazas in sui pectoris saccos quotidie congregare studeat, ut sit *scriba in Ecclesia Dei doctus, proferens de thesauro cordis nova et vetera* conservis suis cœlestis scientiæ dona (*Matth.* xiii, 52), quatenus juxta Danielis prophetiam erudiens multos, sicut firmamentum stellis ornatum in perpetua fulgeat beatitudine (*Dan.* xii, 3).

Non me, obsecro, præsumptuosum æstimate, fratres, pro hujus admonitionis chartula. Sed quod charitatis lingua dictavi, vos humilitatis perlegite oculis, meamque fragilitatem orationum auxilio vestrarum roborate, ut Dei donante clementia peccatorum meorum merear accipere veniam, ac vobiscum desiderabilem audire vocem: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (*Matth.* xxv, 34).

EPISTOLA LIII.

^e AD FRATRES CORBEIENSES.

Laudat illorum bonam conversationem a se olim expertam. Commendat se illorum orationibus, et hortatur ad virtutis studium.

Sanctissimis in Christo fratribus, sub protectione men adversari videtur ipsa hujus epistolæ sequens inscriptio: *Fratribus sub protectione beati Leodegarii episcopi Deo servantibus.* Corbeia si quidem utraque, vetus et nova aliorum sanctorum patrocinio dedicata fuerat; illa quidem sancti Petri apostoli prout ad epist. 191 notavimus; hæc vero initio sancti Stephani protomartyris; tum sancti Viti martyris. Præcedentis epistolæ inscriptio: *Ad fratres in ecclesia sancti Liudgarii seu Leodegarii episcopi*, Mabillonio iudice, intelligenda est de monachis Morbacensibus in Alsatia. Illud enim monasterium circa annum 727 a sancto Pirminio conditum est, et quidem honoribus sancti Leodegarii propterea dicatum, quod Eberhardus comes, loci fundator, hunc sanctum ex materna linea propinquitate attingebat. Aviam quippe habuit *Bereswindam*, Sigradæ Leodegarii genitricis sororem. Ejusdem quoque sancti martyris caput ab ipsa monasterii origine ibidem depositum est, atque etiam nunc asservatur; quapropter etsi initio præfatum monasterium in honorem quoque sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctique Michaelis archangeli constructum fuerit, lapsu tamen temporis cæteris loci patronis prælatus est sanctus Leodegarius, ut ex diplomatibus Caroli Magni et Lotharii Augusti probat Mabill. libr. xx Annal., pag. 77.

beati Leodegari episcopi Deo servientibus, Alcuinus A salutem.

Olim a magistri mei vestigia secutus vestræ congregationis laudabilem conversationem videbam et amabam, meque ipsum inter vos esse desiderabam, quasi unus ex vobis. Unde deprecor, charissimi fratres! vestram piissimam dilectionem, ut dignemini me in sanctis orationibus vestris fratrem habere, quasi unum ex vobis, ut vestræ sanctitatis intercessionem peccatorum meorum merear a Deo Jesu indulgentiam accipere, qui est salus et beatitudo omnium in se sperantium; quem vos in sancta religione regularis vitæ semper honorate, et amate, quatenus dignam in vobis, sicut certissime credimus, mansionem sibi inveniat. Quid illi congregationi prosperitatis deesse poterit, ubi ille est in medio, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xxviii, 20).

Pacem semper habete veram in charitate sancta; et obedientiam sine murmuratione, et humilitatem sine simulatione, quæ sunt maxime monachicæ vitæ virtutes, et Spiritui sancto amabiles ad habitandum in eis: atque erudite pueros et adolescentulos vestros, cum omni diligentia, in castitate et sanctitate, et disciplina ecclesiastica, ut digni habeantur vestrum post vos tenere locum, et pro vobis sanctis orationibus, Deoque acceptabilibus assidua consuetudine intercedere.

Dominus Deus qui vos in ovile sanctitatis congregavit, ipse numerum vestrum augere dignetur, et a dextris sibi in die iudicii stare concedat, ad audiendam amabilem sententiam, qua dicturus erit sanctis suis: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv, 34).

b EPISTOLA LIV.

AD DILECTISSIMOS AMICOS EBORACENSES.
(Anno 796, mense Augusto.)

Hortatur, ut in electione episcopi simoniacam labem evitent.

Dilectissimis amicis salutem.

a *Olim magistri mei vestigia secutus.* Duos Alcuinus Eboraci magistros habuit, Egbertum et Ælbertum, prout in præfatione generali declaravimus. De Egberto non constat quod aliquando in Galliam vel Alsatiam, ubi Morbacense monasterium situm est, venerit; de Ælberto vero, qui ab Egberto episcopo antecessore suo scholis Eboracensibus præfectus fuit, narratur quod amplioris doctrinæ avidus exterarum regionum scientiæ amore peragraverit, si quid forte librorum, aut novæ eruditionis inveniret et reportaret; Romam quoque profectus a regibus summisque viris honorifice acceptus, et tantum non retentus fuit, etc. Mabill. lib. xxiv Annal., pag. 211, num. 12. Auctor quoque poematis De episcopis Eboracensibus, quem ipsum Alcuinum esse credimus, vers. 1525, testatur Alcuinum patri ac magistro suo Ælberto semper adhæsisse:

*Tradidit ast alii charas super omnia gazas
Librorum nato, Patri qui semper adhæsist.*

Credam igitur Alcuinum tunc quoque magistrum suum in itinere fuisse comitatum; et eadem occasione in notitiam venisse Caroli Magni, qui, teste Vitæ scriptore, noverat eum, quia olim a magistro suo

Rogo vos per charitatis fidem, ut fideliter et sapienter in electione pontificis faciatis, si necesse sit, electionem fieri c antequam veniam. Iterum iterumque obtestor vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut nullatenus aliquem sinatis per simoniacam hæresim episcopatum acquirere, quia omnino perditio gentis est, si fiet. Et est hæresis pessima, simoniaca videlicet, quam sanctus Petrus æterno anathemate damnavit (Act. viii, 14, 20, seq.). Qui vendit episcopatum, aurum accipiet, sed et regnum Dei perdet.

Hucusque sancta Eboracensis ecclesia in electione sua inviolata permansit. Videte ne in diebus vestris maculetur. Si illa, quod absit, auctoritatem amittit ecclesiasticam, timeo ne vos regnum amittatis æternum. Judas vendidit sponsum, id est, Christum. Qui autem vendit sponsam, id est, Ecclesiam, ejusdem criminis reus est: quia Christus et Ecclesia unum corpus sunt, Apostolo teste (Ephes. v, 23). Venditor vero necesse est extra Ecclesiam sit; at qui extra Ecclesiam est, ubi erit, nisi cum diabolo in æterna perditione? Nolite metuere veritatem vobis dicentem audisse. Hoc enim quod dico, libri Spiritu sancto prolati testantur. Opto enim vos immaculatos in conspectu Dei esse, et in hoc sæculo feliciter regnare, et in perpetuo gaudere cum Christo. Vivite et valetæ felices in Christo.

63 d EPISTOLA LV.

AD QUEMDAM.

(Anno 796, mense Augusto.)

Rogat ut ecclesiam, dum novus episcopus eligendus est, ab omni violentia defendat, diesque æternos in mente habeat.

Domino omnium dilectissimo æternam in Christo salutem.

Audiens ab e Eanbaldo famulo vestro optatæ prosperitatis vestræ sospitatem, valde me gavisum fateor; quia charitas et fides quæ olim in pectore nostro habitare cœpit, nunquam recedere poterit. Et quanto plus tempus remunerationis appropinquat,

ad ipsum directus fuerat. De hoc quoque itinere ante annum 780 suscepto, intelligendum existimo, quod de seipso narrat Alcuinus in epist. 101, se nempe adolescentem Romam perrexisset, et aliquantos dies in Papia regali civitate demoratum, disputationi Julii Judæi cum Petro magistro interfuisse.

b Edit. Quercet. 88 ex ms. (Froben. 48.) Data est ad fratres Eboracensis ecclesiæ, tunc pastore suo vacantis, nempe anno 796 quo iv Kal. Aug. obiit Eanbaldus senior, cui junior successit (Rogerus Hoved. hoc anno).

c *Antequam veniam.* Vocatus ergo Alcuinus tanquam membrum illius ecclesiæ, ut novæ electioni adesset, sed prohibitus est ne veniret, ob morbum febrilem et regis moram in Saxonia, ut legitur in epistola sequenti.

d Edit. Quercet. 52, Canis. 30 (Froben. 49). Scripta ad amicum, episcopum forte, aut potestate aliqua sæculari pollentem, qui possit electionem novam episcopi (Eboracensis puto,) contra omnem violentiam tueri.

e *Ab Eanbaldo.* Hic Eanbaldus idem fortassis est, quem Epist. 7 (nunc 6) vocat presbyterum, ac paulo post electus fuit episcopus Eboracensis ecclesiæ.

tanto magis observare debet: ut qui prius transierit a sæculo, amicum sibi sentiat reliquisse in sæculo. Me vero filium tuum februium acerbitas et ^a regis tardatio in Saxonia retinuit, ut ad vos venire non potuerim, sicut desideravi. Concedat mihi clementia divina faciem tuam in lætitia videre, antequam moriar. Opto et obsecro, ut in ea te honoris dignitate, si fieri possit, inveniam, in qua te pergens videbam. Tamen, si aliud aliquid tuo placeat animo, rogo ut nullam violentiam super ecclesiam Christi fieri ullatenus permittas; sed fratres ^b libera electione in timore Dei summi, optimum Deo donante eligant. Quia in sanctis canonibus terribile anathema legitur super omnes, qui violentiam aliquam inferunt super ecclesiam Christi. Scito te semper dilexisse familiam nostram, et plurima illis bona fecisse. Sed nunc maxime indigemus, ut bene illis agamus; ut ubi nobis requies erit æterna, ibi sint quoque intercessores perpetui pro nobis.

^c Tempus est nunc nobis prævidere dies æternos, et cum omni modestia et integritate, et eleemosynarum largitate, viam nobis præparare ad cælos. Omnis gloria transitoria est et quasi umbra recedet (*Job. viii, 8, 9*). Ideo ad æternam bonis operibus properemus gloriam. Omnes sæculi vitemus vanitates, ut ad beatitudines cœlestes pervenire mereamur. Dies hujus vitæ, qui nobis restare videntur, vivamus Deo, ut post hanc illius consequamur misericordiam. Divina tibi clementia hujus vitæ dies felices concedat, et æternam cum sanctis suis tribuere gloriam dignetur, domine pater dilectissime.

† EPISTOLA LVI.

AD EANBALDUM EPISCOPUM.

(Anno 796, circa mensem Augustum.)

Gratulatur adeptam dignitatem; hortatur ad curam pastoralem, et bene omnia ordinanda; se vero memorie et orationibus commendat.

Dilectissimo in Christo filio ^e Eanbaldo archiepiscopo devotus per omnia pater Albinus salutem.

[Laus et gloria Domino Deo omnipotenti, qui dies meos in prosperitate bona conservavit, ut in

^a *Regis tardatio in Saxonia.* De ista tardatione regis chronicon Moisiacense ad annum 796 hæc habet: « In ipsa ætate ipse rex Carolus demoratus est in Saxonia cum duobus filiis suis, id est, Carolo et Ludovico, etc. »

^b *Libera electione.* Vid. epistolam priorem.

^c *Hortatiuncula, quæ sequitur, deest apud Canisium; suppleta a Quercetano ex ms.*

^d Clarissimus Justus Fontaninus hanc epistolam primum edidit, cum notis abbatis Dominici Passionei, postea S. R. E. cardinalis, in Appendice ad Vindicias antiquorum diplomatum pag. 266. Basnagius eandem collectioni Canisianæ subjunxit. Ubique vero initio et fine mutila est; hic integram magisque emendatam ex cod. ms. Salisburg. exhibemus. Prolixiores Eminent. Passionei notas, sacra licet eruditione plenas, contraximus.

^e *Eanbaldo.* Quem tertio loco Egberti successorem appellat Malmesb. Reg. Angl. lib. 1, cap. 3, p. 24, edit. Henrici Savilii. Hinc procul dubio error irrepsit in eandem Malmesburiensem lib. iii Pont. Angl., p. 269, ubi omisso Egberti successore Eihelberto uterque Eanbaldo in unum conflatur, his verbis:

A filii mei charissimi exaltatione gauderem, et aliquem ego ultimus Ecclesiæ vernaculus, ejus donante gratia qui est omnium bonorum largitor, erudirem ex filiis meis qui dignus haberetur ⁶⁴ dispensator esse mysteriorum Christi (*I Cor. iv, 1*), et laborare vice mea in Ecclesia, ubi ego nutritus et eruditus fueram, et præesse thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus ^f Helbrechtus archiepiscopus ^g hæredem reliquit. Nunc vero mihi omni intentione precanda est divina clementia, ut mihi superstes sit in hac vita, qui mihi solatio semper fuit in sua obedientia: non quod mortem meam optare velim, sed ut vita illius prolongetur. Non enim filii patribus, sed patres filiis hæreditare debent.]

Ecce, charissime filii! omnia per Deum habes, quæ sperare potuit homo, etiam et plus quam nostra parvitas [*Al., pravitas*] sperare auderet. Modo vero viriliter fac et fortiter. Opus Domini quod habes in manibus perfice ad mercedem animæ nostræ et ad salutem multarum animarum. Non cesset lingua tua in prædicando, non pes tuus in circueundo gregem tibi commissum, non manus tua a laborando, ut eleemosynæ fiant, et sancta Dei ubique exaltetur Ecclesia. Esto forma salutis omnium. In te sit exemplum conversationis sanctissimæ (*I Thessal. i, 7*), in te sit solatium miserorum, in te confortatio dubitantium, in te disciplinæ rigor. In te veritatis fiducia, in te totius bonitatis spes. Non te sæculi pompa exaltet, non ciborum luxus enervet, non vestimentorum vanitas emolliat, non adulantium linguæ decipiant, non detrahentium adversitas conturbet, non tristia frangent, non læta clevent. Non sis arundo vento agitata (*Matth. xi, 7*), non flos aura tempestatis decedens (*Jacob. i, 11*), non paries ruinosis (*Psal. lxi, 4*), non domus super arenam posita (*Matth. vii, 24, 26*), sed templum esto Dei vivi super firmam petram constructum, cujus ipse sit Spiritus Paraclytus inhabitator. Quanti putas possunt esse tibi dies? Finge in animo quasi quinquaginta annos: et ecce hæc finem habent. Nec ad hoc pervenire putandum est. Infirmis corporis tui te

« Hujus nempe Egberti successor senex substitutus est Eanbaldo Alcuini discipulus industrius. » Quæ sic emendanda sunt: « Hujus successor fuit Ethelbertus, cui deinde senex substitutus est Eanbaldo, et eo mortuo alter Eanbaldo Alcuini discipulus industrius. » Obiit vero Eanbaldo I anno 796 iv Kal. Augustas, cui statim successit Alcuini discipulus Eanbaldo II qui ex Urbe pallium accepit anno 797. ALFORDUS. — Ad hunc ergo suum discipulum Alcuini hanc epistolam scripsit 796 ut eum de officio episcopali doceret. PASSIONEUS.

^f *Helbrechtus.* Malmesburiensis habet: *Egbertus.* Lectionem codicis ms. Salisburgensis præferendam, et hoc nomine alterum Alcuini magistrum, qui a poeta Anonymo *Ælbertus*; in Vita Alcuini *Elcbertus* vocatur, intelligendum esse censeo. Malmesburiensis uti duos Eanbaldos in unum conflavit, ut not. supradiximus; ita hic Egbertum et Helbrechtum confundit. Vide in tom. II carmen de Pont. et sanctis eccles. Eboracens. vers. 1552 seq.

^g *Hæredem reliquit.* Vid. carmen de Episcopis Eboracensibus cit.

fortem faciat in anima, et cum Apostolo: *Quando infirmor, tunc fortior sum* (II Cor. xii, 10). Castigatio corporis profectus sit animæ. Mitem te et humilem ad meliores ostende, durum et rigidum ad superbos, omnibus omnia factus, ut omnes lucrare posses (I Cor. ix, 22). Habeas in manibus tuis mel et absinthium, quidquid cui placeat, edat ex illis. Cui de pia prædicatione vesci libeat, accipiat mel; qui dura invectione indigeat, bibat ex absinthio, ita tamen, ut liceat ei mel veniæ sperare, si rosea confusio poenitentiae præcedat.

Omnia vestra honeste cum ordine fiant (I Cor. xiv, 40). Tempus statuatur lectioni, et [oratio] suas habeat horas, et missarum solemnia proprio tempore convenient. *Qui diem sapit, Domino sapit* (Rom. xiv, 6). Sit modesta in conviviis lætitia; sit casta in jejuniis lætitia; lavetur poenitentia facies: ungetur oleo misericordiae caput, ut omnia acceptabilia fiant Domino Deo, qui te elegit sibi sacerdotem. *Omnis namque pontifex ab hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum* (Hebr. v, 1). Aaron stabat cum turribulo dignitatis suæ inter vivos ac mortuos, ut ira Dei non ardesceret plus in populo (Num. xvi, 47, 48). Sacerdos vero Dei [Verbi] et voluntatis illius prædicator debet esse in populum, et intercessor ad Deum pro populo, quasi mediator inter Deum et homines. Qui sublimem ascendit locum, cavere debet ne cadat, quia ruina altioris loci periculosior esse dignoscitur. Qui stat, videat ne cadat. (I Cor. x, 12). Qui jacet, contendant, ut resurgat: et qui currit, caveat ne offendat, ne bravium illius alter accipiat. Omnes quidem stare nos oportet ante tribunal Christi ut referat unusquisque, quidquid in corpore gessit (Rom. xiv, 10; II Cor. v, 10). Tunc non erit tempus oleum emendi, ideo ante prævideamus; nec tunc vacua vasa habeamus (Matth. xxv). Sint modo lumbi præcincti et lucernæ ardentes in manibus prædicatoris (Luc. xii, 35), ut tunc fulgeat sicut sol in regno Patris sui, et pro multiplicatione pecuniæ sibi commissæ laudetur a Domino suo, et honoretur æterna gloria. Noli Dominum te putare sæculi, sed dispensatorem; non te numerus propinquorum avarum faciat, quasi illis in hæreditatem congregare debeas. Non deerit occasio congregandi, si cupiditatis, quæ est omnium radix malorum, [fomes] inardescit. Nullus hæres melior est Christo: nemo tui thesauri fidelior custos est. Nam manus pauperis **65** gazophylacium est Christi. Quod ex tuis obtutibus illi commendare placeat, hoc per manus miserorum mitte. Duplex fiat elemosyna

^a *Equitando psalmos decantent.* Vide disquisitionem Mabill. de Cursu Gallic. pag. 443 et Vitam sancti Epiphaniæ episcopi Ticinensis, quæ cum scriptis Ennodii habetur tom. I Op. Sirmondi, col. 1666. Varia exempla episcoporum, qui psallendo equitabant, congesti Thomassinus Præfat. in Psalt. secundæ editionis. Passion. — Codex tamen Salisburg. loco *equitando*, habet *æquando*, quasi æquali voce *alternando*.

^b *Romanos discere ordines.* Testimonium sit hæc

tuâ, una in salvandis animabus, altera in adjuvandis corporibus egentium. Ideo presbyteri duplici honore, juxta Apostolum, digni habendi sunt, quia duplici probantur fungi ministerio (I Tim. v, 17). Hilarem datorem diligit Deus (II Cor. ix, 6, 7); et qui seminat in benedictione, de benedictionibus metet, et qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Sint tui socii honestis moribus ornati, non vestimentorum vanitate notabiles, sed morum dignitate laudabiles. Gloria patris, filius sapiens. Non sint ebrietatis sectatores, sed sobrietatis amatores, ut ex illorum bonis exemplis ædificentur plurimi. Non inaniloquium vel scurrilitas, sed sancta ex ore eorum audiatur psalmodia. Non per campos discurrentes vulpes agitando declament, sed tecum ^a equitando [Cod. Sal., æquando], psalmos dulci modulamine decantent. Nunquam sacræ benedictionis pallio induaris absque diaconorum astantium ministerio. Habeas et subdiaconos, cæterosque ordinatim gradus Ecclesiæ, quatenus septiformis in donis sancti Spiritus Ecclesia septiformi ecclesiasticorum graduum distinctione fulgeat. Habeat unusquisque gradus dignitatis suæ locum et vestimentum; et si in conviviis ordo seniorum et dignitatum servandus est, quanto magis in Ecclesia Christi! Sit clerus in habitu honestatis, et vultu constantiæ; et in voce moderata cantantes, magis Deo placere nitentes quam hominibus (I Thessal. ii, 4). Exaltatio immoderata vocis jactantiæ signum est: sed omnia in humilitate et honeste fiant, et non despiciant ^b Romanos discere ordines, quatenus caput Ecclesiarum Christi, secundum facultatem virium imitantes benedictionem a beato Petro principe apostolorum, quem Dominus noster Jesus Christus caput electi sibi gregis statuit, habere mereantur æternam. Sicut apud sapientissima omnia, quæ honestatis sunt, discendo probate, et quæ optima esse videntur, eligendo retinete. Prævideat sancta solertia tua ^c magistrorum pueris, clero [Baluz., clericis] segregentur, separati more illorum, qui libros legant, qui cantilenæ inservant, qui scribendi studio deputentur. Habeas et singulis his ordinibus magistrorum suos, ne vacantes [Al., vagantes] otio vagi discurrant per loca, et inanes exerceant ludos, vel aliis mancipientur ineptiis. Hæc omnia et solertissima, filii charissime! tua consideret providentia, quatenus in sede principali gentis nostræ totius bonitatis et eruditionis fons inveniatur, et ex eo sitiens viator vel ecclesiasticæ disciplinæ amator, quidquid desiderat anima sua, haurire valeat. [Habetis me devotissimum in his omnibus, licet in peregrinis habitantem, adju-

epistola antiquitatis ordinis Romani, de quo certe mentio nulla hac gravior, aut antiquior hactenus allata est. De eo legas Mabill. tom. II Musei Ital. Passion.

^c *Magistros pueris.* De his Alcuinus sæpius. Morem instruendorum puerorum in Angliam induxit sanctus Augustinus illuc a sancto Gregorio missus, ut narrat Joan. Diac. in Vita illius sancti Pontificis lib. ii, num. 7. lb.

lorem]. Consideret quoque tua diligentissima in A cleemosynis [pietas] ubi ^a xenodochia, id est, hospitalia fieri jubeas, in quibus sit quotidiana pauperum et peregrinorum susceptio, [et ex nostris substantiis habeant solatia.

Ecce ego duplici fatigatus molestia, id est, senectute et infirmitate : et forte appropinquat dies metuendus, quo conteratur hydria supra fontem, et recurrat vitta aurea (Eccle. xii, 6). Revertatur pulvis in terram suam, spiritus ad Deum qui dedit illum (Eccle. xii, 7), et valde timidus pavesco, quo examinet, tunc judicandus sit. Tu, fili fidelissime! labora pro anima Patris tui, sive nunc in hoc pulvere mortis; sive tunc in judicium properantis, ut requiem habeat et etiam veniam peccatorum suorum, ut maculæ, quæ adhæserunt illi ex hac lutulenta habitatione corpusculi, fraterna intercessione abluantur. Sed et post hanc conscriptionem animæ meæ etiam omnes filios meos, fratres et amicos, sive qui mecum sunt in peregrinatione, sive qui tecum versare videntur in patria, tuæ commendo diligentissimæ fidelitati, ut habeas illos quasi proprios, et non extraneos. Ad te respiciant omnes, in te gaudeant, in te consolationem habeant, te honorent quasi patrem; tu illos ama quasi filios, ut sit una pax omnium et concordia in charitate Christi, qui vos omnes in sua magna pietate et misericordia cœlesti benedictione abundare faciat, protegat, regat, atque gubernet, et in omni bonitate proficere faciat ad augmentum mentis meæ, et profectum salutis vestræ, ad exaltationem multorum, quatenus plurimi vestris **66** bonis exemplis erudiantur, atque ad vitam vobiscum mereantur venire sempiternam.

Hæc, rogo, chartula melius scribatur, et tecum pergat, tecum maneat, et sæpius vice linguæ paternæ tecum loquatur, fili mi! fili charissime! et filii in Christo desiderantissime. Omnipotens Deus in sua magna pietate vos ad exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ multis feliciter annis in hac præsentis vita proficere faciat, et in futura gloriam tibi æternam concedere dignetur].

^a Xenodochia. De his vid. Ludov. Thomassinus in Vet. et Nov. Eccles. disciplina part. 1, lib. 11, cap. 89. PASSION.

^b Edit. Quercet. 77, Canis. 44 (Froben. 51).

^c Æthelredo episcopo. Hanc inscriptionem, quæ habetur apud Canisium, omisit Quercetanus. Nullus vero dubito, legendum esse : Æthelardo. Monet enim ne fugiendo gentis suæ vexationem, gregem sibi a Deo ad regendum commissum deserat; quod monitum Æthelhardum Dorovernensem episcopum tangit, cujus etiam factam deinde fugam improbat epistola 75.

^d Scripsi ad Offanum regem. Hæc epistola desideratur; ex qua sciri fortassis posset quæ fuerit illa tribulatio quam Æthelhardus a gente sua pati debuit. Non ergo de illa hic persecutione agitur quam Offa rex Merciorum ecclesiæ Cantuariensi intulit, episcopatus huic sedi metropolitice subjectos Lichfeldam transferendo, ut Canisius hoc loco existimavit. Imo rex Offa hic non ut persecutor reprehenditur, sed ut

b EPISTOLA LVII.

^c ÆTHELREDO EPISCOPO, NE GRECEM DESERAT.

(Anno 796.)

Consolatur in persecutione ac tribulatione; et ad virilem perseverantiam, ne ab ovibus fugiat, hortatur.

Acceptis litteris tuis, frater sancte! lætus de salute tua, sed tristis de tribulatione et persecutionibus, quas te pati a gente tua in illis tuis apicibus agnovi. Attamen beatos esse, Domino dicente, legimus, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v, 10). Quapropter suadeo tibi, frater venerande! ut viriliter in fide integra et devotione infatigabili, pro commissis tibi a Christo ovibus certare non cesses, ne mercenarius fugiens, et non pastor firmus ab ipso Domino et **B** pastore omnium deputeris (Joan. x).

67 Aspice in eum, qui pro ovibus suis animam suam posuit (Joan. x, 11), qui omnibus generaliter præcipiens dixit : Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me (Luc. ix, 23). Cui gregem Christi abiturus relinquis? Nec hæc dico quasi me excusando ad beneficiendum servis Dei, sed magis te adhortando, ut bona, quæ incepisti facere, ad finem æternæ salutis perducas. Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22). Idcirco ^d scripsi ad Offanum regem ut te adjuvaret, et defenderet sanctam Ecclesiam secundum suam possibilitatem [Al., potestatem] : quatenus tibi liceat Deo servire, et talentum tuum multiplicare in loco, ubi accepisti eum; et mercedem expectare perpetuæ beatitudinis, dicente Domino tuo : Euge serve bone et fidelis (Matth. xxv, 21).

EPISTOLA LVIII.

Consolatoria ad matrem de morte filii.

(Anno 796.)

^e Charissimæ in Christo matri, fidelis in charitate filius Alcuinus diaconus salutem.

Multi sunt in prosperitate amici, in adversitate rari; et eo chariores quo rariores; et cum sæculo mutantur mentes. Quidam in felicitate alterius hilarescunt, infelicitatis tempestatem refugiunt [Ms., refugit]. Nam sicut lux et tenebræ variantur vices suas, ita hujus vitæ prosperitas et adversitas variables

D defensor adversus alios persecutores imploratur ab Alcuino. Inde vero etiam palam est, præsentem epistolam ultra annum 796 quo Offa rex obiit, differrî non posse.

^e Charissimæ in Christo matri. Matronæ cuidam Anglicanæ, prout colligo ex his epistolæ verbis : Ignorans in hujus tempestatis miseria, quæ super nostram turbavit gentem. Turbas illas abs dubio intelligit, quæ anno 796 post necem Ethelredi regis Northanubrorum et Egfridi regis Merciorum a variis regni invasoribus motæ fuerunt. matrem hanc, quam Alcuinus ob mortem filii consolatur, Quendridam seu Quindredam, præfati Egfridi genitricem fuisse quispiam existimare fors posset; nisi intelligere malit Edithrudam, quam similiter ob similem causam consolatur in epistola 200. Sed cur binas consolatorias ob eandem rem scriberet Alcuinus ad eandem matrem?

sunt. Sed forti animo toleranda sunt tristia quæ accidunt [*Ms.*, tristitia quæ accedunt], et moderata lætitia suscipienda quæ hilaescent. Ideo mater modesta et pia in filii morte non multum lugere debet: magis seipsam præparare debet dignis meritis, ut ad illam perveniat vitam, ubi nemo timetur inimicus, nemo deseritur amicus. Habet bona mater Christum consolatorem pro filio, qui nunquam derelinquit sperantes in se. Melius gaudere in vivente, quam dolere in moriente [*Ms.*, viventem, morientem]. Cur plangimus quod immutare non possumus? Mortuus ad vitam præsentem revocari non valet; vivus ad mortuum pervenire poterit. Corpus quod tanta cura colimus, postmodum vermium esca erit. Anima itaque meritorum qualitate vel gaudebit, vel contristatur; et qualem sibi in paucis his diebus præparabit habitationem, talem æternis recipiet temporibus. Quapropter singulis momentis laborandum est pro requie animæ, ut dum semper vivere debet, et semper beate et feliciter vivat. Habeto me, obsecro, mater dulcissima, licet indignum [*Ms.*, indigno] pro carnali filio spiritalem filium, non minore fide te diligentem, quamvis minore dignitate vigentem: nec de longinquitate vel villitate faciei meæ contristeris, dum mea tecum [cum] consolatione sancti Spiritus charitas fideliter manet; et quod in me optimum est, id est fides non ficta et charitas indeficiens, tecum semper habebis.

Ignorans in hujus tempestatis miseria [*Ms.*, miseriam] quæ nuper nostram turbavit gentem, quo te tua fortuna ferret vel voluntas; idcirco nescivi quo te consilio roborarem, nisi ut toto corde Deo Jesu servires, et totam tuæ consolationis spem in illius componeres pietatem, qui ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (*Matth.* xi, 28, 29).

EPISTOLA LIX.

AD EDILBURGAM.

(Anno 796.)

Revocat in memoriam doctrinas illi aliquando datas; dolet de patriæ infidelitate; commendat orationibus Liudgardam nobilem feminam.

In Domino dilectissimæ filiæ^a Edilburgæ salutem.

Quia invida terrarum longinquitas mutæ confabu-

^a *Edilburgæ*, abbatissæ abs dubio cujusdam monasterii in Anglia; rogat enim Alcuinus, ut Liudgardam nobilem feminam (fortassis reginam, Caroli Magni conjugem) in chartas ecclesiasticas sororum suarum, utique monialium, describi faciat. Quo vero genere hæc virgo nata sit, aut quæ fuerit illius soror thalamo viri sui orbata, incompertum habeo. Patriæ suæ infidelitas, quam hic Alcuinus accusat, et de qua alibi sæpius conqueritur, illa certe est quam principes ac populus adversus reges suos legitimos perpetrarunt anno 796 de qua videas epistolas 46, 47 et alias. Binas eo tempore reperio feminas illustres virorum suorum thalamo orbatas; unam Elfredam reginam Offæ regis Merciorum filiam, Ethelredi regis Northumbrorum a suis hoc anno occisi relictam viduam; alteram Alfridam, seu Alfredam, vel ut alii scribunt, Etheldritam regiam virginem alteram Offæ

A latuonis prohibet dulcedinem, datur nobis litterarum officio charitatis demonstrare suavitatem, ut [*Ms.*, et] quod vox non valet, hoc charta loquatur; idcirco hortamenta salutis non minore debemus veneratione curare quam præsentis colloquii admonitionem. In ista sæpe timor suadet consensionem; in illa fides legentis cooperatur saluti. Quæ te, venerabilis filia, conscia summæ divinitatis cognitione admonui, hæc te tantum deprecari ut mente retineas firma, satis necessarium duximus [*Ms.*, diximus]: Nec aliquid novi litteris demandare possum quod tunc [*Fortè*, nunc] sermone tibi ingererem. Scis ipsa quam diligenter te de corporis castitate et animæ rogavi sanctitate, qualiter te de humilitatis officio, de orationum vigilantia, de elemosynarum largitate, de confessionis puritate et fidei firmitate, et sanctæ ubique charitatis observantia studiosissime instruxi, ut his gradibus ad cælestis gloriæ ascenderes celsitudinem.

Ecce! me modo infidelitas patriæ in tantum horret, ut reverti timeam [*Ms.*, timeo], nesciens quid de illa proficere valeam, nisi perituram plangere, et lacrymantis Jeremiæ lamentationes sæpius revolvare, qui quadrivario alphabeti [*Ms.*, alabeti] ordine ruituram luxit Jerusalem, et hujus ruinæ pars aliqua tibi calidas, ut reor, pro causa dilectæ [*Ms.*, delictæ] sororis excitavit lacrymas. Tamen hortanda est, ut in cœnobio militet Christo, quæ thalamo privata est viri: et fiat ei temporalis tristitia incitamentum lætitiæ sempiternæ.

C Tu nominis nostri fideliter cum tuis omnibus in sacrosacris orationibus vestris memor esto, obsecro. Liudgardam quoque nobilem feminam, quæ tibi munusculi loco pallium direxit, habeto in dilectione ut sororem; illiusque nomen cum nominibus sororum tuarum per ecclesiasticas chartas scribere jube. Honorabilis tibi est amicitia illius et utilis. Misi dilectioni tuæ ampullam et patenam^b ad offerendam in eis Domino Deo tuis manibus oblationem. Et dum oculis illa aspicias, dicitis: Christe miserere Alcuini servuli tui. Et velim te quotidiana consuetudine usum habere offerendi Deo munus ad altare, quia apostolica auctoritas hanc constituit consuetudinem; ideo non est omittenda sed diligenter prosequenda.

Vive Deo felix charissima filia, semper

Et memor Alcuini dulcis amica vale.

filiam, Ethelberto Orientalium Anglorum regi desponsam, quæ tamen ad thalamum viri non pervenit, sponso prius per insidias et suasu matris Quendridæ anno 793 occiso. Fortassis Edilburga, ad quam hæc epistola exarata est, diversa haud est ab Alfrida Alfedæ sorore, quæ post necem sponsi monasterii Croylandiæ monialis et abbatissa fuit. Plurimum certe variant nomina personarum apud veteres illos scriptores; et in rebus obscuris etiam conjecturis aliquid dandum est. Vid. Alfort. *Annal. Eccles. Anglo-Sax.* ad ann. 792, num. 2, et 794, num. 6, et alibi.

^b *Ad offerendam... oblationem.* De quotidianis principum et aliorum fidelium oblationibus ad missam legisis celeberrimum D. Martene de Antiquis Eccles. Ritibus lib. 1, part. 1, pag. 378 et seqq. Edit. Rotomagensis an. 1700.

EPISTOLA IX.

AD ÆRDUULFUM REGEM.

(Anno 798.)

Hortatur regem ad solium evectum, ut et suam et populi salutem procuret. Exemplo antecessorum illum terret.

Viro illustri ^a Ærduulfo regi Alcuinus diaconus salutem.

Memor antiquæ inter nos conductæ amicitæ, etiam et venerandæ salutationis vestræ valde congaudens, paucis litterarum apicibus vestram laudabilem personam de prosperitate regni tibi a Deo collati [*Ms.*, conlati], et de salute animæ tuæ admonere curavi, et quo modo stabilis tibi traditus [*Ms.*, traditur] honor, Deo donante, permaneat. Scis optime de quibus te divina misericordia liberavit periculis, et quam facile te, dum voluit, provexit in regnum. Esto semper memor et gratus tam maximorum in te Dei donorum, in eo maxime, ut quantum intelligere valeas, illius in toto corde facias voluntatem: et sis obediens servis Dei, qui te de mandatis ejus admoneant. Scito certissime quod nullus alius tuam vitam conservare potest, nisi ille qui te de morte liberavit præsentem; nec isto protegere et custodire honore, nisi ille qui gratuita pietate istam tibi concessit dignitatem. Serva diligenter in animo tuo et regno misericordiam et justitiam, quia Salomone dicente, ac magis Deo concedente, *miseri cordia et justitia firmabitur solium regni* (*Prov. xvi, 12*). Considera intentissime, pro quibus peccatis antecessores tui perdidissent vitam et regnum; et cautissime observa, nec talia agas, ne tale tibi eveniat judicium. Aliorum perjuria Deus damnavit; aliorum adulteria [*Ms.*, adultera] punivit; aliorum avaritiam et fraudes vindicavit; aliorum injustitiæ non placuerunt illi. *Non est personarum acceptor Deus* (*Act. x, 34*), sed qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Erudi te ipsum primo in omni bonitate et sobrietate; postea gentem cui præesse videris, in omni modestia vitæ et vestitus, in omni veritate fidei et judiciorum, in observatione mandatorum Dei, et honestate morum. Sic itaque et regnum tibi firmabis, et gentem salvabis, et ab ira Dei liberabis illam, quæ certis signis diu imminebat illi.

^a *Ærduulfo regi.* Hunc scriptores veteres, primis duabus litteris commutatis, Eardulfum nominant. Is teste Hovedeno fol. 406, Ethelredo regi Northumbriæ anno 796 a suis occiso in solium successit. « Eardulf, inquit, filius Earnulfi de exilio vocatus regni infulus est sublimatus, et Eboraci in ecclesia sancti Petri ad altare beati Pauli (ubi illa gens primum perceperat gratiam baptismi) consecratus est septimo Kalendas Junii. » Vide Pagium ad hunc annum, n. 25, et Alfort. ad annum 794, n. 6. Hac epistola Alcuinus Ærduulfum a præsentibus periculis liberatum, et regio nuper solio sublimatum hortatur, ut et propriam et populi salutem procuret.

^b *Osbaldum.* Hunc Alcuinus patritium vocat in epistola 11, et hic illum suspectum habet de nece domini sui, nempe Ethelredi regis, atque effusi multi sanguinis principum ac populi in illis turbis. Huc pertinet narratio Rogerii Hovedeni pag. 406, in priori epistola citata, ubi ita scribit: « Eodem anno (796) Ethelred rex occisus est apud Cobre, xiv Kal.

A Nunquam tantus nobilium et rectorum sanguis effunderetur in ea, nec sic loca sancta pagani devastarent, et tanta injustitia et arrogantia valerent in populo, nisi perspicua Dei vindicta immineret habitatoribus terræ. Tu vero ad meliora, ut credo, servatus tempora, et ad correctionem custoditus patriæ, Dei te auxiliante gratia, operare omni intentione in Dei voluntate salutem animæ tuæ, et prosperitatem patriæ et populi tibi commissi, quatenus ex correctione subjectorum ditioni tuæ tibi tuisque nepotibus præsens feliciter firmetur regnum, et futuri regni gloria æternaliter concedatur. Hæc chartula, obsecro vobiscum servetur et sæpius legatur, ob memoriam salutis vestræ et dilectionis nostræ, ut Deus omnipotens in profectu sanctæ suæ Ecclesiæ ad prosperitatem nostram multo tempore in regno florentem, et in omni bono proficientem conservare dignetur. Vive et vale Deo donante in sæcula sempiterna.

EPISTOLA LXI.

AD OSBALDUM.

(Anno 796.)

Osbaldum, quem suspectum habet ob regicidium et turbas populi, hortatur, ut vitam mutet, et suæ ac gentis salutem consulat.

Dilecto amico ^b Osbaldo Alcuinus diaconus salutem.

Pœnitet me tui quia non obedisti mihi, qui alto biennium persuasi tibi in litteris meis laicam te demittere conversationem, et Deo servire secundum C votum tuum. Ecce modo pejor fama, infeliciores causa turbavit vitam tuam. Revertere tamen, revertere et imple quod vovisti, et quære causam quomodo ad Dei servitium pervenire valeas, ne pereas cum impiis, si innocens es de sanguine Domini tui; si vero nocens in consensu vel consilio, confitere peccatum tuum, et reconcilia te Deo, et fuge societatem sceleratorum. Melius est tibi amicitia Dei et sanctorum quam inique agentium. Noli addere peccatum super peccatum per vastationem patriæ, per sanguinis effusionem. Cogita quantus sanguis per te, vel per propinquos tuos regum, principum et populi effusus est. Infelix generatio, per quam tanta mala evenerunt patriæ. Libera te, obsecro per Deum, ne anima tua pe-

D Maji. Osbald vero patritius a quibusdam ipsius gentis principibus in regnum est constitutus, et post viginti septem dies omni regni familiæ ac principum est societate destitutus fugatusque, et de regno expulsus, atque ad insulam Lindisfarnensem cum paucis secessit; et inde ad regem Pictorum cum quibusdam a fratribus navigio pervenit. » Alfortus Ethelredi Northumbriæ regis cædem cum anno 794 perperam illigavit, contra auctoritatem Huntindoniensis pag. 344 quem ipsemet citat, et præterea annos tantum quinque Ethelredo tribuit. Scribit enim Huntindoniensis: « Anno Britici regis (occidentalium Saxonum) undecimo Northumbri regem suum Ethelred occiderunt. » Ad hæc eclipsis lunaris, quæ septimo Ethelredi regis anno, dieque 28 mensis Martii, feria secunda, post mediam noctem hoc anno contigit, ut observavit Calvisius in opere chronologico, pertinet ad præsentem (796) Christi annum, ad quem idem Ethelredus pervenit (Pagius ad an. 796, num. 25). Vid. etiam epist. 11 et 47.

reat in æternum. Dum lucem habes, curre, propera, **A** festina ad Dei misericordiam, qui paratus est pœnitentes suscipere et convertentes ad se consolari, ne veniat tibi dies, qua velis et non possis. Noli erubescere tibi dimitendi [*Ms.*, demittendi] quod cepisti: major est erubescencia animam tuam perpetualiter perire, quam impios viros præsentialiter deserere; sed magis, si quoslibet ex illis convertere valeas ab impetrata [perpetrata] malitia, fac diligenter, ut habeas mercedem conversionis tuæ a malo, et alterius pariter. Et hæc est charitas, quæ cooperit multitudinem peccatorum (*I Petr. iv, 9*); et hæc facies vive feliciter et valet in pace. Deprecor ut hæc chartula sæpius in præsencia legatur tua, ut recorderis tui ipsius in Deo, et cognoscas quantam curam jam longe positus habeam salutis tuæ. Si quid **B** valeas suadere genti, cum qua exsul eris, de salute sua, noli negligere, ut citius Dei donante gratia pervenias ad tuam etiam salutem.

EPISTOLA LXII.

AD QUENDAM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 796.)

Nuntiat sese, depositis sæculi occupationibus, præparare ad occursum Domini.

Sanctissimo patri archiepiscopo, humilis filius Alcuinus salutem.

Sciat dulcissima paternitatis vestræ dilectio quod ego filius tuus, ^a sæculi occupationibus depositis, soli Deo vacare desidero. Ideo deprecor Almitatem vestram, ut me eximie sanctitatis vestræ benedictio et oratio consequatur, quatenus divina clementia **C** paucos vitæ meæ dies qui supersint, in suo sancto servitio ad salutem animæ meæ conservare dignetur. Dum omni homini necesse est vigili cura se præparare ad occursum Domini Dei sui, quanto magis senioribus, qui sunt annis et infirmitatibus crebris contracti, suas sollicita cura lampades ornare, ut dignus donante Deo efficiatur lucentibus lampadibus [*Ms.*, lampades] occurrere cœlesti sponso, ne foras stare cogatur, intrantibus aliis ad convivium superni regis, quod pietas Domini nostri Jesu Christi me Filium tuum vobiscum, sanctissime Pater, perpetua prosperitate intrare concedat. Dominus Deus venerandam sanctitatis vestræ caniciem sanctarum donis virtutum [*Supple* florere, *vel simile*] faciat, desiderantissime Pater! **D**

^a *Sæculi occupationibus depositis.* Huc pertinet, quod Alcuinus scribit in epist. 129 ad Carolum data anno 801. « Fere, inquit, ante hoc quinquennium (id est anno 796) sæculares occupationes, Deum testor, non ficto corde declinare cogitavi; sed vestræ piæ providentiæ consilio translatus sum in servitium sancti Martini, fidei catholicæ et ecclesiasticæ sanctioni, Deo donante, proficuum. » Hinc epistolam præsentem scriptam esse censeo anno 796 quo Alcuinus sæculi occupationibus depositis aulam relinquens in Turonense monasterium secessit, de quo secessu in Præfatione generali plura diximus.

^b *Cœnulvo.* Alii *Kenulfus* nominatur, qui post obitum Egfridi diadema regni Merciorum suscepit anno 796 ante diem nonum mensis Novembris, juxta calculum celeberrimi Pagii ad annum 796, num. 25, et 821, num. 22 et 25.

EPISTOLA LXIII.

AD CŒNULVUM REGEM MERCIORUM.

(Anno 796.)

Ad regnum evectum hortatur ad regias virtutes.

Excellentissimo viro ^b Cœnulvo regi Merciorum humilis levita Albinus salutem.

Multa mihi lætitia est de vestra bonitate, modestia et nobilitate morum, sicut regiam dignitatem decet omnino, ut quanto sublimior est honore cæteris, tanto nobilior sit omni morum perfectione, justitiæ decore, pietatis sanctitate; quia clementia regis omnium hominum, ut in antiquis legitur historiis, excellere decet consuetudines; etiam et sancta Scriptura dicente: Misericordia et veritas exaltat solium (*Prov. xx, 28*). Et in Psalmis de Deo omnipotenti dicitur; *Universæ viæ Domini misericordia et veritas* (*Psal. xxiv, 10*). Quantum quisque plus veritatis et misericordiæ operibus fulget, tanto majorem habet in se divinitatis imaginem.

Illum semper habeas in mente, ^c qui te egenum exaltavit, et posuit super principes populi sui. Rectorem te magis agnosce, pastorem et dispensatorem donorum Dei, quam dominum vel exactorem. Semper in mente habeas optimos ^d nobilissimi antecessoris tui mores, modestiam in conversatione, et studium in corrigendo vitam populi Christiani. Quidquid vero ille in regno tibi a Deo dato bene disposuit, hoc tua diligentissime prosequatur devotio: si quid vero avare vel crudeliter gessit, hoc omnino tibi cavere necessarium esse agnosce. Non enim sine causa ^e nobilissimus filius illius tam parvo tempore vixit super patrem; sæpe merita patris vindicantur in filiis [*Ms.*, filios]. Habeas consiliarios prudentes, Deum timentes, justitiam amantes, pacem cum amicis desiderantes, fidem et sanctitatem in conversatione pia ostendentes. Gens enim Anglorum multis propter peccata fatigatur tribulationibus, quæ regum bonitate, et sacerdotum Christi prædicatione, et populi religione erigenda est ad antiqui culmen honoris; quatenus benedicta patrum nostrorum progenies perpetuam mereatur possidere felicitatem, et præsentis regni stabilitatem, et contra inimicos fortitudinem, ut Ecclesia Christi crescat et proficiat, sicut a sanctis Patribus ordinata erat. Sacerdotes Christi semper, clarissime rector, honorifice habeas, **D** quia quanto plus Christi servos, et verbi Dei prædi-

^c *Qui te egenum exaltavit.* Enimvero, ut Alfortus ad annum 797 ait: « Kenulfus nullo jure, titulove sanguinis, sed solum virtutum merito (Egfrido) successit. Fuit Pændæ nepos, ex Chenalchio fratre, qui Kentwinum genuit, et ille Cuthbertum Kenulphi parentem. »

^d *Nobilissimi antecessoris.* Offam Merciorum regem notat, hoc anno defunctum, ut sæpius diximus.

^e *Nobilissimus filius illius,* Egfridus. Causam præmaturi hujus obitus Alcuinus in epistola ad Osbertum patritium, quæ desideratur, hanc assignat: « Non, inquit, ob peccata sua (morte sublatus est), sed quia pater suus pro confirmatione regni ejus multum sanguinem effudit. » Malmesburiensis lib. 1 Reg. Angl. cap. 4.

catores venerabiliter observas, tanto magis Christus A rex verus et pius tuum honorem exaltat et confirmat, sanctis suis intercedentibus. Summa æterni regis pietas vos longæva prosperitate regnare concedat, et perpetui regni beatitudinem vobis tribuere dignetur, domine desiderantissime.

EPISTOLA LXIV.

AD SIMEONEM.

(Anno 796.)

Memoriam commendat traditarum sibi olim doctrinarum et novas addit.

Venerandæ dignitatis et dulcissimæ charitatis filio * Simeoni summo sacerdoti Albinus præsentis prosperitatis et perpetuæ beatitudinis in Christo salutem.

Multa mihi fiducia est in fide vestra, et multa laus in bonitate vestra; et magnum desiderium, ut proficias de die in diem in charitate Christi, in conversatione religiosæ vitæ, et in conspectu Dei in sanctorum gloria meritum, de quibus sæpius sanctitatem tuam litteris meis admonere curavi; ut sicut Dei gratia donante, meque teneros erudiente annos ad hæc feliciter sanctissimæ dignitatis ^b perductus es gradum, ita toto cordis mei affectu opto Deum quem deprecor ut semper te in anteriora extendas cum Apostolo, donec pervenias ad sublimem perpetuæ beatitudinis coronam: in tantumque præsens tuas implevi precibus aures, et absens oculos apicibus paginarum mearum, ut modo nihil novi invenire valeo, quod transactæ sedulitatis meæ devotioni [*Ms.*, transacta devotione] possit superaugeri, nisi ut dicta [*Ms.*, dilecta] paternæ pietatis vigilantia recorderis animo, et scripta piæ admonitionis sæpius relegere studeas. In quibus vero si quid minus meæ dilectionis stylo exaratum invenias, non meæ culpa est voluntatis, sed obliviosus ignorantiae error, cui tamen fas est ignosci: atque utinam vestræ beatitudinis tam prona sit devotio ad perficiendam scriptæ admonitionis seriem, quam mea gaudens est ad monendam charitas. Hoc tantum unum mihi in hæc chartala admonere ratum videbatur, quatenus animi tui nobilitatem, quam in te optime sciebam, et sanctæ fidei integritatem quam habere ad omnes solebas, nullis amicorum consiliis, nulla sæcularium ambitione desideriorum corrumpi, vel immutari permittas. Non omnis amicus consiliarius esse poterit, dicente Scriptura: *Amici tibi sint multi, consiliarius autem unus* (*Ecclesi. vi, 6*). Noli tuam bonitatem aliorum improbitate obscurari. Nolo amor tuus quem bona pietate et voluntate ex tuis vel alienis commeraisti, alterius negligentia vel malitia obruatur; sed

* *Simeoni summo sacerdoti.* Hoc nomen Symeonis adscriptum esse Eanbaldi junioris archiepiscopi Eboracensis nunc manifestum est ex alia Alcuini epistola codicis Harleiani, ad Eanbaldum archiepiscopum Eboracensis ecclesie cognomento Symonem, paulo post exhibenda.

^b *Perductus es gradum.* Ex his verbis colligo hanc epistolam scriptam fuisse non diu post electionem Eanbaldi ad archiepiscopatum Eboracensem, quæ facta est anno 796 ut notavimus supra ad epistolam 56.

ut proficias in sapientia, in amore, et honore coram Deo et hominibus, ut nihil tibi desit in ulla gratia, sed ubique pius appareas et amabilis Deo et omni populo. Vestræ beatitudinis auctoritatem, et bonæ voluntatis affectum Deus Christos augere, exaltare et conservare dignetur in æternum, domine filii in Christo charissime, et in omni bono desiderantissime.

EPISTOLA LXV.

AD SIMEONEM SACERDOTE.

In prosperis et adversis suadet animi moderationem; munera mittit, suadet Romanum Ordinem doceri clerum. Melius se habere nuntiat ex infirmitate. Studium sacræ lectionis et sapientiæ commendat.

Albinus * Simeoui sacerdoti salutem.

Gaudeo de tribulatione et prosperitate vestra, filii mi charissime, quia tribulatio corporis salus est animæ; et prosperitas vitæ hujus gaudium est amicorum. Memento, quod omnes sancti tribulationes passi sunt in hoc mundo, quarum acerbitas non est condigna futuræ beatitudinis remuneratione. Qui plus oneris portat in dorso, plus sudoris sentit in corpore. Quid est hujus sæculi honor, nisi grave pondus viatoris? Liber viator felicius vadit quam sarcinarum magnitudine onustus. Tamen ad mensuram unicuique secundum suam dispensationem dat Deus, aliis sic, aliis vero sic. Sed unusquisque fideliter laboret, ut feliciter regnet cum Christo.

^d *Cuculum vernalem* avem vestræ direxi sanctitati cum munculis parvitatibus meæ: modo vero parvum quid vini direxi vobis et fratris modo et amicis; et de stagno [*forte, stanno*] libras *c* ad opera necessaria facienda; et ^e *caucellos* quatuor. Videtur condignum ut domuscula cloccarum stagno texatur propter ornamentam et loci celebritatem.

De ordinatione et dispositione Missalis Libelli nescio cur demandasti; nunquid non habes Romano more ordinatos libellos sacratorios abundanter? Habes quoque et veteris consuetudinis sufficienter Sacramentaria majora; quid opus est nova condere, dum vetera sufficiunt? Aliquid voluissent tuam incipisse auctoritatem Romani Ordinis in clero tuo, ut exempla a te sumantur, et ecclesiastica officia venerabiliter et laudabiliter vobiscum agantur. Sed rari sunt adiutores, forte dicis; sed major bonæ intentionis labor majori summæ felicitatis remunerabitur corona: et feliciter laborat, qui sibi construit domum in regno Dei, parvis magna et parans caducis æterna, terrenis cœlestia emens; propter unius margaritæ emptionem omnia dimittens, ut eam possideat quam invenit, et omnibus prætulit gazarum delicias.

* *Simeoni sacerdoti.* Eidem credo, ad quem præcedens epistola scripta est, cui propterea hanc adjungere volui, etiamsi de anno et loco quo et unde data sit minime constet.

^d *Cuculum.* De illo vide inferius epistolam ad Calvinum et Cuculum.

^e *Caucellos.* *Caucellus* vasculum, diminutivum a *caucus*. Regula Magistri cap. 27: «Bibere si voluerit, aquam non ab urceo uno haustu, sed ad calicis, aut galletæ, aut *cancelli* hibat mensuram.» Vid. Du Cange Gloss. voc. *Caucus* et *Caucellus*.

De infirmitate mea vobis præfatus ales dicere potuit. Gloria Deo! aliquantum melius habemus; sed tamen corporis integritas non revenit. Ideo diligentius jubeatis orare pro nobis, quia tempus appropinquat, quo hoc hospitium deserendum est et ignota appetenda. Sed veniat, veniat vestra post nos oratio et eleemosynarum munera gratissima, nobisque nimium necessaria. Ostendatur fides in filio, ut gaudeat Pater in filio sapienti et fideli. Non moritur qui in filio vivit prudenti. Sacræ lectionis studia omnimodis renovate vobiscum, ne pereat labor noster in librorum collectione. Non sit tibi durum pondera auri dare pro acquisitione sapientiæ, cui secundum Salomonem nulla comparari in hoc sæculo poterunt (*Sap. vii, 8 et 9*). *Et quid stulto, iterum ait, divitiæ, si sapientiam emere non poterit (Prov. xvii, 16)?* Quæ habitationem in ejus corde habebit gratam, qui eam diligere probatur. Multitudo sapientum sanitas est orbis et laus civitatis, in cujus arce habitat. Hæc tuo pectore, Domino Jesu donante te, habitationem habeat, charissime filii, semper in æternum.

• EPISTOLA LXVI.

AD ARNONEM.

(Anno 797, mense Augusto.)

Gaudet de nuntio adventus illius; multa nosse ab illo desiderat; et de sua commoratione illum instruit.

Dilectissimo patri Aquilæ Transalpino Albinus magister salutem.

Gaudeo quod vel aliquam famam de vestro adventu audivi, multum cupiens vestræ beatitudinis faciem videre et optatam audire loquelam, simul et de prosperitate domni apostolici agnoscere, et quid in illis partibus gestum sit, et quomodo legatio vestra vobis evenisset, et si Sancti Pauli causa ad profectum fieri possit. Hæc omnia per velocem nuntium mihi demandare curam, obsecro, habeas. Secundum quod iter meum dispositum habeo, volente Deo, die sabbati proximo, id est, Nonas Augustas, ad monasterium sancti Amandi habemus dispositum venire, et ibi die Dominica stare, et tunc ad Baralla [*Pez.*

• Edit. Mabill. 4, Pezii 4 (Froben. 52). Collata cum codd. mss. Salisb. Data anno 797 quo Nonæ Augusti concurrebant cum sabbato, ut recte notavit cl. Hansizius Germ. Sacr. tom. II, p. 105.

^b *Domni apostolici.* • Negotium geminum hoc anno Arnoni Romæ agendum fuit. Publicum unum ad componenda quæ inter papam et Romanos flagrant dissidia, legatione Angilberti anno priore nihilo sedata; privatum alterum propriæ fuit ecclesiæ. Nam et diœcesin recens in Hunnia acquisitam firmare et honorem metropoliticum parare cupiebat. • Hansiz.

• *De Sancti Pauli causa,* monasterio Cormaricensi, de quo alibi.

^d *Baralla villam nostram.* Locus mihi ignotus, nec apud geographicos scriptores quos consului, alibive nominatus.

• *Ad Causiaco.* Monasterium Causiacense (*Choisy*) ad Axonam fluvium prope Compendium situm. Mabill. Annal. lib. xxx, num. 15.

^f *Ad Sanctum Lupum.* Cœnobium in suburbio Tricassino (*Troyes*), Alcuini curæ a Carolo Magno traditum, de quo alibi.

^g *Liutgardis.* Regina uxor Caroli Magni quæ anno

A Barallam] villam nostram quatuor aut quinque dies remanere, non longe a Sancto Amando, sed quasi quinto decimo milliario; et sic ad Causiaco pervenire, et ibi hebdomada stare; et sic ad Sanctum Lupum. Inter hæc loca, Deo propitio, habes me totum Augustum, et aliquam partem Septembrii mensis, si ullatenus possis impetrare, ut fiat nostrum colloquium. Interim, dum in proximo erimus, remanda mihi et quantos dies debeam te expectare, quia non habeo in istis partibus aliquid ubi expectare possum, propter inopiam rerum; quia quid fuit ibi, anno præterito omnia amici nostri consumpserunt, bene facientes, et familiariter utentes rebus nostris. Et quam citius possint litteræ vestræ ad nos venire, festinanter legatus currat ut nos in proximo reperiat. Si rex vos jubeat in palatio stare, non contradicit tibi Liutgardis et infantes ut ad nos venias, quia illæ ituræ sunt ad Niviella, uti ibi missam [sanctæ Mariæ] agant. Veni, veni festinanter, si Deo placeat et sancto Martino et sancto Amando, ut nos videamus. Nullatenus voluissem longius ire, antequam tuæ beatitudinis faciem viderem. Manda vero per nostras curtes; quidquid ibi erit, omnia tibi parata erunt. Multum gaudeo de vestro colloquio; quia nescio quando erit, si nunc non erit. Feliciter lege, et prospere veni, Pater optime et amice fidelissime, et in Christo charissime.

• EPISTOLA LXVII.

AD ...

(Anno 797, mense Augusto.)

Significat quibus locis commoretur, nova scire cupit, mittit quædam munuscula.

Charissimo Filio in vere charitatis dulcedine salutem.

Expectavi dilectionis vestræ litteras, vel legatum. Sed tertio Gysla [*Pez.*, *Kysla*] soror domni regis direxit ad me missos, ut venirem propter aliquas necessitates ad illam. Sed nunc, volente Deo, iturus ero ad eam visitare, et inde ad sanctum Lupum, et ibi maxime spero me manere Septemhrium mensem totum. Si quid inde de vestro itinere, vel de domni

800 Turonis defuncta est pridie Non. Junii. Annal. Loisel.

^b *Niviella, Nivialla, Nivigella,* monasterium ab Ita seu Iduberga Pippini majoris domus conjuge hortatu sancti Amandi, constructum. Mabill. Annal. lib. xxxiii, num. 7.

^c *Missam sanctæ Mariæ.* Festivitatem ab dubio intelligit Assumptionis beatæ virginis Mariæ, quæ etiam eo tempore 15 die Augusti celebrabatur. Vid. Gloss. Du Cange Verb. *Missæ*.

^d *69* Edit. Mabill. 5, Pezii 5 (Froben. 53); collata cum cod. mss. Salisb. Quoniam vero ubique nomen illius abest ad quem scripta est, dubitare quis possit an ad Arnonem, an ad alium quemdam amicum in comitatu regis existentem scripta sit. Pro Arnone pronuntiantur videtur ex comparatione hujus cum præcedente et subsequente epistola.

^e *Gysla soror domni regis.* Vid. epist. 98 et 99 (nunc 126 et 127).

^f *Ad sanctum Lupum.* Vid. epist. priorem, inter notas.

^g *De domni regis reversione.* Cl. Hansizius hæc et alia quæ in hac epistola memorantur, ad annum 800

[regis] reversione, vel de exercitus sui profectu audias, ne tarderis mihi remandare, et sic Octobrio mense ad ^a Ferrarias sanctum Petrum visitare, et ibi usque ad medium illum mensem spero me esse. Ideo hæc vobis scripsi, ut sciatis de itinere nostro, ubi nos beatitudinis vestræ missus invenire possit. Sed et ^b de fratre nostro et amico, quem tecum iterum dimisi, remanda mihi. Sollicitus sum valde de domno rege et populo Christiano propter auras durissimas, et terram illam pessimam, et homines invidios, si Deus propitietur illis et sanctæ suæ Ecclesiæ defensori. Multo tempore illum conservet cum suis fidelibus. ^c Direxi vobis unam tapetam et unum sagellum tensem, obsecrans ne despicias munusculi parvitatem. Hæc sunt duo minuta quæ vidua obtulit in gazophylacio templi, quam Dominus Jesus laudavit, quia plena charitate offerebat (*Matth. xii, 42*). Vivite vos Deo placentes in omni opere bono, et pro nobis orantes valete in perpetuum.

^d EPISTOLA LXVIII.

AD ARNONEM.

(Anno 797, mense Septembri.)

Litteras illius se accepisse significat, et de silentio multarum rerum conqueritur.

Dilectissimo fratri Aquilæ piam et pacificam in Christo salutem.

Audita prosperitate vestra per litteras quas nobis direxistis [et venerunt nobis Idibus Septemb. Sed miram quod nihil de Candido [*Ms.*, Cando] meo demandare voluisti. ^e Misi tibi jam pridem litteras meas per clericum vestrum, cujus nomen non recolo, ut puto, septimas Idus Augusti, et nescio si te ^c invenerunt, et sollicitus fui in his litteris audire aliquid, unde eas dirigeres, vel qua die, vel de quo

pertinere asserit. ^f Inde, inquit, patet Arnonem ex Italia nuper venisse ad regem, cum eoque reversum ad Urbem. ^g At enim Alcuinus non de abitu regis, sed de reversione ejus petit edoceri. Ego ista interpretor de itinere Arnonis Romam anno 797 suscipiendo, et de reversione regis ab expeditione Saxonica, de qua Eginhardus in Annalibus anno eodem scribit: ^h Rex ad contumendam perfidæ gentis contumaciam, Saxoniam vastaturus intravit; nec prius destitit quam omnes terminos ejus peragrasset, nam usque ad ultimos fines ejus, qua inter Albim et Wiseram Oceano abluuntur, accessit. ⁱ Inde metus Alcuini ob auram durissimam Oceani, terramque pessimam et homines (Saxones) invidios, seu invidios.

^j *Ferrarias.* Ferrariense monasterium Alcuino commendatum, situm est ad Clarejam (*Clairy*) amnem in lupam (*le Loing*) influentem in pago Waslinensi (*le Gâtinais*) diocesis Senonensis, Bethlehem antiquitus a conditore dictum, testante Lupo ejus loci abbate in epist. 13 (*Mabill., Vit. S. Aldrici, Act. SS., sæc. iv, part. 1, pag. 586*).

^k *De fratre nostro et amico.* Candido fortassis, ut ex epistola subsequente colligitur; ubi conqueritur quod Aquila nihil de Candido suo, ut nempe in hac epistola petierat, demandare voluerit.

^l *Direxi vobis.* Hoc est initium epistolæ apud Mabillonium.

^m **70** Hanc epistolam hactenus ineditam ex codd. mss. Salisb. et Sanct-Emmeramiensi descripsimus; oncis inclusa in solo Salisburgensi habentur, Alcuinus Arnonis litteras, quarum hic meminit, accepit, dum adhuc ad Sanctum Lupum moraretur, ubi in

A loco, vel quomodo dispositum habuisses facere recundum Dei voluntatem; et quando te sperarem in has venire partes. Ego itaque sub festinatione vado ad sanctum Martinum; ibi, volente Deo et domno rege annuente, hiemare disponens]. Et utinam! veniat volando Aquila mea orare apud sanctum Martinum, ut ibi amplectar alas illius suavissimas, et teneam, quem diligit anima mea, nec dimittam eum, donec inducam illum in domum matris meæ (*Cont. iii, 4*), et osculetur me osculo oris sui (*Cont. 1, 1*), et gaudeamus ordinata charitate invicem. [Forte dixissem tibi aliquid, si presentem te haberem: cur no- lisses mihi innotescere, quomodo accepisset vos dominus apostolicus, et quid tibi placuisset in illis partibus: vel quomodo ⁿ Paulinus Pater meus egisset vobiscum, et quo se divertisset? Curioso animo meo satisfacere non voluisti. Ideo pauciores tibi litteras modo scribere volui, non tamen pauca charitate, quas scripsi, scripsi (*Joan. xix, 22*). Hanc alteram chartam redde obsecro, Candido meo, si vivat, si vobiscum sit. Nescio cur et ille tacuit, dum tu mihi scripsisti, nisi forte Albinus recessit ex ore illius, cujus dilectio nunquam recedit ex corde meo.] Semper in æternum valeas et vigeas et floreas, fili charissime.

^o EPISTOLA LXIX.

^p AD ARNONEM EPISCOPUM SALISBURGENSEM.

(Anno 797.)

Commendat illi quemdam filium; de reversione regis; de sancti Pauli causa et aliis informari cupit: suspirat ad Dei visionem, et ad superna desideranda hortatur.

^q Venerabili Patri et amabili fratri et desiderabili fratri in totius charitatis jucunditate salutem.

precedente epistola dixerat Septembrium mensem totum esse mansurum. Data ergo est eodem anno 797. (Apud Froben. 54.)

^r *Misi litteras...* septimas Idus Augusti. Litteras, seu epistolam precedentem, ut contextus ex utriusque comparatione manifestum facit. Eo die Alcuinus, si iter suum, ut in his epistolis propositum habuit, prosecutus est, Barallæ fuit; circa diem 10 Aug. Causiacum venit, ubi per hebdomadam substitit. Inde ad sanctum Lupum abiit, ibique reliquis Augusti diebus, et integro mense Septembri permansit, in quo loco Idibus Septembris Arnonis litteras accepit; inde etiam, vel ex monasterio Ferrariensi, quo mense Octobrio accessit, presentem epistolam scripsit.

^s *Paulinus Pater.* Aquileiensis patriarcha. Inde constat Arnonem hoc anno ex Italia rediisse.

^t Hanc epistolam truncatam edidit Mabillonius, qualem nempe invenit in cod. ms. S. Emmerami. Hic integra prodit ex duobus codd. mss. bibliothecæ Salisburgensis. (Apud Froben. 55.)

72 ^u Non exprimitur in codicibus mss. nomen illius cui inscripta sit hæc epistola; certum tamen est quod is fuerit qui potestatem habuit in monasterium S. Ruperti Salisb. Et ille quis alius, quam Aquila seu Arno, qui cum episcopatu etiam illud monasterium regebat?

^v Differt in nonnullis hæc inscriptio ab illa codicis S. Emmerami seu Mabilloniani, quæ ita habet: *Venerabili Patri et amabili doctore, et desiderabili fratri ill. nutu Dei pontifici sive abbati, ego indignus servorum Christi famulus in totius charitatis jucunditate salutem.*

[Satis mihi placet concordia inter filium meum et fratrem tuum, quem vocatus visitare venisti. Et bene fecisti me hortando ad charitatem ejus reverti, unde nunquam aversus fui; licet dubitationem aliquam agnovissem de mea fide in tuis suavissimis apicibus. Quod vero dixit, ut habuissem eum in domo ad erudiendum, nullatenus a quoquam ante audivi. Tamen] scias, quod in camera humilitatis superbiæ non placet habitare, quia quod illa ædificat hoc ista destruit. Ecce ego, quantum in me est, aperas habeo manus amplectari ventilem, non respicere procantem. Hoc apud omnes servare præfinivi, ut nullum abjicerem, sed, quemcunque potuissem, atraherem. [Quanto magis de tam probato viro et tam laudabili persona et tantis mihi bonis ex multo tempore conjuncto, credere dissidium [Ms., B descidium] non debuit sancta et venerabilis prudentia vestra. Quod vero de filio meo, fratre et nepote tuo, durius scripsisti, videat charitas et pietas tua ne inanis fiat labor noster, et ne perdatur anima pro qua Christus mori non dubitavit. Ecce eum remisi tuæ dilectioni, ut facias de illo sicut videatur prudentiæ [Al., providentiæ] vestræ; in tua enim potestate est vel illo, vel beneficia quæ habet. Fac secundum quod ex illius intelligas, ante oculos tuos, meritis, non secundum verba invidorum. Nihil enim mecum potest in tristitiæ spiritu proficere. Unum e duobus mihi videtur consilium: aut ex nostra gratia eum domno regi commendes; vel tecum habeas; donec agnoscas ex illius conversatione, quid de eo utile sit, donec iterum nostra, volente Deo, colloctio fiat. Aliquid tamen ut habeat consolationis, forte melius est, secundum humilitatis et obedientiæ promissionem, ne continua absorbeat tristitia [II Cor. II, 7]. Et si a Witto veniat ad vos, apud eum discere potest. Et si, Deo volente, veniat, vide diligenter: ne inanis fiat habitatio illius vobiscum, ut quantum me tristificat absentia illius, tantum vos lætificet præsentia, et defectus meus vester sit profectus. Et si aliquantum temporis vis eum in monasterio ^b sancti Hrodheri demorari necesse ei esset, propter adiutorium boniam lingueque notitiam, ^c Aedilbertum habere secum, ut nostris eruditionibus assuetus, et illorum moribus educatus, medius fiat in ambarum partium profectus. Tamen, ut vobis videtur, fiat, et citius me scire faciatis quid vobis placeat. Et ^d de domni regis reversione ^e vestroque itinere vel habitatione, et de domno apostolico, ^f et sancti Pauli causa, et cæteris rebus quæ nobis sunt necessaria **71** vel jucunda audire. Hoc scias certissime quod in Toronicis partibus pene nihil remansit vini, frugumque abundantia vix ad medietatem alterius anni. Ideo vadam, volente Deo, visitare fratres, et ordinare res illorum, reversus in his iterum morare partibus. Si domno regi placu-

^a Witto. Witto forte seu Candidus Alcuini discipulus, de quo alibi sæpius.

^b S. Hrodheri. S. Ruperii, modo S. Petri Salisburgi.

^c Aedilbertum. Forte is est Adalbertus Alcuini di-

set, ut tibi liquisset apud sanctum Amandum hiemare, forte] aliquantum temporis, Christo miserante, nobis opportunum esset simul habitare, ut frangeretur propheticus panis inter nos, de quo dictum est: *Frange esurienti panem tuum (Isai. LVIII, 7)*. Licuisset nobis assidue una voce et una fide cantare: *Panem nostrum quotidianam da nobis hodie (Luc. XI, 3)*. [Et] ex eo vesci, qui ait: *Ego sum panis vivus, qui de celo descendi, si quis manducaverit ex hoc pane, rivet in æternum (Joan. VI, 51, 52)*. O! quam jucunda est charitas, et quam dulcis præsentia illius, et quam felix vita, ubi nunquam deerit quod semper amatur! quæ nunc in absentem [Al., absente] ardet, tunc in præsentem lætatur. Licet ubique Deus præsens sit, tamen aliter in imagine per speculum cernitur, aliter in præsentia per speciem videtur: de qua ipsa Veritas ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. V, 8)*. Mundetur modo cor in hac peregrinatione, ut in patria illius beatissimæ visionis frui liceat. Utamur hoc mundo perituro in charitate non peritura, ut fruamur Deo in gloria permanentemente. O Domine! [Jesu] fac nos diligere te, et odisse eum de quo dixisti: *Mundus me odit (Joan. XV, 18)*. Ut per te donum Spiritus Paraecleti accipiamus, quem mundus non potest accipere, quia non ridet eum, nec scit eum (Joan. XIV, 17). Noli nos secundum tuæ veritatis promissionem orphanos relinquere, sed mitte in nos spiritum veritatis, qui nobiscum maneat in æternum (Ibid., vers. 16, 17). O Rex gloriæ et Domine virtutem (Psal. XXIII, 10), bellator noster et pax nostra, qui dixisti: *Confidite, ego vici mundum (Joan. XVI, 33)*. Vince et in nobis servis tuis. [Tu scis] quia sine te nihil facere possumus (Joan. XV, 5). Da cum fiducia servis tuis loqui verbum tuum, et loquentibus exemplis ostendere, quod ore prædicent. Da velle et perficere (Philipp. II, 13); da ut misericordia tua præveniat (Psal. LVIII, 11), et misericordia tua subsequatur nos (Psal. XXII, 6): præveniat ad incipiendum, subsequatur ad perficiendum [Al., implendum]. Quid plura habemus dicere, nisi ut fiat voluntas tua, qui vis omnes homines salvos fieri? (I Tim. II, 4.) Tua voluntas salus est nostra, gloria nostra et beatitudo nostra.

Per quendam mentis excessum, o frater venerande, hæc locutus sum, non tam ordinate quam epistolaris postulabat angustia, sed tam affective quam intima cordis compunctio exegit. Tu tamen, dulcissime Pater et familiaris meus, patienter sustine cordis mei lacrymas, et tecum reconde quod mecum audisti. Quis scit, nisi ille qui omnia scit, si eras mihi liceat scribere tibi, aut post cras dulces tecum collationes [Al.; consolationes] dicere vel audire? Hodie mihi dedit spatium pietas illa, quæ omnia mihi contulit bona quæ habeo. Quapropter tacere non debui quia nescio quid ventura pariat dies. Tu vero, unanimis

scipulus, posthac abbas Ferrariensis?

^d De domni regis reversione. Ab expeditione Saxonica; vide epist. 53 (nunc 57).

^e Vestroque itinere. Vide ibidem.

^f Sancti Pauli causa. Vide ibidem et alibi sæpius.

frater, æternos dies semper habeto in mente, et per patientiam curre iter quod tibi Christus ostendit; quia qui sequitur illum, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (*Joan.* viii, 12). Ille tibi sit cibus et potus, charitas et gloria. Non subvertat cor tuum ambitio sæculi, adulantium officia, species vanitatis, timor potentium, minæ crudelium; sed ædifica domum tuam supra firmam petram (*Math.* vii, 24, 25), unde te nulæ tempestates evellere valeant. Sed sta intrepidus linguas detrahentium contemnens, et ora laudantium non curans; et quoscumque poteris, gratia auxiliante [superna] tecum in hunc statum vitæ rape precibus, monitis, castigationibus, exemplis, ut cum multiplici laboris fructu multiplici dignus mercede appareas in conspectu Domini Dei tui, mihiq; tuæ salutis consocio assiduis sanctitatis tuæ precibus subvenire memento: quatenus Salvator omnium me multis peccatorum vulneribus confossum, larga tuæ pietatis clementia salvare dignetur et constituere, sicut extremum, in sorte æternæ beatitudinis tecum, charissime Pater, frater et filii.

• EPISTOLA LXX.

AD SPERATUM EPISCOPUM.

(Anno 797.)

Ilum a vanitatibus hujus vitæ dehortatur; inculcat vero officia episcopis convenientia.

Sanctissimo fratri et filio charissimo ^b Sperato episcopo, humilis Pater Albinus salutem.

Valde me vestræ charitatis amor quotidie reficit, et fidelitatis mentem meam certitudo abundanter lætificat, ita ut in primos parvitatibus meæ amicos, vestræ bonitatis nomen et suavitatis facies menti meæ radicatus influxum permaneat. Et ob hoc, quantum charitatis recordatio lætificat, tantum absentię lacrymosa longinquitas moestificat. Sed patienter ferendum est quod necessario tolerandum esse dignoscitur. Et currens chartula ostendat in litteris quod lingua resonare non valet in auribus, quatenus oculorum officio illud agnoscat quod olim aurium ministerio cordis secretum cognovit.

Vestra vero veneranda sanctitas varios sæculi eventus sæpius consideret, et quis casus nobis remaneat, non obliviosa mente retineatur: totiusque humani generis exempla nos doceant, quam periculosa dies, quam metuendum judicium incerto tempore nobis imminet. Præparemus nos in occursum magni Regis (*Amos*, iv, 12), ut pium inveniamus quem nullus effugere valeat. Quid vero muneris in manibus feramus, quotidie cogitandum est, dicente Scriptura: *Non appareas vacuus in conspectu Domini Dei tui* (*Ecclesi.* xxxv, 8). Nulla ibi metallorum species, nullus gemmarum fulgor, nulla vestium vanitas

nullus sæculi luxus, ipso æquissimo Judice, acceptabilis erit. Nisi sola eleemosynarum largitio, et meritorum multiplicatio honorum proderit. Quidquid hic geritur, illic dijudicatur. Et omnis bonitas præmio coronabitur perpetuo, omnisque iniquitas æternis damnabitur tormentis.

Hæc animis inhæreant nostris, hoc prudens prævideat cautela. Ne illa die inops bonorum meritorum luceat anima; sed ut de simplici gaudeat bonitatis fructu, maxima cura cogitandum est. Hoc vestra meam fraternam sollicitudo segnitiam, sanctarum litterarum serie, sæpius admoveat. Nam meæ exhortationis verba veræ dilectionis stylo sunt exarata. Quotidie operemur bonum, dum tempus habemus (*Gal.* vi, 10); ne nos tenebræ comprehendant (*Joan.* xii, 35), nec imparatos illa metuenda dies inveniat. Tu vero pastoralis pietate ac sacerdotali auctoritate, non solum meam suscitare litteris socordiam studeas, sed etiam omnibus te audientibus pia paternitate, ut vigilent, prædicare non cesses. Si lingua sacerdotalis clavis est cælestis regni, decet ut guttur illius tuba sit æterni Regis, dicente propheta: *Clama, ne cesses; exalta sicut tuba vocem tuam* (*Isai.* lviii, 1). Quis se parat **73** ad bellum, si præco in castris non clamat? Quis hostibus succinctus in armis obsistit introitum, si speculator in celso turris fastigio dormit? Quis gregem a luporum rabie defendit, si pastor in silvestribus luxuriæ damis latitat? Quis florentis ruris pascua gregi demonstrat, si ductor vagabundis per foveas vestigiis errat? Lege sæpius, obsecro, beati Gregorii prædicatoris nostri libellum de pastoralis cura, ut in eo periculum sacerdotalis officii agnoscas, et bene operantis servi mercedem non obliviscaris. Iste liber tuis sæpius inhæreat manibus; illius sensus tuæ firmiter infigantur memoriæ, ut scias qualiter quisque ad sacerdotalem honorem accedere, et accedens quanta consideratione seipsum circumspicere debeat; et quibus exemplis vivere necesse sit; et quanta intentione prædicare jubeatur; et quid cui personæ conveniat, maxima discretionem descripsit.

Scis optime, quanta intentione rex ille clarissimus filium suum [*Edit.*, filio suo] præparavit, ut arbitrabatur, regno hæredem: sed, ut rerum eventus demonstrabat, exemit. Inde poteris sæcularem intelligere sapientiam, et quam verum est, ut Psalmista canit: *Nisi Dominus ædificaverit [custodierit] domum, in vanum vigilant qui custodiunt eam* (*Psal.* cxxvi, 1). Homo cogitat, Deus judicat. Incerta est humanæ prudentiæ sæcularibus providentia rebus. Hoc solum de futuris considerantem non fallat, quod charitas in præceptis Dei hujus vitæ temporibus per-

^a Edit. Quercet. 108 ex ms. (Froben. 56).

^b *Sperato episcopo.* Nemo prodit cujus sedis episcopus fuerit. In Anglia tamen episcopatum obtinuisse ex ipsa hac epistola colligi posse videtur; hortatur enim: *Lege sapius beati Gregorii prædicatoris nostri libellum.* Vide etiam not. seq.

^c *Rex ille clarissimus.* Offa, puto, rex Merciorum, qui anno 787 filium suum *Egfridum* regem coronari

fecit, qui tamen parente mortuo non nisi quinque mensibus regnum tenuit, morte sublatus: non ob peccata sua, sed quia pater suus pro confirmatione regni ejus mukum sanguinem effudit, ut alibi loquitur Alcuinus in epistola ad Osbertum patricium, quæ desideratur, et ex qua ea verba citat Malmesh. lib. 1 reg. Angl. cap. 4. Vid. Alford. *Annual.* Anglo-Sax. annis 787 et 796.

agit. Sit tibi larga manus in elemosynis; sit studiosa lingua in prædicatione; sit sobria vita in conversatione; sit sacerdotalis auctoritas in castigandis reprobis; sit benigna sollicitudo in refovendis humilibus. Sit tibi clara in veritatis assertionem fiducia, nulli parcens personæ, quo minus æquitatis proferas iudicium. Sit tibi venerabilis quotidianus usus in ecclesiasticis officiis, ut omnia honorifice fiant quæ tua dignitas in Dei cultu debeat observare. Quia melius est, sacerdotem Christi in ecclesiastico ministerio laudari, quam in conviviorum apparatu (*Prov. xxiii, 20*). Quæ laus est tantum accumulare mensam tuam, ut vix portari possit, et Christus ante ostium esuriat? qui dicturus erit in die terribili: *Quandtu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (*Matth. xxv, 40*).

Omnino habeas in comitatu tuo prudentem dispensatorem, qui pauperum curam sollicita pietate provideat. Melius est pauperes edere de mensa tua, quam histriones vel luxuriosos quoslibet. Ebrietatem sectantes, beato Hieronymo dicente, quasi inferni foveam devita. Duo mala sunt. Primum: contra præceptum Dei agere, qui ait: *Cavete vos ab omni ebrietate et crapula* (*Luc. xxi, 34*). Secundum: inde laudem querere, unde poenitentiam agere debuit. *Beatus homo qui non respicit in vanitates et ad insanias falsas* (*Psal. xxxix, 5*). Insania est vestimentorum pompa, et assidua ebrietatis luxuria, propheta dicente: *Væ vobis qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem* (*Isai. v, 22*). *Qui his delectatur*, ut Salomon ait, *non erit sapiens* (*Prov. xx, 1*). In te enim exemplum sit totius sobrietatis et continentiæ. Verba Dei legantur in sacerdotali convivio. Ibi decet lectorem audire, non citharistam. Angusta est domus; utrosque tenere non poterit. Non vult rex cœlestis cum paganis et perditis nominatenus regibus communionem habere, quia Rex ille æternus regnat in cœlis, ille paganus perditus plangit in inferno: voces legentium audire in domibus tuis, non ridentium turbam in plateis.

Clericorum tales habeas socios, ex quorum conversatione tua laudetur auctoritas. *Filius sapiens gloria est patris*, et contra *filius stultus ignominia est matris* (*Prov. x, 1*). Quomodo, dicente Apostolo (*I Tim. iii, 5*), curam Ecclesiæ poterit habere, qui suam domum nescit regere? Ovicula quæ de mensa comedit pastoris, vagabundis errat gressibus. Quomodo cautam habet conversationem, quæ libero pede per campi latitudinem discurrit? Et ex doctrina discipulorum augetur sapientia doctoris: qui studiose docet quod novit, sæpe agnovit, divina donante gratia, quod ignorat. *Maledictus qui abscondit frumenta in populis* (*Prov. xi, 26*), et beatus qui seminat super omnes agros. *Mane semina semen tuum, et vespere non cesset* **76** *manus tua: Quia nescis quid melius oriatur, etsi utrumque hoc optimum est* (*Eccle. xi, 6*). Nullus erit in hoc sæculo sempiternus; ideo contendat quisque, ut ibi bene vivat ubi sempiternus erit. Noli, obse-

A cro, charitatis hortamenta spernere. Scio [*Edit., scito*] te hæc omnia melius nosse et perfectius operari. Sed magni amoris affectus me optima tibi suadere cogit. *Æquum est ut quod charitas libenter impendit, humilitas gratanter accipiat.*

Summa Dei pietas multis feliciter annis
Conservet charos, teque tuosque simul;
Sis memor Albini, memoret te Christus in ævum,
Jam tibi perpetuum sit sine fine decus.

EPISTOLA LXXI.

AD SPERATUM EPISCOPUM.

Exoptat illius amicitiam continuam et hortatur ad vitam episcopo dignam.

Dilectissimo Patri * Sperato episcopo fidelis amicus Alcuinus salutem.

Sempiterna me cogit charitas sapius vestræ dilectioni litterulas dirigere, licet minus videaris nobis vicem rependere tuis litteris; tamen ego non cesso tibi prosperitatem optare, et per chartas tuæ innotescere sanctitati quod nullatenus mens mea tui habeat oblivionem, sed omnimodis firma radice tui nominis obtineat memoriam.

Recordor dulcedinem vestram et germanitatem quam habuimus inter nos præsentia corporali, quæ etiam spiritualiter observari debet, nec ulla terrarum longinquitate deleri, quatenus amicitia olim conducta perpetualiter conservetur. Tu vero, sanctissime Pater, considera diligenter locum nominis tui, ubi maneat, ubi statuta sit dignitas tua, et quod diceris ab omnibus, hoc opere impleas. Fiducialiter prædica omni personæ, opportune, importune, idem volenti et nolenti (*I Tim. iv*). In moribus tuis fulgeant exempla sanctitatis, et in verbis veritatis prædicatio nitescat, quia hæc duo maxime conveniunt episcopo, ut bonis vivat moribus et prædicationis verba non taceat, sicut ipsa Veritas ait: *Sint lumbi vestri præcincti et lucernæ ardentes in manibus vestris* (*Luc. xii*). In lumbis morum castitas et in lucerna lumen verbi Dei demonstratur. Habeas irreprehensibiles socios, ut ex illis alieni discant vitæ religionem; et ædificentur quicumque veniant ad te, sive ex te ipso, sive ex illis. Lectionis vero studium nullatenus dimitte, sed habeas tales juvenes apud te, qui semper discant, et magis gaudeant discere quam inebriari; Deo servire et non sæculi sectari pompas. Talem te para, qualem te cupias stare ante tribunal Christi; meique semper memor esto in orationibus tuis, quatenus divina clementia dies meos ad finem deducat perfectum, et ut tu habeas mercedem bonam ex me, et ego remissionem peccatorum per te. Fides vero et dilectio sancta nunquam frigescat in animis nostris, sed semper magis magisque augeatur, Christo Deo miserante, qui nobis propitius sit in æternum. Opto te valere, et in Christi charitate proficere, dulcissime Pater!

• EPISTOLA LXXII.

AD SIMEONEM SACERDOTEM.

(Circa annum 797.)

Hortatur ad officium episcopale solerter obeundum periculosos in Britannia temporibus.

Charissimo filio ^b Simeoni sacerdoti Albinus Pater salutem.

Si gaudendum est de ascensu, timendum est de lapsu, quia de altiori loco periculosior est lapsus. Ideo secundum nomen tuum esto superspeculator non solum gregis tibi commissi, sed etiam tui ipsius, ut in paucis diebus laboris plurimam merearis habere mercedem beatitudinis. Tempora periculosa sunt in Britannia; et mors regum miseræ signum est; et discordia captivitatis origo; et festinant vera esse quæ sæpius audisti a nostro prædici magistro. Noli cupidus esse de auro et argento, sed de animarum lucro. Me vero in orationibus et eleemosynis memoria quotidie, et te in observatione mandatorum Dei semper; et si tempestas undique immineat, gubernam viriliter navem Christi, ut quandoque cum tuis nautis in portum pervenias prosperitatis. Nunquam a sancta prædicatione lingua sileat, nunquam a bono opere manus torpescat; et quocumque vadas, liber sancti Gregorii Pastoralis tecum pergat. Sæpius illum legas et relegas, quatenus teipsum et tuum opus cognoscas in illo, ut qualiter vivere vel docere debeas, ante oculos habeas: speculum est enim pontificalis vitæ et medicina contra singula diabolicæ fraudis vulnera. Non mollescat animus tuus in adulatione principum, nec torpescat in correctione subjectorum. Non te decipiant sæculi blanditiæ; non exalitent honores transeuntes; non subvertant favores populi. Esto columna firmissima in domo Dei, non arundo vento agitata (*Matth. xi, 7*). Esto lucerna super candelabrum posita, non sub modio abscondita (*Matth. v, 15*). Esto omnibus via salutis, non vena perditionis, ut per te plurimi corrigantur, salventur, et ad vitam tecum perveniant sempiternam. Vive, vale feliciter et nostri memor proficias semper in opere Dei.

• EPISTOLA LXXIII.

AD CALVINUM PRESBYTERUM.

(Circa annum 797.)

Hortatur ad contemptum divitiarum et honorum sæculi: Simeonem summum sacerdotem sæpius ad muneri cupit: sibi ab adulationibus cavere, curæ

⁷⁵ • Ineditam hactenus producimus ex cod. ms. Salsburgensi. (Apud Froben. 57.)

^b Simeoni sacerdoti. Eidem, puto, quem in epist. ad Calvinum summum sacerdotem vocat. De eo Lelandus, Script. Brit. pag. 126, hæc habet: « Simeonis clarum facit mentionem Flaccus Albinus epist. ad Calvinum . . . Exstat præterea epistola Albini ad ipsum Simeonem, qua collaudatum admonet officii, et alioqui sua properantem sponte concitat. Apud Albinum nulla de sede ejus episcopatus memoria. In Gallia fuisse eum episcopum mea quidem opinio est. » Ita Lelandus. Mihi tamen ex ipso epistolæ textu vero longe similis videtur, eum fuisse episcopum in Britannia; hortatur enim ut,

^A animarum solerter intendere, et Christianæ virtutis exercitia suadet.

Dilectissimo filio ^d Calvino presbytero Albinus devotus in charitate Pater salutem.

Quamvis corporali specie amici disjungantur, tamen charitatis officio semper præsentem esse queunt. Nec terrarum longinquitate separantur, qui dilectionis dulcedine junguntur. Hæc est quæ nunquam præterit, si in veritate fideliter habetur. Proh dolor! sed rare inveniuntur, quorum integra fides veram foras ostendat charitatem, quæ plurimos habet impugnatores, sed maxime sæculi divitias, quæ fallaci specie infestant corda quærentium illas; ut vix antiquæ dilectionis quælibet scintilla eluceat inter caliginosas terrenorum desideriorum umbras. Hanc vero pestiferam sæculi cupiditatem a tuo animo, charissime fili, miserante Deo, adjuvante gratia procul expelle; quatenus tranquilla pace in spe suavitatis, et in fide veritatis, et charitatis perfectione Deo Christo servire valeas, habens sæculum tanquam non habeas. Si vero sentias in animo tuo tibi impedimento esse pacificæ servitutis, qua Domino Deo deservire debeas, sæcularis possessio [sæcularis possessionem], melius est præcidere funem iniquitatis illius, quam vana spe lamenta in longum protrahere tempus, nesciens quid ventura dies pariat. Sunt enim homines qui spe ruunt, longam sibi promittentes vitam; et subito rapiuntur de hac luce, et quod cogitaverant, non perfecerunt. Tibi vero a Deo data prudentia prævideat, quo tuus te ferat animus; et noli tardare in eo quod tibi optimum eligas.

^C Tu vero scias quo desiderio, qua quiete, sæculi possideas honores. Si tibi nihil impedimenti generant pristinae religiones quas [religionis quam] habuisti, et semper habere opto in Christi servitio. Nil tibi deesse æstimo in ^e cella sancti Stephani honestæ conversationis, quo ut tibi necesse [*F. supl.* non] sit foras per varias terrarum species vagari, et audire aliorum infidelitates, et contra peccata irasci aliena, et mentis tuæ dulcissimam perdere quietem. Tamen, ut dixi, sapientia tua consideret quem habeas profectum in habendo res alienas, si sufficiant tibi ad elemosynarum in miseros largitionem; si scholam legentium habere possis, si pauperes vestire, si peregrinos recipere, si quiete vivere, si pacem cum eis qui foris sunt habere valeas. Plurimi sunt impugnatores Ecclesiæ Christi, qui quotidie aliquid vel prece, vel violentia rapere gestiunt;

cum ob regum mortem sint periculosa in Britannia tempora, si inde tempestas immineat, viriliter navem Christi gubernet, et communem utrique fuisse magistrum, utique in Britannia, significat.

^e Edit. Quercet. 101 ex ms. (Froben. 58).

^d Calvino presbytero. Quis ille sit nemo edicit. Anglum fuisse ex mentione Simeonis episcopi intelligi potest. Vid. col. seq. not. ^a.

^e Cella S. Stephani. An cella ista sit monasterium Sancti Stephani Cauciacense (*Choisy*) prope Compendium, in quod Calvinus ex Anglia veniens forte secesserat, in quo illud in Anglia quærendum sit, ignoro.

et non sunt, nisi verbotenus, amici, factis vero A inimici.

Horum perversitas multum inquietare solet custodes Ecclesiarum Christi, sicut in charissimo filio meo * Simeone summo sacerdote intelligere potes, easdem ab impiis patiente molestias, quas antecessores illius ab inimicis Christi perpassi sunt. Quorum contrarietas debito fine, secundum iudicium **76** iusti Dei perit [F., perit], sicut et his qui modo adversantur prædicationi prædicti filii nostri et servorum Dei, quia post vos sunt, certa remanet perditio. Tu tamen illius bonam voluntatem precibus adjuvare, exhortationibus admonere, ut viriliter agat, nullatenus desiste: quia in salute illius prosperitas vestra consistit, et in profectu voluntatis bonæ nobis omnibus merces apud Deum reputabitur. Quia ego, licet indignus Pater, nutrivit, educavi, et ad perfectum perduxit virum quem vos elegistis in pontificatus honorem. Sæpius admone illum de prædicationis [F., prædicationis] verbi Dei instantia et patientiæ bono, quæ valde necessaria est illi habitanti inter lupos et serpentes. Memor sit dicentis Christi: *Confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). Mem mente sæpissime consideret quid ipsa Veritas discipulis suis præcepisset, dum eos ad prædicationis direxit officium: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. Cavete ab hominibus* (Matth: x, 16, 17). Admone illum diligentius, ne sit sæculi amator, ne adulatoribus consentiens, ne propter propinquorum turbam suam cupiditatibus terrarum vel divitiarum involvat animum, sed divino rigore regiam viam in omnibus ubique teneat. Melior est Christus propinquus et amicus, quam totius sæculi numerosa propinquitas vel amicitia.

Vide quid charitas facit. Dum te admonere familiari stylo exorsus sum, repente me charitatis flamma transtulit ad illum. Sed ignosce mihi, quod hæc pauca de illius profectu tibi destinatis inserui litterulis: optans te et in hac paternæ fidei felicitate proficere coram Deo, ut sis in omnibus illius veritatis assertor, non falsitatis adulator. Bene quidam adulatorem definivit dicens: *Adulator est blandus inimicus*: et verum ait; plurimi namque sunt adulatores divitum, et pauci admonitores. Et melior est unus suavor veritatis quam mille adulatores falsitatis. Quapropter hoc vitium omnimodis tibi caveas, charissime fili, et semper sermo tuus veritate vigeat. Licet veritas rugosam habeat frontem, tamen solidum habere solet consilium. Si pro omni otioso verbo reddituri erimus rationem (Matth. xii, 36), quanto magis pro noxio vel fallaci? *Os quod mentitur occidit animam* (Sap. i, 11). Pro veritatis officio sermo est homini datus, non falsitatis iniquitate. Nunquam adulator verus est amicus, sed blandus, ut dicitur, inimicus. Gladium melle litum porriges

amico. Melius est cauterio sanare vulnus, quam blandimentis nutrire, ut pejor [pejus] fiat.

Consideret sagacitas tua tempus, locum et personam; quo tempore, quo loco, cui personæ quid dicendum sit. Quæ optime in libro beati Gregorii, qui Pastoralis dicitur, legi et discerni possunt. Nunquam sacra lectio temporibus opportunis de manibus recedat tuis. Vices suas habeant lectio et oratio. Et non nox, neque dies protrahatur in conviviis vel ebrietatibus, aut confabulationibus non necessariis. Inter pocula sonus et sermo ædificationis audiatur coram admonentibus [F., admonentibus] vel palam omnibus, vel cuilibet consentienti. Puerilis ætas tuis sermonibus a flamma servetur vitiorum, quatenus ætas illorum tibi proficiat in mercedem perpetuæ remunerationis. Non tibi sit vilis anima, pro qua Dominus omnium mori dignatus est. Ne dicas in animo, quid ad me pertinet, sive bene, sive male faciat? Ubi est charitas, si errantem corrigere non curas? Memento Apostolum dicentem: *Quis scandalizatur, et ego non uror* (II Cor. xi, 29)? Alterius peccatum, suum fecit dolorem. Quid habes Redemptori tuo et Judici omnium in die magno ostendere, si animas non habes, tuo labore redemptas a diaboli servitute, ostendendas? Quantas in hoc exsilio tuis doctrinis ab iniquitate revocas, et in viam veritatis reducis, procul dubio tantas recipies mercedes in die illa. Ideo non cesset charitas operandi bona omnibus: non cesset lingua loquendi de bonis ad omnes, hos precibus persuadens, illos severitate castigans, secundum modum uniuscujusque ætatis vel personæ. Esto lucerna in domo Dei, et per te plurimi illuminentur, et a tenebris vitiorum in viam perpetuæ lucis revocentur. Non deerit tibi gratia adjuvantis Dei, si in erit voluntas admonitionis sanctæ. Scribe Evangelium **77** in corde tuo, et in memoria maneat miracula, vel verba Domini nostri Jesu Christi. et scripsit psalmorum vice canito Evangelium, maxime secundum Joannem, ubi altiora leguntur inesse mysteria: in quo ego de Patrum libellis laboro ^b Expositionem brevi sermone peragere: opus necessarium, vobisque jucundum, si donante Deo perficiatur, et ad vos pervenire poterit.

Tu vero pacem cum omnibus [F., hominibus] habeas, bellum cum vitiis, concordiam cum fratribus, moresque jucundos cum eis qui sanctorum moribus consociantur et vivunt: patienterque tuas suffer injurias; vel magis dimitte, ut dimittatur tibi. Esto in cibo modestus, in poculo parcus, in loquendo sobrius, in vigiliis devotus, ad omne opus Dei promptus, pius ad pauperes et infirmos, consolator inærentium, adiutor laborantium, compatiens miseriis omnium, largus in elemosynis secundum vires habendi, memorans evangelicæ viduæ duo minuta, prophetarum dicentem: *Frange esurienti panem tuum* (Isai. lvi, 7). Cave te, prævidens discretionem elemosynæ in

* Simeone summo sacerdote. Hunc Wormatiensem episcopum vocat Mabill. in Elog. Alcuini, § 12, n. 66. Sed verius puto, illum in Anglia episcopatum obti-

nuisse. Vid. epist. priorem ad ipsam Simeonem.

^b Expositionem. Quam postea circa annum 800 absolvit; eam vide infra parte II. Operum.

utroque, et danti et accipienti, solatium esse. Ubique discretio optime valet, quæ a inter monachos mater virtutum esse dicitur, Sakomoue attestante: *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos* (Prov. iv, 25), id est, discretio actus tuos. Cui sententiæ et Apostolus consonat, ubi ait: *Omnia vestra honeste cum ordine fiant* (I Cor. xiv, 40). Et comicus quidam ait: *Ne quid nimis*. In omni re temperantia servanda est, quæ est via regia totius vitæ nostræ, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinans, sed caute et sapienter incedens, quasi providus viator ad supernæ civitatis arcem properans, ambulans de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion (Psal. lxxxiii, 8); id est, in specula æternæ beatitudinis, quæ est omnium sanctorum merces et retributio laboris sui. Ibi beati mundo corde, quia Deum videbunt (Matth. v, 8). Ibi beati qui persecutionem patiuntur, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Ibid., 10). Ibi beati qui habitant in domo Domini, quia in sæculum sæculi laudabunt eum (Psal. lxxxiii, 5).

Hanc habeto chartulam, dilectissime fili, sociam tibi, vice paternæ charitatis tibi loquentem in corde, te admonentem non solum de salute tua, verum etiam de multorum profectu et prosperitate, meque ipsam tuo pectore quotidie commendantem, ut vera nos charitas florere faciat in præceptis Christi Dei, cui laus et gloria in sæcula sempiterna.

78^b EPISTOLA LXXIV

AD GENTEM ET POPULUM CANTUARIORUM.

(Anno 797.)

Illorum fidem ac nobilitatem laudibus extollit; sacerdotes ac nobiles adhortatur: calamitates deplorat; et ut archiepiscopum Aedilhardum a fuga reducere conentur, suadet.

Nobilissimæ genti et populo laudabili, et regno imperiali Cantuariorum humilis levita Alcuinus salutem.

Vestri decoris et vestræ salutis valde cupidus has paucas litterulas, ob nimiam vestræ prosperitatis dilectionem, in commune vobis dirigere curavi. Vos vero principium salutis Anglorum, initium prosperitatis, portus intrantium, triumphus laus, sapientiæ origo, et a vobis imperii potestas prima processit, et fidei catholicæ origo exorta est. Apud vos clarissima lumina Britannia requiescunt, per quos lux veritatis per totam Britanniam emicuit. In vobis utrumque, et philosophicæ disciplinæ decus emicuit, et sacræ religionis claritas effulsit. In vobis verò fuerunt simul et religiosi doctores ecclesiasticæ fidei, et sapientissimi principes regalis dignitatis, et viri fortis-

^a *Inter monachos.* Inde colligas, Calvinum monachum fuisse in eadem cella S. Stephani.

^b Hanc epistolam nunquam antea editam descripsimus ex cod. ms. Salisb.; data eodem tempore quo illa ad Athelardum, quæ sequitur. (Apud Froben. 59.)

^c *Populus paganus.* Dani nimirum, qui littora Britannia vastare cœperunt anno 793, sæpius postea redeuntes.

^d *Vix aliquis modo.* . . . ex antiqua regum prosapia invenitur. Ea de re audiendus Malmesb. libro I de Reg. Angl., c. 1: Post illos (Withredi liberos, et Cantii reges, quorum ultimus erat Alricus, qui

simi in bello, et justissimi in judiciis; morum nobilitate conspicui, consiliis providi, pietate laudabiles, facie honorabiles, vultu venerabiles, et omni dignitate clarissimi. Hæc vos, viri sapientissimi, in quibus modo Cantia decus consistit, diligenter considerate, et longas successiones nobilissimorum parentum vestrorum imitare studeamini [*Ms.*, studimini].

Primo omnium, qui in Ecclesia Christi Deo deseruiunt [*Ms.*, deserviant], discant diligenter quomodo Deo placeant (*Coloss.* i, 10), quomodo fidem catholicam, quam primum doctores nostri in eis fundaverunt, obtinere firmiter et prædicare valeant; quia ignorantia Scripturarum ignorantia Dei est: et si cæcus cæcum ducit, cadunt ambo in foveam (*Matth.* xv, 14); et econtra multitudo sapientium salus est populi (*Sap.* vi, 26). Adducite vobis doctores et magistros sanctæ Scripturæ, ne sit inopia apud vos verbi Dei: aut vobis desit, qui populum Dei regere valeat; ne fons veritatis in vobis exsicceetur. Nolite vos contra ecclesiasticam consuetudinem vanitate vestimentorum ornare, sed moribus vos ostendite nobiles et ornatos, et prædicatione verbi Dei paratos, ut laici et vestri bellatores per vos fortes efficiantur, et populus viam salutis incédât.

Similiter nobiles qui sunt in populo suas dignitates cum consiliis regant, et populo per justitiam præsent, amantes paterna statuta in judiciis magis quam pecuniam, quæ subvertit verba justorum, et unanimi consilio, quod bonum sit, genti vestræ viriliter faciant: et rectores vobis præponite nobilitate claros, morum dignitate pios, justitiæ decore honorabiles, quatenus divina misericordia vestram gentem gubernare, et conservare, et exaltare dignetur.

luminaet vero maximum insulæ huic et populo habitanti in ea periculum. Ecce quod nunquam antea auditum fuit, c populus paganus solet vastare piratico latrocinio littora nostra: et illi ipsi populi Anglorum, et regna et reges dissentiant inter se; et vix aliquis modo, quod sine lacrymis non dicam, ex antiqua regum prosapia invenitur, et tanto incertiores sunt originis, quanto minores [*Cod. Harleianus, incertioris... minoris*] sunt fortitudinis. Similiter et per ecclesias Christi perierunt doctores veritatis; omnes pene vanitates sæculares sequuntur, et disciplinas regulares odio habent: et bellatores illorum magis avaritiæ student quam justitiæ. Discite e Gylbum [*Id cod., Giraldum*] Bretonem sapientissimum, et videte ex quibus causis Brittonum perdiderunt regnum et patriam: et considerate vosmetipsos, et in vobis pene similla invenietis. Timete

anno 794 obiit) nobile regum germen exaruit, generosus sanguis effriguit. Tunc impudentissimus quisque, cui vel lingua divitiarum, vel factio terrorem comparaverat, ad tyrannidem anbelare, tunc regio insigui abuti. Quorum Aedilbertus, idemque Pren, cambiennio Cantuaritis imperitare, in Mercios majora viribus ausus et ab eisdem captus, vinculis manus, corpus captivitati præhuit.

^e *Gylbum.* Leg. *Gildam.* Ejus Vitam dederunt historiographi Antwerpienses 29 Jan. Epistola illius de Excidio Britannia exstat tom. VIII Bibl. SS. PP., edit. Lugd., pag. 707.

vobis ipsius Veritatis sententiam, quam in ea Ecclesiam expressit dicens : *Omne regnum in se divisum non stabit* (Luc. xi, 17). Ecce divisio quanta est inter populos et gentes Anglorum, et ideo in seipsis deficiunt, quia inter seipsos pacem non servant **79** et fidem. ^a Revocate ad vos, si vobis videatur, episcopum vestrum Aedilhardum, virum venerabilem et sapientem, et ejus consilio in melius regni vestri statum corroborate, emendantes in moribus quæ Deo displiceant, et ea studete facere quæ ejus misericordiam super vos valeant revocare. Non est bonum, ut sedes sancti Augustini primi prædicatoris nostri vacua permaneat; et alius non potest ullatenus in ejus ordinari locum. Perditio populi est ubique, sacerdotibus suis non obedire, et prædicatores salutis a se expellere. Subjicite vos humiliter pontifici vestro et prædicatori salutis vestræ, quatenus divina vos gratia in omnibus operibus vestris consequatur. Credite mihi, nullatenus aliter Deum vobis propitium habere potestis : per illum potestis, credo, pacem habere præsentem, et salutem sperare sempiternam. Inite consilium prosperitatis vestræ, et viriliter facite, quod bonum inveniatis, et convertimini ad preces et orationes et jejunia, quatenus divina vobis propitiatur misericordia, et conservet vos in laude et salute vestra, et concedat vobis incolumem habitationem in patria vestra, et gloriosum in æterna patria imperium. Dextera omnipotentis Dei vos protegat et regat, et exaltare dignetur præsentem felicitate, et æterna beatitudine, viri fratres desiderabiles et venerabiles.

b EPISTOLA LXXV.

AD ATHELARDUM, CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 797.)

hortatur ut propter fugam a sede sua pœnitentiam agat, et Ecclesiam ordinet; clerum a vanitate vestimentorum et immoderato conviviorum usu cohibeat.

Summæ dignitatis viro, atque ecclesiasticæ bonitatis Patri Athelardo, archiepiscopo, fidelis filius Alcuinus perpetuæ bonitatis in Christo salutem.

Dulcissima charitatis verba filius noster per vos revertens retulit, simul et amabilia benignitatis vestræ munuscula habuit in manibus; in quibus letatus, te olim condictam etiam agnovi in memoria habere amicitiam, sicut in viro perfecto veritas semper probata fulgescit. Unde tuæ bonitati gratias ago, ex toto cordis desiderio optans, te longæva prospere

^a *Revocate.... Aedilhardum.* Qui nuper fugiendo irapios invasores regni sedem suam ad tempus reliquerat. Vide epistolam sequentem.

^b *Epistolæ hujus partem Guil. Malmesburiensis citat, lib. 1 de Gestis pont. Angl. in Ethelardo. Cl. Quercetanus majorem illius partem inter epistolas Alcuini n. 97 edidit, sed initio truncatam, et alteri, quæ est ad Carolum Magnum, assutam. Integram ex ms. cl. Usser. dedit David Wilkins, tom. I Concil. Britannicæ et Hibernicæ, pag. 159, illamque ascribit anno 2 Leonis papæ III, quinto Athelardi archiepiscopi Cantuar., Christi 797. (Apud Froben. 60.)*

^c *Propter impios invasores regni.* Hinc constat Athelhardum, non attentis prioribus Alcuini litteris ex consilio suorum sacerdotum a sua sede ad tempus abiis-

ritate populo præesse Christiano, et sanctam sedem dignis exaltare honoribus; quam ad tempus, et propter impios invasores regni, dereliquisti secundum consilia sacerdotum Christi, ut præfatus mihi referebat puer. De qua re, quid sentirem, tua me veneranda per illum auctoritas interrogare ratum putavit. Quid mea parvitas aliud habet dicere, nisi sanctorum Christi sacerdotum assentire consilio? ei tamen tantum habent auctoritatem illius suggestionis, ut lupo veniente pastor fugere debeat, quanta est evangelica excellentia, quæ **80** mercenarium nominat, non pastorem, qui lupi rabiem timidus aufugit (Joan. x, 12, 13). Forte objiciunt, Veritate dicente: *Si persecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam* (Matth. x, 23). Discernendum tamen est de cujus temporis fuga, vel de qua persecutione hoc dictum est, et ^d de quibus iterum ipsa Veritas dicat: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis, mercenarius autem fugit* (Joan. x, 11, 12). Quod optime in homiliis beati Gregorii papæ, prædicatoris nostri, per te legens intelligere poteris. Tu tibi ipsi conscius es, pro qua causa reliqueris sedem tuam; si timore mortis aut tormentorum immanitate, aut idololatriæ execratione: sicut olim sanctissimus ejusdem sedis pontifex Laurentius velle legitur; qui tamen apostolica auctoritate castigatus, ab accepto resipuit [Al., respiscit] consilio. Tamen quæcunque causa fuerit, bonum videtur, charitatis meæ consideratione, ut pœnitentia inde agatur. Quod, ut videtur, honeste fieri poterit, si communi totius gentis consensu jejunium indicatur (tu propter relictam sedem, illi propter acceptum errorem) ut Deus vobis omnibus propitiatur. Orationes quoque, et elemosynæ et missarum solemnias fiant diligenter ubique, ut Deus deleat quicquid inde a quolibet vestrum actum est. Tua quoque veneranda sapientia specialiter deducat in domum Dei lectionis studium, ut sint ibi legentes juvenes et chorus canentium et librorum exercitatio, ut per tuam diligentiam renovetur illius sanctæ Ecclesiæ dignitas, ut habeant unde in seipsis possint eligere sibi pontificem. Simul et prædicatio tua in omnibus locis fiat, sive pro episcopis omnibus in communi synodo, de justis ordinationibus et prædicationis instantia, et officiis ecclesiasticis, et baptismi sanctitate, et elemosynarum largitione: sive ^d pro pauperum cura per singulas ecclesias atque parochias, maxime in veneranda gente cui te Deus pastorem præesse voluit. Sæpe miles vulneratus fore. Inter hos invasores præcipuus forte Aedilbertus cognomento Pren, qui in Cantiorum regno Alrico successit, vel potius, ut Alfordus ait, *regiam dignitatem tunc præsumpsit*; is fortassis Aethelhardum, qui Kenulfo Merciorum regi abæserat, durante sua usurpatione ultra modum vexatum sede sua cedere compulit; quem postea idem Kenulfo anno sc. 798 expugnato Cantio, regno amovit. Vid. epist. priorem ad Gent. et pop. Cantuariorum. NB. Corrigendus Alfordus, qui hanc epistolam anno 790 ad Lambertum archiepiscopum Dorovernensem datam existimavit (n. 2-9).

^d *Quæ hic sequuntur, in edit. Quercet. pag. 1623 assuta fuerant epistolæ ad Quemdam.* Nempe ad Carolum, quæ est 14 (nunc 17).

tius pugnat, sicut bos lassus fortius figit unguam. Sicut diabolus lætatus est de fuga, fac ut gaudeat Christus de multiplici animarum a te profectu; et tua merces major crescat, dicente ipsa Veritate: *Majus gaudium est in cælis coram angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta novem qui non indigent penitentia* (Luc. xv, 7). Hæc omnia omnino diligentissime considerans, in Christi charitate semper proficias; amans illum ex toto corde, tota virtute et tota mente, qui te exaltavit, honorificavit et conservavit in diem salutis tuæ.

Vanissimum vero vestimentorum cultum, et convivorum immoderatum usum omnino, quantum valeas, expellere a te tuisque consacerdotibus, vel magis omni clero et ecclesiasticæ dignitatis gradibus diligentissime studeas. Beatus Petrus, princeps apostolorum, trinam negationis maculam (Joan. xxi, 15) triplici confessionis veritate abluit; tu fugam simplicis erroris multiplici prædicationis bono ablue. Et ut maxime sanctarum Scripturarum lectio per tuam sanctissimam curam renovetur, et ecclesiastica dignitas ubique exaltetur, et sancta sedes, quæ prima fuit in fide, prima sit in omni sapientia, et sanctitate, et honore; ut ibi interrogans inveniat, ignorans discat quod cupiat, sciens videat quod laudet. Et ut Ecclesiæ unitas, quæ partim discissa est non rationabili, ut videtur, consideratione, sed quadam potestatis [Malmesb., pietatis] cupiditate, si fieri possit, pacifice adunetur, et scissio resarciatur, bonum videtur esse cum consilio omnium sacerdotum Christi et coepiscopi [Usserius legit, coepiscopis] Eboracensis Ecclesiæ deliberare; ita tamen, ut ^b pater pius pallio diebus suis non exuatur, licet ordinatio episcoporum ad sanctam et primam sedem recurat. Hæc omnia tua sanctissima sapientia consideret, ut charitatis concordia fiat inter primos pastores ecclesiarum Christi.

Si quid ergo superflue in his meis litterulis dictaverim, tua sancta patientia benigne, obsecro, suscipiat, nec mihi scribenti imputet, sed tibi jubenti injungat. Nec ego præsumptuosa temeritate egi, sed humili obedientia; considerans, quid multis proficere potuisset, sive culpa esset, sive non esset in fuga. Tamen quantum mea devotio considerare po-

^a Si fieri possit. Malmesburiensis ita legit: « Quod si fieri possit ut pacifice adunetur, et scissio resarciatur, bonum videtur esse, cum consilio omnium sacerdotum Christi et coepiscopi vestri Eboracensis Ecclesiæ, ut fiat; ita tamen, » etc.

^b Pius pater. Nimirum Aldulfus seu Advulfus episcopus Liccidfeldensis, quem quidem Offa rex Merciorum archiepiscopali honore et pallio insigniri curaverat, abstractis primati Cantuariensi omnibus Merciorum ecclesiis; sedis tamen suæ dignitatem reparavit Athelardus, negotium promovente scriptis suo et omnium Britannicæ episcoporum nomine ad Leonem III litteris Kenulfo rege, Offæ et Egridi successore. (Mabill. *Annal. Bened.* lib. xxvi, n. 65, pag. 350.) Monet igitur hoc loco Alcuinus, ut Liccidfeldensis episcopus metropolitanico quidem jure, non vero pallio exuatur; et episcoporum ordinatio, non ad ipsum, sed ad primam sedem, cui nempe dignitas

tuit, melius est ea facere **SI** quæ suadeo, quam omittere. Omnino affectuosa charitate admonéo, ut instanter prædices verbum Dei; hoc est officium tuum, hæc merces tua, hi fructus operis, hæc sacerdotis dignitas, laus et honor; quatenus multiplices laboris fructu in conspectu Domini Dei sui appareat, et dignus efficiatur desiderabilem audire vocem: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini Dei tui* (Matth. xxv, 21, 23). Omnipotens Deus paternitatem vestram ad exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ in omni opere perfecto multipliciter florere faciat, sanctissime Pater!

• EPISTOLA LXXVI.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 797, mense Novembri.)

De ratione saltus lunaris.

Domino desiderantissimo et omni sapientiæ decore clarissimo David regi Flaccus Albinus perpetuæ pacis et gloriæ salutem.

Solent itaque de fonte charitatis sæpius verba fluere salutationis; vel si longinquitas terrarum vocis officia neget, apices dilectionis atramento formati multoties recurrant. Idcirco simplici voto deprecor ut liceat nostræ parvitatæ chartulam ad vestræ auctoritatis præsentiam sæpius recurrere, serenam quæ vel vestræ sapientiæ jucunda, vel nostræ parvitati necessaria esse arbitremur; et opportuno tempore Flaccus vester legatur in litteris, qui quondam audiebatur in verbis ^d. Nam causa hujus præsentis chartulæ lunaris saltus effecta est, quæ in hæc lucenti Luna Novembrii mensis anno circuli decennovenalis novissimo ^e certissime inspicere poterit. Igitur hæc luna Novembrii mensis, quæ per decem et octo annos tricesima computabatur, in hoc anno præsentis præfati circuli nono decimo, undetricesima computari **82** debet. Ita ut de vicesima nona, quæ sit octavas Kal. Decembris, vertatur septima Kal. in primam: et sit die Kal. Decembrii septima, quæ juxta regulares epactas sexta computata est; et erunt tres lunæ pariter, Octobri scilicet, et Novembri, et Decembri mensis undetricesimarum dierum. Quod si quis obstinata mente facere neglexerit, et magis regularibus quam rationi saltus innititur, et vult Novembrii mensis lunam triginta habere dies, et in metropolitana competit, id est Cantuariensem recurat. Vide epistolam priorem.

^e Est hæc epistola decima apud Canisium, tertia apud Quercetanum (Sexagesima prima apud Froben.). Eam multo auctiorem edidit Quercetanus ex cod. ms. Correctiones aliquot adhibuimus ex cod. Vaticano.

^d Hic finis epistolæ apud Canisium.

^e Circuli decennovenalis annus novissimus seu ultimus intra tempus, quo Alcuinus in Francia morabatur, erat annus 797, quo luna quarta decima incidebat xv. Kal. Maii, sicut anno sequenti, qui primus erat circuli decennovenalis, incidit Nonis Aprilis. Qui calculus etiam convenit cum calculo Ven. Bedæ, quem vide tom. I Opp. pag. 365 (*Patrologiæ* tom. XC). Igitur præsens epistola abs dubio scripta est eodem anno 797, mense Nov.

Kal. Decembris sextam lunam, magno se mox implicaverit errori in quarta decima luna Paschalis festi. Si vero Kal. Decembris sexta computabitur luna, necesse erit ut in Kal. Januarii octava sit luna, et Februario nona, et in Martio octava : et die Kalendarum Aprilium nona, et quartas Nonas ejusdem Aprilis decima ; tertias Nonas undecima ; pridias Nonas duodecima ; Nonas tertia decima, quæ juxta rationem Paschalis festi quarta decima debet fieri, sicut ab omnibus in terminis paschalibus verissime decantatur et firmissime tenetur. Et videri potest diligenter considerantibus, quantus error et quam perniciosus in luna quarta decima et in die Dominicæ Paschæ, et in ætate lunæ ejusdem diei oriri poterit, si quis non curaverit unam diem in ætate lunæ ratione saltus in Novembrio mense transilire. Etiam nec ætas lunaris in Januario, Februario, Martio et Aprile, regularibus convenit, qui observari debent per decem et novem annos ad cognoscendam diem Kalendarum ætatem lunæ in mensibus singulis.

Est quoque aliud in hujus ratione saltus aliquando difficilius computandum, sed necessario sciendum. Notissimum vero vestræ scio acutissimæ prudentiæ fore, quod in communibus annis secundum numerum epactarum, quæ singulis annis accrescunt undecim diebus ; quarta decima luna Paschalis locum prioris quartæ decimæ undecim [Al., undecima ; Cod. Vat. duodecim] diebus anticipat. Quod facile est invenire per annos communes. In annis itaque embolismorum decem et novem diebus secundum numerum annorum circuli decennovennalis, quarta decima luna Paschalis transponitur prioris anni quartæ decimæ : uti detrimentum commune annorum embolismis suppleatur, et fiat æqualis numerus dierum in decem et novem solaribus, et in decem et novem lunaribus annis. Inter quartam decimam itaque lunam novissimi anni circuli sæpe nominati, quæ sit quintas decimas Kal. Maias, et quartam decimam primi anni ejusdem circuli, quæ sit Nonas Aprilis ; non ut cæteris annis communibus undecima, sed duodecim inveniuntur dies ; quatenus illa dies, quæ in Novembrio mense lunari ætati adempta est, hinc in Aprile inter epactas inveniatur, epactarum vero rationem undecim diebus singulis annis accrescere. Hoc vero anno propter saltum, duodecim dies inter quartam decimam novissimi anni et quartam decimam primi anni reperiuntur : quatenus embolismus hujus anni triginta habeat dies secundum rationem embolismorum, decem et octo novissimi anni epactas ; quibus si addideris undecim, qui singulis annis more solito accrescunt, et unum saltus diem, sunt triginta. Ideo primo anno circuli sæpe nominati nullæ scribuntur epactæ, et a pueris de nullis in undecima decantatur. Sed et si a quintis decimis Kalendis Maiis totius lunaris anni dies computantur usque in Nonas Aprilis, non ut cæteris annis tricenteni quinquageni quaterni, sed tricenteni quinquageni termini dies reperiuntur. Nisi forte bissextilis immineat annus, qui unum

adjicere solet seu solari seu lunari anno, ut æstimo, diem.

Qualiter vero hujus ratio saltus singulis annis [cycli] decennovennalis in diminutionem unius diei accrescat, diversis modis computatur. Sed hæc facilius videtur computatio, ut sciamus, singulis annis cycli decennovennalis unam horam et unum punctum, et novam [F., nonam] decimam partem unius puncti accrescere ad undecim epactarum dies. Ex quibus horis et punctis colligitur unus per novem et decem annos dies. Nam viginti et quatuor horæ diem integrum perficiunt ; quatuor vero puncti horam faciunt, sedecim puncti quatuor horas efficiunt : et tribus punctis, qui supersunt, adde nonas decimas partes unius puncti, et sunt quatuor puncti, et est una hora. Hanc si addideris quatuor præscriptis horis, sunt quinque horæ ; et has quinque horas si adjuveris decem et novem horis, sunt viginti quatuor horæ, unus dies integer in decem et novem annis juxta zodiaci jam [F., zodiacicam] solis et lunæ regulam plenus et perfectus. Et ut certius intelligi possit quæ sit causa saltus lunaris : hunc vero citior quadam et velocior hora suæ incensionis generat, sicut et undecim dies epactarum annis temporibus solent facere. Verbi gratia, si modo hujus lunæ Novembri mensis incensio sexta hora diei facta est, erit sequenti anno ejusdem lunæ unius horæ et unius puncti, et nona decima parte unius puncti incensio ante horam sextam : ita ut tota sexta hora et unus punctus quintæ horæ et nona decima pars unius puncti ejusdem horæ anticipetur. Et sic se crescere solet per singulos annos usque in diem integrum, qui sit horarum viginti quatuor.

Hæc vestræ excellentissimæ [Cod. Vat., extollentissimæ] sapientiæ, mi dulcissime David, in memoriam revocare curavi, non ignota ingerens, sed nota repetens propter opportunitatem præsentis lunæ, in qua ratio saltus, ut videtur, maxime consideranda est. Licet non ignoremus aliter alios saltum computare, et inscrere velle ; tamen propter rationem Paschalis lunæ, quæ omnimodis inviolabilis et immutabilis permanere debet, secundum antiqua sanctorum Patrum instituta, et totius sanctæ Ecclesiæ consuetudinem, hic maxime Novembrio mense notandum esse videtur. Ego vero veteris immemor proverbii : Non feres ligna in sylvam, has sub munusculi nomine litterulas in vestras transmisi divitias : memores vos esse sciens laudatæ viduæ, quæ curato [Cod. Vat., aurato] templo duo addidit minuta ; et illorum qui pilos caprarum in tabernaculi decorem attulerant (Exod. xxv, 4 seq.). Et dum omnibus estis benigni, omnium in vos favorem revocatis, et cunctis copiose vestra beneficiens pietas cunctorum vobis divitias attrahit, sicut Apostolus ait : Qui seminat in benedictione, de benedictione metet vitam æternam (II Cor. ix, 10).

• EPISTOLA LXXVII.

AD ETHELARDUM ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM.

(Anno 798.)

Romam ituro prosperum iter precatur, suiq̄ memoriam rogat apud sanctos apostolos.

Sanctissimo Patri et in membris Christi valde venerando Ethelardo archiepiscopo Alcuinus diaconus in Christi charitate salutem.

Audiens salutem et prosperitatem vestrum, et conventum cum Eanbaldo Eboracensi archiepiscopo filio meo, satis mihi placuit speranti ex vestræ colloquio sanctitatis honorem sanctæ ecclesiæ exaltari, et Deo in eas servitium corrigi vitam. Ideo suasi ceteris litterarum mearum apicibus, sanctitatem vestram permanere in patria, nolens lumen Britannicæ extinguere. Sed fiat quomodo Deo placet ut proficiat Christi Ecclesiis. Prosperum iter faciat vobis Deus, angeloque ejus comitante prospere vos ducat atque reducat (Tob. v, 20, 21), dulcissime et amantissime Pater. Maxime autem precor, ut apud sanctos apostolos mei habeatis memoriam, sicut nos apud sanctum Martinum vestri habere dulce habemus.

• EPISTOLA LXXVIII.

AD ETHELARDUM ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM.

(Anno 798.)

Felicem illi reditum ex Romana legatione, ob reparatam Ecclesiæ Cantuariensis dignitatem, precatur.

Domino sanctissimo atque omni honore dignissimo Ethelardo archiepiscopo.

Lectis prosperitatis vestræ litteris, et prosperitate itineris vestri et reversionis in patriam, et qualiter apostolica benignitate suscepti fuistis, toto cordis affectu animoque lætissimo gratias egi Domino Deo sempiterno, qui magno clementiæ dono viam vestræ peregrinationis prospero direxit itinere, et dedit vobis gratiam in conspectu Patris apostolici, et legationis effectu et voti compotem redire concessit; et primi nostri Doctoris sanctissimam sedem ad pristi-

84. Hanc et sequentem epistolam, seu epistolaram portiones competentes nobis servavit Malmesburiensis lib. 1 de Gestis pont. Angliæ in Ethelardo. Inde illam descripsit Quercetanus Opp. Alcuini pag. 1671. Præsens data esse videtur anno 798, quo Athelardus nomine Kenulfi regis, episcoporum et totius gentis Merciorum, præprimis vero pro reparanda sedis suæ dignitate legatione functus est apud Leonem III pontificem. (Alford., *Annales Ecclesiæ Anglo-Saxonicae*, ad istum annum n. 2 seq.; apud Froben. 62.)

Conventum. Suasit nempe Alcuinus in epistola 60 (nunc 75) ut ad scissionem resarciendam cum omnibus sacerdotibus et coepiscopo Eboracensi Eanbaldo consilium iniret. Ex hoc loco, et ex litteris Kenulfi regis ad Leonem III papam satis constat, inquit Alfordus, Ethelardum prius episcoporum synodum collegisse, quam Romanum iter aggredieretur, ut quod ipse Leonem proponeret, non tam e suo quam omnium ordinum ore suffragioque loqueretur.

ceteris litterarum apicibus. Vid. epist. 60 (nunc 75).

d Ex Malmesb. loc. cit. Data fuit hæc epistola post reditum Athelardi ex Romano itinere, quem ad annum 798 referendum censet Alfordus n. 3, pag. 686, qui ibidem n. 4 addit: ceteris litterarum quidem Dovernensis Ecclesiæ dignitatem hac prima legatione Ethelardi. . . sed quia in dies occurrebant nova dif-

num culmen dignitatis per te iterum exaltare dignatus est, quæ cujusdam dissensionis scissura, quorundam invidiosa contentione, ad horam discussa esse videbatur. Felix qui unitatem pacis fraterno amore conservare studet; sed ille multo felicior qui ab aliis disrupta charitatis viscera pro labore ad unius compagem corporis reformare nititur. Igitur nunc, gratia operante divina, membrorum unitate adhæret capiti proprio, et sacerdotalis dignitas antiquo gratulatur honore, et germana pax inter summos Britannicæ pontifices splendescit, et sub duabus metropolitano- rum civitatibus una pietatis et concordie viget voluntas, sicut in litteris vestræ beatitudinis lectum intellexi.

• 85 EPISTOLA LXXIX.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 798 vel 799.)

Commendat amicos suos ex Anglia Romam profectos.

Domino desiderantissimo David regi Flaccus matricularius, æternam in Christo salutem.

Dulcedo dilectionis vestræ, et fiducia probatæ pietatis, sæpius me hortatur vestræ auctoritati dirigere litterulas, officioque syllabarum indagare, quod fragilitas corporis obstat voluntati implere posse. Sed rerum novitas supervenientium, novos iterum cogit edere apices, ut chartula ferat cordis affectum, et fundat preces ad aures pietatis vestræ: quæ nunquam, ut vere fateor, cassatæ in conspectu misericordie vestræ fuerunt. Nec meas pro vestra stabilitate et salute cassatas in conspectu Dei credo, quia libenter divina suscipit gratia lacrymas quæ ex charitatis fonte profluunt.

Dictum est mihi, aliquos ex amicis Flacci tui, Edeldardum scilicet, Doroensis Ecclesiæ metropolitano- rum, et primæ sedis in Britannia pontificem, vestram adire velle pietatem: ministrum quoque olim Offanæ regis Ceilmundum de regno Merciorum [F., Merco-

scultatum argumenta. . . ideo Romana rursum sedes appellata et Ethelardus iterum sequenti anno 799 in Urbem rediit. De utraque legatione lege Westmonasteriensem, Chronologum Saxonem, et Vigorniensem, citatos a Pagio ad annum 796, n. 27 et 28. (Apud Froben. 63.)

Primi nostri doctoris. Augustini nempe, Cantuariorum archiepiscopi et Angliæ apostoli. Affam epistolam Alcuinus scripsit ad Athelardum dum Romam proficisci vellet, cujus summam Malmesb. lib. 1 Reg. Angl. cap. 4 recenset his verbis: ceteris De tenuitate vestrum clericalium Alcuinus Athelardum archiepiscopum Cuthberti successorem oblique castigat monens, ut cum Romam vadens Carolum Magnum imperatorem, etc., visitaret, non adduceret clericos vel monachos versicoloribus et pompaticis vestibus indutos, quod non solent clerici nisi religiosis vestibus amicti. Edit. Quercet. 18, ex ms. (Froben. 64).

Edeldardum. Seu Aethilardum archiepiscopum Cantuariensem; qui anno 798, et iterum anno 799 Romam ad Leonem III profectus est, pro resarcienda sedis suæ dignitate, tempore Offæ regis Merciorum plurimum læsa. Vide epist. 60 (nunc 75), ad Athelardum. Qua occasione Aethilardus cum sociis Carolum regem adire potuit.

rum]: sed et Torhcmondum a Hædiredi regis fidelem famulum, virum in fide probatum, strenuum in armis: qui fortiter sanguinem domini sui vindicavit. Hi omnes mihi valde fuerunt fideles, et adjuutores itineris mei, vel meorum defensores puerorum, huc illucque discurrentium. De quibus optimam vestram deprecor clementiam, solita benignitate suscipere eos, quia mihi necessarii fuerunt unusquisque in loco suo. Sæpius cognovi sacerdotes religiosos, et in Christi servitio devotos; nec non viros fortes, et fideles in sæculari dignitate, vestræ laudabiles esse æquitati. Nam optimus quisquis, et in sua sibi probatus conscientia, bonos diligere non dubium est, edoctus omnipotentis Dei exemplo, qui summum est bonum. Et omnis rationalis creatura, quantum boni habet, ejus bonitate illuminata habere certissimum est. Ipsa Veritate dicente: *Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ* (Joan. VIII, 12).

Perpetuam Christi tribuat tibi gratia lucem,
Cum sanctis pariter, David amate Deo.

b EPISTOLA LXXX.

c AD DOMNUM REGEM.

(Anno 798, circa tempus Septuagesimæ.)

De ratione Septuagesimæ, Sexagesimæ et Quinquagesimæ.

Benedictus sit Deus Pater omnipotens, qui te creavit et honoravit: et benedictus sit Dominus noster Jesus Christus Filius Dei, qui te redemit et elegit: et benedictus sit Spiritus Paraclitus, qui te illuminavit, et dilatavit cor tuum in omni sapientiæ et scientiæ claritate, dilectissime David, et dulcissime domine! et benedicta sit sancta Trinitas, unus Deus omnipotens, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, qui mihi servulo suo, licet indigno, talem concessit dominum, amicum, et adjuctorem gratiæ suæ; qui mihi **86** per servum suum, beatæ memoriæ magistrum meum, ministrare clementer dignatus est: et benedicta sit potestas et regnum tuum, et filii tui, et filii filiorum tuorum, usque in generationes sæculi sempiternas; et veniat super te et super tuam generationem benedictio sanctorum in die Domini nostri Jesu Christi; cujus sanctissima voluntas [Al., utque sanctissima voluntas tua] semper vigeat, floreat et **1** crescat in corde tuo, clarissime Ecclesiæ Christi rector et defensor.

Repletus sum gaudio vestram audiens prosperitatem et exaltationem, et totus jucunditate exhilaratus, dum vestræ beatitudinis litteras accepi, legi et osculatus sum. Unde et aliquid familiarius vestræ dilectioni scribere præsumo, et illatas quæstiunculæ

a *Hædiredi*. Seu *Ethelredi* regis Northumbriæ, qui anno 796 a suis occisus est. Vide epist. 42 (nunc 47) ad Otam regem. (Apud Froben. 65.)

b Hanc epistolam duplici loco exhibuit Quercetanus; semel pag. 1141 et iterum ex ms. codice castigationem et aliquibus etiam locis auctiorem pag. 1465. Data est anno 798, ut ex sequenti colligitur. Vir doctissimus P. Ildeph. Gatelinot in sua collectione ms.

A venerabili aspectui vestro præsentare. Sciens autem scholasticæ eruditionis inquisitionem, et ecclesiasticæ disciplinæ solertiam, vestræ clarissimæ sapientiæ et dulcissimæ familiaritati gratam esse et jucundam; et quidquid urbanitatis sale conditum cognoscitur, vestris intellectualibus auribus favorabile, et acutissimis scientiæ oculis amabile esse probavimus. Unde quod scholastica tironum juvenitum flaccidis [Al., flaccinis, forte Flaccinis, seu Flaccianis, id est, ipsius Flacci] ingerere auribus solet, vestræ sanctissimæ prudentiæ dirigere ratum duximus, et inde solatia responsionis quærere, unde sophiæ flumina manare novimus; tametsi indoctas has videri interrogationes vestræ sanctissimæ sapientiæ posse fateor. Et ne mea aliquid præsumptuose rusticitas responderet [Al., meæ aliquis rusticitati præsumptuose responderet] vestrum laudabile ingenium, et præfulgens eruditionis acumen consulere tutum esse putavimus. Nam venit vermes fenestris involant æstivis, sic auribus meis insident quæstiunculæ. Et horum convenientia nunc temporum excitati de ecclesiastico more interrogant, cur septuagesimos, et sexagesimos, vel quinquagesimos ordo per dies Dominicos ante quadragesimum dicatur vel colatur?

Si respondero, Ecclesiæ hanc esse consuetudinem et Romana auctoritate hujus religionis ritum esse firmatum; minus illis videtur, auctoritate et consuetudine sola esse responsum, nisi et aliqua ratio addatur auctoritati: quia dicunt, nihil esse sine causa in ecclesiasticis consuetudinibus a doctoribus constitutum præcipuis. Maxime autem titubant illorum sensus quod numerus prædicti ordini dierum non convenit. Ubi dicunt, septuagesimos. ibi non sunt septuaginta dies usque ad resurrectionem Domini nostri Jesu Christi. Similiter nec ubi sexagesimus numerus notatur in diebus Dominicis, nullatenus computo dierum convenit usque ad Pascha. Iterum si dico, synechocice dictam esse, id est, a parte totum; quæ quidem tropica locutio, ut vos optime nostis, Scripturis sanctis usitatissima esse dignoscitur; sicut in tribus diebus et tribus noctibus, quibus Dominus noster Jesus Christus in sepulcro requiescere legitur (Matth. XII, 40), intelligi necesse est, et multis aliis in locis: quæ omnia si dicantur, libri excedunt magnitudinem. Addunt tamen quærere cur septuaginta, vel sexaginta, vel quinquaginta in tali tempore dicantur? [Al., cur Septuagesima, vel Sexagesima, vel Quinquagesima in tanto tempore dicantur?] Audi, dum Romæ essem, quosdam dicentes magistros quod Orientales populi novem hebdomadas, et Græci octo, et Latini septem jejunare soleant; et inde consuetudinem Romanam surpsisse Ecclesiam, septuagesimos, sexagesimos, et quinquagesimos [Al., ex eam e corpore epistolari eximi volebat, et referri inter Opera liturgica Alcuini. Ego tamen eandem, ne tot alias de variis quæstionibus dogmaticis, moralibus, philosophicis, ac astronomicis disserentes distrahi oporteret, hic retinendam esse censui.]

c Alia inscriptio pag. 1141 prioris edit. habet: *Ad Carolum Magnum Galliarum imperatorem.*

sæcundum Romanam Septuagesimam, Sexagesimam, A et Quinquagesimam] nuncupare Dominicos. Hoc quia a talibus non audiui magistris, quorum auctoritati me tradere auderem, omnino confirmare non fui ausus. Quapropter adhuc restat aliquid quærendum quod tempori conveniat et rationi concordet, et numero non adversetur. Videtur enim mihi septuagesimus dies dici posse propter decem hebdomadas, quæ sunt ab ipso die usque ad clausum Paschæ [At., Pascha], quo die alba tolluntur vestimenta a nuper baptizatis. Igitur et in Apostolo legimus: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen* (Rom. v, 14); et significat, usque ad ultima tempora legis, quæ per Moysen data est, et decurrit in Christi Dei nostri tempora. Porro sexagesimus inde dici potest, quia sexaginta sunt dies usque ad medium Paschæ, quod B erit feria quarta paschalis hebdomadis. Quinquagesimus vero, qui decurrit usque in diem sanctam resurrectionis Dominicæ. Quadragenarius etiam numerus cum 87 Dominica sua currit ad mysticum Pascha Hebræorum, quod Dominus noster Jesus Christus cum discipulis suis celebravit, et nos dicimus Cœnam Domini.

Nec typica interpretatio his discordare videtur rationibus. Nam septenarius Spiritui sancto convenire multis in locis sacræ Scripturæ noscitur. Unde et post septem hebdomadas Spiritus sanctus missus est de celo in igneis linguis super centum viginti nomina credentium (Act. ii, 3); et septem dona sancti Spiritus legimus in propheta (Isa. xi, 2, 3). Et tunc maxime, dum alba tolluntur a baptizatis vestimenta, C per manus impositionem a pontifice Spiritum sanctum accipere conveniens est, qui in baptismo omnium receperunt remissionem peccatorum; et per septem dies in angelico [At., evangelico] castitatis habitu et luminibus cœlestis claritatis sanctis assistere sacrificiis solent. Et senarius numerus perfectioni vitæ nostræ concordat, quia in sex diebus omnia opera perfecta fecit Creator omnipotens (Gen. i, 31, ii, 1). Et ipse senarius numerus, sicut vestra doctissima novit sagacitas, partibus suis perfectus est. Et quinarium numerum per decades ductus, ad resurrectionem Domini nostri Jesu Christi concurrat, significans nobis remissionem omnium peccatorum esse, et justificationem vitæ in Christo. Quadragenarius D vero per decades quater ductus, pœnitentiæ typum tenere multis in locis constat. Unde et ipse Dominus noster quadraginta diebus jejunavit (Math. iv, 2), cujus prædicationis prima fuit: *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum* (Math. iii, 2). Et sicut Moyses legem, Elias prophetiam (Exod. xxxiv, 28; III Reg. xix, 8), ita ipse Dominus noster evangelicam prædicationem quadraginta dierum jejuniis dedicavit. Et ut vestra novit ingeniosa et præclara in omnibus philosophorum disciplinis prudentia, quam mirabiliter quadragenarius numerus, qui pœnitentiæ, ut diximus, convenit, si per suas partitur divisiones, et per partes suas crescit, usque ad quinquagesimum pervenit, qui est remissionis numerus; quia per

pœnitentiam ad remissionem peccatorum nostrorum nobis festinandum est.

Sed et aliquid mirabile in hac consideratione et convenientia senarii numeri inveniri potest; et quodammodo principium hujus computationis mirabili sine concordat in regulis numerorum. Igitur inter septuagesimum et sexagesimum sex reperiuntur dies; similiter inter sexagesimum et quinquagesimum; etiam inter quinquagesimum et quadragesimum senarius invenitur numerus, et fiunt ter sex, et faciunt decem et octo [At., dies octodecim]. Qui numerus, si rationabiliter consideratur, et dividitur in tres partes æquales, erunt ter sex; et est ratio simpli ad duplum, et significat simplam mortem Dei Christi ad duplam nostram. Quia nos duabus mortibus fuimus obnoxii, id est, animæ et carnis [At., corporis]. Ille vero simpla morte sua et innoxia, duplam destruxit nostram, et simpla resurrectione sua duplam ostendit nobis [At., nostram], et perdonavit; unam nunc in anima, alteram in die magno adventus sui in corpore, ut sit tunc unus homo gloriosus corpore et anima, qui prius unus fuit mortalis anima et corpore; anima peccato, corpore corruptione.

Similiter, et si finis consideratur calculationis, convenienter huic rationi videtur concordare. Nam inter quintam feriam cœnæ Dominicæ, in qua quadragenarius numerus decurrit, usque ad resurrectionem Domini, id est, Dominicam diem, quo quinquagenarius numerus pervenit, duo sunt dies. Item a Dominica resurrectionis Domini [At., diem], usque ad quartam feriam, quo sexagesimus numerus pervenit, duo sunt dies. Item a quarta feria usque ad sabbatum, ubi septuagesimus numerus impletus est, duo sunt dies. Hi vero dies si junguntur, duo et duo et duo, faciunt sex. Et iste senarius si dividitur in duo et quatuor, eadem simpli et dupli ratio invenietur in eo. Ita hæc concordia pertinet ad resurrectionem Domini nostri Jesu Christi: illa prior ad passionem, in qua redempti sumus, et in ista justificati, sicut beatus Apostolus ait: *Christus passus est propter redemptionem nostram, resurrexit autem propter justificationem nostram* (Rom. iv, 25). Potestis ex hac speculatione vestris demonstrare familiaribus, quam jucunda est et utilis arithmeticæ disciplinæ cognitio; quam et vestræ 88 diligentæ bene notam, et per vos aliis cognitam esse credimus. Plura hinc [At., plurima ex hinc] dicere potui, sed nolui chartulæ excedere modum: et maxime quia non ignoranti scripsi, sed ei qui hæc omnia optime novit. Ideo per paucis prælibavi verbis, quia vobis hæc omnia esse notissima sciebam. Et ut dictum est, cum sapiente paucis utendum est verbis (Eccle. v, 1). Et, *Beatus, qui loquitur in aurem audientem* (Prov. xx, 12), id est intelligentem. Mihi itaque in fine epistolæ cum regina Saba dicendum est: *Beati viri tui, et beati servi tui: Hi qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuit, et posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum*

nam : et constituit te regem, ut faceres iudicium et A
justitiam (III Reg. x, 8 et 9).

• EPISTOLA LXXXI ^b.
AD ALBINUM ABBATEM.

Carolus Magnus respondet priori epistolæ de ratione
Septuagesimæ.

Carolus, gratia Dei, rex Francorum, • imperator
Longobardorum, ac patricius Romanorum, dilectis-
simo magistro, nobisque cum amore nominando Al-
bino abbati in Domino nostro Jesu Christo æternam
salutem.

Pervenit ad nos epistola missa a religione pru-
dentia vestra, quæ post laudes et benedictiones om-
nipotentis Deo debitas, nobis et progeniei nostræ,
benedictionem optabilem cum summa benevolentia
[Al., summamque benevolentiam] detulit. Post hæc
textus illius inquirendo subsecutus [Al., subjectus]
est, cur Septuagesima et Sexagesima, nec non et
Quinquagesima in ordine per dies dominicos ante
Quadragesimam dicatur, vel scribatur. Inde arrepta
ratione per campos arithmeticæ artis, quidquid ex
hac re vestra sensit industria, se extendendo nobis
pleniter significare studuit [Al., statuit]. Sed dum
mens nostra huc illucque discurreret, solerti inda-
gatione consideravimus, non solum infra [Al., intra]
prescriptos a vobis dies, sed etiam per singulas
hebdomadas, nec non et per totum anni circuli
[Gold., circulum] spatium [Gold. om. spatium], per
intervalla horarum ac punctorum seu momentorum;
mysteria numerorum posse ab his qui hujus artis
peritia imbuti sunt reperiri. Unde quia tuæ charitati C
placuit nostram regalem aulam hac de re consulere,
quidquid inde sensit [Al., sensit] nostra serenitas,
sermone commatice tibi patefacere non negamus [Al.,
negavimus].

Exigente igitur inquisitione, et consideratione que-
rendum est, cur [Al., considerata, cur; Gold., con-
siderata ratione cur] alii sex, alii septem, alii octo,
nonnulli vero novem abstineant hebdomadas? Argu-
mentum sensus nostri tuæ familiaritati per hos api-
ces significare studemus. Qui enim [Cod. ms. S. Em-
merami, Quod sic solvendum est; qui enim] sex
hebdomadas observantes se abstinentiæ tradunt, sub-
tractis sex diebus dominicis, in quibus jejunare mi-
nime licet, decimas dierum dantes [Gold., dantes
dierum] corporis sui, triginta sex dies, sicut beatus
Gregorius mirabilis doctor edocet, jejunant; et hoc
tempus, licet in ipso duo superesse videantur dies
usque ad sanctam Resurrectionem, Quadragesimam
doctoribus sanctæ Dei Ecclesiæ 89 nominari placuit.
Religione vero crescente a Telesphoro pontifice, qui

• Hanc epistolam, quamvis jam a nobis inter
opera B. Caroli Magni recusam, hic exhibemus pro-
pter arctam ejus cum præcedenti et sequenti epistola
connexionem. (Apud Froben. epist. 66.) Edit.

^b Epistola. Edit. Quercetani, pag. 1147. Hic eam-
dem castigatiorem exhibemus ex codd. Salisb. et
S. Emmerami. Utramque de Septuagesima epistolam
scriptam esse anno 798 existimo, quo etiam Alcuinus
huic Caroli epistola respondit per epistolam sequen-
tem. Occasionem de ea re inquirendi præbuerunt
ejus discipuli, • eorum tunc temporum convenientia

post Petrum apostolorum principem nonus in sancta
Romana Ecclesia claruit, septem hebdomadæ in ab-
stinentia dedicatæ sunt; et hoc tempus, quo alio no-
mine rectius vocari quam Quinquagesima in ordine
rationabiliter debuerit [Al., debuit; Gold. vocare,
quam Quinquagesimam... debuerunt]? Ex hinc et
deinceps collecta ratione, qui octo hebdomadis [Al.,
hebdomadas; Gold. addit : observare studuerunt,
Sexagesimam gradatim], Sexagesimam gradatim
nominaverunt. Similiter qui novem, Septuagesimæ,
juxta præfatam rationem, nomen imposuerunt, et
non ob numerum [Al., ordinem numerorum] hebdoma-
darum vel dierum, sed tenorem nominis [Al., num-
meris] servantes hæc nomina censuerunt [Al., com-
posuerunt]. Velut, siqui nunc fuissent, qui decimam
B hebdomadam addere pro aliqua justa ratione voluis-
sent, et propter numerum hebdomadarum decagesi-
mam [Al., Decimagesimam], seu quolibet alio no-
mine, vel propter numerum dierum Septuagesimam,
vel octuagesimam, ordine servato vocabulorum, tra-
mite recto pergendo nuncupare debuissent.

Quia igitur, gratia divina opitulante, prout nobis
visum fuit, de nomine Septuagesimæ et Sexagesimæ
[Al., Quadragesimæ], ac Quinquagesimæ, tuæ chari-
tati scripsimus, nunc stylo percurrente de obser-
vantia et cultu harum (hebdomadarum) juxta capa-
citatem [Gold., sagacitatem] sensus nostri tibi scri-
bere curavimus. Quinquagesima vero ideo dicitur,
et observatur a nonnullis, ut et decimas dierum, je-
junando, omnipotenti Deo offerre valeant, et imitari
C Dominum nostrum Jesum Christum, qui quadraginta
diebus jejunium sacratissimum implevit. A Quin-
quagesima namque usque in Pascha septem hebdoma-
dæ sunt, quæ faciunt dies quinquaginta : ex
quibus si octo dies dominicos subtraxeris, in quibus
jejunium non licet observare, remanent quadraginta
duo dies, et hi duo dies, quinta [Gold., sexta, men-
dose] videlicet et septima feria, qui quadragenarium
numerum excedunt, apud quosdam jejunio dedican-
tur; apud quosdam in veneratione [Al., refectione]
propter Cœnam dominicam et sanctum Sabbatum
habentur. Sexagesima autem, ut æstimamus, pro-
pterea a nonnullis observatur, ut et decimas dierum
corporis sui [Al., corporibus suis] omnipotenti Deo
dare possint, et Dominum nostrum Jesum Christum
D in quadragenario numero particulatim jejunando
imitari, et ut primam, vel quintam feriam a jejunio
vacare valeant. A Sexagesima quippe usque in san-
ctum diem Resurrectionis dominicæ octo hebdomadæ
sunt, ex quibus si de singulis hebdomadibus primam
et quintam feriam subtraxeris, et ipsam diem san-
excitati. • Ergo scripte fuere istæ epistolæ tempore
Septuagesimæ ejus anni.

^c Imperator. Hanc vocem non habent Codd. mss.
Salisb. et San-Emmeramianus; nec exstat apud Gol-
dastum, qui hanc epistolam edidit Constitut. imp.,
tom. III, pag. 157. Omittitur quoque in Chron. Cen-
tulensi, apud Pouget., pag. 624, not. a. Et bene,
nam data est hæc epistola antequam Carolus impe-
rator fuisset declaratus, ut diximus in not. antecede-
dente.

etum Paschæ, quadraginta tantum dies remanent in abstinentia. Melchisedes vero natione Afer, vir per omnia apostolicus, tricesimus quartus post sanctum Petrum, cui successit beatus Silvester in cathedra [Al., cathedram] apostolicæ dignitatis; hic constituit ut nulla ratione, in prima vel quinta feria, jejunium quis de fidelibus agere præsumeret. ^a Nam cur in prima feria jejunium ipso tradente solvatur, non est necessitas texendo replicare. Quintam vero arbitrati sumus, propter magna mysteria, quæ in ea continentur, ab eo solutam. In ipsa namque sanctum chrisma conficitur ad abluendas totius mundi primæ originis culpas [Al., abluendam.... culpam]; in ipsa reconciliatio fit pœnitentium; in ipsa Redemptor omnium cœnando [Al., redemptio omnium cœnando] cum discipulis panem fregit, et calicem pariter dedit eis ^b in figuram corporis et sanguinis sui, nobisque profuturum magnum exhibuit Sacramentum (*Matth. xxvi, 26, 27*). Eo videlicet die, post multa mysteria, Deus et Dominus noster Jesus Christus, videntibus sanctis discipulis suis gloriosa Ascensione cœlos penetravit (*Luc. xxiv, 51; Act. i, 9*). Sed ne diutius sermo protrahatur; multa te legisse de hac solemnitate in sanctorum venerabilium orthodoxorum Patrum dictis non ignoramus. Septuagesima denique, ut æstimamus, propterea ab aliquibus observatur, ut et decimas dierum Deo [Al., Domino] dare queant; et prima vel quinta, nec non et septima feria jejunium solvere [*Gold.*, observare *mendose*] possint. A Septuagesima vero usque in Pascha, novem hebdomade sunt, quæ faciunt dies sexaginta quatuor [*Gold.*, tres], e quibus, si de unaquaque hebdomada tres præfatos subtraxeris dies, et Paschalem sacrificatissimum, triginta sex in abstinentia [Al., abstinentiæ] remanent dies. Hi vero Sabbatum, in quo Deus ab omnibus operibus requievit (*Gen., ii, 2*), non solum ob superstitionem Judæorum, nec propter mandata legalia Veteris Testamenti, quæ sunt umbra futurorum, sed ne cum Judæis scandalizent [Al., scandalizentur; *Gold.*, sabbaptizentur], jejunium solvere [*Gold.*, observare, *mendose*] conantur. Ea præcipue causa est, quia vesperscente ipso die, gaudium ⁹⁰ sanctæ resurrectionis in fidelibus honorifice celebratur. Sed quia unusquisque in suo sensu abundat (*Rom. xiv, 5*), sive hoc, sive aliud sit, salva fide et religione nihil præjudicamus [Al., præju-

dicavimus; al., prohibetur; al., prædicavimus].
^a De hoc autem, quod chartula prosecuta vestra retulit, quod plurima hinc dici possint, sed noluisse te excedere modum chartulæ, et maxime quia cum sapienti paucis utendum sit verbis, ita et nos versa vice paucis pauca rescripsimus. Quod autem usurpatis verba reginæ Sabæ ad Salomonem de beatitudine servorum qui nobis assistunt, et audiunt verba sapientiæ nostræ, si hoc verum fore scitis, venite, assistite, audite, et pariter in Domino in pratis vernantibus varietate florum Scripturarum jucundantes delectemur.

^a EPISTOLA LXXXII.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 798.)

^B Respondet ad epistolam præcedentem, et lunaris saltus supputationes mittit.

Optabilis [Al., et *cod. Vat.*, optata mihi] et diu desiderata vestræ bonitatis litterarum facies subito effulsit, permultoque tempore avidos videndi oculos sanctissimi vestri nominis apices refecerunt. Et, licet aliquid reprehensibile sequenti serie de meis cantitassent litterulis, tamen omnia melliflua dulcedine hausi, dum hoc desiderabile et multum mihi amabile in primo capite nomen apparuit. Gratissimum mihi etiam fore fateor [Al., fatebor], ut vel sic beatitudinis vestræ syllabas mererer osculari: ut quod perpetua et inviolata non potuit promereri dilectio, saltem reprehensionis materia subito extorqueret: sciens meliora esse vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. Nec mirum si tarditas aselli sustineat in dorso flagellum. Ego tardus, ego mei ipsius [*Cod. Vat.*, egomet ipsius] immemor, vestrorum forsitan digne puerorum sustinui flagellum. Entellus senior effeto corpore dudum cæsus deposuit suos: ætate florentibus cedit illos indui. Ideo aliquis illorum senioreni ingenti pugno percussit, ita ut caligo obversaretur oculos senioris; et vix resumptis viribus frigidus circa præcordia recaluit sanguis. Et ut ad rem veniam, ac ignorantæ fomentis caput percussi medicari incipiam: ego imperitus, ego ignarus, nesciens Ægyptiacam scholam in palatio Davidicæ versari gloriæ: ^c ego abiens Latinos ibi dimisi. Nescio quis sabintroduxit ^d Ægyptios. Nec tam indoctus fui Memphiticæ supputationis, quam benevolus Romanæ consuetudinis. Annam cum nato Christo, et crescente luce initiare

^a Nam cur... In *Cod. ms. San-Emmeramiano* ita legitur: *Nam quæ in prima feria jejunium non fiat ipso tradente Salvatore, non est necessitas texendo replicari.*

^b In figuram. *Cod. ms. S. Emmeramianus*, et *Goldasto*: *In figura*. Hæc non intelligenda sensu calvinistico, sed catholico, uti explicantur in opere *D. Arnaldi*, de Perpetuitate fidei, tom. I, pag. 765.

^c De hoc autem. Hanc clausulam, quæ deerat in *Editis*, addidimus ex *Cod. ms. Salisb.*, *Goldasto*, *loc. cit.*, pag. 138, et *D'Acherio*, *Spicil.* tom. IV, pag. 470.

^d Hæc epistola apud *Canisium* 13, apud *Quercetanum* 9, (apud *Froben.* 67) numeratur; ibi mutila; hic integra. Accedunt nunc emendationes nonnullæ ex *cod. ms. Reg. Vat.* n. 226.

^e Hic finis est epistolæ apud *Canisium*.

^f *Ego abiens*. E schola nempe palatina *Turonos*.

⁹³ Ægyptios. Quinam fuerint Ægyptiaci illi præceptores, conicere mihi videor ex carmine *Theodulfi Aurelianensis episcopi* ad *Angilbertum*: quo in carmine *Scottum* quemdam in aula degentem ac docentem falsis amarulentisque diceriis impetit. Nam *Scotti* ex *Hibernia* orti olim sequebantur *Paschalem circulum Alexandrinorum*, qui *Pascha* lunæ quartæ decimæ die, si quando in *Dominicam* incidisset, celebrabant. Et forsitan is erat *Clemens Scottus*, quem in *Gallia* ad docendum fuisse relictum a *Carolo*, tradit *monachus Sanct-Gallensis* initio libri primi. *MABILLONIUS Act. SS. sæc. iv part. 1, præf.*, pag. xxxi.

secundum Latinos volens, non cum Ægyptiis, qui tenebræ interpretantur, a supervenientibus tenebris ordiri: quia scio, me olim cum Moyse **91** tenebras Ægyptiorum relinquere, et modo in terra repromissionis, lucis et lætitiæ cum Jesu duce nostro libertate honoratus stare, et nullatenus, secundum quod dux meus, imo et Dominus noster dixit, iterum ad Ægyptias redire tenebras.

Unde miror cur pueri vestri annum legitimum a mense Septembrio incipere velint, et partem transacti decennovennalis sequenti connectere circulo, caudam vertentes in caput: et non magis omnibus lunæ et siderum augmentis, vel detrimentis explosis, ad novum annum et ad caput supervenientis circuli omnino libere intrare. Libet tamen interrogare hos ipsos pueros, an convenientius videatur unius anni ætates lunares pro regularibus habere et hoc primi anni; vel etiam duorum annorum, id est novissimi circuli decennovennalis, et primi sequentis? Et utram rationi vicinius sit, in fine circuli decennovennalis saltum interserere, vel in medio quolibet anno? Etiam et hoc velim scire, quomodo computare velint ætates lunares a quinto decimo Kalendas Maii, ubi quarta decima luna a novissimi anni fact, usque ad Septembrium mensem, in quo mense quinta apud Ægyptiacos pueros cantatur? Quomodo fieri possit ut altera luna semper habeat triginta dies, altera undetriginta, et singulares per omnia in illis mensibus firmiter stare valeant. Et, ut reor, quod in Latinis reprehendent, hoc etiam et in Ægyptiacis inveniant. Et forte, quod in Novembrio nolunt fieri, necesse est in alio quolibet mense invenire. Nec ego cum quolibet contentiosam funem trahere velim, nec me quæstionculis inserere aliorum. Unusquisque in suo sensu abundet.

Quod vero in fine epistolæ familiariter [et salubriter] me admonere curastis, ut, si quid humilliter emendandum sit, corrigatur; nunquam fui, Deo donante, in errore meo pertinax, nec de meis confidens sensibus. Nec talis ut meliori sententiæ facile acquiescere non valerem, sciens, dictum esse, sæpius auribus quam lingua utendum. Hoc omnino vestram sentire sapientiam obsecro, non vobis quasi nescienti, sed quasi probanti scribere: nec quasi ignoranti, sed magis corrigenti, dirigere parvitatæ meæ sensus. Nec vero evangelica vidua duo minuta injectit gazophylacio (*Marc. xii, 42*) propter indigentiam templi, sed propter devotionem suam. Nec nostra humilitas Deo donaria offert, quasi non habenti, sed magis omnia possidenti (*II Cor. vi, 10*). Ita etiam parvitas mea non indigenti, sed multum melius intelligenti vobis, si quid scribere tentavero, faciendum veraciter agnosco. Gloria patris filius sapiens (*Prov. xiii, 1*).

Quod vero nota repetere indignum dixistis [Cod.

^a *Novissimi anni.* Nempe proxime elapsi 797, quo luna quarta decima incidebat xv Kal. Maii, juxta circulos decennovennales Ven. Bedæ. Hæc igitur epistola scripta est anno 798.

A *Vat., duxistis*], nescio quid flaccina rusticitas divisa [Cod. *Vat., Davidicæ*] sapientiæ ignotum ingerere valeat. Sed si nota et olim audita non licet inferre, quid faciemus de literis, syllabis etiam, et verbis, quibus uti nobis necesse est quotidie; nisi novæ grammaticæ artis regulas excogitare incipiamus? Jam mihi multum melius fuit, super mensam deliciarum vestrarum panem manducare mundissimum, quam cum Menalca in pistrinio grana tritici computare, unde panis conficiatur. Si placet, intremus paululum calculatorum pistrillas, vel mathematicorum fuliginosas coquinas: et proferemus unde olim cognita, nunc pene oblita, juxta Virgilii vestri prophetiam. Nam

..... sæpe ego longos

Cantando puerum meminì me condere soles.

Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoque Flaccum
Ipsa fugit. ....

Tamen, ut ad inquisita chartulæ vestræ respondeam, non sapientiæ divitiis suffultus, sed vestræ auctoritatis litteris instinctus, gremio pietatis vestræ protegendo, pauca de ratione multiplici saltus subjicere curabo. Primum ponam quod in doctorum didici libris; secundo, quod ratione suadendo [Cod. *Vat., suadente*] investigare valui; tertio, quod ex mathematica quondam audita meminisse potui **92** disciplina. Quatenus multiplici modo multiplex lunaris saltus enodetur, Salomone dicente: *Funiculus triplex difficile rumpitur (Eccle. iv, 12)*. Item dum de sapientia loquebatur intulit dicens: *Unde eam tibi hodie tripliciter ostendi (Prov. xxii, 20)*. Hos ego sensus, sagacissime naturalium rerum inquisitor, et rationis cujuscunque causæ devotissime investigator, domine mi David, vestræ auctoritati dirigere studui; non jactantiæ typo clarus, sed humilitatis officio devotus, vestris sanctissimis paratus obedire præceptis. Et si dignum earum litterarum, acutissime [Cod. *Vat., acutissimis*] oculorum obtutibus invenire possis, gratias Deo omnium donorum [*Edit., donatorum*] largitori mihi agendum scio. Si quis aliter quam meruisti citim penna perscripserit, mihi putandum [imputandum] esse fateor: vestræque pietatis [gremio] protegendo, et eximie bonitatis calamo corrigendum.

D Has vero lunaris saltus supputationes aliquas [Add., quas], in alterius chartulæ distincte notavi, ut prædixi, ex lectione paternorum sensuum scripsi; alias ex rationis conjectura investigavi; alias mathematicorum variis [supputationibus collegi] (*Ex Cod. Vat. Al., suspicionibus collegi*) ne ad vestræ venerandæ dignitatis præcepta tacerem, et criminis reus essem, si inobediens tantæ auctoritati viderer. Sciens vos multoque verius et sagacius hæc omnia intelligere et investigare posse, tamen Flaccina rusticitatis officia non abnegavi, ut facerem quod ju-

^b *Alterius chartulæ.* Hæc chartula ab dubio illa est quam infra inter Opera philosophica exhibemus ex ms. reg. Suec. Bibl. Vat. n. 236. Vide etiam infra epist. 84 (nunc 100).

sistis, mercedem obedientiæ expectans, non injuriam reprehensionis sperans, quia assueta vestri cordia bonitas nunquam immutari potest, sed inviolata manet, et semper ad meliora proficiens, donec ad æternitatis, Domino Deo Dei Filio miserante, cum multiplici meritorum laude perveniat gloriam.

In articulo profectionis servorum vestrorum et nostræ devotionis filiorum, venerunt melliflui dulcissimæ auctoritatis ^a apices, in quibus rationabiliter ad inquisita nostræ parvitatatis respondistis, et quasi favum distillans (*Cant. iv, 11*), ita suavitatis vestræ verba legebam, in quibus et hilaritatem et veritatem agnovi, et gratias agens Deo laudavi utrumque, et sapientiæ decorem, et humilitatis vigorem, dum dignati fuistis nostræ rusticitatis chartulam audire, nec solum perlegere, sed etiam et respondere. Etiam ^B et illud amabiliter in illis bonitatis vestræ litteris scriptum reperi, quasi meis verbis dictum, qualiter regina Austri venisset audire sapientiam Salomonis (*III Reg. 1*); et quomodo acclamassem, beatos esse qui assisterent sapientiæ Salomonis; et ex his verbis me ad hanc beatitudinem provocare voluistis, quod [gratum, (*Al.*, gratiam)] habeo secundum valetudinem corporis mei, et Dei gratia præveniente et deducente me prospere ante conspectum beatitudinis vestræ. Tamen ^C etiam misericordia vestra quod hæc beatitudo, quam laudaverat regina Austri, non fuit in terra Philistinorum, sed in Hierusalem, id est, in visione pacis. Ideo supplex deprecor ut liceat Flacco tuo ad hanc beatitudinem in terra pacis et lætitiæ pervenire, non in terra dissensionis et ^B belli. Quid valet infirmitas Flacci inter arma? quid inter apros lepusculus? quid inter leones agniculus in pace nutritus, educatus, non in præliis versatus? dum præcepta Domini Dei habetis, timidus domi remaneat, ne faciat alios timere. Et Virgilius Augusto scribens

... Tu sectaris apros, ego retia servo.

Hæc preces, obsecro, veniant in cor pietatis vestræ, ut libeat vobis et liceat mihi, cum ramis palmarum (*Joan. xii, 13*) et pueris cantantibus occurrere triumpho gloriæ vestræ: et Hierusalem optatæ patriæ et templum sapientissimi Salomonis arte construitur [*F.*, constructum], assistere amabili conspectui vestro, et dicere: Benedictus Dominus Deus, qui adduxit [et reduxit] David dilectum cum prosperitate et salute ad servos suos.

• EPISTOLA LXXXIII.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 798.)

De cursu solis per signa zodiaci; et qualiter inde bissextus emergat? Laudat studium astrologiæ, arith-

^a Apices. Seu epistola Caroli de Septuagesima, quam supra dedimus. Ex hac ergo illius quoque annum, quo data est, cognoscimus.

^b Belli. Saxonici, ut interpretor, quod hoc anno 798 gestum est, et describitur ab Annalista Lambeciano et aliis, apud Pagium hoc anno, n. 4.

^c Edit. Quercet. 8 ex ms.; hic vero ex cod. ms. biblioth. Vaticane n. 226 in-8° quibusdam in locis emendatior prodit. Scripta videtur anno eodem quo altera quæ statim sequitur, in qua calculum suum de

meticæ, et omnis philosophiæ. Ad confutandum Felicem adjutores postulat, et regem ad defendendam veritatem animat.

Deo dilecto atque a Deo electo David regi, Flaccus in fide et charitate perpetuam in Christo salutem.

Dulcissima [pietatis vestræ (*Edit.*, pietas vestra)] munera mihi ^d Fredegisus servulus vester attulit. In quibus utrumque, et dilectionem agnovi in me, et sapientiam consideravi in te: quasi quodam modo quatuor dierum munera primordiales quatuor dierum creationes designarent. Et quia prima die lux condita est (*Gen. 1, 3, seq.*), prima die ^e lucis materiam ostendit mihi. Secunda Creator firmamenti pulchritudinem extendit inter aquas et aquas: secunda die in muneribus, vestimenta sacerdotalia divisionem inter corpora sacerdotum et populi demonstrare cognovi. Tertia die, terra cum ornamentis suis apparuit: tertia die, auri lætissima species, quæ gremio eruitur terræ, directa est mihi. Quarta die sol honor sæculi cum sideribus cœli inductus [*Cod. Vat.*, inditus] est; quarta die, clara quædam et rotunda in similitudinem solis species, ^f honor mensæ, allata est mihi, habens viginti septem semicirculos: qui si bis ducantur, erunt quinquaginta quatuor, propter horas lunaris cursus, quibus per singula signa currere solet: habens circulum rotundum in medio, propter solis perpetuam rotunditatem. De ejus cursu præfatus puer mihi retulit, vestram inquirere sapientiam, quomodo ^g decem horæ et dimidia singulis mensibus accrescere soleant? Cujus rei subtilis ratio est, sed vestræ sagacitati perfacilis ad intelligendum.

Sol igitur primo anno post bissextam, in initio primæ horæ noctis, intrat in Arietem, et post dies triginta et decem semis horas exiit de Ariete, hoc est, hora undecima noctis tricesimæ primæ, et secundo puncto. Et tertio puncto undecimæ horæ ejusdem noctis intrat in Taurum, et ibi moratur triginta dies et decem semis horas. Et exiit de Tauro non ab hora die [*Forte*, nona hora die] plena. Et ibi habes unam horam ex quatuor punctis in duobus signis. Et fiunt duorum signorum sexaginta dies et viginti una hora. Et decima hora diei intrat in Geminos. Et exiit de Geminis septima hora plena noctis, et duobus punctis octavæ horæ. Et tertio puncto octavæ horæ noctis intrat in Cancrum. Et exiit de Cancro sexta hora diei plena. Et ibi habes secundam horam et quatuor punctos duorum signorum. Et fiunt in Geminis et Cancro dies sexaginta et horæ viginti una. Habes [*Cod. Vat.*, Et habes] in his quatuor

incremento decem horarum et dimidiæ hic propositum defendit. (Apud Froben. epist. 68.)

^d Fredegisus. An Fridegismus is est, Alcuini discipulus, quem nomine Nathanael compellavit in epistola ad Candidum et Nathanaelem?

^e Lucis materiam. Oleum.

^f Honor mensæ. Dolium vino impletum interpretor.

^g Decem horæ et dimidia. De hac supputatione quaerit epistola sequenti, quid sit immutandum?

tuor signis horas quadraginta duas et dies centum viginti. **94** Et intrat in Leonem septima hora diei. Et exiet de Leone quarta hora noctis, et duobus punctis quintæ horæ. Et tertio puncto quintæ horæ noctis intrat in Virginem. Et exiet de Virgine tertia hora diei plena. Et habes unam horam ex quatuor punctis Leonis et Virginis. Et habent sexaginta dies hæc duo signa, et horas viginti unam. [^a Et fiunt horum sex signorum dies centum octoginta tres.] Et sunt, ut dixi, dies centum octoginta et duo. Et tertius, dies dimidius ex duodecim horis et tres horæ supra quadrantiles. Et intrat sol in Libram hora diei quarta. Et exiet de Libra prima hora diei, et secundo puncto secundæ horæ noctis. Et intrat in Scorpionem tertio puncto secundæ horæ noctis. Et exiet de Scorpione duodecima hora noctis plena. Et habes unam horam ex quatuor punctis. Et fiunt horum duorum signorum dies sexaginta et horæ viginti una. Et intrat sol in Sagittarium prima hora diei. Et exiet de Sagittario decima hora diei plena, et duobus punctis decimæ horæ. Et intrat in Capricornum tertio puncto undecimæ horæ diei. Et exiet de Capricorno hora nona noctis plena. Et habent hæc duo signa dies sexaginta et horas viginti unam. Has adde ad suprascripta signa. Et habes dies trecentos et horas centum quinque. Et intrat sol in Aquarium decima hora noctis. Et exiet de Aquario hora octava diei et secundo puncto horæ octavæ. Et intrat tertio puncto octavæ diei [*Cod. Vat.*, octavæ horæ diei] in Pisces. Et exiet de Piscibus sexta hora noctis plena. Et hæc sunt sex horæ quæ de punctis singulorum signorum accrescunt. Et habent hæc duo signa sexaginta dies et viginti unam horam. Has adde ad suprascriptos dies vel horas, et fiunt dies duodecim signorum 360, et horæ 126. Partire centum viginti horas per viginti quatuor, et fiunt quinque viginti quatuor, quod sunt quinque dies. Et erunt totius anni trecenteni sexageni et quinque dies et sex horæ, quia antea [*Cod. Vat.*, quas ante] habuisti 126 horas. Hæc sex horæ per quadriennium ductæ faciunt viginti quatuor horas, quod est unus dies, quem Latini bissextum vocant. Et si non adderetur in Februario quarto anno hæc dies, intraret itaque sol quartas decimas Kal. Aprilis prima hora noctis in Arietem: et post centum viginti annos tarditas solis, dum Arietem intrare debuisset, intrasset itaque in Taurum; ne dies triginta in centum viginti annis bissextilis auferentur cursu illius.

[Hæc et huiusmodi rationes tam suaves sunt in consideratione scientibus, ut cæteræ artes philosophiæ solent esse discenti et intelligenti eas] ^b. Nam philosophi non fuerunt conditores harum artium, sed inventores. Nam Creator omnium rerum condidit eas in naturas sicut voluit. Illi vero, qui sapientiores

^a Uncis conclusa cod. Vat. omittit.

^b Ita vera lectio restituitur ex cod. Vaticano. Corrupta enim apud Quercetanum talis erat: *Hæc in huiusmodi rationes tam suavesunt, et consideratio necessitibus, ut cæteræ artes philosophiæ solent esse di-*

erant in mundo, inventores erant harum artium in naturis rerum, sicut de sole et luna et stellis facile potes intelligere. Quid aliud in sole et luna et sideribus consideramus et miramur, nisi sapientiam Creatoris et cursus illorum naturales? Fertur itaque, Abraham patriarcham ex astrologiæ ratione creatorem Deum intellexisse et venerasse. Et exinde *Amicus Dei* appellatus est, et tentatus in fide jam fortis inventus est. Nam dicunt Hebræi exisse eum de Ur Chaldæorum (*Gen. xii, 1, et xv, 7*), id est, de igne Chaldæorum. Qui [*Cod. Vat.*, Quia] Chaldæi ignem pro Deo coluerunt. Solebat ^c magister meus mihi sæpius dicere: Sapientissimi hominum fuerunt, qui has artes in naturis rerum invenerunt. Opprobrium est grande, ut dimittamus eas perire diebus nostris.

B Sed nunc pusillanimitas multorum non curat scire rationes rerum quas Creator condidit in naturis. Scis optime quam dulcis est in rationibus arithmetica, quam necessaria ad cognoscendas Scripturas divinas; quam jucunda est cognitio cælestium astrorum et cursus illorum. Et tamen rarus est, qui talia sciro curet: et quod pejus est, reprehendunt hæc sciro studentes; et utcunq; illa naturalium rerum ignorantia inculpabilis potuisset illis esse, si divinis se ipsos tradere voluissent Scripturis, et laborare in illis in quibus vitæ æternæ cognitio consideratur. Et ut potuissent fidem catholicam veraciter defendere, et fiducialiter stare contra adversarios Christi, per quos multimodis diaboli astutia fidem catholicam impugnare studet. Et sunt modo tempora de quibus **C 95** beatus Paulus prædixit: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentes* [*Cod. Vat.*, erroris dæmoniorum in hypocrisi loquentium, etc.] *mendacium, habentes cauteriatam suam conscientiam* (*1 Tim. iv, 1, 2*).

Si vis scire quomodo accrescant singulis annis [*F.*, anni] mensibus solaris cursus decem semis horæ, multiplica decem per decem, fiunt centum, quia una hora decem habet minuta (decies vero 10 minuta faciunt centum minuta. Da unicuique die 140 [*F.*, de 30] diebus, tria minuta, fiunt 90 minuta) et remanent decem minuta. His adde quinque minuta, quæ fiunt ex dimidia hora: et sunt quindecim minuta. Hæc partire per triginta, faciunt tricies dimidium minutum quindecim minuta: et accrescunt quotidie in triginta diebus tria minuta et dimidia pars unius minuti. Et si scire vis quantum quotidie crescat ad bissextum, partire quinque minuta in triginta, fiunt sexies quinque. Sexta pars unius minuti accrescit quotidie, ut dimidia hora fiat per mensem unum. Hanc dimidiam horam duc duodecies et fiunt sex horæ. Has multiplica in quatuor; quater sex fa-

scienti et intelligentias.

^c *Magister meus*. Egbertus, an. Elbertus? archiepiscopus Eboracensis. Vid. epist. ad Eanbaldum, (a Malmesb.). lib. 1 de Gest. Reg., cap. 3.

ciunt viginti quatuor, quot sunt horæ unius diei [Supple qui]. Per quadriennium accrescit, ut bisextus fieri possit. Et sunt in quarto anno 366 dies. Qui senarius numerus multum valet in circulo anni. Nam 360 sunt [F., sunt ex] sexies sexaginta. Qui sexagenarius, si per denarium partitur, invenies sexagenarium numerum per denarium esse perfectum, sicut senarius per unitatem. Nam unum, duo et tres, sex faciunt. Et est perfectus numerus in partibus suis. Ita sexagenarius quamdam perfectionem habet, ei partitur per denarium numerum. Nam semel decem, et bis decem, et ter decem, sexaginta sunt. Nam quantum valet in primo versu numerorum senarius, ut perveniat ad decem, tantum valet in secundo versu numerorum sexagenarius, ut perveniat ad centum. Quinque vero dies, qui supersunt tricenis sexagenis diebus in singulis mensibus, est sexta pars mensis uniuscujusque. Sex vero horæ, ex quibus quarto anno sexta dies accrescit, habent perfectionem suam in partitione senarii numeri, sicut paulo ante præfati sumus. Et sicut Creator æquissimus in sex diebus fecit omnia opera primordialis mundi, ut significaretur in perfectione numeri senarii, omnia in naturis suis fecisse eum perfecta. Et ille ipse Creator magnus, admirabilis, perfectus est in natura sua: cui complacuit [Cod. Vat., placuit] omnia in senarii numeri perfectione perficere. Unde et sexta die creatus est homo, perfectus anima et corpore: propter quem omnia creata sunt, quæ sex diebus condita esse leguntur. Unde et ipse Deus, Dei Filius, qui est virtus et sapientia Dei (I Cor. 1, 24), sexta ætate mundi venit in mundum salvare hominem, quem sexta die creavit. Ita senarius numerus, et in conditione primordialium creaturarum et in successione sæculorum, quæ sex ætatibus cucurrerunt, et quod sexta ætate venit Filius Dei humanum genus reparare ad pristinam dignitatem conditionis suæ, multum valet.

Tales rationes, o dilectissime [et dulcissime] David, vobis mihi scribendæ sunt, non rusticis quibuslibet, in quibus sapientiam tuam eruditam esse scio, et quæ tibi placere omnino agnosco: ut gaudeat mens tua in rationibus rerum, sicut mea multum gaudet tibi sæpius talia dirigere. Benedictus Dominus Deus in donis suis, qui tibi clarissimam divinæ legis scientiam, et jucundissimam naturalium rerum concessit cognitionem. Cujus ineffabili pietati nobis omnibus continuæ ex tota voluntatis intentione agendæ sunt gratiæ, quod læta nobis perdonavit dominum et rectorem. Et assiduis precibus illius piissima potentia postulanda est, quatenus longæva prosperitate et salute te nobis conservare dignetur, a desiderantissime David.

Nuper venit mihi ^b libellus a Felice infelico dire-

^a *Desiderantissime David.* Hic finis est epistolæ in cod. Vaticano; unde suspicio mihi oriri possit, in subsequentibus novam incipere epistolam, quæ hic ex incuria scriptoris subnexa sit priori.

^b *Nuper . . . libellus.* Quo nempe Felix respondet epistolæ Alcuini charitatis calamo scriptæ. Petit hic

Actus, cujus, propter curiositatem, cum paucis paginolas legendo percucurri, inventi pejores hæreses, vel magis blasphemias, quam ante in ejus scriptis legerem. Asserens Christum Jesum nec filium Dei esse verum, nec etiam verum Deum esse, sed nuncupativum. Non intendens quid prædicator egregius de divinitate ⁹⁶ Christi ait: *Quorum patres, ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. ix, 5). Et spero plura ibi inveniri posse, quæ fidei catholicæ adversari videantur. Si nihil aliud inveniat contra fidem catholicam, hoc solum sufficit sibi ad perditionem sui. Væ mundo ab scandalis (Matth. xviii, 7)! Ecce! qui adoratur ab angelis in cœlis, negatur in terris ab hominibus verus esse Deus. Hujus vero libri, vel magis erroris responsio multa diligentia et pluribus adjutoribus est consideranda. Ego solus non sufficio ad responsionem. Prævideat vero tua sancta pietas huic operi tam arduo et necessario adjutores idoneos, quatenus hæc impia hæresis omnimodis extinguatur, antequam latius spargatur per orbem Christiani imperii, quod divina pietas tibi tuisque filiis commisit regendum, atque gubernandum. Surge vir, a Deo electe, surge filii Dei, surge miles Christi, et defende sponsam Domini Dei tui. Cogita de sponsa tua, si quis eam exhonore velit, quam patienter tuus hoc sufferat inimicus. Considera quoque quod injuria filii tui in te perveniet; quomodo non multo magis injuria et opprobrium Filii Dei Salvatoris tui, protectoris tui, largitoris omnium honorum totis viribus vindicanda est tibi? Sta viriliter pro ea, quam accepisti a Deo tua regendam et conservandam, quatenus potentia sæcularis tibi proficiat in spiritalis gloriæ divitias.

c EPISTOLA LXXXIV.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 798.)

Epistolæ Caroli Magni respondet de carmine conficiendo, de apparitione stellæ Martis, de libello Felicis refutando, de quæstionibus a filia sibi motis, de supputationibus secundum Ægyptios emendandis.

Domino dulcissimo et vere dilectissimo David, magifico atque a Deo coronato regi Flaccus veteranus miles perpetuam salutem.

Lætissima mihi litterarum vestrarum chartula occurrit, febricitantem refocillans, dormientem resuscitans, imo et inertię morbo torpentem ad antiquas studens reformare vires, et dulcem versificationis melodiam inter horribiles armorum strepitus, et inter raucos tubarum sonitus admonuit miscere: quatenus truces animorum motus aliqua musicæ suavitatis melodia ⁹⁷ mulcerentur: etsi vestræ mentis nobilissima stabilitas in una eademque soliditatis arce [Al., archa] perpetually permaneat, et in medio æquitatis libramine inconcussa fortitudine vigeat.

Alcuinus, ut pluribus committatur erroris confutatio; præsertim Leoni papæ, Paulino, Richbono et Teudulfo, prout habetur in epistola sequenti.

^c Hæc epistola 11 est apud Canisium; 4 apud Quercetanum, qui prioris defectus ex ms. supplevit. (Apud Frohen. 69.)

Tamen, ut puerorum scævità vestrorum cõfuslibet carminis dulcedine mitigaretur, voluistis; etiã et hoc ipsum sapientissimo consilio prævidiatis; quia sæpe iratã mentis asperitas salubris consilli non invenit effectum [Al., affectum], sicut assidua quoque mollitès animi enervare solet fortitudinem. Sed inter hæc morborum genera medio tramite prudens temperamentum consistit, inde tumentem furorem mitigans. hinc desidem animum erigens; et via regia in pacis consilio cuncta componit. Quod militantibus virtutis genus maxime necessarium esse, in antiquis historiarum libris legimus; ut cuncta sapiens temperantia, quæ agenda sint, regat atque gubernet. Nam tria videntur in hoste consideranda, virtus, dolus, pax. Primo, an publica virtute vinci valeat adversarius? Sin autem, ad fraudes et ingenia doli res referenda sit. Et si nec hoc proficit, tunc pacis consilio inimicitiarum odia esse delenda videntur. Tamen si immites animos aliquid Flaccina [Al., Flacciana] valeat fistula mulcere, omni sollicitudine esse reor, secundum opportunitatem temporis et personæ, perficiendum; Ego vero Flaccus tuus interim vado perficere fideliter cum omni instantia quod vestra dulcissima auctoritas mihi per ^a Magamfredum [Al., Magenfredum] fidem vestrum demandare voluit. Et sciat certissime bonitas vestra quod nullos majus desiderium habet, sicut justum est, vestri auxilii supplementum implere.

Igitur amicus dicitur, quasi animi custos; id est, qui animum amici sui cum omni sollicitudine fidei studet custodire integrum, quatenus nullatenus sacram intellectiæ jus alicubi violetur. Et hoc rari sunt, qui intelligunt. Pene unusquisque secundum animi sui qualitatem, non alterius animi, qui amicus est suus [Al., hujus], satisfactionem, amicitiam custodire querit. Et si hoc in amico [Al., animo] et cõequali diligenter observari debet, ut inviolata animi integritas permaneat illius; quanto magis in Domino, et in tali persona, quæ [Al., qui] suos subditos omni honore exaltare et gubernare amat? Veterum igitur proverbialis fulget sententia: *Amicus diu queritur, vix invenitur, difficile servatur.* Et in sacra Scriptura: *Amico fidei nulla est comparatio* (Eccli. vi, 15).

¶ Nunc igitur, quam diu quæxivimus inter Martia tela, Martis stella subito effulsit, quam sol diutissime tenuit, sed Nemei leonis terrore reliquit: qui ob memoriã Herculeæ fortitudinis cõelo inditus [Al., ludatus] esse refertur, traditaque est Cancro per bi-

^a *Magamfredum.* Idem forte is est de quo in epistolis 37 et 105 (nunc 42 et 133).

¶ Ex his colligere licet (ait Canisius) anno 799 scriptam esse hanc epistolam. Tunc enim stellam Martis iterum comparuisse sibi gratulati sunt mathematici illius temporis. Neque enim hunc locum Alcuini aliorum traho. Engolismensis in Vita Caroli Magni: «Hoc anno, id est, ab incarnatione Domini 799, sidus Martis a superioris anni Julio usque ad hujus anni Junium usquam in toto cõelo videri potuit.» Et hoc est quod Alcuinus ait: *quam sol diutissime tenuit, sed Nemei leonis terrore reliquit.* Nam 23 vel 24 Julii sol Leonis signum init. CANISIUS. — Sed detectionem stelle Martis anno 798 mense Julio, postquam ab

A *menstres* [Al., per menses tres]; ^c et diverso pergens itinere, retrogradam cito illam erit facturus. Addidit se quoque splendida facie Cunicula, medicis præmia expectantibus multum amabilis. Cur vero tanto tempore sol eam habuisset absconditam, causa est, ut veteres voluerunt, radiorum solis, qui, ut fertur, inæquales planetarum cursus efficiunt. Et ideo forte errantes dicuntur, quia certum semper et unius modi cursum non habere noscuntur. Quod si ita est, ut aliquibus placet calculatoribus, dicant Ægyptiaci pueri, cur sol et luna inter eas numerentur, dum certos utrumque habet sidus cursus in annis, mensibus, diebus, horis atque momentis. Non enim errant in eo, ut aiunt, quod contra cõelum ire videntur, dum certissimis peragunt temporibus sui cursus metas: sicut quinque stellarum cursus sæpissime inordinate per zodiaci circuli latitudinem, vel errando, vel stando, vel retrocurrando feruntur.

^d De libello vero infelicis non magistri sed subversoris, placet mihi valde, quod vestra sanctissima voluntas et devotio habet curam respondendi ad defensionem fidei catholicæ. Sed obsecro, si vestræ placeat pietati, ut exemplarium illius libelli domino dirigatur apostolico. Aliud quoque ^e Paulino patriarchæ. Similiter Richbono, et Teudulfo episcopis doctoribus et magistris, ut singuli pro se respondeant. Flaccus vero tuus tecum laborat in reddenda ratione catholicæ fidei. Tantum detur ei spatium, ut quiete **98** et diligenter liceat illi [cum] pueris suis considerare Patrum sensus; quid unusquisque diceret de sententiis quas posuit præfatus subversor in suo libello. Et tempore præfinito a vobis, ferantur vestræ auctoritati singulorum responsa. Et quidquid in illo libello, vel sententiarum vel sensuum, contra catholicam fidem inveniatur, omnia catholicis exemplis destruantur. Et si æqualiter et cõcorditer cunctorum in professione, vel defensione catholicæ fidei resonant scripta, intelligi potest quod per omnium ora et corda unus loquitur Spiritus; sin autem diversum aliquid inveniatur in dictis vel scriptis cujuslibet, videatur, quis majore auctoritate sanctarum Scripturarum vel catholicorum Patrum innitatur: et huic laudis palma tribuatur, qui divinis magis inhæreat testimoniis.

De quæstionibus vero, quæ ^f filia mea famula vestra fidelissima interrogavit, non ordinatim recolo, nisi quod de psalmis, quos vespertina præsentis diei in capella cantavimus hora, ut æstimo, interrogavit. De eo itaque primum, ubi ait Propheta: *Omnis homo*

eodem mense anni præcedentis 797 hucusque occulata fuisset, contigisse dicendum est ex Annalibus Tilkani Loiselianis, quem Engolismensis exscripsit, et Adonis Chronico. Ob hanc rationem præsentem epistolam ad annum 798 pertinere credimus.

^e *Et diverso.* Hic finis epistolæ apud Canisium, cætera ex ms. addita sunt a Querretano.

^d *De libello.* De eo plura alibi.

^e *Paulino patriarchæ.* Aquileiensi. *Richbono* seu *Richbodo*, episcopo Trevirensi, ut videtur Mabilonio. *Teudulfo* episcopo Aurelianensi.

^f *Filia mea.* Quæ illa? exploratum non habeo; Gisla fortassis Caroli Magni filia?

mendax (Psal. cxv, 11), quomodo ille homo mendax sit qui nunquam loquitur, sicut infantes et muti? Et iterum, cur dixisset in eodem Psalmo: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi* (Ibid., vers. 12)? Quid esset quod retribuit nobis Dominus? utique bona pro malis nostris. Item quædam de luna interrogavit ex eo versu, ubi dicit: *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem* (Psal. cxx, 6). Et inde de natura lunæ aliquid addidit interrogare, si frigidæ esset naturæ, quomodo ureret? Quæ omnia vestræ sapientiæ nota esse non dubitamus. Ideo non est opus nunc mihi interpretationes harum exponere interrogationum. Fuit quoque nobis sermo ^a de columnis, quæ in opere pulcherrimo et mirabili ecclesiæ, quod vestra dictavit sapientia, statutz sunt. De Donato quoque, nescio, quid parvum interrogavit.

Quod vero sanctissima vestra benevolentia nos admonere curavit, Ægyptiacum puerum percunctari de immutandis quibusdam supputationibus decem horarum vel quadrantilis [Al., quadrantalis] supputationis, omnino gratissime accepit animus meus; ut liceat interrogari a vobis ignorata, vel per vos corrigere errata. Nam inter familiares personas et sacra charitatis nomina observari debet, ut in litteris discurrentibus magis emendatio sonet quam reprehensio. Eo modo omnes discere, intelligere, et ad veritatis viam pervenire valent. Equus quatuor habens pedes sæpe cadit: quanto magis homo, unam habens linguam, per vices cadit in verbo? Nec me piget percunctari, audire, consentire veritatis rationibus. Nulla ætas, ut ait comicus, sera debet esse ad discendam sapientiam. Quapropter quæro, et quærens diligenter audire cupio, quid sit immutandum in supputationibus decem horarum et dimidia per singulos menses: quid contra rationem naturæ inveniat in supputatione, quam ^b chartula nostra vestræ direxit auctoritati. Nisi forte notaria manus verba, syllabas, vel litteras immutasset, quod sæpe evenire solet non solum Latinis, sed etiam Ægyptiacis pueris, sicut in priori chartula nostra, ^c de saltus diminutione per vestram devotissimam inquisitionem factum esse cognovi. Et ita error scribentis quodammodo dictanti deputabitur. Sed obsecro ut piissima bonitas vestræ sapientiæ meum magis emendare curet errorem, quam scripta parvitas meæ in manus mittere reprehendentium. Sunt enim qui sibi laudem quærunt ex alterius reprehensione. Et hæc est infirma laus, et non valde laudabilis. Melius est amicem emendare quam reprehendere, sapienter [Al., sapientem] se ostendere quam mordaciter alterum notare. Nunquam scripsissem talia, si vestram bonitatem nostræ insipientiæ

^A defensorem, vel emendatorem esse non crederem. Quod vero de sola Martis stella modo evenit, hoc et de omnibus quinque stellis errantibus in his partibus sæpius solet evenire; ut diutius abscondantur quam regularis pagina veterum decantat. Et forte ^d non æqualiter, nobis in his partibus borealibus conversantibus, ortus et occasus siderum evenit, sicut illis qui in orientalibus vel meridianis partibus ⁹⁹ mundi morantur, ubi maxime fuere magistri qui nobis rationes et cursus coeli et stellarum ediderunt. Nam multa ex locorum diversitate, sicut vestra optime novit sapientia, immutantur. Nunc itaque, ut prædicimus, vestrum servitium satis fideliter implere festinamus: deprecantes quoque Domini Dei nostri clementiam, ut citius suos cum honore et laude faciat ^B reverti, subjectis omnibus inimicis nominis Domini nostri Jesu Christi, qui te ubique regat, et custodiat, et victorem faciat omnium inimicorum tuorum, seu visibilium, seu invisibilium: quatenus cum corona gloriæ, multis feliciter regnaturum annis, ad regnum æternæ beatitudinis pervenire cum fidelibus suis concedat.

• EPISTOLA LXXXV.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 798, mense Julio vel Augusto.)

Carola varia de cursu siderum interroganti ex memoria respondet.

Omni virtutum genere nobilissimo, atque omni sapientiæ decore clarissimo David regi, miles veteranus Flaccus salutem.

^C Venit viator volando, quæstionariam auctoritatis vestræ habens in manu chartam syllabis breviorē, quam animi mei placuisset aviditati; sed quæstionibus altiorē, quam ingenioli mei attingere valuisset humilitas. Hortans senioreni fragili sensu coelestia scrutari, qui terrenarum necdum didicit rationes stellarum in coelo errantium vagabundos exponere cursus, qui herbarum in terra nascentium naturas nequaquam agnoscere valet. Et mirum, quomodo erraticas illarum semitas ad certum quis valeat reducere ordinem. ¹⁰⁰ Quæ ideo errantia dicuntur, quia incertos habere cursus putantur. Vel quid in quotidianis lunæ laboribus nostra parvitas non valeat invenire, dum investigatas catholicorum doctorum, vel veterum philosophorum multiplici argumentatione regulares habemus rationes. Quid enim de concordia solaris lunarisque cursus per signa zodiaci lucidius dici poterit, quam quod talium inquisitor quæstionum Beda magister in scriptis suis nobis reliquit? Vel quid acutius quam quod naturalium rerum devotissimus inventor Plinius Secundus, de coelestium siderum ratione, exposcit, investigari valet? Sed ne-

^a De columnis, etc. Hæc intelligo de basilica Aquigranensi, de qua Eginhardus in Vita Caroli Magni apud Bouquet pag. 90, n. 26, hæc narrat: « Plurimæ pulchritudinis basilicam extruxit, auroque et argento adornavit. Ad cuius structuram cum columnas et marmora aliunde habere non posset, Roma et Ravenna devehenda curavit. »

^b Chartula nostra. Priori nempe epistola.

^c In priori chartula, de saltus diminutione. Vide epistolam 67 (nunc 82) et notas.

^d Non æqualiter. Videtur Alcuino suspicionem ortam de inæqualitate globi terraquei.

^e Edit. Quercet. 5 ex ms. (Froben. 70.) Scripta est eo anno quo stella Martis rursus in conspectum venit, nempe anno 798. Vid. not. epist. præced.

his iter agentibus illorum, in quibus hæc leguntur, A et aliis quatuor habere inveniuntur. Etiam et ostentat aliter calculatores ponunt, aliter etiam mathematici solent dividere. Sic etiam et de minutis invenimus in mathematicorum subtilissimis argumentationibus aliter poni; ita, ut etiam minuta minutarum dicere essent. Sed hæc alias. Nunc quod instat, agamus.

Signorum vero partitiones per horas, et quomodo convenirent novem horæ lunares quinque diebus solaribus, memini me^e in alia vobis dirigere epistola. Ideo nunc supervacuum esse arbitratus sum, aliquid inde dicere. Divisionem itaque horarum per uncias vobis cognitam esse non **101** ignoramus, sicut in libro de Temporibus [Forte, Ven. Bedæ] legistis. Et quia operosum est lunæ cursum per uncias horarum dividere, ideo magis calculatores ad horarum vel dierum mensuras lunæ cursus redigere contenti sunt, ne nimia numerositas unciarum legenti fastidio esset. Tamen specialiter dictum esse debuisse, quod superest in singulis signis, et duobus diebus et sex horis, id est, octo unciis unius horæ, putamus in eo loco ubi ait: operosum est in singulis signis horas minutatim dividere per uncias? Ideo duas horas tribus signis subtrahendum esse dixit, quia trium signorum viginti quatuor uncias duas horas implent, hora vero integra duodecim uncias habere debet. Quæ omnia vestræ sapientiæ præcognita esse non ignoramus.

Prima vero auctoritatis vestræ interrogatio de concordia trecentarum et sexaginta partium, et lunaris cursus per duodecim signa sic se habuit, ut eadem ponamus verba: *Sicut in solari decursu dierum, horarum, punctorumque divisione [facta trecentorum [Cod. Vat., divisione facta trecenturum sexaginta partium et trecentorum] sexaginta quinque dierum et quadrantis est inventa concordia; sic et in lunari per dierum et horarum partitionem, viginii septem dies atque horas octo cum trecentis sexaginta zodiaci partibus facias convenire.* Non subterfugio dicere, quid mihi videatur sagacitatem vestram hic in hac inquisitione sentire, utique aut augendum esse aliquid per singula signa lunæ cursui, ut possit pervenire ad legitimas et definitas totius anni partes, quæ in zodiaco notantur, vel etiam minuere partium numerum, ut concordare possit lunaris cursus zodiaci partibus. Quam quæstionem præfatus magister Beda in quodam capitulo, cujus principium esse arbitror: *Quod si quis signorum nescius, lunaris tamen cursus agnoscere cupidus, etc.,* prout potuit, exponere videtur. Per duodecim partes, quibus quotidie luna elongabitur a sole, Plinius Secundus dicit lunam (si rite recordor) zodiacum tredecies in duodecim suis mensibus conficere. In suis dicit mensibus, non in solis. Addidit quoque duobus diebus, et sex horis, et bisse unius horæ per singula signa lanam decurrere. Quod si verum est, trecentarum sexaginta partium numerositas lunæ cursui optime convenire videtur. Quod unius figuræ divisione magis, quam verborum multiplicatione, quia sapienti pauca sufficiunt, ostendendum esse non ignobile putavi. Cujus figuræ^b formulam post hujus epistolæ textum ponere melius existimavi quam per eam seriem sermonis nostri dividere. In qua etiam figura et horarum diversitas agnosci poterit, si cui diligentius considerare placeat, quia aliter solares [Cod. Vat., quia aliter horæ signorum, aliter solares], aliter lunares computantur. Etiam in quibusdam locis et ipsi punctus aliter atque aliter computantur: ita, ut aliis supputationibus horam quinque punctos,

et aliis quatuor habere inveniuntur. Etiam et ostentat aliter calculatores ponunt, aliter etiam mathematici solent dividere. Sic etiam et de minutis invenimus in mathematicorum subtilissimis argumentationibus aliter poni; ita, ut etiam minuta minutarum dicere essent. Sed hæc alias. Nunc quod instat, agamus.

Signorum vero partitiones per horas, et quomodo convenirent novem horæ lunares quinque diebus solaribus, memini me^e in alia vobis dirigere epistola. Ideo nunc supervacuum esse arbitratus sum, aliquid inde dicere. Divisionem itaque horarum per uncias vobis cognitam esse non **101** ignoramus, sicut in libro de Temporibus [Forte, Ven. Bedæ] legistis. Et quia operosum est lunæ cursum per uncias horarum dividere, ideo magis calculatores ad horarum vel dierum mensuras lunæ cursus redigere contenti sunt, ne nimia numerositas unciarum legenti fastidio esset. Tamen specialiter dictum esse debuisse, quod superest in singulis signis, et duobus diebus et sex horis, id est, octo unciis unius horæ, putamus in eo loco ubi ait: operosum est in singulis signis horas minutatim dividere per uncias? Ideo duas horas tribus signis subtrahendum esse dixit, quia trium signorum viginti quatuor uncias duas horas implent, hora vero integra duodecim uncias habere debet. Quæ omnia vestræ sapientiæ præcognita esse non ignoramus.

Quapropter de stella Martis incipimus dicere, quæ videntur: cujus inquisitio mentes nostras diu fatigare solebat, ita ut nec apparens nostræ [Al., nostris] satisfaciebat curiositati. Quæ nuper sole morante in Leone nobis apparuit; propemodum, ut putamus, eo tempore quo apud nos inventa est ejusdem Martis imago. De qua etiam stella vestræ venerabili dignitati^d in alia epistola mox postquam a nobis visa fuit, secundum facultatem [Al., facilitatem] indagacionis nostræ aliquid dicere curavimus. Sed modo pro vestræ epistolæ exhortatione aliquid diligentius de ea scrutati sumus. Nam hujusmodi interrogacionis verba posuistis: *Et de Marte, qui anno præterito in Cancro sidere solis lumine humanis obtutibus interceptus est, quid sentias; an naturalis sui cursus ratione, an solis vi, an prodigio actum sit, ut iter duorum annorum uno conficeret. Nam nuper sole Leonem deserente in Cancro nobis apparuit. Si solem comitatus est, quis tam celer cursus ejus? Si toto anno stationem in Cancro fecit, sole in cætera signa migrante, cur in Cancro videri non potuit?* Scholastica et acutissima argumentatio ista, ad quam succincte, quantum donaverit Deus, respondeamus.

Quod autem ibi dictum est, solis lumine in Cancro interceptam esse stellam Martis humanis obtutibus: non æstimo solis lumine, toto anno præterito, Martis stellam in Cancro interceptam esse; sed Cancrum opportuno tempore et naturali cursus sui ordine, cum stella Martis objectu terræ humanis visibus interceptum esse. Igitur anno præterito non memini

^a Iter agentibus. Per Belgium? ut in epist. seq.

^b Figuræ formulam. Hanc formulam Quercetanus omisit, quod in cod. ms., reor, desideraretur.

^c In alia... epistola. Quæ in edit. Quercet. 25 est, a nobis inter opera philosophica exhibenda.

^d In alia epistola. Nempe priori

me illam vidisse in Cancro, dum Cancer noctibus A sui cursus ordinem agebat super [*F.*, subter *at infra*] terram. Nec enim prodigiosum reor quod tanto tempore nobis non apparuit, sed naturali sui cursus ordine. Si enim præterito anno in sidere Cancri non apparuit, et nunc in Cancro apparet; non uno anno cursus sui metam, sed spatio duorum annorum peragere dignoscitur, dum nunc secundo anno in altero versatur sidere. Quod vero additum est: *si toto anno stationem in Cancro fecit, sole in cætera signa migrante, cur in Cancro videri non potuit?* Etiam quia ipse Cancer, in quo stationem fecit, videri non potuit. Mox vero dum Cancer videri potuit, visa est et illa cum Cancro, qui anno præterito cursu naturali noctibus sub terras recessit.

^a In alia chartula scripsi de vi solis, inæquales cursus errantibus stellis facientis, ut poeta ait:

. . . Sol tempora dividit anni,
. . . Mutat noctemque diemque,
. . . Radiisque petentibus astra,
Ipse vetat, cursusque vagos statione moratur.

Quod sæpissime Saturnus, Jovis et Mars pati videntur. Vestra vero veneranda sapientia et acutissima scientia videat, vel in hac, vel in illa, si quid dignum vel verisimile videri debeat; an aliud aliquid de tantis quæstionibus credendum sit. Nullatenus propter ignorantiam vos interrogare æstimavi. Quidquid inde sentiatis, obsecro ut benigna voluntate nobis innotescere non dedignemini. Non sum nimis meæ sententiæ defensor, sed devotus veritatis sectator. Hæc vero subjecta figura in primo versu habet horas, in quibus **102** signa singula oriuntur, vel occidunt, vel de loco moventur. In secundo habet punctos in singulis signis decem. Tertius partes computat, quot habeant singula signa. Quartus, dies quibus moratur luna in unoquoque signo. Quintus, horas quæ adjiciuntur diebus. Sextus, uncias octo, quæ supersunt horarum numero, et bisse vocantur. Hæc omnia propter facilitatem cognoscendi cursum lunæ in unam coacervavi formulam. Si tamen veraciter inventa est ratio, quam vestra excellentissima quæsitavit sapientia.

^b EPISTOLA LXXXVI.

AD DONNUM REGEM.

(Anno 798.)

Assignantur causæ ob quas luna minor vel major appareat quam ferat astronomorum calculus.

Det tibi perpetuam clemens in secla salutem,
Et decus imperii, David amate! Deus.

Venerandæ auctoritatis vestræ omni melle dulciores apices, per aridos ^c Belgicæ latitudinis iter agenti campos occurrerunt mihi. In quibus, dum vestræ latitudinis prosperitatem legens intellexi, et fide-

^a In alia chartula. Hæc chartula necdum detecta est.

^b Edit. Quercet. 10, Canisii 14 (Froben. 71). Hic confusa cum cod. Vaticano.

^c Belgicæ. Hæc interpretor de itinere ab Alcuino suscepto ad monasterium Wicus, seu cellam S. Jo-

lium vestrorum amabilem persperi salutem, totum me in gratiarum actiones Domino Deo Jesu Christo contuli, felicia Christiano populo tempora in vestra felicitatis exaltatione et salute certissime sciens: pro qua semper Dominum deprecari gaudeo, eandem semper audire desidero, et quasi optatum, a Deoque destinatum munus omni gaudio vestram incolamitatem cupiens semper audire. Quis enim est qui non gaudeat de sui capitis perfecta integritate? nisi forte furibundus, vel insanus, quem atrocissimis Hippocratis vinculis alligandum esse censeo [*Cod. Vat.*, censuit]? Etsi juxta Apostoli sententiam *nemo carnem suam odio habet, sed etiam fovet et nutrit* (Ephes. v, 29); quanto magis in capitis sanitate, in quo est totius corporis perfectio et gloria omnis, membrorum compago gaudere debet ^d?

Sed ut de pulverulentis Campaniæ glebis ad celestis culminis nobilissimam acutissimamque considerationem me subito transtuleris: denuo in arcano pectoris mei Pythagoricæ disciplinæ scientiam, unde necdum discessit, renovare niteris, dum me in hujusmodi honestarum artium considerationibus nunquam desidem, quamvis minus doctum, invenistis. Nec fastidiosa segnitie legentium, benevolentia magistri juste deputari debet, si plurimis inclytum vestre intentionis studium sequentibus, forsam Athenæ nota perfecteretur in Francia, imo multo excellentior, quæ hæc Christi Domini nobilitata magisterio, omnem Academicæ exercitationis superat sapientiam. Ita tantummodo Platoniciis erudita disciplinis, septem informata claruit artibus; hæc etiam insuper septiformi sancti Spiritus plenitudine ditata omnem secularis sapientiæ excellit dignitatem. Ex cujus dono, si quid dignum ad interrogata respondere valeam, proferam.

Inquisitio vero vestræ ingeniosæ et clarissimæ sapientiæ hæc fuit: *Cur species lunaris corporis minor appareat* [*Cod. Vat.*, *appareret*] *oculis cernentium, quam calculantium curiositas 103 in numeris notitium inveniret, vel considerantium sollicitudo in partibus Signiferi conspiceret; nec ad easdem septimana* [*Cod. Vat.*, *septem*] *in quintas decimas Kal. April. luna Geminorum in aspectu perveniret partes, ad quas illa multiplicata per punctos supputatio perducere debuit?* Et tres hujus varietatis causas, si quælibet harum esse putaretur, supponitis [*Cod. Vat.*, *supposuistis*], ut eadem ponamus verba quæ nostris vestræ laudabilis sapientiæ chartula insonuit auribus: *ut sine ullo* [*Forte, sive illa*] *dicti Signiferi obliquitas; sive ipsius astrivagus in æthere cursus; sive insolita quedam, et nunquam præteritis retro sæculis basis legitima* [*Cod. Vat.*, *locis legitime*] *visa detractio faceret.* Quam nos quoque diminutionem lunaris formulæ perpericacius intuentes, eadem, quæ vestris

docui suæ caræ a Carolo traditam, et sitam in Belgio, de quo etiam vide epistolam 42 inter Chesniana, nunc 96.

^d Hic finis epistolæ apud Canisium; reliqua ex ms. eod. addidit Quercetanus.

inhæserat mentibus, mollo nostri quoque cordis te-
digi querelam. Sed tribus a vestra veneranda inda-
gatione propositis hujus diminutionis causis alias
quoque tres probabili ratione invenimus causas,
unde hæc tanta diminutio juxta veterum indagatio-
nem multorum defendi potuisset. Nam hæc diminutio
aspicientibus in lunari corpore solet fieri post imple-
tam saltus supputationem, quæ per decem novem
annos vix tandem implebitur; ac veluti approximante
ultimo anno circuli decennovennalis, quo unus dies
saltus supputatione transiliendus est, sæpissime ma-
jor luna aspicietur quam ætatis ratio ostendat. Sic
etiam post hujus saltus supputationem, in primis
circuli decennovennalis annis minor sæpe invenitur
quam calculantium decantet memoria. Est quoque et
altera causa qua minor videri solet per vices luna
quam calculatio numerantium illam ostendat: dum
paulo ante vesperam, vel unius horæ tantummodo
spatio accenditur luna, quæ statim transacto solis
occasu prima supputanda est. Nec mirum si minor
appareat secunda, vel tertia, vel in cæteris etiam
ætatibus suis luna, quam, si post unam horam prioris
noctis accendatur; et post viginti duas vel tres hor-
as, dum ad vesperam pervenerit, prima compute-
tur. Et hæc poterit esse ratio ut per vices minor app-
pareat in specie, quam computetur in ætate. Sed et
hæc quoque minoratio in Ariete, vel circa eum si-
gnis, si lunaris incensio evenerit, sæpius consideran-
tibus occurrit; ita ut in Arietis signo miro modo
contingere soleat, lunam prioris mensis novissimam
mane videre, et subsequenter novam ejusdem diei
vespere apparere in cælo, ut pote sexta hora diei
incensa retro transactam mane, et post venientem
vespere ostendit.

Sed si ex illis, quas vestra inseruit auctoritas, cau-
sis aliqua fuit [Cod. Vat., fiat], sive ex his quæ
nostra posuit solertia, necesse est tamen ut Paschalis
luna stans omnimodis inviolabilis permaneat. Nec
enim fieri poterit ut hanc diminutionem speciei lu-
naris nemo priorum doctorum vel sanctorum Patrum
vidisset, et qui in Nicæno concilio rationem Pascha-
lis lune sagaciter invenerunt et catholice ordinave-
runt: ut omnimodis perpetuo jure sanctissima
resurrectionis Dominicæ festivitatis in toto orbe con-
corditer coleretur [Al., colitur]. Si quæ vero hujus
diminutionis ratio verior in Plinio possit reperiri,
sive ^a propter saltum nuper transactum; sive propter
bissexium prope imminuentem: deprecor ut vestra ju-
beat prudentia inquirere, nobisque solita benevo-
lentia pietate intimare studeat. Quia domi manenti-
bus nostros oculos nebuloza aquarum exaltatio [F.,
exhalatio], vel Belgici pulveris iter agentibus ven-
tuosa aspersio caliginare facit. Ideo vestra bonitas
adjuvare non dedignetur quærentem, et in viam ve-

^a Propter saltum nuper (anno 797) transactum; sive propter bissexium prope (anno 800) imminuentem. Data ergo videtur hæc epistola anno 798.

105 ^b Edit. Mabillonii 7, Pezii 1 collata cum cod. ms. Salisb. Scripta videtur anno 798 quando nempe imperator Arnoni archiepiscopo præcepit pergere

A ritatis posse trahi [Cod. Vat., post se trahat] et sponte sequentem.

Vestra, precor, Christus cœlestibus inclyta donis
Industret, repleat pectora, pacis amor.
Dulcis amor vitæ, dulcis laus, gloria dulcis
Sit tibi perpetua, David amate, salus.

b EPISTOLA LXXXVII.

AD ARNONEM.

(Anno 798, initio mensis Junii).

In Hunniam proficiscentem hortatur ad opus apostoli-
cum bene obeundum.

Charissimo unanimoque amico Aquilæ super-
speculatori in Christi charitate salutem.

Quarta feria post sanctam Pentecosten, litteras
tuæ beatitudinis accepi, charitate conscriptas, con-
silio corroboratas, fide sigillatas, in quibus sicut
optavi [Cod. Mab., hortavi], audivi; sicut speravi,
agnovi. Nec me spes fefellit consilii, nec societatis
cooperatio retardavit. Vestrum vero iter ad proban-
dam rei veritatem modo in præsentia dispositum est;
fortitudo vero exercitus, qui tecum vadit, ad caute-
lam et defensionem vestri [Al., vestram] directa est.
Et hoc quodammodo ab ipsis processit Hunnis; et
ideo in spe voluntatis Dei lætus hoc iter perage. Nos
vero te, donante Deo, in pace cum certo consilio re-
vertentem spectemus in his, ut æstimo, regionibus.
[Sed] obsecro, ut mox, te redeunte, dilectionis tuæ
litteras dirigas nobis, ut curiositas nostra certitudi-
nem rerum per tuum intelligat consilium. Regnum
itaque illud diu stabile fuit et forte: sed fortior eis,
qui vicit illud, in cujus manu sunt omnes regum et
regnorum potestates: et quemcunque voluerit, exal-
tat (Psal. LXXIV, 8), et cujuscunque cor voluerit,
visitat, illuminat, et ad suum convertit servitium.
Et si illius gratia respiciet [Al., respicit] super re-
gnum Hunnorum, quis est qui se subtrahere audeat
ministerio salutis illorum? Pauci nobis restant dies
hujus vitæ, et valde desiderandum est, Deique mise-
ricordia toto corde deprecanda, ut illi in opere Dei
fiantur [Al., firmentur]. Quia plus uniuscujusque
[vita] de fine judicatur quam de initio. In peccatis
nascimur (Psal. I, 7), sed gratia renascimur, quæ
nos in bono opere currentes comitetur, et usque ad
finem firmum perseverare faciat. Tu vero, Pater san-
cte, amice fidelis, frater dilecte, filii charissime, cum
prosperitate bona, divina tecum comitante gratia,
perge in opus Dei, et cum gaudio revertere ad nos;
et esto prædicator pietatis, non decimarum exactor;
quia novella [anima] apostolicæ pietatis lacte nutrien-
da est, donec crescat et roboretur ad acceptionem
solidi cibi. Decimæ, ut dicitur, Saxonum subverte-
runt fidem. Quid injungendum est jugum cervicibus
idiotarum, quod neque nos, neque fratres nostri
sufferre potuerunt? Igitur in fide Christi salvari ani-

in partes Sclavorum et providere omnem illam regio-
nem et ecclesiasticum officium colere, populosque in
fide et Christianitate prædicando confortare, ut lo-
quitur Anonymus Salisb. de conversione Bajoar. et
Carant. apud Hansizium Germ. Sacr. tom. II, p. 108.
(Apud Froben. epis. 72.)

mas credentium confidimus. Vade modo, dilectissime frater, in benedictione Dei, et consolatione Spiritus sancti. Albinus tuus est tecum in corde, quem utinam habeas cito socium in opere Dei. Nos matriculares pro te orare non cessamus, quatenus divina te ubique praeveniat et subsequatur gratia, ut cum multiplici pii operis fructu revertaris ad nos. Bonos et religiosos tecum habes socios, in quorum ore et conversatione nomen Domini Jesu glorificatur. Nos semper suspensi erimus de reditu tuo, donec videamus quem amamus, amplectamur manibus quem corde desideramus. ^a Tertiam vero partem de laboribus tuis per singula loca seu episcopatus, seu monasterii, concessit tibi rex in eleemosynam tuam tradere, si dies tuus tecum prosequetur [*Cod. Sal., te prosequetur*] in via, et hoc indiculis confirmari præcepit [*Cod. Sal., præcipit*]. Ecce deficiente charta, non charitate, pennam deponimus, hæc tantummodo salutationis verba subnectentes: Vivas Deo feliciter, vadas, et proficiens floreas in opere Dei; et te ubique euntem et redeuntem summi regis dextera protegat, et defendat, venerande, dilectissime et dulcissime

^b EPISTOLA LXXXVIII.

AD ARNONEM.

(Anno 798, mense Octobri.)

Hortatur ad munus apostolicum impigre obeundum; nec se vel infirmitate corporis, vel cura propriarum ovium impediri patiatur.

Charissimo in Christo Patri [Aquilæ Albinus] infirmus in desiderio totius charitatis salutem.

Fidei vestræ et firmæ charitatis litteræ me [in domo sancti Martini] invenerunt [pridie Nonas Octobris], sed Deo donante melius habentem. Et te summa Dei gratia melius ac melius habere concedat, et opus Dei quod in manibus habes, crescere faciat per multam latitudinem populi; et ne tepescat animus tuus, nec crebra te exterreat corporis tui infirmitas. Nam virtus ex infirmitate perficitur [*II Cor. xii, 6*]. Felix locus et hora in qua te constituit summus terrarum rector. Sed curre currendo, ut cursum tuum compleat Deus, et fidem conserves, et de reliquo tibi remaneat corona gloriæ [*II Tim. iv, 7, 8*]. Nos vero peccatorum vincula partim sæculi catenis, partim vinculis morborum currere abnegant, et quod in voluntate promptum est, in carne infirmatur [*Marc. xiv, 38*]. Sed fiat voluntas Domini: et qui cœpit in spiritu, compleat in opere. Sciant omnes gentes, quasi stilo situlæ ^c. Quis ego nisi pulvis parvissimus? Tamen qui de pulvere evexit Dominus, potest de creatura facere quæ vult: quia omnia, quæ

^a Tertiam partem de laboribus tuis. ^c Sane memorata digna est donatio quam rex Arnoni fecit, per singula loca quæ laboribus apostolicis exculturus esset, partis tertiæ. ^b HANSIZ.

¹⁰⁶ ^b Edit. Mabill. 13 ubi mutila est. Hic integra prodit ex cod. ms. Sallsb. Est vero responsoria ad epistolam Arnonis, dum is anno 798 in Hunniam abiisset, vel abiturus esset, dolens quod a propriis ovibus abesse cogeretur. Alcuinus respondet; *Nec te priores oves impediunt*, etc. (Apud Froben. epist. 73.)

A vult facit in cœlo. Qui laboriosas piscatoris manus ab hamo ad cœlestis regni transtulit clavem; et de persecutore sanctorum efficit predicatorem populorum. Hæc vero considerans nec de fraternæ desperes salute, nec de propria dubites efficacia. Pauci sunt dies laboris, sed plurimi mercedis. Labora [*Al., laboro*], labora pro me et pro te, ut tuus labor mihi proficiat; mea voluntas, si quid potest, te adjuvet. Trabe me post te precibus tuæ sanctitatis: curremus simul, donec introducat nos rex in cellam vinariam, ordinans in nobis suæ charitatis suavitatem [*Cant. ii, 4*]. Et quia vox vestræ dilectionis ad nos pervenire non potest, sæpius charta quam relationis vocant, currat. Frater, qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma est. Quam pulchri sunt pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona [*Rom. x, 15*]. [Exalta sicut tuba vocem tuam, et memento te dixit [*Ita cod.; forte legendum memento te sequi eum, qui dixit*]: *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, quæ vocem meam audiunt, et illas me oportet adducere, et fiat unum ovile et unus pastor* [*Joan. x, 16*]. Nec te priores oves impediunt, quin minus alias adducas, et facias unum ovile. Cognoscat sapientia vestra quid significat devotio nostra. De puero quem habemus in domo nostra, sicut filium erudiemus, et volente Deo perfectum faciemus virum ex illo. Erimus ei adjutores secundum causam et temporis rationem; et si volente Deo viderimus facies nostras, tunc omnia de illo, sicut de aliis multis, consilium salutis capiamus. Sicut fuit Albinus tuus, ita erit et in æternum; quia qui cœpit charitatis bonum in nobis, ille perficiat, et ad fidei mercedem, credo, magnam perducatur. *Qui autem perseveraverit in finem, hic salvus erit* [*Matth. x, 22*]. Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in æternum [*Psal. cxx, 8*]. Vivas feliciter, et floreas in opere, verbo Dei. Vale, frater, in æternum; memento semper orare pro nobis, et memor sit semper Deus adjuvare te.

^d EPISTOLA LXXXIX.

AD LIORADUM.

(Anno 798.)

Liobradi (Leidradi) electi episcopi Lugdunensis amicitiam exoptat.

^D Pontifici, fratri, amico ^e Liobrado electo Albinus salutem.

Gratias ago Deo qui talem mihi perdonare dignatus est amicum, in cujus fide veritas, in cujus bonitate benignitas, in cujus consilio salus semper inventa est. Et quanto rariores nunc temporis tales inveniri possunt, tanto chariores haberi debent. Sic

^e Hæc verba omissa a Mab. supplendum ex Isai. xl, 15: *Ecce gentes quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt: ecce insulæ quasi pulvis exiguus.*

^d Edit. Quercet. 86 ex ms.; Froben. 74.

^e Liobrado electo. Liobrado legendum putat Mabillonius, qui est Leidradus anno 798 electus episcopus Lugdunensis; sequenti vero anno primum ordinatus. Vide *Hist. Litt. de la France, tom. IV, pag. 433 seqq.*

ut gemmarum fulgor inter arenosam splendescit glaream, ita amicus probatus inter multitudinis circumstrepentem turbam gratissime eruitur, amplexatur, tenetur. Qui juxta antiquitatis proverbium, diu quaeritur, vix inventur, difficile servatur. Cujus parabolæ interpretationem facile est ex teipso cognoscere. Et mirum in modum, quod omnes invenire volunt, vix nullus esse desiderat. Et hoc ideo, quia præceptum Dominicum, si apertis audiant auribus, surdo tamen corde parvi pendunt: *Omnia, quaecunque vultis, ut faciant vobis homines, hæc eadem et facite illis* (Matth. vii, 12). Inter cætera virtutum insignia quæ huic adjæcent mandato, hoc quoque adjungitur, ut qui amicum velit invenire fidelem, sit ille cuicumque hominum amicus fidelis, vel in salute animæ, vel in suffragio sæculari, quantum ad rem et personam cujuslibet pertineat.

Quod vero me interrogare voluisti de certitudine voluntatis vel loci, nihil tibi certum adhuc remanere habeo, nisi Deo miserante et vita comite, adhuc visurus eris faciem meam; licet nesciam propter occupationes meas vel vestras, ubi aut quando. Multoties, secundum opportunitatem portantium, litteras mihi dirigere satage, ut habeam curam tuæ charitati rescribendi, et etiam demandandi quodcumque veniat mihi. Tantum diligenter deprecari Dominum Jesum, ut dirigat secundum suam magnam misericordiam vitam famuli sui in sanctissimæ suæ voluntatis effectum, et Christianæ religionis, juxta facultatem virtutum nostrarum, profectum.

Pax æterna regat Christi te, præsul amate,
Semper in æternum, præsul amate, vale.

^a EPISTOLA XC.

^b AD FRATRES LUGDUNENSES.

(Anno 798.)

Cavendum monet ab erroribus Hispanorum variis. Respondet quaestioni de observatione sabbati ante Dominicam Resurrectionis.

Religiøsæ in Christo conversationis vestræ, per Laidradum electum pontificem laudabilem audiens sollicitudinem, magno esse me gaudio delibutum fateor; quia Christus fons totius bonitatis, tales adhuc in his diebus, quando multorum refrigescit charitas (Matth. xxiv, 12), sui sancti nominis habet confessores, qui onera sæcularium occupationum abjicientes, leve Christi jugum **107** propriis imponere cervicibus gestiunt: et veram, quæ foras timorem mittit, charitatem (I Juan. iv, 18) et pectoribus suaviter retinent, et operibus veraciter ostendunt. Sed

111 ^a Edit. Quercet. 69 et 70. Canis. 8 collata eod. ms. Salisburgensi. (Apud Froben. ep. 75.)

^b Ad fratres Lugdunenses. Insulæ Barbaræ, vel Athanaconses monachos, de quibus vid. Mabill. Annal. lib. xxvi, num. 71. Caret quidem hæc epistola in codice ms. omni titulo, nisi Canisius, ex nomine tamen Laidradi episcopi Lugdunensis patet scriptam esse ad eosdem fratres.

^c Laidradum electum. Qui nimirum nondum ordinatus erat, quæ ordinatio primum altero ab electione anno 799 facta est. Vid. epist. priorum.

^d Symbolo catholice fidei. Canisius hæc et subsequentia verba interpretatur de additione vocis: *F*

nunc tota hilaritate mentis coepta itineris cursus peragendus est; quia *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. x, 22). Quia si torpens pigritia clam boni operis irrepserit, mox malitia palam mali operis succrescit. Origo est iniquitatis, amissio bonitatis. Et dum suæ voluntatis sequitur homo affectum, mox divinæ servitatis perdit effectum. Inde prima angeli ruina fuit, qui in sua gaudens potestate, a summo declinavit bono. Et qui gloriosior fuit exteris in conditione, factus est miserior omnibus in perditione. Unde se superbia [Al., superba mens] erigit, inde maxime dejicitur. Ideo præcipue necessaria est Deo servientibus humilitas obedientiæ. [Per humilitatis gradus ad culmen pervenitur sublimitatis]. Christus suis parentibus legitur esse subditus (Luc. ii, 51), ut nos humilitatis suæ exemplo ad bonum informaret obedientiæ. Quæ est monachorum vita, nisi charitas, humilitas, et obedientia? Hæc sunt semitæ, quæ ad æternæ arcem civitatis euntem deducit in eis, si catholica fides, quæ per dilectionem operatur, comitatur currentem in istis.

Novas vero, fratres charissimi, Hispanici erroris sectas tota vobis cavete intentione. Sanctorum Patrum in [fide] sequimini vestigia, et universali Ecclesiæ sanctissima vos adjungite unanimitate. [Al., unitate] Scriptum est: *Terminos Patrum tuorum ne transgrediaris* (Prov. xxii, 28). Et ^d Symbolo catholice fidei nova [nomina] nolite inserere; et in ecclesiasticis officiis inauditas prisca temporibus traditiones nolite diligere. Per apostolicæ doctrinæ publicam **C** pergite stratam; nec per diverticula cujuslibet novitatis in dexteram vel in sinistram a via regia declinate.

De adoptione vero, quam quidam injuriose Christo Deo ingerere contendunt, ^e ex auctoritate synodali habetis responsum. Unitas vero personæ in duabus Christi naturis, naturalem Deo Patri Filium esse confirmat. Quia nequaquam in proprio, et in adoptivo [una] potest esse persona. Ideo Christus proprius [Cod. Sal., naturalis] est Deo Patri Filius, et nos per illum adoptivi, non ille nobiscum adoptivus. Sicut ille solus sine peccato, sic ille solus sine adoptione; Patre in baptismo attestante: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. iii, 17). Et Apostolo: *Qui proprio Filio suo non perperit* (Rom. viii, 32). Quid plura de his dicimus, de quibus sufficienter dictum habetis; nisi quod qui illum adoptivum Deo Patri esse credit, per illum Deo Patri adoptivus esse non creditur?

lioque, de qua tunc temporis disceptabatur. Mihi tamen verosimilius videtur Alcuinum hic solum Hispanici erroris sectas reprobaturum hortari Lugdunenses, ne Symbolo nova nomina adoptivi, nuncupatione addant, aut inauditas traditiones de sale in sacrificio adhibendo, de omissione triæ immersionis, etc., in usum deducant.

^e Ex auctoritate synodali. Ex actis nimirum concilii Francofordiensis anni 794 vel fortassis Aquisgranensis anni 799. Cui tamen obstare videtur quod Laidradus hic electus vocetur, qui hoc anno jam fuerat confirmatus.

Audivimus quoque aliquos in illis partibus affirmare, salem esse in sacrificium corporis Christi mittendam. ^a Quam consuetudinem nec universalis observat Ecclesia, nec Romana custodit auctoritas. *Tres sunt, juxta apostolum Joannem, qui testimonium dant, spiritus (et) aqua et sanguis (I Joan. v, 8).* Tria sunt quæ in sacrificio hujus testimonii offerenda sunt: panis, et aqua et vinum. Sicut enim spiritus vivificat corpus (Joan. vi, 64), ita panis confirmat cor hominis. Sicut enim sanguine liberavit nos Christus, ita et vino ketificat. Item de aqua: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum (Joan. iv, 13).* Sic [Cod. Sal., scilicet] et panis, qui in corpus Christi consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis, debet esse mundissimus; et aqua absque omni sorde purissima, et vinum absque omni commistione alterius liquoris [nisi aquæ] purgatissimum. Igitur aqua utrique conveniat. Ex aqua et farina panis fit qui consecratur in corpus Christi: aqua et vinum in sanguinem consecrabitur Christi. Si enim aqua et sal, sicut hujus sectæ dicunt auctores, unius sunt naturæ, infunde carnem recentem aqua, et aliam sale consperge: videbis cito, si unam aqua et sal habuerit effectivam potentiam. Nunquid caro Christi computruit in sepulcro, ut nunc sale indigeat corpus ejus in sacrificio? Quod itaque in veteri lege sal præcipitur in victimis habendum, significatio tunc fuit futuræ rei intelligendæ, non observatio in præsentem tempore habendæ: sicut omnia Judaicæ legis sacrificia, quæ juxta Apostolum in figura contingebant illis (I Cor. x, 11). Scripta sunt autem [hæc] propter nos. Littera enim occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. iii, 6). Hujus vero **108** sacratissimæ oblationis figura in Melchisedech præcessit, qui vinum et panem Deo summo offerre solebat (Gen. xiv, 18).

Hujus quoque mysterii sanctificatio nostræ salutis portendit effectum. In aqua vero populus intelligitur credentium. In granis tritici unde farina efficitur ut panis fiat, adunatio totius Ecclesiæ designatur, quæ igne sancti Spiritus in unum decoquitur corpus, ut suo capiti membra compagentur. Item in aquis quæ vino miscentur, figura, ut diximus, gentium designatur. In vino autem sanguis Dominicæ passionis ostenditur. Atque ita, dum in sacramentis aqua tritico vel vino miscetur, fidelis populus Christo [incorporatur et jungitur]. Sed de hujusmodi figuratibus epistolaris angustia die me disputare prohibet. Sed et canones Carthagenenses cap. 24 de sacrificio corporis et sanguinis Domini: « Nihil amplius offertur, quam ipse Dominus tradidit; hoc est, panem et vinum aqua mistum » (Concil. Carthag. iii).

Tertia quoque nobis de Hispania, quæ olim tyrannorum nutrix fuit, nunc vero schismaticorum, contra universalem sanctæ Dei Ecclesiæ consuetudinem, de baptismo quæstio delata est; affirmantes quidam sub invocatione Trinitatis unam esse mersionem agen-

^a Basnagii in hunc locum crisis in præfatione reprohavimus.

^b Possunt tres noctes. Ineptam et Alcuino admo-

dam. Videtur enim Apostolus huic observationi ^{con-}trarius in eo loco, ubi ait: *Consepulti enim estis in Christo per baptismum (Rom. vi, 4).* Scimus enim Christum, licet hoc synecdochice sit intelligendum, tres dies et tres noctes in sepulcro fuisse, ipso dicente ad Judeos: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit et Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus (Matth. xii, 40).* ^b Possunt tres noctes tres mersiones, [et tres dies] tres elevationes designare. Sicut Christus tertia die resurrexit, ita et nos tertio die de fonte vitalis lavacri elevati, in novitate vitæ cum illo ambulemus (Rom. vi, 4). Legimus et in epistola sancti papæ Leonis, quam de baptismo ad omnes Siciliae conscripsit episcopos, ubi post congruam disputationis seriem, ita subjunxit dicens: « Quamvis ergo et illa quæ ad humilitatem, et illa quæ ad gloriam pertinent Christi, in unam concurrant eandemque personam; totumque quod in illo virtutis divinæ est et infirmitatis humanæ ad nostræ reparationis tendat effectum, propriæ tamen in morte crucifixi, et in resurrectione mortui, potentia baptismatis novam creaturam condit ex veteri: ut in renascentibus et mors Christi operetur et vita; dicente beato Paulo apostolo: *An ignoratis, fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudinem mortis ejus, simul et resurrectionis erimus, et cætera, quæ latius magister gentium ad commendandum sacramentum baptismatis disputavit (Rom. vi, 3-5).* Et apparet ex hujus doctrina, reguerandis filiis hominum, et in Dei filios adoptandis, illum diem et illud tempus electum, in quo per similitudinem formæque mysterii ea quæ geruntur in membris, his quæ in ipso capite sunt gesta, congruerent: dum in baptismatis regula et mors interit [Cod. Sal., intervenit] interfectione peccati, et sepulturam triduum imitatur trina demersio et ab aquis elevatio, resurgentis instar [est] de sepulcro » (Epist. 16, cap. 5, tom. LIV Patrol. col. 697). Sed et beatus Hieronymus in libro secundo Tractatus in Epistolam sancti Pauli ad Ephesios in expositione sententiæ: *Unus Deus, una fides, unum baptisma: unus Deus et Pater omnium, qui super omnes et super omnia et in omnibus nobis (Ephes. iv, 5, 6);* de trina mersione ita ait: « Si enim, ut æstimant Ariani, Deus Pater solus est Deus, eadem consequentia solus erit Dominus Jesus Christus, et nec Pater erit Dominus, nec Filius Deus. Sed absit, ut non sit vel in dominatione deitas, vel in deitate dominatio. Unus est Dominus et unus est Deus, quia Patris et Filii dominatio una deitas est. Propterea et fides una [dicitur], quia similiter in Patrem et in Filium et ^c in Spiritum sanctum baptizatur, et *ter mergimur*, ut Trinitas [Al. dum injuriosam adnotationem ejusdem Basnagii in præfatione paucis perstrinximus.

^c Et in Spiritum sanctum. Supple ex editis sancti

Trinitatis] unum apparent sacramentum. Et non baptizamur in **100** nominibus Patris et Filii et Spiritus sancti, sed in uno nomine, quod intelligitur Deus. Et miror qua consequentia in uno vocabulo, eodem opere, et eodem sacramento naturæ diversitatem Arius, Macedonius, [et Eunomius] suspicentur concordante [in] impietate discordia, et a creatura in Filio et in Spiritu sancto cœnosum fontem tenentes, diversos hæreseon rivulos duxerint. *Unum baptisma*: et contra Valentinum facit, qui duo baptismata esse contendit; et contra omnes hæreticos, ut sciant se non habere baptismata [Al., baptismata], sed in una Christi Ecclesia fontem esse vitalem. Potest unum baptismata et ita dici, quod licet ter baptizemur propter mysterium Trinitatis, tamen unum baptismata reputetur. Unum quoque baptismata est in aqua, et in spiritu et in igne: et de quo [Dominus] loquitur: *Baptismo habeo baptizari* (Luc. xii, 50). Et alibi: *Baptismate meo baptizabimini* (Marc. x, 50).

Sunt etiam versus beati Ambrosii episcopi, de ternarii [numeri] excellentia nobilissimi, quos ad confirmationem triæ mersionis huic epistolæ inserere placuit.

Omnia trina vigent sub majestate tonantis.

Tres, Pater et Verbum, sanctus quoque Spiritus,
[unum.

Trina salutaris species crucis, una redemptrix.

Tertia lux Dominum remeantem a morte recepit.

Trina dies Jonam tenuit sub viscera ceti.

Tres pueri cernere [Forte, cecinere] Deum flammæ
[granite camino.

Ter Sabaoth sanctum referens benedictio psallit.

TER MERGENDUS AQUA EST, CUI GRATIA PLENA LAVACRI.
[VACRI.

Testibus [et] stabilis constat tribus actio cuncta.

Terno mense suis redeunt sua tempora membris.

Tres sunt ætates, flos et robor, ægra senectus.

Tres moduli ^b in causis, iudex, defensor et actor.

Tres in secula gradus, ortus, transcurso, finis.

Tres speciem quæ palpant, requies, lux, gloria vitæ.

^a Hæc vero præcipui doctores et sanctissimi Patres nobis reliquerunt in suis testimonia dictis. Nobis vero juxta parvitatem ingenii nostri videtur, ut sicut interior homo in fide sanctæ Trinitatis ad imaginem sui conditoris reformandus est, ita et exterior trina mersione abluendus esse: ut quod invisibiliter Spiritus operatur in anima, hoc visibiliter sacerdos impletur in aqua. Nam originale peccatum tribus modis actum est: delectatione, consensu, et opere. Itaque et omne peccatum aut cogitatione, aut locutione, aut operatione efficitur. Ideo triplici

Hieronymi: *credimus. Et baptismata unum; eodem enim modo et in Patrem et in Filium et in Spiritum sanctum baptizamur.*

^a *Ambrosii episcopi. Mediolanensis an Alexandrini, incertum. Inter Opera Mediolanensis isti versus non leguntur. Alexandrinus teste beato Hieronymo de Script. Eccle. volumen multorum versuum scripsit. CANIS.*

A generi peccatorum trina videtur ablutio convenire: vel propter originale peccatum, quod in infantibus valet ad perditionem, vel propter illa quæ in perfectioris [Cod. Sal., perfectioris] ætatis hominibus voluntate, verbo, vel factu ardentur.

Ut vero cognoscatis hujus sacratissimi mysterii significationes, juxta sanctorum Patrum intelligentiam et statuta ecclesiastica, vestræ charitati eadem sacramenta catholica interpretatione ostendam. Nam magna sanctitate, et venerabili significatione, quidquid in eis geritur, statutum esse, neminem dubitare fas esse arbitramur. Primo paganus catechumenus sit, accedens ad baptismum, ut renuntiet maligno spiritui et omnibus damnosis ejus pompis. Exsufflatur etiam, ut fugato diabolo, Christo Deo nostro pareatur introitus. Exorcizatur, id est, conjuratur malignus spiritus, ut exeat, et recedat, dans locum Deo [vero]. Accipit catechumenus salem, ut putrida et fluxa ejus peccata sapientiæ sale, divino munere, mudentur. Vera deinde Symboli apostolici traditur ei fides, ut vacua domus et a prisco habitatore derelicta, fide ornatur et præparetur habitatio Deo. Tunc sunt scrutinia, ut exploretur sepius, quam firmiter, post renuntiationem Satanæ, sacra verba datæ fidei radicibus corde defixerint. [Tanguntur et nares, ut quandiu spiritum naribus trahat, **110** in fide accepta perduret]. Pectus quoque [eodem] perungitur oleo, ut signo sanctæ crucis diabolo claudatur ingressus. Signantur et scapulæ, [ut undique muniatur. Item in pectoris et scapulæ] unctione signatur fidei firmitas, et operum bonorum perseverantia.

Et sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et recte homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per invocationem sanctæ Trinitatis ad eandem revocatur imaginem. Et qui tertio gradu peccati, id est, operatione cecidit in mortem, tertio elevatus de fonte per gratiam resurgat ad vitam. Tunc albis induitur vestimentis, propter gaudium regenerationis, et castitatem vitæ, et angelici splendoris decorem. Tunc sacro chrismate caput perungitur, et mystico tegitur velamine, ut intelligat se de anathema, regni et sacerdotii dignitatem portare, juxta Apostolum: *Vos estis genus regale, offerentes vosmetipsos Deo vivo hostiam sanctam et Deo placentem* (I Petr. ii, 9; et Rom. xii, 1). Sic corpore et sanguine Dominico confirmatur, ut illius sit membrum, qui pro eo passus est et resurrexit. Novissime per impositionem manus a summo sacerdote septiformis gratiæ Spiritum accipit, ut roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis, qui fuit in baptismato per gratiam vitæ donatus æternæ.

Videtur quam fideliter, rationabiliter et prudenter

^b Can., *medii*, ut apud Sidonium lib. ii, epist. 4: *Quidquid sperandum est, fieri te medio, te præssule placet.*

^c *Hæc vero præcipui doctores. Ab his verbis incipit epistola 70. Edit. Quercet. quæ membrum est prioris, cum ea continuandum, ut in cod. Salisb.*

hæc omnia tradita sunt nobis observanda. Nemo catholicus contra Ecclesie auctoritatem, nemo sobrius contra rationalem consuetudinem, nemo fidelis contra pietatis intelligentiam certare audeat. Et ne schismaticus inveniatur et non catholicus, sequatur probatissimam sanctæ Romanæ Ecclesie auctoritatem : ut unde catholicæ fidei initia accipimus, inde exemplaria salutis nostræ semper habeamus; ne membra a capite separentur suo; ne claviger regni cœlestis abiciat, quos a suis deviasse intelligit doctrinis. ^a Epistolam vero quam a beato Gregorio de simpla mensione dicunt esse conscriptam, in Epistolari suo Libro, qui de Roma nobis allatus est, non invenimus; alias vero omnes perspeximus in eo Libro, quem ad occidentalium partium ecclesiarum, pontifices et reges scripserat. Ideo dubii sumus, an illius sit, an ab aliquo hujus sectæ auctore sub ejus nomine scripta sit.

De observatione vero, unde interrogastis, sanctissimi sabbati, quod Dominicæ resurrectionis diem præcedit, dignissimum nobis videtur ut omni veneratione habeatur jucundus. Et quidquid aliis diebus in quadragesimalibus epulis, seu salutis causa, seu necessitate qualibet cogente, utendum fiat, in eo die non respondendum esse nobis videtur dignum : non ad satietatem gulæ, sed ad venerationem sanctitatis. Non itaque Deus tantum requirit quid manducemus, quantum considerat qua facilitate abstineamus ab interdictis, vel qua modestia utamur concessis. In omnibus his temporum ratio, et fraterni amoris convenientia observanda est. Ideo Dominum in Evangelio Judæis legimus dixisse, dum de Joannis abstinentia, et de sui ipsius ad homines convenientia parabolam puerorum proposuit dicens : *Et justificata est sapientia a filiis suis* (Matth. xi, 19). Id est, filii sapientiæ intelligunt in omnibus rebus ubique modestiam rationabilem, et concordiam pacificam esse laudabilem. Quæ etiam cuncta vestra sanctitas, fratres charissimi, in opere melius agnoscit, quam nos verbis proferre valeamus.

Vos vero cæptum salutis æternæ iter magna devotione mentis et corporis peragite, quatenus ad perpetuam cœlestis gloriæ coronam pervenire mereamini. Meque in sanctis orationibus vestris, obsecro, ut familiariter habeatis. *Multum valet deprecatio justis assidua*, juxta apostolum Jacobum (Jac. v, 16) : quanto magis multorum fratrum? Deus secretorum testis novit, quantum vos proficere in omni bonitate desidero, et de hujus mortalitatis ærumnosa miseria ad æternitatis gaudia transire concedat.

^b Hujus vero epistolæ exemplar fratribus, qui in insula Lirina Deo deserviunt, ut dirigere faciatis,

^a *Epistolam vero*, etc. Igitur Alcuinus mutilum codicem epistolarum sancti Gregorii habuit, epistolam enim, de qua hic Alcuinus dubium movet, ad Leandrum Hispal. genuinum esse constat ex Isidoro Hispal. concilio Toletano iv et Joanne diacono. Sed de hoc alibi plura dicemus.

^b *Hujus epistolæ*. Hæc clausula deest in cod. Salisb. De Lirinensium monachorum statutis agit

A deponco : quia illi meam parvitatem de hujusmodi quæstionibus interpellare curabant.

• EPISTOLA XCI.

AD ARNONEM.

(Anno 799.)

Eum videre desiderat; tempora periculosa deplorat : se ad palatium vocatum, et Felicem a Laidrado ad regem ducendum significat, etc.

[Aquilæ] inter omnes Alpinae celsitudinis aves charissimo [Albinus] salutem.

O si mihi translatio Habacuc esset concessa ad te, quam tenacibus tua colla strinxissem, o dulcissime fili, amplexibus? Nec me longitudo [æstivi] diei fessum efficeret, quin minus premerem pectus pectore [Cod. Sal. pectori], os ori adjungerem, donec singulos corporis artus dulcissimis oscularer salutationibus. Sed quia hoc peccata mea impediunt, ut in tardo corpore fieri valeat, [quod possum] instantius efficiam, pennam charitatis lacrymoso intingens gurgite, ut suavissima salutationis verba scribantur in chartula, ut per manus currentis viatoris veniat ad filium charitatis meæ, qui est pater meritæ, ^d frater charitate, filius ætate; ut me legat lugentem, quem non aspicit lætantem. O dura divisio gravi ponderis in corpore! o dulcis conjunctio in dilectionis visceribus! o vera fraternitas, quæ nunquam dividitur, quæ non minus in absente ardet quam in præsentem clarescit! In hac, obsecro, nostra tecum semper vigeat memoria, ut fragilitas nostra vestris fulciatur orationibus, et non recedat de corde nomen diligentis te; sed in Christo sit unitas, sine quo nulla perfecta est charitas.

112 Multas habemus curiositates de fide catholica, quia plurimi sunt impugnatores. Ideo nobis necessarium est multorum fulciri intercessionibus, ut multis divina donante gratia prodesse possimus. Tempora sunt periculosa, et tribulatio super tribulationem semper advenit. Populus in egestate, principes in labore, Ecclesia in sollicitudine, sacerdotes in querelis. Omnia turbata sunt; tamen ille, credo, miserebitur, cujus misericordia speciosa est in tempore tribulationis; cujus te laudi et honori semper insistere multum gavisi sumus. Reficit enim spiritum nostrum [Candidus] de religiosa vita vestra, sive domo, sive in itinere. Ideo non est mihi admonere facientem, nec plena implere, sed congaudere gaudentibus, et in tuis profectibus Deum laudare. Dum poteris operare opera Dei (Joan. vi, 28) : et dum lucem habeas, curre (Joan. xii, 35), donec pervenias ad brachium supernæ beatitudinis (Phil. iii, 14). [Utinam citius superveniente ætate te mereamur videre. Nam medio Maio, perficiente Deo, ad palatium me esse arbi-

Hilarius Arelatensis in Vita sancti Honorati.

^c Edit. Mabill. 18 maximam partem mutilata. Integram damus ex cod. ms. Salisb. (Apud Froben. epist. 76.)

^d *Frater charitate*. Ita etiam sese explicat Alcuinus in epist. 92 (nunc 118) ad eundem. Vide quæ de care in præfatione diximus, ubi inquirimus, an Anno Alcuini frater Germanus fuerit?

tror, secundam quod dominus rex demandavit nobis. Et a Felix novitatis assertor habet juratum venire ad domnum regem rationem reddere fidei suæ. Ideo diligentius orate pro nobis]. Ego vero vernaculus sanctæ Dei Ecclesiæ vobiscum stare habeo, et quod sacerdotum Christi unanimitas credit et prædicat, in hoc ego laboro, et cum meis loquor, et pro filiis sanctæ Dei Ecclesiæ aperiam os meum, si ille implebit illud, qui ait: *Aperi os tuum, et ego implebo illud* (Psal. LXXX, 11). Desiderans docere viam Domini, et confirmare titubantes, et exhortari stantes, et erigere jacentes per eum et in eo, qui *erigit elisos et solvit compeditos* (Psal. CXLV, 7, 8). Dominus Jesus Christus, pro quo mihi, et per quem mihi sermo est, ut eum verum Deum, et verum Filium Dei omnibus, olentibus et nolentibus audire, testamur.

[Libellos nostros, quos b Hildegarius portavit de sancto Martino, id est, *sancti Ambrosii de fide catholica ad Gratianum imperatorem, et Tractatus in prophetas Joel et Amos*; hos vero libellos, si in monasterio remansissent, omnimodis tecum affer si venias; sin autem, remitte nobis. Si vero portasset secum, mittatur, ut reddat, ut benedictionem sancti Martini habeat, quia de illius sunt armario, quem nihil per nos perdere optamus. Illum vero præfatum præter bene fecisti, dum dedisti eum sæculo servire, quia studium ecclesiasticæ vitæ noluit insisti [Leg. insistere]: et non mihi irascaris contra eum. Sciebam illum nolle quod vos velle sciebam; sed nolui, ut per me a te separaretur, qui ad te sanguine pertinebat, timeo, non spiritu. Tamen non est desperandum de eo, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ (Matth. III, 9). Benefac, obsecro, c Mago meo nigro; erit enim utilis in domo Dei. Semper nobiscum fuit, bonam habuit voluntatem et humilitatem, seu in servitio Dei, seu etiam in lectionis studio; et quidquid ille accepisset, fac eum partiri cum plurimis, ut sermo Dei crescat in Ecclesia, cui Deo dispensante deservis. Saluta, obsecro, omnes fratres nostros in pace et charitate, Patremque nostrum d Alimum episcopum, et cæteros consacerdotes vestros. Hortare illos semper ad prædicationis officium. Memento dum e pallium accepisti [ab] apostolica sede, majus te accepisse onus, et debitorem esse omni personæ et dignitati, fiducia-liter verbum Dei prædicare]. Noli, noli tacere, sed clama, et ne cesses. Exalta sicut tuba vocem tuam (Isa. LVIII, 1), et ostende omnibus viam salutis æternæ, et dic: Currite, hæc est via regia, hæc est

strata publica, quæ ducit ad palatium Dei Christi, in quo est pax, laus et gloria, ad quem pervenientes memores estote mei.

[Kalendis Novembris t solemnitas Omnium Sanctorum. Ecce, venerande Pater Arne, habes designatam solemnitatem Omnium Sanctorum, sicut diximus, quam continue in mente retineas, et semper pro anniversario tempore colere non desistas, attendens illud et intente considerans, quoniam si Elias, unus ex illis, in Veteri Testamento oratione sua, dum voluit, claudere cælum potuit prævaricatorius, et aperire conversis (III Reg. XVII, et Jac. V, 17), quanto magis 113 Omnes Sancti in Novo Testamento t ubi eis specialiter et patenter claves regni cælesti commissæ sunt, et claudere cælum possunt incredulis, et aperire credentibus, si intima dilectione honorificentur a fidelibus, et coluntur glorificatione eis condigna. Quod ut fieri digne possit a nobis, Immen verum, quod illuminat omnem hominem (Joan. I, 9), Christus Jesus, illuminet corda nostra, et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum (Phil. IV, 7), per intercessionem Omnium Sanctorum ejus, custodiat ea usque in diem æternitatis. Hanc solemnitatem sanctissimam tribus diebus jejunando, orando, missas canendo, et eleemosynas dando pro invicem sincera devotione præcedamus]

* EPISTOLA XCII.

AD ARNONEM.

(Anno 799, mense Martio.)

C *Epistolam cum muneribus se accepisse; ac se medio mense Maio apud regem, quo etiam Felix adducendus est, futurum significat.*

Dilectissimo filio Aquilæ Albinus salutem.

Acceptis sacerdotalibus dilectionis tuæ muneribus cum magno gaudio et lætitia, simul et suavissimis litteris, in quibus omni favo dulcior redolebat mihi charitas, et quam sæpius probavi, semper amavi; et quadam familiaritate intra cordis mei arcana, quasi thesaurum desiderabilem, tuæ faciei et nominis memoria recondidi [Edit., reconditur]: et quod nigrum in capillis videtur, candidum in corde amatur. Sed omnimodis obsecro, si fieri possit, hoc anno superveniente videam dulcissimos oculos [Aquilæ meæ], ut amplectar, deosculer non solum ore, sed etiam toto corde. [Jam pridem tuæ charitati longiorem D scripsi epistolam, et direxi Chlotario fratri, ut per vestros homines ad vos perveniret. Ideo paucis modo sermonibus loquor in hac præsentis chartula. Venit enim XIV Kal. April. mihi epistola vestra cum muneribus, et ego statim hanc scripsi, desiderans te

stat, quæ anno 799 paulo post initium data est, nempè ante mensem Martium. Vide epist. seq.

t *Solemnitas Omnium Sanctorum.* Hanc solemnitatem eo die, hoc est, Kalendis Novembribus in Gallia et Germania longe post obitum Alcuini, scilicet anno 835, celebrari cœpisse tradit Quercet. in Præfat. ad beatum Alcuinum num. 17. Quæ assertio ex hoc loco refellitur.

* Hanc epistolam hactenus ineditam datus ex codd. miss. Salisb. et S. Emmerami; quæ ansulis inclusa sunt, in solo cod. Salisb. habentur. (Apud Froben. epist. 77.)

* *Felix habet juratum venire.* Adducendus nempè per Lathradum ad concilium Aquisgranense, ut ex sequente epistola colligitur; ergo scripta fuit anno 799.

b *Hildegarius.* Discipulus haud dubie aliquis Alcuini in monasterio sancti Ruperti. Vid. epist. seq.

c *Mago.* Adalbertum hoc cognomine notat, de quo alibi. Vide epist. seq.

d *Alimum.* Episcopus is fuit Sabionensis, qui anno 772 synodo Dingolfingane subscripsit.

e *Pallium* archiepiscopale, quo Arno priori anno decoratus fuit, ut nunc ex hac quoque epistola con-

multum videre. Jam, Deo volente, medio mense Maio apud regem cogito esse, quia ^a Laidradus filius voster adducere habet Felicem illum, cum quo nobis sermonis contentio est. Et utinam Paulinus noster charissimus Pater veniat! Si tibi causa opportuna fiat, multum desidero ut te habeamus præsentem]; quia multum tecum læteo conferre, quæ per charitatem, propter infidelitatem portantium, nolo indicare. Tu vero cautior esto inter hostilia arma. Tuum est prædicare, non pugnare; pacificare, non discordare; revocare ad vitam, non in mortem mittere, sicut tua optime novit sanctitas.

114 [Hildegarius duos libros sancti Martini secum portavit, sicut ^b in alia epistola tibi designavi. Rogo ut facias venire; hoc est, *sancti Ambrosii De fide, et Tractatus in Joel et Amos prophetas*. Et ^c Magum meum salutem, et fac illi bene, bonus est enim frater; et omnibus filiis sanctæ Ecclesiæ ^d Ralbertum facias bene, et saluta omnes in nomine Albini, et cæteros consacerdotes tuos, et orate pro nobis]. Et Dominus Deus dirigat corda nostra [*II Thessal. III, 5*] et sensus nostros ad salutem plurimorum, ut proficiat et clarescat verbum Dei in auribus multorum, et in corde recondatur fides catholica. Deus Dei Filius Jesus Christus Dominus noster te tuosque fideles custodiat, et florere faciat in charitatis officio, et fidei veritate semper in æternum, dilectissime fili.

◦ EPISTOLA XCIII.

AD FRATRES JUVAVENTIS ECCLESIAE.

(Anno 799.)

Laudat illorum regularem conversationem; et hortatur ad bene obeunda officia monachorum.

Sanctissimis in Christo fratribus Juvavensis ecclesiæ, humilis levita Albinus in Christi charitate salutem.

Audiens laudabilem in Christo unanimi vestræ conversationem, multa animus meus lætitia gavisus est, multoque anhelabat desiderio præsentialiter ordinem videre vestrum, et meipsum humili devotione vestris sacrosanctis commendare orationibus. Sed quia hoc hucusque prohibuit variarum eventus rerum, et proluxa terrarum longinquitas [non sinit corporaliter ire, ubi mens summo desiderio semper adesse præsentialiter cupit], meæ parvitatibus litterulas in hoc officium dirigere curavi, ut desiderium cordis mei in apicibus cognoscatis, quod et olim pio Patri Aquilæ pontifici, ^f germano meo pastori vestro in-

^a *Laidradus*. . . *Felicem*. Inde annum discimus scriptæ epistolæ, nempe 799, quo Laidradus Felicem Aquigranum adduxit, de quo nos alibi.

^b *In alia epistola*. Nempe immediate antecedente.
^c *Magum meum*. Adalbertum. Vid. not. ^c prioris epistolæ.

^d *Ralbertum*. Ralbertum, abs dubio, seu Rupertum: et ex contextu legendum videtur: *omnibus filiis sanctæ Ecclesiæ ad sanctum Rupertum*, hoc est monasterii Salisburgensis, *facias bene*.

^e Edit. Quercet. 78, Canis. 20, Froben. 78. Collata cum codicibus mss. Salisburg. et S. Emmerami. Macillonius lib. xxvi Annal. num. 58, eam ad annum 796 recenset. Hansizius tom. II Germ. Sacr. pag. 105,

A jungere studui, cupiens spiritali præsentia unus esse ex vobis, et unum esse vobiscum, ut vestra me sanctitas a terrenis levaret cupiditatibus, et in cœlesti vobiscum collocaret desiderio.

O quam felix est vita monachorum! Deo placabilis, angelis amabilis, hominibus honorabilis. Qui hic [*Cod. Sal.*, hanc] fideliter vivit inter homines, haud dubium feliciter regnat inter angelos. Hanc primitiva per apostolos in Judæa initiavit Ecclesia, quibus omnia communia fuisse leguntur, et nemo aliquid suum esse dicebat (*Act. IV, 52*). Hoc non solum in sæculari substantia servandum esse arbitror, sed etiam in desideriis spiritalibus, ut omnes unum concupiscant, et obedientiæ bonum magis exsequantur quam propriæ voluntatis affectum. Si Christus suam non venit facere voluntatem, sicut ipse in Evangelio testatur, sed Patris [*Joan. V, 30 et VI, 38*], quanto magis monachus suam non debet facere voluntatem, sed Christi? Nec segnis in opere Dei, sed studiosus; nec tantum considerare quid jubeatur, sed quomodo perficiatur quod jubetur, ne ullatenus murmurationis malum crescat in aliquibus. Si aliqui ex populo Dei in eremo propter murmurationis perierunt peccatum, quanto magis monachus monasterii spiritali plectatur vindicta, si murmurationis malo mentem inolescere non metuit?

115 Quapropter cum gratiarum actione accipiat quod ei pastoris [*Cod. Sal.*, pastoralis] cura providerit sufficere. Sit enim sanctæ pacis concordia inter cunctos, vitæ castitas in adolescentibus, morum gravitas in senibus, fervor operis in juvenibus: nec quisquam se canonicis horis vel regularibus psalmodiis subtrahat. Melius est cum angelorum cœtibus Christum laudare, quam torpentem segnitia somno delectari, vel vigilando inania exsequi desideria. Et non solum verba sanctæ lectionis resonent in ore, sed intima cordis compunctio sequatur verba legentis vel cantantis: et nullatenus horis competentibus sacræ Scripturæ lectio recedat de manibus, quia diversæ nunc hæreses, sicut audistis, catholicæ fidei puritatem maculare nituntur.

Quapropter armate vosmetipsos scientia veritatis, sententiis evangelicæ auctoritatis, ut resistere valeatis contradicentibus veritati. Quomodo pugnat inermis? vel quomodo docere potest, qui discere noluit? Spiritales sunt divitiæ, sapientia in corde, ut Salomon ait: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore prudentis* (*Prov. XXI, 20*).

anno 794 datam arbitratur, quando nimirum Elipandus, Felice post synodum Ratisbonensem anni 792 ad hæresim revocato extra Hispaniam in Gallias et Germaniam virus transfundere studuit; **116** contra quod fratres Juvavenses sanctarum litterarum studio se arment hortatur. Mibi tamen videtur præsentem epistolam eam esse, cujus in sequenti epistola ad Arnorem, quæ anno 799 scripta est, meminit, adeoque ad eundem annum, quo nou minus quam alias causa Felicis agitata fuit, pertinere.

^f *Aquilæ germano meo*. Quæ Canisius ad hunc locum adnotavit; et an inde colligi debeat Aquilam seu Arnorem archiepiscopum Salsb. Alcuini fratrem germanum fuisse in præfatione discussimus

Sanctæ fidei veritatem diligenter discite, et agnitam cordis recondite thesauro, et spe firmissima vos retinete ad Deum, et charitate ferventissima illum amate, honorate et laudate: quia hæc est pars optima, quam Maria elegit, sedens secus pedes Domini, quæ non auferetur ab homine in æternum (*Luc. x, 39, 42*). Sed tanto ardentius post hanc vitam amatur Christus, quanto perspicacius ejus intelligitur bonitas

Sed non estopus meæ parvitati vos admonere de singulis, dum habetis sacræ institutionis libros notissimos, et pium Patrem pastorem vestrum præsentem, qui vos viva voce melius admonere poterit, quam mea series litterarum. Tamen, ut debitam vobis ostenderem charitatem, paucis vos apicibus appellare studui, ad agnoscendam in vos meæ dilectionis fiduciam. * Præfato itaque Patri cum omni humilitate obedite (*Hebr. xiii, 17*). Ille habet rationem reddere sollicitudinis suæ pro vobis, et vos obedientiæ vestræ in filium æqualiter rationem reddere habetis. Ille pro vobis in magno positus est periculo: vos pro illo magna charitate intercedere studete, ut mercedem pro vobis habeat apud Deum, et vos requiem cum illo habeatis in regno Dei. Filiorum eruditio laus est magistrorum, et profectus gregis merces est pastorum.

Divina auxiliante gratia custodite vos, fratres, in omni castitate, humilitate, concordia et charitate, onera vestra invicem portantes (*Gal. vi, 2, 5*). Omnis sermo malus et impudicus, et impatiens, et inutilis ex ore vestro non procedat (*Ephes. iv, 29*); sed quæ sancta sunt, pia et justa, et vestræ condigna sanctitati, ad exhortationem audientium, loquimini. Et semper Deus honorificetur in ore vestro (*Rom. xv, 6*), et quæ ad pacem pertinent veram, tota sectamini intentione, et *Deus pacis erit vobiscum: et pax, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra* in omni bonitate et pietate (*Philip. iv, 7, 9*). *Beati pacifici [quoniam filii Dei vocabuntur] (Matth. v, 9)*. Summa nobilitas est filium esse omnipotentis Dei. Sed hæc nobilitas magna morum dignitate promerenda est. Non enim estis vestri, sed Christi, qui vos magno emit [*Edit.*, empsit] pretio, hoc est, suo sanguine. Portate Deum in corpore vestro (*I Cor. vi, 20*), ut Deus dignetur habitare in cordibus vestris: quatenus et beatitudinem pervenire mereamini; intercedente beati Hrotberti, aliorumque Patrum sanctitate pro vobis. Divina pietas in omni bono florere vos faciat, fratres charissimi.

* Præfato Patri, Aquilæ nimirum. Ex quibus patet, inquit Hansizius, Arnonem etiam monachorum præfecturam gessisse.

b Edit. Mabill. 11, Froben. 79. Hic magis integra prodit ex cod. ms. Salisb.

c Misi quoque fratribus litteras. Fratres hi sunt monachi S. Petri seu S. Ruperti, ad quos epistolam, quam immediate antea dedimus, scripsit.

d Parochianis. Curiones seu parochos suæ diocesis intelligit. Vide Gloss. Cangii V, Parochianus.

b EPISTOLA XCIV

AD ARNONEM.

(Anno 799, mense Martio.)

Mittit Paschalia carmina, et admoneri cupit parochianos, seu curiones suæ diocesis ad vitæ probitatem, ad officia sua bene obeunda.

Aquilæ per Alpes volanti, per campos currenti, per urbes ambulanti humilis terrigena salutem.

[Paschalia paci vestræ direxi carmina, prout dictaverunt Magi mihi. Vos videte, an placeat ad scribendum, vel proficiat ad legendum. c Misi quoque fratribus litteras, rogans ut in præsentia vestra legantur, uti me commendes illorum orationibus, tuis quoque d parochianis qui solent ad dedicationem sancti chrismatis venire. Illis quoque scripsissem tuæ causa charitatis, si nimium non esset præsumptuosum. Tamen] admoneas eos de vitæ castitate, de morum honestate, de orationum vigilantia, de precectionis instantia; et unusquisque subjectam sibi plebem bene in Dei voluntate eruditam habeat, ecclesiamque bene directam. [Et ut viduarum, orphanorum, et pauperum maxime curam habeant (*Eccli. iv, 1, 2 seq.; vii, 36*). Scholares quoque habeant, et diligenter discere eos faciant psalmos, et cantilenam ecclesiasticam, ut in singulis ecclesiis cursus agatur quotidianæ laudis Dei]. Unusquisque vero suum in Domino honorificet ministerium, ut non sit vituperatio in sacerdote Christi, sed laudatio in prædicatore veritatis (*II Cor. vi, 3*). [Et ut sanctum baptismam diligentissime exerceant, quia in nullo loco periculosius erratur; sicut nec fructuosius, si bene observatur]. Hortenturque singuli ad confessionis puritatem, ad penitentiam compunctionem: quia hoc secundum baptismam est in Ecclesia, ut qui post primum erraverit in aliquo delicto, in hoc secundo corrigatur. Sit tibi Deus ubique adjutor, ut proficias in omni bono, et multiplex dignus mercede habearis in conspectu Domini Dei tui. Usque in kalendas Maias vestrum in his partibus sperabo adventum. e Regem speramus in Saxoniam iturum. De mea vero causa, volente Deo, dum veneris, aliquid certius innotescere habemus. Tantum orationibus adjuva fragilitatem nostram, ut dirigat nos Christus in suæ pietatis voluntate, ut faciamus quæ beneplacita sunt ei (*Eccli. ii, 19*). Deus Christus ad profectum suæ sanctæ Ecclesiæ, bona valetudine beatitudinem tuam conservare dignetur, desiderande Pater!

117 f EPISTOLA XCV

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 799.)

Gratias agit pro bonis acceptis: de perturbatione

e Regem in Saxoniam iturum. Carolus rex anno 799 Pascha, pridie Kal. Aprilis, Aquisgrani celebravit; postea Saxoniam ingressus, Patrisbrunnæ considet cum exercitu, ut testantur *Annal. Francorum*. Concordat ergo tempus illius itineris cum tempore scriptæ epistolæ.

f Edit. Quercetani 11, Canis. 4, Froben. 80. Et apud Quercetanum quidem cum hoc titulo: *Querimonæ de miseria hujus sæculi*.

Ecclesie et regni conqueritur. Hortatur regem; ut maximam curam impendat Ecclesie; remissa non-nihil severitate in Saxonem.

Gratias agimus clementissimæ bonitati vestræ, dulcissime David, quod nostræ parvitatæ memoriæ habere digneris, nobisque innotescere, quæ famulus vester fidelis nostris insonuit auribus. Nec in hoc solum [Can., solo] grates ferimus continuas vestræ pietati, sed in omnibus bonis quæ mecum ex die qua parvitas mea vobis nota facta est, perfecit. Optime incepistis sed melius consummastis. Quapropter continuis precibus Domini nostri Jesu Christi clementiam deprecor, quatenus qui tibi optima quæque in terrena felicitate concessit, longe meliora æternæ beatitudinis regna tibi æternaliter concedere dignetur.

Plurima vestræ venerandæ dignitati præsens suaderem, si vel vobis opportunitas esset audiendi, vel mihi eloquentia dicendi; quia calamus charitatis cordis mei arcana instigare sæpius solet, de vestræ excellentiæ prosperitate tractare, et de stabilitate regni vobis a Deo dati, et de profectu sanctæ Ecclesiæ Christi, quæ multimoda improborum perturbata est nequitia, et scelestis pessimorum ausibus maculata, non in personis tantum ignobilibus, sed etiam in maximis et altissimis: quod metuendum est valde. Nam tres personæ in mundo altissimæ hucusque fuerunt: [id est], apostolica sublimitas, quæ beati Petri principis apostolorum sedem vicario munere regere solet. Quid vero in eo actum sit, qui a rector præfatæ sedis fuerat, mihi veneranda bonitas vestra innotescere curavit. Alia est imperialis dignitas, et

a De crudelitate Romanorum in Leonem III pont. Rom. patrata loquitur.

b *Secundæ Romæ.* Constantinopolis, quæ passim etiam ab historicis, Socrate Hist. Eccl. lib. v, cap. 8, etc., atque in ipsis quoque constitutionibus Imp. Romæ dicitur, ab ipso conditore Constantino nomen *Novæ Romæ* sortita. Et Sidonius in Panegyri.

Salve sceptrorum colamen, regina Orientis
Orbis Roma tui.

Gubernator imperii. c Scilicet Constantinus imp. anno 797 a matre Irene et consiliariis captus, et excæcatus mortuus est, Theophane auctore. c CANISIUS.

d *Excæcaverunt caput proprium.* c In populum Romanum severe et vere hæc dicta, qui in pontificem sacram Leonem III insurrexerunt, pulsatum mutilantur oculis anno 799, teste Anastasio Bibliothecario. c CANISIUS. — Vide etiam Mabillonium lib. xxvi Annal. pag. 337 seq.; Muratorium Hist. Ital. part. iv, ad hunc annum; et alios.

e *Nullatenus capitis cura omittenda est.* Operæ pretium esse judico huc transcribere interpretationem, quam hujus epistolæ textui inseruit Pagius ad annum 799, num. 3. Ita vero habet: c . . . Nullatenus capitis (scilicet Romani pontificis) cura omittenda est. . . Componatur pax cum populo nefando (Romano nempe) si fieri potest. Tenendum est, quod habetur, ne propter acquisitionem minoris quod majus est (scilicet regnum Longobardicum) amittatur. Servetur ovile proprium (ideoque Romani non erant proprii subditi [Caroli]), ne lupus rapax devastet illud (id est insurgat aliquis tyrannus, ad quem Romani, si nimis premantur, confugiant). Ita in alienis sudetur (in componenda nempe republica Romana), ut in propriis damnum non

b secundæ Romæ secularis potentia. Quam impie c gubernator imperii illius depositus sit, non ab alienis, sed a propriis et concivibus, ubique fama narrante crebrescit. Tertia est regalis dignitas, in qua vos Domini nostri Jesu Christi dispensatio rectorem populi Christiani disposuit: ceteris præfatis dignitatibus potentia excellentiorem, sapientia clariorem, regni dignitate sublimiorem.

Ecce in te solo tota salus Ecclesiarum Christi inclinata recumbit. Tu vindex scelerum, tu rector errantium, tu consolator morientium, tu exaltatio bonorum. Nonne Romana in sede, ubi religio maximæ [Canis., maxime] pietatis quondam claruerat, ibi extrema impietatis exempla emergerunt? Ipsi cordibus suis excæcati, d excæcaverunt caput proprium. Nec B ibi timor Dei, nec sapientia, nec charitas esse videtur. Quid boni ibi esse poterit, ubi nihil horum trium invenitur? Si timor Dei esset in eis, non audent; si sapientia, nunquam voluissent; si charitas, nequaquam fecissent. Tempora sunt periculosa, olim ab ipsa Veritate prædicta, quia *refrigescit charitas multorum* (Matth. xxiv, 12). e Nullatenus capitis cura omittenda est. Levius est pedes dolere [Murator., tollere] quam caput. Componatur pax cum populo nefando, si fieri potest. Relinquantur aliquantulum minæ, ne obdurati fugiant: sed in spe retineantur, donec salubri consilio ad pacem revocentur. Tenendum est quod habetur, ne propter acquisitionem minoris, quod majus est amittatur. Servetur ovile proprium, ne lupus rapax devastet illud. C Ita in alienis sudetur, ut in propriis damnum non patiat.

patiatur (in illis scilicet quæ ad regnum Longobardicum pertinent.) Ex hac interpretatione celeberrimus scriptor ita concludit: c Ex quibus intelligimus, imperatores Constantinopolitanos urbe Roma hoc tempore potitos non fuisse; neque etiam Carolum ejus dominium habuisse; aut collegam summi pontificis in administratione urbis exstitisse: alioquin non diceret Alcuinus, tres esse in mundo supremas potestates, majoremque fore regni Italici amissionem quam Romanæ *alienæque urbis* acquisitionem. Quare vel ex hac sola Alcuini epistola evertitur opinio Marce et Cointii, qui volunt dominium urbis et Exarchatus Ravennatensis ab anno 796 penes pontificem et Carolum fuisse; et utrumque pari jure eisdem præfuisse. Si enim hoc ita se habuisset, Alcuinus Romanos *alienos* non appellasset, nec Carolum monuisset, ut caveret ne *propter acquisitionem minoris*, regnum integrum perderet. Beneventanus dux hoc ipso tempore in armis erat contra Francos, et nova rerum conversio in urbe Constantinopolitana timendi locum dabat, ne Græci a Francis alieni tumultus, si in Italia orirentur, foherent. Unde Alcuinus Carolo suasit ut ab illis scopulis caveret. c Hucusque Pagius. Vereor ne vir celeberrimus longius a mente Alcuini hac sua interpretatione aberraverit. En igitur interpretationem aliam, quam virorum eruditorum iudicio subijcio æstimandam: *Nullatenus capitis* (Romani pontificis) *cura omittenda est. Componatur pax cum populo nefando* (Saxonum, quos eodem nomine in sequenti epistola vituperat; cum quibus 119 etiam hoc anno 799 per filium suum Carolum de pace egit, et ab ipsis tulit multitudinem hominum cum multis viribus et infantibus, et collocavit eos per diversas terras in finibus suis [Chron. Moissiac. et Annal. Lambec.]). Cum populo vero Romano Carolus eo tempore

* Olim vestræ sanctissimæ pietati de exactione decimarum dixi, quia forte melius est, vel aliquanto spatio ut remittatur publica necessitas, donec fides cordibus radicibus inolescat, si tamen illa patria Dei electione digna habetur. Qui foras recesserunt, optimi fuerunt Christiani, sicut in plurimis notum est. Et qui remanserunt patria [Can., patriæ], in fecibus malitiæ permanserunt. Nam Babylon propter peccata populi, dæmoniorum deputata est habitatio (Apoc. xviii, 2), ut in prophetis legitur. Nihil horum tuam latere poterit sapientiam. Ut pote in sanctis Scripturis, vel sæcularibus historiis te apprime eruditum esse **118** novimus. Ex his omnibus plena tibi scientia data est a Deo, ut per te sancta Dei Ecclesia in populo Christiano regatur, exaltetur et conservetur. Quanta tuæ optimæ devotioni merces exhibeatur a Deo, quis dicere poterit? *Quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii, 9).*

Mitis ab ætherio clementer Christus Olympo

Te regat, exaltet, protegat, ornet, amet.

Mens mea congaudet, bonitas jam vestra fidelis

Optime quod regem suscipit ipsa senem.

Hæc precor aspiciat clementi lumine nostras

Litterulas, scripsit quæ pietatis amor.

Sidera sancta poli, viridis vel gramina terræ,

Omnia conclament : David ubique vale !

Terra, polus, pelagus, homines, volucresque feræ-

[que

Concordi clament voce : Valeto pater !

b EPISTOLA XCVI

AD DONNUM REGEM.

(Anno 799.)

Gratias agit pro sui memoria in epistolis, et plurimis acceptis beneficiis. Laudat et excitat regem ad justitiam reddendam sedi apostolicæ. Excusat se ab itinere Romam suscipiendo. Optat pacem cum Saxonibus.

Domino in Domino Dominorum dilectissimo David regi, Flaccus fidelis orator sempiternæ beatitudinis in Christo salutem.

Revertente me de ^c Wicus propter causas necessarias quas ibidem habuimus disponere, occurre-

nullum bellum gessit : nec integer ille populus, sed aliquot ex primoribus in mortem Leonis consiliati sunt). *Relinquantur aliquantulum minæ, ne (Saxones) obdurati fugiant. . . . tenendum est, quod habetur (in terris Saxonum) ne propter acquisitionem minoris (regni nempe terreni ampliationem) quod majus est (salus Ecclesiæ et capitis illius) amittatur. Servetur ovile proprium (Ecclesia, quæ proprie ovile cujusvis fidelis appellatur ; nec eo nomine Alcuinus regnum Longobardicum, ut vult Pagius, insignire voluisset) : ne lupus rapax devasiet illud (percusso nempe pastore) ita in alienis sudetur (in populo nondum acquisito), ut in propriis (in iis nempe quæ Ecclesiæ bonum concernunt, quod cuique fidelium, præprimis vero supremo illius advocato quasi proprium esse debet) damnatum non patiatur, etc.* Eruditi statuent, quæ istarum interpretationum præferri aut Alcuini menti conformior censeri mereatur.

* *Olim . . . de exactione decimarum dixi.* In epistolis 28, 31, 37 et 72 (nunc 53, 36, 42 et 87).

runt mihi visitanti religiosissimam ^d sororem vestram, excellentiæ vestræ dulcissimi apices, in vestra prosperitate amabiles, et in divina misericordia laudabiles, qui nunquam in se sperantes deserit, sicut ^e de domno apostolico nuper actum, per vestras suavissimas litteras audivimus ; qui etiam vestræ beatissimæ præsentis lætæ adventire, ut innotuit nobis chartula benignitatis vestræ, de qua multas bonitati vestræ gratias agimus, quod solita pietate nostri nominis memoriam habere dignati estis. Non solum de hac præsentis memoria, vestræ egregiæ pietati gratias agimus continuas, sed etiam de omni bonitate vestra, quam in nostram peregrinationem verbis vel factis semper ostendistis : fidelis in promissis, verus in perficiendo promissa. Quapropter fides vestra, et caritas non ficta, et intercessio continua, in arcano cordis mei thesauro, vestram jugiter amplectitur beatitudinem. O dulcissime decus populi Christiani ! o defensio ecclesiarum Christi ! consolatio vitæ præsentis ! Quibus tuam beatitudinem omnibus necessarium est votis exaltare, intercessionibus adjuvare, quatenus per vestram prosperitatem Christianum tueatur imperium, fides catholica defendatur, justitiæ regula omnibus innotescat.

Ecce quid actum est de apostolica sede in civitate præcipua, in dignitate excellentissima, quæ omnia vestro tantummodo servantur iudicio ; ut prudentissimo consilio sapientiæ vobis a Deo datæ temperata consideratione corrigantur quæ corrigenda sunt, et conserventur quæ conservanda sunt ; et qua clementer divina gessit pietas, extollantur in laudem nominis illius, qui salvum fecit servum suum et liberavit a persecutione execrandæ infidelitatis. Vestra vero sapientissima animi prudentia, dum omnia intelligat, quid ^c conveniat personæ, in benefaciendo, sive in vindicando [faciat et perficiat], quod Deo placeat, et omnibus bona in vobis voluntas ostendatur, laudetur et ametur. Hoc certissime pietas vestra agnoscat, quod nullius hominum auri vel argenti munuscula tantum lætificant Flacci vestri animum ; quantum beatitudinis vestræ apices omni gaudio reficiunt. Ideo supplicii voto deprecor, ut sæpius jubeatis fieri, quod me semper amare agnoscit.

^b Edit. Quercet. 12 ex ms. (Froben. 81.) Scripta est antequam Leo papa veniret ad Carolum M. anno 799.

^c *Wicus.* Cella mariuma S. Jodoci apud Morinos, hodie S. Joaze-sur-Mer. Quod monasterium Carolus Alcuino tradidit regendum, dum ex Anglia in Franciam rediit anno 792 vel sequenti.

^d *Sororem vestram.* Nempe Gisalam, forteam in Parthenone Calensi, cujus abbatissa erat. *MANU.*

^e *De domno apostolico, Leone pontifice, quem divina misericordia non deseruit ; sed prodigiose e latroam manibus liberavit, eique oculorum et linguæ usum ademptum restituit ; prout ejus temporis scriptores testantur, et ipsemet Alcuinus hoc loco insinuat iis verbis : Quæ clementer divina gessit pietas, etc.*

^f *Advenire.* Advenit Leo papa ad Carolum, dum is ad Padresbrunna (nunc Paderbornæ) resideret anno præsentis seu 799, ibique regia prorsus magnificentia susceptus est, ut testatur Anastasius.

120 De illo itinere vero longo et laborioso * Romanam eundi, nullatenus infirmum et quotidianis fractum doloribus corpusculum meæ fragilitatis perficere posse arbitror. Desiderium jam habuissem, si potestas esset peragendi. Ideo obsecro clementissimam paternitatis vestræ benevolentiam, ut dimittatis me fideliter et instanter orationibus, cum Deo servientibus apud sanctum Martinum, vestrum iter adjuvare. Et utinam ut quandoque divina gratia vobis concedat libertatem a populo nefando Saxonum iter agere, regna gubernare, justitias facere, ecclesias renovare, populum corrigere, singulis personis ac dignitatibus justa decernere, oppressos defendere, leges statuere, peregrinos consolari, et omnibus ubique ætatis [*Fortè*, veritatis] et cœlestis vitæ viam ostendere! Ut sit consolatio omnibus in adventu vestræ pietatis, clarissimisque vestræ nobilitatis filiis benedictio copiosa per vestra benefacta accrescat, sicut per solius homonymi tui David Deo dilectissimi regis sanctitatem, ut legitur, omnibus nepotibus suis regalis throni potestas conservata fuit. In his enim et hujusmodi religionis exercitationibus filiorum exaltatio, et regni felicitas, et populi sanitas, et frugum ubertas, et totius boni jucunditas; tibi que cœlestis regni beatitudo, Christo Deo perficiente, crescit et augetur, dulcissime David, diebus æternis.

Det tibi consilium pacis, simul atque salutis

David, amor populi, Christus ubique pius :
Omnipotens cujus defendat dextera semper,
Victorem faciens teque tuosque simul.

Nomen ut æternum toto laudetur in orbe
Illius ex vobis, pro pietatis ope.

Aspice, cunctorum vitæ spes, forma salutis,
Qualiter ad vosmet tota recurat ovans.

^b Qui tristis venit, redeat jam lætus ad urbem,
Per pia dona Patris, consiliumque sacrum.

Quod petit inveniens, quidquid speravit adeptus.

Huic quoque laudes hymnicas referens,
Qui mundo talem tribuit sub tempore nostro

Rectorem, sacræ regimine justitiæ.

121 • EPISTOLA XCVII.

AD ***
(Anno 799.)

Exoptat ejus præsentiam, deplorat atrox factum Ro-

* *Romam eundi.* † Huic enim obsequio, inquit Pagi-
gus anno 799, num. 4, Carolus rex complures episcopos
et abbates jam (anno nempe præsentis) destinavit.
† Vid. epist. ad Arnonem infra.

^b *Qui tristis venit.* † Videtur alludere, ait Canisius,
ad alteram protectionem Romanam Caroli Magni,
qui quater Romam profectus est: anno 774 vindicans
Adrianum et Romanam Ecclesiam ab injuriis
Desiderii Longobard.; deinde anno 781 solvendi voti
causa; tertio contra duces Beneventanum anno 786;
quarto ut restitueret Leonem an. 800 quo imperator
proclamatus. † Mihi vero videtur, hæc intelligenda
esse de tristi adventu et læto reditu ad urbem Leonis
pontificis; prout et ulterior contextus carminis cum
ipso textu epistolæ hujus comparatus haud obscure
insinuat. Versus isti apud Canisium subijuncti habentur
epistolæ 7 (Froben. 93) quæ nunc est 109.

* Froben. 82. Hanc epistolam, sed non integram,

*mæ: hortatur ad opus prædicationis et exercitiam
virtutum. Ob pallium adeptum gratulatur, hortando
ad ministerium bene explendum.*

Dilectissimo charitatis filio et venerandæ sancti-
tatis Patri, devotus in fide amicus salutem.

Multa habuissem tecum valde necessaria conferre,
si tempus et locus, et faciei vestræ præsentia ades-
set; sive de generali sanctitatis Ecclesiæ statu, sive
de speciali rerum ad nos pertinentium vicissitudine.
Sed hoc erit, dum vult, qui omnia disponit quæ sunt
in cœlo et in terra; qui quandoque concedat nobis
mutua charitatis verba inter nos habere, et cordis
æstus verbis pacificis patescere. Sed, tu charissime,
et omnium sacerdotum Christi cordi nostro junctis-
sime! obsecro intercessionem facere pro nobis, qua-
tenus divina clementia et vos proficere faciat in omni
bono, et nos regere dignetur ad salutis nostræ pro-
fectum. Multæ sunt hujus sæculi occupationes, et
diversæ varietates, et eventus miserabiles, et Eccle-
sia Christi multis modis impugnatur non solum a
paganis, sed etiam a falsis fratribus (*II Cor. xi, 26,
et Gal. ii, 4*). Et ubi fons æquitatis et justitiæ ad
omnes per rivulos sanctitatis profluere debuit, ibi
maxime iniquitatis palustris profunditas exhalatur:
sicut forte a sanctissima sede auditurus eris, quid
ibi scelerum et ^d nimis atrocitatis nuper gestum
esse refertur. Timendum est non solum hoc implis-
simæ pravitatis scelus, sed etiam majoris mali pro-
digium. Dum in capite talia aguntur, quid in corpore
feri possit, formidandum est. Justitia laborat, et
iniquitas abundat, et charitas frigescit (*Matth. xxiv,
12; II Tim. ii, 17*), et infidelitas serpit sicut venenum,
et sicut cancer membra Christi maculare non desistit.
Ideo dum tempus habeas, labora in verbo prædicationis,
in virtute charitatis, in exemplo sanctitatis, in
pietatis officio, in eleemosynarum largitione, in mise-
ricordiæ et pietatis constantia, quatenus ex hujus ca-
liginis miseria ad perpetuæ beatitudinis lucem perve-
nire merearis, et me tuæ salutis unanimum filium,
fratrem, consocium, assiduus precibus vel admoni-
tionibus tecum trahere non desistas, ut pariter di-
cere digni efficiamur, donante æternæ pietatis largi-
tore: *Introduxit nos rex in cellaria sua, exsultabimus
et lætabimur in te (Cant. i, 3)*.

[* Gavisus sum multum, dum tuam beatitudinem

^d Mabillonius ex cod. ms. Sanct-Emmeramiano; initium
vero illius Pezsius ex cod. ms. Benedictoburano edide-
runt. Hic plenior prodit ex cod. ms. Salisb., iis nimi-
rum suppletis quæ ansulis inclusa vides.

^d *Nimis atrocitatis.* Quæ nimirum in Leonem
pont. anno 799. vii Kal. Maii in Litaniam majore patrata
est, ut colligitur ex subsequentibus verbis: *Dum in
capite talia aguntur.*

* *Gavisus sum multum*, etc. Hæc, quæ ansulis inclusa
vides, in cod. Salisb. inter antecedentia et subse-
quentia inserta sunt. Novam vero hic incipere epi-
stolam pronum est judicare. Priora enim verba
clausulam præferunt epistolarem; hæc vero ejus-
modi sunt, a quibus epistola merito exordium sum-
mit; nimirum gratulatoria, ad Arnonem Salisbur-
gensem puto, ob novam dignitatem et pallii archie-
piscopalis decorem. Hinc librorum errore factum
esse puto, quod in cod. S. Emmerami, quo usus est

superhumeralis sanctitatem portare audivi, et in A bitorem te habere Deum, quia beneficia pauperum honoris ecclesiastici sublimissima stare stabilitate. Et utinam hoc multis proficiat, et tibi maxime prosit; ut Dei et Domini nostri Jesu Christi nomen clarificetur in te: et memento ministrum te esse magis quam dominum propter eum, qui ait; *Ego sum in medio vestri, sicut qui ministrat* (Luc. xxii, 27). Si ille Deus et Dominus omnium, redemptor et salvator humani generis non dedignatus est venire ministrare, non ut ministraretur ei (Marc. x, 45); quanto magis et nos debemus modulum nostræ pensare paupertatis, et omnibus ad nos pertinentibus salutis ministrare officia, et charitatis servare devotione, quia humilitatis passibus ad cælestis regni celsitudinem pervenit. Ideo Propheta divino instinctus amore ait: *Non veniat mihi pes superbiæ* (Psalm. xxxv, 12): hoc est, ut nullum vestigium superbiæ remansisset in corde illius. Quanto magis nos de stercore paupertatis ad sedem gloriæ sublimati (Psalm. cxii, 7), dignitatem nostram humilitatis officio sublevare debemus. Hæc est quæ ignobilem facit nobilem, et quæ terrenum animal ad cæleste elevat tribunal. Cogita semper dum pallio sanctitatis vestieris, et videas sanctæ crucis signum sive ante, sive retro in eo fixum, te sequi debere illum qui crucem suam portavit, in qua redemptionis nostræ trophæum paravit. Dum videas, osculare illud et venerare; sicut decet hujus signi sanctitatem, et te sequi debere memento illum, qui ait: *Qui vult post me venire, tollat crucem suam et sequatur me* (Matth. xvi, 24). Ideo Christus portavit primum, et post illum inventus Simon, qui super se positam crucem Christi portavit, sequens vestigia illius. Et hoc in signum nostræ actionis gestum esse dignoscitur; Simon enim obediens interpretatur. Omnis enim, qui per obedientiam ad 122 triumphum gloriæ [Supple venire cupit, vel simile], Christi crucem portare cogitat. Hoc enim humilitatis passibus et patientiæ gressibus, vel paratus pro veritate mori, vel scandala fraternæ perversitatis pati, vel affectu compassionis fraternis incommodis condolare].

Excitati animi motus in te tranquilla pace componantur, ut nihil per iram fiat, sed omnia cum consilio: tempus redimentes, donec transeat ira (Eccli. xxxii, 24), et tunc dicatur vel agatur, quidquid pro-

vida consilii sapientia suggerat agendum esse. Clamores pauperum cordis audiat affectus, et larga manus miseriam illorum refoveat. Magnum est de-

Mabillonius, adhortatio quæ ab his verbis incipit: *Excitati animi motus*: ad hanc novam epistolam pertinens alteri assueretur; et quod eidem nova hæc epistola in cod. Salisb. absque nova inscriptione connecteretur, quod nihil novi esse in re libraria veterum periti noverunt. Nolui tamen hoc loco unam epistolam ab altera, etsi meo iudicio diversæ, et diversis annis scriptæ sint, separare ob cod. Salisb. fidem, cui, an meæ conjecturæ insistendum sit, eruditi judicent. Si meæ conjecturæ aliquid tribuendum censeatur, tunc epistolam hanc novam ad annum 798 quo vetera monumenta, pallium Arnoni concessum esse, plane consentiant, pertinere dicendum est; si vero fides codicis præferatur, et ambas partes

bitorem te habere Deum, quia beneficia pauperum Christi retributio compensat, et quod miser non valet remunerare, hoc omnium Dominus dignabitur recompensare. Cogitatio assidua tibi sit in Scripturis sanctis, et lætitia convivii laus redemptoris. Dum corpus cibo pascitur, mens divina lectione foveatur; ne anima esuriens inebriato corpore luceat. Pascat quod æternum est magis, quam quod perituum erit. Mens cælestia rimetur, et futuram jugiter prævideat mansionem, ut parvi temporis labore perpetua mereatur requies. Plura tibi scripsissem, nisi pauca scirem sufficere sapienti. Unum verbum in corde sensati melius proficit, quam multa millia contemptoris. Non cesses semen salutis seminare in corda multorum, ut ex salute multorum multam B apud Dei pietatem merearis habere remunerationem. Vive feliciter florens et proficiens in charitate Christi et præceptis, quæ a Deo data sunt ad æternam beatitudinem generis humani, meique memor, charissime Pater frater, filii, valeas æternis temporibus in Christo.

• EPISTOLA XCVIII

AD ARNONEM.

(Anno 799.)

A mundi periculis sibi cavere suadet, suum illi amorem significat.

Evangelico Aquilæ Albinus salutem.

Plurimæ sunt hujus sæculi tentationes, et multa C pericula sæculum amantibus. Ecce quomodo recesserunt subito b viri fortissimi, qui terminos custodierunt, etiam et dilataverunt, Christiani imperii. Non solum hoc damnum plangimus, sed majoris periculi signum timemus. Unde, charissime 123 Pater, omni custodia serva te ipsum, et labora in domo Dei, ut proficiat tibi labor tuus in salutem æternam. Nihil enim stabile in hoc mundo fieri poterit, nisi charitas Christi et servitium illius. Præterit enim, Apostolo dicente, *figura hujus mundi* (I Cor. vii, 31). Illud solum remanet, quod pro Dei dilectione, et in præceptis illius peragimus. Erue te ipsum, quantum valeas, de periculis hujus vitæ. Sit guttur tuum tuba super domum Dei. Spiritalis belli signifer esto, et dux in acie Christi, ut amplificetur tibi regnum in terra viventium, et non habeas spem in hac terra morientium: sed ubi vita est æterna, illic fiat omnibus horis intentio tua, spes et desiderium tuum. Dic Deo Christo: *Anima mea desideravit te in nocte, et spiritus meus in præcordiis vigilavit ad te* (Isai. xxvi, 9).

unam duntaxat epistolam esse statuatur; inde tamen hoc contra cl. Hansizium certum esse debet, quod et Arno ante annum 800 et ante mensem Aprilem anni 799 quo illa in Leonem papam atrocitas patrata fuit, dignitatem archiepiscopalem publice assumpserit, et Alcuinus ante illum annum 800, id est ante medium anni 799 gratulatoriam miserit. Vid. Hansiz. tom. II Germ. Sacr. p. 110.

a Ed. Mab. 10 (Frob. 83) collata cum cod. ms. Salisb.

b *Viri fortissimi*. Nimirum Henricus seu Ericus dux Forojuliensis juxta Tarsaticam Liburniæ civitatem insidiis civium oppressus; et Geroldus Baioariæ præfectus commisso cum Avaribus bello Kal. Septembr. occisus anno 799. Vid. Annal. Franc. ad hunc annum.

Qui castra Christi custodiunt, vigilare debent, et non dormire. Quia vigilantibus et non desidia torpentibus perpetui regni promittitur gloria.

Sæpius tibi scripsissem, si vel fama narrasset mihi, ubi te chartula mea invenire valuisset. Tamen scripta est in corde meo memoria nominis tui cum stylo charitatis, non penna peritura, sed permanente suavitate sæpius ingeminans ex intimo cordis affectu: Quando erit illa dies, ut liceat mihi [Aquilam] amplectari meum, et dulcibus amplexibus colla constringere Patris venerandi! Videsne qualis est charitas vera, quæ nulla longinquitate terrarum dividi poterit, nulla oblivione deleri, sed magis magisque accrescit.

Felix anima quæ Deum diligit soluta ab hujus sæculi nexibus, ut proficiat in veritatis soliditate, et perveniat ad divinæ beatitudinis visionem, ubi est tranquilla lætitia, et sine ulla perturbatione vita perpetua. Ad quam felicitatem, Pater sancte, me precibus tecum deducere satage, ut in Christo fruamur dulcedine charitatis perpetuæ. Saluta ex meo nomine omnes sanctæ Dei Ecclesiæ filios, qui vobiscum Deo deserviunt, et scribe nomen meum in cordibus illorum piæ petitionis affectu, quorum nomina Deus Christus in cœlesti libro scribere jubeat, qui ait charissimis sui laboris sociis: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis* (Luc. x, 20). *Valete omnes feliciter in Christi benedictione, dilectissimi fratres.*

EPISTOLA XCIX.

AD ** a.

(Anno 799).

Epistola initio ænigmatica. Illius charitatem expetit.

Prima littera primæ et quinta decima sextæ sacratum in gradibus numerus perfecto in operibus Dei salutem.

Quare frater ille vacuis venit manibus? In lingua portavit auribus Ave, in manibus coculos, nil attulit. Tu vero qui sedes in bivio, quare nil certum demandasti illi qui habitat in Maresa? Corvi volitantes per cacumina tectorum clamant; et columba in pavementis nutrita Ecclesiæ tacet, cui crederem, si quid dixisset de Aquila, qui nuper Romanæ arcis deserens cacumina, ut biberet Saxonici ruris fontes, et videret Leonem cunctis dominantem animantibus et feris; vel quid merula nostra volitans inter illos gallo demandasset monastico, qui excitare solet fratres ad vigilias matutinas; ut per eum soli-

^a Froben. 172. Hæc epistola initio prorsus ænigmatica est, nec divinari potest quis galli, quis passeris, quis merule, etc., nomine intelligatur. Aquila abs dubio est Arno archiepiscopus Salisburgensis, ad quem fortassis hæc epistola directa est; Leo vero pontifex Romanus, qui anno 799 atrocibus Romanorum manibus vix ereptus ad Carolum regem in Saxoniam profectus est. Eo quidem Arno quoque venit, et Leoni pontifici sua officia impendit, eumque postea Romam, mandato regis, deduxit. Quod vero Arno eodem anno 799 dum atrox scelus in Leonem patratum fuit, Romæ adhuc commemoratus et illum in Saxoniam comitatus sit, quod hic Alcuinus insinuare videtur, dum ait: *De Aquila, qui nuper Romanæ arcis deserens cacumina, etc.*, nemo alius scrip-

tarius passer sciret in tecto, quæ esset convenientia inter Leonem et Aquilam: et si juvenus Aquilæ secundum prophetiam Psalmigraphi (*Psalm. cii, 5*), renovata esset in pristinam hilaritatem; et si nova surgerent tecta in palustribus perfidiæ lustris, et si Leo ibices [*Ms., hibices*] sequens Alpinos meditare transire colles. Passer aures habet apertas; sed ut video, proverbialis in fabula lupus gallo tulit vocem, ne forte cantante illo apostolica negatio renovaretur in Urbe antiquæ potestatis, et sit error novissimus pejor priori.

Quid peccavit charitas, quæ valen (*sic*) vidit scriptum, dum perdices per campos currentes ad habitationem galli audio venisse. *Perfecta charitas foras mittit timorem* (I Joan. iv, 18), quæ fulgentibus oculorum pupillis omnia perspicit, et claro pietatis intuitu certam salubris consilii semper inveniet regulam. Ut videtur gallus versus est in cuculum, qui æstivo cancri sidere sole ascendente silere solet, dum nidifer passer omni æqualiter sidere in tectis tinnit fuliginosis, qui modo mense Septembrionidum revisere volat amatum, ut pullos, avidis hiantes rostris pietatis pascat granulis; optans ut quandoque super ripas ^b piscosi fluminis galli vocem valere [*Fortè, valide*] sonare audiat; et qui se pennis excitare solet propriis ad matutinales melodias, passerem in pullorum medio exhortari veniat.

O quàm dulcis charitatis vox! quàm amabilia germanæ dilectionis hortamenta in auribus cordis sonare solent! Noli manus claudere seminibus plenæ, quia qui frumentum abscondit, maledictus erit; et qui multiplicat, benedictionem recipiet (Prov. xi, 26). Quale erit judicium, qui petenti negat, quod nolenti ingerere debuit? Quomodo crescit qui non seminatur? Quæ merces speranda est fructum non facienti? Vel quomodo fructus crescit, si semina non sparguntur? Beati qui seminant super omnes aquas, immittentes pedem bovis ecclesiastici ordinis et asini plebialis curiæ; et si mane primæ ætatis non fecisti, vel modo vespere ultimæ canitie facias. Melius est dispensatorem esse panis perpetui, quam rusticæ negotiationis divisorem, quia *quæ seminat homo, hæc et metet* (Gal. vi, 8).

Ecce quo me perduxit charitas! mei oblitus, pelle caprarum ad sacrarium deferens Christi. Nam cor tuum Christi cognoscitur thesaurus [*Ms., thesaurum*], unde *flumina aquæ vivæ* fluere solent

torum notavit. Anno namque 797 a Carolo rege legatus Romam missus est, sed inde anno sequenti illum rediisse cl. Hansizius, tom. II Germ. sacræ in Arnone, n. 20 et 22, multis probat, et ex epistolis superioribus colligi posse videtur. Fortassis idem anno 799 dum odia in Leonem magis fererent, illic pro dissidiis sopiendis iterato missus est. Sed quis ex his ænigmatum temeris lucem excutiat?

^b *Piscosi fluminis*. Ligerim fluvium, Turones aluentem, abs dubio notat; de quo in epistola 29 (nunc 34) ait: «Nescio de nostro itinere, quid erit futurum.... an Aligerensem fluvium revertere, et ibi salmone natando colligere.» Et in epistola 87 (nunc 103) optat, ut «Aquila (Arno) volasset usque ad piscationes Ligori fluminis.»

(Joan. vii, 38). Si modum excessi, ignoscat qui A
[Forte leg. quia charitas] modum non habet, qui omnia sustinet. Trahe me post te precibus, ut curramus simul ad bravium supernæ vocatiōis: virtus defecit, nisi fraterna consolatio sublevet lassum, et erigat jacentem. Quid est quod charitas non possit, dum in eo est qui omnia potest? Noli negligere fraternam salutem. Christus seipsum pro peccatoribus tradidit; quid tu verba subtrahis exhortationis, cui ille sanguinem suum non negavit? Nunquid aliquem peregrinum aestimare debes, dum omnes in Christo sunt cives? Charitas personas non miratur; saccos pertusos non habet, nec congregat densum lutum super se; sed est modesta, benigna, misericors et clemens; in qua te custodiat, qui te in ovile congregavit illius, transferens de fluctibus feri maris, ut esses aries, cui nulla iniquitatis potestas resistere valuisse. Adjuva precantem, ut vincat in eo, qui vicit in te hujus sæculi vanitates; qui voce consolatoria suis dixit discipulis: *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis; in mundo pressuram habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). Christus Dei Filius te victorem faciat et exaudiat in omni prece, charissime frater.

a EPISTOLA C.
AD DOMNUM REGEM.
(Anno 800.)

Carolo iteratis litteris respondet. Laudat religionis zelum, pietatem, regalem potentiam; memoriam facit de quibusdam chartis computi.

Benedicto atque omni sapientiæ decore præfulgido C
David regi, Flaccus Albinus in Christo salutem.

Licet proxime ad clementiam vestram gemina scripta direxerim, quorum unum debitum salutationis impleret [officium], aliud cujusdam responsionis jura teneret; tamen occasione vestræ beatitudinis litterarum accepta, respondere utrumque [Al., utrisque, forte utrunque] convenit, quas lumine et scientiæ et veritatis indagatione plenas veneranter accepi; et magno gratiarum actionis studio Deum benedixi, qui virtute fidei et rationis experientia vestræ pietatis pectus abundanter implet. Ita ut in eo prærogativa sacerdotalis doctrinæ, voluntatis pietas, et regalis potentia splendescere comprobetur maxime: quia fides catholica, quæ ubique debet esse una et in nullo dissimilis, per vestram sanctissimam sollicitudinem, D
b sopitis schismatum erroribus, prædicari et pollere dignoscitur. Et quantum regni potentia prælatus, tantum sapientiæ decore et sanctæ religionis fervore omnibus præcellis. Felix populus qui tali principe gaudet: 124 in cujus prosperitate salus cunctorum consistit; in cujus hilaritate omnium animus gaudebit, ut dictum est: *In hilaritate regis vita* (Prov. xvi, 15).

a Edit. Quercet. 14, Canis. 5 (Froben. 84) collata cum cod. Reg. Vat.

b Sopitis schismatum erroribus. Hæc intelligo de sopita hæresi Feliciana per concilium Aquisgranense circa finem anni 799.

c In libello. Libris nempe adversus Felicem, quos regis examini et approbationi submisit finito illo concilio Aquisgranensi. Vid. epistolam iis libris præ-

fixam et nostram Dissert. de Hæresi Adoptianorum.
cujus solum dissipat iniquitatem; cujus vultus reverentiam conservat usque ad æquitatem. Nam quod olim apostolici Patres suis scriptis in confirmationem fidei catholicæ diversis mundi partibus peregerunt, hoc vestra sanctissima sollicitudo implere non cessat.

Hoc mirabile et speciale in te pietatis Dei donum prædicamus, quod tanta devotione Ecclesias Christi a perfidorum doctrinis intrinsecus purgare tuerique niteris, quanta forinsecus a vastatione paganorum defendere vel propagare conaris. His duobus gladiis [vestram] venerandam excellentiam dextra lævaque divina armavit potestas, in quibus victor laudabilis et triumphator gloriosus existis. Unde et ad interioris pugnæ genus meæ parvitatibus devotionem provocare voluistis: cujus certaminis sudori libenter succubui, B
ut c in libello, quem vestræ nuper direxeram pietati, agnosci poterit: licet necdum vestræ auctoritatis sigillo eundem libelli tenorem confirmatum cognoverim. Et hoc, reor, vel tarditate portitoris, vel angustia temporis gestum esse. Nullatenus solita bonitatis vestræ consuetudo in pluribus hoc agere litterulis recusat, quod in rarioribus sæpius fecisse comper- tum est.

Chartulas vero calculationis cursus lunaris, vel bissextilis præparationis, quas nostræ devotioni tradidistis explorandas, invenimus erga mensurationes diligentissime exquisitas, acutissime inventas, nobilissime prolatas. Et quod mea olim devotio de bissexto paucis inchoavit ratiunculis, vestra sagacissima indagatio copiose complevit. Quamvis considerandum sit cur in quibusdam mensibus, ad eosdem dies in anno secundo, tertio vel quarto computus cursus solaris non pervenisset. Item facilius et expeditius lunaris cursus supputatio posse inveniri videtur. Licet hæc optima et acutissima usque ad unum scrupulum vel sillicum [Al. silliculum] distincte et caute currere intelligatur. Direxi excellentiæ vestræ stamen quarundam supputationum d de solis lunæque per signiferum cursu: cui si vestri acutissimi sensus subtegmen addere placuerit, forte pueris palatinis contra frigus imperitiæ aliquid vestimenti genus texti poterit; sicut in prioribus texturæ me [Al., meæ] etiam ordinatione optime fecisse protestaris. Meum est de terræ gremio, vel glebis pulverulentis, auri effodere atomos. Vestrum est regale diadema, gemmis sapientiæ præfulgidum, venerando gestare in vertice: quatenus laudabilis potentia vestra omnium floreat genere virtutum, et multiplici meritorum laude ad cœlestis regni gloriam, Christo regente atque donante, pervenire mereatur.

Vivere me terris vix vix sinit improba febris,
Et me cœleste scandere vultis iter,

fixam et nostram Dissert. de Hæresi Adoptianorum.
d De solis lunæque per signiferum cursu. Quod Alcuinus de solis per signiferum cursu scripsit, illud fortassis est, quod habetur supra in epist. 83. Chartam vero illam in qua supputationes de lunæ cursu per singula signa continentur, ad epistolam 85 pertinere ex utriusque comparatione liquet. Eandem chartam inter Opuscula Philosophica T. II reperies.

Per campos, colles, herbas et prata, virentes

Querere suggestit dum mihi chara salus :

Vestra repente poti jussit me sidera summi

Infirmis pietas scandere jam pedibus.

Signaque zodiaci distinguere partibus alti,

Et quis conveniat ordo, locus, numerus.

Hippocratis campos nonne esset pollice pluris

Cum pueris Flacco jam peragrare suis ;

Quam rado arati cœli describere signa,

Vel lunæ et solis dinumerare dies ?

Sed tamen, ut cecinit præclarus commate vates,

Omnia vincit amor ; nos quoque vincat amor.

Descripsi paucis partes et sidera cœli,

Te mandante, meo pectore magnus amor.

Nunc videat pietas, si quid sit, vestra probandum,

Pumice radendum an, pagina quidquid habet.

125 Judice te nullum, si nunquam fallit imago,

Jam metuens, fugiam, David in orbe decus !

Hæc vestro fuerint forsân si digna favore ;

Mox majora, reor, incipit ipse senex,

Si Deus æternus vitæ superadderit annos

Est bonitas cujus, quidquid habemus opus [Al.,

[opis]

Chartula percurrens colles, camposque liquentes,

Disticon hoc cantet, semper in ore suo :

Augeat, exaltet vestram benedictio vitam

Æterni regis, David amate Deo.

• EPISTOLA CI.

AD DOMNUM REGEM [Cod. Vat., IMPERATOREM].

(Anno 800.)

Gratias agit ob lectum et remissum libellum adversus Felicem; excusat nonnulla illius errata. De disp. Felicis cum Saraceno; et cujusdam Judæi cum Petro Magistro. Mittit quasdam species dictionum.

Domino piissimo et præstantissimo David regi, Flaccus charitatis calamo vulneratus salutem.

Gratias agimus venerandæ pietati vestræ, quod libellum, secundum vestræ jussionis præceptum vobis directum, auribus sapientiæ vestræ recitari fecistis, et quod notari jussistis errata illius, et remisistis ad corrigendum. Quamvis a vobis melius emendari potuisset, quia alterius judicium in quolibet

^a Edit. Quercet. 15. Canis. 6 (Froben. 85) collata nunc cum cod. Vaticano.

^b Libellum . . . vobis directum. Libros VII adversus Felicem intelligit, quos in priori epistola querebatur sigillo auctoritatis regiæ nondum esse firmatos. BASNAG.

^c Laidradum. De eo nos alibi sæpius.

^d Ego adolescens. Ob hoc nomen consentire non possum celebri Mabillonio, qui Annal. Ben. lib. xxv, num. 22 et Act. SS. sæc. iv in Elogio Hist. Alcuini cap. 1, num. 26 judicat, disputationem illam contigisse in itinere Romano, quod Alcuinus anno 781 susceperat ad impetrandum pro Eanbaldo Elhoracensi episcopo pallium. Vix enim credibile est Alcuinum voluisse se adolescentem proferri, dum jam vir esset saltem 40 annorum. Suspicor Alcuinum diu antea Romam profectum fuisse, tunc fortassis, quando primo venit in notitiam Caroli regis. Nam, referente anonymo Vitæ Alcuini scriptore, Carolus, antequam illum Roma cum pallio redeuntem Papæ exciperet,

A opere plus sæpiissime valet, quam proprii auctoris : minus tamen quiddam fecistis, quam plenum postulasset charitatis officium, quod sensus non docte prolatos, vel catholice exaratos similiter nolulistis notare ; dum quædam suspicio mihi, ut series sagacissimæ chartulæ vestræ nobis innotuit, non omnia probanda esse quæ ibi lecta fuerunt, quia defensores eodem operi vestræ excellentiæ dirigere jussistis : dum nullum magis idoneum meæ parvitatæ dicta habere possunt defensorem, vel emendatorem quam vosmetipsos. Nam auctoritas præcipientis, obedientis industriam defendere debet.

Quod vero in litteris vel distinctionibus non tam scholæ currit quam ordo et regula artis grammaticæ postulat, hoc sæpius velocitas animi efficere solet, dum legentis intentio oculorum præcurrere festinat officium. Nec ego capitis dolore fatigatus examinare possum, quæ subito casu ex ore dictantis evolant. Et qui sibi alterius negligentiam imputare nolit, non imputet alteri.

Disputationem itaque Felicis cum Saraceno, nec vidi, nec apud nos inventa est. Imo nec audivi nomen illius antea. Tamen, dum diligentius quæsi, si quis ex nostris famam illius audiret [Al. audisset], dictum est mihi, quod apud e Laidradum episcopum Lugdunensem inveniri potuisset. Quapropter sub festinatione direxi missum nostrum ad prælatum episcopum, si forte ibi invenire potuisset, ut quam cito vestræ præsentia dirigeretur. (*Hic finis epistolæ in edit. Canisii.*)

C 126 Dum ^d ego adolescens Romam perrexi, et aliquantos dies in Papiæ regali civitate demorarer, quidam Judæus, Julius nomine, cum ^e Petro magistro habuit disputationem. Et scriptam esse eandem controversiam in eadem civitate audivi. Idem Petrus fuit qui in palatio vestro grammaticam docens claruit. Forsan ^f Omerus vester aliquid exinde audivit a magistro prædicto.

Misi excellentiæ vestræ quasdam ^g species dictionum, exemplis vel versibus ^h venerandi Patris confirmatas, et aliquas ⁱ figuras arithmeticæ subtilitatis, lætitiæ causa, in chartula quam nobis vacuum direxistis ; ut vestita reveniret, quæ nuda nostro se offerebat aspectui. Dignum æstimans ut nostris ho-

^c noverat eum, quia olim a magistro suo ad ipsum directus fuerat. ^b Qua occasione, adolescens adhuc, Romam quoque adire et Papiæ commorari potuit.

^e Cum Petro magistro. Pisano scilicet, quem senem Carolus Magnus in discenda grammatica audivit, teste Eginhardo in Vita Caroli Magni apud Bouquet Script. Rer. Gall. tom. V, pag. 99, num. 25.

^f Omerus vester. Hic est Angilbertus, de quo alibi.

^g Species dictionum. Hæc intelligo de Opusculo orthographico, quod ex cod. Salisb. exhibemus tomo altero Operum.

^h Venerandi Patris. Ven. Bedæ abs dubio. Vide monitum prævium ad idem Opusculum orthographicum.

ⁱ Figuras arithmeticæ subtilitatis. Hæc intelligenda fortassis De Arithmeticis subtilitatibus ad acuendos juvenes ; quem libellum e cod. Augiensi descriptum altero quoque tomo proferemus.

noraretur litteris, quæ vestro sigillo ad nos nobilitate A pervenit. Et si minus quid exemplorum debeant [Cod. Vat., habeant] prædictæ species, a Beseleel vester imo et noster familiaris adjutor, de paternis versibus apponere poterit: nec non et figurarum rationes in libello arithmeticæ disciplinæ considerare valet. b Punctorum vero distinctiones vel subdistinctiones, licet ornatum faciant pulcherrimum in sententiis, tamen usus illorum propter rusticitatem peue recessit a scriptoribus. Sed sicut totius sapientiæ decus et salutaris [Cod. Vat., sæcularis] eruditionis ornatus per vestræ nobilitatis industriam renovari incipit, ita et horum usus in manibus scribentium redintegratus esse optime videtur. Ego itaque, licet parum proficiens, cum Turonica quotidie pugno rusticitate. Vestra vero auctoritas palatinos erudiat pueros, ut elegantissime proferant quidquid vestri sensus lucidissima dictaverit eloquentia: ut ubique regalis [Edit., regulis] nominis charta decurrens, regalis sapientiæ nobilitatem ostendat.

Floreat æternis tecum sapientia donis,

Ut tibi permaneat laus, honor, imperium.

Quot habeas apices, sanctas, mea charta, salutes

Dicito tot dulci David amore meo.

c EPISTOLA CII.

AD ARNONEM.

(Anno 800.)

Sæculum contemnendum; ad æterna tendendum docet. Venisse se ad mansiones S. Amandi, ait, Arnonem invisurus; quem tamen dolet ibi non reperisse.

Charissimo germano meo Aquilæ antistiti Albinus salutem.

Si mihi gerulus gratus occurrisset, sæpius tuæ scripssissem dilectioni, ut litteris implem quod verbis non potui, et charitatis dulcedinem, lingua tacente, apices monstrarent. Hoc dedit Deus absentibus in solatium, ut per chartas loqui potuissent, et necessaria proferre in cor alterius: dum animus gravi carcere corporis circumseptus, suæ naturæ velocitatem explicare non valet; indices tamen litteras fraternus amor sibi mutuo dirigeret. Quid de gloria sanctorum dicendum putas? ubi nulla tarditas sarcinæ corporalis piæ voluntati obsistit, quin, quod

127 a Beseleel. Hoc nomen adscititum est a Beseleele architectonicæ peritissimo, quem Moyses construendo tabernaculo fœderis præfecit (Exod. xxxi, 36, 37, etc.). Hic vero indigitari videtur Eginhardus Caroli Magni notarius et Vitæ illius scriptor, qui rei ædilitiæ in regio palatio præfectus fuit, et propterea a Walafrido Strabone etiam nomen Beseleelis tulit in carmine, quod de eodem Einharto seu Eginhardo scripsit, ibi:

Nec minor est magni reverentia Patris habenda
Beseleel fabre primum qui percipit omne
Artificum præcautus opus.

b Punctorum distinctiones. Alcuinus quidam auctorem dicunt punctorum, comatum aliarumque notarum pro distinguendis in scribendo sententiis. Ex hoc loco patet eum illas notas cum neglectas revocare tentasse, et propterea sibi cum Turonica rusticitate quotidie pugnandum fuisse.

placeat, impleat. Quid est sæculum, nisi miseria, et velut umbra fugax, et seducens delectatio? Festinamus tota mentis intentione ad illam requiem, quam nullus dolor perturbat. Ascendamus per gradus charitatis ad illam civitatem, in qua Deus solus rex regnat in æternum. In qua tota beatitudo sine ulla miseria viget et valet. Ut ad illam pervenire mereamur, eodem auxiliante rege, nos invicem exhortemur, et velocior charitatis cursu tardiores admonitionis sedulitate trahat. Tu meam fraternam diligentiam socordiam castiga; vel tuæ sanctitatis precibus jacentem releva, ut fraternæ dexteræ ducatu non lassescat in via veritatis, qui hucusque in sæculi se revolvebat cæno.

d Veniens veniebam ad sancti Amandi protectoris nostri dulcissimas mansiones, quærens amatorem meum, ut ejus dulcissimo alloquio refrigerarem animam meam. Sed quia necdum de nido Juvavensi [Cod. Sal., Junovense] avis optata evolavit, misi hanc invitatoriam illi chartulam, ut nostram agnosceret prosperitatem, vel suam nobis præsentiam demonstraret [Edit., designaret]. Fidelis amicus diu quæritur, vix invenitur, difficile servatur; cujus dulcedo omnes sæculi superat jucunditates. Quid divitiarum sine amicis? Avarus aurum quærit: Et quid in auro, nisi species vana? Nonne unus panis esurienti melior est, quam mons aureus? Aurum prodesse potest danti, non possidenti. Ideo demus divitias in præsentia, ut in futuro possideamus illas. Nam pauperis manus gazophylacium est Christi. Nullus melior custos divitiarum est quam Christus. Proficientem te, charissime frater, divina auxilietur gratia in æternum.

128 • EPISTOLA CIII.

AD ARNONEM.

(Anno 800.)

Ex litteris ab Arnone acceptis illius reditum; nihil vero de novi populi Christianitate, nihil de ipsius commoratione, nihil de spe mutui colloquii, quod tamen valde exoptat, percipit.

Sanctissimo pontifici et dulcissimo filio Aquilæ Albinus salutem.

Suavissimas dilectionis vestræ accepi litteras, et lætus de agnitione prosperitatis et reversionis vestræ legebam eas; expectans quid illæ mihi nuntiarent de novelli populi Christianitate, et de rerum ibi ge-

d c Edit. Quercet. 66, collata cum duobus codd. mss. Salisb. (Froben. epist. 102).

d Veniens veniebam. Hansizius censet Arnonem, anno 799 e Pannonia reversum, consilium cœpisse ad monasterium Elnonense S. Amandi invisendi, idque antea per litteras Alcuino significasse, quod colligi posse putat vir clarissimus ex epistola sequenti. Alcuinus itaque, ait, se interea ad monasterium illud contulit; et quod ibi Arnonem nondum repererat, eundem per hanc epistolam rursus compellavit. Ego vero utramque epistolam ad annum 800 pertinere, et hanc, antequam Arno Salisburgo discesserat; sequentem vero, dum is jam in monasterio Elnonensi advenerat, datam esse censeo. Vide notas epistolæ sequentis.

e Edit. Mabill. 3. Pez. 3. (Froben. 87). Emendatio nunc prodit ex codd. mss. Salisb.

f De novelli populi Christianitate. De Hunnorum populo ista accipio, qui anno prioriter 799 a fide quam

starum profectu. Sed nihil de his inveni. Tamen, volente Deo, visurus vos, vel necessitate coactus habes [Pez., habebis] dicere, quod chartula contineat [Pez., continet]. Item quærens in illis, quanto tempore beatitudini tuæ in his partibus esset manendum? Sed neque hoc inveni. Ideo incertior de colloquio nostro factus, quid demandarem? Tamen si usque ad Pascha liceat tibi in monasterio (Elnonensi S. Amandi ut infra) permanere, forsitan intra Quadragesimam visitemus te in lectulo deliciarum [tuarum] sedentem. Ego vero ignarus adhuc sum de itinere meo [Pez., detinere me] propter famam, quæ volitat per ora multorum, a regem orationis gratia sancti Martini visitare patrocina, et mihi necessitas incumbit, illum spectare [F., expectare?], hospitiumque præparare domino meo dilectissimo. Et utinam volasset Aquila inter cæteros sanctarum volucrum cælus [usque] ad piscationes Ligeri fluminis!

Mandavit mihi quoque dominus rex venire ad Gyslæ, sanctissimæ sororis suæ cœnobium [Cod. Sal., Gysla ..... sorori .... ad cœnobium] ^b Gale [Cod. Sal., Calc] obviam Angilberto; sed ignoro adhuc quando [Pez., quomodo] hoc fieri debeat. Si ante regis [adventum hoc erit] conductum, tunc venies nobis obviam ad ^c Coisacam sancti Stephani cellam et [Pez., vel] ad [^d Noviantum Curtulum] nostrum. Sed festina rescribere mihi, quantum fieri potest [Cod. Sal., posses], tempus mansionis tuæ apud sanctum Amandum, et quid ^e Leidrado [Cod. Sal., Lairdrado] demandare velis. Vix vivit, si facies nostras non videbit pariter. Fuit enim toto anno infirmus valde, et dissoluta anima sua [Cod. Sal., animæ suæ] consiliare nobiscum cupit. Multa bona, gloria Deo! habet in illis partibus facta. Dubitat vero an melius sit laborare in prædicationis ministerio, vel quietam ducere vitam? Sed certius ab illo ipso, permittente Deo, hæc audituri erimus. Mandavi per litteras etiam, et sapius viva voce, fratribus ^f sancti Servazii [Cod. Sal., Servasii] tuæ servire auctoritati, sicut et mihi.

Plura tibi scriberem de sancta prædicationis instantia, et de honestate morum inter paganos; quia conversationis dignitas solet eos erudire in prædicatoribus [Al., prædicationibus], sicut verborum veri-

regi promiserat defecit, ut annalistæ testantur. Arnonis intererat providere, ne simul fidem Deo promissam desereret; quæ res etiam Alcuinum sollicitum habuit.

^a Regem orationis gratia S. Martini visitare patrocina. Illuc rex etiam venit anno 800 post Pascha. Inde præsentem epistolam ad hunc annum spectare conjicio.

^b Gale. Gallice Chelle ad amnem Marne quatuor milliariibus distans Parisiis. Vid. epist. ad Gyslam sororem Caroli Magni.

^c Ad Coisacam S. Stephani cellam. Gallice Choisy. Vid. epist. 52 (nunc 65), ad Arnionem.

^d ^e Noviantum Curtulum. In cod. Benedictoburano vox Noviantum deest, quam Hansizius ex conjectura supplere volens substituit Baralla. Sed cod. ms. Salisb. conjecturam evertit. Est vero Noviantum, seu ut in charta Caroli Magni, pro monasterio Turonensi anno 770 data, nominatur Novientus villa prope Parisios ad amnem Marne. Vid. Martene Collect. au-

tas. Sed quia spero cito vos, miserante Deo, videre, melius hæc colloquendo putavi conferre, quam scribendo innotescere. Nec majorem ardorem habet animus vester, quam meus colloqui nostri. Ideo rogemus Dei clementiam, ut concedat nobis in sua misericordia, et in nostra prosperitate videre nos cito facie ad faciem. Gratia Domini nostri Jesu Christi te in omni bonitate proficere faciat, fili charissime (Cod. Mab., reverentissime pater)! [Amen.]

6 EPISTOLA CIV.

AD ARNONEM.

(Anno incerto.)

Dolet ob frustra expectatam Arnonis præsentiam; dolorem vero mitigat suspiriis ad patriam caelestem. Munera ad se missa læto animo accipit.

Dulcissimæ dilectionis Patri [Aquilæ antistiti] transmarinus Cygnus in sanctæ charitatis pennis perpetuam salutem.

Spectavi [Leg. expectavi], speravi, optabam: et ecce! quem spectavi, non venit: et quem speravi, non consideravi: quem optabam, non accipiebam. Frustrata est expectatio, evacuata est spes. Et utinam pro spe esset præsentia! nunc esset plenum gaudium. Sed, proh dolor! pro expectata lætitia, tristitia inopinata subrepsit. Infelicitas mea vobis [Cod. Sal., nobis] viam obstruxit veniendi, et mihi hilaritatem abstulit gaudendi. Quid facies modo mens charitate vulnerata? estne aliquod solatium quod tantum vulnus vel aliquod refocillare valeat? An spem quasi falsum omnino a te repellis consolatorem? An inter tenebras tuæ miseræ, quasi scintillam cujusdam ardentis flammæ, iterum tibi illam assumis? Ecce! flamma charitatis totum inardescit pectus, cui si spes collega accessit, feliciter ardet, si veraciter illi eventit quod optat. Bona est enim spes in absentia, sed melius est amor in præsentia. Nam spes nostra quasi anchora ad cælestis nos trahit patriæ soliditatem (Hebr. vi, 18, 19): sed tunc erit perfecta felicitas, cum plena erit visio amoris, et videbitur Deus in gloria sua, qui nunc amatur in pectore nostro (I Cor. xiii, 12). Sed hujus exilii peregrinatio patienter feratur, donec optata beatis-

^d pliss. tom. I, col. 33; Martinière, *Grand Dictionnaire géographique*.

^e Leidrado. Qui anno priori ex Hispaniæ partibus Felicem Aquisgranum deduxerat, paulo post iterum illuc abiturus; sanitates tamen curandæ causa nunc Turonis morabatur cum eodem Felice nuper converso. Vid. epist. 92 (nunc 108).

^f Fratribus S. Servazii. Monasterium hoc situm est Trajecti ad Mosam (Mœstrecht), olim monachorum, nunc canonicorum. MABILL.

¹³⁰ Edit. Mabill. 17 (Froben epist. 88). Quæ in edit. Mabill. prætermittitur, hic suppletur ex codd. mss. Salisb. et S. Emmerami. Ad quem annum referenda sit hæc epistola, incertum; sæpius enim Alcuinus spem ac desiderium habuit Arnonis fruendi præsentia. Ego illam præcedenti subjunxi, cui etiam congruit. Desiderio tamen illius ab Arnone, antequam e Gallia abiret, satisfactum fuisse, ex sequenti epistola colligi posse videtur.

simæ patriæ veniat præsentia. Patientia nobis necessaria est (*Hebr. x, 36*), sive in expectatione speratæ beatitudinis, sive in absentia amicorum charissimorum. Habeamus semper hodie in charitate; in spe vero crastinum desiderium, ut veniat quod hodie amatur.

Ecce! meus variis fluctuat cogitationibus, te consiliatorem quasi portum firmæ stabilitatis sperans venire: sed ut video longius a quiete optata fluctibus rapitur, in salo agitur, ad quem portum perveniet ignorans. Assiduis tamen sanctitatis vestræ precibus dubitantem in cogitationum disceptationibus amicum, ad firmum, divina concedente gratia, salutis consilium deducere dignemini. Præsto est ubique pius sanctarum exauditor orationum, qui et fraternæ dilectionis preces exaudire, et in se sperantes spiritu consolationis sancto adjuvare solet (*Psal. xvii, 31*). Ad illius dulcissimam clementiam erigamus spem nostram, simulque de ejus opitulatione indubitantes, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i, 9*). Illum tota cordis intentione, tota animi affectione incessanter deprecemur, ut illuminet nobis oculos interiores, ne unquam in morte ignorantæ obdormiamus (*Psal. xii, 4*).

[Munera dilectionis vestræ tam læto accepti animo, quam plena vos charitate dirigere cognovi. Sed quam læte ex muneribus mens hilarescit, tam tristis ex absentia vestræ beatitudinis ingemiscit. Sed quid ad hæc? Vivat charitas in Christo! sit præsens in spiritu, qui absens est in facie! donec, Deo donante, beata veniat præsentia, quæ nunquam finire valeat. Dominus Deus in sua misericordia in sua proficientes voluntate custodiat vos ubique, frater dulcissime!]

• EPISTOLA CV.

AD ARNONEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 800.)

Lætus de Arnonis visitatione, dolet de brevitate præsentis æ; desiderium vero ad lætitiâ semper manentem elevat. Incitat ad pias hortationes fratribus et omnibus ovibus dandas.

Desiderando meritoque amando Aquilæ archiepiscopo, humilis levita Alcuinus salutem.

Multa mihi dulcedo fuit ^b ex visitatione venerandæ dilectionis vestræ. Licet laborem haberes, tamen ego pietatis tuæ consolatione reficiebar; ita ut, juxta beati Benedicti responsum ^c, Pascha me in tuæ di-

^a Edit. Mabill. 23; suppleta ex cod. Salisb. (Froben. epist. 89).

^b Ex visitatione. Hanc visitationem Arnonis ad Alcuinum factam fuisse censet cl. Hansizius anno 800, dum Arno Roma ad regem rediisset, et ad monasterium Elnonense excurrisset (*Germ. Sacr.*, tom. II, in *Arnone*, n. 33). Cujus conjecturam hic sequimur.

^c Ex Vita sancti Benedicti, apud sanctum Gregorium Magnum, lib. II Moralium.

^d *Adhelricum* . . . *Adalbertum* . . . *Guntarium*. *Adhelricus* fortassis est *Aldricus*, abbas postea Ferrariensis, qui etiam post obitum Arnonis, anno 822 ad regularem disciplinam in monasterio Elnonensi confirmandam a Ludovico imp. missus est (Mabill.,

lectionis adventu habere viderer. Sed breve præsentis diu optatæ tempus plangebam; et quantum lætus fui in aspectu faciei vestræ, tantum tristis in abscessu torquebar. Sed quid ad hæc? Tale est hujus sæculi gaudium, nos ad futurum [*Mab.*, futuram lætitiâ] tendere admonens, quæ nunquam finem habitura est; sed semel hausta dulcedo semper præsens esse non desinit, ad quam tota mentis alacritate festinandum est. Qualis est illa lætitiâ, quæ nihil perturbationis habebit, nunquam finem habere timebit? Hæc est in spe modo habenda; post hujus vero vitæ finem perpetualiter possidenda. Quam felix est illa dilectio inter fratres, quæ sine fine vivit, sine fastidio augetur.

Hortare, Pater sancte, filios nostros communes [^d *Adhelricum* levitam, *Adalbertum* Magum, et *Guntarium* pedisequum pietatis vestræ], huic se dignos præparare charitati. Suade paternis eos obedire præceptis; vere fratres esse in Domino et filios æterni Patris, cohæredes Christi Dei (*Rom. viii, 17*). Non solum pastoralis sollicitudine vobis his hæc suadenda sunt, sed omnibus gregis tibi commissi ovibus ingrenda sunt, in sancta charitate et castitate permanere. *Mundus in maligno positus est* (*I Joan. v, 19*); et multi de veritatis via et fidei præceptis se avertunt, sæculo amplius servientes quam Deo: non considerantes oculum divinæ majestatis super eos ubique vigilare, qui unicuique redditurus est secundum opera sua (*Matth. xvi, 27*). Quocirca, clarissime verbi Dei prædicator, *insta opportune, importune* (*II Tim. iv, 2*), quia plurimi sanæ resistunt doctrinæ, se amantes, non sempiterna quærentes: ex quibus quantos valeas, divina opitulante gratia, de flammis erue perpetuæ perditionis, et congrega in caulis Christi ovium, quatenus ex illorum salute tua multiplicetur gloria in die Domini nostri Jesu Christi.

Paternitatem vestram pietas divina regere et proficere faciat in domo Dei usque in diem perfectum, dilectissime Pater.

131 • EPISTOLA CVI.

AD DONNUM REGEM.

(Anno 800.)

Epitaphium ^t *Liudgardæ* feminæ nobilis.

Domino piissimo et pacifico regi et præstantissimo D triumphatori, æternæ beatitudinis gloriam et salutem

Domine Jesu, spes nostra, salus nostra, consolatio

lib. xxix *Annal.* n. 50). *Adalbertus* item abbas Ferrariensis, quem Alcuini et Sigulfi discipulum fuisse testis est auctor Vitæ Alcuini (Mabill. *Act. SS. sæc. iv Bened.*, part. 1, pag. 167). Is hoc loco disertè *Magus* cognominatur; ut jam dubium non sit, eodem nomine in epistolis 76 et 77 (nunc 91, 92) hunc *Adalbertum* indigitari. *Guntarius* pedisequus Arnonis, quis sit, exploratum non habeo.

¹³² • Edit. Quercet. 21 ex ms. (Froben. 90.) ^t *Liudgardæ*. Seu *Liutgardis* uxoris Caroli Magni, quæ Turonis, quo cum imperatore orationis causa venerat, adversa valetudine correpta obiit pridie Nonas Junii anno 800. (Ex *Annal. Loiselianis* et aliis.)

nostra, qui clementissima voce omnibus sub pondere **A** cuiuslibet laboris gementibus mandasti, dicens : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (*Matth. xi, 28*). Quid hac promissione jucundius? Quid hac spe beatius? Veniat ad eum omnis anima mœrens, omne cor contritum, fundens lacrymas in conspectu misericordiæ illius; neque abscondat vulnera sua medico, qui ait : *Ego occidam, et vivere faciam: percussam, et ego sanabo* (*Deut. xxxii, 39*). Flagellat miris modis, ut erudiat **B** *Æthiopa, pro quorum salute unico non pepercit Filio. Quis contra nos, si Deus pro nobis* (*Rom. viii, 32, 31*)? Quis contristat, si Deus lætificat? Nolo, a Deo dicatur tibi: O anima! quid gemis? quid plangis iudicia mea? Ego dedi, ego abstuli (*Job. i, 21*). Quid habes absque me (*I Cor. iv, 7*)? Cur tibi displicet, quod mihi placet? Omnia, quæ habes, mea sunt beneficia, non tua propria. Te ipsam para, ut possis particeps esse beatitudinis meæ. Propter te descendi, et patiebar, quæ legisti in litteris meis, ut tibi præparem mansionem in domo Patris mei. Noli tardare, soror mea, sponsa mea, surge, propera, et veni ad epulas gloriæ meæ (*Cant. ii, 10*). Magna sunt, beata sunt, incomparabilia sunt quæ præparavi tibi. Et quamvis magna sint, noli tu tamen æstuarè, vel dubitare de pretio. Regnum tuum tantum valet, quantum tu es. Te ipsam da, et habebis illud. Rex æternus concupiscit speciem tuam. Non sit in te ruga vel macula (*Ephes. v, 27*). Si quid pulveris ex terrena habitatione adhæserit tibi, lacrymis lava, ut te speciosam, pulchram et desiderabilem inveniat, qui te concupiscit. Noli de alterius ingemiscere felicitate, quæ spinosos finivit labores, et volavit ad eum qui fecit illam. Talis est, post sententiam primæ damnationis, conditio fragilitatis nostræ. Nascimur, ut moriamur; morimur, ut vivamus. Nunquid non felicior est vitæ ingressus quam mortis? Fertur quemdam respondisse, dum de filii sui consolabatur morte: *Sciebam me, inquit, mortalem genuisse*. Cur plangis quod vitare non possumus? Sæpe dolor tempore sanabitur, qui ratione non poterit. Mittamus munuscula charitatis post charos nostros. Offeramus munus salutis nostræ pro illis. Misereamur miseris, ut misereatur illis Deus. Quod pro illis in fide facimus, proficit et nobis.

Domine Deus, Jesu mitis et misericors, miserere illius quam abstulisti a nobis. Exaudi nos per medicinam vulnerum nostrorum [*Fortè, tuorum*], quæ **D** *peperdit in ligno, et sedens ad dexteram tuam interpellat pro nobis* (*Rom. viii, 34*). Scio quidem misericordiam tuam, qui vis omnes homines salvos fieri (*I Tim. ii, 4*). Dimitte illi debita sua (*Matth. vi, 12*), quæcumque contraxit post aquam salutis. Dimitte, Domine! dimitte! deprecamur. Ne intres cum ea in iudicium! *Superexcaltet misericordia in iudicio* (*Jacob. ii, 13*). Nam eloquia tua vera sunt, quibus promisisti misericordibus misericordiam (*Matth. v, 7*); quod ut essent, dedisti eis. Qui misereberis, cui

• Edit. Quereet. 22, ex ms. (Froben. 91.)

A miserus fueris, miserere, Domine, creaturæ tuæ, ut laudet te creatura tua, et cantet misericordias tuas in æternum: Et anima, quæ supervictura erit, semper dicat: *Laudabo Deum meum in vita mea, psallam Deo meo, quandiu ero* (*Psal. cxlv, 1*).

Semper in æternum vivat, feliciter opto,
Filia chara mihi, sit, rogo, chara Deo.

• EPISTOLA CVII.

AD DOMNUM REGEM.

Consolatoria pro morte Liudgardæ.

Domino desiderabili et vere beatissimo David regi Flaccus Albinus salutem.

Dum vestræ potentæ gloriosam sublimitatem, non perituræ Chaldæis flammis Jerusalem, imperare scio, sed perpetuæ pacis civitatem pretioso sanguine Christi constructam regere atque gubernare, cuius lapides vivi de charitatis glutine colliguntur, et cœlestis ædificii altitudinem ex diversis virtutum gemmis muri consurgunt. De qua Psalmista ait: *Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob* (*Psalm. lxxxvi, 2*). Et alibi: *Mons Sion latera Aquilonis, civitas regis magni* (*Psalm. xlvii, 3*). Unde ego, minima quædam hujus civitatis portio, sub tegmine pietatis vestræ constitutus, ad jucunditatem animi vestri debita servitute sæpius litterulis dirigere studeo; officiale devotionis nostræ munus, non necessarium abundantæ vestræ; cupiens vulnerati animi mœrori, per vestræ consolationis benignitatem, mederi: quia sæpius probavi familiarem mansuetudinem sublimitatis vestræ, humilium doloribus compati. Nam et ipse Dominus, totius fons consolationis et salutis cum flentibus flevit amicum, quem suscitaturus venit (*Joan. xi, 33, 35*). aliorum dolori, juxta humanitatis affectum, compassus magis, quam amici mortem lugens, maxime, quia eundem hora victurum præsciebat. Filii Israel Moysen lugebant, sed in Lege, non in Evangelio (*Deut. xxxiv, 8*). Ideo Jesus, propter sacramentum nominis, non legitur lacrymis populi prosecutus esse; sed quasi victurus iterum post mortem. In exordio Judicium juxta historię ordinem, repræsentatus luctus sapientis unius est diei; impii autem omnes dies vitæ suæ. Separatio quædam familiaritatis humanæ, non perditio plangitur in sapiente. In impio æterna perditio luctu prosequenda est perpetuo. Venit vero pater in filio, magister in discipulo, amicus in amico, si morum dignitas et sapientiæ nobilitas permanet in posteris.

Quid si in miseriam humanæ conditionis meæ filius moriatur ante patrem in flore juventutis? tollitur justus, ne malitia immutetur cor ejus (*Sap. iv, 11*). *Judicia Domini abyssus sunt multa* (*Psalm. xxiv, 7*). Nil sine causa erit in mundo, nec unus passer cadet in laqueum aucupis sine Patre nostro, qui in cœlis est; *non capillus de capite perit* (*Matth. x, 29*; *Act. xxvii, 34*). Non enim nobis luctum incutere debet, cum quislibet charus noster a peregrinatione pergit ad patriam, a morientibus ad viventes, ab

exsilio ad regnum. Consolatio nostra flant verba veritatis: *Qui credit in me, si mortuus fuerit, vivet. Et omnis, qui vivit et credit in me, non morietur in æternum* (Joan. xi, 25, 26). Proinde sciamus, charos nostros in operibus charitatis morientes Deo vivere, et sæculo mori. Qui operibus misericordiæ quotidie Christo cum Apostolo dicunt: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Phil. i, 23). Felicius vadit qui amicos relinquit superstites sibi, quam qui superstes erit amicis. Mors boni hominis migratio est ad meliorem vitam, quæ non est plangenda, sed congratulanda (Joan. v, 24).

Lætetur in miserationibus Redemptoris nostri. Abraham ante Christi adventum apud inferos fuit. Post Christi passionem latro in paradiso. Morte Christi mors mortua est, flammea romphea custos paradisi sanguine Christi extincta. Et beatus Petrus homo terrenus portas aperit, quas æthereus Cherubim clausit: Et de rete piscatorum manus repente ad claves transtulit **133** regni cælorum. In Cherubim multitudo scientiæ; sed in Christo multitudo miserationis. Olim in Judæa notus tantummodo Deus, sed nunc omnibus gentibus vox una est Christus, qui nos de servis fecit amicos, et de profugis convertit in filios. Naturam mortalitatis nostræ assumpsit in gloriam divinitatis suæ. In hoc lætetur genus humanum, sciens fragilitatis nostræ naturam super angelicos exaltatam choros, majestati paternæ gloriæ in cælestibus considerare. Quæ conditio mortalitatis timens humanæ [*Locus corruptus*] conturbare debes post tantam naturæ tuæ gloriam? Æqualitas tibi certissima est; tantum tegmine charitatis indue pennis, ut volare facias, quo Christus ascendit. Noli angustiari de morte charorum, sed congaude lætitiæ illorum.

Christus se ipsum pro te tradidit in mortem. Cur lacrymis tuis contradicis Christo, rapere charos tuos de morte ad vitam, de labore ad requiem? Felicior est in bono dies exitus quam nativitatis. Ille est requiei initium, iste laboris. Ille lætitiæ introitus, iste doloris. Nascimur ut moriamur, morimur ut melius vivamus. Via est hæc vita pergentibus ad patriam. Si aspera est, si arcta est, viriliter gradicnda est. Si plana, si prospera, caute currenda est, quia multos habet insidiatores. Novit itaque providentia Dei, cui prodest longa peregrinatio hujus viæ, cui optimum est cito hujus peregrinationis labores finire. Placeant nobis judicia Dei. *Justus est Dominus et recta judicia ejus* (Psalm. cxviii, 137). Illa mens maxime Deo placet, cui omnia Dei placabilia placent. Laudemus, amemus et oremus, ut semper fiat voluntas ejus in nobis, cui semper bona placent; et nihil nisi per eum boni possumus habere, perficere. Si bonum est, si amabile est quod habemus, ille præstavit [præstitit] nobis. Illi gratias agamus, illi tota mentis inten-

* Edit. Mabill. 19 ubi plus dimidio mutilata et alias imperfecta est. (Fröben. 92.) Integram hic damus ex cod. Salib. ex quo descripta sunt quæ ansulis continentur. Inde vero jam constat eam non ad Richbodonem Trevirensis episcopum, ut post Mabillonium

atione sacrificium laudis offeramus, in quo salutem nobis sempiternam per Prophetam suum promisit, dicens: *Sacrificium laudis honorificavit me; illic iter est, quo ostendit salutare Dei* (Psalm. XLIX, 23). Hæc est angelica jucunditas, sanctorum lætitia, consolatio nostra. Nihil enim aliud cælestis Jerusalem, quæ visis ædificatur lapidibus, agit in patria sua, dicente et suspirante ex nostra voce Psalmographo: *Beati qui habitant in domo tua* (Psalm. LXXXIII, 5). Et quasi quis quæsisset, quæ esset illa beatitudo, habitare in domo Domini? respondit: *In sæculum sæculi laudabunt te*. Hæc laus sine fastidio, sine defectu erit; sine fine dulcis fit in corde et ore canentium. Hæc quoties agimus in terris, angelicam imitamur vitam. Hæc suavitas omnes sæculi tristitias expellit ab anima, omnes mœrores mitigat. Et quanto quis donorum Dei majori utitur abundantia, tanto magis se debitorem mediatori omnium bonorum quæ possidet, agnoscat.

Si igitur justum videtur homini cujuslibet beneficii vel officii reddere grates, quanto magis Deo gratiarum actiones agendæ sunt? Qui omnia dedit, quæ in hoc sæculo bona videntur, qui omnia daturus est bona, quæ desiderari vel haberi in futuro sæculo possunt: ubi ipse Deus erit omnia in omnibus, qui nunc singulis secundum mensuram suæ bonitatis distribuit (Ephes. iv, 7). Tunc erit omnis bonitas, omnis beatitudo, omnis sufficientia in omnibus. Ad hujus vero summæ beatitudinis et indeficientis gloriæ post labores hujus viæ felicitatem Deus Jesus te pervenire faciat, domine desiderantissime et omni honore dignissime.

Tribuat divitias veras tibi, David amate,

Cum sanctis pariter Christus in arce poli.

134 • EPISTOLA CVIII.

AD ARNONEM.

(Anno 800.)

Hortatur illum ut Leonem papam contra adversarios defendat. L'annos ab subjectione defecisse, et paganus naves littora Aquitanicæ infestare queritur. Novam se congregationem monachorum fecisse narrat. Alimo, Remedio et Paulino episcopis salutem dicit. De Elipanto et Felice quædam nuntiat.

Domino beatissimo et merito perpetuæ charitatis alis amplectendo [Aquilæ] episcopo humilis levita [Alcuius] salutem.

Dulcissima litterarum vestrarum lectione et suavissima prosperitatis vestræ legatione lætificatus, quasi inter februm ardores refrigerium quoddam mihi advenisset, et canicularibus decoctus flammis rore salutationis vestræ refocillatus, totus in spe roboratus assurgebam audiens quod semper optavi, legens in litteris quod semper desideravi, apostolicæ auctoritatis salutem et constantiam religionis sanctæ

Galliæ Litteraræ scriptor tom. IV, pag. 329, autumnavit; nec ad Paulinum Aquileiensem, ut cl. Madrisius pag. 251 optabat; sed ad Aquilam seu Arnonem scriptam fuisse.

in eo, quem a confessorem Christi nominare et venerari omnibus Christi Ecclesiis æquum arbitror; cujus præsentiam super omnes alios hujus vitæ viros desiderarem, si mei corpusculi valetudo me sineret perficere. [Quod maxima animi cupiditate diu desiderabam, in tantum ut tuæ vere fateor fidei; si talis meus potuisset apud hujus auctoritatem profectus fieri Ecclesiis Christi qualis mea optabat devotio, præ omnibus sæculi deliciis et honoribus ejus præsentia astare proponerem; si flammam animi sui mitigare mihi indultum esset, et litteris sub ejus sancti nominis auctoritate per diversas mundi regiones, populos, parochias, civitates et provincias hortari; et catholicæ fidei rationes pluribus exponere personis; et religiosam admonitionem, juxta consuetudinem sanctorum Patrum, chartulis indicere currentibus. Sed, ut video, meis hoc impediens peccatis fieri necdum poterit propter fragilitatem corpusculi, multis molestiarum sarcinulis subgravati. Insuper nec ille aliquid mihi exinde mandavit, in cujus potestate juxta sæculi dignitatem hoc maxime fieri debuit: per alios vero mihi firmiter hoc mandavit, ut fieri voluisset; ^b per se autem nihil inde dixit

Intelligo quoque multos esse æmulatores ejusdem prædicti domni apostolici, deponere eum quærentes subdola suggestione, ^c crimina adulterii vel perjurii illi imponere quærentes, et tunc [Fort., ut] sacramento gravissimi jurisjurandi ab his se purgaret criminibus ordinantes: sic consilio secreto suadentes ut deponeret sine juramento pontificatum, et quietam in quolibet monasterio ageret vitam, quod omnino fieri non debet, nec ille ipse consentire, se quolibet sacramento constringere, aut sedem suam amittere. Responderem pro eo, si ex latere ejus stetissem: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illum lapidem mittat* (Joan. viii, 7).

Memini me legisse quondam, si rite recorder, ^d in Canonibus beati Silvestri, non minus 72 testibus pontificem accusandum esse, et judicio præsentari.

Confessorem Christi. Nimirum Leonem III papam, ut ipse contextus epistolæ demonstrat. Confessor vero dicitur, quia pro Christo persecutionem et tormenta passus est, quamvis deinde tranquillam mortem obierit. « Confessio, inquit sanctus Cyprianus libr. de Simplicitate Prælat. exordium est gloriæ, non meritum coronæ; non perficit laudem, sed initiat dignitatem. »

^b Per se autem nihil inde dixit. Ex hoc loco colligitur, quod Alcuinus epistolam regis, qua illi « improperat, quod fumo sordentia Turonorum tecla auratis Romanorum arcibus præponeret, » dum præsentem scriberet, nondum acceperit.

^c Concoriant, quæ refert Anastasius Biblioth. in Vita Leonis III his verbis: Dum in magno honore apud se aliquantum tempus eum (Leonem) ipse serenissimus rex habuisset, hæc præfati iniqui..... moti sunt..... falsa adversus sanctissimum pontificem imponere crimina, et post eum ad prædictum mittere regem, quod probare nequaquam potuissent; quia per insidias et iniquitates eorum, talia nec dicenda sanctam Ecclesiam humiliare volentes proferebant.

^d **137** In Canonibus beati Silvestri. In Synodo Romana, puto, sub Silvestro papa Cujus tamen decretum

et ut illorum talis vita esset, ut potuissent contra talem auctoritatem stare. Insuper et in aliis legebam canonibus, ^e apostolicam sedem judicariam esse, non judicandam. Hæc omnia et multo plura his cogitavi per epistolas meas demandare illi propter ejus catholicam charitatem. Quis potest immunis esse in Ecclesia Christi pastor, si ille a malefactoribus dejectur, qui caput est Ecclesiarum Christi? Suo Domino stabit, aut cadet. *Stabit vero, potens est enim Dominus statuere illum* (Rom. xiv, 4).

Tu vero, fili charissime, fili votorum meorum, [fili Ecclesiæ Christi in ovili inter oves sanctas illius enutritus, ad quem omnium pastorum pastor tertio dixit (Joan. xxi, 15, 16, 17) : *Pasce oves meas*], labora pro capitis tui salute, pro summi pastoris incolumitate, pro sanctæ sedis auctoritate, pro catholicæ fidei integritate, ne lupinis morsibus pastorum pastor pateat. Ego vero optimæ vestræ pietatis devotionem lacrymis prosequor, orationibus assequor, litterarum suffragiis consequor. Cautus esto cui commendes consilia tua, proydus in responsis, verax in judiciis, sollicitus discernere, quid cui conveniat, et **135** noli oblivisci patrem senio, filium meritis, ^f fratrem charitate. Veniat! veniat [Hab. veniet] enim dies, dum ei placuerit qui omnes disposuit dies, quando liceat optatos amplexus patri et filio conjungere, et mutuis seipsos exhortari collationibus [Idem consolationibus].

[Tertia causa tu ^g fuisti itineris mei. Prima fuit Ecclesiarum Christi; secunda domni regis, quia in lacrymis ^h lacrymans dimisi eum, cupiens perpetuam lætitiæ illius memoriam animæ meæ inscribere; tertia dulcissimam charitatis tuæ videre faciem; sed prohibitus sum usque adhuc ut fieret, quod valde optavi ut fieret. Erit itaque per vestras sanctas orationes, dum ei placuerit, sine quo nihil boni fieri poterit. ⁱ Epistola vero prior quæ ad nos sub vestro nomine pervenit, querimonias quasdam habens de moribus apostolici, et de periculo tuo apud eum pro-

ad supposita ab Isidore Mercatore referunt moderni critici.

^e *Apostolicam sedem... non judicandam.* Ex synodo, abs dubio, Sinuessana in causa Marcellini pontificis coacta anno 303 Alcuini consilium archiepiscopi et episcopi, inter quos Arno fuerat, secuti pronuntiarunt: « Nos sedem apostolicam, quæ caput est omnium Dei Ecclesiarum, judicare non audemus. Nam ab ipsa nos omnes et vicario suo judicamur; ipsa autem a nemine judicatur, quemadmodum et antiquus mos fuit, etc. » Anast. l. cit. De his ac hujusmodi canonibus consule Petrum de Marca Concord. Sacerd. lib. 1, cap. 11 et alios.

^f *Fratrem charitate.* Vid. epist. 76 (nunc 91).

^g *Fuisti.* Legendum forsan, *fuisse*; itineris, ad quod superius dixerat se vocatum seu invitatum fuisse.

^h *Lacrymans dimisi eum.* Regem nimirum Turonia, quo sanctum Martinum veneraturus hoc anno 800 venerat, abeuntem.

ⁱ *Epistola prior.* Hæc Arnonis ad Alcuinum epistola, crimina illa Leoni III papæ falso imposita continens ab ipso Alcuino, ne inde scandalum apud ignaros oriri potuisset, igni tradita est, ut ipse contextus habet.

pter Romanos, clericus vester, ut æstimo, attulit **A** in Dei servitio, sed via regia gradiendum, ut ad optatum aliquando littus divina auxiliante gratia pervenire possit. [Quidquid vero de tua audio canonica conversatione, satis mihi placere fateor. Hoc quoque addatur ad mercedem industriæ vestræ, ut fratres qui sub manu vestra sunt secundum sanctitatem regularis vitæ vivant. Nec ego aliter audivi, nec eo minus dicere debeo, quæ agnosco proficere fraterna charitate]. Populo quoque, ut sæpius deprecatus sum, prædica instanter verbum Dei (*II Tim. iv, 2*), ne ullius anima in tuo pendeat [*Cod. S. E. pendat*] iudicio, vel a te quærat. Ostende illis viam salutis, hos secreta collatione, illos publica prædicatione confirmans. Unicuique secundum suæ conditionis vel personæ modum hortamentaingere.

B Potestatibus et iudicibus justitiam et misericordiam, junioribus obedientiam, humilitatem et fidem in senioribus, omnibus æquitatem, charitatem Dei et proximi, castitatem corporis, benignitatem et pietatem in elemosynis, quatenus cum multiplici laboris tui fructu ad æternæ beatitudinis sedem pervenire merearis, eo miserante, qui ait : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v, 16)*. Mei quoque ut **136** habeatis memoriam, secundum spem meam et fidem vestram, deprecor, cum sanctis fratribus vestris assidua intercessione, ut prope cursu nostri agonis completo, veniam peccatorum meorum et aliquam portionem beatitudinis inter cives cælestis habitationis accipere merear.

C [Plura scriberem secundum animi nostri desiderium, si non iste cursor ex vestro mandato velociter revertere habuisset; tamen ex his paucissimis litteris charitatis nostræ ardorem in vos agnoscere poteritis]. Divina vos gratia comitetur ubique, domine Patet et dilectissime amice ^o.

[Obsecro humilitatem vestram ut meo officio Patrem charissimum ^t Aelium episcopum salutes, cum cæteris fratribus, et consacerdotibus sanctitatis tuæ. Similiter et Remedium decurio [de curia] nobis charissimum fidelemque amicum saluta]. Et si tibi causa eveniat [^o Paulinum patriarcham] videndi, saluta eum mille millies. Libellum vero catholicæ fidei quem domino regi direxit, perlegebam, et satis mihi placuit in elo-

^a *Hunnorum perditio*. Qui anno priori defecerant, ut annales referunt.

^b *Paganæ naves*. Normannorum puto, qui teste Eginhardo in Vita Caroli ^c Gallicum littus et Germanicum assidua vastatione vastabant; quapropter Carolus per omnes portus et ostia fluminum, qua naves recipi posse videbantur, stationibus et excubiis positus, ne qua hostis exire potuisset, tali munitione prohibuit. Classem quoque molitus est contra Nortmannicum bellum, etc. ^d Quod Annales ad anni 800 mensem Martium referunt.

^e *Prope enim estis terminis paganorum*. Data ergo fuit epistola ad Arnonem Elonæ, non Salisburgi morantem; huc enim a Normannis littora Gallica et Germanica infestantibus nullum periculum imminere potuit. Vid. Hansiz. tom. II Germ. Sacr. pag. 143, num. 55.

^d *Noviter congregationem quamdam feci*. Cormarici nimirum; hoc enim anno Nonas Junii Alcuinus

A in Dei servitio, sed via regia gradiendum, ut ad optatum aliquando littus divina auxiliante gratia pervenire possit. [Quidquid vero de tua audio canonica conversatione, satis mihi placere fateor. Hoc quoque addatur ad mercedem industriæ vestræ, ut fratres qui sub manu vestra sunt secundum sanctitatem regularis vitæ vivant. Nec ego aliter audivi, nec eo minus dicere debeo, quæ agnosco proficere fraterna charitate]. Populo quoque, ut sæpius deprecatus sum, prædica instanter verbum Dei (*II Tim. iv, 2*), ne ullius anima in tuo pendeat [*Cod. S. E. pendat*] iudicio, vel a te quærat. Ostende illis viam salutis, hos secreta collatione, illos publica prædicatione confirmans. Unicuique secundum suæ conditionis vel personæ modum hortamentaingere.

B Potestatibus et iudicibus justitiam et misericordiam, junioribus obedientiam, humilitatem et fidem in senioribus, omnibus æquitatem, charitatem Dei et proximi, castitatem corporis, benignitatem et pietatem in elemosynis, quatenus cum multiplici laboris tui fructu ad æternæ beatitudinis sedem pervenire merearis, eo miserante, qui ait : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v, 16)*. Mei quoque ut **136** habeatis memoriam, secundum spem meam et fidem vestram, deprecor, cum sanctis fratribus vestris assidua intercessione, ut prope cursu nostri agonis completo, veniam peccatorum meorum et aliquam portionem beatitudinis inter cives cælestis habitationis accipere merear.

C [Plura scriberem secundum animi nostri desiderium, si non iste cursor ex vestro mandato velociter revertere habuisset; tamen ex his paucissimis litteris charitatis nostræ ardorem in vos agnoscere poteritis]. Divina vos gratia comitetur ubique, domine Patet et dilectissime amice ^o.

[Obsecro humilitatem vestram ut meo officio Patrem charissimum ^t Aelium episcopum salutes, cum cæteris fratribus, et consacerdotibus sanctitatis tuæ. Similiter et Remedium decurio [de curia] nobis charissimum fidelemque amicum saluta]. Et si tibi causa eveniat [^o Paulinum patriarcham] videndi, saluta eum mille millies. Libellum vero catholicæ fidei quem domino regi direxit, perlegebam, et satis mihi placuit in elo-

D a Carolo Turonis agente litteras obtinuit, ut liceret sibi monachos ibidem constituere. Vid. eas litteras, tom. II in Append.

^o In cod. sancti Emmeram. ita in contextu pergitur : *Et si tibi causa eveniat videndi amicum nostrum, saluta eum mille millies. Libellum, etc.*, ut in-
tus.

^t *Aelium episcopum*. Is est abs dubio Alimus episcopus Sabionensis seu Brixinensis. Vid. epist. 91.

^o *Paulinum patriarcham* Aquileiensem. Hinc jam patet Alcuinum hic loqui de Libris Paulini adversus Felicem Urgellitanum. Mabillonius libellum, de quo hic mentio fit, ex conjectura, cum in codice quo usus est nomen Paulini expressum non haberetur, tribuit Richbodoni Trevirensi episcopo. Sed vir summe alias accuratus hanc integram epistolam non vidit; ex epistola vero mutila error facilis fuit. Hinc etiam corrigendus auctor Hist. Lit. Franciæ, tom. IV, pag. 329.

quentia sua et in floribus dictionum, et in fidei ratione, et in testimoniorum auctoritate, ita ut nihil his addere de questionibus nuper habitis inter nos et partes Felicianas opus esse arbitrabar. Et felix est Ecclesia populusque Christianus, quandiu [cum domno rege vel] unum talem habebit defensorum fidei catholice. [Sed adhuc remanet aliquid faciendum. Nam quidam Elipandus Toletanæ civitatis, nomine non dignitate episcopus, in damnata synodali auctoritate et apostolica censura hæresi permanet. Sciat tamen dilectio vestra, quod filius noster ^a Laidradus episcopus frater vester, magnum profectum in illis partibus, Deo donante, egit quotidieque agit. Ut mihi vere dixerunt ex illis partibus viri religiosi et veraces, usque viginti millia conversi sunt inter episcopos, sacerdotes, monachos, populum, viros et feminas, plangentes pristinum errorem gaudentesque, quotidie Deo agentes gratias in agnitione veritatis et in catholica fidei firmitate. De ipso Felice jam prius per litteras nostras, vel magis aliorum relatione, audisti quid gestum fuit, et modo fuit ad Sanctum Martinum apud præfatum ^b filium nostrum; et multum amat me, totumque odium quod habuit in me verum est in charitatis dulcedinem.] Quod rogasti litterarum nostrarum serie sæpius tuam appellare sanctitatem, testis est Deus cordis mei quantum hoc desidero, ut sæpius fiat secundum opportunitatem temporis et portitoris, optans ut me habeas præsentem in litteris meis ut nihil nobis desit in charitatis communionæ præter oculorum præsentiam. Sed his multo major est et melior perpetua sanctæ charitatis præsentia in Christo Jesu Domino nostro.

• EPISTOLA CIX.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 800, mense Augusto.)

Respondet Caroli epistolæ nuntiantis victoriam de hostibus: et mirabilem sanitatem Leonis papæ. Romanum iter prosequi renuit.

Domino dilectissimo atque omni honore dignissimo David regi Flaccus veteranus miles perpetuam in Christo salutem.

Litteras prosperitatis vestræ et consolationis nostræ, magno amore et digno favore suscepimus: Dei omnipotentis clementiam collaudantes, qui vos fidelesque vestros prosperis successibus pollere fecit, et inimicos sui nominis vestræ potentia ^d subdidit pedibus. *Hoc enim faciat Deus, et hoc addat (I Reg. iii, 17), ut triumpho terroris vestri inimicas ubique*

^a *Laidradus.* Laidradum post annum 799 Felice jam converso non rediisse in Hispaniam, contendit cl. Madrisius Op. sancti Paulini pag. 222, num. 62 et 65. Sed fallitur, ut ex hoc loco manifestum est, et vos amplius monstrabimus in Dissert. de Hæres. Felicianæ.

^b *Filium nostrum,* nempe Laidradum.

^c Edit. Quercet. 13, Canis. 7. Nunc alicubi emendata ex cod. reg. Vatic. 69 (Apud Froben. 93).

^d *Subdidit pedibus.* Carolus anno priori 799 per filium suum Pippinum et præfectos provinciarum, bellum Hunnicum complevit; teste Eginhardo in Vita Caroli Magni Britannos cismarinos domuit, et adversus Saracenos rem prospere gessit; prout nar-

subjiciat gentes; et suavissimo suo dilectionis jure in Christiana fide ferocissimos subjiciat animos, ut **138** solus Deus et Dominus noster Jesus Christus credatur, colatur, atque ametur. Vestra clarissima [potestas et sanctissima] voluntas in hoc omni labore studio, ut Christi nomen clarificetur, et ejus divina potestas per fortitudinis vestræ triumphos multis terrarum regnis innotescat: quatenus non solum magnitudo potestatis te regem ostendat, sed etiam instantia seminandi verbi Dei in laude nominis Domini nostri Jesu Christi prædicatorem efficiat. Ideo divina te gratia his duobus mirabiliter ditavit muneribus, id est, terrenæ felicitatis imperio et spiritualis sapientia latitudine, ut in utroque proficias, donec ad æternæ beatitudinis pervenias felicitatem. Parce populo [tuo] Christiano, et Ecclesias Christi defende, ut benedictio superni regis te fortem efficiat super paganos. Legitur quemdam veterum dixisse poetarum, cum de laude imperatorum Romani regni, et rite recorder, cecinisset, quales esse debuissent, dicens

Parcere subjectis, et debellare superbos.

Quem versiculum beatus Augustinus in libro De Civitate Dei multa laude exposuit, quamvis magis nobis attendendum sit Evangelicis præceptis, quæ Virgilii versibus. Nam et ipsa Veritas ait: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v, 7).* Et alibi: *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est (Luc. vi, 36).*

Quod vero nobis vestræ bonitatis in Christo probata voluntas de apostolici pastoris ^e mirabili sanitate demandare curavit, decet enim omnem populum Christianum in hac clementia divinæ protectionis gaudere, et laudare nomen sancti [Cod. Vat., sanctum] Dei nostri, qui nunquam deserit sperantes in se, qui impias compescuit manus a pravo voluntatis effectu, volentes cæcatis mentibus lumen suum extinguere, et seipsos impio consilio proprio privare capite. Quidquid vero de illis agendum sit, vestra cantissima considerare habet sapientia, quæ optime novit, quid cui conveniat personæ, et quid cui sit facto retribuendum; vel quomodo ille pius pastor, divina ab inimicorum manibus liberatus protectione, securus in sua sede Deo Christo deservire valeat.

Quod vero vestræ benignitatis litteræ Flacco taciturnitatis culpam ingerunt, quem [Forte, eum] fervor ^f mensis Augusti desidem, non voluntatis efficacia

rant Annales, vulgo ascripti Eginhardo ipsius Caroli Magni notario.

^e *Mirabili sanitate.* Dubitant aliqui, an Leo post oculis et lingua penitus orbatus fuerit a scariis. Sed oculorum et linguæ usum cum prospera valetudine ipsum haud sine miraculo recepisse, conveniant plane illius temporis scriptores. Vid. Anastasius Biblioth. in Vita Leonis; Annales Laureshamenses; Poeta Saxonius; Theodulphus Aurelianensis, lib. iii, Carm. 6 ad Carolum Magnum, etc., etc.

^f *Mensis Augusti.* Carolus « Mense Augusto inchoante Moguntiacum veniens, iter in Italiam condidit, » inquit annalista Loiselianus ad annum 800, ideoque eo mense ejusdem anni litteras illas ab Alcuino accepit. *Pagi hoc anno,* num. 8.

pigrum efficit. De pueris vero nostris, quos pedibus A paternis Romam pergere præcipis, velim scire quando, vel ubi, vel quibus comitantibus vestræ beatitudinis occurrere debeant. De quibus in vestræ excellentiæ litteris scriptum invenimus : « Qui te, inquis, quiescente, pro te tua munera inire valent. » Fateor quidem, vobis jubentibus et juvantibus, laboris mei possunt inire sudorem. Munera vero mea illis necdum concedo, quæ vestra frequenter largitate accipere solebam. Nam et Moyses, quem nolis quasi ad exemplum proponitis, pugna peracta et Amalecitis fugatis, prædam reductam ipse populo distribuit (*Exod. xvii, 43*). Et David, Syria per Joab principem militiæ subiecta, aurum et gemmas pretiosissimas ad templi dedieavit ornatum (*II Reg. viii, 41*). Sed et Ammonitarum regis diadema proprio imposuit capiti, licet Joab labores sustinisset militiæ (*II Reg. xii, 30*).

Sed et de hoc, quod mihi impropere voluistis, me sumo sordentia Turonorum tecta auratis Romanorum arcibus præponere, scio vestram legisse prudentiam Salomonium illud elogium : *Melius (est), inquit, sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa in domo communi (Prov. xxi, 9)*. Et, ut cum pace dicam, magis ferrum nocet oculis, quam fumus. Turonis enim fumosis tectis contenta, Deo donante, per vestræ bonitatis providentiam in pace permanet. Roma vero quæ fraterna discordia initiata est, insitum dissensionis venenum hucusque tenere non cessat : vestræque venerandæ dignitatis potentiam, ad hujus pestis compescendam pernecium, e dulcibus Germaniæ solibus festinare compellit. Nos vero lacrymis absentiam, et precibus iter vestrum continuis prosequimur, divinam humiliter obsecrantes clementiam, quatenus vos vestrosque simul, cum omni prosperitate sanos ducat, et reducat gaudentes. **139** Vestræ vero pietatis litteræ nullatenus consentio ut obliviscantur mei : sed sæpius veniant in spiritu consolationis, ut osculentur, iterum iterumque relegantur, et in cordis thesauro perpetua dulcedine conserventur.

Tempora concedat Christus felicia regui
Hujus et æterni, David amate, tibi.

* *Cæteri versus* (inquit hoc loco Basnagius), *desunt in Editione Querquetana, in qua duo tantum priores describuntur*. Non advertit vir eruditus, reliquos versus a Querquetano editos fuisse ad calcem epistolæ 12, nunc 96, ad quam etiam magis, quam ad istam pertinere videntur; quod ibi agatur de reitu Leonis ad urbem, qui anno priori contigit.

† Hanc epist. Baluzius edidit lib. 1 Miscell. pag. 377, unde illam descripsimus (Apud Froben. 94).

‡ *Gothiæ partibus*. Gothia alio nomine etiam Septimania vocatur. Felix Urgellitanus episcopus et multis apud Septimanniam pestiferum haustum hæresis Adoptianorum propinavit, ut scribit Jonas Aurelianus lib. 1 de Cult. Imag. adversus Claud. Taur. Quæ res Alcuinum sollicitum habuit, ne illo veneno monasteria a beato Benedicto Anianensi nuper partim cæcæ, partim reformata inficerentur.

§ *In Libello... quem direximus per beatum Bene-*

† EPISTOLA CX.

AD ABBATES ET MONACHOS GOTHICÆ.

(Anno 800.)

Error em Adoptianorum capit, quem singulari libello per beatum Benedictum misso, se jam refutasse, et nunc majori ope e a se refutandum ait.

Albinus humilis Christi famulus et serviens sancti Martini, omnibus abbatibus, fratribus et filiis, qui sunt Gothiæ partibus in Christo charissimis, æternæ beatitudinis salutem.

Acceptis dulcissimis vestræ beatitudinis litteris, simul et suavissimis nimiumque nobis necessariis sanctarum orationum vestrarum muneribus, cum omni gaudio et mentis alacritate, et magnam vere habens fiduciam per vestras sacratissimas intercessionem ad Jesum Dei Filium, qui pro mundi salute homo dignatus est fieri : ita ut qui Deus æterniter ex Patre natus est, temporaliter nasceretur ex virgine, et idem esset homo qui et Deus; et idem Deus qui et homo; et non esset ulla separatio personæ vel filietatis, ne essent duo Filii, unus proprius et alter adoptivus; aut duo Dii, unus verus Deus et alter nuncupativus : quod omnino impium est credere et prædicare. Quia Dei Filius in proprietate personæ, et Filii dignitatis adunivit sibi hominem, ut esset unus Christus, et unus Deus, et unus Dei Filius, totus in suis, et totus in nostris, perfectus in divinitate et perfectus in humanitate. Quod multis testimoniis evangelicis et apostolicis, vel etiam sanctorum Patrum traditionibus comprobari potest; sicut in libello ex parte factum est, quem direximus per beatum Benedictum, vobis solatium et confirmacionem fidei catholice. Sed in manibus majus modo habemus opus propter alias causas, quæ in libello venerandi Felicis legimus; et illum volente Deo vobis dirigimus, postquam lectus et comprobatus fuerit ab episcopis nostris et domino rege. Interim vestra Sanctitas nos adjuvet sanctis orationibus vestris, ut Dominus Deus aperiat nobis agnitionem veritatis, et fiduciam prædicationis et constantiam in fide catholica. *Multum enim valet deprecatio justi (Jacob. v, 16)*, quanto magis et plurimorum.

140 Hæc novitas vocum in adoptione, nuncupatione Christi, omnino fidelibus omnibus detestanda est, et magnopere cavenda hæc divisio in Christo

dictum. Hunc Libellum, qui hucusque latuit, ex cod. 290 bibl. palat. Vaticanæ infra dabimus ante Libros vii adversus Felicem. Vide dissertationem nostram de hæresi Adoptianorum. Porro Benedictus est abbas Anianensis monasterii, quod caput est aliorum monasteriorum Septimanniæ seu Gothiæ, quæ nunc *Languedoc* a Gallis appellatur, quocum Alcuino amica consuetudo fuit.

* *Majus opus*. Scilicet libros vii adversus Felicem Urgellitanum.

† *Venerandi Felicis*. Hæc compellatio amici est, non adversarii. Epistola igitur præsens scripta est, postquam Felix ab Alcuino in concilio Aquisgranensi anno 799 convictus fuit, et cum illo in gratiam rediit. Vide, quæ diximus in præfata dissertatione.

‡ *Et domino rege*. Vide epistolam ad Carolum Magnam Libris vii contra Felicem præfixam.

Domino nostro. Scimus duas naturas perfectas esse in Christo, et unam personam: mortalem immortalisque eundem esse. Sicut homo mortalis est carne, immortalis anima; tamen unus est homo, et una persona, et unus Filius patris sui totus proprius, et dividi non potest, quod sit partim nuncupativus homo, et partim verus homo: ita et Christus, licet sit carne mortalis, et divinitate immortalis, tamen unus Jesus Christus et unus Dei Filius; sicut dixi hominem esse unum filium, licet carne sit mortalis, et anima immortalis: et nullatenus unus Filius, uno Patre, potest esse utrumque, et proprius et adoptivus. Et si est unus Filius Deus Christus in una persona, omnino aut totus est proprius, aut totus adoptivus. Sed melius est, ut propter illam excellentiam naturam [*Leg.*, excellentem *vel* naturæ] Dei Filius, qui proprius et æternus est, sit humanitas assumpta in proprietatem Filii, quam propter humanitatem Dei Filius æternus humilietur in adoptionem. Omnino proprius filius et adoptivus unus esse non potest ad unum patrem, ad duos autem potest.

Hæc considerantes diligentius, et animo tenete firmiter, et constanter prædicate unum Filium et unum Deum, eundem proprium et verum perfectumque esse; quia omnis veritas in Christo est et nullum figmentum, et tota plenitudo divinitatis (*Coloss. ii, 9*), et nulla minoratio nec defectio; * nec eum, sicut in libello præfati Felicis lectum est, baptismo indignis, sed mox siue peccato et omni labe peccati, Spiritu sancto conceptum esse Deum verum et hominem verum. Et si beata virgo proprium potuit generare sibi filium, qui fuit ex æterno Dei Filius, quomodo non potuit Deus Pater habere hominem Filium proprium, qui ex tempore natus est ex virgine? Unus omnino est in utraque natura, ad utrumque parentem, Christus et Filius Dei proprius. Quæ omnia plenius, opitulante eodem Deo, de quo nobis sermo est, lecturi eritis in eodem libello, quem modo in manibus habemus. Tantum in fidei firmitate et nil hæsitantes [*Supple*, manete]: quia sine fide impossibile est placere Deo, ut Apostolus ait (*Hebr. xi, 6*).

Charitatem fraternam instantissime inter vos servate, et unitatem in omni catholica pace, et fide recta et humilitate non ficta. Et obedientiam vestram secundum propositum regularis vitæ omni studio servate, et stabiles estote in locis vestris, ubi vosmetipsos dedistis Deo; et nolite deserere monasteria vestra, et vagari per sæculi vanitates. Tempus enim hujus vitæ breve est (*I Cor. vii, 29*), et non sunt condignæ passionis hujus sæculi ad superventuram gloriam (*Rom. viii, 18*). Non debet vestræ beatitudini Christi jugum durum videri vel onerosum, sed leve et suave, sicut ipse ait; Jugum enim meum suave est, et onus meum leve est (*Matth. xi, 30*). Non qui ceperit, sed qui perseveraverit, salvus erit (*Matth. x, 22*; et *xxiv, 13*). Revocate ad mentem Ju-

dam ex apostolo proditorem factum. Considerate Saulum ex persecutore prædicatorem effectum. Mementote Malchum monachum, cujus historiam beatus Hieronymus nunc edidit epistola, quomodo quasi pietatis intuitu egressus est a monasterio, relinquens patrem suum, et in quales pervenit postea tribulationes, vel qualiter planxit monachum in eremo, quem perdidit in monasterio. Raro diabolus aperta fronte pugnat contra servos Dei, sed sub figura pietatis, quasi majoris sit utilitatis exire de monasterio quam permanere. Ovis quæ de ovili egreditur et a pastore recedit, lupi patet morsibus. Melius est non vovere, quam vota non implere. Dicit Scriptura: *Vovete et reddite Domino Deo vestro (Psal. lxxv, 12)*. Verax est Deus in promissionibus beatitudinis, quæ diligentibus se promittit (*Jacob. i, 12*). Et vere dicit [*Sensus corruptus*]: Reddet promissa veritatis. Mementote Apostolum dicentem: *Fratres, stabiles estote et immobiles (I Cor. xv, 58)*. Et iterum: *Qui stat, videat, ne cadat (I Cor. x, 12)*. Stabat Joannes, quando Christum cernebat. Ideo, fratres charissimi, *vigilate et state in fide, viriliter agite (I Cor. xvi, 13)*, et confortetur cor vestrum in omni opere hono. Et Psalmista: *Expecta Dominum, viriliter age, confortetur cor tuum, et sustine Dominum (Psal. xxvi, 14)*.

141 Quid est *expecta Dominum*, nisi stabili mente expecta, donec tibi veniat dies remunerationis? Fac omnia opera viriliter, et confortetur cor tuum in permanendo quod cœpisti, et sustine Dominum, quidquid in te tribulationis vel laboris permittit, sustine viriliter. *Multæ sunt tribulationes justorum, et de his liberabit eos Dominus (Psal. xxxiii, 20)*. Nullus la'or amanti Deum durus videatur, quia ille est remunerator fidelis, qui est auxiliator idoneus, qui nunquam deserit sperantes in se. Respondeat homo suggestionibus diaboli: Dominus auxiliator m'hi est, non timebo quid faciet homo (*Psal. cxvii, 6*), id est, carnalis delectatio. Item: *Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei (Psal. cxviii, 115)*. Et iterum: *Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum et terram. Dominus custodiat introitum et exitum servorum suorum ex hoc nunc et usque in sæculum (Psal. cxx, 2, 8)*. Hæc, charissimi fratres, feliciter legite, et fideliter implete, et Dominus Deus vos adjuvet et proficere faciat in omni bono; et exaudiat orationes vestras pro omnibus, et pro me fidei vestro adjutore, et Dominus Deus custodiat vos in æterna pace et charitate perfecta, viri fratres et filii charissimi.

† EPISTOLA CXI.

AD FRATRES IN GOTHIA.

(Anno incerto.)

Hortatur ad pœnitentiam, ad observantiam vitæ regularis, et ad fortitudinem in exorta tribulatione.

Sanctissimis in Christi charitate fratribus, Deoque in diversis Gothiæ partibus fideliter servantibus humilis levita Alcuinus salutem.

* Nec eum... baptismo indignis. Hunc errorem refutat Alcuinus Libro ii adversus eundem.

† Edit. Quercet. 99 ex ms. (Apud Froben. 95).

Legimus Dominum discipulis præcepisse ut turbas A per contubernia discumbere fecissent, quinquagenos et quinquagenos; quos omnes unius panis soliditate refecti volebat (*Luc. ix, 14*). Quinquagenarius numerus, in quo lex data est, ipse Spiritus Paraclitus a Patre et Filio missus, qui in centum viginti nomina descendit, remissionem peccatorum significat: quam omnes fideles in ipsius sancti Spiritus gratia accipiunt, primo in sacramento baptismatis; secundo in poenitentiae lacrymis, quibus anima peccatrix abluta ad visionem Dei Salvatoris pervenire merebitur; dicente ipsa Veritate: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Math. v, 8)*. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (*II Cor. vi, 2*). Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes salutem animarum nostrarum (*II Cor. vii, 1*). Hæc vero scientes et optime intelligentes, charissimi fratres, nil sordidum in vestra **142** remaneat conscientia, sive de carnis fragilitate contractum, sive de spiritus inquietudine infectum, ut dignam in cordibus vestris Spiritus sanctus sibi inveniat habitationem. Nullam malignus hostis in vestra bona conversatione inveniat suæ malitiæ partem, nec aditum quem quærit, reperiat vestris in cordibus; sed omni custodia animas vestras confirmate in charitatis munimine, in tutela obedientiæ, in muro humilitatis, in castitatis observatione, in sanctæ pacis conjunctione. Viriliter pugnate contra antiquum hostem, et communibus manibus debellate eum, qui *rugiens circuit, quærens quem devoret (I Petr. v, 8)*. Portate in frontibus vexillum crucis, et in cordibus charitatis munimenta, et catholicæ fidei firmamentum. Spe firma vosmetipsos erigite ad Deum, et nihil contra vestram unanimam illius insidiosa calliditas. Magis humiliter senioribus vestris obedire parati, quam murmurationis vitio dijudicare, quidquid vobis injungatur operis.

Vovistis vos Deo servire, paternisque regi consiliis. Nolite vosmetipsos super rectores exaltare vestros, nec eorum judicare acta vel consilia; sed contenti tantummodo estote eorum judicio, quidquid agatis, regularisque vite præceptis, in quibus maxime humilitas obediendi cum charitate præcipitur. Horæ vero vestræ omnes animabus vestris utiles inveniantur, vel in opere manuum, vel in lectionis studio, vel in orationis gratia. Oret operarius corde, ut duplici mercede dignus habeatur. Similiter in refectioe corporis anima reficiatur in gratiarum actione Deo; vel si corpus labore afficiatur, mens compunctione confirmetur. Sic vero armatum monachum duplici suffragio, nil antiquus hostis nocere poterit (*Apoc. xii, 9*), qui quærit per vagationem mentis mercedem minuere laborantis.

* *Nuntio tribulationis.* Quænam fuerit hæc tribulatio, nos fugit. Eginhardus in Annalibus ad annum 793 Saracenos narrat Septimanniam ingressos cum Francis pugnasse, victoresque rediisse; inde vero monachis Gothiæ seu Septimanniæ periculum imminere, ac tribulatio evenire potuit. Igitur hæc epistolam hoc anno scriptam esse, vero simile cui-

Ego vero sæculi tempestatibus turbatus, *casso* multis in locis labore desudavi; sed modo quasi naufragus, Deo miserante, ad portum defectus quietis: in quo me fessum et vulneratum jacentem, deprecor, sanctarum assiduitate orationum vestram unanimam auxiliari, ut quandoque ad florentiam virtutum rura pervenire merear, et bona securitate illi soli servire, in quo solo est totius spes salutis, sine quo nec cadens resurgere, nec bene stans firmo gradu stare poterit.

Misi munuscula parva dilectioni vestræ, sed Deo teste, non parva charitate, quantum in pectore peccatoris ejus igniculus scintillare valet. Tamen si Deus mihi vobiscum in sanctitate vitæ stare necdum dedisset, tamen piissima illius gratia vestram veraciter corde meo infudit charitatem, optans atque humiliter deprecans, quatenus per vestras sanctissimas orationes munus voluntatis meæ Deo acceptabile esse, ejusque donum in anima mea recipere dignetur, qui gratiam pro gratia dare solet; de cuius plenitudine accepimus, quidquid boni habere videmur. Illius sit semper charitas in corde, laus in ore, et opere bono signum perfectæ dilectionis.

Plurima vestræ beatitudini scribere desideravi, sed a nuntio tribulationis consternatus, hæc pauca dictavi. In qua vero tribulatione vos viriliter agere et constanti esse animo obsecro, scientes quod Deus nunquam deserit *sperantes in se (Psal. xvii, 31)*. Et si qualibet tribulatione cogente, locum mutare necesse sit, nunquam regularis vitæ observatio mutetur; nec tribulatio corporis animi fatiget constantiam. Nox et dies vices suas peragunt. Maris tempestas serenitatis tranquillitate mitigatur. Nec perpetua prosperitas in hoc præsentis sæculo inveniri valet, quia in exilio sumus, et *ad laborem nascimur (Job. v, 7)*. Et sicut flagella infantes erudiunt ad discendum sapientiæ decus, vel bonis assuescere moribus, ita et nos laboribus et doloribus admonemur ad perpetuæ beatitudinis properare quietem, quæ nullo dolore vel labore fuscatur, nullo sine terminatur, sed perpetua jucunditate et felicitate stabilis permanet in æternum. Ad hanc adipiscendam nullus vestram sanctam intentionem deterreat labor **143** nullæ hujus sæculi blanditiæ retrahant; sed forti animo, fratres charissimi, estote, *in omni opere bono stabiles, scientes, quod labor vester non est inanis apud Deum (I Cor. xv, 58)*, et qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Dominus Deus, qui vos in unius ovilis charitate congregavit, æterna benedictione intra mœnia catholicæ fidei, et sanctæ charitatis divitiis in bonis operibus adjuvare, perpetuallyterque custodire dignetur, Domini patres, fratres et filii desiderantissimi, atque mei animi charitate dulcissimi.

quam videri possit. At enim eo anno non ad portum quietis Alcuinus defectus, sed ad novos labores vocatus est. Quam ob causam consultus visum fuit, epistolam præsentem nullo certo anno alligere, prioribus tamen illam conjungere consultum duxi, ad eodem exaratis.

EPISTOLA CXII.

AD FRATRES IN PROVINCIA GOTHORUM.

(Anno incerto.)

Errorem refutat eorum qui nolunt sacerdotibus peccata confiteri; et confessionis necessitatem astruit.

Dilectissimis viris fratribus et patribus in provincia ^b Gothorum, humilis Ecclesiæ Christi vernaculus Albinus diaconus salutem.

Plurima vestræ sagacitatis et religionis laus nostris sæpius insonuit auribus, seu propter sacratissimam monachorum vitam, seu propter religiosam laicorum conversationem: dum illi ab omni strepitu sæcularis inquietudinis soli Deo vacare desiderant, et isti inter mundanas occupationes castissimam vitam rationabili consideratione degere dicuntur. [Quid hæc fraternæ charitatis vicissitudine jucundius?] Illi quotidianis suis contribules orationibus adjuvare non desistunt: isti intercessores suos præsentis vitæ solatiis sustentare gestiunt: quod quisque gratiam benedictionis sibi a Deo datam in alterutrum refundat. Unde et nos vestræ pietatis exemplis edocti, nostri navigii cursum orationibus vestræ sanctitatis ad portum perpetuæ quietis dirigi precamur.

Nos quoque mutuo charitatis officio vestræ sanctitati aliquantulas piæ admonitionis litterulas dirigere curavimus, propter quasdam consuetudines, quæ vestris inoluisse feruntur regionibus. Dicitur vero neminem ex laicis suam velle confessionem sacerdotibus dare, quos a Deo Christo cum sanctis apostolis ligandi solvendique potestatem accepisse credimus (*Matth. xvi, 19, et xviii, 18*). Quid solvit sacerdotalis potestas, si vincula non considerat ligati? Cessabunt opera medici, si vulnera non ostendunt [*Cod. Sal.*, ostenduntur] ægroti. Si vulnera corporis carnalis medici manus expectant, quanto magis vulnera animæ spiritualis medici solatia deponant? Deo vis, o homo, confiteri, quem nolens volens latere non poteris: Ecclesiæ Christi, in qua peccasti, satisfacere negligis. Cur ipse Christus leprosum, quem mundavit, sacerdotibus se jussit ostendere (*Matth. viii, 4*)? Cur Lazarum quatuordecim dies resuscitatum alios solvere jussit (*Joan. xi, 44*)? Nunquid non fasciamenta mortui eodem verbo solvere poterat, quo mortuum vitæ redditum de sepulcro prodire jussit? Cur interrogavit cæcos ad se clamantes, quid voluissent (*Matth. xx, 32*)? An ignorare cordis eorum voluntatem potuit, qui optatum lumen oculis illorum reddere valuit? Forte si Deum latere, sicut hominem potuisses, nec Deo plus quam

A homini confiteri voluisses. Superbiæ hoc genus esse videtur sacerdotem judicem despiciere.

144 Si dicis: *Bonum est confiteri Domino* (*Psal. xcii, 2*): sed bonum est hujus confessionis te habere testem. Licet ^d non semper confessio pœnitentiam significet, sed sæpissime laudem, ut in Evangelio ipsa Veritas dixit: *Confiteor tibi, Pater cæli et terræ* (*Matth. xi, 25*), id est, laudo te, Pater cæli et terræ. Et in Symbolo dicitur: *Confiteor unum baptisma* et cætera, quæ sequuntur ad idem respectiva verbum: quod verbum, id est, *confiteor*, in hoc loco confessionem fidei, non peccatorum designat. Erubescis homini in salutem tuam ostendere, quod non erubescis cum homine in perditionem tuam perpetrare? Ancillam tuam iniquitatis tuæ consciam vis habere, et sacerdotem Christi reconciliationis tuæ non vis habere adiutorem? Per inimicum corruisti, et non vis per amicum resurgere? Multum offendisti Dominum tuum, et alium non vis habere reconciliatorem, nisi te ipsum? Confidis per orationes tuas salvari? Spernis apostolicum præceptum dicentis: *Orate pro invicem, ut salvemini*; et iterum: *Si quis peccator est, oret pro eo sacerdos, ut salvetur*. Quid ad hæc dicitis, quæ in eadem epistola leguntur: *Confitemini alterutrum peccata vestra* (*Jacob. v, 14, 15, 16*), ut deleantur delicta vestra? Quid est, quod dixit: *alterutrum*? nisi homo homini, reus judici, ægrotus medico? Ipsa quoque Sapiëntia per Salomonem dixit: *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur* (*Prov. xxviii, 13*); id est, non dirigitur in viam salutis, qui peccata sua celare studet.

Nunquid Deo abscondi possunt scelera nostra, qui omnia videt, novit et considerat? Ab homine possumus abscondere quæ agimus, at non Deo. Nonne David præsentem Nathan prophetam, qui se arguebat pro peccato suo dixit: *Peccavi Domino* (*II Reg. xii, 13*)? Ecce tantus vir testem confessionis suæ voluit habere prophetam. Et quia non erubuit confiteri quod impie gessit, statim audivit: *Ecce Dominus transtulit peccatum tuum*. Homini patefecit vulnus suum, et a Deo mox remedium accepit. Nam et in Levitico sæpissime, Domino mandante, peccator ad sacerdotem mittitur cum victima, quam offerens Deo oret pro eo, et dimittatur ei (*Lev. v, 12*). Quæ sunt nostræ victimæ pro peccatis, a nobis commissis, nisi confessio peccatorum nostrorum? Quam pure Deo per sacerdotem offerre debemus: quatenus orationibus illius, nostræ confessionis oblatio Deo acceptabilis fiat, et remissionem ab eo accipiamus, qui est sacrificium spiritus contribulatus, et cor

^a Edit. Quercet. 71, Canis. 26 (Froben. 96); emendata ex cod. ms. Sahsb., in quo hunc titulum habet: *Contra eos qui nolunt sacerdotibus dare confessionem*.

^b Gothorum. Canisius hanc vocem in ms. corruptam existimans, legi vult *Scotorum*. Sed nulla est ratio ms. corrigendi, cum constet Alcuinum alias etiam epistolas ad monachos Gothiæ seu Septimaniæ scripsisse.

^c Confessionem. Egregium est hoc Alcuini testimonium pro confessione auriculari contra modernum

etiam temporis hæreticos, qui soli Deo peccata confiteri sufficere asserunt. De hac re Alcuinus alibi sapius, ut in epistolis 13, 39 (nunc 14, 44), etc. Vul. Mabill. Præf. ad part. I Sæc. III Bened., pag. 9.

^d Non semper confessio pœnitentiam significat. De hoc eleganter S. Aug. serm. 8, de Verb. Dom. CANISIUS.

^e Si quis peccator est vestrum. Illud S. Jacobi: *Infermatum quis in vobis*, etc., ad animum peccatoris accommodatio sensu refert eleganter. CANIS.

contritum et humiliatum non spernit (Psal. l. 19).

Christus pro nostris sceleribus ab inimicis judicari in hunc mundum venit, ut nos redimeret a diaboli servitute : et nos dedignamur a sanctis Dei sacerdotibus judicari, ut liberemur a vinculis peccatorum nostrorum? Ille absque omni peccato, hominum assistere, et hoc impiorum, iudicio non renuit : et nos cum multis peccatis hominum iudicia, et hoc sanctorum, subire contemnimus? Nonne in sacro baptisate sacerdotibus Christi nostræ fidei confessionem et abrenuntiationem Satanæ dare debemus, et sic sacerdotali ministerio, divina operante gratia, ab omnibus ablui peccatis? Cur etiam et in secundo pœnitentiæ baptisate, per confessionem humilitatis nostræ, ab omnibus post primum baptisma peccatis, eadem divina miserante gratia, sacerdotali similiter auxilio non debemus absolvi peccatis?

Si peccata sacerdotibus non sunt prodenda, quare in Sacramento reconciliationis orationes scriptæ sunt? Quomodo sacerdos reconciliat, quem peccare non novit? Si consilii, juxta Salomonem, tractanda sunt bella (*Prov. xx, 18*), quali audacia sine consilio ecclesiasticorum ducum pugnare nos adversus diabolum confidimus? Item eodem dicente, legimus : *Frater, qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma est (Prov. xviii, 19)*. Quem adjuvat sacerdos Christi dux exercitus Dei et rector castrorum illius, si nullus ab eo suæ salutis auxilium quaerere dignatur, si nemo occulta diabolicæ fraudis vulnera illius medicinali dextera tractanda ostendit?

145 Inaniter itaque posita sunt in Ecclesiis remedia, et synodali auctoritate litteris mandata contra omnia peccatorum nostrorum vulnera, quæ vel antiqui hostis versutia, vel negligentia mandatorum Dei spiritaliter aut carnaliter nobis infliguntur; si non his qui in Ecclesia Christi statuti sunt ad sananda putrida scelerum nostrorum ulcera, revelantur. *Corde enim creditur, dicit Apostolus, ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x, 10)*. Non solum catholicæ fidei, sed etiam pura peccatorum confessio [cum cordis compunctione] nobis ad salutem proficit sempiternam, dicente Scriptura : *Dic prior injustitias tuas, ut justificeris (Isai. xliiii, 26)*. Et iterum : *Justus in principio accusator est sui (Prov. xviii, 17)*. Si justus, quanto magis peccator?

Si forte dicis cum Psalmista : *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino (Psal. xxxi, 5)*. Et ego cum eodem dicam : *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea (Ibid. vers. 5)*. Et iterum cum alio propheta : *Computraverunt jumenta in stercore suo (Jes. i, 17)*. Quid est (autem) jumenta in stercore suo putrescere, nisi criminosos quosque in putredine peccatorum suorum jacere? Qui peccat, jacet; qui confitetur, surgit [Cœd. sal. surget]. Qui pœnitentiam agit, revertitur ad patrem suum, sicut prodigus filius in Evangelio legitur dixisse : *Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei : pater! peccavi in cœlum*

* *Sacramentario.* Au S. Gregorii Magni Sacramentarium intelligit, in quo reconciliationis orationes extant? *CAMIS.*

A et coram te (Luc. xv, 18). Sed semel sacerdoti in præsentia divinæ pietatis confessio facienda sufficit. Semper autem Domino cum lacrymis et cordis contritione faciendam esse arbitramur. *Omnis enim qui male agit, oait lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus : qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur ejus opera, quia in Deo sunt facta (Joan. iii, 20, 21)*.

Vos igitur, viri fratres, filii lucis estis et non tenebrarum, *populus acquisitionis et non perditionis : gens sancta (I Petr. ii, 9)* : Christi sanguine acquisita. *Ambulate ut filii lucis in omni bonitate (Ephes. v, 8, 9)*, et pietate, et castitate, exuentes veterem hominem cum peccatis suis, et induentes novum, qui secundum Deum creatus est (*Coloss. iii, 9, 10*).

B Sit conversatio vestra cœlestis et non terrena. Diligite justitiam, et odio habete iniquitatem. Qui sanus est, defendat se scuto fidei, ne clandestina antiqui hostis sagitta eum vulnerare valeat (*Ephes. vi, 16*). Si quis vero propter fragilitatem carnis, vel propter negligentiam circumspeditionis vulneratur, citius ad confessionis medicinam recurrat, ne per illecebram malæ consuetudinis vix eradicari [*Cod. Sal., eradicare*] valeat peccatum. Tres enim mortuos Dominum Jesum Christum evangelica narrat historia suscitasse : filiam archisynagogi in domo (*Marc., v, 38 seq.*), filium viduæ extra portam civitatis (*Luc. vii, 12 seq.*), Lazarum quatrimum de monumento ad vitam vocavit (*Joan. xi*). Qui sunt hi tres mortui, nisi tria genera peccantium, quæ modo quotidie divina consentibus suscitare solet gratia? Filiam suscitavit in domo, dum consentientem in corde peccare, revocat a peccati perpetratione. Filium viduæ extra portam civitatis suscitavit, dum peccantem foris in opere ad pœnitentiæ medicamenta confugere facit. Fetentem vero in malâ consuetudine peccati, dum lacrymas pœnitentiæ elicit ex corde, suscitavit, et ex ecclesiastica auctoritate solvere eum jubet, ut dignus sit communione Domini, et particeps sacri altaris efficiatur.

C Hæc cogitate, charissimi fratres, et in quacunque harum trium mortuum genere si quis jaceat, citius ad confessionis probatissima medicamenta confugiat, salutifero pœnitentiæ se abluat medicamine : ut non ad iudicium damnationis, sed ad salutem sanctificationis communicet corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi. Et cum gratiarum actione semper rememorate quomodo vos divina misericordia de terra tenebrarum et frigoris, de regione ignorantie et iniquitatis, transtulit in loca lucis et lætitiæ, in tabernacula abundantie et justitiæ : et elegit vos sibi in filios pietate paternâ, ut per vos nomen illius nuntiaretur in gentibus. Sequimini vestigia sanctorum Patrum, et nolite in catholicæ fidei religionem novas inducere sectas. Cavete vobis venenosum erraticum infectionis fermentum : sed in sinceritate et veritate mundissimos sacræ fidei panes comedite : et vinum,

quod divina electis suis miscuit sapientia, bibite : A et cantate **146** Deo vestro in concordia pacis, et unanimitate charitatis perpetuæ canticum laudis, et cum militia cœlesti consona voce laudate Deum et dicite : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc. II, 14*). Divina vos præveniat gratia, et subsequatur ubique clementia, et in omni opere bono florere faciat, viri fratres dilectissimi et sanctissimi patres.

* EPISTOLA CXIII.

AD PAULINUM PATRIARCHAM.

(Anno 800.)

Laudat ejus libellum de taxatione fidei : et excitat illum ad debellandos quosdam errores in Ecclesia exorientes.

Domino in Domino dominorum dilectissimo, et pio Patri Paulino patriarchæ salutem.

Videor aliquod me refrigerium habere animi mei, ut flamma charitatis in corde abscondita aliquam fortasse scintillam elicere valeat : ne totum torpescat quod intus ignescit, dum opportunum mihi tempus, aliquid tuæ scribere charitati, occurrit. Quid ? cum beatitudinis vestræ litteras omni favo dulciores intueri mereor, nonne videor mihi inter varios paradisi flores totus conversari, et avida desiderii mei dextera spirituales exinde carpere fructus ? Quanto magis cum sacratissimæ fidei vestræ ^b libellum recensui, catholicæ pacis puritate ornatum, eloquentiæ venustate jucundissimum, sensuum veritate firmissimum : totius animi mei habenas in lætitiâ laxavi. Ubi de uno lucidissimo et saluberrimo paradisi fonte quatuor virtutum flumina (*Gen. II, 10*), non solum Ausoniæ fertilitatis prata, sed totius ecclesiasticæ Latinitatis rura irrigare conspexi. Ubi et aurivomos spiritualium sensuum gurgites gemmis scolasticæ urbanitatis abundare intellexi. Quam plurimam vero profuturum, et pernecessarium fecistis opus ^c in catholicæ fidei taxatione, quod diu optavi, et sæpius domino regi suasi, ut symbolum catholicæ fidei planissimis sensibus et sermonibus luculentissimis in unam congregaretur chartulam, et per singulas episcopaliū regiminum parochias omnibus daretur presbyteris legenda memoriæque commendanda ; quatenus, licet lingua diversa loqueretur, una tamen fides ubique resonaret.

Ecce ! quod mea optavit humilitas, vestra implevit sublimitas. Habet apud salutis nostræ auctorem, perpetuam scilicet et hujus bonæ voluntatis merce-

* Edit. Quercet. 81, Canis. 60, Froben. 9.

^b *Fidei vestræ libellum.* Non alium puto quam illum, quem statim inferius catholicæ fidei taxationem appellat. Vid. not. seq.

^c *Catholicæ fidei taxatione.* Hæc de « Regula fidei metrico promulgata styli mucrone, » quæ inter Opera Paulini edit. Madris. exstat pag. 169, intelligit idem vir cl. in Vita sancti Paulini cap. 14, num. 4. Sed carmen illud Alcimus vix tanti fecerit, ut per singulas episcopaliū regiminum parochias singulis daretur presbyteris legendum, memoriæque mandandum. Ego hanc fidei taxationem, totiusque Symboli explanationem aliud sancti Paulini opus esse existi-

dem, et hujus perfecti operis apud homines laudem. Semper ferventissima charitas vestra castra perpetui regis undique invictissimis fidei clypeis munit, ne antiqui hostis versutia aliqua ex parte aditum suæ nequitie invenire valeat. Etsi ille mille habeat artes nocendi, multo magis nobis necesse **147** est, mille habere artes defendendi, credentibus in eum, qui ait : *Confidite, ego vici mundum* (*Joan. XVI, 33*). Cujus pietas nobis prævidebat agonis tempus transitorium, ut remunerationis esset perpetuum. Ille prior calcavit caput leonis et draconis ; *nobisque dedit potestatem calcandi super serpentes et scorpiones* (*Luc. X, 19*), et omnes hæreticas pravitates, quæ sunt portæ inferi, superandi. Tu vero, vir apostolice, hac armatus potestate, viriliter pugna, fortiter vince, ut feliciter regnes cum Christo. Heu, prohi dolor ! multi solent desuper contextam Christi tunicam hæreticis scindere unguibus, et in pace Ecclesiæ facere, quod milites in passione Christi non ausi sunt facere. Quapropter, venerande Pater, et doctissime athleta, et dulcissime doctor, simus semper in castris Christi commanipulares, et in una acie, sub vexillo sanctæ crucis concordii consilio et virtute præliantes, ut suos adversarios per nos vincat, qui vinci non potest.

^d Nunc iterum antiquus serpens de dumis Hispanicis ruris, et de speluncis venenatæ perfidiæ coutritum, non herculea sed evangelica clava, caput relevare conatur, et prioribus nequitie poculis nova maledictionis toxica immiscere. Sed et frigidissimus ^e aquiloventus alio de latere solidum Ecclesiæ impellens parietem, sacri baptismatis catholicæ consuetudinis regulam immutare nitens, et sub invocatione sanctæ Trinitatis ^f unam asserentes mersionem fieri debere, triduanamque nostri Salvatoris sepulturam in baptismo imitari negligentes, cum Apostolus diceret : *Consequuti enim estis cum Christo in baptismo* (*Rom. VI, 4* ; *Coloss. II, 12*). Alii vero trinam volentes facere mersionem et in unaquaque mersione invocationem sanctæ Trinitatis : ac per hoc totas tres personas ter nominare studentes, dum ipsa Veritas præciperet : *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (*Matth. XXVIII, 19*). Quid opus est tertio replicare, quod sæmel dictum sufficit ?

^D Est quoque in quibusdam clancula dubitatio : an animæ sanctorum apostolorum et martyrum, aliorumque perfectorum ante diem judicii in cœleste recipiantur regnum ^g. His et hujusmodi spiculis, de phamo, quod necdum lucem vidit.

^d **148** *Nunc iterum.* Elipanti, post Felicis conversionem, pertinaciam arguere videtur. Pertinet igitur epistola ad annum 800. Vid. epist. 105.

^e *Aquiloventus.* Illa controversia, de unica mersione in baptismo faciendâ, agitata non apud Aquilonares seu Septentrionales populos, sed apud Hispanos jam tempore Leandri et Gregorii I. Figurata est igitur expressio, qua alterum Hispanorum errorem indicat. BASSAC.

^f *Unam mersionem.* Vide epist. 90 ad Lugdunenses fratres.

^g De hoc errore nonnulla tetigimus in Præfatione.

retris, ut aestimo, exemptis perfidiae, unitatem sanctae et catholicae Ecclesiae, et veritatem universalis fidei aliqui vulnerare nitentes, etiam et spurcissimis errorum facibus limpidissima ecclesiasticae fidei pocula inficiunt, et nuptiale vinum, quod Christus ex aqua Virgini Matri (Joan. 11, 3-9), Ecclesiae scilicet sanctae, salubriter potandum convertit, iterum in aquas stultitiae converti conantur. Sed tuum est, o pastor electe gregis, et custos portarum civitatis Dei, qui clavem scientiae potente dextera tenes, et quinque lapides limpidissimos lava recondis, blasphemantes exercitum Dei viventis Philistaeos in superbissimo Goliath uno veritatis ictu totos conterere (I Reg. xvii). Nostrum est elevatis cum Moyse manibus in caelum, humilitatis precibus te adjuvare (Exod. xvii, 11) et spectare cum David in munitissima civitatis turre, donec speculator ex alto culminis fastigio clamitans nobis tuam annuntiet victoriam (II Reg. xviii, 24 seq.). Ad te omnium aspiciunt oculi, aliquid de tuo affluentissimo eloquio caeleste desiderantes audire; et ferventissimo sapientiae sole, frigidissimos grandinum lapides, qui culmina sapientissimi Salomonis ferire non metuunt, per te citius resolvi expectantes. Tu vero *lucerna ardens et lucens* (Joan. v, 35); nos in tua luce exultare gaudemus, ut te lucente et ducente ad lumen, *quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. 1, 9), ejusdem aeternae lucis gratia adjuvante, pervenire mereamur.

• EPISTOLA CXIV b.

AD AEDILHARDUM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 800.)

Laudat illum ob conventum cum Eanbaldo pro honore Ecclesiarum et cleri reformatione. Suadet ut cito ad gregem peracta legatione revertatur; mittit sellam et caballum suum.

Sanctissimo Patri et in membris Christi valde venerando Aedilhardo archiepiscopo Alcuinus diaconus in Christi charitate salutem.

Audiens salutem et prosperitatem vestram, et conventum cum filio meo Eanbaldo [Leg., Eanbaldo] Eboracensi episcopo, satis mihi placuit; sperans ex vestrae sanctitatis colloquio Ecclesiarum Christi honores exaltari, et Deo in eis servientium vitam corrigi, quae magna ex parte diu corrupta viluit, et pene laicorum vanitate coaequata est, ita ut tonsura tantummodo discreta videatur [Ms., videtur], caeterum moribus multa ex parte consimilis, seu in vestimentorum vanitate et arrogantia, et convivorum superfluitate, et aliis rebus quae vestra sancta sagacitas optime novit. Ideo suasi aliis litterarum mearum apicibus sanctitati vestrae, permanere in patria, non lons lumen Britanniae exstingui, nec tubam veritatis tacere; sed factum fiat quod Deo placeat et proficiat

^a Froben. epist. 173.

^b Hujus epistolae fragmentum superius dedi epist. 62 (nunc 77) ex Malmesburiensi, quae nunc feliciter inventa est integra in cod. ms. bibl. Harleiensis. Vide quae ibidem adnotavimus; ubi tamen annus corrigendus, et haec epistola ad annum 800 reducenda videtur ob ea quae adnotavimus in epist. 116 et 117.

A Ecclesiae Christi. Si ea voluntate vadas qua in litteris beatitudinis tuae legebam, optime mihi placere fateor, si tamen invenias, qui vestrum bonum impleat desiderium.

Revertere, revertere, Pater sancte, peracta pietatis legatione, ad oves perditas, ne grex sine pastore per spineta vitiorum corrucens erret, qui vix pastore praesente corrigi potuit. Sicut duo oculi in corpore, sic vos duos [Ms., duo] per totius Britanniae latitudinem lucere credo atque opto: noli dextrum patriae subtrahere oculum. Memento sanctissimos antecessores tuos, Patres et pastores nostros, qua sollicitudine laboraverunt in verbo Dei et in salute populi Christiani, ut illorum sequens vestigia eorum meritis consortio frui in caelesti gloria.

B Si vero ad dominum regem pervenias, admone socios tuos, maximeque clericos, ut honorifice se observent in omni religione sancta, in vestimentis et in ordine ecclesiastico, ut totius bonitatis, ubicunque vadas, semper relinquas exemplum. Prohibe eos auro vel sericis uti vestimentis ^c in conspectu domus regis; sed humili habitu incedant, secundum consuetudinem servorum Dei; et per omnia loca cum pace vadas et conversatione honesta cognito tibi more et consuetudine hujus gentis.

C Misi tibi, sicut demandasti mihi, sellam, qua ego caballicare solitus sum, sic paratam, sicut solent ecclesiarum pastores in haec regione habere; caballum quoque, qui portaret sellam, vosque supersedentes, si placeat pietatis vestrae. ^d Puerum meum direxi, ut nostri honorifice vos suscipiant, secundum quod habeam facultatem, et vestrae sanctitatis jussio fiat; per quem potes mihi demandare iterum litteris de itinere vestro, utrum ad sanctum Martinum protectorem nostrum et intercessorem vestrum vestra bonitas in revertendo venire cogitet. Prosperum iter vobis faciat Deus; angeloque ejus comitante Spiritus sanctus prospere vos ducat atque reducat; et multos faciat feliciter annos in sancta proficere praedicatione ad salutem multorum, et augmentum mercedis vestrae in aeterna gloria, dulcissime et desiderantissime Pater!

D In fine vero hujus chartulae deprecor charitatem vestram ut mei nominis habeatis memoriam in sanctis orationibus vestris, sicut saepius rogavi vestraque promisit benignitas; sed modo maxime obsecro ut apud sanctos apostolos et martyres Christi mei habeatis memoriam, sicut apud sanctum Martinum vestri habere dulce habemus.

^c Hujus admonitionis Aedilhardo factae meminit Malmesburiensis lib. I Reg. Angl., cap. 4, cujus verba superius epist. 63 (nunc 78), in notis retulimus.

^d Puerum meum direxi. Qui Aedilhardo apud S. Judocum occurrit, illumque ibidem benigne suscepit, prout scribit in Epistola ad Eanbaldum, quae sequitur.

• EPISTOLA CXV.

AD ^b EANBALDUM ARCHIEPISCOPUM EBORACENSIS ECCLESIE, COGNOMENTO SIMONEM.

(Anno 800.)

Consolatur afflictum, et ad patientiam hortatur, fugam ab Ecclesia sua dissuadet.

Filio votorum meorum Simeoni sacerdoti Albinus salutem.

Romam eunti viro religioso coepiscopo tuo Ædihardo occurrit illi ^c apud sanctum Idochum missus meus. Sicut me [*Fortè*, a me] per suam voluntatem benigne susceptus est, habens secum alios duos episcopos, amicosque nostros Ceomundum atque Toremundum, pro quorum solatio litteras meas direxi domino meo David regi ^d. Inter alia siquidem quæ mihi ipse præfatus venerabilis Pater litteris suis mandare curaverat, de vestra tribulatione innouit nobis; cujus causa has consolatorias litteras charitati vestræ dirigere studui, deprecans vos, in conspectu Dei viriliter agere, et forti animo esse. Nec semper nox, nec semper dies, sed vices suas agunt; ita hujus sæculi aduersitas vel prosperitas. Hodie tempestas imminet, sed cras serenitas arripet. Figatur spei anchora in Christum. Qui lætatur in prosperis, timeat aduersa; et qui aduersis fatigatur speret prospera cito aduenire. Aurum perfecti decoris non erit, nisi fornace ardoris probetur. Arbitror ex te ipso tui partem tribulationis oriri, qui ^e forsitan inimicos regis recipias, vel inimicorum illius possessiones tutaris. Si vero iuste patiaris [*Ms.*, patieris], quid turbaris? Si vero iniuste, cur non recorderis sanctorum tribulationes? *Job audistis*, dicit Iacobus apostolus, *et finem Domini vidistis* (*Jac.* v, 11). Qui particeps est tribulationis sanctorum, particeps erit et gloriæ. Noli fugam meditari, sed coronam sperare.

Stas fortiter in acie, quasi signifer castrorum Christi. Si fugit vexillum ferens, quid facit exercitus? Si tuba tacet in castris, quis se præparat ad bellum? Si tui dux timidus erit, quomodo saluabitur miles? *Nec-*

^a Froben. epist. 174.

^b *Cognomento Simonem.* Hunc titulum habet ipse cod. ms. Harleianus, ex quo innotescit Simeonem illum sacerdotem, ad quem scripta est epist. 57 (nunc 72) et quem in epistola 58 (nunc 73) ad Calvinum, charissimum filium et summum sacerdotem nominat, ipsum esse Eanbaldum archiepiscopum Eboracensem, cui Alcuinus, more suo, nomen ascititium Simeonis tribuit. Vide notas meas ad epistolas citatas, ubi notandum visa hac præsentii epistola contra VV. clarissimos Mabilionium et Lelandum ex contextu conieciēbam, illum Simeonem nec in Gallia, nec Wormatiz, sed in Anglia esse quærendum.

^c *Apud S. Idochum.* Legendum censeo *Jodocum* seu *Judocum*; cella maritima alio nomine Wicus, seu monasteriolum curæ Alcnini anno 795 ex Anglia in Franciam reuertentis a Carolo Magno traditum; hodie *Saint-Josse-sur-mer*. Vid. epist. 39 (nunc 44) et 81 (nunc 96) inter notas.

^d Vide epistolam 74 (nunc 89) ex qua intelligitur Ceomundum seu Ceilmundum, fuisse Offæ regis Merciorum ministrum; et Toremundum seu Torhemundum Hædiledi seu Ethelredi regis Northumbro- rum fidelem famulum. Ex hoc porro loco innotescit, Ædihardum socios quoque sui Romam itineris habuisse duos episcopos; unius solum meminere chro-

A dum, dicit Apostolus, *usque ad sanguinem restitistis; et oblitistis consolationis vestræ; castigat Deus omnem filium quem recipit* (*Hebr.* xii, 4, 5 et 6). Pro paternæ pietatis castigatione filius contristari non debet. Impii fremebant super justos, dicit Scriptura, *sed Dominus conteret dentes eorum* (*Psal.* lviij, 7), et ad nihilum redigit impetus eorum. Lege diligenter quomodo senex Matathias in ipsa morte imminente hortatus est filios suos, ut viriliter agerent et fortiter debellarent aduersarios Dei; et quomodo sancti per tribulationes coronati sunt, et quam, non dicam parua, sed etiam nulla sit gloria peccatoris, dicens inter cætera: *A verbis viri peccatoris non timueritis, quoniam gloria ejus steruus et vernis. Hodie extollitur, et crux non inuenitur; quoniam conuersus est in terram suam, et cogitatio ejus perit* [*Ms.*, periet] (*I Mach.* ii, 62, 63).

Nec longe antiquorum exempla temporum quærere opus est, dum habes præsentia sufficienter. Tu ipse vidisti quomodo perierunt reges principes qui aduersati sunt antecessoribus tuis et Ecclesie Christi: nunquid Deus in horum dormit sceleribus, quia æstimant se impune posse insanire, nec putant oculum Dei vigilare super eorum insaniam? Stulti facti sunt in sapientia sua, non timentes Deum iudicem. Tua vero patientia et bona voluntas oret pro illis, ne forte det Deus illis penitentiam, et fiant [*Fortè leg.* salui fiant] ex inimicis amici Dei facti; si autem illorum perditio præfinita est [*Ms.*, proditio perfinita est], tua siquidem Sanctitas nullatenus erit sine remuneratione æternæ felicitatis. Sicut fumus illorum evanescit superbia, et tua patientia sicut lux splendet in diem perfectum.

Harum obsecro lectio litterarum animum tuum confortet viriliter agere, et constanter stare in acie exercitus Christi. Quis trepidare debet Christo duce, et præeunte agmina certaminis sui? Prior ille portavit crucem suam ad passionem, pati pro mundi salute paratus, clamans omnibus: *Qui vult venire post nologus Saxo et Vigorniensis ad annum 799 quem ille Cinebrihtum Occidentalium Saxonum episcopum hic Kinebertum Ventanæ civitatis pontificem vocant. Alterius nomen nemo prodit. Pacius, anno 796, n. 28.*

^e *Qui forsitan inimicos regis recipias.* Narrat Rogerius Hovedenus apud Alfortum ad annum 801, n. 2, quod illis temporibus Eardulfus rex Northanhumbro- rum (in cujus ditione ecclesia Eboracensis sita erat [Alfort. l. c., n. 3]) duxerit exercitum contra Kenulfum regem Merciorum, *propter susceptionem inimicorum ejus*; qui et ipse congregans exercitum secum aliarum provinciarum promovit auxilia plurima. Longa inter eos expeditione facta, tandem cum consilio episcoporum et principum Anglorum ex utraque parte pacem inierunt, *per gratiam regis Anglorum.* Eanbaldus fortassis in illis temporibus quibus Northumbriæ regnum, post Ethelredi cædem, anno 796 perpetrata, eviuit, et reges illius, teste Mal- meshuriensi libr. i Reg. Angl., cap. 26, ad arbitrium regis Saxonum Occidentalium spectabant, partibus Kenulfi regis Merciorum adhaesit; hostes Eardulfi similiter recepit, terrasque illorum intatus esse, ac propterea hujus odium et persecutionem in se concitavit? Illic certe ipsius Alcuini suspicio est.

me. abneget semetipsum, tollat crucem suam et sequatur me (Math. xvi, 24). Ego sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. viii, 12): Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv, 6). His testimoniis roboratus in:ropido pede curre post Christum, ut ejus misericordiam merearis habere in æternum.

Scio diem appropinquasse meum, et gaudeo te superstitem habere. Tu vero de anima mea age sicut fidelis filius de patre; et sicut Cuculo præcepi tuæ dicere beatitudini, factum habeo; miserante Deo in Christo quietus vivere desiderans, qui ait: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Math. xi, 29). Summa Dei gratia te comitetur in omni via tua, defendat, regat et gubernet, filii mi, filii dilectissime!

^a EPISTOLA CXVI b.

AD CALVINUM ET CUCULUM.

(Anno 800.)

Suggestit quæ sint Simeoni (Eanbaldo) episcopo in tribulatione posito suggerenda. Significat se onus pastoralis curæ deposuisse.

Albinus Calvino et Cuculo charissimis filiis salutem.

Audivi tribulationes charissimi filii nostri Simeonis. Vos vero exhortamini eum, ut si leliter faciat, et non pusillanimis sit in tentationibus; talia solebant antecessores sui pati; non solum illi, verum etiam omnes sancti. Joannes Baptista pro veritatis testificatione occisus legitur. Studeat, ne in se sit alia causa tentationis, nisi veritatis prædicatio. Timeo ne propter possessiones terrarum, vel etiam susceptiones inimicorum regis aliqua patiatur. Sufficiant sua sibi, non appetat aliena, quæ in periculum sæpe habentibus eveniunt. Dum paucis prodesse se putat, multis obest, pro quibus intercedere opus est quotidie [*Ms., cotidie, ita semper*] vel gregi, quem regere debet, noceat.

Et quid ei in comitatu suo tantus numerus militum? De misericordiæ causa eos habere videtur; nocet monasterialibus, qui eum cum suis suscipiunt. Plures, sicut audio, multo habet, quam antecessores sui habuerunt. Item et illi gregarios, id est, ignobiles milites plures habent, quam deceat sub se. ^d Magister noster neminem dimisit ex suis satellitibus plus habere, nisi unum, præter rectoribus familiæ suæ, id est duobus tantum. Imprudens est misericordia, paucis prodesse, et illis forte reis; et multis nocuisse, et illis etiam bonis. Non me accuset talia suggerenti,

^a Froben. epist. 175.

^b Aliam epistolam ad solum Calvinum scripsit Alcuinus, quæ est 58 (nunc 73), in qua etiam meminit tribulationis Simeonis summi sacerdotis, seu Eanbaldi.

^c *Susceptiones inimicorum regis.* Eardulf fortassis. Vide not. ^c præcedentis epistolæ.

^d *Magister noster.* Egbertus an Ælbertus? uterque magister Alcuini; uterque archiepiscopus Eboracensis. Vide Epistolas 38, 50 et 68 (nunc 43, 56 et 83).

^e *Deposito onere pastoralis curæ.* Alcuinus anno 796 monasterii Turonensis regimen adeptus, illuc aulæ negotiis relictis, abiit. Cupiebat vero ab onere quoque pastoralis curæ, seu a regimine monasteriorum

sed se emendet talia facientem. Nos vero, sicut dixi, Cuculo, ^a deposito onere pastoralis curæ quieti sedemus apud sanctum Martinum, spectans, quando vox veniat; aperi pulsanti, sequere jubentem, exaudi judicantem. Sancta sollicitudo vestra adjuvet, ut diem illum, donante Deo, evadere valeam, omnesque amicos nostros admonete, ut nostri habeant memoriam in sanctissimis orationibus suis, maximeque omnium, in quo maxime confido, filium nostrum Simeonem sacerdotem. Deus propitius sit in hac vita, ut futuram mereatur cum sanctis Dei accipere beatitudinem. Vivite felices, filii charissimi [*Ms., filii charissime*], in æternum. Credulum cæterosque amicos nostros ex nostri nominis officio salutate.

^f EPISTOLA CXVII.

AD AQUILAM PONTIFICEM.

(Anno 800.)

Litteris ab eo acceptis respondet, pro muneribus gratias agit; homicidii cujusdam impii et crudelis meminit; et quæ in causa Felicis Urgeltani acta sunt in præsentia regis et Patrum, narrat.

Divinæ charitatis viro Aquilæ pontifici vernaculus sanctæ Dei Ecclesiæ Alcuinus salutem.

Charitas sola est quæ absentes conjungit et præsentibus lætificat, quæ ubique jucunda [*Ms., jocunda*] est, ubique bonis omnibus congaudet, quæ dextro lævoque, spe, fide munitur; quæ temporaliter incipit, sed perpetualiter permanet; sine qua nulla virtus est, sine qua nullum bonum est, sine qua nemini visio divina conceditur; quia si Deus hic non amatur, ibi non videbitur, ubi suis amatoribus summa est beatitudo Deum videre, dicente ipsa Veritate: *Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* (Joan. xiv, 21).

Ideo, charissime Pater, amemus illum, cujus visio beatitudo est æterna. Sed si forte dicis, quomodo amandus est Deus? Respondet tibi, qui et ante: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit* (*Ibid., vers. 23*). Et si adhuc quæris quid sit sermo illius? Eo ipso dicente [*Forte, docente*] qui est Verbum Dei, disce, ubi ait: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem* (Joan. xv, 12). *Quomodo*, ait Evangelista, *Deum diligis, quem non vides; quando* [*Ms., quomodo*] *fratrem tuum non diligis, quem vides* (*1 Joan. iv, 20*)? Hæc vero mentibus nostris radicatus infigatur, hæc æternæ memoriæ teneatur; hanc tu, summe sacerdos Christi, in animo teneas indeficienti, et omnibus prædicare studeas; in hac et me, fidelem amatorem tuum, semper in salutem animæ meæ admoneas, et

sux curæ hactenus commissorum absolvi, quod demum a Carolo rege obtinuit, qui, ut anonymus Vita Alcuini scriptor cap. 8 testatur: « Onera sæculi, quæ habuerat Alcuinus, discipulis suis, ut petierat, libentissime dispertit. » Quod factum puto anno 800. Nam in epistola sequenti ad Arnonem, quæ illo anno certissime exarata est, ita scribit: « Deinde ut scias quanta misericordia mecum a Deo omnipotenti peracta est, nam rebus omnibus, quæ habui per loca diversa, adjutores mihi ex meis propriis filiis elegi, annuente per omnia suggestionibus meis domino David. » Igitur hanc et præcedentes duas epistolas ad annum hunc 800 reducendas existimo.

^f Froben. epist. 176.

orationibus adjuves, ut in ea proficiam, donec, Deo dirigente, cursus vitæ meæ ad perfectum perveniat finem. Nec meæ parvitati opus est, syllabas admonitionis multiplicare tibi, cum omnia, divina inspirante gratia, et optime cognoscere et melius perficere tuam novi sublimissimam sanctitatem; et ne me taciturnitatis reum esse juste denotares, secundum opportunitatem portitoris aliquid tibi scribere dulcissima me vestri nominis cogit charitas.

^a Me vero iter agente de palatio sexto Kal. Jul., quarta leuca [leuca] a sancto Amando ^b in mansiuncula sancti Martini invenit fidelis vester famulus Dominicus, utrasque habens manus munere charitatis impletas; dexteram mellifluis dilectionis vestræ litteris; sinistram duplici munerum specie gratissimam. Nec me mora tenuit tarditatis, quin minus ea ipsa die, accito notario, ut tuæ venerabili voluntati satisfacerem, hanc, quam modo manu tenes, chartulam conscribere jussi; ut certissime cognosceres quanta mihi est festinatio vestri desiderii præcepta complere. Deinde, ut scias quanta misericordia mecum a Deo omnipotenti peracta est; nam rebus omnibus, quæ habui per loca diversa, ^c adjuutores mihi ex meis propriis filiis elegi annuente per omnia suggestionibus meis domino meo David.

Tu vero prudenti consilio considera Dei omnipotentis voluntatem et honorem sanctæ Dei Ecclesiæ; ut melior eligatur in caput Ecclesiarum ordinis; et non sine vindicta impium scelus obmittatur. Minoris

^a Me vero iter agente de palatio. In notis sequentibus palam flet hanc epistolam anno 800 fuisse scriptam; illo vero anno Carolus rex circa suum mensis Junii, quando Alcuinus e palatio se reversum ait, Aquisgrani fuit, quo Turonis post obitum Liudgardis reginæ, qui ubi hoc anno pridie Nonas Junii contigit, ^c per Aurelianos ac Parisios regressus, reversus est, ^d prout narrat annalista Loiselianus, cui Metensis et Bertinianus cum Eginhardo in annalibus consentiunt (Bouquet. Script. Rex. Franc. tom. V). Hinc colligo Alcuinum Carolum, Turonis Aquisgranum regressum, comitatum fuisse.

^b In mansiuncula sancti Martini. Barallam villam puto, intelligit, de qua in epist. 66 ad Arnonem scribit: *Dispositum habeo ad Baralla villam nostram quatuor aut quinque dies remanere, non longe a sancto Amando, sed quasi quinto decimo milliario.*

^c Adjuutores mihi ex meis propriis filiis elegi. Celebrerrimus noster Mabillonius quondam in Elogio beati Alcuini § 11, num. 62, credebat, Alcuinum monasteriorum præfecturas discipulis suis, Martinianam quidem Fridugisio, Ferrariensem vero Sigulfo partitum fuisse anno 804, et anno demum 815 diem obiisse; hanc tamen suam sententiam vir egregius postea revocavit lib. xxvii Annalium, pag. 367, et ad calcem tom. V Actorum. Præsens vero epistola nullum dubium relinquit Alcuinum hoc anno 800 adjuutores sibi in administratione monasteriorum rerumque earum ex discipulis elegisse. Vid. not. ^e præcedentis epistolæ.

^d De eo homicidio. Alcuinum hic loqui de homicidio seu nece violenta personæ cujusdam in majori dignitate ecclesiastica constitutæ; et in loco celebri impie et crudeliter perpetrata, ipse contextus satis ostendit. De crudelitate in Leonem pontificem anno præterito a Romanis peracta id intelligi minime potest: is enim non occisus, sed execratus linguaque mutilatus, semivivus relictus est. Nec Romæ hoc

periculi est homines offendere quam Deum. Si omne homicidium legibus vindicatur, quid judicandum est ^d de eo homicidio quod in tali persona, et in tali loco, et in tali tempore, tam impie crudeliterque peractum est? Timeo ne a paganis quandoque vindicetur, si a Christianis ultio non erit tali impietate condigna. Non ego tamen mortem alicujus suadeo, dicente Deo: *Nolo mortem peccatoris; sed ut convertatur et vivat* (Ezech. xxxiii, 14); sed ut sapienti consilio vindicta fiat per alia pœnarum genera, vel perpetuum exsilii damnatione, ut omnes agnoscant, zelum Domini principes populi Christiani habere, et sacerdotii dignitas inviolata permaneat, et libera sit vox corrigentis, et contumacia colloquentis [*Forte, obloquentis*] oppressa. *Æstimatur* ^e tuaque (sic) ut citius finiatur causa cum Saxonibus, si tamen in mendaciis veritas inveniri poterit: insuper et diabolus habet quærere causas omnimodis, ut impediatur justitia et sanctæ Ecclesiæ protectio. En erit illa dies, ut liceat mihi dulcissimam vestræ pietatis faciem videre, et suavissimum vestri alloquium audire.

Cum ^f Felice hæretico magnam contentionem in præsentia domini regis, et sanctorum Patrum habuimus, sed ille diu obduratus nullius consentit auctoritatem; nisi sui sectator sententiæ, æstimans se sapienter omnibus esse in eo, quod stultior fuit omnibus; sed divina clementia visitante cor illius novissime falsa opinione se seductum confessus est, et fidem catholicam se firmiter tenere fatebatur.

^g anno per legatos Caroli regis agebatur de novo pontifice eligendo, quod Alcuinus dissuasit in epist. 118 (ad Arnonem) sed de Leone in sua sede stabiliendo. Nemo vero alius episcopus memoratur ab historicis, qui illo anno aut priori crudeliter fuisset interemptus. Anne vero hæc verba Alcuini de nece Joannis patriarchæ Gradensis, quem Joannes dux Venetorum per filium suum Mauritium ex altissima turri præcipitem dari fecit, intelligenda sunt? Sed hanc necem anno 802 aut omnino sequenti contigisse concors historicorum sententia est, de qua vid. dissert. 6 cl. Madrisi Op. sancti Paulini Aquileiensis.

^e Tuaque ut citius finiatur causa cum Saxonibus. Arnoni causam aliquam cum Saxonibus intercessisse nemo dicit. Credam in his verbis *æstimatur tuaque*, mendam cubare, et legendum fortassis *æstimatur tutum*, vel simile. Nempe Saxonum pertinax resistentia regi Carolo hoc etiam adhuc anno multum negotii facessivit, atque impedimento fuit, quo minus reliqua regni et Ecclesiæ negotia possent feliciter tractari. Hinc etiam in epistola 95 regi suasit, ^h ut componatur pax cum populo nefando (Saxonum).

ⁱ Et in epist. 96 ait: ⁱ Utinam quandoque divina gratia vobis concedat libertatem a populo nefando Saxonum, iter agere, regna gubernare, justitias facere. ^j Et rursus in epist. 108: ^j Humorum perditio nostra est negligentia laborantium in maledicta generatione Saxonum.... et eos negligentem, quos majore mercede apud Deum et gloria apud homines habere potuimus, etc. ^k

^f Cum Felice contentionem habuimus. Nempe in concilio Aquisgranensi anni 799 exeuntis. In hoc enim anno 52 Caroli gloriosi regis Alcuinus cum Felice præsentem disputando rationaliter conflixit, ^l illumque veraciter convicit et catholicum effecit, ^l ut ipse scribit lib. i adversus Elipandum. Certo igitur tenendum, præsentem epistolam datam esse anno præsentis 800 post vi Kal. Julii.

Nos vero cordis illius secreta nescientes occultorum A
judici causam dimisimus, dantes eum a Laidrado
episcopo, charissimo nostro filio, ut secum teneret
eum, et probaret si verum esset quod se ait credi-
disse; et b si per epistolas suas damnare voluisset
pristinum suum errorem, quem antea pertinaciter
prædicavit. Consideratum antea habuit domnus rex,
ut illum destinaret c Riculfo archiepiscopo ad ser-
vandam et castigandam; et presbyterum suum, qui
pejor fuit magistro, tibi tuæque providentiæ, dictum
est, dirigendum esse: Sed dum conversos [Ms., con-
versus] ad fidem catholicam se esse futebantur, tunc
dati sunt prædicto fratri nostro ad probandos, quid
veritatis esset; et ille [Laidradus] cum d abbatibus
Benedicto, Nifridio missus est in illas partes occiden-
tales ad extinguendas et evacuandas hujus pravissimæ B
assertionis infidelitates; quos nostra parvitas quan-
tum potuit e scriptis ecclesiasticis adjuvabat, maxime
eo libello quem nuper edidimus contra libellum illius
Felicis, f quem priore anno nobis direxit.

Tantum mihi a Candido meo laudata est sanctitatis
vestræ conversatio, et totius bonitatis studiosa devo-
tio, et ecclesiasticæ auctoritatis sancta sollicitudo, ut
crubescam pene meæ pigritiæ.

Litterulas aliquas admonitionis, vestræ scribere
venerandæ auctoritati temerarium duxi, nisi legerem,
beato Hieronymo dicente: *Aurum in sterquilinio in-
ventum laudandum esse, et thesauro Dominico iuse-
rendum.* Nam beatus apostolus Paulus aurum sapientie
in stercore poetarum inventum in divitiis ecclesiasticæ
transtulit prudentiæ; sicut omnes sancti doctores
ejus exemplo eruditi fecerunt. Nam rosa inter
spinas nata miri odoris et coloris incomparabilis
gratiam habere dignoscitur: ita pietas tua meas
litteras legat, sicut rosam de spinis, ut, si quid boni
odoris in eis invenias, largitori omnium honorum
gratiæ agantur, qui potens est de pulvere rosam
creare, et de stercore erigere pauperem, ut solium
gloriæ teneat, et sedeat cum principibus populi sui.

Misi charitati tuæ tria munuscula, tentorium, quod
venerandum caput tuum defendat ab imbris; misi
et sagellum, quo pectus sacrum foveatur; misi et

* *Laidrado episcopo.* Lugdunensi, qui hoc anno
cum Nefridio et Benedicto in Hispaniam missus est,
ad hæresis impietatem, a Felice et Elipando ibi
D sparsam penitus abolendam; quod Alcuinus hic con-
firmat, et nos alibi elucidavimus.

b *Si per epistolas suas damnare voluisset,* etc.
Nondum ergo Felix confessionem suam quam postea
ad clerum et populum Urgellitanum misit, in con-
cilio Aquisgranensi, sed serius edidit.

c *Riculfo archiepiscopo Moguntino.* Ad illum hinc
exstant epistolæ in cod. Harleiano, quas inferius
exhibemus.

d *Cum abbatibus Benedicto, Nifridio.* Ad ipsos
et Laidradum Alcuinus misit libros adversus Eli-
pandum; ubi videas epistolam illis libris præfixam.
Mirum vero Nifridium, qui fuit episcopus Narbo-
nensis, hic Benedicto abbati Anianensi postponi, et
abbatem nominari? Fuit is tamen etiam abbas Ur-
bionensis monasterii beate Virginis de Crassa vulgo
cognominati. Vid. Mabill. libr. xxvii Annal. num.
49, pag. 376.

scyphum, in quo panis cingatur [Forte, tingatur] in
mensa, ut hæ species per singula loca mei nominis
memoriam perpetualiter tuæ ingerant sanctitati.

* EPISTOLA CXVIII.

AD AQUILAN.

(Anno incerto.)

*Charitatem suam Arnoni, quem filium vocat, significat,
et optima quæque exoptat.*

Dilectissimo filio Aquilæ Alkinus salutem.

Scio te Patrem esse dignitate et meritis, sed ex
charitatis dulcedine nomen [Supple, filii] tibi impo-
sui, quia nihil debet patri charius esse quam filius;
maxime dum filius omni bonitate et dignitate excel-
lentior est patre. Ingredientem et egredientem, vigi-
lantem, dormientem semper te sequitur dulcedo
paternæ dilectionis; quem utinam habeas in ore et
corde, in officio altaris sancti, in lacrymis b ante
pedes sanctorum apostolorum: imo ubicunque va-
das tecum eat, tecum aeterna maneat memoria, quia
te euntem et redeuntem illius semper consequitur
charitatis affectus.

Scias certissime quod nec sic anxia peregrinantis
mater filii spectat adventum, quanto mei cordis ar-
dentissima voluntas tuæ faciei præstolatur affectum.
Pauca scripsi unde tu plurima nosti, et melius in-
telligis quid Deo placeat secundum æstimationem
humanæ conjecturæ. Det tibi Deus in corde consi-
lium, in ore fiduciam, in opere perfectionem; ut
C undique placeas ei qui te de stercore erexit et po-
suit inter principes populi sui; sine quo nihil possu-
mus boni agere; in quo omnia potest qui in fide et
charitate omnia pro ejus nominæ agere vel loqui dis-
ponit quæcunque agenda sunt; cujus charitas per-
petuis luceat flammis in corde tuo, et omnes terrenæ
cupiditatis flammæ extinguat, ut solus Deus semper
sit in ore, corde, et opere charitatis tuæ, in quo lon-
gæva prosperitate feliciter, opto, vivas, filii charis-
sime!

* *Scriptis ecclesiasticis.* Quæ Alcuinus enumerat in
altera epistola ad eosdem; et sunt: epistola ad Elipand-
um; hujus responsoria ad eandem; libri quatuor
adversus eundem; epistola Elipandi ad Felicem jam
conversum, et hujus post conversionem edita fidei
confessio.

f *Quem priore anno nobis direxit.* Constat inde
annus quo Alcuinus libellum Felicis, quem is exhor-
tationi suæ fraternæ opposuit, accepit, qui est 799,
cui propterea epistolæ 83, 84, 90, quas nondum visa
præsente ad annum 798 reduximus, alligandæ sunt.

g Froben. epist. 177.

b *Ante pedes sanctorum apostolorum.* Arno ergo
tempore scriptæ hujus epistolæ Romæ fuit; quo cum
is sæpius accesserit, nempe anno 797 in causa pro-
priæ ecclesiæ, anno 799 in comitatu Leonis papæ;
et ibi anno quoque 800 aliquando commoratus fuerit,
incertum manet ad quem ex his annis hæc epistola
pertineat; jungendam tamen censui priori ad eun-
dem Arnonem.

• EPISTOLA CXIX.

AD CAROLUM REGEM JUVENEM.

Carolo filio Caroli Magni gratulatur ob adeptum ab apostolico regium nomen cum corona; et optima præbet monita ad bene regendum, ad exemplum patris.

Viro illustri et [cum] omni honore nominando ^b Carolo regi juveni et inclyto, Albinus salutem.

Audivi ^c dominum apostolicum regium nomen, domino excellentissimo David consentiente, cum corona regis dignitatis vobis imposuisse. Unde gaudens gaudeo de honore nominis, etiam et potestatis; optans vestram dignitatem et nobilitatem multis proficere populis, gentibus, ecclesiisque Christi in salutem, et triumphis gloria celebre esse in mundo; nec non et terribile adversariis Christianæ religionis; longævaque prosperitate vigere et valere; et cum Dei benedictione semper meliora sequi, et ad altiora ascendere, et crescere usque in diem perfectum æternæ beatitudinis.

Unde, dilectissime filii! faciens facito justitias et misericordias in populo Christiano, quia hæc sunt, Salomone attestante (*Prov. xvi, 12*), quæ exaltant solum regni, et laudabilem Deoque placabilem regiam efficiunt potestatem. Consiliarios habeto bonos, pios, prudentes, Deumque timentes, in quibus veritas regnet, non cupiditas, quia *munera excæcant corda sapientium, et subvertunt verba justorum* (*Exod. xxiii, 8*). Nullatenus aliquorum improbitas dignitatis tuæ nomen obscurat; et quod tu ipse non vis facere, alios non permittas propter cupiditatem suam improba mente efficere; quia sæpe subjectorum culpa dominis deputatur. Neve aliquorum impia voluntas, sub tuæ beatitudinis nomine, sacculos suos impleat iniquitatis mammona. Non sunt tibi exempla longè quærenda; habes enim in domo in qua nutritus fuisti, optima totius bonitatis exempla; et crede, certissime illius excellentissimi et omni decore nobilis-

^a Froben. epist. 178.

^b *Carolo regi juveni.* Qui fuit Caroli Magni filius natus major ex Hildegarde regina, natus anno 772, posthac rebus bene gestis et victoriis clarus. Obiit vero ante patrem anno 814.

^c *Dominum apostolicum regium nomen... cum corona... imposuisse.* De hac regia coronatione Caroli per apostolicum altum apud scriptores silentium. Pippinum quidem et Ludovicum filios Caroli Magni juniores anno 781 ab Adriano I papa in reges fuisse inunctos constat ore omnium illius ævi annalistarum; de Carolo nati majore tacent omnes. Illustre nunc nullique dubio subjectum hujus facti testimonium Alcuini habemus; quod ad hunc annum 800 et diem, quo Carolus quoque pater corona imperiali a summo pontifice Leone III insignitus fuit, referendum existimo; illum enim Alcuinus hic vocat rectorem et imperatorem populi Christiani. Et sane conjecturam meam firmare videtur testimonium Anastasii Bibliothecarii in Vita Leonis III papæ, qui ait: « Illico sanctissimus antistes et pontifex unxit oleo sancto Carolum, et excellentissimum filium ejus regem ipso die Natalis Domini nostri Jesu Christi. » Scio virum clar. D. Martinum Bouquet tom. V Scrip. Rer. Gall. pag. 466, inter notas et alios hæc interpretari de Pippino Carolo filio, qui relicto cum exercitu Winegiso duce Spoletano in Urbem venerit, et ibi unctus sit in re-

A simi patris tui, rectoris et imperatoris populi Christiani, benedictionem te consequi, Deo donante, si nobilitatis illius, et pietatis, et totius modestiæ mores imitari nitaris; Dominique misericordiam, quæ melior est totius sæculi gloria, plenissime promereri. Ubicumque iter habens, semper te vestigia pietatis sequantur, ut laudem apud homines habeas et mercedem apud Deum perpetuam.

Semper in æternum mundi spes magna valeto.

Sit tibi Christus amor, lux, via, vita, salus.

• EPISTOLA CXX.

AD • EUMDEM.

Carolus iterum hortatur ad regias virtutes, et patris exemplum imitandum. Prospera illi precatur.

^B Domino merito insigni, regalique honore dignissimo Carolo filio Albin triumphalem in Christo salutem.

Gaudeo, dilectissime filii! in devotione bonæ voluntatis vestræ, quam Osulfo famulo vestro narrante audivi seu de eleemosynarum frequentia, vel de mandati humilitate; quæ omnia, certissime scito, Deo multum placere, perpetuamque tibi apud ejus misericordiam promereri benedictionem. Tu vero filii mi! filii charissime! faciens facito Dei omnipotentis semper, quantum valeas, honorem in omni bonitate et pietate; sequens excellentissimi patris tui exempla in omni honestate et sobrietate, quatenus divina Christi Dei clementia illius benedictionem te hæreditario jure possidere concedat.

Esto miserorum pius auctor, causasque illorum justissime discernens; neque subjectos tuæ potestati judices permittas per sportulas vel præmia judicare, quia *munera*, ut in Scriptura legitur, *excæcant corda sapientium, et subvertunt verba justorum* (*Exod. xxiii, 8*). Honorabiles habeto famulos Christi, qui veri sint servi Dei, quia quidam veniant in vestimen-

gem, Italiæ scilicet. At enim Pippinum in regem Italiæ jam diu antea ab Adriano papa unctum fuisse mox diximus. Anastasius ergo de Carolo Carolo filio intelligendus est, qui natus major nunc in regni futurum successorem coronatus est a pontifice Leone. Et de eodem Frodoardum quoque cecinisse puto, apud Mabil. Act. SS. Ord. S. Bened. part. II, sæc. III, pag. 504, in his versibus:

Su nit apostolica augustam rex sede coronam
Conclamatur honos Romanis partibus auctus,
Imperique nitent Francorum sceptræ decore,
Regis et ad regnum genitus sacro unguine surgit.

Quis magis ad regnum genitus, quam primogenitus? quapropter Sirmondus immerito corrigi voluit inscriptionem carminis 25 libri IV carm. Theodulfi episcopi Aurelianensis, ad *Carolus regem*, magnum scilicet Caroli filium. Rex siquidem, ut Alcuinus hic asserit, fuit non tantum honore nominis, sed etiam potestatis.

^d Froben. epist. 179.

^e Hanc epistolam priori ad eundem Carolum junimus, quamvis ex textu illius haud admodum constare possit, an eodem, aut quo alio anno scripta fuerit. Ex illis tamen verbis: *Neque subjectos tuæ potestati judices permittas*, etc., colligi posse videtur. Carolum jam tunc regia potestate fuisse præditum.

tia ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces; sed Veritas ait: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* (*Math. vii, 15, 16*). Habeto consiliarios sapientes, Deum timentes, non adultores; quia adulator, ut dicitur, blandus est inimicus, et sæpe seducit consentientes sibi. Esto prudens in cogitatione, et cautus in eloquio; spem habens semper in Deum, qui nunquam deserit sperantes in se.

Utinam mihi liceat sæpius admonitionis chartulam dirigere Almitati vestræ, sicut nobilissimus ^a Chlodwicus germanus tuus me rogavit sæpius mittere adnitorias illi litteras, quod jam et feci, et volente Deo faciam; quas etiam cum magna humilitate legere solet. Hoc mihi maximum est gaudium, quando bonos, sicut dignum est, mores de vobis audiam; hoc enim Dei donum est et prosperitas regni, dominos populi Christiani elegantissimis vivere moribus, Deoque placenti vita conversari inter homines. Inde benedictio cœlestis genti et regno pervenire certissimum est, quam Deus vestræ nobilitati æternaliter concedere dignetur. Floreas, valeas, et vigeas proliciens in omni bono et prosperitate ad exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ, dulcissime filii!

b EPISTOLA CXXI.

AD FILIOS ^c APUD DOMINUM IMPERATOREM IN PALATIO COMMORANTES.

(Anno 800.)

Affectum suum erga filios ostendit, suisque memoriam ad limina apostolorum commendat.

Charissimis in Christo filiis pater perpetuam salutem.

Plurima habuissem vobis scribere, si mihi columba vel corvus adesset, qui fideli volatu meas vobis direxisset litterulas. Tamen has paucas in auras direxi, ut vento ferente in vestras pervenissent manus; nisi forte zephirus mutetur in subsolanum. Surgat tamen aquilo vel austrum, et ferat chartulam meam, ut dicat vobis vale, nostramque vobis nuntiet prosperitatem, animique mei magnum desiderium videndi vos citius in ea salute, quam pater filiis optat. Ego turbatus et timidus specto, quando hoc fiat, vel quid de vobis auditorus sim.

O quam felix dies fuit, quando in laboribus nostris pariter lusimus literaliter seria [*Ms.*, sera]. Sed nunc omnia mutata sunt. Remansit senior alios ge-

^a Chlodwicus germanus tuus. Ex hoc loco innoscit, Alcuinum plures quoque epistolas ad Ludovicum, tertium Caroli Magni ex Hildegarde filium, postea imperatorem, scripsisse, quarum tamen nulla hactenus detegi potuit.

^b Froben. epist. 180.

^c Apud Dominum imperatorem in palatio commorantes. Inferius rogat ut sui recordentur in liminibus sanctorum Apostolorum, et chartula volet ultra Alpinos colles; scripsit ergo has litteras, dum imperator Romæ ageret, Alcuinus vero Turonis esset, anno videlicet 800 vel sequenti.

^d Tricassinæ civitatis sacrum sacellum. Hoc intelligendum censeo de ecclesia sancti Lupi seu cœnobio in suburbio Tricassino (*Troyes*) curæ Alcuini a Carolo Magno credito, de quo mentionem quoque facit in epistolis 66, 67 et alias

nerans filios, priores dispersos gemens; sed quid non efficit auri sacra fames! Fiat tamen spiritalis præsentia, ubi corporalis est separatio; vestrumque genitorem in liminibus sanctorum apostolorum profusis lacrymis recordamini; prospera precantes animæ peccatrici, ut liberetur a vinculis scelerum, quæ a prima die usque ad ultimum hujus vitæ peregerit.

Quid fuit, filii! quare non volavit chartula ultra Alpinos colles per manus redeuntium Saxonum usque ad ^d Tricassinæ civitatis sacrum sacellum; et inde volaret per manus nostrorum usque ad Turonicæ civitatis templum venerandum?

• EPISTOLA CXXII.

AD RICULFUM ARCHIEPISCOPUM ^e COGNOMENTO DAMOETAM.

(Anno incerto.)

Hortatur ad labores, et virtutes apostolicas.

Damoetæ piscatori magno Albinus salutem.

Qui juxta mare Galilææ gradiens piscantibus pariter fratribus præcepit, dicens: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum* (*Math. iv, 19*); ipse te in pelago hujus vitæ laborantem ad portum perpetuæ quietis, cum multiplici laboris tui fructu, perducere dignetur. *Mitte rote in dexteram navigii* (*Marc. i, 17*), ut de profundo hujus sæculi impleatur magnis piscibus; quorum nomina scribantur in coelis (*Joan. xxi, 6*). Non te terreat procellosa tempestas, quam Dominus supergradiens siccis calcavit pedibus, et Petrum mergentem pietatis intuitu respexit [*Forse leg.*, intuitu liberavit sicut negantem respexit, ut, etc.], ut trinæ negationis maculam trinæ confessionis gloria dilueret (*Math. xiv, 25, 30*). Memento Salomonis præceptum dicentis: *Quodcumque manus tua operari possit, instantem operare, quoniam non est opus vel ratio apud inferos* (*Eccle. ix, 10*), id est, in sepulcro, quo caro properat.

Sit tibi manus in eleemosynis apostolica, lingua prædicationis officio devota. Memento Dominum dicentem: *Aperi os tuum, et ego implebo illud*. Sint tibi cum omni sobrietate convivia Domino præcipiente: *Attendite, ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate* (*Luc. xxi, 34*). Sit manus dextera sæpius evangelicis onerata paginis, ut cibus spiritualibus pascatur animus. Sint præ oculis exempla

^e Froben. epist. 181.

^f Cognomento Damoetam. Hanc inscriptionem habet ipse codex Harleianus. Antequam hæc epistola sub oculos meos venisset, credebam cum D. Basnagio, inscriptionem epistolæ 40 apud Quercetanum: *Ad Riculfum archiepiscopum Magensis civitatis, cognomento Damoetam*, esse mendosam; et cognomen illud *Damoetæ* non ad episcopum aliquem, sed ad virum sæcularem, qui et bello gerendo et juri dicundo præesset, pertinere; quod colligi posse existabam ex aliis duabus epistolis, 44 nempe et 46, præsertim, quod illa inscriptio deesset et apud Canisium, et in codice vetusto Salisburgensi, qui mihi a. l. manus fuit. At nunc ex hac et sequenti epistolis plane constat, Riculfum archiepiscopum Moguntiacensem Damoetam quoque ab Alcuino appellatum fuisse.

sanctorum, qui mundum fortiter vicerunt, et feliciter regnant cum Christo. Non sis tuis inferior antecessoribus, ut quorum tenens cathedram, illorum meritis æquiparari dignus efficiaris in caelis.

Non sit tibi durum charitatis legere litterulas, nec eas reris esse supervacuas, quia cognita ingerunt. Si cogniti placeant obryzi munuscula; placeant spiritalis sapientiæ solatia: in illo vana est oculorum delectatio; in isto indeficiens animi thesaurus. Dicit enim Veritas: *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem et vos facite illis* (Matth. vii, 12).

Cum magno mens mea expectat desiderio tuæ beatitudinis apices, ideo meos tuæ auctoritati sæpius dirigere studco, optans te non solum in meis proficere, sed etiam tuis me multoties exhortari.

• EPISTOLA CXXIII.

AD DAMOETAM ARCHISACERDOTEM.

(Anno 800.)

Damoetam Romæ existentem hortatur, ut scissuram in Ecclesia reparare studeat, arguit dissensum inter pacificatores; non nova statui, sed vetera reparari cupit.

Venerando Patri et in Christi membris magnificentissimo Damoetæ archisacerdoti humilis magister Albinus salutem.

Secundum opportunitatem portitoris cognita mentibus nostris charitas meam impellit linguam aliquid paternæ salutationis vestræ dictare dilectioni, ut sciatis integram antiqui amoris flammam nostro splendescere in pectore; et quem semper fidelem probavi, semper amare non desistam, quia claritas, juxta vetus proverbium, quæ deseri potest, nunquam vera fuit.

Audiens itaque vestram prosperitatem, et conversationem laudabilem, et veritatis instantiam, et quomodo stetit cum domno apostolico, secundum mee petitionis chartulam, mox etiam arcana cordis mei cubilia, resolutis tristitiæ habenis, in gaudium apertis ostiis prosiluerunt, plena voce cum apostolo decantare: *Majus mihi gaudium non est, quam [ut] filios meos in fide et veritate audiam ambulare* (III Joan. 4); miratusque sum, quomodo quidam sapientes surda pectoris aure apostolicum legissent proœmium: *Non est potestas, nisi a Deo; et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit* (Rom. xiii, 1, 2). Quoniam omnia quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Ergo locus mihi sufficiens fuit disputandi de hac causa; sed sciens prudentiam vestram optime hæc omnia nosse, et velocissimo percurrere sensu litterarum mearum seriem, hoc tantum adinoneo

^a Froben. epist. 182.

^b *Damoetæ archisacerdoti.* Riculfo Moguntino scilicet, ad quem præcedens epistola exarata est, cujus notam legas.

^c *Et quomodo stetit cum domno apostolico.* Ex his verbis et reliquo tenore hujus epistolæ indubium esse censeo, Damoetam seu Riculfum, cum Hildebaldo Coloniensi, Arnone Salisburgensi, aliisque episcopis ac missis regis Leonem III papam, Romam autumnno anni 799 ab aula Caroli Magni reversum, comitatum fuisse, et hoc atque sequenti anno judicio adversus impios adversarios ejusdem sanctissimi pon-

A ut altissimæ dignitatis nomini opera rectissima conveniant, et mores in omni æquitate sanctissimi sacerdotalis superhumeralis honoris exornent, ut quod oculis multorum videtur in humero, omnium ore prædicetur, atque ametur in moribus.

Olim te cum beato Petro tota nocte in undis laborantem agnovimus; sed modo jam jamque jubente Deo in dexteram navigii, cum beato principe apostolorum, rete mittendum est (Joan. xxi, 11), ut capias sine scissura retis, id est, in perfectione catholicæ fidei, magnos pisces centum quinquaginta tres, quorum me ministerium olim vestræ sanctitati^d exponere recordor. Sed, heu! proh dolor! quod tanta scissura apostolici retis subito facta est, ubi ille maximus animarum piscator sacratissimo requiescit

B corpore; ut vix conveniente sanctorum ex diversis mundi partibus magistrorum turba impiæ dissensionis scissura piæ charitatis resarciri potuit filis. Insuper, sicut audivi, quod sine dolore cordis non dicam. ipsos male inter se dissentire magistros. Quidam vero volentes rudipannis [Leg., rudis panni] assummentum veteri immittere vestimento, et pejorem facere scissuram (Matth. ix, 16; Marc. ii, 21); quidam vero meliori consilio vetera reformare, et in antiquum reponere ordinem; cum quibus vestram sanctissimam sollicitudinem laborare audivimus; et placuit mihi multum piæ pacis atque ecclesiasticæ concordie vos secundum Deum seminatores esse; in qua vestram benevolentiam semper sudare exopto; recordantes dulcissimam Domini largitionem in suos, dicentis: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis* (Joan. xiv, 27). Aliter sancti in omni bono pacifici inter se esse debent: aliter sæpissime peccatores pacem inter se habere noscuntur, sicut in sancto Evangelio de Herode et Pilato legitur (Luc. xxiii, 12). Illam vero pacem, quæ inter sanctos solet esse, propheta ex mandato Domini prædixit, ubi ait: *Pacem et veritatem diligite, dicit Dominus omnipotens* (Zach. viii, 19). Et egregius Prædicator: *Pax Christi, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra in charitate et sanctitate* (Philipp. iv, 7). Hanc vestra religiosa pietas et venerabilis auctoritas cum omnibus Deo servientibus semper sequatur. Hanc angelicus nato Domino cecinit cætus, dicens: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii, 14). In hac etiam et in omni bono vestram beatitudinem, divina adjuvante gratia, proficere opto, Domine venerande, et desiderantisime filii!

tificis interfuisse, quamvis nemo alius illius temporis scriptor id de Riculfo prodiderit. Sufficiat vero hoc Alcuini testimonium omni exceptione superius.

^d *Exponere recordor.* Verbis an litteris id fecerit Alcuinus ex his non elucet. In priori quidem epistola hunc locum Joannis evangelicæ attingit; mysterium tamen numeri illius, magnorum piscium, intactum reliquit; nisi suspicari quispiam velit, illam epistolam esse mutilatam. Eam tamen mysterium Alcuinus exposuit in commentario in Evangelium sancti Joannis, in cap. xxi, 11.

• EPISTOLA CXXIV. b

AD • GEORGIUM PATRIARCHAM URBIS HIERSOLYMAE.

Georgio gratulatur ob dignitatem in loco sanctissimo; hortatur ad patientiam in persecutione infidelium. Se suosque illius orationibus commendat.

Benedictus Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui visitavit plebem suam, et elegit civitatem Jerusalem, sanguine redemptionis nostrae sanctissimam, et gloriosissimam ejusdem Dei et Domini nostri resurrectione; et benedicta misericordia ejus, qua te, sanctissime patriarcha Georgi, elegit in locis sanctissimis domus habitationis, ac nostrae redemptionis intercessorem pro sancta sua Ecclesia, quae in latitudine totius offendit [*Fortè, ostendit*], laudat, colit et adorat nomen Domini Dei aeterni; ut esset [*Fortè, ut esses*] in eo loco beatissimae pacis praedicator, in quo ipse omni mundo sanctoribus ambulavit pedibus, qui ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* (*Joan. xiv, 27*): ut sis rector populi sui et praedicator veritatis omnibus sanctorum visitatoribus locorum. Beati estis, quibus concessum est lacrymas ad ejus fundere vestigia, qui clementi vultu mulieri peccatrici, quae lacrymis sanctos abluit pedes, ait: *Qui multum dilexit, multa dimittuntur ei peccata* (*Luc. vii, 47*).

Hortare piis precibus, paterno affectu, sancto desiderio consocios tribulationis tuae, forti animo in fide permanere Christi Dei, et patienter sustinere varias infidelium persecutiones, recogitantes eum, qui pro salute illorum in patibulo suspensus ait: *Pater, ignosce illis, qui nesciunt quid faciunt* (*Luc. xxiii, 34*). *Non sunt itaque condignae hujus temporis passionis, ait egregius Praedicator, ad superventuram gloriam, quae revelabitur in nobis* (*Rom. viii, 18*). Nullus miles coronabitur, nisi qui legitime certat. Brevis est labor tribulationis hujus vitae, sed merces perpetua quae viventibus dabitur. Non sit cuilibet fidelium in oblivione jucundissima promissio Domini nostri Jesu Christi, qui ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (*Matth. xxviii, 20*).

a Froben. epist. 183.

b Epistolam hanc ineditam et hactenus ignotam ex cod. regio Paris. n. 2826 notato eruit, et benevole mecum communicavit vir doctissimus, mihi que amicissimus D. Lieble Benedictinus et bibliothecarius San-Germanensis supra laudatus.

c Ad Georgium patriarcham, etc. Hujus notitiam, suggerente praelaudato D. Lieble, accepi ex praestanti Tractatu prelininari de episcopis et patriarchis sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae, ad tom. III Julii Act. SS. pag. 40, num. 174, auctore D. Daniele Papebrochio S. J., qui ibidem testatur, nomen Georgii in Vita sancti Stephani Sabaitae (edita tom. III Julii ad diem 13) certissime haberi expressum; ita enim ibidem cap. 5, num. 49 legitur: « Sanctissimus patriarcha domnus Elias cum gaudio atque honorifico reditu propriam sedem postliminio repetiit, diuturnaque dignitate patriarchali ad annos satis multos gavisus est: et cum hinc ad Deum sancte migraret, domnum Georgium synellum suum in cathedram Teadelphicam successorem reliquit. » Notat deinde Papebrochius Georgium hunc in ms. Brugensi Gregorium, vicino et facile alternabili nomine; in ms.

A Mei quoque ut in sanctis orationibus vestris habeatis memoriam per ejus misericordiam obsecro, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum* (*Matth. xviii, 20*). Haec promissio in illis optime impletur, qui non corporibus tantum, sed charitate junguntur perfecta.

Albinus habeo nomen inter notos [*Ms., notes; fortè leg., nostros vel nostrates*], et filios sanctae Dei Ecclesiae. Vestri quoque nominis nobiscum esse memoriam, inter officia sacri altaris scitote. Confortamini viri fratres in Christo Jesu, et in potentia ejus; et in fide catholica fidacialiter agite. *Patientes estote ad omnes, scientes quod labor vester non est inanis in Domino* (*I Thess. v, 14; I Cor. xv, 58*); sed qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Ascendite mente et desiderio sancto ad eum, qui ait: *Volo, Pater, ut ubi sum ego, et isti sint mecum* (*Joan. xvii, 24*).

Optamus in vobis impleri, Christi gratia cooperante, quod olim Propheta ait: *De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem* (*Isa. ii, 3*); Inde luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est (*Matth. v, 16*).

Sanctitatem vestram, pro sancta Dei Ecclesia intercedentem, Dominus noster Jesus Christus exaudire dignetur, et in omni bono ad multorum proficere faciat [*Deest salutem vel simile*]. Domine patriarcha honorande et desiderantissime Pater! sed ut pro nostris filiis intercedere digneris deprecor; pro Symeone episcopo, pro Onie et Martino sacerdotibus, et Nathanaeli archidiacono d, et ceteris qui nobiscum sunt, qui pro vestra beatiudine intercedere non desistunt. Opto valete in nomine Domini Dei Jesu Christi in aeternum.

• EPISTOLA CXXV.

AD GUNDRADAM VIRGINEM f COGNOMENTO EULALIAM.

(Anno 800.)

Gundradam instruit quomodo in aula virtuosa vivat. Per illam regi commendari, et quod ad ipsum pervenire nequeat, excusari cupit.

Venerandae in Christo filiae Eulaliae Albinus salutem.

vero Rubicae vallis *Sergium* appellari; censetque vir eruditissimus hunc Georgium circa annum 799 ordinatum fuisse, et esse patriarcham illum Hierosolymitanum, ex cujus parte e monachus quidam de Hierosolymis veniens anno 799 benedictionem et reliquias de loco sancto resurrectionis Dominicae a Carolum regem attulit, ut loquuntur annalists Eginhardus, Mettenis et alii; qui praeterea testantur praefatum monachum anno 800 a rege, post peractum Aquisgrani Natale Domini, absolutum, et cum Zacharia palatii sui presbytero cum multa pecunia per sancta illa loca, et inter pauperes atque malis multis afflictos distribuenda, dimisit. Consule etiam R. P. Michaelem Le Quien Ord. Praed. tom. III Orientis Christiani, pag. 317. Haec igitur opportuna occasione, Alcuinum hanc epistolam ad Georgium patriarcham per Zachariam presbyterum misisse, non est quod dubitem.

d De Symeone, Onia, et Nathanaeli, Alcuini discipulis, alias plura observavimus; quis Martinus fuerit, ignotum.

e Froben. epist. 184.

f *Cognomento Eulaliam*. Constat nunc ex hac

Sæpe familiaritas nominis immutationem solet facere, sicut ipse Dominus Simonem mutavit in Petrum; et filios Zebedæi filios nominavit Tonitruum (Marc. III, 16, 17), quod etiam antiquis vel his novellis diebus probare poteris.

Tu vero, virgo clarissima et sponsa Deo dignissima, te ipsam in omni castitate custodi corporis et animæ; quia juxta Apostolum virgo Dei debet [Ms., decet] esse corpore casta et anima (I Cor. VII, 34). Esto cæteris in palatio virginibus totius bonitatis exemplar, ut ex tua discant sancta conversatione seipsas custodire, vel cadentes resurgere. Præveniant [Ms., perveniant] in conversione faciem judicis. Sint nobiles in moribus, sicut sunt nobiles ex parentibus. Non serviant carnali desiderio, sed Christi magisterio. Vivant coram hominibus honeste, et coram Deo digne.

Agant de præteritis pœnitentiam, et caveant se de futuris, quia Scriptura dicit: *Deus dat pœnitentibus partem justitiæ* (Eccli., XVII, 20). Nota sunt Domino cuncta quæ in occulto gerimus; quod si non direxit [F., dixerit] lingua, non poterit celare conscientia. Patet Deo omne quod clausum est. Credat homo, totum quod peccat veniabile esse, si in confessione præveniet faciem Dei (Psal. XCIV, 2); sed multa dicuntur in publico quæ geruntur in occulto, quia non potest civitas super montem posita abscondi (Math. V, 14). Vilis pauperum persona scelera abscondit immania; dignitas creberrima vix celat quæ gerit. Currunt [Ms., currit] per ora singulorum quæ infra parietem geruntur. Agnosce quid dicam, et ignosce dicenti.

Bonum castitatis atque honestatis quod de te audivi, a te non recedat; securitas te non decipiat; nec laus minuatur, sed magis augeatur; felicitas præsens tibi ad perpetuam proficiat felicitatem. Memento te parvi temporis hospitem esse. Esto solatium miseris, et consilium timidis; vas sanctarum nobile Scripturarum, et cœlestis cubile sapientiæ. Evangelicis orna animam præceptis; in ore modesta, in consilio prudens, in convicio patiens, in ore hu-

inscriptione codicis Harleiani, Eulaliam, cui Alcuinus inscripsit libellum De ratione animæ, a nobis inter opuscula moralia inferius exhibendum, vero nomine Gundradam esse, sororem certe sancti Adalhardi abbatis Corbeiensis, de qua Paschasius Ratbertus in Vita sancti Adalhardi, Act. SS. ord. S. Bened. sæc. IV, part. I, pag. 321, n. 33, scribit: « Virgo nobilium nobilissima, quæ inter veneros palatii arduos et juvenum venustates, etiam inter mulcentia deliciarum, et inter omnia libidinis blandimenta sola meruit, ut credimus, reportare pudicitie palmam, et potuit, ut dicitur, carnis spurcitas illæso calle transire. » Alcuinus hic testatur hanc castitatis et honestatis laudem ad suas quoque aures pervenisse.

^a Quia venire non valui. Vocatus nempe a rege, Romam anno 800 profecturo, ad suum comitatum; cujus itineris molestias, ob corporis infirmitatem et amorem quietis in monasterio S. Martini, a se amovitur in epist. 93 (nunc 109), ad regem. Vide etiam epist. 92 (nunc 108), ad Arnonem.

^b Edit. Quercet. 56, Canis. 55. (Froben. ep. 98.)

^c Sorori. Spirituali. Gisle. nimirum, quæ naturalis

millis, in oratione pervigil, in elemosynis larga, et in omni bonitate laudabilis.

Pro me quoque, obsecro, tuæ prosperitatis intercessore loquere domino meo David, ne irascatur famulo suo, ^a quia venire non valui, sicut voluit, continua prædeditus infirmitate. Opus meum aliud non est, nisi orationibus instare, et præparare mihi habitationes æternas, secundum Domini nostri Jesu Christi misericordiam, qui non deserit sperantes in se. Æterna felicitate valeto, filia charissima!

^b EPISTOLA CXXVI.

AD SOROREM CHARISSIMAM.

(Anno 801.)

Laudat illius pietatem, et ad laborem pro æternitate exhortatur: gratias agit pro cruce donata.

Charissimæ in Christo ^c sorori.

Vere fateor quod valde desideravi ad vos venire propter aliquas necessitates, quas vobiscum conferre volui. Sed me impedivit acerbitas febrium, quæ me adhuc per vices fatigat. Quapropter citius ante hibernale frigus regi obviam properare curabo. Placet mihi valde labor vester in sanctæ ^d Dei Genitricis Ecclesiæ exaltatione, et in librorum consideratione. Unde in his laboribus, quantum poterimus, vestram solertiam adjuvare gaudemus. Et puer ^e Fridegisus secundum temporis opportunitatem vobis fuit auxilium. Vester vero profectus in Deo mei animi est magna voluptas. Ideo quod cœpisti perficere, Dei adjuvante misericordia, diligentissime studeas. Unusquisque secundum suum laborem præmium accepturus erit. Et qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Nunc tempus est operandi: veniet vero tempus remunerandi. Quales tunc esse optemus, tales nosmetipsos nunc præparemus. Sapienti pauca sufficiunt. Scio sagacitatem animi vestri hæc omnia melius intellexisse quam me scripsisse; et operibus implere quod vix verbis explicare valeo.

Utinam cito adveniat tempus, ut tecum cordis mei conferam angustias, ut consoletur animus meus ex vestræ pietatis consolatione [Al., perfectione]. Plurimum mihi placet crux quam vestra mihi benignitas

soror est Caroli Magni, cujus etiam rogatu Alcuinus commentarios in Evangelium Joannis aggressus est. Alia Gisla erat filia Caroli, quam non sororem, sed filiam Alcuinus appellare solebat. Mabill. Annal. libr. XXVI, num. 93.

^d Dei Genitricis Ecclesiæ. « Gisla Calensis Parthenonis abbatissa hoc tempore, anno 800, novam illi basilicam in honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ exstruendam curavit, eoque sanctimonialis et basilicæ sanctæ Crucis transtulit: Post aliquot inde annos corpus sanctæ Bathildis et crypta sanctæ Crucis translatum est in eandem ecclesiam sanctæ Mariæ, quam domina Gisla a fundamentis struxerat, ut legitur in Hist. Translat. sanctæ Bathildis apud Mabill. Act. SS. sæc. IV Bened. part. I, pag. 452, num. 8. » Vide etiam Annal. Mabill. libr. XXVI, num. 93. Presentem tamen epistolam non eodem anno 800, sed sequenti datam fuisse existimo, quia Alcuinus anno 800 Carolo regi ante hibernale tempus occurrere non potuisset, rege quippe post mensem Augustum ejus anni jam in itinere Romam versus constituto.

^e Fridegisus, Alcuini discipulus ejusque postea successor in regimine monasterii Teronensis.

direxit. Et credo vos æternam habere a Deo mercedem pro illius opere, et assiduas a sancti Lupi intercessionibus, et laudabiles gratiarum actiones ab eis qui ad illius patrocinia confugere solent.

Nunc soror alma vale, soror o charissima nobis!

Et nunc et semper, dulcis amica, vale.

† EPISTOLA CXXVII.

AD DILECTISSIMAM SOROREM.

Pro cappa et aliis donis gratias agit; Angilberti, Aræ sororis, et Columbæ meminit.

Dilectissimæ in Christo c sorori.

Prospera, donante deo, his sanctissimis diebus habuimus solemnia, et lætus fuit dominus rex, et omne palatium in gaudio. Et ego, frater vester, magnum habui gaudium de prosperitate et salutatione vestra, de gratissimo munere Psalmodiæ et Missarum celebrationis, quod mihi magna charitate direxistis. Sed et d cappa quam mihi aptissimam misistis, valde animo meo placet. Veniente vero Angelberto forte aliquid certius vobis remandare habemus. Vos animam vestrum firmate in servitio Dei et in salute animæ vestræ. Viriliter domum ædificate vobis sempiternam in cœlis, ut paratam habeatis beatitudinem cum Christo et sanctis ejus, quam plurimi verbis optant, sed rebus non perficiunt. Tu vero labora diebus, horis ac momentis, ut abundanter habeas quod feliciter diligas.

Credo te de orationibus e Aræ [Al., Evæ] sororis nostræ fideliter facere. Sed ex mea petitione aliquid superadde, quia mihi fidelis fuit. Et ubi plus fides innotescit, quam post mortem amici? Dic f Columbæ, ut memoriæ confirmet quod accepit, donec veniat qui superadjiciat. *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. v, 6).* Desiderium vestrum impleat, et cor charitate illuminet, qui venit mundum illuminare, et ignorantie tenebras de cordibus in eum expellere credentium. Vita et salus, Christo donante, vos comitetur in ævum.

§ EPISTOLA CXXVIII.

AD GISLAM FILIAM CAROLI MAGNI.

Dolat se ob infirmitatem non posse regis faciem videre, et Gisilæ frui colloquio; quam ad virtutes exhortatur.

Charissimæ in Christo b filix fidelis in charitate Pater perpetuæ prosperitatis salutem [et cætera].

a Sancti Lupi. Ex quo intelligimus, ait Mabill. loc. cit. Annal. hanc crucem Alcuino missam fuisse pro Trecensi S. Lupi basilica, cui is præfectus fuerat a Carolo.

b Edit. Quercet. 60, Canis. 56. (Froben. ep. 99.) Sorori. Gisilæ itidem Caroli Magni sorori, ut vult Mabillonius.

d Cappa. Similis illi quam Witlaftus rex Merciorum donans ait in donatione, quæ exstat in historia Ingnit: c Offero etiam secretario dicti monasterii in ministerium sanctissimi altaris chlamydem coccineam, qua indutus eram in coronatione mea, ad cappam inde seu casulam faciendam.) CANISIUS.

e Aræ. Hæc illa fuisse videtur ancilla Dei, quæ libros Novi et Veteris Testamenti studiose describi curaverat, qua de re Alcuinus illam laudat carmine olim 204, nunc 5.

Corporalis infirmitatis incommoda hoc maxime animum contristant paternum, quod domini mei [David et vestræ] dilectioni sic cito, sicut volui, presentari non potui. Credo tamen in ejus clementiam, qui allisos solet erigere, et infirmos curare, quod meam adhuc impleat voluntatem in videndo faciem Domini mei [dilectissimi], vestræque familiaritatis alloquio. Tu vero, filia charissima, honestis misericordie operibus, vitæ sanctitate ornare 150 memento dignitatem tuam, ut magis probitas laudet conversionis quam species auri fulgentis. Si quis diligentius consideret præcepta divina, inveniet in illis [utrumque, et] laudis in presenti vita inter homines, et mercedis æternæ gloriæ apud Deum. Hæc tu, nobilissima puella, diligentissime discere et devotissime implere satage, ut digna efficiaris a Deo amari et ab hominibus laudari. Tunc habet Flaccus omni lætitia gaudere, [et more senis Entelli saltare], totisque viribus tripudiare.

Moribus egregiis virtutum et vita coronis

Floreat et vigeat, filia chara, tibi.

† EPISTOLA CXXIX.

AD DONNUM REGEM.

(Anno 801, circa finem Maii.)

Gaudium suum ob reditum Caroli ex Italia significat, cui cum muneribus obviam mittit Candidum.

Domino desiderantissimo et omni honore dignissimo David patri patriæ, Albinus matricularius præsentis et futuræ beatitudinis salutem.

Benedictus Dominus Deus, et benedicta perpetua illius misericordia super servos suos: pro quorum prosperitate et salute vos, dulcissime David, prospero duxit et pacifice reduxit, conservavit, honoravit et exaltavit; atque in omni loco adventus vestri lumen justitiæ, pietatisque ante faciem vestræ beatitudinis splendescere fecit. Quatenus totius caligo iniquitatis, nebula perversitatis, serenissimo sapientiæ vestræ splendore discuteretur. Beata gens cui divina clementia tam pium et prudentem prævidebat rectorem. Felix populus qui a sapiente et pio regitur principe; sicut in illo Platonico legitur proverbio, dicentis: Felicia esse regna, si philosophi, id est, amatores sapientiæ regnarent, vel reges philosophiæ studerent: quia nihil sapientiæ in hoc mundo comparari poterit. Hæc est namque quæ humilem exaltat, et potentem gloriosum efficit, et in omni persona laudabilis existit; in qua decus est et pulchritudo vitæ

f Columbæ. Cui cum Gisla ultimos duos libros Comment. in Joan. Alcuinus inscripsit.

g Mabill. 8 emendata alicubi ex cod. ms. S. lib. (Froben. epist. 100.)

h Filix. Gisilæ tertiæ Caroli Magni filix ex Hildegarde, ut scribit Eginhardus in Vita Caroli. MABILL.—Certe Gislam Caroli sororem ætate jam proveciorena, puellam haud appellasset Alcuinus.

i Edit. Quercet. 23 ex ms. Quæ ibidem ita inscribitur: *De laude sapientiæ et de vitæ desiderio quietæ.* Principalis tamen illius scopus est significatio gaudii sui et gratulatio ob reditum Caroli ex Italia post adeptos imperii Romani fasces, qui reditus contigit anno 801 post Pascha vii Kal. Maii. Post diem sancti Joannis reversus est in Galliam. Annal. Franc. Tiliiani. (Froben. epist. 101.)

præsens, nec non et gloria perpetuæ beatitudinis : A quia solummodo vera est sapientia quæ beatos et æternos efficiet dies. Hæc enim vestram optimam sollicitudinem, Domine mi David, semper amare et prædicare agnoscebam; omnesque ad eam descendam exhortari, imo et præmiis honoribusque sollicitare, atque ex diversis mundi partibus amatores illius vestræ bonæ voluntati adjuvatores convocare studuistis. Inter quos me etiam infimum ejusdem sanctæ sapientiæ vernaculum, de ultimis Britannicæ finibus adsciscere curastis; atque utinam tam utilem in domo Dei servulum, quam promptulum vestræ obedire voluntati ! Quia diligens diligebam in sacratissimo pectore vestro, quod in me vos velle invenire intelligebam.

Unde quotidie avida cordis intentione, suspensis in verba venientium auribus, sollicitus eram, quid mihi nuntiarent de domino meo dulcissimo David : quando domum rediret; quando patriam reverteretur. Tandem aliquando, quamvis sero, vox optata concurrentium desiderii mei insonuit auribus : Jam jamque venit; * jam Alpes transivit, quem tanto animi tui fervore, o Alfine, adesse optasti. Tum ego repetens iterum atque iterum lacrymabili voce clamavi : O Domine Jesu ! quare non das mihi pennas aquilæ? quare non translationem Habauc prophetæ una die, vel etiam hora concedis, ut amplectar et osculer vestigia **151** illius charissimi mei, et super omne quod in hoc mundo amari potest, dulcissimi oculos videam clarissimos; verba audiam jucundissima? Vel quid tu inimica, tempore importuno, me opprimis, febris, et non permittis me solita corporis mei alacritate fungi, ut vel tarde fiat, quod cito non valet? Atamen hoc adventus vestri gratissimo lætus buntio, confestim **b** Candidum nostrum vestræ obviam sanctissimæ dilectioni dirigere studui, habens in manu manuscula, gratia senioris, certus clientelli [*Forte*, grata senioris vestri clientelli], et in ore necessarias magistri voluntates, quem benignitas vestra, ut clementer audiat, obsecro.

Tempus est ut agnoscat infirmitas fragilitatem suam, et tota se conferat in stabilitatem animæ suæ : ut quamvis exterior homo annorum numero vel morborum molestia conteratur, tamen renovetur desiderio salutis æternæ interior de die in diem. Quod qualiter fieri debeat, mens mea vestræ pietatis expectat consilium. Nam si præceps pugnantium præsumptio sæpe in periculum cadit, quanto magis qui spiritale inire cogitat certamen, si consilio non regitur prudenti, per vices incerta sudat victoria? Quod ne fieret, sancta prohibuit Scriptura, dicens : Omnia fac per consilium, postea non poenitebis (*Eccli. xxxii, 24*). Hoc optime sciens, mei ipsius minus confidens dispositione vestræ prudentiæ me

* *Jam Alpes transivit.* * Ipse vero (Carolus) celebrato natali sancti Joannis Baptistæ apud Eporeiam (*Ivrée*, urbs Pedemontii) Alpes transgressus in Galliam reversus est. » *Annal. Loiseliani* ad ann. 801.

b *Candidum.* Hic ille est Witsø Alcuini discipulus, quem Pezium perperam confundit cum altero Candido Fuldensi monacho, de quo in *Hist. Lit. Franciæ tom. V, pag. 40.* CATELINOT.

subjicere consilio decrevi. Quia, ut vere fatear, quidquid per Dei miserantis gratiam mihi vestra pietatis providentia disposuit agendum, omnimodis prospere mihi pervenisse probavi. Nam fere ante hoc quinquennium sæculares occupationes, Deum testor, non ficto corde declinare cogitavi. Sed vestræ piæ providentiæ consilio, translatus sum in servitium sancti Martini, fidei catholicæ et ecclesiasticæ sanctioni, donante Deo, proficuum. Non recessit tamen de corde prioris voluntatis affectus, sicut transacto anno vestræ pietati jam prædixi.

Hæc omnia vestra consideret bonitas, et pia promissione disponat, quia, ut prædixi, tota meæ mentis intentio ad bonitatis vestræ verissime respicit consilium. Nec alio se quolibet [*Forte*, alii se cuilibet] credit; quia in te tota infirmitatis senectutisque meæ consolatio intendit. Inter fratres in ecclesia sancti Martini Deo fideliter servientes vivere vel requiescere, Deo miserante, sine ulla dubitatione desidero; ejusdemque beatissimi pectoris [*Forte* protectoris] vestri participem esse in vita æterna vestram dilectionem perpetualiter opto. Hocque Deum assiduis precibus obsecro, ut præsens vita excellentiæ vestræ ejus sancti intercessionibus adjuvetur, protegatur, et consistat; et post hanc æterna cum eodem beatitudine profui merearis, domine dilectissime et desiderantissime David.

152^a EPISTOLA CXXX.

AD ARNONEM.

(Anno 801.)

Epistole respondet; sinistram suspicionem a se auget. Regi se suasisse, ait, quos missos eligeret, ad justitias faciendas. Pro se Deum orari, et Leoni papæ, Paulino patriarchæ, et Petro Mediolanensi se commendari cupit. Hortatur demum ad pacis inter ecclesiasticas personas restituendæ studia.

Venerando Patri Aquilæ evangelicæ Albinus salutem.

Venerunt mihi vestræ dilectionis apices melle dulciores, auro obryzo gratiores, munusculis sigillatæ suavissimis : in quibus perpetuum sanctæ charitatis vigorem in cordis vestri arcano agnovi, quam nec Alpina frigora, nec Italici æstus subvertere poterant; sed inter omnes hujus sæculi diversitates et caliginosas tempestates quasi matutinus Lucifer, semper nova exoritur. De qua et ipsa Veritas ait : *Mandatum novum do vobis (Joan. xiii, 34)*. Novum; quia evangelicum : vetus; quia legale : in quo *tota lex pendet et propheta (Matth. xxii, 40)*; in quo totius gratiæ summa consistit. Novum : quia *foras mittit timorem (I Joan. iv, 18)*. Quia quod grave fuit per timorem, leve erit per amorem, testante charitatis fonte : *Jugum meum suave est, et onus meum leve est (Matth. xi, 30)*. Ex hujus favo totius charitule tuæ resplenduit series. Credas velim, Pater

* *Ante hoc quinquennium.* Nempe anno 796. Ex hoc loco igitur colligitur tempus initi ab Alcuino regiminis monasterii sancti Martini.

^d Edit. Mabill. 16 ubi inscriptio talis est : *Venerando Patri, evangelicæ lectionis doctore.* Sed integra et emendata hic prodit ex cod. ms. Salish. (Froben. epist. 102.)

dulcissime, quod non tanta suavitate ^a fratrum vel sororum litterulas legere potui ultramarinas, quanta tuæ dilectionis ^b transalpinas: nec tale post eos tædium fatigat cor meum, quale post tuæ faciei visionem amabilem. Sed patienter ferendum est quidquid jubet sapientia divina, quæ *omnia disponit suaviter* (*Sap. viii, 1*), et in cordibus famulorum diffundit suorum per sancti Spiritus gratiam dulcissimæ charitatis dona, quæ inter adversa fortis, et inter prospera humilis esse congaudet: in utrisque in eo potens, qui omnia potest: secunda de se, sollicita de suis. De qua plurima tuæ reverentiæ scribere supervacuum duxi, quia te totum in ea esse multis probamentis agnosco. In qua viriliter vincere adversarios habes, et fortiter pugnare contra inimicos Ecclesiæ Christi, ut corona laudis in die Domini nostri Jesu Christi te tuosque consequatur.

Quædam apologetica verba tuis inserta legebam litteris, æstimans me irasci pro quodam fratre, quod omnino non feci: [vel ab alio audire quod scripsi, quod nullatenus verum fuit. Sed ut rei tibi veritatem ostendam, occasio hujus cogitationis mihi fuit ex eo quod alterum abstraxisti a me, qui profectum facere potuit. Salva certissime charitate aperui suspicionem meam, nihil sinistri æstimans tuam de meis litteris benevolentiam suspicari, quasi alter propter meam non prosceret negligentiam;] dum verissime eum meum esse putarem, si tuus esse voluisset, cavens illud Senecæ sapientis elogium: Meum et tuum mundus destruxit. [Nihil tam familiare in quoquam tuorum sentias apud me; nihil alienum ex meis sciens apud te.] Quia *quod Deus conjunxit, homo non separet* (*Matth. xix, 6*); nec locis dividatur, quod mentibus conjungitur. Ubi una est charitas, ibi diversa non est voluntas. [Quod vero tua bona pro multorum salute providentia, suadendum mihi censuit dulcissimo meo David, ^c de missorum electione, qui discurrere jubentur (ad) justitias faciendas, scias certissime et hoc me sæpius fecisse, et suis quoque sua:ere consiliariis. Sed proh dolor! rari inveniuntur, quorum ingrata [*F.*, firmata] in Dei timore mens omnem respuat cupiditatem, et via regia inter personas divitum et pauperum miseras pergere velit, Salomone attestante: *Munera excæcant corda prudentum, et subvertunt verba justorum* (*Eccli. xx, 34*; *Exod. xxiii, 8*). Si tamen justus sunt, quorum verba scelerata cupiditas subvertere poterit: vel prudentes recte dici possunt, quorum corda muneribus excæcantur. Radix, ut Apostolus ait, *omnium malorum cupiditas* (*I Tim. vi, 10*), quam qui sequitur, nullo modo viam justitiæ

^a *Fratrum et sororum.* Alcuinus hoc loco Arnonem et fratrum suorum numero satis aperte excludere videtur. Vide nostram præfationem.

^b *Transalpinas.* Arno igitur tunc trans Alpes in Italia, imo Romæ fuit, quod ex aliis etiam hujus epistolæ verbis innoscit.

^c *De missorum electione.* Hoc Arnonis et Alcuini consilium Carolus secutus videtur anno 802. Piissimus enim imperator, ut loquitur Chronicon Moissiacense, voluit pauperiores vassos suos transmittere ad justitias faciendas, propter munera; sed elegit ar-

cedere valet. Ego vero tardissime vulnera mea agnoscens, circa limina beati Martini Patris nostri et protectoris vestri discurrens, vestrum nomen inter charissimas quotidie ingeminans personas; nec solum veteris vitæ multis debilitatus cicatricibus, sed per singula momenta pejores prioribus necrum addens dolores.] Quapropter obnixius deprecor familiarem vestræ dilectionis charitatem ut mihi, licet indigno, **153** assiduis sanctitatis vestræ precibus apud clementissimum Salvatorem perpetuæ sanitatis medicinam deprecere studeas, et quoscumque Deo Christo fideles invenies famulos, tuæque reverentiæ sacræ dilectionis vinculo conjunctis me commendare curam habeas; [et maxime domino meo dilectissimo Leoni papæ, Paulinoque patriarchæ, et Petro Mediolanensi archiepiscopo, nec non aliorum religiosæ vitæ virorum, quorum nomina scripta sunt in caelis (*Phil. iv, 3*)], ut nostræ parvitatibus conscribas deprecor, quatenus ex plurimorum precibus sanctorum, plurima mihi peccatorum solvantur vincula. Tu vero, sanctissime Pater, pacificæ ramum olivæ ore ferens in arcam Domini (*Gen. viii, 11*), alienas iniquorum dissensiones tuas fac esse mercedes, revocans eos ad sanctæ pacis concordiam, ut populus rectori, et grex pastori, et filii proprio obediant Patri, et Pater filiis præsit in pace et mansuetudinæ, ut in omnibus una sit charitatis concordia, ne qua radix ultra amaritudinis ramos venenatæ dissensionis pullulare possit ^d inter sanctissimas ecclesiasticæ dignitatis personas. Sit in ore tuo tuba veritatis, ut pax et veritas ex tuis semper audiantur labiis; et quod Psalmista cecinit, non solum in te impleatur, sed etiam per te in multos proficiat, ubi ait: *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, pax et justitia complexæ sunt se* (*Psal. lxxxiv, 11*). Hoc est opus tuum in hac præsentis luce; hæc est merces tua in æterna gloria. Ait enim quidam poeta de opere carminis evangelici:

Hoc opus hoc etenim forsam me subtrahet igne:
Tunc cum flammivoma iudex descendat ab arce.

Dicam ego:

Hoc opus hoc etenim non solum subtrahet igne,
Te jam, sed faciat cæli conscendere in arcem.

Lege feliciter, et humiliter agnosce, et veraciter perface, quæ charitas scripsit, et Christus demandavit, ut fiant.

• EPISTOLA CXXXI.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 801.)

Mittit per famulum suum sacros libros a se in unum corpus collectos et emendatos.

Domino desiderantissimo meritoque amabili Davidi

chiepiscopos et reliquos episcopos et abbates cum ducibus et comitibus, qui jam opus non habeant super innocentes munera accipere, etc.)

^d *Inter sanctissimas ecclesiasticæ dignitatis personas.* Romæ utique causa Leonis III dissidentes, et finito licet contra parricidas iudicio, nondum integre conciliatas; quæ res Arnoni potissimum commendata fuit, ut ex hac epistola plane constat. Pertinet ergo hæc epistola, meo quidem iudicio, ad annum 801.

^e E. lit. Quercet. 20, ex ms. (Froben. epist. 105).

regi, Albinus præsentis prosperitatis et æternæ beatitudinis in Christo salutem.

Diu deliberans quid mentis meæ devotio ad splendorem imperialis potentiae vestrae atque augmentum opulentissimi thesauri vestri, muneris condignum reperire potuisset, ne ingeniolum animi mei, aliis diversa divitiarum dona offerentibus, otio torpuisset inani, et vacuis manibus parvitatibus 154 meæ missus ante faciem beatitudinis vestrae venisset: tandem Spiritu sancto inspirante inveni, quod meo nomine competeret offerre, et quid vestrae prudentiae amabile esse potuisset. Ergo in vestrae pietatis sacratissima sollicitudine non dubie patet quid per vos in totius Ecclesiae salutem Spiritus sanctus operetur: et quantis universorum fidelium precibus sit optandum, ut in omnem gloriam vestram extendatur imperium, et ut intus sit omnibus Deo fidelibus amabile, et foris sanctissimis [F., cunctis] Domini adversariis terribile. Sed quaerenti mihi et consideranti nihil dignius pacatissimo honori vestro inveniri posse, quam a divinorum munera librorum: qui Spiritu sancto dictante, et Christo Deo ministrante, ad salutem totius humani generis, caelestis gratiae calamo conscripti sunt, quos in unius clarissimi corporis sanctitatem connexos, atque diligenter emendatos vestrae clarissimae Auctoritati (per) hunc clarissimum filium vestrum, vobisque fidelem famulum, dirigere curavi: quatenus plenis manibus jucundissimo vestrae dignitatis adstaret servitio: Qui longa fessus infirmitate, Deo miserante, dum aliquantulum convaluit, affatim vestram adire festinabat pietatem. Sed et lacrymarum munuscula mearum in orationibus apud sanctum Martinum, pro desiderantissima Auctoritatis vestrae prosperitate vobis fidei transmittito sponsione. Ille serviat, sicut decet, Domino piissimo: Ego orabo pro Domino dilectissimo, quomodo sancti Spiritus visitatio cor meum illuminare dignabitur. Si quid igitur melius mentis meæ devotio invenire valuisset, utique prona voluntate in augmentum honoris vestri offerrem.

b EPISTOLA CXXXII.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 801.)

Ad anam vocatus se ob senectutem excusat; nec suo consilio indigere sapientissimum regem proficitur.

Domino merito laudabili, et omni charitatis officio amplectendo, nobisque nimium desiderantissimo David regi, humillimus sanctae Dei Ecclesiae vernaculus Albinus perpetuam æternæ gloriae salutem.

Quia flamma perpetuae charitatis jugiter ardescit

^a *Divinorum munera librorum.* Loquitur de codice S. Scripturae vulgatae editionis, quam hortante Carolo Magno a multiplicibus exscribentium librariorum vitis purgavit. De quo codice alibi diximus. Vid. Mab. lib. xxvi Annal., n. 61. Puto hoc munus ab Alcuino oblatum fuisse Carolo, imperatoria corona nuper redimito: Ad splendorem imperialis potentiae, aliis etiam diversa divitiarum dona, eadem oc-

A in corde, fas esse videtur opportunis vicibus litterarum foras scintillare officio: ne taciturnitate vilescat, quae novis semper beneficiorum fomentis nutritur. Ecce Flaccus effeto corpore, militaris cingulo laboris deposito, secundum piissimum domini sui David consilium, devote Deo soli quietam pacem servire toto elegit desiderio: quid [Edit., quod] iterum pugnare cogitur, et sub fasce armorum desudare, quae infirmi corporis denegat fragilitas de terra tantummodo levare. Nisi forsitan subsequenti tempore ejus misericordia, qui *allevat elisos, solvit compeditos* (Psal. cxlv, 8), vires ei praestare dignetur.

Forte quidam dicturus est dialecticus: Consilio valet, cui fortitudinem annosa negat infirmitas. Sed illi etiam verissima opponi poterit responsio: Si quid dignum in corde vigerit Flacci, hoc totum in sacratissimo pectoris thesauro pius possidet David. In tantum, ut ubi ille est, ibi etiam et Flaccus. Respondeat pro utrisque amborum divitissimus sapientiae. Et ut simpliciter 155 dicam, quod mihi simpliciter deprecari necesse est: ne quaeso sancta mens Domini mei irascatur tarditati meae, quod modo venire non valeam. Erit iterum, si Deo placuerit, tempore opportuna. Nec meam reor devotionem vestrae excellentiae in aliquo loco plus prodesse posse, quam assiduus apud sanctum Martinum orationibus, quatenus divina clementia, quae vos per singulos magistratus in altissimum saecularis potentiae evexit honorem, eo longæva prosperitate uti concedat, atque ex hujus sublimitatis dignitate ad apicem æterni regni ascendere faciat. Quo misericordia et justitia, Deo miserante, vestram deducat beatitudinem. Ille homo recte feliciter felix dici poterit, qui de hac praesenti felicitate ad æternam merebitur pervenire felicitatem. Et implebitur in eo pulcherrima illius versiculi promissio: *Ambulabunt sancti de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion* (Psal. lxxxiii, 8).

Alma Dei Christi tribuat tibi regna potestas

Aurea cum sanctis, David, in arce poli.

Discindat chartam mitis, rogo, dextera David,

Victricem faciat quam Deus omnipotens.

d EPISTOLA CXXXIII:

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 804.)

Significat obitum Maganfredi. Intercedit pro fratribus et ecclesia sancti Petri urbis Beneventanae; cum Beneventanis clementer agi supplicat.

Gloria et laus Deo omnipotenti pro salute et prosperitate vestra, dulcissime mi David, atque pro omni honore et sapientia, in quibus te speciali gratia

casione, offerentibus. Pertinet ergo epistola ad initium anni 801.

^b Edit. Quercet. 17 ex ms. (Froben. 104.)

^c *In altissimum saecularis potentiae evexit honorem.* Ex his verbis conjicio Carolum tunc dignitatem imperatoriam, quae super omnes alias saeculares dignitates eminent, jam adeptum fuisse. Epistola igitur scripta est anno 801 vel aliquo posteriore.

^d Edit. Quercet. 24 ex ms. (Froben. 105.)

omnibus supercellere fecit. Perpetua gratiarum actio resonet, et assidua sanctorum intercessio orationum ad Deum dirigatur, quatenus longæva prosperitate feliciter vivas, valeas et regnes ad correctionem et exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ, ut sub protectione tuæ venerandæ potestatis secreta quiete Deo deserviat. Effudi pridem preces supplicationis meæ per Candidum famulum vestrum, quas precor clementi animo vestram suscipere pietatem. Quidquid animus suggestit meus mihi, totum misi in aures ejus, ut conservaret in corde, vestræque veridico ore patesceret pietati.

Sed novi rerum eventus novos iterum, charitatis penna, exarare meam devotionem apices exhortantur. Audivi siquidem, quod sine dolore et lacrymis non dicam, ^a Maganfredum si telem vestrum nobisque charissimum amicum in Beneventana diem obiisse patria. Unde rogatus sum a fratribus ^b sancti Petri litteras dirigere bonitati vestræ, pro cellulis ad eam antiquitus pertinentibus ecclesiam, ut merces vestra esset ex illarum aliquibus, si vestræ videatur providentiæ; similiter et pro atrio intra muros civitatis, unde fratribus sancti Petri habitatio honesta construi potuisset. De his omnibus vestra consideret bonitas, quid Deo placeat, vestroque nomini honorabile fiat, et bonitati amabile.

Sed nullo major et plus necessaria populo Christiano causa occurrit, preces prostrato effundere corpore ante pedes pietatis vestræ. Primo, ne irascaris fidelissimæ charitati meæ, qua me maxime debitorem benignitati vestræ verissime agnosco. Secundo ^c etiam loco, et hoc intimo cordis affectu depono, ut sanctissima sapientiæ vestræ consideratio provideat, quid Deo placeat, vel quid populo proficiat Christiano ^e de expeditione hostili in Beneventana terrâ, ne majus sibi eveniat damnum de fidelibus tuis. Optime **156** nosti quomodo divina pro te pugnabat providentia. Patrem, fratremque hujus ^d impiissimi hominis in brevi tulit articulo. Sic etiam, sic faciet, credimus, si illius sancta voluntas disponit, ut et iste pereat, sine aliquo fidelium damno tuorum eveniat. Talia possunt fere melius ex consilio, quam aperta expugnatione, per tempus finem habere. Quo plus humiliat se homo sub manu omnipotentis Dei, eo citius vindicat injurias servorum, qui ait: *Mihi vindictam, ego retribuam* (Rom. xii, 19; Hebr. x, 30; ^d

^a Act. xiii, 22). Id est, mihi servate vindictam, et ego pugnabo pro vobis. Nam David, de quo ipse Dominus tam sublime protulit testimonium; *Inveni David filium Jesse virum secundum cor meum* (II Reg. xix, 23). Ipse igitur Semei sibi maledicentem prohibuit occidi, optans sibi pro patientia humilitatis suæ a Deo dari benedictionem.

Hæc etiam acutissimæ sapientiæ investigatio disponat, secundum rationis vivacitatem et secundum salutem fidelium tuorum considerans quomodo animus illorum sine præsentia beatitudinis tuæ longum sufferat laborem. Deum invoco testem cordis mei, hæc plene fide, et perfecto prosperitatis vestræ in omnibus desiderio scripsisse, obsecrans supplici devotione, hæc eadem patienter vestram legere beatitudinem, nec aliquid iracundiæ in meam habere præsumptionem, talia vestræ ingentis sapientiæ. Licet charitas mea stulta videri valeat, tamen nunquam infidelis, nec in minimo nec in maximo inveniri poterit. Fiducia enim probatissimæ humilitatis vestræ hæc scribere præsumpsit.

Forte quislibet dicit: quid ille homo alienis se ingerit rebus? Non agnoscit nihil mihi alienum vestræ prosperitatis esse debere, quam super salutem corporis mei vel vitæ meæ longævitate diligere me testor. Tu prosperitas regni, tu salus populi, tu decus Ecclesiæ, tu omnium protectio fidelium Christi; nobis igitur sub umbra potentiae, et sub tegamine pietatis tuæ, divina concessit gratia religiosam ducere vitam, atque secreta quiete Deo Christo deservire. Ideo sollicita mente et pia intentione, pro tua prosperitate et salute curam habere et intercedere justum et necessarium habemus, domine desiderantissime atque omni honore dignissime David rex!

157 • EPISTOLA CXXXIV.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno 801.)

Gratias agit pro benefactis: et ut ob corporis infirmitatem apud S. Martinum sibi requiescere liceat, supplicat.

Domino piissimo David regi, Albinus perpetuæ beatitudinis salutem.

• Summa Deus Trinitas vestræ bonitati, omnium dilectissime David, æterna restituat beatitudine,

^a Maganfredum. Hunc eundem esse existimo, ad quem scripta est epistola 42.

^b Fratribus S. Petri. Hoc de monasterio Beneventano S. Petri ad Corpus dicto, quæ modo Ecclesiæ parocchialis est, interpretandum videtur Mabillonio, lib. xxvii Annal. num. 6.

^c De expeditione hostili, etc. Hæc intelligenda existimo de expeditione hostili quam Pippinus jussu Caroli, dum anno 800 Romam pergeret, et iterum dum anno 804 rediret, adversus Beneventanos suscepit. Vid. Annales Francorum Tiliani, Loiseliani et alii.

^d Impiissimi hominis. Grimoaldum abs dubio notat ducem Beneventanum, qui patri Arigiso, consentiente Carolo Magno, successit anno 788, postea vero rebellis factus diu cum Pippino confixit. Vid. Erchemperti Hist. Longobard. Beneventi apud Murat,

Script. Rer. Ital. tom. II, part. 1, pag. 238. Grimoaldi pater Arigisus, et frater Romoaldus in brevi, quod Alcuinus hic insinuat, sublatis sunt articulo. Nempe uno eodemque anno, ac pene eodem mense mortui. Concoerdat Adrianus papa in epist. 88 Cod. Carol. ubi ad Carolum scribit: « Qui venientes (Athalgisus cum exercitu) Dei nutu, per suffragia apostolorum, malignantium consilia dissipata repererunt, eo quod Arichisum ducem vel ipsius filium Waldonem (Romoaldum legendum existimat Coitius anno 787, num. 46) defunctum invennerunt. »

^e Edit. Quercet. 19 ex ms. Froben. 106. Scripta fuit eo tempore quo jam vires sensim deficere et ægritudines invalescere sensit, ut in prioribus epistolis etiam conqueritur; data igitur eodem anno 801 vel aliquo posteriori.

quidquid pietatis vel benignitatis in me famulum vestrum, sicut prima cognitione adventus mei ad vos misericorditer promissistis; ita omnia fideliter implestis, et ad cumulum plenissimæ veritatis quæ semper vestri pectoris insidet thesauro, centuplum adludistis; ut cunctorum luce clarius oculis pateat, auribusque per longinquas terrarum resonat multorum. Quid enim addi potuit felicitati peregrinationis meæ, vel vestræ bonitatis iudicio, super me minus digno his omnibus donorum largitionibus? vel quales gratiarum actiones vestræ misericordiæ condignas persolvere possum, nisi perpetua piæ orationis sedulitate misericordissimi Dei omnipotentis clementiam deprecari, quatenus æterna remuneratione in cœlesti beatitudine omnia multipliciter reddat in meam vestræ largissimæ bonitatis benefacta parvitatem? Quod ut meam liceat apud sanctum Martinum quotidie instantiam agere, supplex suppliciter, humilis humiliter, devotus devote obsecro, quia valde infirmatus corpore nil aliud itineris vel laboris perficere valeo. Omnis igitur corporis mei, ut vere fateor, dignitas et fortitudo recessit, abiit, et quotidie fugiet: nec in hoc, ut revereor, sæculo revertetur.

Speravi atque optavi me transactis diebus vestræ a. huc vel semel beatitudinis faciem videre. Sed in gravescente infirmi corporis infirmitate, omnimodis hoc idem fieri non posse probatum habeo. Quapropter deprecor vestræ invictæ bonitatis misericordiam, ut nullatenus meus sancta, voluntas benigna quæ in vobis est, meæ irascitur infirmitati, sed pia compassione fessum concedat requiescere, orationibusque pro vobis instare, et prævenire faciem æterni iudicis in confessione et lacrymis. Ut si quoquo modo, Deo Jesu miserante, metuendas antiqui hostis accusationes evadere valeam, et aliquem sanctorum habere adiutorem merear, necum stantem, pro meaue intercedentem fragilitate, ne tradar in manus inimicorum meorum (*Eccli. iv, 22*).

O quam timendus est omni homini dies ille, et quam necessarius est unicuique præparare se in occursum Domini Dei sui! hortante non ipsa luce, quæ illuminat omnem hominem, atque clamante: *Ambulate, dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant* (*Joan. xii, 35*). Sed et quomodo in ea luce amulare debeamus, alio ostendit loco, dicens: *Sic lu-*

ceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est (*Matth. v, 16*).

David in æternum tecum sit gratia Christi.

Ut vigeas, valeas, victor in orbe potens.

Post hæc et teneas cœlestia regna beatus,

Cum sanctis pariter semper in ære poti.

Multipli Christi reddat tibi numera mitis,

In me quot bonitas contulit ecce tua.

Gramina quot tellus habeat, vel litus arenas:

Tot miserante Deo, David, habeto vale.

Inclutus æternis David feliciter annis,

In Christo meritis vivat ubique sacris.

• EPISTOLA CXXXV.

• AD NATHANAELEM.

(Anno 801.)

Excitat ad pietatem; commendat illi curam in instruendis virginibus Lucia et Columba. Commisit illi epistolam cum sacræ Scripturæ manu porrigendam regi Carolo.

Albinus Nathanaeli salutem.

Cognoscat te in benedictione, qui agnitus est a te beato prædicante Philippo, qui te sub sicu veteris delicti vocavit ad virum de Nazareth; qui te sine dolo Israelitam esse concedat, ut dignus officarius non solum verbis dicere, sed et opere implere: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel* (*Joan. i, 45-49*). Hunc sequere, donec videas eum cum beato Petro et filiis Zebedæi stantem in litore et clamantem: *Mittite rete in dexteram navigii, et invenientis* (*Joan. xxi, 6*); uti post hanc piscationem ad convivium vocatus dicatur tibi inter cæteros sanctæ piscationis socios: *Veni et prande* (*Ibid. vers. 12*). Quid hoc convivio dulcius? Quid hac præsentia beatius? Ubi semper nullo sine clauditur gaudium, ad quod tantummodo magni pisces seliguntur, qui non scisco reti apostolica capti sunt prædicatione. Crescente numero ab uno usque ad decem et septem, propter decalogum et septem sancti Spiritus dona: de eorum numeri mira divisione et significatione olim me scripsisse memoro, dominoque meo David dixisse, calido charitatis corde, e in fervente naturalis aque [*Ma.*, atque] balneo, ubi te, alumne, præsentem esse non ignoro.

Saluta d Luciam sororem nostram et filiam Co-

• Froben. epist. 185.

• Ad Nathanaelem. Qui vero nomine appellatus est Fridigisus seu Fredegisus, prout notavi ad epist. 118 (nunc 157). Ex hac epistola novimus hunc Nathanaelem esse missum illum Alcuini, clarissimum filium et fidelem famulum Caroli regis, per quem nimirum Alcuinus eidem Carolo, « ad splendorem imperialis potentiae obtulit divinorum munera librorum a se diligenter emendatorum atque in unius clarissimi corporis sanctitatem connexorum, » ut loquitur in epist. 103 (nunc 131). Vide infra, col. 373, not. a.

• In fervente . . . balneo. Quod Carolus Magnus Aquisgrani extruxit, teste poeta anonymo, seu ipso met Alcuino in poemate de Carolo Magno et Leonis papæ ad illum adventu, vers. 106, quod vide in tom. II hujus editionis inter opera dubia. Ibi:

Hic alii thermas calidas reperire laborant,
Balnea sponte sua ferventia mole recludunt,
Marmoris gradibus speciosa sedilia pangunt.
Fons nimio bullentis aquæ fervere calore
Non cessat: partes rivos deducit in omnes
Urbis.

Et Eginhardus in Vita Caroli Magni de eo scribit: « Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu corpus exercens. . . . Ob hoc etiam Aquisgrani regiam extruxit. » Apud Bouquet. Script. Ker. Gall. tom. V, pag. 98, n. 22.

• Luciam et Columbam. Exstat ad eandem in cod. Harleiano epistola, scripta, dum commentarium in Evang. S. Joannis jam integrè absolutum ad illas mittit, quam propterea eidem commentario præfiximus, ubi illam consulat.

lumbam : deprecare eas memores esse senectutis meae in sacris orationibus, et salutis suae in bonis operibus; nec illis tuae decorem sapientiae abscondas, sed irriga florentes bonae voluntatis in eis areolas. Quid pulchrius sapientiae floribus, qui nunquam marcescunt? Quid scientiae divitiis locupletius, quae nunquam exhauriuntur? Ad has exhortare eas; vivunt in meditatione legis Dei die ac nocte, ut eum inveniant quem scripsit Moyses in lege et prophetae. Teneant eum, nec dimittant, donec introducantur in cellaria regalis gloriae, ut ordinata charitate floribus aeternae beatitudinis fulciantur, mittere Sponso de thalamo suo praesentis prosperitatis levam sub capite earum, et dextera aeternae beatitudinis amplexetur eas.

* Epistolam vero parvitatibus meae, cum sanctissimum divinae Scripturae munere, die Natalis Domini, et verbis salutationis pacificis redde domino meo David cui tantas grates et laudes agimus pro omnibus bonis quae mihi meisque filiis faciebat, quantas habet liber ille syllabas; et tantas a Deo dari benedictiones illi optamus, quantae in eo litterae leguntur scriptae.

Vive Deo felix, fili! florentibus annis,

Ut te conservet Jesus ubique tuus.

Quo sine nil prodest cuiquam vaga gloria saeculi;

Nate memor Patris semper amate vale.

† EPISTOLA CXXXVI.

AD EUMDEM.

Ad conversationem honestam et religiosam animat; et ritari suadet columbas coronatas volitantes per cameras palatii.

Dulcissimo filio meo Nathanaheli Albinus Pater salutem.

Obsecro te, fili mi charissime, ut vita tua fiat et conversatio honesta, et religiosa, atque sine omni reprehensione, in quantum fieri possit, coram Deo et coram hominibus, ut intelligatur quanta eruditione edoctus fuisti. Sanctitas tua et venerabilis religio laus est mihi apud homines et merces apud Deum. Non veniant coronatae columbae ad fenestras tuas, quae volant per cameras palatii: Nec equi indomiti irrumpant ostia camerae: nec tibi sit ursorum saltantium ora [*Fortē, hora*], sed clericorum psallentium; sint verba in veritate modesta, et vox temperata, et

* *Epistolam vero parvitatibus meae.* Haec est epistola 103 (nunc 131), ad domnum regem, quam illi una cum sanctissimum divinae Scripturae munere per Nathanahelē, qui superata longa infirmitate ad imperatorem Romae coronandum affatim festinavit, ipse die natali Domini, quo ipso Carolus imperii coronam a Leone III summo pontifice accepit, tradi et offerri curavit.

† Froben. epist. 186.

‡ Froben. epist. 187.

§ *Chrodegario Comiti.* De illo silent veteres scriptores: fuisse vero illum in comitatu Pippini Italiae regis, a Carolo patre, postquam is Romae imperator coronatus et proclamatus fuit, et dum inde anno 801 in Franciam reditum pararet, ad devastandam terram Beneventanam cum exercitu missi, ex hac epistola innotescit. Vid. not. seq.

* *Ad vastandam Beneventanam patriam.* Carolus

silentia considerata; et cui dicas, diligenter examinatum. Nec te alienis immisce dissensionibus, nec te praetereat horarum psalmodia sanctarum; nec missarum maxima virtus in corpore Christi, nec charitas desit.

Legatur ante te lectio sancta, per quam fieri possint ad convivas verba praedicationis. Sit tuum velle et nolle ad mentis arcem constitutum, ne poenitere cogaris de quolibet facto. Esto pauperum pater, ut de pane tuo manducet, quia in paupere Christus reficitur. Quam felix mensa, in qua est conviva Christus. Esto irreprehensibilis et morum dignitate, magnificens in sanctitate, laudabilis in ratione dati et accepti, jucundus in verbis, gaudens in aspectu, laetus ad miseros, largus ad pauperes, omnibus omnia [*Ms. odorante, nullo sensu*] factus, ut ex omnibus, Christi gratia consequente, mercedem habere merearis.

† EPISTOLA CXXXVII.

AD CHRODGARIVM COMITEM.

(Anno 801.)

Infantum et fratrem erudiendos se suscipere significat. Hortatur ad fidele servitium, et consilia regi praestanda. Cavere sibi, ad vastandam urbem Beneventanam abuturo, suadet a noxio Italiae aere.

Viro laudabili § Chrodegario comiti Albinus diaconus salutem.

Litterarum legatio non est spernenda, ubi linguae officium ob amicitiam conjungendam longinquitas terrarum abstulit. Unde ego tibi, venerande amice, hos apices meae devotionis dirigere curavi, obsecrans ut fidei charitate orationes meas inter spirituales amicos tuos, quocumque perrexeris, commendare studeas.

Bonum infantulum nobis ad erudiendum direxisti, etiam cum fratre valde laudabili, cuius mores nobis optime conveniunt, in omni religione et sanctitate; et necessarium est infantulo, quem velim, ut citius remittas ad nos.

Nec tibi, deprecor, onerosum esse litterarum admonitio [*Ita cod. ms.*] mearum, quoniam opto te in Dei voluntate proficere, et salutem operari animae tuae in eleemosynis ad pauperes, et justitia ad omnes, et misericordia ad miseros et consiliis bonis, quae domno imperatori et regno Francorum proficiant ad salutem et prosperitatem.

Audivi, vos ituros esse * ad vastandam Beneventanā Magnus † Anno 800 Moguntia Romam profectus, exercitum cum Pippino filio in Beneventanorum terras praedatum ire jussit, ‡ ut habent Annales Tiliani, Loiseliani et Metenses, apud Bouquet., tom. V Script. Rer. Gall. Sed quo minus Alcuinum hoc loco de ista expeditione intelligendum censeam, facit nomen *imperatoris*, quod Carolo hic tribuit, admonens Chrodegarium, ut honis consillis suis consulat imperatori et prosperitati Francorum. Narrant vero iidem annalists, imperatorem, anno 801 omnibus Romae bene dispositis, † iterum missa in Beneventanos expeditione, cum Pippino filio suo, post Pascha VII Kal. Maii Roma profectum, venisse Spoletum, etc. ‡ et de hac expeditione loqui Alcuinum existimo. De eadem vide etiam epist. 105 (nunc 133). (*) Chrodegarius forte est Rotharius (Rotherius, seu Rotgerius), dux

(*) Haec in calce voluminis, ad hunc locum, in edit. Frobenii, inter *Errata* et *Addenda*, leguntur.

nam patriam. Scis optime quale periculum ibi imminet tibi, ^a propter pestilentem illius terræ aërem. Ideo nihil dimittas inconsideratum rerum tuarum; maxime ne ulla retro super te clamet injustitia, vel cujuslibet culpæ negligentia. Utere sapientia tua ad salutem tibi sempiternam, quia illa tantummodo vera est scientia, quæ perpetuam hominibus præstat beatitudinem. Opto te feliciter vivere in hæc tempora atque in futura, venerande amice!

b EPISTOLA CXXXVIII.

AD SOROREM ET FILIAM.

(Anno 801.)

Significat quantum æstimet illarum amicitiam. De felici nuntio Roma accepto certiores reddit. Mittit quosdam tractatus Ven. Bedæ describendos. De propria sua valetudine illas instruit.

Charissimæ in Christo ^c sorori et filiæ gratissimæ, Pater perpetuæ beatitudinis salutem.

Quantum inter nos rerum eventus probare potuit, semper ab initio cognitionis nostræ optime nostris partibus vestram bonitatem fidelem invenimus. Proinde gratias et laudes Deo omnipotenti perpetuas agere æquum habemus, qui nobis, quamvis indignis, tam claræ dignitatis et tam probatæ fidel concessit amicitiam, et, quod raro inter consanguineas personas inveniri poterit, in peregrinis nominibus reperire perdonavit; quamvis, quantum ad Christianæ fidei societatem nullus dici debeat peregrinus, quantum vero ad sæculi exsilium omnes peregrini sumus, dicente Psalmista: *Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est* (Psal. cxix, 5). Exsilium est habitatio hujus vitæ, quoniam cogit nos ad Patriam properare, de qua dicitur: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæculum sæculi laudabunt te* (Psal. lxxxiii, 5). Felix est qui de labore ad requiem perveniet, in qua sine omni perturbatione animi vel corporis vivet in æternum.

Placido animo vestræ pietatis suscepimus eulogias, devoto deprecantes animo Dei clementiam, longæva prosperitate vos feliciter in hoc sæculo vivere, et ad æternam beatitudinem post hujus labores vitæ pervenire.

Candidus noster de Roma reversus est, omnia prospera inde referens de domino meo David et omnibus fidelibus suis; filios nostros ^d remansisse

maximus, Pythagoræ linguæ probatus, et signifer egregius: ortus ex Francorum genere, clariorque agamemnonio germine in curia Pippini regis altus nobilitas, etc., ut legitur in Vita sancti Austremonii apud Bouquet, tom. V Script. Franc., pag. 452 et 470. De eo etiam, tanquam conditore monasterii Carolensis Theodulfus Aurelianensis carm. viii, ibid., pag. 421, ita canit:

Denique Rotharius comes ingens,
Conjuge cum Eufrasia condidit istud opus.

^a *Propter pestilentem illius terræ aërem. Hunc anno 795 exercitus Francorum expertus est, ut legitur in Annalibus Moissiacensis ad illum annum: « In ipsa hieme transmisit rex Carolus duos filios suos Pippinum et Ludovicum cum exercitu magno in terra Beneventana. Et facta est ibi fames validissima . . .*

cum Pippino dixit; apostolicam sues superare adversarios referebat, et in magna esse gratia cum domino imperatore.

Tractatus quos rogastis direximus, deprecantes ut quantocius scribantur et remittantur, quia nobis valde necessarii sunt propter legentium utilitatem, quos dominus Beda [*Ms., Boeda*] magister noster sermone simplici sub sensu subtili composuit. Ideo ejus opuscula vobis dirigere curavimus, quia ejus maxime dicta vos desiderare intelleximus.

De mea vero sanitate scito quod partim febris recessit, partim remansit. Ad castigandum permanet; sed minus meritis meis pepercit mihi pietas divina et intercessionem sanctorum suorum. Sed adhuc restat maximus timor de judicio Dei, quem nullus effugere valet. Tantum castiget nos pia miseratione perpetui Patris bonitas, et non tradat nos in manus inimicorum nostrorum: Cui sæpius dicam: *Erue a framea animam meam, et de manu canis unicum meum* (Psal. xxi, 21). Item: *O Domine, libera animam meam, misericors et miserator Dominus* (Psal. cxiv, 4), ut fieri possit quod dicitur: *Benedic, anima mea, Dominam* (Psal. cii, 1). Atque iterum: *Lauda, anima mea, Dominum* (Psal. cxlv, 2). *Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in sæculum* (Psal. lxxi, 17). Perpetua benedictione divina vos gratia coronare dignetur, dilectissimæ in Domino dominæ!

c EPISTOLA CXXXIX.

AD SOROREM ET FILIAM.

(Anno incerto.)

Charitatem et lectionem sanctæ Scripturæ cum oratione commendat.

Dilectissimis in Christo personis sorori et filiæ sempiternam supernæ beatitudinis salutem.

Quid est quod vestra tanto tempore tacuit charitas? Nunquid verba defecerunt salutationis, seu causæ non supervenerunt quarum notionem charta nec deferret ad aures nostras? Nunquid longinquitas terrarum charitatis dulcedinem separare debet, cujus flammam nec profunditas fluminum, nec pelagi immensitas, juxta Cantici sermonem, obrui poterat (Cant. viii, 7), in qua sola qui offenderit, *factus est omnium reus* (Jac. ii, 10). Hæc est quæ super bonos et malos splendescere debet, ut sit homo terrenus in

super exercitum qui advenerat, ita ut aliquanti nec ipsa Quadragesima se ab esu carniæ abstinere possent.

^b Froben. epist. 188.

^c *Sorori et filiæ. Giske sorori et Rictrudæ filiæ fortassis, quibus commentarium in Evangelium sancti Joannis dicavit; et quas in alia epistola codicis Harleiani, quam initio ejusdem commentarii exhibebimus, Luciam et Columbam appellat. Ad easdem scriptas fuisse alias duas epistolas cod. Harleiani existimo, anno incerto; quas propterea huic conjungendas esse censui.*

^d *Remansisse cum Pippino. In Italia scilicet a Carolo anno 801 Roma in Franciam redeunte, pro expeditione bellica in Beneventanos relicto. Vide notas epistolæ proxime antecessentis.*

^e Froben. epist. 189.

ea perfectus, sicut Pater qui in caelis est, perfectus est (Matth. v, 48).

Ergo Filius charitatis, filius est Dei, quia Deus charitus est (I Joan. iv, 16), cujus lux corda vestra sufficienter irradiet; cujus dulces pectora vestra abundanter reficiat. Haec est summa omnium honorum; haec est optima pars, quae nunquam auferetur, sed magis atque magis in pectore habentis ardescit; de qua duo dixerunt discipuli, cognita Domini facie in fractione panis: *Nonne cor nostrum ardens erat in vobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas?* (Luc. xxiv, 32.) Vos eam in Scripturis quaerite sanctis, intentissime scrutantes eas, ut cognoscatis Dominum vobis loquentem in eis.

Quid dulcius est quam Dei omnipotentis frui confabulatione? quia qui legit sacratissimos sermones Domini, per sanctos suos nobis traditos, Deum loquentem audiet; et qui orat, Deo loquitur. Haec sacratissimae vicissitudines diem et noctem ducant in jubilationem; nec saecularis occupatio spiritalem subruat jucunditatem; quia vanitas vanitatum est, hujus saeculi deliciae et falsi amores; quia omnes hujus vitae jucunditates velut umbra transeunt, et velut spuma super aquam facile dissipantur. Ideo, dilectissimae et nobilissimae virgines, animas vestras in omni sanctitate et religione lectionisque studio exercete, ut Spiritus sanctus de caelo vestrae devotionis corda saepius visitare dignetur, qui pectora inhabitare dignoscitur charitate plena, et in sancta sapientia sollicita mente sudantes.

Haec interim sanctae dilectionis calamo praelibare curavi. Caeterum si paternae voluntatis effectum scire curam habetis, scitote quotidie infirmitates crescere, et variis corpus debilitare doloribus, et Dominum pulsantem januas, si vigilantem inveniat famulum suum; vigiliisque vestris adjutus intercessionibus custodire sanctas, ne me in saeculi occupationibus dormientem inveniat, qui apostolis suis praecipit dicens: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro [Ms., cor] autem infirma* (Matth. xxvi, 41). Vestram sanctitatem in omnibus bonis florere, et ad perpetuam Deus Jesus proficere faciat felicitatem, soror in Christo charissima!

• EPISTOLA CXL.

AD SOROREM ET FILIAM.

Suadet in prosperis et adversis servare aequanimitatem exemplo sanctorum, quorum vitas vult eas legere ex Dialogo sancti Gregorii papae.

In Christo charissimis personis sorori et filiae pietas paterna salutem.

Gratias agimus divinae clementiae de vestra prosperitate et salute, et de omnibus bonis, quae illius ineffabilis misericordia vobis condonavit; etiam et illius continua voluntate laudamus pietatem, qui nobis licet indignis tam fidele solatium, et tam dulcem charitatem in vestra dilectione contulit: unde et necessarium est omnibus in Christo pie viventibus illius supereminenter laudare gratiam, qua humano

^a Froben. epist. 190.

A generi misertus est; et quidquid boni egerimus ad illius semper referre benignitatem, sine qua, ipsa Veritate attestante, nihil efficere valeamus: in qua bonitate vestra semper unanimitas laeta remaneat; nec adversitatibus saeculi, vel infidelitibus mundi amatorum frangi debet, nec tristitiam habere, licet nobis multa eveniant adversa. Sic est hujus praesentis vitae varietas, ut prospera semper misceantur adversis, sicut dies nocte mutatur; sicut sanitas corporis morbis supervenientibus afficitur; sicut flos juventutis senectute superveniente marcescit; sicut aetatis tranquillitas hibernalibus atteritur tempestatibus. At nihil horum religiosam mentem fatigare debet, sed semper stabili tenore erecta spe ad Deum firma soliditate immobilis permanere. Unde et testificatione ipsius Veritatis Joannes Baptista laudatur, quod non esset *arundo vento agitata* (Luc. vii, 24), id est, nec adversitatibus saeculi, nec reprehensione invidiosa; vel etiam adulatione subdola, vel prosperitate arridente a stabilitatis rectitudine mentem declinare voluit [Ms., valuit]; sed semper aequali mentis soliditate quae adversa pertulit, vel laeta temperavit; cujus exemplo vestrae firmetur in Deo, dilectissimae personae, exercitatio mentis. Proficiunt enim saepe tentationes, ut probata patientia in mercedem aeternae retributionis crescat.

Sicut aurum igne probatur, ita tribulationibus mens Christiana examinatur, dicente Scriptura: *Fili, accedens ad servitutem Dei, praepara animum tuum ad tentationem* (Eccli. ii, 1), non ad securitatem. Roborate vosmetipsas exemplis sanctorum, legentes per vices illorum vitae dulcissima exempla, et sanctorum verborum hortamenta necessaria; sit illorum vita vobis in speculum. Nam lessae mentis acumen levioris lectionis interpositio saepe reficit. Ideo difficilius in apostolica auctoritate sensus vos procul dubio saepius fatigare habet; sed tenete nunc in manus vel Vitas Patrum, vel miracula sanctorum, quorum in dialogis beati Gregorii, doctoris nostri, multa inveniuntur lucidissima exarata eloquentia, et sententiae sanctae Scripturae semper confirmata. Haec et inter vos conferre, et in conviviis aliis edere jam sic consuetudinem incipietis habere, valde vobis esse jucunda arbitrantium. Sicut diversitate ciborum fastidium manducanti tollitur, ita varietate lectionis mens reficitur legentis: quorum omnium vestra charitas considerata providentia videat, quid cui tempori vel qua persona conveniat, ut plurimi vestris optimis admonitionibus ad salutem animarum suarum proficiant.

Haec scripsi paterna admonitione, ut dilectio vestra in hanc chartam meam saepius habeat praesentiam, sicut charitas vestra nostrae menti firmiter infixamanebit. Videte quam planum est intelligere in charitate mutua, quod in Evangelio ipse Dominus dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii, 20). Non tantum hoc de praesentia corporali dictum putemus, sed

magis de præsentia sanctæ charitatis, quæ diffusa est per Spiritum sanctum in cordibus nostris (Rom. v, 5). Habentes thesaurum veræ dilectionis in pectoribus nostris, inde unusquisque alium adjuvet secundum mensuram donationis Christi, sive in solatio sæcularis necessitatis, sive in communionem spiritualis doctrinæ : Et ubi hæc fiant, ibi certissimum est Christum esse in medio, qui de corde religioso in cor alterius charitatis suavitate diffundit, ut sit una concordia omnium Deum diligentium, et una pietas invicem se adjuvantium.

Hæc vos assidua considerantes dulcedine, nostrique memores, Christo miscrante, semper de die in diem in charitate crescite, in fide confirmamini et in spe divinæ bonitatis indeficientes æterna prosperitate valete, charissima et jucundissima dilectionis sanctæ nomina!

• EPISTOLA CXXI.

AD AQUILAM SEU ARNONEM.

(Anno 801, post Pascha.)

Movuit cum gaudio de prosperitate et exaltatione regia. Cupit instrui de causa domini Apostolici, de Beneventana controversia, et de actis in conventu episcoporum. Refert statum suæ valetudinis.

Venerando Patri, et in membris Christi excellentissimo Aquilæ archispeculatori Albinus devotus in charitate frater indeficiens [*Fortè, indeficientis*] gloriæ salutem.

Gaudens gaudebo de fide et charitate beatitudinis vestræ; de prosperitate, salute et exaltatione pii principis triumphatoris magni, et gloriosi imperatoris, et nobilissimæ prolis illius, fideliumque omnium ejus incolumitate: nisi duo defuerunt in litteris vestris de domno apostolico patre nostro, qualiter longa certatio pastoris et populi terminata esset; et de Beneventana controversia. Quoniam sollicitus sum valde de filiis meis, quorum mihi vitam, et salutem, et benefacta per necessaria esse tu ipse optime nosti. Et miror cur sapientia et consilio conventus multorum ob regni istius integritatem quoquo modo causa disceptationis impie non finiretur: simul etiam sollicitus sum audire quid in tanto tamque præclaro conventu de statu sanctæ Ecclesiæ ordinaretur, et de catholicæ fidei firmitate; nec tam diutino tempore adventantium conversatio sine magno quolibet profectu Christiani populi fieri debuit. Tua vero sanctitas, pastor dignissime, gregem Christi, tuæ sollicitudini commendatum, omni cura per pascha perpetuæ vitæ ducat, quatenus multiplici gaudeas remunerari.

• Froben. epist. 191.

• *Gloriosi imperatoris.* Hinc patet præsentem epistolam post acceptam a Carolo in Natali Domini anni 800 imperatoriam dignitatem; et quidem, postquam Alcuinus ab infirmitate, qua se per Pascha afflictum fuisse asserit, nonnihil respiravit, scriptam fuisse, id est, anno 801.

• *Conventus multorum.* (Fecit) namque Carolus Romæ anno 800 conventum maximum episcoporum, seu abbatum cum presbyteris, et diaconibus, et comitibus, seu reliquo populo Christiano; ad examinandam scilicet et diducandam causam Leonis papæ III et alia tam in publicis quam ecclesiasticis rebus ordinanda. Qui conventus in alterum annum conti-

tionem cum grege tibi subjecto in æternæ beatitudinis regno.

De mea vero prosperitate gaudeat paternitas tua, quoniam Dominus Deus, qui mortificat et vivificat, vulnerat et medetur (1 Reg. ii, 6), castigavit me per Pascha multa febrinum flagellatione, et pene ad desperationem vitæ deduxit. Sed misertus est mihi ob preces servorum suorum; sed remanet quotidianus labor ejusdem castigationis, non tamen usque ad periculum vitæ, sed usque ad emundationem, ut opto, delictorum meorum. Te vero quotidie mea mens Dei omnipotentis clementiæ commendare studeo, optans ut proficias in omni bono in conspectu Dei. Corpore vero propemodum emortuo vivida charitatis virtus vivit in pectore, amans te, frater mi Aquila, ut Patrem, quoniam fidelem te semper probavi; et quod rari habent, in prosperis et adversis æqualiter ejusdem animi esse in amicos; nec de hoc tui cordis thesauro cuilibet dubitare fas esse fateor, quia charitas Dei diffusa est in corde tuo, simul etiam et proximi, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ut diligamus invicem, sicut et Christus dilexit nos (Rom. v, 5).

Desidero multum vestræ dilectionis faciem videre, et consolationis tuæ solatio foveri. Tempus est æternis providere diebus, quæ sola pene sapientia recte dici poterit. Sæcularium rerum providentia paucis proderit tempore; perpetuæ vero prosperitatis providentia nullo fine claudetur; quæ fraterna colloctione multum proficere nemini dubium esse debet, dicente ipsa Veritate: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii, 20). Quid deerit boni consilii, ubi tantus mediator interesse dignoscitur? Incolumem beatitudinem tuam, et plurimis prodesse in consiliis et exemplis, multo tempore divina custodire dignetur gratia, domine pater, fili, frater et amice!

• EPISTOLA CXXII.

AD FRATRES FULDENSES.

(Circa annum 801.)

Mortatur ad religiosas virtutes. Mittit pallium stolarium pro corpore sancti Bonifacii, et chartulam missalem.

Sanctissimis, nobisque cum omni charitate celandis fratribus sancti Bonifacii Patris et protectoris nostri, humilis levita Alcuinus, æternæ beatitudinis in Christo salutem.

Memor dulcissimæ dilectionis vestræ, qua me benignissime cum omni gaudio olim suscepistis: et nuatus fuit, ut referunt Annales Francorum Loiseiani et alii apud Bouquet., tom. V sæpius laudato.

• Froben. epist. 192.

• *Fratribus sancti Bonifacii.* Fuldensibus, quod monasterium sanctus Bonifacius fundavit; ibidemque post gloriosum martyrium sepultus est.

• *Me olim suscepistis.* Alcuinum aliquando Fulde fuisse hinc quidem constat; incertum tamen relinquitor utrum ibi scholam aperuerit litterasque ipsemet docuerit, prout Trithemio aliisque visum est. Credo nihilominus Alcuinum ibi haud otiosum fuisse, et pro suo in scientiis promovendis fervore, Fuldensibus saltem optima ad bonas litteras excellentes consilia suggestisse. Hoc profecto officium

quantum tunc letatus sum in presentia vestra, tantum nunc torquetur animus in absentia, quaerens videre quos amat, et habere praesentes quos diligit. Sed quia hoc carnalibus non est concessum oculis, fiat spiritali praesentia perpetua dilectio; quia charitas quae deseri potest, nunquam vera fuit. Quapropter tendamus ad illam, quae nunquam finem habitura est, in qua beata aeternitas est, et aeterna beatitudo: ut ad hanc pervenire mereamini, nullus labor vos terreat; nullae saeculi huius blanditiae retrahant, sed semper illius amor ardeat in cordibus vestris, qui tertius in via comes apparuit duobus discipulis; qui sublatu ab eorum oculis carnalibus dixerunt: *Nunc cor nostrum ardens erat, dum loqueretur in via et aperiret nobis Scripturas* (Luc. xxiv, 32)? In litteris sanctorum Patrum quaeramus illum quem illi necdum docti in Scripturis intellexerunt. Modo aperta sunt omnia; modo ipse aperuit sensum, de quo dictum est: *Tunc aperuit illi sensum, ut intelligerent Scripturas* (Ibid. 45). Nunc evangelica veritas toto resplendet in orbe; nunc prophetarum aenigmata sole lucidius fulgent in ecclesiis Christi. Hanc lucem veritatis tota anima sectemini, et Christum intelligite, in illa Christum amate, Christum sequamini, quatenus ejus vestigiis sacratissimis inhaerentes vitam aeternam in ejus sanctissima praesentia habere mereamini; memores apostolici mandati dicentis: *Fratres, stabiles estote et immobiles in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino* (I Cor. xv, 58). Stabiles estote in loco vestro, et in devotione propositi vestri. Nolite derelinquere sanctissimum Patrem vestrum; state circa sepulcrum ejus, quatenus ille preces vestras offerat omnipotenti Deo. Nolite concupiscere saeculares vanitates, sed celestes amate beatitudines; et nolite, sicut Doctor gentium ait, *conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri* (Rom. xiii, 2). Turpe est enim monacho militiam spiritalem amittere, et saecularibus se implicare negotiis.

Non sint murmurationes inter vos, non odia, non invidiae, non detractationes; et nolite judicare alterutrum; sed in humilitate et concordia omnes vestrae fiant actiones: *Obedientes praepositis vestris, non ad oculum tantum, sed ex corde, quasi coram Deo* (Ephes. vi, 5, 6). Obedientia vestra, charitas vestra, humi-

luit viri, qui non Turonis tantum, sed in universa Francia magisterium exercuit, ut loquitur Alfridus libr. 1 de Vita sancti Ludgeri, num. 9.

^a Bonulfus seu, ut alii scribunt, Baugulfus, qui hoc tempore praefuit monasterio Fuldensi, Sturmii seu Sturmionis, qui anno 779 obiit, successor. Is vero anno 802 a potestate, quam habuit, reliquit, et successorem Katgarium accepit, ut refert analista Fuldensis. Causa ob quam Baugulfus abbatiam dimisit, fortassis infirmitas fuit, quae illum ad sufferendam regularis vitae duritiam ineptum reddidit, de qua illum Alcuinus hic a suis fratribus iudicari noluit. Hinc mihi videtur, tempore scriptae hujus epistolae seu ab ipso Baugulfo, seu a suis monachis cogitatum fuisse de abdicatione abbatiae; et propterea eandem epistolam paulo ante annum 802 esse collocandam existimo — Exstat epistola Caroli Magni Baugulfo totique illius congregationi singula-

litas vestra notae sint omnibus, ut plurimi vestris bonis exemplis erudiantur, et proficiant in salute animarum suarum. Si vero venerandus Pater ^a Bonulfus, dilectissimus meus amicus, non valeat pro infirmitate sua implere regularis vitae duritiam, vos illum judicare nolite, sed ex corde obedite illi, et amate ut Patrem, quia ipse rationem redditurus erit de animabus vestris. Ille pro vobis laborat vagando et currendo, ut quiete vivere [valeatis] et regularem vitam vestram custodiat, et corpori vestro necessaria habeatis. Vos vero facite sicut filii charissimi; Deum timete, Deum diligite, et curam sanctissimi Patris vestri habete in orationibus vestris, quatenus longeva prosperitate vobiscum vivat feliciter, et vobiscum vosque cum illo vitam habere mereamini sempiternam.

Adolescentulos vestros admonete, instruite, docete in omni disciplina sancta et doctrina catholica, ut digni habeantur in loco vestro stare, et orationum... vobis dirigere, ubicunque maneat. Admonete corde [de] castitate corporis, de confessione peccatorum suorum, de lectionis studio et labore manuum sine murmuratione, et de omnibus rebus quae tali aetate necessaria videantur; et illi subditi fiant senioribus et magistris suis, humilitate bona, in religione piissima. Et vos seniores qui estis, bona eis praebete exempla, ut non solum verbis, sed vitae religione vestrae erudiantur. Non sint luxuriosi, non ebrietatis servientes, non contemptuosi, non inanes sequentes ludos, sed discant officiales esse boni in domo Dei, ut benedictionem et gratiam, per intercessionem sancti Bonifacii Patris sui, a Deo Christo recipere mereantur, inque deprecor ut perpetua memoria habeatis vobiscum in sanctis orationibus vestris; tempus enim appropinquat, quod nullus effugere valet: praeparet se unusquisque, ut vestitus bonis moribus, non nudus appareat in conspectu Domini Dei sui.

Direxi unum ^b pallium storacium ad corpus sancti Bonifacii Patris nostri, de cujus sancta intercessione pro peccatis meis magnam habeo fiduciam; quatenus ego peccator vel veniam habere merear ea die, qua vestra sanctitas coronam recipiet beatitudinis aeternae.

riter inscripta, quamvis eadem simul ad omnes episcopos et monasteria anno 787 missa fuerit. Exhortatur ibi rex Carolus omnes ad excolenda et restauranda tam in ecclesiis cathedralibus quam in monasteriis litterarum studia. Mabillonio verisimile est, « Alcuinum ipsum, qui tum in Caroli comitatu erat, eidem auctorem fuisse ut hanc epistolam ad universos episcopos et abbates mitteret, quam forsitan Alcuinus ipse dictaverat. » Edita primum fuit a cl. Sirmondo ex cod. ms. monasterii sancti Arauli Mettensis; quae etiam integra exhibetur apud Bouquet., tom. V Script. Rer. Gall. pag. 621. Negat quidem Carolus Cointius illam Baugulfo abbati fuisse inscriptam, levi prorsus argumento; quod refutat Mabillonius libr. xxv Annal. num. 64, pag. 279.

^b Pallium storacium. Dicitur a colore storacis, quae gutta similis est mali cydonis, inquit Papias. Vid. Du Cange Gloss. voce *Storacium*.

Misi chartulam Missalem vobis, o sanctissimi presbyteri, ut habeatis singulis diebus, quibus preces Deo dirigere cuilibet placeat; quando in honorem sanctæ Trinitatis; quando de amore sapientiæ; quando de poenitentis lacrymis; quando de charitate perfecta, vel quando ad suffragia angelica postulanda, vel omnium sanctorum cuilibet postulare placet; vel etiam si quis pro peccatis suis; vel pro quolibet amico vivente; et etiam pro amicis plurimis; vel etiam fratribus de hoc sæculo recedentibus facere velit orationes; vel quando specialiter beate Mariæ genitricis Dei virginis perpetuæ deprecari velit intercessionem; vel etiam sanctissimi Patris vestri Bonifacii cantare quis velit, et præsentiam illius piissimam advocare precibus. Hæc omnia charitatis intuitu vobis dirigere curavimus, deprecantes humilitatem vestram, benigne suscipere, quod plenissima charitate vobis dirigimus. Faciat quislibet de eis, quodcumque placeat, et ne me reprehendat in charitatis officio. Unusquisque enim in suo sensu abundet, et semper faciat Deo placita, et omnibus sanctis, quatenus cum illis perpetua visione Domini nostri Jesu Christi frui digni inveniantur.

Mei memorem sanctam beatitudinem vestram Dominus Deus in omni postulatione sancta exaudiat, et præsentem felicitatem, futuramque beatitudinem vobis condonare dignetur, dilectissimi fratres. Deprecor ut nobis per litteras beatitudinis vestræ notum faciatis, si hæc ad vos pervenerint litteræ, et quid exinde vestræ placeat prudentiæ. Quod meum est feci, charitatis implens officium in amore et honore Domini nostri Jesu Christi.

158^b EPISTOLA CXLIII.

AD ARNONEM.

(Anno 801.)

Illum, ut ad S. Martinum veniat, invitat: ad cælestia aspirat, et pro se orari cupit.

Optimo præsuli Aquilæ Albinus salutem.

Occurrat chartula, charitatis calamo conscripta, vestræ reverentiæ, frater desiderantissime, tuis sussurrans auribus, ut venias, si fieri possit, ad limina beati [Martini] Patris nostri, protectorisque vestri, ut tuus tecum familiari collatione [Albinus] sodalis agere extrema salutationis verba valeat: quia festinat hora divisionis inter fratres, separationis inter amicos. *Eunti homini in domum æternitatis suæ, et circumvenitibus circa eum in platea plangentibus (Eccl.*

Misi cartulam Missalem, etc. Similem misit ad monachos Vestalinos. Vid. epist. 51. Auctor Micrologi de Eccles. observ. cap. 60, tom. XVIII Bibliothecæ SS. Patrum pag. 489, Edit. Lugdun., ait: « Alcuinum rogatu sancti Bonifacii archiepiscopi Moguntini missales orationes composuisse, ut presbyteri illius temporis, nuper ad fidem conversi, nondum ecclesiasticis officiis instructi, nondum etiam librorum copia præditi, vel aliquid haberent, cum quo officium suum qualibet die possent explere. » Sed in his plurimum allucinatur auctor præfatus, prout ex hac epistola manifestum est; non enim has missales orationes misit ad presbyteros nuper conversos; sed ad presbyteros monachos diu in officiis divinis

A XII, 5); tunc vera probabitur amicitia, dum fales cessabit adulatio. Multi promittunt societatem, sed pauci custodiunt. Nec mirum; quia *multi sunt vocati, pauci vero electi (Matth. xx, 16)*. Sed quid ad hæc? Jungat se homo Deo, et habebit cuncta quæ necessaria sunt. *Querite primum regnum Dei et justitiam ejus, et omnia adjicientur vobis (Matth. vi, 33)*. Dolores et tribulationes hujus vitæ nos quotidie admonent Deo jungi, terrena fugere, cælestia amare. Sed heu, pro dolor! his optamus miseris diu inorresse, et minus perpetuam quærimus requiem; nostris inhiamus cupiditatibus, minus Dei præceptis inhærentes, qui paterna pietate nos castigat, ut animo hæc temporalia fugiamus, et ad æterna festinemus, ubi vera est beatitudo. Ut ad hanc pervenire merear, Deo miserante, tua me sanctitas orationum suffragiis adjuvet. Periculum meum novi, peccata mea agnosco. Ideo supplex servorum Christi deprecor intercessionem, ut mei misereantur. Spes et consolatio mea omnium Redemptor Deus Christus, cui laus et gratiarum actio pro omnibus bonis, quæ mihi gratuita pietate concessit in hoc sæculo.

Vive Deo felix, mundo nam vivere mors est;

Vera quidem est homini vivere vita Deo.

c EPISTOLA CXLIV.

AD ARNONEM.

(Anno 801.)

Arnonem ad S. Martinum videre, et cum illo de vitæ suæ rationibus consilia inire desiderat, amequam ex hac vita decedere cogatur.

C Domino merito amabili Aquilæ pio præsuli et pacifico, Albinus salutem.

Perpetua charitas occasionem semper inveniet salutationis ad amicum, ut gaudeat in lectione litterarum animus fidelis, cui non est datum letari in præsentia oculorum. Sed melior est fidelis animi aspectus in charitate, omni intuitu pupillarum. Ideo animo spiritaliter Deus inspicendus est, non oculis carnalibus, quos communes habemus cum vermiculis: cujus visio omnis est beatitudo, quæ sanctis promittitur in sempiterna gloria, a qua tolluntur impii, ne videant gloriam Dei. Ad hanc perpetuæ beatitudinis visionem nos invicem exhortemur, quia *frater a fratre adjutus, civitas est firma (Prov. xviii, 19)*. [Tamen si hæc vera, quæ dixi de animi visione, valde vera videri debeant] quoddam mihi dispendium esse in absentia faciei vestræ video, [non propter nigros in capite capillos, sed propter oculos dulcissimos, et amabilem charitatis loquelam, quam inter exercitatos: non rogatu sancti Bonifacii, quocumque Alcuinus vix consuetudinem habuit; sed ex charitate erga fratres sancto Bonifacio servientes, et in hujus honorem.

^b Froben. 107. Edit. Mabill. 14, ubi inscripta: *Optimo præsuli evangelicoque doctore, omisso nomine proprio. Mabillonius ex conjectura ad Liudgerum Mignardfordensem episcopum datam censuit. Sed hæc conjectura ex cod. ms. Salisb. evertitur, ex quo hic emendatior prodit. Hanc epistolam cum aliis jungo, in quibus crebra, ob ingravescentem morbum, mortis memoria est.*

^c Edit. Mabill. 15, Froben. 108. Integrior hic apparet ex cod. Salisb.

nos fideliter habere consuevimus. Ego siquidem a vocatus ad palatium, propter infirmitatem corporis mei venire nequeo, te **159** spectans, vita comite, in domo Dei et sancti Martini]. Si quo modo [Cod. Mab., Si aliquando] desiderium hoc mihi amabile, Deo miserante, evenire valeat ad invicem contemplari, antequam rumpatur *vitta aurea, et conteratur rota super fontem* (Eccle. xii, 6), et eat homo exterior in domum aeternitatis suae plangentibus circa eum amicis; et spiritus revertatur ad iudicium illius, qui dedit eum (Eccle. xii, 7). Hujus vero iudicii terrore totus contremisco, saecularisque negotii deposito onere Deo soli servire, licet pigro corde et imposito gradu, eligam, ne me minus paratum dies illa per omnia inveniat. Sed Deo miserante, vitae comite vulnera quae hujus saeculi miseria mihi infelicitate infixerat, secundum consilia vestrae sanctitatis mederi aggrediar: hisque transactis inter nos consiliis (quod sine lacrymis non dico) ultimum vale fiat [inter Aquilam et Albinum]. Et ego perpetualiter tuis sanctissimis corroboratus consiliis atque orationibus, spectans spectabo [in loco praefinito], quando revertatur Dominus meus a nuptiis pulsare januam (Luc. xii, 36), an custodem domus vigilantem inveniat; hujusque timendam horae momento peracto, utinam tuam beatitudinem propter necessarias pro peccatis meis intercessionem superstitem relinquam. Quia fides in extremis probatur, quae pene rara invenitur in hominibus. Omnes enim valde ea indigent, sed pauci habere videntur. [Has te non pigeat saepius legere litterulas, quas lacrymis dictavi obortis; quatenus in memoria habeas, quid maxime a te meum spectet desiderium; et quod vix invenitur in quamplurimis, in te certum mihi habere agnoscat anima mea in loco praedestinato sibi.] Te vero divina clementia, Pater desiderantissime, multo tempore in servitio sanctae Ecclesiae et multarum profectu animarum proficere faciat, ut eum multiplici laboris tui fructu ad aeternam laudabiliter pervenire merearis beatitudinem. Iterum atque iterum dico, et cum lacrymis dico, mei memor esto. Omnipotens Deus te custodiat et in omni bonitate florere concedat, dulcissime et omnium dilectissime praesul.

b EPISTOLA CXLV.

AD ARNONEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 801.)

Epistolae ad se missae respondet. Rursus praesentia Arnonis frui desiderat, impeditus ipse venire ad palatium.

Domino merito in membris Christi amantissimo [Aquilae archiepiscopo] Albinus matricularius sancti Martini sempiternam salutem.

a Vocatus ad palatium propter infirmitates, etc. Vid. epist. 154 ad Carolum paulo ante descriptam. Scripta est epistola, dum Arno Roma rediret anno 801. Vide etiam epistolam hic sequentem.

b Edit. Mabill. 20 (Froben. 109). Hic vero magis integra prodit ex cod. ms. Salisb.

c Duas... chartulas. Duas priores, immedieate hanc praecedentes fortassis?

d Ad Gandolfovillam. Rev. auctor Prodrumi Chronici Gottwicensis, part. II, p. 819, Gundulphi villam,

Currenti legatione, litterae beatitudinis tuae venerunt ad me, suavissimae salutationis asserentes verba, quibus laeto perfectis animo nota agnovi, desiderata consideravi, laeta [Mab., laetus] legebam in omnibus vestri animi sanctissimam de nobis devotionem vigilare. [Ad quas accito notario propter festinationem portitoris pauca roscribere curavi; maxime quia per Candidum filium nostrum, fidelem famulum vestrum e duas ante direxi chartulas, unam ad d Gandolfovillam, aliam ad Aquis palatium; quem reor, miserante Deo, te e revertentem ibi invenisse, qui omnia de nobis tibi viva voce pandere potuit, quomodo Dei clementia super infirmitatem et senectatem nostram respexit, et nos pacifice a strepitu hujus saeculi liberavit; ut quieta conversatione spectarem diem extremum, qui pene nemini longe est, sed maxime timendus est ei cui prope esse agnoscitur et jam in januis stare.] Tua vero sanctitas vigilet super gregem Christi, ne lupinis morsibus aliquis [Mab., aliquid] **160** desit gratiae Christi tuis subjectis [F., abjectis] admonitionibus ad te respiciens, quia perditio cujuslibet animae pastoris est detrimentum. [Vocatus fui ad dominum meum David, sed infirmitate tardatus non veni, seu et voluntate fui detentus.] Ille felix est qui castigatione Dei catenatus est, et ab hujus saeculi turbatis liberatus procellis. Nec unquam tantum divitiis saeculi circumfusum letabar, quantum consideratione quieta vitae meae gavisus sum. Opto, Deo miserante, ut per tuam efficiatur dilectionem, quod per meam significationem fieri non poterit, id est, ut amplexibus et alloquiis charitatis vestrae liceat mihi aliquam horam perfrui. Non est episcopus, cujus magis velim praesentia uti, secundum Dei miserationem, quam vestra. Quod ut fiat, ille efficiat, qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii, 20). Periculum est fragili animo in hujus saeculi permanere tempestate. Maritima ministrabat Christo, sed tamen circa plurima occupata, Domino dicente, legitur esse: *Maria vero optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea in aeternum* (Luc. x, 40, 42).

[Si placet Deo, ut venias ad limina S. Martini multum desidero, opto atque deprecor. Sin autem, vel litterae vestrae veniant loquentes in aures Albini tui, uti per portitorem illarum longiorem chartulae seriem vobis dirigere valeam.] Mirabar in quadam chartula dilectionis vestrae quoddam verbum, quod ibi legebam in eo; ubi post competentes et animo meo desiderabiles sensus dixisti, quod propter occupationes nil mihi transmittere potuisses munusculi; quasi in auro vel argenteo charitas nostra consistat;

seu Gundum-rillam ex Miraeo ad pagum Tullensem refert, et de Gondreville ad Mosellam prope Tullam interpretatur; quamvis celeberrimus Valesius in Not. Galliarum, p. 239, id de Gondecour in pago Vabrensi prope Conflans declarat.

e Revertentem, Roma, puto, per Gundolfovillam ad Aquis palatium.

f Vocatus fui ad dominum meum David. Vid. epist. priorem.

dum tanta est, ut vere fateor, in animo meo : vel etiam, ut credo, et in tuo : ut in comparatione ejus charitatis omnis divitiarum species vilescat. Illa est vera, de qua modo scripsisti, pericula fluminum non subire, de quibus dicitur : *Flumina multa non obruent charitatem* (Cant. viii, 7). Hæc vigeat in cordibus nostris, non vana auri vel argenti species : quæ non prosunt possidentibus illa, sed magis obsistunt, nisi eis qui illa uti ad salutem animæ suæ in largitionibus pauperum didicerint et opere perfecerint. Omnipotens Deus sanctitatem tuam ad multorum perfectionem salute perpetua, benedictione felici incolumem protegere et custodire dignetur, domine Pater dilectissime et desiderantissime, atque honore in Deo dignissime.

• EPISTOLA CXLVI.

AD ARNONEM ARCHIEPISCOPUM SALISBURGENSEM.

(Anno 802.)

Significat suum erga Arnonem affectum. Ad quæsitam respondere partim recusat, partim promittit. Regis justitiæ amorem laudat : ministrorum avaritiam carpit. Mittit cum muneribus opusculum in Ecclesiasten Salomonis ad describendum.

Reverendissimo Patri Aquilæ archiepiscopo humiliter matricularius Albinus salutem.

Nono Kal. Junii hora tertia beatitudinis vestræ missus ad nos pervenit, horaque nona ejusdem diei necessario se reversurum prædixit. Quapropter, in tam angusto temporis articulo me constituto, alia dictare non potui, nisi gratias tantummodo agere pro dulcissima charitatis vestræ munificentia, et de sanctæ fidei probatione, quam semper vestro inesse pectori **161** veraciter agnovimus. Sed multum meæ nocet devotioni infidelitas accipientium litteras meas vobis dirigendas. Nam memini me anno transacto, ^b volis de Italia revertentibus, duas dirigere chartulas ; similiter modo obviam vestro adventu duas transmissi ad palatium ; sed nescio quæ ex illis ad vestram pervenerunt præsentiam. [Quia sicut mihi suave fuit vestræ allocutionis collatio, sic mihi jucundum est satis litteraria salutatione sæpius vestram appellare auctoritatem ; atque in accipiendis vestræ dilectionis litteris, multum me gaudere certissimo scito, quia non est pontifex in hoc regno, cujus me magis fidei crediderim, aut magis ejus salutem optarem in Domino, vel illius sancta consolatione frui, vel in loquela, vel in litteris desiderarem. Sed miseria hujus mundi disjungit charos, et convenientes separat animos, atque ardentius exinde nos docet ad eam festinare vitam, ubi nunquam charus deerit, nunquam inimicus aderit ; cujus vite beatitudinem qui agnoscit, facile hujus sæculi spernit delicias, quæ non sunt deliciae, sed deceptiones ; non dulcedines, sed amaritudines, non veræ divitiæ, sed falsæ adula-

tiones. Sed heu, prob dolor ! multi sunt amatores hujus deceptionis, et pauci cultores verarum divitiarum (*II Tim. iii, 4*), dicente ipsa Veritate, *Multi sunt vocati, pauci vero electi* (*Matth. xx, 16*). Sed inter paucos contendamus esse, ut inter electorum numerum mereamur deputari.]

De canonica vita et regulari institutione, quid mea ignavia scribere, vel vestra occupatio implere poterit ? vel quid sanctis canonibus addere, vel regulari discretioni mea sufficit imperitia, vel te inde admonere, unde ab infantia eruditus fuisti ? Vel quid sciro valet de judicio sæculari mea socordia, inter quæ nunquam fieri volui ? tamen si mea diligentia aliquid inde agnoscere poterit, dum certus sciam quid quæras exinde, segnis non ero quid sentiam ostendere.

^B De catholicæ fidei vero ratione tempore opportuno, divino inspirante Spiritu, non me abnego aliquid inde considerare secundum catholicorum scripta Patrum, atque ad vestræ augmentum sanculatis transcribere ; quod valde necessarium multis video, qui magis sæcularia quærun quam spiritualia, nescientes quod, secundum Apostoli dictum, *impossibile est sine fine Deo placere* (*Hebr. xi, 6*). [De orationibus vero pro vobis nullatenus mea mens oblivisci potest, sed quadam suavi recordatione in conspectu Dei tuæ beatitudinis non en cordi meo infixum teneo, maxime ante sepulcrum confessoris Christi atque intercessoris vestri beati Martini, inter sacrificiaque sanctorum Christi sacerdotum illud scribere feci]. De stata vero infirmitatis meæ et voluntatis, candidus meus tibi omnia dicere potuit. Quapropter superfluum est aliquid inde scribere, nisi hoc tantum dicere, ut omnis corporis mei dignitas recessit, et secularis delectatio procul aufugit. De bona siquidem voluntate domni imperatoris valde certus sum, quod omnia ad rectitudinis normam in regno sita a Deo dato disponi desiderat : sed tantos non habet justitiæ adjuutores, quantos etiam subversores ; nec tantos prædicatores, quantos prædadores ; quia plures sunt, qui sua desiderant, quam Dei (*Philip. ii, 21*). Tua vero sanctitas a nemine munera suscipiat pro causis, quia optime nostri in lege dictum, *munera excæcant corda sapientum, et subvertunt verba justorum* (*Exod. xxiii, 8*). Quod malum nimie inter Christianos viget, quia qui propria spernere jubentur, aliena cum iniquitate rapiunt. Hoc vero maxime tua bona providentiâ prohibeat omnibus tuæ venerandæ veritatis legationem spectantibus.

Munera vero dilectionis vestræ suavissima cum omni mentis alacritate suscepimus, licet nullius nunc mens mea desideret munuscula propter animi mei requiem ; tua tamen mihi sunt semper dulcia. Maxime in vestimentis, quæ meo corpori satis opportuna semper fuerunt. Direximus benedictionis gratia charitati vestræ deo capita, propter duo præ-

^a Hanc epist. hactenus ineditam damus (nunc 110) ex duobus cod. mss., uno Salisburg., altero Sanct-Emmeramiano. Quæ unci inclusa sunt in solo cod. Salisb. habentur.

^b Vobis de Italia revertentibus. Nimirum anno 801. Quod vero Alcuinus hic non de priori aliqua rever-

sione Arnonis ex Italia intelligi possit, ratio est quod hæc epistola directa sit ad Arnonem legatione publica ad faciendas justitias, atque adeo missi regii munere jam occupatum, quod demum anno 802 factum esse, dicemus infra ad epistolam 112 (nunc 151).

^c De catholicæ fidei ratione. Vide notas epist. 152.

cepta charitatis; et unum sagellum album subtile, A propter perpetuæ pacis concordiam, quæ semper una eadem debet esse inter nos. Direxi quoque ad transcribendum, si placet, nobisque iterum reddendum (quia aliud non habeo, nisi illud tantum) **162** opusculum in Ecclesiasten Salomonis. Cujus opusculi causam et rationem ex ipso prologo intelligere poteris. Sed deprecor ut citius transcribatur, si dignum ducas, atque mox remittatur nobis, ne præreat pueris nostris laboris nostri devotio, quia aliud, sicut dixi, non habeo, nisi istud tantummodo. [Omnipotens Dens perpetua te prosperitate custodire dignetur, atque in omnibus sanctarum divitiis virtutum florere concedat, domine Pater et desiderantissime frater.]

^a EPISTOLA CXLVII.

AD THEODULFUM ARCHIEPISCOPUM.

(Circa annum 802.)

Laudat illius virtutes: gratulatur de obtento ab apostolica sede pallio; hortatur ad instantem prædicationem. Itineranti suavia precatur.

Pio Patri et prudenti magistro, nobisque cum omni amore amplectendo ^b Theodulfo archiepiscopo, humilis levita Alcuinus salutem.

Solent ex abundantia charitatis fonte verba fluere dulcedinis, quia quoddam refrigerium est æstuantis in amore cordis sermonibus ostendere, quod mente maxime tenetur. Unde ego privatæ charitatis instinctu conductum amicitia: jus pietatis intuitu renovare cupiens, his litterulis vestræ sanctitatis fidem meam in memoriam revocare volui, ne thesaurus memorie longa oblivionis rubigine vilescat: maxime quia filius noster Candidus, vester fidelis famulus, plurima bonitatis insignia nobis de vestræ beatitudinis nomine narrare solet; vel quam libera voce in ^c conventu publico veritatis testimonia pertulisset; vel quam honestis moribus inter majores minoresque

^a Froben. epist. 193.

^b Theodulfo archiepiscopo Aurelianensi. Ubi notandus est titulus archiepiscopi, qui illi non ratione sedis suæ, quæ nunquam metropolitana fuit, sed honore personali, ob adeptum a sede apostolica pallium, ut inferius dicam, competebat. Scripsit vero Alcuinus hanc epistolam, prout ex illius contextu liquet, ex monasterio Turonensi post annum 796 quo se illuc recepit; et eo quidem tempore, quo jamjam vires corporis ob continuam febrem fractæ essent, et sensim deficerent, de quo in aliis quoque epistolis, anno 800 et serius scriptis, ingemiscit: præsentem vero scriptam esse anno 802 in notis sequentibus observabimus.

^c In conventu publico. Hoc non de synodo diocæsana, sed de conventu totius regni seu imperii in præsentia regis seu imperatoris celebrato intelligendum censeo. Illic vero, meo quidem judicio non alius fuit, quocum iter Theodulfi Aurelianensis, de quo infra, combinari possit, quam conventus ille Aquisgranensis anni 802 in quo imperator Carolus Magnus ^e archiepiscopos, episcopos, abbates et comites elegit, quos in universum regnum suum direxit, prout narrat chronicon Moissiacense. Vid. infra, col. 593, n. 1.

^d De sigillo sacerdotalis dignitatis, etc. Virorum doctissimorum, Baronii, Pagii, Sirmondi, Mabillonii et aliorum opinio hæc fuit, Theodulphum a Stephano IV papa, dum is anno 816 Rhemis Ludovicum imperatorem coronasset, pallium accepisse,

et tunc demum archiepiscopum dictum fuisse. Sed hæc opinio ex hac epistola penitus evertitur, cum certum sit Alcuinum vitam suam ad illum annum non produxisse.

Occasionem errandi viris celeberrimis præbuit carmen ipsius Theodulfi ad Modoinum (Sirmondi, tom. II, pag. 825), quod ad annum 817 referunt, et hisce versibus concluditur:

Solius illud opus Romani præsulis exstat,
Cujus ego accepti pallia sancta manu.

Hunc ergo locum de Stephano IV papa, cui Theodulphus a Ludovico Pio obviam missus fuerat, interpretati sunt viri laudati, quamvis Theodulphus pontificem ibi haud nominaverit. Enimvero Theodulphus in eo carmine conqueritur, se culpa neque probata, neque unquam a se confessa, exsilio damnatum fuisse, additque, quod in se etiam confessum nemo iudicium exercere potuisset, nisi Romanus pontifex, acui sedes Romana, a qua ipse pallium accepisset:

Esto forem sasso, inquit, cujus censura valeret
Dedere iudicii congrua frena mihi?
Solius illud opus, etc., ut supra.

Tenendum igitur Theodulphum, vivente adhuc Alcuino, non a Stephano IV, sed a Leone III, et probabilis quidem, prout statim dicemus, anno 802, dum tanquam missus dominicus legationem in provincia Narbonensi obiret, et honore pallii et titulo archiepiscopi fuisse decoratum.

Hoc opus, hoc etenim forsân te subtrahit igni
Hoc opus, hoc etenim cœlesti te inserit auxi.

Hoc poeta. Sed apostolica auctoritas hoc ubique admonere probatur; hoc et ipsa Veritas præcipit dicens: *Itē, docete omnes gentes* (*Matth. xxviii, 19*). Item Psalmista beatum esse refert, qui meditabitur in lege Domini die ac nocte (*Psal. i, 2*).

Plurima forte vestræ videtur prudentiæ meam garrere imperitiam; sed majora opto vobis divitiarum pietatis gratiam spiritalis beatitudinis conferre tæmera. Igitur ea fiducia has dictavi litterulas, quia sciebam vestram sanctitatem piæ charitatis donis divitem esse, et libenter sustinere verborum pondera, quæ ex veri amoris fonte fluere noscuntur. Sed hoc maxime supplicii deprecor pectore, ut me famulum vestræ sanctitatis in sanctis orationibus commendatum habeas, eo magis quo appropinquat dies retributionis. Nam me tacto pede curva senectus festinare cogit ad præsentiam judicis mei; sed et viam itineris mei, quasi latro rabidus, continua febris obsidet, spolians me optatæ salutis vestimentis, ut vix aliquod servitium in domo Dei explere valeam. Unde me major compulsi necessitas ad famulorum Christi currere suffragium, ut me sanctis satagant adjuvare intercessionibus, ne anima mea tradatur inimicis Domini mei Jesu Christi. Tu vero, vir clarissime, cui est ætas florida et vividæ virtus sapientiæ, et sancti honoris sublimitas, sacræ prædicationis floribus a vias itineris tui replere memento, in omni loco vestigia tui adventus relinquens, tuncque tecum, supplicii deprecor voto, vadat Albinus in oræ et in corde quocunque eas, qui te apud sanctum Martinum sui pectoris portat in arca, et orationibus iter tuum prosequitur, optans angelum Dei bonum tecum ire, ut cum prosperitate eas, et cum gaudio feliciter revertaris ad nos.

Utere sorte tua feliciter, ut fruaris mercede tuâ æternaliter. Via est hæc vita; beatus qui pratorum varietate non tenebitur in via, quo minus festinet ad patriæ palchritudinem. Felix, qui sarcinam divitiarum in pau-

^a *Vias itineris tui.* Hunc igitur locum interpretor de itinere a Theodulfo suscepto post conventum anno 803 mensis Octobri, ut narrat chronicon Moissiacense, Aquisgrani celebratum, in quo Carolus imperator elegit ex optimatibus suis prudentissimos et sapientissimos viros, tam archiepiscopos, quam et reliquos episcopos... et direxit in universum regnum suum. » Capitulare ejusdem anni apud Baluzium tom. I Capitul. pag. 345. Huic concordat citatum chronicon Moissiacense, ubi sequentia leguntur: « Recordatus piissimus Carolus imperator in die sua de pauperibus, qui in universo imperio ejus erant, et justitias pleniter habere non poterant, noluit de intra palatio suo pauperiores vassos suos transmittere ad justitias faciendas; sed elegit in regno suo archiepiscopos et reliquos episcopos et abbates, cum ducibus et comitibus, qui jam opus non habebant super innocentes munera accipere, et ipsos misit per universum regnum, ut ecclesiis, viduis et orphanis et pauperibus et cuncto populo justitiam facerent. »

Nellus dubito quin in hoc conventu publico Theodulfo demandata fuerit legatio illa et prefectura in provincia Narbonensi, quam ipse libr. I carminum seu in *Paranesi* ad Justices apud Sirmundum a vers.

A perum dividit solati, sciens pauperum manus gazophylactum esse Christi, qui se testabitur in die magno accepisse, quidquid minimis suis in hac erogabitur luce.

^b EPISTOLA CXLVIII.

AD EUMDEM.

Epistola penitus allegorica, in qua comparatur Theodulfo Patri vinearum.

Pontifici magno et Patri vinearum Theodulfo Albinus salutem.

Legimus in Paralipomion cellis præesse vinariis Zabdiam tempore David, Deo dilectissimi regis (*I Par. xxviii, 27*); modo, miserante Deo, meliori populo secundus præest David, et sub eo nobilior Zabdias cellis præest vinearum, quem ordinata charitate introduxit rex in cellam vinariam, ut scolastici floribus fulcirent eum, et stiparent malis amore languentium illius, qui lætificat cor hominis. Jam si desit qui confirmet, forte non deest qui lætificet in cellis Aurelianis, dum spes est in vinea florente, non in ficulnea arescente. Quapropter *Joathan consiliarius David, homo litteratus* (*Ibid., 32*), mittit ad Zabdiam dicens: Mane surgamus, videamus, quam bene vinea floreat Sorech, cantantibus celum super eam deriventur fontes cellarii foras. At nunc apertis apotecæ charitatis clavibus a procuratore vineæ celebretur versiculus iste per turres Aurelianas: *Comedite, amici mei, bibite et inebriamini* (*Cant. v, 1, 2*). *Ego dormio in dulcedine, et cor meum vigilat in caritate; venite, accipite absque ulla commutatione vinum et lac* (*Isa. lv, 1*). *Guttur meum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque illius ruminandum* (*Cant. viii, 9*). *Ego dilecto meo et dilectus meus mihi* (*Cant. vi, 2*). Non est dicendum: *Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos* (*I Reg. ix, 7*)? *Non possum surgere et dare tibi* (*Luc. xi, 7*). Si forte tres panes non sunt ad manum, qui defecerunt in sitarchiis Gabaonitarum; Christo benedicente septem hydræ plenæ sunt vini optimi (*Joan. ii*), quod servabatur usque adhuc; ex quo architriclino Turonicæ civitatis, mandante filio virginis

99 describit, narratque qualiter ipse, variis licet querellantium donis tentatus, munus judicis absque corruptione ubique executus fuerit, prorsus nimirum ad mentem imperatoris in illo conventu declaratum.

^D Scio celeberrimum Mabilonium libr. xxvi *Annal. Bened. num. 71 et 72* hanc legationem referre ad annum 798 statim atque Laidradus, legationis socius, ordinatus est episcopus Lugdunensis. Sed pace viri summi dixerim id nullo veteri teste comprobari; neque satis constare quo anno Laidradus, quamvis illo anno fortassis electus, in sede sua fuerit ordinatus; quem etiam Theodulfo in cit. carm. v. 119 *fururum* vocat Lugdunensem episcopum.

His igitur non obstantibus, ex præmissis mihi vero videtur simillimum conventum illum publicum, et iter Theodulfi et pallii honorem, quod fortassis Theodulfo pro majori decore amplissimi sui muneris a sede apostolica adeptus est, et de quibus tanquam eodem tempore factis Alcuinus in hac epistola mentionem facit, cum anno 803 combinari debere, et ad eundem annum hanc epistolam pertinere.

^b Froben. epist. 194.

miscendum quis ignorat, et hoc servandum est, ne A
mittatur vinum novum in utres veteres; et nemo bibens
vetus statim vult novum, dicit enim, vetus melius est
(Luc. v, 37, 39). Beatus qui loquitur in aurem audientem. Valetio in pace, charissime frater!

• EPISTOLA CXLIX.

↳ AD CAROLUM EXCELLENTISSIMUM IMPERATOREM.
(Anno 802 vel 803.)

Deprecatur pro fratribus S. Martini; illosque, et seipsum a calumnia defendit contra accusationes in causa asyli clerico Aurelianensi præstiti, et veram causam orti tumultus pandit.

Domino excellentissimo atque omni honore dignissimo Carolo regi, imperatori atque Augusto, victoriosissimo, maximo, optimo atque serenissimo Albinus matricularius, præsentis prosperitatis et futuræ beatitudinis æternam in Domino Deo Christo salutem.

In prima harum facie litterarum mihi ex toto corde gratiarum actiones Domino Deo nostro agendas esse video, pro sospitate et salute vestra, non solum mihi, sed omnibus Christianis valde necessaria. Deinde a pietate vestræ bonitatis misericordia corpore prostrato, corde contrito, voce lacrymabili deprecanda est pro fratribus sancti Martini, in quorum me servitium vestra bonitas quamvis minus dignum delegavit.

Deum invoco testem conscientiæ meæ, quod nunquam eos tales intellexi, quales audio illos a quibusdam denotari, qui paratiores sunt accusare quam salvare. In quantum vero videri poterit et cognosci, digne Deo faciunt officia in ecclesias Christi, sicut, verissime testor, perfectius non vidi alios in quolibet loco celebrantes, nec diligentius, consuetudine quotidiana, pro vestra incolumitate, et Christiani imperii stabilitate intercedere. Illorum siquidem conversatio et vita a viro perfecto, et iudice incorrupto, et misso fideli Vidone audiri potest, qui eorum omnia scrutans agnovit quid egissent vel qualiter vixissent.

Nec ego tardus fui eos admonere de honestate monasterialis vitæ, sicut illi ipsi testes sunt, si quis eorum testimonio credendum putat; neque illorum scio

• Froben. epist. 195.

↳ Iste est titulus ipsius codicis Harleiani. Jungenda est præsens epistola duabus aliis, in causa clerici Aurelianensis, qui ab episcopo suo in carcerem conjectus inde elapsus est, et ad sancti Martini basilicam tanquam ad asylum confugit, scrip. is. quas inferius col. 408 et seq. exhibemus.

Senserat Alcuinus ex epist. 119 (nunc 158) Caroli imperatoris animum adversus fratres Turonenses, a Theodulfo de inhonoratione hominum illius, imo ipsius episcopi atque imperialis suæ jussionis, accusatos, scriber esse commotum, seque ipsum quodammodo in suspicionem neglecti officii adductum fuisse. Quapropter in hac epistola primo cum maxima submissione imperatoris animum placare et ad clementiam commovere conatur: deinde fratres suos ab injusta adversariorum delatione defendit, illosque in officiis divinis celebrandis sedulos et assiduos, nullius erga episcopum Aurelianensem injuria, nullius erga mandata regia inobedientiæ, nullius ad reum defendendum conspirationis reos esse ostendit; insuper veras tumultus et commotæ adversus homines episcopi, eum ad priora vincula rapere volentes, plebis causas

in accusatores suos, cur eos tanto prosequantur odio. Et mirum, quid se in alienam contra edictum legis messem mittere velint, hoc idem prohibente egregio doctore, ubi ait: Tu quis es, qui alienum servum judicas? suo Domino stabit aut cadet, stabit quidem, potens est Dominus statuere eum (Rom. xiv, 4). ^d Habet enim Tyronica civitas pastorem in moribus electum, in prædicatione devotum, qui tritici mensuram familiæ Christi optime ministrare novit. Vigilet unusquisque pastor super gregem suum, ne quis in eo gratiæ Dei desit, ut cum pastor omnium adveniat, dignos eos inveniat perpetua remunerari mercede.

De concursu vero et tumultu qui ortus est in ecclesia beati Martini, vel foras in atrio, in conspectu illius testor qui singulorum corda considerat, quod nec me exhortante, vel præsciente, vel etiam volente factus est; nec unquam me majori esse angustia in alienis peccatis, quam tunc temporis me fore fateor; nec quantum intelligere potui, vel audire, fratrum consilio quidquam inde gestum est; imo nec voluntatem eorum agnoscere potui, ut fieret; nec ullus Deum timens, vel suæ salutis curam habens, ut non dicam facere, sed etiam nec cogitare debere non dubium est.

Nunquid non missus auctoritatis vestræ, vir venerabilis Teobertus decem et novem dies pro hac inquisitione inter nos fuit; etiam et per vices accusatores nostri cum eo? quos volebat flagellavit, quos volebat in catenam misit, quos volebat jurare fecit, quos placuit a vestram vocavit præsentiam. Frustra ego tanto tempore serviebam Domino meo Jesu Christo, si in tantum illius me misericordia et providentia deseruit, ut in tam impium scelus in diebus senectutis meæ caderem; sed verissime absque omni dubitatione fateor, nec tantum mereri velle auri quantum tota habet Francia, ut ex meo consilio vel præparatione tam periculosus tumultus in Ecclesia Christi esset adunatus. Ego vero pauper et peregrinus in hoc sæculo Deum timeo, perpetuæ salutis animæ meæ quantalacumque curam habens, quanquam minus perfecte hoc in vita

aperit; semetipsum denique initio totius rei ignarum fuisse, postea vero ad tumultum sedandum nihil sui officii intermisisse gravissime contestatur; et in horum omnium fidem ad testimonium provocat regiorum missorum Widonis et Teoberti. Maximi propterea hæc epistola habenda est, quod per eam celebris illa controversia episcopi Aurelianensis cum Turonensibus in pleniori luce constituitur, et innocentia istorum (gravissima Alcuini testificatione) vindicetur.

• Vidone. Comite, qui in marca Britannicæ Cæsariæ præsidebat, quem illum ipsum fuisse existimo, cui Alcuinus librum *De virtutibus et vitiis* inscripsit, inferius inter Opuscula Moralia exhibendum, ubi videas monitum prævium,

↳ Habet enim Tyronica civitas pastorem, etc. De Josepho episcopo Turonensi loquitur, qui nocte illa qua Alcuinus decessit, et inæstimatam splendorem claritatem super ecclesiam S. Martini, et beatam illius animam in cælum penetrare vidit, corpusque defuncti, piis lacrymas fundens, deosculatus est, et ut narrat scriptor Vitæ Alcuini, num. 30 et seq.

clarisset mea; et maxime nunc in diebus senectutis et infirmitatis meæ præcavendum mihi. Novi tam immanissimum sceleris pondus, qui iudicium vitæ meæ mihi appropinquasse non ignoro. Hujus iudicii timore a tumultu hujus sæculi vestræ beatitudinis consilia me liberavi, ut quietus Deo soli servirem, pro vobisque in remunerationem omnium bonorum quæ mihi Deo propitiante egistis, quotidianis intercederem lacrymis.

Cæterum hujus tumultus rationem secundum veritatem, quantum intelligere valui, vestræ excellentiæ pandere non erubescō, nemini parcens quo minus veritati testimonium proferam. Videtur enim mihi pullum plus peccasse in hujus impietatis facto, quam custodem illius scelerati, ex cujus negligentia tanta mala postea exorta sunt. Ut cum pace eorum dicam qui has litteras legere audiant, justius æstimo esse illum, cujus negligentia ille reus lapsus est de vinculis, eadem pati vincula, quam eundem reum fugitivum ad Christi Dei nostri et sanctorum ejus patrocinia, de ecclesia ad eadem reddi vincula; nec hoc ex mea dicam æstimatione, sed Domini roboratus sermone, qui prophetam regi Israelitico, qui dimisit regem Syriæ de manibus suis, jussit dicere: *Hæc dicit Dominus, quia dimisisti virum dignum morte, erit anima tua pro anima ejus (III Reg. xx, 42).*

Deinde secundo loco incitatores esse hujus tumultus intelligo, qui armati venerunt majori numero quæsi opus esset, de civitate Aureliana in civitatem Tyronicam. Maxime quia fama cucurrit per aures populi, ad hoc eos venisse ut violenter rapuissent eum, qui confugerat ad patrocinia Ecclesiæ Christi et beati Martini. Illud etiam [*Fortè*, enim] commune est omnibus ubique, quod moleste ferant, suos dehonorari sanctos. Fortassis et ille miser hortatus est ad mansionem suam rusticos venientes inter pocula, ut defenderent Ecclesiam sancti Martini, ne violenter raperetur ab ea.

Tertia fuit hujus tumultus instigatio, dum sanctus Pater et pontifex noster nimis inopportune, populo præsentem, intravit ecclesiam cum hominibus qui ad rapiendum venisse reum putabantur; sed forte hoc fecit corde simplici, nihil mali ex hoc accidere posse æstimans. Hæc videns vulgus indoctum, qui semper res inconvenientes sine consilio agere solet, conclamarunt, ad fustes cucurrerunt, aliqui impigri a foris venerunt, dum signa sonare audierunt, quorum motio per iudicium manus ministrata est, sicut exquisitum est a vestræ auctoritatis missis, imo et ab ipsis accusatoribus nostris. Nam illis præsentibus sanctum allatum est Evangelium, ligno sanctæ crucis superposito; quoscunque jusserunt jurare ex fratribus, fecerunt. Fratres vero audientes signa profluverunt de refectorio ad sciendum pro qua sonuissent causa: qui venientes quantum potuerunt, ut audivi, sedaverunt tumultum; nisi qui inventi sunt ut æstimo infantes, qui vestræ ducti sunt præsentia, in illo peccaverunt concursu, a quibus au-

diri potest quid egissent, qui et ipsi juraverunt, nullius se hoc ipsum egisse hortatu, nisi ex impetu stultitiæ suæ. Nec ullus ex vassis sancti Martini ibi fuit, nisi unus Amalgarius nomine qui mecum eadem fuit hora, quem statim nisi cum aliis fratribus ad sedandum tumultum, hominesque venerandi episcopi eripere de manibus populi, ne quid mali in eos gestum esset; qui sedato tumultu ducti sunt in monasterium, ubi salvi esse potuissent; qui tanto odio exarserunt in me, ut bonum quod eis jussi facere, in malum verterint dicentes, me in opprobrium illis eulogias direxisse, quod omnino falsissimum est, nescientes siquidem me Dominico imbutum esse præcepto, qui ait: *Benefacite his qui oderint vos (Math. v, 44).*

Hæc sancta pietas vestra, Domine piissime, consideret, verumque cognoscat, et propitiatur famulis suis in Dei omnipotentis amore, et sancti Martini intercessoris vestri honore, qui semper honoratus fuit in regno et a regibus Francorum. Solennis Deo dicere in confessione peccatorum nostrorum: *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit (Psal. cxxxix, 3)?* Dicamus et tibi, quia nobilissimum ejusdem capitis te membrum esse novimus: si iniquitates observaveris, domine imperator, quis sustinebit? Maxime, quia specialis virtus bonitas, atque laus imperatorum semper fuit clementia in subjectos suos, in tantum, ut Titus nobilissimus imperator ait: *Neminem ab imperatore tristem debere recedere.* Lætifica animos servorum tuorum per misericordiæ tuæ munus altissimum; superexaltet misericordia iudicium, qui maximas perfidiæ culpas in vestram peccaverunt [*Fortè*, peccantium] auctoritatem laudabili pietate perdonare potuistis. Ignosce infelicitati nostræ secundum piissimam sanctissimæ mentis vestræ nobilitatem, quam semper agnovi in animo sapientiæ vestræ mirabiliter vigere; et sicut David Patrem Christi laudatum legimus in misericordiæ magnitudine et æquitate iudiciorum; ita vestram beatitudinem semper in his meritorum titulis laudabilem atque prædicabilem, Christo donante, esse cognovimus.

Omnipotens Deus Pater per unicum Filium suum, Dominum nostrum Jesum Christum, in Spiritu Paraclito omni benedictione et sapientia cor beatitudinis vestræ illuminet, repleat, atque lætificet, nobilissimæque proli vestræ perpetuam, in salutem populi Christiani, prosperitatem perdonare dignetur, domine desiderantissime, optime atque augustissime pater patriæ!

Floreat et vigeat sophia virtute triumphis

Rex David magnum Magnus in ore decus.

• EPISTOLA CL.

AD MAURUM.

(Anno 802.)

Petit a Mauro (Rabano) libellum sibi promissum.

Benedicto sancti Benedicti p̄ puero Mauro Albiana salutem.

• Edit. Quercet. 55, Canis. 48, Froben. 111.

• *Puero Mauro.* In editione Quercetana hæc epi-

* Libellum quem me rogante scribi promisisti, A rogo ut tua faciat promissio firma et mea impleatur lætitia. Stultis haurientibus fons non siccatur vivæ, ita nec vestra minuitur sapientia, tametsi nostra inde hauriat indigentia. Noli spernere me rogantem, nec te promittentem abnuere; sed veritas tua stat satieta mea. Dilige diligentem te, et da petenti, b ut omnia. Quia lex mandat parenti placere. Valeas feliciter cum pueris tuis, et in c populo charitatis orantes pro me fratres saluta.

163 d EPISTOLA CLI.

AD ARNONEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 802.)

Conqueritur de intermisso responso ad plures epistolas. Doleat amicam sæcularibus negotiis implicitam, et pastores animarum curis sæcularibus turbari. Infernum se corpore et animo precibus Arnonis commendat, et ad cælum suspirat.

Venerando Patri et veræ charitatis alis amplectendo, colendo et desiderando Aquilæ archiepiscopo, humilis matricularius Albinus in Christo salutem.

[° Anniversario tempore plurimas vestræ sanctæ dilectioni direxi litterulas, secundum charitatis affectum exaratas; sed nescio si ad vestram venerandæ dignitatis pervenerunt faciem, quia necdum merui rescripta solitæ familiaritatis: sive negligentia portitorum fuit, sive occupatio vestræ sanctitatis impedivit ut non scriberes.] Scio integram in pectore pietatis vestræ dilectionem non solum apud me, sed apud omnes amicos firmiter permanere, quæ probatur in adversis, laudabitur in prosperis: In cujus pennis sanitas, in cujus gressibus scala, quam somnavit Jacob patriarcha (*Gen. xviii, 12 seq.*), ascensio ad eum, qui ait: *In hac cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii, 35).* Ecce signum discipulatus Christi! ecce cælestis regni janua! ecce vitæ nostræ fundamentum et culmen! sed vix ibi creditur firma esse, ubi indicio quolibet non apparet, sive in solatio pauperum, sive in exhortatione ad fratres qui proximi sunt, sive in scribendo ad longinquos corpore, proximos siquidem spiritu. Doleo te, frater! doleo ex intimo cordis mœrore f propter negotia sæcularia, quæ impediunt quadam nubium concretionem charitatis radios, qui ex pectoris vestri flamma multos irradiare potuissent, si non caligine terrenarum occupationum obscurarentur. Tamen vigilet in corde, et

stola perperam inscribitur: *Ad Benedictum.* Est is Rabanus Alcuini discipulus, cui pro more illius temporis cognomen *Mauri* indidit, testante Rabano ipso in præfat. Comment. ad Libros Regum præfixa. Mabill. lib. xxvi Annal. num. 39. Data videtur ad Rabanum e scholis Turonensibus jam Fuldam reversum, circa annum 802. Mabill. Annal. lib. xxvii, num. 43.

* *L bellum* De laudibus sanctæ Crucis, quem Alcuino promisit et anno ætatis 50 absolvit, a quo Alcuini jam defuncti nomine, anno 806 sancto Martino nuncupavit prævio crimine, cui titulus: *Intercessio pro Mauro.* Rivetus *Hist. Littér. de la France*, tom. V; Mabill. l. c. num. 29.

b *Ut omnia.* Locus corruptus. Cod. ms. Quercetani habet: *Omnia, ut hæc mandat, habenti placere*

foras temporibus opportunis fulgorem exerat, ut *luceat omnibus qui in domo Dei sunt (Math. v, 15)*; qui non sunt cæci ad videndum vel surdi ad audiendum (*Isa. xlii, 18*). Quid est tui officium nominis, nisi apertum habere os ad omnes in veritatis testificatione, per eum qui ait: *Aperi os tuum, et ego implebo illud (Psal. lxxx, 11).* Non negliges gratiam quæ data est tibi (*I Tim. iv, 14*); sed ut magis et magis proficiat, intende. *Multæ sunt tribulationes justorum (Psal. xxxiii, 20)*; quia inter multos vocatos pauci eliguntur: et quo rariores inveniuntur, eo instantius verbum Dei eis prædicare necesse est. Pene omnes quærent quæ sua sunt (*Philipp. ii, 21*), et pauci, quæ Christi esse videntur. Pastores [*Al.*, Pastores] curæ turbant seculares, qui Deo vacare debuerant.

B Vagari per terras, et milites Christi sæculo militare coguntur, et gladium verbi Dei inter oris claustra, qualibet cogente necessitate, recondunt: quem, heu, proh dolor! perpauci possident, quamvis plurimi se promittant eum habere: sed in die certaminis mercenarios se ostendant, non milites.

His consideratis diligentius, dilectissime Pater, te ipsum considera, circumspice et intende, *quis sis, vel quo vadis (Gen. xxxii, 17)*, vel quid dicas in iudicio, in præsentia illius qui te speculatorem posuit populi sui. Me vero scito sæcularibus propemodum exterius negotiis liberatum, sed male interius multis fatigatum occupationibus atque inanissimis cogitationum turbis, quæ me prohibent puro corde clamare: *Jesu, fili David, miserere mei (Marc. x, 47)*! quæ tuis sanctissimis orationibus, frater dilectissime, ut abigantur aliquantulum, supplici deprecor obsecratione. Adjuva laborantem, erige jacentem, porrige manum pietatis fratri pene in salo procellosæ cogitationis submerso. Nec æstimer hæc frustra precari, sed teste Deo dicam: quod satis indigeo de hujus tentationis molestia tuæ sanctitatis precibus sublevari. Corpus coarctare utcumque valeo, sed non cordis vagabundos gressus constringere, quia cælestia tantum desiderare debuissim. Terreni pulveris caligine pene oculos cordis excecatos habeo, nisi ille gratuito pietatis suæ munere illud illuminet ad quem mihi sæpius cum Propheta clamandum est: *Quoniam tu illumina lucernam meam, Domine: Deus meus, illumina tenebras meas (Psal. xvii, 29).* Item: *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte (Psal. xii, 4).*

valeas. Feliciter vive, etc

c *Populo.* In Cod. San-Gallensi apud Cansium legitur *poculo.* Legendum fortassis in *osculo.*

d *Edit. Mabill. 21.* Cujus initium restituumus ex Cod. ms. Salisb. (Froben. epist. 112.)

e *Anniversario tempore.* Intra tempus unius anni, ut interpretor.

f *Propter negotia sæcularia.* Postquam Arno anno 801 Roma, rebus ibi pacificatis, rediit, inter missos dominicos seu iudices publicos adlectus est, quorum quidem is princeps in Bajoria fuit, ut ex pluribus publicis instrumentis anni 802 et sequentium legere est in *Hist. Frising.* tom. I. Arno hoc munus tanquam apostolico muneri plurimum derogans haud libenter tulit. Vid. infra epist. 114 (nunc 155).

AG Ex parte video, ubi est requies mea, ubi situs A
 meæ saturitas. Ubi? nisi in eo ad quem Propheta
 clamavit : *Sitivit anima mea ad Deum vivum : quando
 veniam et apparebo ante faciem Dei (Psal. xli, 3)?*
 Et ad seipsum conversus in alio dicens loco, quasi
 hujus petitionis responsum invenisset : *Hæc requies
 mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam prælegi
 eam (Psal. cxxxi, 14).* In hanc se exhortans alio
 versu inquit : *Convertere anima mea in requiem tuam,
 quia Dominus benefecit tibi (Psal. cxiv, 7).* Pro quo
 beneficio magni muneris [*Mab.*, Pro quo benedicto
 munere] seipsum ad laudandum Deum excitat alibi :
Lauda, anima mea, Dominum (Psal. cxlv, 2). Et
 quasi ipsa respondisset, subjungens : *Laudabo Deum
 meum in vita mea, psallam Deo meo, quandiu ero*
(Ibid.). Quia semper ero, semper laudabo Deum B
 meum dicens : *Laudent eum cæli et terra, mare et
 omnia quæ in eis sunt (Psal. lxxviii, 35).* Hos versus
 sic junctim posui, qui nihil mihi dulcius videtur can-
 tandum in orationis compunctione, quam hos ita
 compositos; deprecans, ut meæ devotionis admoni-
 tione eos sæpius cum magno animi gaudio decantare
 in consuetudine habeas, pro æternæ beatitudinis me-
 moria; meique nominis quantulacunque recordatione
 in hac et in omni salutiferæ petitionis prece. Divina
 te exaudire gratis dignetur, domine Pater desideran-
 tissime, et nostri cordis amori dulcissime!

• EPISTOLA CLII.

AD ARNONEM.

(Anno 802.)

*Commendat Arnoni curam canonicorum, monachorum
 et tertii gradus, inter illos medii. Queritur de pra-
 vitate simoniaca, quæ etiam in sedem apostolicam
 irrepsit. Epistole de confessione, et libelli de catho-
 lica fide mentionem facit.*

Venerando pontifici Aquilæ Albinus salutem.

Pridem plura scripsi, quapropter modo pauca scri-
 bere ratum duxi, hoc solum suadens, vestram sanctam
 auctoritatem in Deo et pro Deo loqui, et in Deo con-
 fidere, ut diligenter examinetur quid cui conveniat
 personæ: quid canonicis, quid monachis, quid tertio
 gradui qui [*Cod. S. E.*, quid] inter hos duos varia-
 tur, superiori gradu canonicis, et inferiori monachis
 stantes. Nec tales spernendi sunt, quia tales maxime
 in domo Dei inveniuntur.

Et hoc præcipue intendite, ut simoniaca hæresis
 funditus subvertatur, quæ male dominatur in multis,
 radicem a iudicibus seculi sumens, ramos usque ad
 ecclesiasticas tendens personas: ita ut qui spinas
 ervere avaritiæ debuerunt, spinis punguntur acerbis-

^a Hanc epistolam hactenus ineditam producimus
 ex cod. mss. Salisb. et Sancti-Emmeramensi. Uncis
 inclusæ in solo Salisb. habentur. (Apud Froben. epist.
 316.)

^b *Magus meus.* Hoc nomine Adalbertum appellat.
 Vide epistolam 89 (nunc 501).

^c *Epistolam de Confessione.* Quam infra dabimus
 inter opera moralia.

^d *Libellus... de Fide catholica.* Libros, puto, intelli-
 git de Fide sanctæ Trinitatis, etc., in scriptos, et anno
 802 Carolo imperatori præfixa epistola dedicatiora

tatis, quæ magis atque magis crescentes, pene apo-
 stolicam irrepserunt sedem, ex qua palma pietatis
 dactilico floreas fructu crescere debuit; inde rancor
 invidia ebullivit. Ignosce dicenti, vel magis timentî,
 cur super caput suum aliquid cogitare audeat. Uti-
 nam qui hoc dicat, fallax inveniatur, ut innocens sit
 qui alios debet innocentes facere per sanctæ prædi-
 cationis verba!

[Rogavit me ^b Magus meus in litteris dilectionis
 suæ, sive vestra mandante auctoritate, vel propria
 instigante voluntate, ^c epistolam de Confessione vel
 penitentia dictare. Sed illam direxi, quam pridem
 habui, filii sancti Martini, quorum est multitudo
 magna, dietatam atque conscriptam; quæ sola ve-
 stris quoque juvenibus sufficere posse arbitror. Uti-
 nam venias, si fieri possit; sin autem, vel Magum
 tempore opportuno dirige, propter locutionem am-
 plius libelli quem noviter scripsi ^d de catholica Fide, et
 domno imperatori per hanc puerum direxi. Qui libel-
 lus nullatenus vestras effugiat manus, sed omnimodis
 scribatur, ut habeatis; quia necessarius est valde
 fidem volentibus scire catholicam, in qua summa sa-
 lutis nostræ consistit.] Benedictus Deus benedicat te
 tuosque tecum æterna benedictione, domine Pater
 dilectissime!

• EPISTOLA CLIII.

AD ARNONEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 803.)

*Significat se accepisse litteras charitatis per Adaloi-
 num episcopum venientem ad S. Martinum. Odul-
 sum de facienda justitia; capellanos de laudabili
 conversatione, fratres monasterii S. Rhodberti de
 sincera charitate, etc., admoneri optat.*

C

Sanctissimo Patri [Aquilæ] archipontificatus ho-
 nore sublimato, humilis [levita Albinus] æternæ pa-
 cis et prosperitatis salutem.

Veniente dulcissimo fratre [^f Adaluino episcopo]
 orationis gratia [ad sanctum Martinum], suavi sima
 vestræ salutationis proferens nobis verba, et optatæ
 prosperitatis vigorem annuntians, valde, ut fateor,
 lætati sumus in ejus adventu: et ut vestra deman-
 davit dilectio, privata mente suscepimus eum, dul-
 cissimæque familiaritatis alloquio usi sumus. Est
 enim, ut agnovi in eo, vir valde fidelis, et in sancta
 devotus religione [*Mab.*, devotione]. Vestris quoque
 D syllabis, quæ attulit, perspectis, invenimus eas char-
 ritatis penna perscriptas, cujus etiam charitatis mel-
 lificua dulcedine refecti sumus semper a vobis et in
 vobis, quæ nos duabus dilectionis alis ad cælum
 usque, Deo miserante, portare poterit. Et hæc est
 optima pars, quam elegit beata Maria ad pedes se-

oblatis. Vide supra epistolam 110 (nunc 149), not ^c.

^e Edit. Mabill. 24, nunc integritati suæ restituta ex
 cod. ms. Salisb. data videtur paulo ante sequentem,
 cujus notam ^b col. 405 videas. (Froben. epist. 113.)

^f *Adaluino episcopo.* Ratisbonensi, qui huic sedi
 præfuit ab anno 792 usque ad annum 817 ut testan-
 tur chartæ veteres biblioth. S. Emmerami, ubi legi-
 tur de *DCCXCII Stimpertus obiit, Adalwinus successit.*
DCCCXVII Adalwinus obiit, Baturicus successerat.
 Vid. epist. seq.

dens Satoris, intenta verbum salutis audire ab eo (Luc. x, 39, 42). Proinde maneamus fugiter in charitate perfecta, cujus una pars ad Deum tendit in fide et vite honestate; altera vero proximos amplectitur in patientia et benignitate. Hoc vero quadrivium vestra, frater charissime! intentio pacifice pergat, donec videatur Deus deorum in Sion (Psal. LXXXIII, 8) summæ beatitudinis. In his morare præceptis, aliosque erudire studeas; ut fidem discant catholicam, eamque sobria operum conversatione ostendant, patientesque atque benefici esse contendant [in sociis hujus laboris animas.

Nec aliquid novi de palatio vestræ sinceritati demandat habuimus]. Vestræ vero devotionis sanctus [prædicet a Odulfo nostro olim amico verbum vite sapius, ut sit justus in judiciis, et misericors in pauperes, 165 quia scriptum legimus: *Misericordia et veritas custodit principem (Prov. xx, 28)*, et exultant ambulantes in eis. Recordetur semper, quem velit habere in periculis defensorem, eumque diligit; et opere, quantum valeat, illius impleat præcepta. Nec se inconsulte tradat periculis, quomodo b quidam sui antecessores fecerunt, et ideo improba morte perierunt. Sit illi Christus in corde, et præcepta ejus in ore et opere, ut vivat feliciter in hoc sæculo, et in futuro beatam obtineat gloriam. Vestros vero discipulos et capellanos meo, præcor, officio saluta, admonens eos honeste vivere coram hominibus, ut vestra ex eorum conversatione laudetur dignitas. Fratres quoque sancti Rhoiberti confessoris Christi hortare sapius, ut in sincera charitate et devota religione et sanctæ humilitatis obedientia Deo fideliter deserviant respicientes in perpetua beatitudinis remunerationem. Militant [Cod. Sal., militent] enim in castris Ecclesiæ [Christi] militiam, quatenus in cælestibus cum eo sedibus sempiterna felicitate gaudeant: meliusque ut memores sint, non solum eos opto admoneas, sed omnes regionis vestræ famulos famulasque Dei, quorum et quarum multiplicet Dominus Deus numerum, et nomina jubeat perscribi in cælesti bibliotheca. Divina vos gratia prosequatur omnes, et ad gloriam perpetuæ beatitudinis pervenire vos faciat, Domini delectissimi! [Scripsissem ad singulas personas supra nominatas exhortationis litteras, nisi me festinatio prohiberet hujus venerandi portitoris. Vestra vero bonitas fiat, obsecro, vivens epistola et Deo placabilis, ut nostro nomine singulos quosque

admoneas de salute animarum earum, orationibusque meis, quos Christus ubique conservare dignetur.]

• EPISTOLA CLIV.

AD ARNONEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 805; die Cœnæ Domini.)

Consolatur afflictum propter sæculares occupationes. Litteras per Adalwinum episcopum mittit. Pro casula gratam spondet memoriam.

Domino desiderabiliter honorabili et honorabiliter considerabili [Aquila] archiepiscopo, humilis [Levita Albinus] salutem.

Acceptis vestræ charitatis muneribus omni auro amabilioribus, et apicibus omni favo dulcioribus, in quibus lectum erat de angustia mentis vestræ d pro servitio sæculari adversus sanctitatis vestræ dignitatem; ita ut non liceat melioribus instare officiis, nec animarum gregis lucris inservire. Vestra cogitet, obsecro, beatitudo, quis unquam sanctorum hoc sæculum sine tentatione transiret. Solus, ut ait beatus Hieronymus in quadam 166 epistola, Salomon semper in deliciis, et ideo forte peccavit: Exhortans nos ad patientiam beatus apostolus ait: *Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis (Jac. v, 11)*. Et ipse Dominus in Evangelio inquit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19)*. Recurramus ad Christum tota intentione, assiduis precibus, qui est unicum de omni tribulatione refugium. Sicut Psalmista præcipit: *Jaeta in Dominum (Cod. Sal., Deum) curam tuam, et ipse te enutriet (Psal. lrv, 23)*. Dicamus Deo cum Propheta: *Esto mihi in Deum protectorem et in locum munitum, ut salvum me facias (Psal. lxx, 3)*. Deus est, in cujus manu cor regis, et quocumque voluerit, vertet illud. Qui nunquam deserit sperantes in se, qui ait vera promissione et fortissimo solatio: *Omnia enim qui petit accipit, et qui querit invenit, et pulsanti aperietur (Math. vii, 8)*, et cætera quæ in eodem loco profunde satis de spe accipiendæ [F., accipiendi] petitionis effectus disputat, et exemplis confirmat. Ab initio mundi, vel etiam nascentis Ecclesiæ semper Deo servientes tribulationibus fatigati sunt. Si legeris in divinis libris sæculi eventum, etiam hoc quod dico, verum probabis; vel exterius famulos Dei apertam pati persecutionem, vel interius in pace Ecclesiæ clandestinis afflicti incommodis. Contra hæc omnia sola valet in Dei nomine patientia, ipso dicente Domino, victore mundi

• *Odulfo*. Cum hoc nomen abesset in cod. ms. S. Emmerami, Mabillonius hæc de Geroldo Bajoariorum præfecto: Hansizius vero de Goteramo primo conditii comite intelligenda censuerunt. Sed certum nomen nunc tenemus ex cod. ms. Salib. *Odulfo* inter missos regios cum Arnone comparet in Instr. 118 et 128 Hist. Frising., tom. I, part. II. De eo etiam vide capitulare 2 anni 805, tom. I Capit. Baluzii, pag. 323, n. 7, etc., *Patrologiæ* tomo XCVII. Obiit anno 819; ut testantur Breves Annales Ratish. a Mabillonio ex eod. ms. S. Emmerami editi, Analect. pag. 368.

• *Quidam sui antecessores*. Hæc de Geroldo et Eri-co, qui bello Hunico anno 799 occisi sunt, intelligi vult cl. Hansizius. Recentius tamen exemplum allegare potuit Alcuinus de *Cadaloc* et *Gotheramo*, qui

testibus iisdem Annalibus Ratish. cum multis aliis anno 802 interfecti sunt ad castellum Guntionis.

• Edit. Mabill. 23. Auctor nunc prodit ex cod. ms. Salib. Scripta videtur post epist. 146 et 148. In his enim conqueritur, nihil suis litteris anniversario tempore scriptis responsum fuisse; hic vero fatetur, se apices omni favo dulciores accepisse. Hoc vero posito, necesse est presentem epistolam post annum 802, quod epist. 146 scripta est, collocari, cum illa data sit nono Kal. Junii, hæc vero in die Cœnæ Domini. Quæ causa est quod huic annum 805 ascripserim (Froben., epist. 114).

• *Pro servitio sæculari*. Quod nimirum Arnoni nuper inter iudices publicos adlecto frequenter subeundum fuit.

hætu, ad discipulos suos, vel magis ad eorum successores: *In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). Memores esse debemus, quid ipsa Veritas tentatoribus suis respondit: *Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt* (Matth. xii, 21). Si apostolico exemplo vivamus, et pauperem agamus vitam in terris, sicut illi fecerunt, sæculi servitium juste abdicamus: nunc vero sæculi principes habent justam, ut videtur, causam Ecclesiam Christi servitio suo opprimere. Dum beatus Paulus apostolus Titum dilectum filium suum de singulari ecclesiasticæ dignitatis officii instruit, ait inter cætera: *Admone illos (quos, nisi Christianos?) principibus et potentatibus subditos esse, dicto obedire: ad omne opus bonum paratos esse* (Tit. iii, 1). Et beatus Petrus consentanea, ut pote eodem spiritu, scripsit dicens: *Domini carnalibus obedite, non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis* (I Petr. ii, 13). Si etiam discolis, quanto magis sapientissimo principi, et religione sancta devotissimo debemus prompta voluntate obedire. Nec hoc dico, quod non magis optem te cum tuis discipulis Deo vitam in sancta religione quietam ducere atque optimam cum felicissima femina, quæ sedens ad pedes Domini audire verba cœlestia, elegerat partem quæ nunquam auferetur (Luc. x, 39, 42). Sed vereor fortassis, si moveatur causa, nec vestram beatitudinem ad desiderata pervenire posse, nec gratiam habere imperialem. Ideo, sicut superius dixi, sola videtur salubris causa, Deo totum precibus in angusto situ [Ms., situs] nostri desiderii commendare eventum, ut sua sancta clementia et pietate provideat nobis, quomodo pacifice ad nostram pervenire valeamus voluntatem. Si tamen nobis nostra querenda est voluntas, eo quod ille, id est Dominus Jesus de seipso dixit: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit* (Joan. vi, 38). Nam voluntas Dei omnino bonum est, quæ ut semper in nobis fiat, omni mentis intentione et omni operum bonorum executione postulandum est.

Hæc interim sub festinatione propter occupationem diei festi dictavimus. Utique missus beatitudinis vestræ ad nos die sanctissima Dominicæ Cœnæ venerat, exigens a nobis litteras, ne vacuis revertetur manibus. Plenior, Deo miserante, responsionem sperare habetis: sive de consolatione laboris vestri, aut etiam angustia mentis, nec non et de inquisitionibus, quas *a Emb* olim habuit ex persona charissimorum nobis vestræ charitatis discipulorum.

[Saluta, obsecro, Dei famulam sororem vestram meo officio: suade ei meis verbis religiosam in terris ducere vitam, ut beatam possidere digna inveniat in cælis. Venerabilis Pater *b Adaluinus* episcopus tam magno et multiplici venit ad nos honore, vestræ

a Emb. Ita legitur in codd. mss. Latere sub hac voce abbreviata *Emb*. nomen aliquod proprium nullum dubito.

b Adaluinus. De eo vide epistolam priorem, quæ fortassis illa chartula responsionis fuit, quam hic ait

A dilectionis deferens syllabas, cui chartulam nostram responsionis posuimus in manu. Quod me tarditatis vel negligentie scribere [F., in scribendo] vobis accusastis, ut fateor juste; et hoc propter inopiam peritiorum, 167 qui vix fideles inveniuntur. Igitur longinquitas terrarum prohibet ex his partibus ad vos quemlibet, nisi raro, transire. Tamen sciat dilectio vestra quod nemini, post dominum imperatorem, suffare plus meum ingenium optarem, quia nulli plus debitor sum propter semper vestræ beatitudinis prebatissimam fidem et dilectionem. Unam quiddam legebatur in epistola, quam modo direxit reverentia vestra; quod noluissem, ut scriberetur, vel unquam factum esset: id est, quod vobis ultra non esset spes videre faciem meam. Hoc graviter animus meus ferebat, quia præsentem rogavi, ut me sub spe revertendi ad sanctum Martinum dimisisset. Fiat voluntas Domini. Vel si hic in hac temporalij luce fieri non valeat, fiat, Deo miserante, in perpetua. Casula, quam misisti, ob vestræ charitatis memoriam, utar in missarum solemnibus.] Gloria et laus Deo! apud nos omnia prospera sunt, et apud filios nostros, quos nosti, qui una mente vestram salutem beatitudinem, eamque multo valere tempore optant in Domino. Scito certissime quod tui nominis memoriam dulcissimam habemus in orationibus apud sanctum Martinum: et si quando Spiritus Domini in compunctione visitat cor, semper recurrere in mentem facit vestri nominis recordationem. Deus, qui dives est in misericordia (Ephes. ii, 4), misereatur perpetua pietate vobis Pater, frater, filii charissime in æternum.

c EPISTOLA CLV.

AD ARNONEM ARCHIEPISCOPUM:

(Anno 803.)

Commendat se tanquam infirmum senem sacræ memoriæ. Duo vascula mensalia mittit; et iteratas pro casula missali gratias agit.

Dilectissimo filio Aquilæ archisacerdoti Albinus in Domino salutem.

Solet charitas olim germanitate fideli compacta novis sæpius litteris reformari, ut firma agnoscat in fide, quæ est dulcis in consuetudine. Unde ego chartulam chartulæ conjungo, ut legatur in pagina, quæ est in cordis tabulis [Mabill., tabula] conscripta, non atramento perituro, sed spiritu sempiterno, qui gemitus excitat inenarrabiles pro sospitate vestra in meo corde. Vestra vero dilectio, ut certissime novi, nostri nominis non obliviscatur: quia crebra infirmitas cogit nos amicos admonere de sanctarum orationum suffragio, ut propitiæ peccatis meis pietas divina, et renovetur vita mea in melius, sicut aquilæ juvenis (Psal. cii, 5): Nec me iudex meus et testis meus iudicet secundum merita mea, sed secundum suam magnam misericordiam parcat contenti in ejus manu posuisse. Inde vero inferimus illam quoque epistolam ad hunc annum 803 pertinere.

c Edit. Mabill. 26. Correctior nunc prodit ex cod. ms. Salish. (Apud Froben. epist. 115.)

sibi servulo se esse peccatorem : nec derelinquat eum in diebus senectutis suæ (*Psal. LXX, 9*); sed solatio sancti Spiritus foveat eum, et miseretur illi. Hæc eadem verba vestra recordetur de seipsa sanctissima mens et acutissima prudentia : in qua dum tempus habeas (*Gal. vi, 10*), labora opus Dei, ut in die magno Domini nostri mercedem laboris tui sortiaris cum sanctis Dei sempiternam. Divina vos vestrosque filios vestramque familiam **168** gratia sempiterna protectione custodiat, præveniat, donis augeat et meritis in æternam. [Duo vascula direxi vestræ charitati, Pater sancte, quæ deprecor ut humiliter accipias habeasque aliquantum temporis ante oculos tuos in mensa, veluti ego a casulam in missarum solemnibus habiturus sum.]

169 ^b EPISTOLA CLVI.

AD ARNONEM.

Mittit per Fredegisum varia opuscula, et illi hunc suum filium commendat.

Venerando evangeliste Aquilæ Albinus salutem.

Direxi dilectioni vestræ, per Fredegisum filium meum, manulem libellum multâ continentem de diversis rebus, id est: Breves expositiones in psalmo septem poenitentiae, in psalmum quoque cxviii, similiter et in psalmos xv Graduum. Est quoque in eo libello Psalterium parvum, quod dicitur beati Bedæ presbyteri Psalterium, quem ille collegit [*Ms.*, collectit] per versus dulces in laude Dei, et orationibus per singulos psalmos juxta Hebraicam veritatem. Est quoque a hymnus pulcherrimus de sex dierum Opere, et de sex Ætatibus mundi: Est et in eo a epistola de Confessione, quam fecimus ad infantes et pueros: Est et in eo ^f Hymnus vetus de xv psalmis Graduum. Habet et alias orationes; et hymnum quoque nobilissimum elegiaco metro compositum de quadam regina a Edildryde nomine; quem libellam posui in manus Fredegisi filii mei. Tu quære illum ab eo; ne forte in oblivione habeat propter alias occupationes tibi eum reddere, et nullatenus permittas, nisi habeas illum ob memoriam nostri, sive in domo [*Cod.*, domo], sive in itinere, ut audias illum quasi me tibi loquentem in cor. Plura misissem in eum, nisi festi-

^a *Casulam.* Cujus etiam meminit in epistola priore; unde istam ad eundem annum retulimus.

^b Inedita hæctenus prodit nunc ex cod. ms. Salisb. (Apud Froben. epist. 117.)

^c *Bedæ. . . Psalterium.* Quod habetur infra inter Officia per ferias sub titulo: *Collectio Psalterii Bedæ.*

^d *Hymnus de sex dierum opere, etc.* Quis ille, et an Ven. Bedæ, an Alcuini sit, ignoro.

^e *Epistola de Confessione.* Quam nuper ad Magum summa direxit. Vid. epist. priorem, inter notas.

^f *Hymnus vetus, etc.* Hunc vide post Comment. in psalmos Graduales.

^g *Hymnum de regina Edildryde.* Exstat inter carmina Alcuini supposita et tom. III Opp. Ven. Bedæ, pag. 139. Incipit:

Alma Deus Trinitas, qui secula cuncta gubernat
Annue jam coeptis, alma Deus Trinitas.

^h Hanc epistolam, cujus initium Mahillonius jam antea, Act. SS. sæc. iv Ben. part. 1, pag. 187, vindicaverat, cl. Baluzius ex cod. ms. bibliothecæ Colbertinæ, ubi vetustissima habetur epistolarum Alcuini

natio ejus præveniret me, et non habebam tempus eum ordinare sicut dispositum habui. Valeo prospere, et feliciter legens illum, meique memor in orationibus semper sine fine vale. Obsecro clementissimam benignitatem vestram, o dilectissime Aquila, ut filium meum Fredegisum benigne suscipiatis et familiariter, eumque adjuvetis secundum possibilitatem vestram, habeatisque illum fratrem in Christo, qui vos conservet in æternum.

^b EPISTOLA CLVII.

AD CANDIDUM ET NATHANAELUM.

(Mabillonio an. 802, Baluz. 803.)

Monet ut sapienter in aula agent. Instruit eos de disceptatione cum Theodulfo episcopo Aurelianensi.

Carissimis in Christo filiis Candido et Nathanaeli

^b Albinus salutem,

Cura mea et charitas mea vobiscum, filii, omnibus vigilat horis, optans vos moribus et religiosa vita Deo placere, et domino meo David, et ut exemplo [*Mabill.*, exemplum] sitis boni operis aliis in palatio viventibus. Gratia est [*Mab. et Cod. Vat.*, juvenibus; gratia enim...] patris filius sapiens. Sapientia vera est, quæ ad vitam ducit æternam. Nec nobis ignobilia quædam statuit præcepta, sed valde nobilia, et omni honore dignissima; in quibus ad vitam possumus promoveri [*Mab.*, pervenire] perpetuam, et inter homines laudabilem habere honorem. De quibus siquidem præceptis sæpius vos admonui **170** in schola eruditionis vestræ [*Mab.*, auditionis nostræ]. Sed nuper de nido paternæ educationis educti, ad publicas evolastis auras. Intelligatur in vobis quod audistis a nobis. Vivat pater in filiis, qui modo trepidus diem expectat mortis suæ. Opto, vos habeat [*Mab.*, optat vos habere] superstitēs, quos habuit in servitio Dei laboris sui commilitones. Plurima mihi essent scribenda, quæ vobis necessaria sunt observanda; sed scio me de honestate vitæ sæpius vestram admonuisse charitatem, litterisque monita mea sæpius prosequi et renovare. Quapropter dicamus quæ modo nobis et vobis necessaria esse videntur.

Igitur venerabilis Pater i Theodulphus episcopus quibusdam confratribus [*Mab.*, cum confratribus

collectio, tom. I Capitul. pag. 1442, locupletiore exhibuit; cujus in fine defectum nunc ex cod. ms. bibl. regie Vaticanæ supplevimus, et ex alio cod. ms. Salisburgensi optinæ notæ differentes lectiones addidimus (Apud Froben. epist. 118).

ⁱ *Ad Candidum et Nathanaelem.* Id est, ad Wizonem et Fredegisum, ut docet vetus elenchus in fronte codicis Colbertini positus, in quo sic legitur: *Epistola ad Candidum, id est Wizonem et Natanahel, id est Fridigisum.* BALUZ.—Ambo erant Alcuini discipuli, et tunc in aula principis versabantur.

^j *Theodulphus.* De eo ejusque operibus vide Jac. Sirmondi, tom. II operum, pag. 665 et seq. et *Hist. Litt. de la France* tom. IV, pag. 459 et seq. Illum pallio a Stephano papa IV Rhemis commarante ornatum fuisse anno 816, et deinceps archiepiscopum Aurelianensem dictum esse, Coctius hoc anno num. 20 ex diplomatis Ludovici Pii asseruit; ita Pagius eodem anno num. 10: sed hæc opinio penitus evertitur ex epistola ad Theodulphum, 117 hujus editionis, not. ^b.

sancti Martini, fidelibus vestræ prosperitatis intercessoribus, de quodam reo fugitivo habet disceptationem. Qui reus ^a, post plurima pœnarum genera, subito de vinculis elapsus [per negligentiam custodum], ad ecclesiam confugit S. Martini præcipui confessoris Christi, confitens peccata sua, reconciliationem [Cod. Sal., veniam] deprecans, Cæsarem appellans, viam ad ejus sanctissimam præsentiam flagitans, quem reddidimus [ministri] ejusdem præfati episcopi; propter insidias ^b sibi paratas in via, ut fertur, abeuntes eum dimiserunt ante fores ecclesie stantem. Sed ejusdem venerandi episcopi, his transactis, hostiliter [Cod. Sal., pontificis post tempus hostiliter...] venerunt homines quamplurimi, ut compertum est [Mabil., ut conjectura est]. Sed octo primates homines [intraverunt] ^c cum episcopo nostro die Dominico in ecclesiam. Non illi octo, qui in propheta leguntur in gladiis et lanceis pascere terram Nemroth [Mich. v, 6]; sed rapere reum, et sanctitatem ^d domus Dei profanare, et sancti confessoris Christi Martini imminere honorem. Irruentes siquidem intra cancellos altaris, quos [Mab., forte, nostros] expulerunt fratres ante faciem altaris. Si aliud dicant, omnino falsum ferunt, quia illorum nullus caput tunc temporis inclinavit ad altare Dei. Sonuit siquidem ante civitatem venisse hostem Aurelianensem ad profananda sancti Martini suffragia, quia sciebant commanentes in villulis homines exinde venientes. Concursus fuit in civitate subito mendicorum ex omni parte, suum parati defensorem defendere. Timor et tumultus ubique increbuit, de quorum manibus fratres nostri eripuerunt præfati episcopi homines, ne quid mali paterentur, populumque foras ecclesiam expulerunt. Sed scio ante nominatum pontificem multas dicendas esse accusationes contra fratres nostros, et quæ gesta sunt exaggerare, et plurima addere quæ gesta non erant, sicut in ejus [Cod. Vat., eis] legebatur litteris ^e.

171 Quapropter, filii charissimi, præcipiendo præcipio vobis, ut prostrati veniatis ante pedes domini mei David imperatoris acquissimi et serenissimi, postulan-

^a Cod. Sal: « Theodolpbus archiepiscopus ex fratribus S. Martini quamdam habet disceptationem fidelibus vestris de quodam reo fugitivo, magis, ut arbitramur, ex petitione suorum, quam sanctæ mentis illius perturbatione vel iracundia. Qui reus, » etc...

^b Cod. Sal: « Qui redditus ejusdem præfati episcopi missis, ut sanus deduceretur ad præsentiam domini archiepiscopi sub fide illorum ad canonice penitentiam. Quo accepto non ausi sunt eum ducere propter insidias, » etc.

^c Cum episcopo nostro. Turonensi videlicet, ut habet Mabillonius lib. xxvii Annal. Bened. pag. 361, n. 16.

^d Cod. Sal: « Principales homines intraverunt ecclesiam die Dominica cum sanctissimo episcopo nostro, ut visum est, rapere reum jacentem ante sepulcrum S. confessoris Christi, et sanctitatem, » etc.

^e Huc usque Fragmentum Mabillonii.

^f Cod. Sal. Altaris: « timentes ne inter altare et sepulcrum sanctissimi confessoris Christi sanguinis effusio foret. Raptus est quidam homo illius fugitivi medio populi, ut duceretur foras, qui clamavit auxi-

tes, episcopo veniente, locum defensandi et disputandi cum eo: si justum sit, ut vi raperetur de ecclesia ad easdem pœnas reus, de quibus aufugit? et an æquum sit ^f, ut qui Cæsarem appellat, ad Cæsarem non adducatur? et utrum fas sit, ut pœnitens et confitens scelera sua spoliatur omnibus bonis usque corrigiam calceamenti? vel si bene custodiatur illud Dominicum verbum, quo ait: *Superexaltat misericordia judicium* (Jac. ii, 13). In tali siquidem facto e contrario superexaltat judicium misericordiam. Et ubi est multoties laudata misericordia ab ipso Domino nostro Jesu Christo, quæ inter evangelicas legitur beatitudines: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Math. v, 7); item præceptum Dominicum: *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est* (Luc. vi, 36)? Item cautelam providam consideremus, ubi ait: *Nolite condemnare, et non condemnabimini* (Ibid. vers. 37); et alia multa quæ in Evangelii leguntur auctoritate de misericordia et ipsius Domini verbo, ubi ait: *Non veni ^g vocare justos, sed peccatores* (Math. ix, 13). Quapropter peccatricem mulierem, quæ sanctos tetigit pedes, non abhorruit, [quæ non] ex tactu opprobrium contulit Christo, sed insignia virtutis ejus elicuit. Neque enim immunditia ejus polluit mundum, sed puritas mundi purificavit immundam. Recorde-mur nos illius esse servos, qui ductus ad crucem, pro crucifigentibus oravit (Luc. xxiii, 34). Et quomodo venerabilis Pater dicit, reum peccatorem [iu] ecclesia non debere recipi? Si ecclesiam peccatores non intrant, fortassis sacerdos non invenietur qui missas cantet in ea, neque qui cantanti respondeat, nisi quislibet nuper baptizatus, dicente Joanne apostolo: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. i, 8). Sed eundem reum diabolum nominari in venerabilis episcopi litteris invenimus, non hominem. Non cogitas quid Apostolus ait: *Nolite judicare ante tempus* (I Cor. iv, 5). Nunquid prescribimus potentie [Cod. Vat., perscribimus potentia] Dei, ut misereatur cui vult, qui ait: *Erunt no-*

lium. Hoc populus partim videns, partim audiens fuit subito clamor ingens et concursus populi, maxime pauperum, ex omni parte civitatis. Sonuit siquidem ante in civitate venisse hostem Aurelianensem ad profananda S. Martini suffragia, quia sciebant manere plurimos de civitate prædicta homines per villulas. Timor et tumultus ubique increbuit; de quorum manibus fratres nostri eripuerunt præfati episcopi homines, ne quid mali paterentur, populumque foras ecclesiam expulerunt. Sed sui plurima dicunt, quæ ibi gesta non erant, audacia, et quæ gesta sunt exaggerare verbis superfluis. Vestra sanctitas consideret, si justum sit ut vi rapiatur fugitivus reus ad ecclesiam Christi, et an æquum sit, » etc.

^g Cod. Sal.: « Calceamenti. Certum est eundem reum multa perpetrare peccata et scelera impia valde; testes habet presbyteros viventes adhuc, quibus suam dedit confessionem, Christianum de monasterio S. Benedicti, et Adalbertum de monasterio S. Martini, antequam deprehenderetur, vel vinculis constringeretur, vel pœnis torqueretur. Quid est quod ipse Dominus Jesus ait: *Non veni,* » etc.

visimi primi, et primi novissimi (Math. xix, 30). Cujus sapientiae interpretationem in Juda et latrone [Suppl. habemus]. Ille de apostolatu pendit in laqueo, iste de cruce in paradisum intravit (Luc. xxiii, 45). Duo sunt, dicit beatus Gregorius de hac eadem sententia, quae sollicito pensare debemus, quae enim? *Multi vocati, sed pauci electi sunt* (Math. xxvii, 5). Primum est, ut de se quisque minime praesumat, quia etsi jam ad fidem vocatus es, utrum perenni regno dignus sit, nescit. Secundum vero, ut unusquisque proximum, quem fortasse jacere in viliis conspicit, desperare non audeat, quia divinae misericordiae divitias ignorat. Nunquid aliquis peccator talis est, qui Christi sanguine purgari non possit; et tam [Edit., quam] profunda scelerum voragine demersus, ut misericordiae Christi eum mēderi non possit? Quid aliud ait qui hoc dicit, nisi ut Christus frustra mortuus sit? Frustra autem mortuus est, si aliquos non potest vivificare, qui nobis veniam quotidie donat. Nunquid [Edit., nunquam] justum est eam aliis denegare, quam nobis sedulis optamus votis dari? Ad ecclesiam confugimus, ut in ea exaudiantur preces nostrae, et aliorum preces in ea exaudire dedignemur? Nobis per sanctorum preces in ecclesia peccata dimitti confidimus, et confidenti peccata duro corde in eadem ligamus ecclesia? At Apostolus praecipit, delinquentes corripere in spiritu mansuetudinis (Gal. vi, 1). Et apostolus Jacobus: *Si zelum amarum habetis, et contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari* (Jac. iii, 14), et cetera, quae ad sequentibus [F., in sequentibus] terribili censura leguntur de his qui zelum habent amarum. Zelus siquidem **172** bonus [Edit., zelum bonum] est, si spiritu mansuetudinis mitigetur. Curandum est ut rectorem subditis et matrem pietas [Forte leg., ut rector subditis se matrem pietate, etc.] et patrem exhibeat disciplina, atque providendum ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. Nam disciplina vel misericordia molitur destruitur, si una sine altera teneatur. Idcirco in arca et virga et manna fuisse legitur (Hebr. ix, 4); ut in pectore rectoris esset virga districtio, et manna dulcedinis, ut Psalmista: *Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt* (Psal. xxii, 4). Sit zelus, sed moderate saeviens [Cod. Vat., severus]. Sit pietas, sed non plus-quam expediat parcens.

Sed videamus quid de fugitivis ad ecclesiam sancti canones censeant. In canonē Aurelianensi (Conc. Aurel. i) cap. 1, legitur: « De homicidis et adulteris et furibus, si ad ecclesiam confugerint, id constituimus [Cod. Sal., statuimus] observandum quod ecclesiastici canones decreverunt et lex Romana constituit, ut ab ecclesiae atriis vel domo episcopi eos abstrahi omnino non liceat, nec alteri [Cod. Sal., altibi] consignare; nisi ad Evangelia [Cod. Sal., ad ecclesiam] datis sacramentis de mor-

* Cod. Sal. « *immundam*: Hoc ideo dico quia sunt qui dicunt tales peccatores non debere ecclesiam Christi intrare. Forte rari intrant. In quacunq[ue] die, dicit propheta: *conversus fuerit peccator, vita rivet et non*

te, de debilitate et omni poenarum genere sint securi. » O! Aurelianensis pontifex contra Aurelianensem synodum facere audet, in qua fuerunt episcopi, ut legitur, septuaginta duo. An æquum et honestum videri poterit ejusdem civitatis pontificum suae propriae civitatis auctoritatem infringere? Item synodo Aurelianensi (iv), cap. 21: « Si quis necessitatis compulsus ad ecclesiae septa confugerit, et sacerdote seu praeposito ecclesiae praetermisso atque contempto, eum quisque de locis sacris vel atriis, seu vi seu dolo abstrahere, aut sollicitare fortasse praesumpserit, ut inimicus ecclesiae ab ejus liminibus arceatur, quousque juxta pontificis discretionem digna per indictam poenitentiam emendatio subsequatur; eo tamen, qui a se raptus est, prius ecclesiae restitatur [Forte, restituito]. » Item sanctus Silvester in titulo 21 (Conc. Aurel. v): « De servis qui pro qualibet culpa ad ecclesiae septa confugerint, id statuimus observandum, sicut in antiquis constitutionibus tenetur scriptum. Pro concessa culpa, datis a domino sacramentis, quisquis ille fuerit, egrediatur de venia jam securus. Enimvero si immemor fidei dominus transcendisse convincitur quod juravit, ut is qui veniam acceperat, probatur, tantummodo [Cod. Sal., postmodum] pro ea culpa quaecunque supplicio cruciatur, dominus ille qui immemor fuit datæ fidei, sit ab omni communione suspensus. » Item synodus Agathensis (Conc. Aurel. i, cap. 1) [« Placuit ut homicidæ a foribus ecclesiae non cito pellantur, et ab omni genere poenarum sint liberi; ita tamen, ut eis quibus rei sunt, satisfaciant »]. Item synodus Agathensis: « Omnis fidelis qui in sinum ecclesiae confugerit, hoc est matris, non facile repellatur, sed in ea ecclesia, quantum judices veritatis judicaverint, satisfactione sanetur. » Sed et de Constantino imperatore legitur, dum baptizatus fuerit, ut die quarta [Cod. Sal., fuit, ut die quinta] hujusmodi statuisset legem, ut in quocunque loco fuerit fabricata ecclesia, consecrationis hanc virtutem obtineat: ut quicumque reus in eam fugerit, iudicis periculo, qui in praesenti fuerit, defensetur. Sed et perspectis cautissimis Romanorum libris ita de fugitivis ad ecclesiae cujuslibet suffragia invenimus scriptum, vel de eis qui Caesarem appellant, vel ad principem se duci flagitant. Theodosius et Valentinianus Aug. Antiocho praefecto praetorio data x Kal. Aprilis Constantinopolim [Cod. Vat., Constantinopoli] Antiocho et Basso consulibus, interpretatio (Lib. iv Cod. Theod., De his qui ad eccl. confug.): « Ecclesia et loca Deo dicata, rei qui ibidem compulsi timore confugerint, ita tueantur, ut nullis locis sanctis ad direptionem rerum vim ac manibus afferre praesumat [Cod. Vat. et Sal., reorum vim ac mortibus . . . praesumant]. Sed quidquid spatii vel in porticibus vel in atriis vel domibus, vel in areis ad ecclesiam adjacentibus pertinet, velut interiora templi morietur. Sed videamus quid de fugitivis ad ecclesiam sancti canones censeant, etc. » *Intermedia omittit codex Salish.*

præcipimus custodire, ut reos timoris necessitas non constringat circa altaria manere, et loca veneratione digna polluere. » Imp. Honorius et Theodosius Aug. Ciciliano præposito post alia datur ix Kal. Febr. [*Cod. Vat.*, data. *Cod. Sal.*, Non. Septembris] Ravenna, Honorio vii et Theodosio secundo Augustis consiliis, interpretatio (Lib. iii *Cod. Theod.*, *De custodia reorum*): « Omnibus Dominicis diebus iudices sub fida custodia de sacerdotibus reos educant, ut eis a Christianis vel a sacerdotibus substantia præbeatur, et ad balneum prædictis diebus sub custodia, religionis contemplatione, ducantur. Si quis de custodiis hoc implere neglexerit, poenam, quam lex ipsa constituit, cogatur implere. » Lege Julia de vi publica damnatur, qui aliqua potestate præditus civem, Romanum imperatorem appellentem (Lib. ii et xv *Cod. Theod.*, *de Appellat.*); necaverit [necarive jusserit, torserit, verberaverit, condempnaverit] in via publica vincula duci jusserit; cujus rei **173** poena in humiliores capite [*Edit.*, capitâ]; in honestiores insule deportatione coerceatur. Lege Julia decretum est, ut pro violentia [*Cod. Sal.*, per violentiam publica] damnatur, quicumque iudex appellante, ut ad principis præsentiam ducatur, ingenuum hominem vel civem Romanum [factum] torserit, occiderit, vel occidi jusserit, vel in vinculis publicis astrinxerit, vel flagellis ceciderit, aut damnare præsumperit. Pro qua re humiliores personæ capite puniuntur [*Edit.*, ponuntur], honestiores in insulam relegantur. Legitur in Orosio, libro vii, de Alarico rege, qui Romam obsedit, irrupit, vastavit, quali intentione locis sanctis idem paganus rex parcere jussit, ut eadem verba ponamus [*Edit.*, ponimus] quæ idem historicus vir posuit, qui post congruorum gestarum seriem litteris subjunxit: « Adest Alaricus, trepidam Romam obsidet, turbatamque irrumpit, dato tamen præcepto prius, ut si quis in sancta loca, præcipue in sanctorum apostolorum Petri et Pauli basilicas confugisset, hos imprimis inviolatos securos esse sinerent. » Et quo honore vasa sancta reportare jussisset inventa ad ecclesias, ille [*Codd. Vat. et Sal.*, ibi], qui scire desiderat, legere poterit. Si [quis] hæc quæ posuimus canonum et legum testimonia minores esse auctoritates [*Cod. Sal.*, de canonibus vel lege Romana . . . minoris esse auctoritatis] aestimet, legat ipsius Domini de fu-

gilitivorum civitatibus præcepta, et intelligat divinitus esse statutum, ut rei et peccatores, Domino Deo demandante, loca defensionis debuissent habere tibi protegerentur a persequentium insidiis. Nec non et ipsam Romam, aliasque per mundum civitates asylum stautisse ad reorum defensionem legitur, ut per illius loci vel templi, quæ apud eos sanctus habebatur, severa legum cautione [*Cod. Vat.*, cautio] multigaretur. An fas est apud Christianos minoris esse honoris Ecclesiam Christi, quam templum Jovis apud paganos; vel beatæ Mariæ genitricis Dei domum, quam impiæ Junonis asylum inferioris venerationis haberi: aut ipse beatus Martinus, verus Dei cultor in Christiano imperio minus venerari fas est, quam Scolapius falsator, in paganorum potestate haberi?

Hæc siquidem omnia, si domino meo David imperatori Christianissimo et omni honore Dei devotissimo legantur, vel verbis pacificis dicantur, scio, sanctissimum illius animum et pietate plenissimum, et in custodia mandatorum Dei cautissimum, qui nullis poterit muneribus de via veritatis averti qui omnia ita decernit et iudicat [*Cod. Vat.*, dejudicat], sicut Domino Deo Jesu Christo placuerit, et sanctis ejus ^b, et sibi erit merces perpetua in æterna beatitudine et filiis suis benedictio sempiterna.

Ecce sanctorum censura [*Cod. Vat.*, censuræ] canonum, ecce legalium scita litterarum firmissime honorem ecclesiarum Christi in patrocinii fugitivorum conservari jubent. Nunquam credimus ut Christianissimus et serenissimus imperator dominus Carolus Augustus aliter præcipiat, nisi ut sanctorum censuræ canonum et legalium [edicta litterarum se habent, et ut antecessores sui statuerunt, nec sanctæ Dei Ecclesiæ honor, nec sui magni nominis reverentia et timor minor debet esse in regno excellentissimo et imperio potentissimo, vel in aliqua dignitate et honore minui, sed semper augeri, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui eum super omnes alios reges et imperatores sapientiæ decore honoravit, et regni potentia exaltavit ^c] ^d.

174 ° EPISTOLA CLVIN:

AD ALBINUM MAGISTRUM ET AD CONGREGATIONEM
MONASTERII SANCTI MARTINI.

Congregationem S. Martini reprehendit ob defensionem

^a *Cod. Salsburgensis* hoc loco ita pergit: « In tantum, ut de servis fugitivis in Deuteronomio legitur demandasse, ut non redderentur dominis propter timorem tormentorum. Eadem verba, quæ ibi leguntur: *Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit, sed habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, et in una urbium tuarum requiescet, nec contristes eum* (Deut. xxiii, 15, 16). Hæc Domini sunt verba, non alterius, quæ omni veneratione intelligenda sunt ad observandum secundum temporis opportunitatem. Sed et in historiis veterum legitur in civitatibus penne ubique asylum esse propter refugium sceleratorum, et hoc apud paganos quanto magis apud Christianos misericordiæ causa Ecclesiæ debent habere honorem suum in fugitivorum solatium? » *Hic finis est epistolæ in cod. Salsburgensi.*

^b Hiat sensus.

^c Uncis inclusa ex *cod. Vat.* restituantur, quæ deerant in codice quo usus est Baluzius.

^d Juvat huic epistolæ, ob nexum historicum, subjicere responsoriam Caroli Magni imperatoris.

^e Magni momenti, inquit Baluzius in notis suis ad Capitularia tom. II, pag. 1062, est ista Caroli epistola, a magno principe et jurium sacerdotii et imperii peritissimo scripta. Hic vides clericum ab episcopo suo secundum canones judicatum, et in custodia propter sua merita inclusum, ruptis, ut ita dicam, carceris vinculis, in ecclesiam sancti Martini confugisse et abusum sanctitate loci, ut poenam evaderet, quæ in eum optimo iudicio constituta fuerat. Vides deinde monachos, ut asyli sui religionem et auctoritatem venditarent, latebris illum suis occultasse, ejusque

nem cuiusdam rei clerici ad ipsos confugientis, contra sententiam sui episcopi, et contra mandatum ipsius regis, etc.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Carolus, et reliqua, Albino venerabili magistro et omni congregationi monasterii sancti Martini.

Pridie quam ad nostram presentiam a vobis missa venisset epistola, allatae nobis sunt litterae a Theodulfo episcopo missae, querimonias continentes de inobratione hominum suorum, et non tam illorum quam episcopi hujus civitatis, vel contemptu jussionis imperii nostri; quam jussionem de redditione cuiusdam clerici de custodia ipsius elapsi, et in basilica sancti Martini latitantis sub nostri nominis auctoritate conscribere jussimus; cujus etiam nobis exemplaria misistis [F. vobis ... misimus], in quibus nos nequaquam injuste aliquid decrevisse, ut vobis visum fuit, putamus. Sed cum utrasque epistolas, vestram scilicet, et Theodulfi, nobis relegere fecissemus, asperior multo nobis et cum iracundia composita vestra, quam Theodulfi videbatur epistola, et in nullo erga illum charitatis condimento respersa; sed potius quasi reum defendens, et episcopum accusans, et sub velamine quodam celati nominis continens vel posset vel admitti ad accusationem deberet; cum hoc omnino et divina et humana lege sancitam sit, a nullo criminoso alterum accusandi dari licentiam, quanquam a vobis ad hoc defensum et conservatum sit sub obtentu jussionis nominis nostri, ut qui jam accusatus, et ^b in conspectu populi civitatis suae judicatus est, accusandi locum habere Caesarei nominis appellatione deberet, ad exemplum beati Pauli apostoli, qui apud principes Judaeae a gente sua accusatus, sed nondum judicatus, Caesarem appellavit, et ab eisdem principibus ad Caesarem judicanus missus est (Act. xxv. 10, 11), quod nequaquam praesenti negotio convenit. Paulus enim apostolus a Judaeis accusatus, sed non judicatus, Caesarem appellavit, et adire permissus est. Hic vero infamis clericus, et accusatus et judicatus, et in custodia missus, et de custodia elapsus, basilicam, quam nisi post poenitentiam ingredi non debuerat, contra legem ingressus, et adhuc, ut fertur, perverse vivere non cessans, ut dicitis, sicut Paulus apostolus Caesarem appellavit, sed nequaquam, ut Paulus, Caesarem aditurus est. Illi enim, apud quem accusatus, et a quo judicatus atque in custodia

defensionem ita suscipere ausos adversus episcopum, ut etiam ei plurimas contumelias publice imponerent. Quae res adeo demens et stolida visa est sapientissimae principi, ut non solum eorum stultitiam castigaverit asperioribus verbis, sed etiam clericum illum episcopo suo reddi jusserit, monachos porro ad se venire, ut condigna satisfactione iniustum crimen eluerent ..... Ceterum quod hic Theodulfo Aurelianensi episcopo accidit sub imperio Caroli M. idem ferme Hinemaro Rhemensi archiepiscopo postea evenit, ut docet Flodoardus, lib. III Hist. Rhem., cap. 21, ubi recensens epistolas Hinemari ait: « Eboni episcopo Ecclesiae Rhemensis almano pro quodam fratre ab hac ecclesia fuga lapsos et apud ipsum commorante, ut quantocius illum diligenti cura remittere studeat. »

Baluzius hanc epistolam primum ex veteri Codi-

A missus est, et de 175 ejus custodia evasit, praecipimus, ut reddatur, et ille eum ad nostram audientiam, sive vera sive falsa dicentem, adducat, quia non decet, ut propter talem hominem nostrae primae jussionis ulla fiat immutatio. Sed et valde miramur, cur vobis solis visum sit nostrae auctoritatis sanctioni et decreto contraeundum, cum liquido pateat et ex consuetudine veteri, et ex constitutione legum [regum] decreta recta [F., rata] esse debere, nec cuiquam permissum illorum edicta vel statuta contemnere. Et in hoc satis mirari nequivimus, quod illius scelerati hominis precibus, quam nostrae auctoritatis jussionibus obtemperare maluistis, cum nunc clarissime liqueat, cum eodem homine amorem discorde ex irruptione charitatis de hoc loco vetuit [L. veluti] egredi. Ipsi quippe nostis, qui congregatio hujus monasterii ac servi Dei [et utnam vere!] dicimini, qualiter jam crebro vita vestra a multis diffamata est, et non absque re. Aliquando enim monachos, aliquando canonicos, aliquando neutrum vos esse dicebatur. Et nos consulendo vobis, et ad malam famam abolendam a magistrum et rectorem idoneum vobis elegimus, et de longinquis provinciis invitavimus, qui et verbis et admonitionibus rectam vitam instruere, et, quia religiosus erat, bonae conversationis exemplo potuisset informare. Sed proh dolor! aliorum cuncta conversa sunt; et ^d diabolus vos quasi ministros suos ad seminandam discordiam, inter quos minime decebat, invenit, scilicet inter sapientes et doctores Ecclesiae, et qui peccantes corrigere et castigare debuerunt, cogitis ad peccatum invidiae atque iracundiae prorumpere. Sed illi, Deo miserante, nequaquam assensum vestris malis suggestionibus praebiturae sunt. Vos autem, qui contemptores nostrae jussionis exististis, sive canonici, sive monachi vocamini, ad placitum nostrum, juxta quod praesens missus noster vobis indixerit, nobis vos assistere scitote. Et quamvis ad nos missa hic factae seditionis vos excuset epistola, venite et condigna satisfactione iniustum crimen eluite.

176 • EPISTOLA CLIX.

AD ARNONEM.

Commendat illi discipulum grammaticae, quem titulum vocat.

Dilectissimo Aquila Albinus matricularius perpetuae beatitudinis in Christo salutem.

ce ms. bibliothecae Colbertinae edidit tom. I Capitul., pag. 413, eamque scriptam putat anno 803; Mabillonius vero anno praecedenti. (Apud Froben. epist. 119.)

^a *Nulli criminoso.* Legitur istud in Capitulis Angliranni, cap. 43 et inde in libr. v Capitularium, cap. 187. Vide etiam libr. vii, cap. 85. Baluz.

^b *In conspectu populi.* Hic locus valde illustratur ex cap. 370 libr. v Capitular.

^c *Magistrum.* Alcuinum utique?

^d *Diabolus vos quasi ministros suos.* Ivo Carnotensis episcopus, epist. 266, loquens de monachis majoris monasterii Turonensis: « Monachi demoniacae invidia moti. » Baluz., ibid.

^e Ineditam hactenus descripsimus ex duobus codd. mss. Salisb. et S. Emmerani. Uncis inclusa in solo prior habentur. [Apud Froben. epist. 120].

Direxi ho [Al., o] animal vitulum Eucheridion A mecum, ut adjuves illum et eripias eum de manibus inimicorum suorum, et adjuva quantum valeas [quia venerabilis episcopus multum ardet super nos, id est, * Theodulplus]. Misi quoque in ora pueri hujus, quamvis vitulus contra naturam rationale sit animal, quod ipse in auribus sanctitatis vestræ habet mugire. [Habeo [Habui] enim illum ad erudiendum Deo mecum in domo mea et poterit producere, Deo dante, in lectionis studio seu grammaticæ artis disciplina in domo sancti Martini]. O Aquila! hi in curribus et hi in equis, nos autem in nomine Domini nostri magnificabimur (Psal. xix, 8). Valeas, vigecas semper in æternum.

▷ EPISTOLA CLX.

AD ***

Amici charitati se commendat.

Dilectissimo Patri, egregio pontifici. Leve jugum portare cupiens, in cuius unitate optat vobis salutem.

Omni melle dulciores nobis per fratrem nostrum litteræ delatæ sunt, quarum seriei dum respondere paravi, supervenit filius meus, cuius gratissima visitatio a longioris responsionis sermone paululum me suspendit. Non tamen ulla sæculi ambitio a charitatis suavitate cor meum suspendere poterit. Quinimo magis atque magis crescat de die in diem, et pleno charitatis mei modio cumulatum quotidie addit. Omnipotens Deus, qui præsentem nos charitate conjunxit, perpetua nos charitate conjungere dignetur in æternum.

◦ EPISTOLA CLXI.

AD ARNONEM.

Exponit quomodo substantia, essentia, subsistentia et natura de Deo dicantur.

Albinus Aquilæ salutem.

Miror quomodo me sub unius momenti angustia in brevi tabella vitæ æternæ formam depingere possis. Quid est catholica fides, si per dilectionem operatur, nisi vita æterna? Aliquid inde, ne inobediens præceptis tuis viderer, a brevi sermone dictavi. Quod vero me interrogare vestram sanctitatem placuit, quid sit inter substantiam, essentiam, et subsistentiam? aut, si dici fas sit sanctam Trinitatem esse

* Theodulfus. Vid. epist. priorem ad Candidum et Nathanaelem. An vitulus is'e sit ille reus pro quo a Turonensibus contra episcopum Aurelianensem disceptatum est, ut in prioribus epistolis vidimus, ex brevi hac charta decerni haud potest.

▷ Hæc epistola ultima est in cod. ms. Emmeramiano, prætermissa a Mabillonio. Alcuini pennam stylus produxit; an vero ad Aquilam seu Arnonem, an ad alium animum scripta sit, incertum. (Apud Froben. epist. 121).

◦ Hanc epistolam hactenus ineditam e codice ms. bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis sæc. xi, qui in classe theologica n. 151 notatus est, eruit et mecum communicavit vir cl. D. Mathias Reiberer collegii S. J. Viennæ bibliothecarius et historicus, a cuius industria respublica litteraria continuationem Germanicæ sacræ, a viro celeberrimo D. Hansizio jam insigniter ornatæ, magnis desideriis exspectat. (Apud Froben. epist. 122.)

naturam? Sciendum ¶ 177 est quod essentia propria de Deo dicitur, qui semper est quod est, qui Moysi ait: *Ego sum qui sum* (Exod. iii, 14); Deus enim solus vere est, quia incommutabilis est; quidquid enim mutabile est, quodam modo vere non est, quia esse poterit quod non est, vel non esse quod est. Substantia vero commune est nomen omnium rerum quæ sunt: cælum, sol, luna, terra, arbores, herbæ, animalia, viventia quæque, homines etiam, substantiæ dicuntur; nam, quod nulla substantia est, nihil omnino est, substantia ergo aliquid esse est: Deus igitur substantia est, et summa substantia et prima substantia, et omnium substantiarum causa, quia omnium rerum creator est. Unde contra venenum Arianæ perfidiæ solemus dicere, Patrem, et Filium, B et Spiritum sanctum unius esse substantiæ: quia Pater, et Filius, et Spiritus sanctus una est substantia, nam substantia dicitur, quia subsistit. Ideo Græci solent dicere de Deo: una Usia, tres hypostases [Ms., Ypostatis], id est, una substantia, tres subsistentiæ [Ms., subsistentias]: quod beato Hieronymo non placuit, melius esse dicendum arbitranti [Ms., arbitratus] Latino eloquio: una substantia, tres personæ. Dicuntur enim [Leg., etiam] usitato nomine divitiæ substantiæ, sicut de prodigo legitur in Evangelio: *Dissipavit substantiam suam* (Luc. xv, 13), id est divitias. Naturam vero Dei libera voce dicimus, quia omnis natura natura est, et maxime illa quæ sola vera est natura, quia semper est quod est, quia nullatenus de ea natura, qua semper est, mutabilis est in aliam quamlibet naturam: quod sæpius in libris catholicorum Patrum invenitur, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unius esse naturæ. Hoc vero quod vos legisse dicitis dictum in opusculis sancti Augustini, quod Deus nec necessitate, nec voluntate Filium genuisset, sed natura: bene arbitramur dictum, quod natura Pater genuisset Filium, quia ejusdem naturæ est Pater, et Filius, non necessitate, nec voluntate: quod quemdam hæreticam impiè interrogare legimus Christianum, utrum Deus Filium, volens, an [Ms., ac] nolens genuisset? ut, si diceret nolens: necessitas in Deum caderet; si vero volens diceret, statim responderet, voluntatis esse Filium, non naturæ. At Christianus vigilantissime vicissim

D ▷ Brevi sermone dictavi. Hæc verba intelligo de opusculo ab hac epistola, in qua non depingitur forma vitæ æternæ, sed ad aliam ab illa longe diversam questionem responderetur, distincto. Id ipse Alcuinus insinuare videtur, dum ita pergit: « Quod vero me interrogare vestram sanctitatem placuit, quid sit inter substantiam, » etc., ubi profecto Alcuinus laud obscure significare voluit, binas sibi ab Arnone fuisse propositas questiones, et alteri se satisfacisse brevi sermone; alteri vero respondere in epistola præsentem. Quapropter haud necesse esse iudico, quod laudatus D. Rieberer voluit, ut vel in verbis mox citatis particula *vero* substituatur *ergo*; vel ut textus, verbis quibusdam transpositis, aliis suppletis, ita legatur: « Miror, quomodo me sub unius momenti angustia, in brevi tabella, vitæ æternæ formam depingere et sacratissima divinitatis adyta reserare possis. Aliquid inde, ne inobediens præceptis tuis viderer, a brevi sermone dictavi. Quid est catholica fides, » etc.

quæsitiv ab eo utrum Deus Pater volens an nolens sit Deus? ut, si responderet *nolens*, sequeretur miseria necessitatis, quam de Deo credere magna insania est; si autem diceret *volens*, responderetur ei, ergo et ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat [*Ms. restabit*], nisi ut obmutesceret, et sua interrogatione obligatum insolubili vinculo se videret? Igitur Deus natura est Deus, et Filius natura est Filius, et Spiritus sanctus natura est Spiritus sanctus, et est una natura horum trium, sicut una est essentia, et una omnipotentia, et una divinitas. Cæterum pro diversis eventibus multæ sunt tribulationes fidelium, et unaquæque persona tentationibus subjacet in hoc mundo, quia exsilium est, ubi vivimus, non patria; admonent enim nos hæ molestiæ tentationum patriam quærere, et quietam vitam, quæ nullatenus hic inveniri poterit, nisi in spæ æternæ quietis viventi. Explicite.

178^a EPISTOLA CLXII.

AD DOMNUM REGEM.

(Anno incerto.)

Exponit quæ sit differentia inter æternum et sempiternum, perpetuum et immortale, sæculum, ævum et tempus.

Domino David, rectori optimo, victori maximo, Flaaccus Albinus optat salutem.

De quorundam nominum proprietate, revertens a nobis [*Al. vobis*] ^b Candidus noster, quæstiones nobis proposuit: de quibus ut ex tempore diligentius perscrutaretur, interim tacere disposui. Sed ille vestræ voluntatis nimius exactor et importunus inquisitor, moras me facere non sinebat. Quapropter paucas eorundem nominum rationes repente et inculto [*Edii. in oculo*] notavi sermone; vestrum de his quæ dicta sunt, sicut et de meis omnibus dictis vel scriptis, spectans judicium. Nam obediens devotio laudanda est, si auctoritate jubentis probatur. Hæc ergo est interrogatio, quæ nobis ab eodem oblata est, scilicet: quid sit discriminis inter *æternum et sempiternum*, *perpetuum et immortale*, *sæculum, ævum et tempus*? Primum enim sciendum est quod idem [*Cod. Vat.*, unum] significare videtur *æternum* et *sempiternum*; et simplex esse nomen *æternum*; *sempiternum* vero compositum ex adverbio *semper*, et nomine *æternum*. Ideo omne æternum potest dici et sempiternum; e converso ordine omne sempiternum etiam æternum. Perpetuum vero videtur (derivatum) esse ex eo quod est *perpes*, et significare quod nullo dirimitur intervallo, sed semper eodem modo perstat quo est. Inter *æternum* autem et *immortale* hoc distare videtur, quod omne æternum immortale, non tamen omne immortale æternum recte dicitur. Inter *ævum* et *sæculum* ita discerni potest, quod *ævum* quiddam æternum potest intelligi, *sæculum* vero temporale

aliquid. Sed modo videamus horum distantiam nominum. Immortalis enim illa dicitur natura quæ mori non potest, non tamen semper immutabilis, id est, quæ mutari non possit: sicut anima humana, quæ immortalis creata est, sed immutabilis procul dubio non est, quia de pejore in melius, vel de meliori in pejus, et de pejore in pejus vel de meliore in melius mutari potest, sicut dictum est: *Ibunt sancti de virtute in virtutem* (*Psal. LXXXIII, 8*). Solus Deus vere immortalis et immutabilis, quia solus vere et proprie æternus, et quod semper est, de quo Apostolus: *Qui solus habet immortalitatem.* (*I Tim. vi, 16*). Immortalem posuit pro immutabili; quia quod mutabile est, quodammodo moritur eo quod est, dum aliud aliquid incipit esse quod non erat. Sed abusive sæpe æternum legitur dictum, quod tempori vel mutabilitati obnoxium est, nec semper ejusdem modi est, et ideo æternum non recte dicitur. Quod enim mutatur, non manet: Idque, ut supra diximus, inter *immortale et æternum* est discriminis, [quod] omne æternum, immortale est; et non omne immortale, satis subtiliter, etiam æternum dicitur: quia etsi aliquid semper vivat, tamen [si] mutabilitatem patitur, non proprie æternum appellatur; quia non semper hujusmodi est, quamvis immortale, quia semper vivit, recte dici possit. Vocatur tamen æternum, interdum etiam, quod immortale est: æternum enim cum proprie dicitur, neque quidquam præteritum habet, nec futurum; sed quidquid est, semper est, quod solus est Deus; et ideo solus Deus æternus est secundum proprietatem æternitatis. Quod vero de æterno diximus, hoc idem licet intelligi de sempiterno. Sed quid est quod Apostolus dicit: *Ante tempora æterna* (*Rom. xvi, 25, et II Tim. i, 9*)? Si enim *tempora*, quomodo *æterna*; cum *tempora* non sunt, nisi in creaturis? nisi forte *ante omnia tempora* intelligi voluit. *Æterna* autem maluit dicere quam *omnia*, fortasse ideo quia tempus non coepit ex tempore; æterna enim *tempora* ævum significant. Inter *ævum* autem et *tempus* hoc distat quod illud stabile est, tempus autem mutabile. *Sæculum* vero dicitur post creatas [*Al.*, dicantur primo creatæ] rerum species, et in diversas temporum mutabilitates distinctæ; videturque *sæculum* et *tempora* simul coepisse. Sed multis locis, *sæculum* etiam in sancta Scriptura legitur pro *sempiterno*, ut dicitur: **179** *Quoniam in sæculum misericordia ejus.* (*Psal. cv, 1, et cxvii, 1 seq.*) *In sæculum*, scilicet *in perpetuum* dicit, quoniam misericordia ipsius æterna et indeficiens est. *Sæculum* est etiam mundi ordo decurrens, qui ad futura tendens præterita deserit, et ideo *sæcula* dicta esse putatur, quia in se jugiter resolvuntur [*F. revolvuntur*] tempora. Sed differentia est, dum dicitur, *a sæculo*; et dum dicitur, *in sæculo*; et

^a Hanc epistolam Quercetanus inter opera Alcuini dogmatica primo edidit pag. 765, postea lectiones differentes et meliores addidit pag. 4512. Gallie litteraræ scriptores censent eamdem rectius inter alias epistolas Alcuini quam inter dogmatica collocari. Quorum monitum secuti sumus. Exstat cum emenda-

tionibus in cod. reg. Vat. 69. (Apud Froben. epist. 125.)

^b *Candidus*. Cujus opera sæpius uti solebat Alcuinus, ut patet ex pluribus epistolis, in quibus illum aliquoties vocat *Wizonem*. De quo vid. Gall. lit. tom. V, pag. 10 seq.

dum dicitur, *in sæculum sæculi*. Adam namque a *sæculo* fuit; id est in principio sæculi. Cæteri vero patres, Noe, Abraham *in sæculo*, sed non *a sæculo* fuerunt: sicut omnes humani generis series in *sæculo* fuerunt, vel sunt, vel futuræ sunt. *In sæculum* vero *sæculi*, futurum est sæculum, quod post hoc erit sæculum, quod et *in sæcula sæculorum* (Tob. ix, 11) dicitur. Nam quibusdam in locis *in sæculum sæculi* æternitatem Domini absolute significat, quoniam ille et etiam ante sæculum, et in sæculo, et post illud sæculum misericors esse monstratur. Et ideo dicitur de eo: *Misericordia autem Domini a sæculo et usque in sæculum super timentes eum.* (Psal. cii, 17.) Item: *In sæculum sæculi* (Psal. ix, 6, et x, 16, etc.) propter duo Testamenta sæpe legitur positum, quia hoc Novum Testamentum prioris sæculi sæculum est, sicut et futurum istius præsentis erit. Invenitur quoque *sæculum* pro cuiuslibet temporis sine poni. Nam in Lege Domini dicitur: *Sit tibi servus in sæculum* (Exod. xxi, 6), id est, usque in jubilæum annum. Sed sciendum est quod *æternum* tribus modis in sancta Scriptura legi solet. Primo, quod vere et proprie æternum dicitur, omni [mutabilitate] carens, sicut solus Deus est. Alter vero modus est, eum ea res æterna dicitur, quæ ipsa quidem per se æterna non est, sed quod significat, æternum est; veluti hoc quod Abraham dicitur: *Dabo tibi et semini tuo terram hanc in possessionem æternam* (Gen. xvi, 8). Cum nec ipsa terra, nec ejus habitatores æterni esse potuissent, sed terra viventium, quæ per hanc terram significatur, æterna est; et habitatores illius æterni, de quibus dicitur: *Beati mites, quoniam ipsi possidebant terram.* (Matth. v, 4.) Tertius modus est, quando ea res æterna appellatur, cui finis non constituitur, aut ita sit ut deinceps non sit facienda, quantum ad curam vel ad potestatem facientis, aut dicentis pertinet, eo genere locutionis, quo quidam Poeta dicit:

Serviet æternum, qui parvo nesciet uti.

Non enim potest æternum servire, cujus ipsa vita æterna esse non potest. Sed mira [Al., magis] quædam differentia est inter essentiam omnipotentis Dei, et volentia humanæ vitæ tempora. Legimus enim tria tempora esse, id est, præteritum, præsens, et futurum; sed ita ut pene nihil nobis præsens sit, sed omnia præterita et futura. [Verbum enim dum dico, priorem dum dixi] syllabam [Al., Verbi enim cum dixi priorem syllabam, etc.], posterior futura fuit: et dum posteriorem dico, præterit prior. Deo vero nihil præteritum et futurum, sed omnia præsentia sunt, qui servo suo Moysi ait: *Ego sum qui sum.* Et: *Dices filiis Israel: qui est, misit me ad vos* (Exod. iii, 14). Sed si subtilius quærere incipias, etiam ipsæ duæ syllabæ, dum dixi: *Deus æternus,*

* (Froben. epist. 124.) Edit. Quercet. 6, Canis. 12. Hic autem multis locis castigatio prodit ex cod. ms. Bibliothecæ Salisburgensis, ubi hic præfigitur titulus: *Explanatio gladiatorum qui dicuntur in passione.* In editis vero: *De eo quod in Evangelio dicitur: Do-*

æternæ ponunt, sed illud quod istæ syllabæ significant, omnimodis æternum est. Verba enim quibus loquimur, nihil aliud sunt nisi signa rerum earum quas mente concipimus, quibus ad cognitionem aliorum venire volumus: quæ verba nunquam recte proferuntur, nisi veritatem significant. Veritas enim omni homini naturalis est in tantum, ut nullus unquam pro veritate falsum audire velit, eo modo ut ipse verum putet quod falsum est, nisi ipse nimium varius [Cod. Vat. vanus] sit et ab omni veritate aversus.

Sed quia ad finem charitativæ properat series, videtur ratum aliquid de ipso sine dicere. Est enim locus ubi finis quod sine fine est significat, ut in Evangelio: *Cum dilexisset eos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos* (Joan. xiii, 1), id est, in æternum dilexit eos. Est etiam ubi perfectionem significat, ut: *finis enim legis est Christus* (Rom. x, 4), id est, perfectio legis. Est quoque, ubi ipsum significat Christum, ut in quibusdam psalmorum titulis: *in finem David* (Psal. li, lii, et al.), id est, in Christum. Aliquando etiam finis significat finem cuiuslibet rei vel temporis; ut in Daniele: *in fine autem dierum illorum* (Dan. iv, 31). Nec mihi multitudo verborum et charitativæ longitudo objicienda est, quia longitudo temporis, vel magis illud quod tempus non habet, plurima poscit verba, quibus demonstratur quod vix demonstrari **180** possit. Sed calamus in fonte charitatis tinctus, dulcè habet cum eo loqui, cui omnia bona dulcia sunt; cui Deus æternam concedere dignatur dulcedinem.

[Det tibi perpetuam clamans in sæcla salutem
Et decus imperii, Dav 1 imate, Dens.]

• EPISTOLA CLXIII.

AD CAROLUM.

Exponit textum S. Lucæ cap. xxii, 36. etc., de duobus gladiis. Conqueritur de quibusdam episcopis, qui presbyteris et diaconis munus predicationis inhibere volunt; et de profanatione altarium.

Domino desiderabiliter venerabili et venerabiliter desiderabili David regi, in fide et charitate Flaccus [Albinus] salutem.

Litteris vestræ nobilissimæ pietatis acceptis, in quibus vestram nobis valde amabilem sanitate, et cuncto Christianitatis imperio pernecessariam prosperitatem cognoscens [F., cognovi], totum cordis mei affectum in gratiarum actiones Christo clementissimo regi effudi: illius sedula oratione deprecans pietatem, cum omnibus nostræ devotionis cooperatibus, quatenus vestram pacificam et amabilem potentiam, ad exaltationem sanctæ suæ Ecclesie et sacratissimi gubernacula imperii longæva prosperitate custodire, regere et dilatare dignetur. In quibus laudabilibus quoque vestræ sapientiæ apicibus meam, ut soliti estis, segnitiam per interrogationes

mine, duo gladii hinc.

^b *Sacratissimi imperii.* De Romano, existimò, imperio hæc esse intelligenda. Unde hanc epistolam non ante annum Christi 800 datam fuisse censemus.

prudentissimas sagaciter [*Cod. Sal.*, prudentissima A sagacitate] excitare velle inveni. Imo per inquisitiones [magis docere, quam ignorata discere] agnovi; quia sapienter interrogare, docere est, veluti in vestrae auctoritatis pagina scriptum reperimus; ubi post congruam sententiam veridico sermone exaratum perspeximus: « Cognoscat igitur industria tua, b charissime in Christo praeceptor, propositam nobis a quodam non clerico, sed laico de Evangelio quaestionem, cui tunc tamen a nobis usque [in] praesens est dilata responsio: Non quia juxta quod interrogavit, respondere non valuissemus, » et reliqua. Vere et valde gratum habeo laicos quandoque ad evangelicas effloruisse inquisitiones, dum quemdam audivi virum prudentem aliquando dicere: clericorum esse Evangelium [discere (*Edit.*, discernere)], B non laicorum. Quid ad haec? *Omnia tempus habent* (*Eccle.* iii, 1), et saepe posterior affert hora quod prior non poterat. Tamen iste laicus, quisquis fuit, sapiens est corde, etsi manibus miles, quales vestram sapientissimam auctoritatem plurimos habere [decet (*Edit.*, debet)]. Sed ad responsionem interrogationis vertamus stylum, ad satisfaciendum inquisitoris animo, si tamen nostra parvitas tam praeclearo ingenio satisfacere valet.

Nodus vero propositae quaestionis, veluti in vestrae excellentiae litteris inveni, hujusmodi constrictus fuit, ut eadem ponamus verba quae in illis legebam: « Est enim locus Evangelii secundum Lucam (*Cap.* xii, 36, 38, 50), ubi Dominus Christus ad passionem venturus, tunicam ac peram vendere, gladiumque emere discipulos jussit. Cui cum responsum esset binos ibi esse gladios, dixit, satis esse. Quorum uno Petrum in abscissione auriculae Malchi usum fuisse patamus: Cui et tunc a Domino dictum est: *Converte gladium tuum in vaginam. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt* (*Matth.* xxvi, 52). Quomodo sibi convenit [*Cod. Sal.*, conveniat], ut qui tunc vendere tunicam, emere gladium jusserat, is statim accipientes gladium gladio diceret esse perituros? *Si gladius est verbum Dei* (*Ephes.* vi, 17), et Dominus 181 quando gladium emere praecipit, verbum Dei significavit; quomodo congruit, ut omnis qui accipiat verbum Dei, verbo Dei pereat? » Sed facilis est solutio, si singulorum consideratur evangelistarum huic loco circumstantia, et diversae intelliguntur gladii significationes. Non enim aequaliter ubique gladius significat. [Itaque, sicut Leo aliter significat,] ubi dicitur: *Ecce venit leo de tribu Juda* (*Apoc.* v, 5); aliter ubi dicitur: *Circuit quasi leo, quaerens quem devoret* (*I Petr.* v, 8). Ille leo Christus est; iste, diabolus: etsi eisdem scribatur litteris leo, non tamen eisdem congruit significationibus. Nam et abyssus in Scripturis sanctis multifarias habet

allegorias, ut studiosis lectoribus facile est inveni. Abyssus, immensitas aquarum; abyssus, profunditas Scripturarum; [abyssus, ineffabilia judicia Dei (*Psal.* xxxv, 7, et *Rom.* xi, 33)]; abyssus, sapientia; abyssus, corda hominum significat; et multa talia in Scripturis sanctis inveniuntur, quae secundum qualitates locorum varias habent intelligentias. Sermo Domini oculosus est, et undique perforari potest, et alta profunditas mysteriorum Dei. Quis omnia secreta illorum investigare potest? Igitur et gladius multifarie significare videtur. Nam et venenatas Judaeorum maledictiones in Christum [significat], ubi dicit: *Qui exaceruerunt ut gladium linguas suas* (*Psal.* lxxiii, 4). Etiam et mortem significat, ubi dicit: *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno* (*Psal.* cxliiii, 10). Scilicet et tribulationem passionis Christi significat, ubi dicit: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius* (*Luc.* ii, 35); id est, tribulatio passionis illius tuam torquet animam. Divisionem quoque significat, ubi dicit: *Non veni mittere pacem, sed gladium* (*Matth.* x, 34); id est, separare bonos a malis. Sed [et] vindicta gladii nomine intelligitur, ubi legitur: *Non enim frustra gladium portat; vindicta est enim in eos qui operantur malum* (*Rom.* xiii, 4). Judicium quoque Dei gladii nomine legitur designatum: *Inebriatus est in caelo gladius meus* (*Isai.* xxxiv, 5). Item quia, *Exacua ut fulgur gladium meum, et aget iudicium manus mea* (*Deut.* xxxii, 41). Et juxta Apostolum, verbum Dei intelligitur gladius.

Sed forsitan ille laicus, qui in uno solebat pugnare gladio, unam eum putabat habere interpretationem, non considerans illum ipsum, quem manu tenet, ancipitem esse: in quo et inimico vitam auferre nititur, et suam defendere gaudet. Ideo secundum aliam significationem in Matthaeo Dominus dixit: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt* (*Matth.* xxvi, 52). Juxta aliam vero in Luca: *Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram. Et qui non habet, vendat tunicam suam et emat gladium* (*Luc.* xii, 36). Iste vero gladius videtur ei placuisse, illa itaque displicuisse. Ideo illum converti in vaginam, istum emi praecipit. Idcirco diligentius considerandum est quid uterque significet: et sacri sanctorum Patrum proferendi sunt sensus, ne quid nostra [parvitas (*Al.*, pravitas)] praesumptuose dicere videatur. Ille vero gladius secundum Matthaeum vindictam injuriarum nostrarum intelligitur designare, quam qui exsequitur, in suis periturus erit sceleribus, ipsa dicente Veritate: *si non remiseritis hominibus peccata sua, nec Pater vester caelestis dimittet vobis delicta vestra* (*Marc.* xi, 26). Quapropter et hunc converti in vaginam cordis praecipit, ut ibi, juxta evangelicam duorum servorum parabolam (*Luc.* vii, 41 seq.), unusquisque remittat fratri suo de corde suo. Et haec

^a Hic finis est epistolae apud Canisium.

^b Charissime in Christo praeceptor. Ex his, ipsius Caroli imp. confessione, confirmatur testimonium Eginhardi, narrantis Carolum in caeteris disciplinis (praeterquam in grammatica) Alcuinum habuisse praecipuum. Quo etiam spectat versus epigramma-

Talia namque placent vestro quia munera Patri,
Qui nunc egregias rexalibus iussuat artes
Auribus, et Patr m ducit per prata sequentem, etc.

est nostrorum indulgentia delictorum, ut in nos peccantibus dimittamus, ipsa attestante Veritate: *Dimittite et dimittetur vobis* (Luc. vi, 37).

Sed videamus quid ille secundum Lucæ Evangelium gladius significare possit, de quo totius inquisitionis oriebatur series. Ille est nimirum verbum Dei, quem venditis omnibus sæcularis vite impedimentis nobis emere necesse est, et viriliter in eo pugnare contra omnes antiqui serpentis insidias. Quem gladium Salvator noster cum triumpho gloriæ ad paternam rediens sedem, discipulis suis dedit dicens: *Ite, docete omnes gentes* (Matth. xxviii, 19). Non igitur ad hujus gladii ictum, sicut extraordinariæ hujus inquisitor quæstionis arbitrabatur, Dominus respondit: *Converte gladium in vaginam suam*, sed ad illius qui in Matthæo legitur. Ad istius [itaque (Al., atque)] dixit: *Sinite usque huc* [Cod. Sal., adhuc] (Luc. xxiii, 51). Quatenus uterque suam propriam habere potuisset significationem. Nam aliquoties in uno facto aliorum **182** salus et aliorum perditio [provenit; Al., pervenit]. Ut in tota Christi passione Judæorum est perditio, nostra autem salus: ita et factum apostolicæ audaciæ juxta allegoriæ subtilitatem dupliciter ex ipsius Domini verbis intelligi potest. Quæratque ille, quisquis est, cur in alio evangelista Dominus præciperet virgam portandam, in alio præciperet non portandam: et tunc intelligat, gladii diversas esse significationes.

Sed considerandum est, secundum vestræ sapientiæ venerabile præceptum, « quid significet hujus [emptio; (Edit., exemptio)] gladii, quid sacculum, quid pera, quid tunica, cur postremo in duobus gladiis satis esse dicatur? » De conversione itaque gladii in vaginam suam et de periculo accipientis, loco suo diximus. Eemptio siquidem hujus gladii est sæculi renuntiatio, de qua ipse Dominus dixit: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (Luc. xiv, 33). Hoc est: avaritiæ sectator non potest veritatis esse prædicator, quia quod ore prædicat, opere destruit. Igitur in sacculo occulta divitiarum substantia: in pera, publica designari potest. In tunica carnalis delectatio demonstratur. Quæ omnia funditus vendenda, id est abjicienda sunt, ut dignus [in] gladio verbi Dei sectator Christi efficiatur miles. Quod autem discipuli id dixerunt: *Ecce duo gladii hic sunt*, et Dominus respondit: *satis est*; duo gladii sunt corpus et anima, in quibus unusquisque secundum sibi a Deo datam gratiam in Domini Dei voluntate præliari debet. Et satis erit voluntati Dei, si corpore et animo illius implebuntur præcepta.

Sed et hæc proposita quæstio alteram advocat, quia *abyssus abyssum invocat* (Psal. xli, 8). Et dum [modum (Edit., modum)] validæ complexionis solutionem æstimavi, ecce [alterum ex latere occultæ constructionis (Edit., in alteram ex latere occultam constructionis)] offendi, quem non laico prioris inquisitionis auctori, sed vestræ venerandæ dignitati exsolvam. Si gladius iste, ut diximus, verbum Dei

est, cur auriculam abscidit adversantis, dum verbum Dei ex auditu ad secreta cordis cubilia pervenire solet; ut ibi fidei fructum centesimo, sexagesimo, vel tricesimo ferat effectu (Matth. xiii, 8)? Quid ista, obsecro, significat abscissio, nisi ut [infidelitatis (Edit., infœditatis)] auricula abscindatur, ut divini tactu gratiæ nova sanetur, et veteris hominis exspoliatio in novæ reformationis transeat gloriam? Unde et iste servus Malchus dicebatur. Malchus in Latinam linguam vertitur rex vel regnator. Quomodo rex et servus, nisi quia in veteri homine servi fuimus peccati; in novo itaque Domini Dei [sanati (Edit., sancti)] gratia, reges et regnaturi erimus cum Christo? Quid est quod ipse Dominus persecutorem suum sanavit, nisi quod omnis prædicator in Ecclesia Christi nec suos verbo pietatis sanare inimicos desistat? Unde et ipse Dominus tempore passionis suæ, opera etiam in suos persecutores non deseruit sanitatis. Ac ideo forsitan permissus est Malchus vulnerari, ut Petri ostenderetur constantia et Domini claresceret pietas, et nobis ad omnes boni operis daretur exemplum, quatenus salutis æternæ [medicamenta (Edit., munus)] etiam inimicis præstaremus nostris.

Cur duo gladii in Dominica [tantummodo (Edit., postmodum)] passione inventi sunt, et in uno apostolica pugnavit fiducia; alium vaginæ exemptum non legimus? diximus duos gladios corpus et animam significare: quæ ambo per unam fidem operari debent, ut fides, quæ in anima latet, foras per corpus ostendatur in opere. *Ex abundantia cordis os loquitur* (Matth. xii, 34). Unde et discipuli dona sancti Spiritus in igneis linguis accipientes loqui dicuntur *magnalia Dei* (Act. ii, 41). Quia ubi charitas per donum sancti Spiritus intus ardescit in animo, mox foras in verbo clarescit prædicationis. Possunt quoque non inconvenienter duo gladii, fides et opus intelligi: illa in corde latens, istud in facto in palam procedens. Et diligentius consideranti par priori significationi hæc quoque invenitur, quia fides animæ est, opus vero corporis. Unde et unusquisque ad cordis sui penetralia dirigat intentionem, et videat in eo, quantum diligit Deum, et eandem Dei dilectionem proferat in opus. Et maxime prædicores Ecclesiæ Christi charitatem Redemptoris nostri per verba sedulæ prædicationis populis ostendant. **183** *Sint lucernæ ardentes* (Luc. xii, 35) in domo Domini: sint civitates firmæ in montibus virtutum consite, et contra omnes insidias hostilis exercitus munitissimæ. Sint pastores providi, gregem Christi per pascua vite æternæ ducentes, quatenus cum multiplici animarum fructu gaudia Domini Dei sui mereantur ingredi. [Hos tua (Edit., hostia, mendose)] excellentissima dignitas et sanctissima in Christi charitate voluntas semper admoneat, imo suavissimis exhortationibus ad prædicationis impellat officia, quatenus in die magno Domini nostri Jesu Christi tu quoque amabilem merearis audire sententiam: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui*

(*Matth. xxv, 2i*). Nec enim hoc solis sacerdotibus vel clericis audiendum ibi arbitreris, sed etiam bonis laicis et bene in opere Dei laborantibus dicendum esse credas, et maxime his qui in sublimioribus positi sunt sæculi dignitatibus, quorum conversatio bona et vitæ sanctitas et admonitoria æternæ salutis verba, suis subjectis prædicatio poterit esse. Nam unusquisque de pecunia domini sui, quam accepit, rationem redditurus erit in die iudicii. Et qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Quapropter dilectissime et honorande Ecclesiarum [Christi] defensor et rector, tuæ sanctissimæ sapientiæ venerabile studium alios admonendo exhortetur, alios castigando corrigat, alios vitæ disciplinis erudiat, ut omnibus omnia factus (*I Cor. ix, 22*), ex omnibus mercedem habere merearis perpetuam. Ut cum magna et laudabili populorum multitudine gloriosus in conspectu Domini Dei tui appareas.

Audio etiam per Ecclesias Christi quamdam consuetudinem non satis laudabilem, quam vestra prudentissima auctoritas facile emendare potest, si tamen vera est opinio, et non magis falsa excusatio, ut quod facere non volunt presbyteri, suis injiciant episcopis. Nam dicunt ab episcopis interdictum esse presbyteris et diaconibus prædicare in ecclesiis, dum in Apocalypsi [legitur: *Spiritus et sponsa (Edit., legatur episcopis et sponsæ, etc.) dicunt: veni. Et qui audiat, dicat, veni. Qui sitit, veniat, qui vult, accipiat aquam vitæ (Apoc. xxii, 17)*. Nec non et Apostolus: *Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim per singulos prophetare (I Cor. xiv, 30, 31)*, id est docere. Item ad Timotheum: *Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo et doctrina Dei (I Tim. v, 17)*. Dicant enim in quibus canonibus interdictum sit presbyteris prædicare? Quin magis legant et intelligant, ab initio nascentis Ecclesiæ, quanti et quam mirabiles ex diverso clericorum ordine per totam mundi latitudinem fuisse prædicatores, etiam ad apostolica in diversas partes transmissi auctoritate: et deamant speciale habere, quod ad majus animarum lucrum plurimorum poterit esse. Nam et ipse Dominus noster Jesus Christus apostolis suis ad prædicationis officia secundi ordinis viros subiecit, ut in Luca apertissime legitur: *Post hæc autem designavit Dominus et alios septuaginta duos, et misit illos binos ante faciem suam (Luc. x, 1)*. Et paulo post: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit; et qui me spernit, spernit eum qui me misit (Ibid., 16)*. Et cætera que ibi de dispensatione verbi Dei leguntur. Quare in Ecclesiis ubique ab omni ordine clericorum hominæ leguntur? Quid est hominæ, nisi prædicatio? Mirum est quod legere licet, et interpretari non licet, [ut] ab omnibus intelligatur? Quid est aliud, nisi ut audientes sine sermone fiant, et impleatur Virgilianum illud:

• Dat sine sermone sonos....

• Hæc epistola in editione Quercetani 106 est, ab ipso primo edita ex codice ms. Scripta est post an-

Et non evangelicam: *Quod in aure audistis, prædicato super tecta (Matth. x, 27)*? Dicit enim beatus Hieronymus in epistola (52) ad Nepotianum presbyterum, ubi eum de prædicationis officio instituit: *« Pessimæ consuetudinis est, in quibusdam Ecclesiis tacere presbyteros, et præsentibus episcopis non loqui: quasi aut invident aut non dignentur audire. Et si alti, inquit Paulus apostolus, fuerit revelatum sedenti, prior taceat. Potestis enim per singulos prophetare, ut omnes discant [Edit., et omnes dicant], et omnes consolentur (I Cor. xiv, 30, 31)*. Et: *Spiritus prophetarum prophetis subjectus est; non enim disensionis est Deus, sed pacis (Ibid., vers. 32, 35)*. *Gloria patris est filius sapiens (Prov. x, 1)*. Gaudeat episcopus iudicio suo, cum tales [Christo] elegerit sacerdotes. 184 [Docente te in ecclesia (Edit., Docentes in ecclesia)] non clamor populi sed gemitus suscitetur. Lacrymæ auditorum laudes tuæ sint. » Hæc tantus et admirabilis doctor huic tam male consuetudini opposuit. Plurima exinde dici possunt, sed sapienti pauca sufficiunt. Nec nostræ rusticitatis est, vestræ laudabilis sapientiæ aures plurimis aggravare verbis; sed tantum supplicii deprecari devotione, ut talia paterna provisione jubeatis, si vera sint, emendare. Quatenus sublime regalis potentie regimen omnibus ubique proficiat ad salutem, et tibi eum Christo Domino Deo nostro et sanctis ejus præmia perpetui honoris augeantur.

Vidimus quoque aliquibus in locis [negligentes] altaria Dei absque tecto, avium stercoribus vel canum mieta fedata. Quod facile vestra veneranda in Deo voluntas per episcopos emendare valet: ut cum honore condigno maneat mensa Domini in loco suo, vel portetur in ecclesiam majorem, secundam sanctam sacerdotum Dei providentiam; et honorifice tractetur seu altare Christi, seu consecratio corporis et sanguinis illius, et præcipuum salutis nostræ sacramentum omni veneratione consecratur, habeatur, et custodiat.

• EPISTOLA CLXIV.

AD CAROLUM IMPERATOREM.

Respondet ad interrogata de hymno post cœnam dicto apud Mattheum et Marcum.

Regi [Leg. Rege] regum Deo Christo donante Carolo regi, imperatori Augusto, optimo, maximo, perpetuo; humilis matricularius Albinus sempiternam cœlestis gloriæ salutem.

Mirabilis sapientiæ vestræ litterarum serice perlecta, invenimus eas eloquentiæ nitore splendidas, et profunditate sensuum subtilissimas, et inquisitionis gratia jucundissimas. Unde patenter agnosci poterit, non tantum imperatoriam vestræ prudentiæ potestatem a Deo ad solum mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium et sapientiæ decorem collatam, et juvenum mentes quadam inertie rubigine obductas ad acumen ingenii per vestram sanctissimam solertiam eliminandas. Si quidem præter imperiales et publicas curas, evangelicas quæstiones acuum 800 ad Carolum jam imperatorem. (Apud Froben. epist. 125.)

demeticis vestris a nobis amplexibus inquiritis. Quamquam vestrae prudentiæ, ut illi epistola dignitatis vestrae dicitur, easdem questiones notissimas esse sciamus; tamen ne senilis taceat segnitie, quibusdam interrogationum stimulis somnigeram illius socordiam excitare voluistis. Unde etiam nunc magis docere vestris insitionibus [Leg. inquisitionibus] intelligo, quam vestrae aliquid affluentissimæ sapientiæ ex mea addi posse responsione. Nam sapienter interrogare, docere est. Igitur prudenter quaerere via est inveniendi; veluti fertur, Pythagoram ordinatis interrogationibus puerum quemdam de geometrica magis docuisse, quam discere quid ab eo vellet. Sicut et Dominum in Evangelio quibusdam parabolis egisse legimus.

185 Sed ut ad inquisita respondeam, prout meæ inspiraverit menti gratia illius, de cuius sermone huius inquisitionis orta est interrogatio: quamvis vestrae claritati vix mea aliquid dignum parvitas conferre valeat, quia non talis mihi inest formæ vel cogitationum fiducia, sicut legitur de Zenocrate architecto, qui populea fronde coronatus, et pelle leonis vestitus inter turbas populi incessit contra tribunal Alexandri Magni; et quæsitum est ab eo quis vel unde esset? At ille, « Zenocrates, inquit, ego architectus Macedo, qui ad te cogitationes et formas tuæ claritati condignas affero. » Sed talem mihi inesse voluntatem de vestrae excellentiæ Platonicis video, qualis in Aristippo philosopho scribitur, qui naufragio perditis omnibus vix vivus evasit ad litus, dixisse suis legitur: « Ite Athenis, et dicite discipulis nostris eas congregare divitias quæ naufragio perire non possunt; » sapientiam volens intelligere. Nec etiam hæc veteris monumenta historiæ proferrem, nisi vestrae auctoritatis apices ad philosophorum me nomina provocarent.

His prælibatis, ad interrogationem litterarum veniamus vestrarum, in quibus post congruam epistolæ præfationem scriptum invenimus, ut eisdem utamur verbis: « Hymnum post cœnam mysticam vel discipulos vel potius ipsum Dominum dixisse, ex ipsius sacre historiæ lectione [et] auctoritate collegimus; ac propter hoc sumus non mediocri stupore percussi, cur tantæ dulcedinis hymnus vel ab ipso Domino, vel, si a discipulis, in præsentia tamen Domini, dictus, ab evangelistis omnibus sit prætermisus? » Hæc est totius summa interrogationis; cur tacitus sit ab omnibus tantæ dulcedinis hymnus evangelistis; dum certissime ex verbis sacre historiæ constat, hymnum post cœnam mysticam dictum esse a discipulis, vel potius ab ipso Domino? Cujus itaque omnis [F., nominis] interpretatio primo dicenda est. Igitur Græcum nomen est *hymnus*, et Latine interpretari potest, *laus carminis*. Sive, ut beatus Isidorus ait: « Hymnus est canticum laudantium, quod ex Græco in Latinum laus interpretatur, pro eo quod sit carmen lætitiæ et laudis. » Proprie autem hymni sunt continententes laudem Dei. Unde et liber Psalmorum a plerisque doctoribus *Liber hymnorum* appellatur.

A Quod vero Evangelistæ dixerunt: *Et hymno dicto exierunt* (Matth. xxvi, 30; Marc. xiv, 26), a plerisque simpliciter traditur ita: *Laude Deo dicta exierunt*. Quidam itaque putant, xxi psalmi versum eos cœntasse: *Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terræ* (Psal. xxi, 30); et hoc ex commentario sancti Hieronymi suspicantur, qui ait: « Et hymno dicto, hoc est, quod in psalmo legimus: *Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terræ*. » Sunt etiam qui in priore versu hanc laudem aptare volunt, ubi dicitur: *Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum* (Ibid. vers. 27). Sed fieri potest, Judæos habere in consuetudine aliquando hymnicam post cœnam decantare laudem, sicut solebant transeuntes viam in agro laborantes hoc versu benedicere: *Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in nomine Domini* (Psal. cxviii, 8). Sed his atque huiusmodi opinionibus quorumdam, quamvis spernendæ non sint, ut videtur, omissis, I quidam veritatis pandamus interpretationem.

Consuetudo itaque est evangelistarum quædam plenius dicere quæ alii omnino tacuerunt. Quod maxime beatum fecisse Joannem evangelistam comprobant. Cujus rei idoneus lector in eis sufficienter exempla reperire poterit, quæ nos epistolaris brevitatis tangere prohibet, nisi quæ huius interrogationis responsioni necessaria esse videntur. Igitur de hac mystica Veteris vel novi Testamenti cœna toti quatuor dixerunt, vel quid in ea gestum esset vel dictum, partim similiter, partim dissimiliter protulerunt, quæ tamen omnia vera esse necessario creduntur. Quod illi itaque tres de panis calicisque consecratione dixerunt, hoc Joannes omisit, maxime moratus in humilitate Christi ostendenda, qua pedes discipulorum morum lavare dignatus est: atque longissimo sacratissimoque sermone, quem, exeunte filio perditionis, illis undecim electissimis secreta et spiritali loquela disseruit. Qua locutione terminata idem beatus evangelista subjunxit dicens: *Hæc locutus est Jesus, et sublevis oculis in cœlum dixit* (Joan. xvii, 1); non solum illa designans verba quæ ipse Joannes **186** Dominum dixisse refert, verum etiam et ea quæ alii scripserunt, eum in illo sacrosancto convivio locutum esse. Quod vero beatus evangelista Jesum elevatis oculis in cœlum dixisse subinfert: *Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te* (Joan. xvii, 1) . . . usque in eum locum, ubi hæc hymnicæ terminata laude et sanctissima oratione finita: *ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis* (Ibid., vers. 26); quam pro se suisque discipulis, imo et omnibus fidelibus, qui usque ad consummationem sæculi venturi cœsent, pius Salvator Deo Patri profudit.

Iste est hymnus sacratissimus et pulcherrimus, et cunctis peraccessarius credentibus, quem *advocatus noster* (I Joan. ii, 1) Dominus noster Jesus Christus, peracto nostræ salutis et suæ pietatis convivio, magna dulcedinæ et mirabili suavitate præsentibus suis discipulis decantavit. Iste est hymnus quem sancta

sollicitudo sapientiæ vestræ inquiri. Istam perpetua, A dulcissime mi David, in laudem Domini et Salvatoris nostri et in spe eternæ beatitudinis, teneatis memoria. Potuit enim hæc eadem verba hymnidicæ laudis et orationis Filius Patri silenter dicere, sed oratio Filii doctrina est discipulorum, ino et omnium qui in oratione laudis Domini deprecari consuescunt. Nulla oratio dulcior est quam quæ in divinæ bonitatis laude profunditur. Unde et ipse Dominus per Prophetam ait: *Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter; quod ostendam ei, salutare Dei (Psal. CLIX, 23).*

• EPISTOLA CLXV.

AD CAROLUM MAGNUM.

Respondetur ad interrogationem de pretio salutis humanæ, cui daretur.

In nomine Dei Christi Salvatoris mundi. David Christo Domini Albinus perpetuæ pacis et prosperitatis in Domino salutem.

Sapientia est, ut philosophi definierunt, divinarum humanarumque rerum scientia, quam, excellentissime imperator, religiosissima vestræ humilitatis prudentia diligenter ab hominibus requirere assuescit, ut omnium sensus proprio cordis thesauro infundat, quatenus de hoc abundantissimo divitiarum gazophylacio juxta evangelicum scribam *nova et vetera (Math. XIII, 52)* proferre valeat. Quocirca cujusdam sapientis Græci interrogationem, *de pretio salutis humanæ, cui daretur*, inquirentis nostræ parvitatibus ingenio [*Cod. Vat., ingenio*] dirigere studuitis, non, ut optime novi, ignorando, sed probando, quid nostræ parvitatibus intellectus exinde sensisset, vel a magistris didicisset. Quod pretium, cui daretur, sapiens ille prædictus a quibusdam catholicæ eruditionis filiis in palatio inquirere dicitur; et, ut visum est ejus sapientiam audientibus, velle eum astruere hujus pretii accepticem esse mortem; putans, redemptionem esse non posse, nisi forte esset, qui pretium recepisset ab emptore, atque aliquid sui juris emptori pro pretio tradidisset accepto; hoc ipsum quoque apostolicæ auctoritatis sententia confirmare nisus, quia dictum est: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen (Rom. v, 14)*. Ad cujus quæstionis profunditatem, ne quid temere dicam, sensibus Patrum respondere ingrediar, atque ejus obscuritatem, si respondere vel, in [*F. leg., vellem*] magnitudine libri opus erit, tamen ita temperabo calamum, ut longioris epistolæ modum non excedat.

Primo quærendum esse video de qua morte beatus Apostolus testimonium protulisset, sive de diabolo, qui sæpe mortis nomine designatur; vel de peccato, quod est mors animæ; aut etiam de morte carnis, quæ est *pæna peccati (Rom. v, 12, et vi, 23)*? Deinde de pretio salutis nostræ, quidquid ejus gratia nostro suggerit animo, qui pro nobis illud pretium obtulit, dicemus.

• Hanc epistolam ex ms. Colbertino vulgavit Bazuzius lib. 1 Misc., pag. 385; addidimus nonnullas lectiones variantes ex cod. ms. bibl. regniæ Vaticanæ.

187 De peccato quidem disputans Apostolus hoc subinfert testimonium dicens: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen*. Si de morte carnis solummodo intelligendum putaret, utique dixisset: *Regnavit mors ab Adam usque ad illum diem, de quo [alio loco] idem ait: Novissima inimica destruetur mors (I Cor. xv, 26)*, quam adhuc in carne nostra regnare dolemus. Unde et ipse Apostolus ait: *In hoc enim ingemiscimus prægravati, quia nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeat hoc, quod mortale est, a vita (II Cor. v, 4)*. Proinde aliud quoddam genus mortis his verbis Apostolus significare putamus, quod regnasse dictum est ab Adam usque ad Moysen: id est, usque ad ultima tempora legis et initium gratiæ, quæ hoc regnum mortis destruxit.

B Mors vero, de qua dicitur: *Regnavit mors ab Adam*, illa est sine dubio, de qua propheta ait: *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. XVIII, 4)*. Hujus vero regnum mortis gratia adveniente destructum est, postquam Christi sanguis chirographum, quod peccata nostra scripserunt, delevit (*Col. II, 14*), affigens illud cruci: *interficiens inimicitias in semetipso (Ephes. II, 16)*, quæ erant inter Deum et hominem. Sed hoc mortis genus nullum habuit in Christi anima Redemptoris nostri regnum, quia nunquam illa peccavit; ideo nec moriebatur. Si vero Christus peccatum non fecit, quod est mors animæ; et caro ejus damnato mortis aculeo cum triumpho gloria surrexit de sepulcro: *cui mors ultra, ut dicitur, non dominabitur (Rom. VI, 9)*: ubi est pretium, quod mors sibi traditum esse gloriatur? Quare non tenuit, si jure emptionis accepit illud? Nec statim consequens est ut pretium illi detur, a quo aliquid redemptum esse dicitur. Propheta enim precatus est Deum ut se redimeret ab angustiis (*Psal. CXVIII, 143*), nec tamen aliquid Deo, unde angustiis, quibus Prophetaangebatur, pretii tradidisse dicendum est. Item dicitur in alio psalmo: *Dicant nunc qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici, de regionibus congregavit eos (Psal. CVI, 2)*. Neque enim Deus omnipotens toties [*Cod. Vat., totis*] pretium dedit gentibus vel regibus [vel inimicis] quoties populum suum redemit ab eis. Item in alio psalmo: *Et redemit nos de manu inimicorum nostrorum (Psal. CXXXV, 24)*. Si ad historiam attendas, nullum pretium Ægyptiis dedit, quando Hebræos de manibus eorum, sanguine mystici agni, liberare dignatus est (*Exod. XII, 13*). Atque hic considerandum esse putamus cui iste agnus in redemptionem populi Dei immolatus esset, Domino Deo misericordissimo, vel Pharaoni regi impiissimo? vel quos sanguis illius superliminaribus illitus defendisset ab angelo percutiente (*Ibid., vers. 23*)? Nunquid carcer propriam habet in puniendos per se potestatem? aut aliquis carceri dat pretium redimendi vinetos ex eo? aut gladio ultori scelerum munera non nocendi occidit [*Cod. Vat., munera non occidit;*

(Apud Froben. epist. 126.)

^b Laborat sensus.

forte leg., non nocenti innumera accidunt], et non magis iudici, qui habet potestatem ligare vel solvere, occidere et vivificare? Si igitur propter nomen redemptionis, quod sancta solet Scriptura sæpius pro nostra ponere liberatione, vult ille sapiens, necessariam esse in salute nostra venditionem, atque emptionem cum morte dicere, ubi prior emptio esset, ut ex ea priore secunda reemptio (ut ille interpretatur) iuste dici valeat? (Quod vero dicimus recreatio, vel reformatio, ideo dicimus quia fuit prima creatio et formatio, quando homines creati sunt atque formati.) Nullatenus ita intelligi potest redemptio, quasi quædam esset emptio ante: nec etiam hoc, quod dicitur redemptio, ad emptionem tantum pertinet, quantum ad liberationem, sicut superius ostendimus; quod et ipsius Domini verbis probari potest, ubi ait: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis* (Matth. xx, 28). Quis audeat dicere animam illam sanctam, immaculatam, segregatam ab omni peccato, morti datam esse? Magis videamus cui hæc in redemptionem nostram daretur. Refert beatus Lucas evangelista Deum Jesum in cruce clamasse: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum; et hæc dicens expiravit* (Luc. xxiii, 46). Spiritus et anima diversa sunt nomina; sed his testimoniis Domini una esse res agnoscitur. Non igitur aliqua necessitate coactas, sed propria voluntate, tradidit, dum voluit, spiritum. Sive animam sive spiritum dicamus: Patri commendavit, et tradidit in redemptionem nostram, sicut ante prædixit, ubi ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam* (Joan. x, 18). Animam vero suam Christus pro nobis posuit, et quando voluit, posuit; et quando posuit, Patri **188** commendavit; et iterum, quando voluit, sumpsit eam. Ponere ergo animam, mori est. Caro posuit animam, et caro iterum sumpsit eam potestate inhabitantis Verbi Dei in eo. Quod hic dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam*; ibi [Edit., ubi] dictum est: *Inclinato capite tradidit spiritum* (Joan. xix, 30). Qui spiritus anima est, quam posuit Christus dum voluit. In se enim potestas erat, non in morte, quando poneret animam, quando iterum sumeret eam. Quid vero in Redemptore nostro mors potestatis habuit, dum omnia propria voluntate perfecit, quæ nostræ salutis causa communi cum patria [F., Patre] voluntate, gerere disposuit? Igitur de dormientis Adam latere Eva, quæ interpretatur vita, formata est (Gen. ii, 21); sic de Christi latere dormientis in cruce prolatum est Ecclesiæ pretium. Unde et ipse per Prophetam: *Ego dormivi, inquit, et somnum cepi, et resurrexi, quoniam Dominus suscepit me* (Psal. liii, 6). Nisi forte quislibet audeat dicere quod sanguis Christi, qui effusus est lancea militis in terram (Joan. xix, 34), morte [F., mortu] remansisset quasi pretium. Audiat quid beatus Augustinus in libro iv pulcherrimi operis de sancta Trinitate (Cap. 3) sentiat. Dicit enim post congruam de morte Christi disputationem: « Et unus

ex discipulis, etiam cicatrices ejus contrectans, exclamavit dicens: *Dominus meus et Deus meus* (Joan. xx, 28). Et cum illius carnis tota integritas apparet, demonstratum est in ea, quod suos exhortans dixerat: *Capillus capitis vestri non peribit* (Luc. xxi, 18). Verum si capilli sanctorum non peribant, quanto magis nec sanguis Christi? Similiter beatus Fulgentius (Lib. iiii ad Trasimundum regem, cap. 34) de tota humanitate corporis Christi ascendentis in cælum testimonium tale in libro de fide Christiana proferens: « Postea, inquit, quam posuit animam, et resumpsisset secundum totam humanitatem suam, in cælum ascendit, et in dextera Dei sedisset [ædet]. » Redemit enim nos diversas sustinens injurias et passiones, vincula passus, alapis cæcus, flagellis verberatus est. Redemit utique sanguine passionem. Ad postremum redemit nos, miracula resurrectionis ostendens, sicut dixit Apostolus cuncta complectens: *Magno pretio redempti estis* (I Cor. vi, 20). Quis vero illud accepisset tam potens pretium, audiamus quid Cassiodorus eximius interpres Psalmorum dixisset de eo versu: *Redemptionem misit Dominus populo suo* (Psal. cx, 9). « Convenienter enim, ait, dicitur, *Redemptionem misit*, quoniam hoc videbantur indigere captivi. Sed tale pretium fuit, quod non tyrannus sumeret, sed ille qui absolvebatur acciperet. Lucratus est captivus redemptionem suam, et ipse magis inde ditatus, qui tenebatur obnoxius, et tyrannus damnatus, qui tenebat eum. » Sed quærendum est diligentius atque merito intuitu inspiciendum, an justus dicatur mortem a Salvatore nostro suscepisse pretium, an ipsam mortem pretium esse redemptionis nostræ. Audiamus quid beatus Augustinus inde dicat [Cod. Vat., indicat] in libro quarto de sancta Trinitate (Cap. 12, in fine), ubi plurima disputabat de pœnali et justissima miseriæ nostræ, et non debita Domini nostri Jesu Christi morte. « Ad mortem, inquit, per peccatum venimus, et ille per justitiam. Et ideo cum sit mors nostra pœna peccati, mors illius facta est hostia pro peccatis. » Similiter alio capitulo ejusdem libri de morte Christi ita dicit (Cap. 13, n. 17): « Neque enim cujusquam jure potestatis exutus est carnaliter [Leg., carne], sed ipse se exiit. Nam qui posset non mori si nollet, [procul dubio] quia voluit, mortuus est. Et ideo principatus et potestates exemplavit fiducialiter triumphans eas in semetipso. Morte sua quippe uno verissimo sacrificio pro nobis oblato; » et cætera quæ mirabiliter prosequitur de eadem re. Item post pauca, in eo capitulo, cui talem proposuit [titulum]: *De sacrificio perfecto et vero quod ipse pro nobis Salvator effectus est, lucidissime ostendit qui esset sacerdos et quod sacrificium, pro quibus, vel a quo oblatum esset. Ait enim* (August., loc. cit., cap. 14): « Quis ergo tam justus et sanctus sacerdos quam unicus Dei Filius, qui non opus haberet per sacrificium sua purgare peccata, nec originalia, nec ex humana vita quæ adduntur? Et quid tam congruenter ab hominibus sumeretur, quod pro eis offerre-

tur, quam humana caro? Et quid tam aptum immolationi, quam caro mortalis? Et paulo post: « Quid tam grate offerri et suscipi possit, quam caro sacrificii nostri corpus effectum sacerdotis nostri; ut quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse unus verusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo unum [Cod. Vat., unicam] cum illo foret, cui offerebat, unum in se faceret, pro quibus offerebat, unus ipse esset, qui offerebat et quod offerebat. » Nonne perspicuum est his 189 verbis beati Augustini bene intellectis, cui hoc sacrificium obtulit? Nisi forte quis audeat dicere, aliud esse sacrificium quod Deo Patri oblatum est, aliud pretium quo redempti sumus. In omnibus injuriis, opprobriis ac passionibus, quas unicus Dei Filius sustinuit pro nobis, quid gestum est, nisi oblatio pro peccatis nostris, nisi pretium redemptionis nostræ? Et superfluum videtur querere quis hanc oblationem vel hoc pretium accepisset, dum beatus Paulus in tertium raptus caelum tale de eo, qui est sacerdos et hostia, pretium et oblatio, proferre testimonium non timuit, qui semetipsum, dicens, pro nobis obtulit sacrificium Deo in odorem suavitatis (Ephes. v. 2). Et quod vita venerit ad mortem testatur idem Augustinus in quinquagesimo octavi psalmi tractatu (Serm. 2, n. 4): « Quid autem fecerunt, inquit, in Christo? Non vitam, sed mortem occiderunt. Exstineta quippe morte, vita resurrexit. » Ipse vero Salvator noster, in quantum medicina est et salus, nobis datus est, sicut dicitur a propheta: *Filius datus est nobis, et factus est principatus ejus super humerum ejus* (Isai. ix, 6). Scilicet Isaac crucem portavit in humeris ad immolationem sui. Idem sacerdos et sacrificium Deo Patri a semetipso oblatum pro salute nostra in odorem suavitatis. De quo Propheta Dominum jurasse dicit: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix, 4). Quod testimonium beatus Cyprianus doctor egregius et martyr gloriosus ita intelligi voluit (Epiat. 65): « Nam quis magis, inquit, sacerdos Dei summi quam Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panem et vinum, [nam] scilicet corpus et sanguinem. » Pro nobis obtulit, ut nos eo redimeret sacrificio. Utrumque, et pro nobis obtulit hoc sacrificium, et nobis dedit in memoriale sempiternum, sicut in Evangelio legitur: *Et accepto pane, inquit evangelista, gratias egit et fregit, et dedit eis dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam canavit dicens: Hic est calix Novi Testamenti in sanguine meo, quod pro vobis fundetur* (Luc. xxii, 19, 20). Idem itaque victor et victima, et ideo victor quia victima. Idem itaque sacerdos et sacrificium, et ideo sacerdos quia sacrificium. In ea quippe natura sacerdos, quia sacrificium, *excelsior cælis factus, semper vivus interpellans* (Hebr. vi,

A 25, 26) pro suis. Idem ipse potens cum Deo Patre et Spiritu sancto vitam credentibus in se. Idem Deo et vivo unigenitus Dei Filius Dominus noster Jesus Christus, cujus laus et gloria in sæcula sempiterna.

In Patris et Nati, Paracliti et nomine magno

Sit tibi prosperitas, gloria, vita, salus.

O mi dulcis amor David, insæcla valet.

Sit laus, lux, virtus, Christus ubique tibi.

Fortassis Atheniensis sophista ex academica schola hujusmodi protulit quæstionem; cum quo Platonicis paulisper liceat argumentis verba conserere. Porro beatum Paulum legimus cum stoicis disputare, ut eorum eos disciplinis ab errore in viam veritatis transduceret. Nam et populus Dei, redimendus a servitute durissima, Ægyptiacis ditatus divitiis, ducem a Deo directum secutus, ex quibus in tabernaculi ædificationem plurima Deo dona obtulit. Cur non tam præclaris eruditus exemplis dialecticos illi quæstionario proponimus syllogismos, ut suorum sauciatus armis in catholici exercitus libens castra recurrat. Dic, rogo, dic, doctor prudentissime! utrumne mors sit substantia? Quatenus videamus, si digne dici debeat tantum eam suscepisse præmium [Cod. Vat., suscepit pretium]. Igitur si mors substantia est, creatura Dei est, quia nulla est substantia, nisi aut ipsè sit, aut a se creata. Si vero a Deo creata mors est, inter opera sex dierum eam esse creatam nemini dubitare licet; quia ipse creator, ut sancta refert historia, sexto die consummavit opera sua et in septimo requievit ab omnibus operibus suis (Gen. ii, 2). Si igitur inter illos sex dies mors creata esse non invenitur, utique creatura non est. Et si creatura non est, ergo nec aliquid substantia. Nec plane, quidquid nomine mortis significari videtur, prius fuit quam homo peccasset. Quæ est originalis peccati poena, inter originales creaturas condita? Atque ideo nec recte creatura dici posse probatur. Si vero 190 hac dialectica præfatus magister ratione credendum non æstimet, mortem non esse creatam, Dei vel sanctæ Scripturæ testimonio credat, quæ dicit, ut legitur: *Dominus mortem non fecit* (Sap. i, 13). Igitur si Dominus eam non fecit, utique, ut diximus, nec creatura est. Nec aliud videtur esse mortem, nisi absentiam. Quia ubi vita a juventute [F., vivente] recedit, ibi erit illud quod mors dicitur; sicut tenebræ nil aliud sunt, nisi absentia lucis. At si mors creatura non est, ut vere divinarum testimonio litterarum, vel argumentorum rationabili necessitate probatum est, quomodo accipere potuit pretium omnibus creaturis excellentius. Quidquid in Domini Salvatoris nostri passione diabolica invidia vel Judaica perfidia gestum esse legitur, hoc totum fuit divinæ pietatis dispensatio, usus eorum malitia in se [F., suæ] bonitatis effectum nostræque salutis profectum. At quidquid diabolus per eorum carnificos manus suis [F., juris] gessisse putavit, hoc totum illius qui passus est, voluntaria fuit permissio, vel dispositio, non mortis dominatio necessitatis.

Et mirum quomodo morti dare pretium putaretur, qui morti nihil debuit? nec mors, sicut dictum est, substantia est, ut tale pretium jure exposcere possit.

• EPISTOLA CLXVI.

SEU CAPITULARE ADMONITIONIS AD EUNDEM CAROLUM.

Capitula quæ tali convenit in tempore memorari.

I. Testamentum in mortuis confirmatur, Apostolo protestante (*Hebr. ix, 17*). Ideoque post obitum testatoris omnimodam firmitatem obtinuit. Quod etiam ante mortem consensus omnium confirmavit. Non itaque postea valet infringi quod antea nullo modo potuit improbari.

II. Quicumque testatori reperitur ingratus, insuper et contameliosus existat, ipse sibi testis est quia testamentum dignus non est. Verbi causa: Chanaan patris inehonoratio servum constituit; Esau propter intemperantiam primogenita perdidit; Ruben junioribus fratribus contumelia paterna postposuit. Ad postremum quoque: *Qui maledixerit patri (Exod. xxi, 17; Lev. xx, 9)*, et reliqua.

III. Benedictiones patrum in filio hæreditare genuinum est. Contra leges autem nature pugnant, qui parentibus inobedientiam seu contumaciam parant. Legitimos igitur hæres erit, qui præfixos ordines erga parentes tenuerit.

IV. Aliud est indebite clementer admitti, aliud ex debito competenter ascribi. Nec possunt ex debito repudi, quæ prorsus indebite concessum est adipisci. Diversitas siquidem meritorum diversitates exigit præmiorum.

V. Quod optime natus, et hæreditatem legitime consecutus, neque legis antiquæ seu novæ contemtor inventus, nec adversus patrem saucius, neque contra populum vulneratus, magnam debeat hæreditandî gerere, Domino miserante, fiduciam.

VI. Fracto capite subjecta quæque languere perspicuum est, cum de firmitate capitis totius proveniat incolumitas corporis; nec possunt ea sanitate membra subdita gloriari, quam constat in capite non haberi.

VII. Hic si veritas quæritur, non est incognita; si ratio, non est ambigua; si auctoritas, non est incerta. Quoniam et auctoritas supereminet, et ratio patet, et veritas abscondi non potest.

191 VIII. Tripartita distributione videntur ista omnia includi, consulentium scilicet, ac nocentium, et eorum qui sic inter utrosque semper ambigui sunt, ut quos obtinere perspexerint, eis se continuo sociant. Sunt ergo consulentes utiliter adjuvandi, re-

• Hoc capitulare idem cl. Baluzius loc. cit. pag. 575 sub nomine Alcuini edidit. Quod cum ad Carolum Magnum similiter directum sit, epistolæ priori ex eodem codice descriptæ snijungere placuit; eo quod inter alia Alcuini opuscula congruentem locum habere vix possit. Est vero, ut antumo, hoc capitulare responsio ad puncta quædam ab imperatore consultationis causa proposita; hæc fortassis magis præcisa fuere; responsio vero est generalis. (Apud Froben. epist. 127.)

• Edit. Quercet. 59, Canis. 34. (Froben. 128.)

A sistentes autem viriliter obviandi; dubii vero vel rationabiliter attrahendi, vel circumspicte dissimulandi; cunctisque monstrandum, nec auctoritalem posse corrumpi, nec rationem vinci, nec veritatem penitus superari.

IX. Populus juxta sanctiones divinas ducendus est, non sequendus; et ad testimonium personæ magis eliguntur honestæ. Nec audiendi qui solent dicere: *Vox populi, vox Dei*. Cum tumultuositas vulgi semper insanix proxima sit.

X. Vulgare proverbium est: De duro superatur aliquid, de molli vero remanet nihil. Debet tamen et sapientia ministrare constantiam, et constantia perficere sapientiam, ut sit constantia sapiens, et sapientia constans.

XI. Sic exercenda est prædicatio pacis, ne sub nomine pietatis inducatur assertio falsitatis. Nam sicut pacem rumpere pessimum est, ita veritatem negare blasphemum. Multum sibi denique concinuit verax unitas et pacifica veritas.

XII. Hæc et ejusmodi reor, inculcanda simplicibus; eo quod ignorantia veritatis cogat errare quamplurimos. Porro veritate manifestata contrarii confundentur, amici solidabuntur, universi vero pariter excusatione carebunt.

Ista, supplico, dignanter ac diligenter inspiciate. Vestræ siquidem fidelitatis immensitas parvitate meam reddit impatientem pro vobis, facit etiam supra vires audentem. Enim vero fidem non perdit, nisi qui nunquam habuit. In cujus manu sunt reges et jura regnorum, ipse coronas vestras multiplicet, tueatur, obumbret.

• EPISTOLA CLXVII.

AD PETRUM ARCHIEPISCOPUM.

Commendat se paternis affectibus et sacris orationibus.

Dilectissimo in Christo Patri • Petro archiepiscopo, Albinus æternæ beatitudinis salutem.

Memor dulcissimæ humilitatis et dilectionis vestræ, ingemisco absentiam illius, cujus charitatis flamma in corde ardescit filii. Quanta est hujus sæculi infelicitas, quæ tam charos disjungit amicos, quæ filium separat a patre. O si pennas aquilæ habuissem, ut altitudines Alpium velocior Euro transvolare valuissem! quam cito ante paternos stetissem pedes, ut refrigerarem ex paterna visione pectoris mei ardorem. Sed quia hoc fieri non valet, induamur nos duplicis charitatis pennis: simus in Christo semper præsentés, qui sumus in sæculo absentes. Quid est charitas, nisi unitas animorum, dicente ipsa Veritate, dum pro suis oraret ad Patrem: *Pater, con-*

• *Petro archiepiscopo*. Mediolanensi, ad quem sequentem scripsit epistolam. Rexit Ecclesiam Mediolanensem ab anno 733 usque ad annum 804, quo ad superos abiit. COINT. et UGHELL. — Existat hujus Petri, qui et Oldradus dictus est, epistola elegantissima ad Carolum Magnum de translatione sancti Augustini Papiam anno 725 facta. CANISIUS. — Nihil in hac epistola reperitur quo Angilbertus Romam pergens commendatur huic archiepiscopo, quod tamen Mabill. asseruit lib. xxvi Annal. Ben., pag. 378.

serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos unum sumus (Joan. xvii, 11)? Ego vero filius tuus obsecro te per ejus misericordiam, qui hæc dixit, ut in sanctissimo paternæ memoriæ thesauro filii tui Alcuini nomen habeas reconditum, et inter dignissimas Deo oblationes orationum tuarum, vel semel, ore proferas.

Quanta tibi, Pater optime! apud pietatis remuneratorem Dominum Christum remanet merces, si me peccatorum ponderibus prægravatum ab iniquitatis **192** oneribus paternæ misericordiæ precibus sublevare coneris. Fateor me tantæ auctoritatis degenerem esse filium; tamen junioris filii qui a patre in longinquam recessit regionem, roboratus exemplo audeo dicere: *Pater peccavi in cælum et coram te; ideo non sum dignus vocari filius tuus (Luc. xv, 21).* Et te credo paternæ memorem pietatis, lætis revertenti occurrisse amplexibus: prudentiam quoque tuam recordari beatissimi Job pro filiis dilectionis [Al., devotionis], qui quotidie pro illorum prosperitate Deo sacrificia offerre studuit (Job. i, 5), valde desiderans, quos sæculo genitui Deo enutrire. Ideo in omnibus tentationibus, *tanquam aurum in fornace probatus inventus est (Sap. iii, 6).* Laus enim patris in salute exstat filiorum, et merces pastoris in multiplicatione gregis accrescit. Nam et ipse princeps pastorum post resurrectionis gloriam beato Petro, ob confessionis trinæ in suo amore soliditatem, pascebas oves, quas pio redemit sanguine, commendavit (Joann. xxi).

Tuum est, Pater sancte, absentes precibus adjuvare, præsentibus verbis erudire, exemplis confortare, ut paterna pietas et pastoralis devotio omnibus prosit in salutem. *Patres igitur filiis thesaurizare solent (II Cor. xiii, 14)*; tu vero beatitudinis thesauros tuis relinque nepotibus, ut per longas ecclesiasticæ eruditionis series cælestis regni gloria tibi semper augetur. Opto, si fieri valeat, quatenus me tuæ paternitatis litteris reficias, ut aviditatis meæ oculis legam, quod auribus audire voluisssem, si forte fieri potuisset [Al., valuisset]. Concessum est enim humano generi pectoris arcana chartis mandare, et litteris innotescere tacentibus quod lingua non valet loquente. Nam et beatus Paulus apostolus absentes filios piis admonitionibus [Al., pietate admonitionis] sæpius erudire solebat, ut quotidiana litterarum lectio æternam patris præceptorum, mentibus filio-

^a Froben. epist. 196.

^b *Liudgarda*. Regis Caroli conjux, cujus in aliis quoque epistolis sæpius meminit.

^c *Storacem*. Pallium puto storacium, quale ipsemet Alcuinus Fuldensibus fratribus misit ad legendum corpus sancti Bonifacii, de quo vid. not. ad epist. 142.

^d Edit. Quercet. 34, Canis. 18; collata cum codd. mss. (Apud Froben. epist. 129.)

^e *Machario*. Hoc cognomen sui Richbodi Trevirensis episcopi, ut ex titulo hujus epistolæ, quem ad aliam epistolam, quæ intercidisset, pertinere perperam Canisius credidit, colligitur. Ita enim ibi sonat: *Ad pontificem Richbodem Treverensis civitatis*, etc. Idem deinde in inscriptione vocatur *Macharius*.

rum infligeret memoriam. Sanctitatis vestræ auctoritatem divina pietas ad exaltationem et gaudium sanctæ suæ Ecclesiæ longæva prosperitate custodire dignetur, Pater dilectissime!

• EPISTOLA CLXVIII.

AD PETRUM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno incerto.)

Gratitudinem suam significat ob paternam benevolentiam; Liudgardam commendat, a qua ei dona mittuntur.

Sanctissimo Patri Petro archiepiscopo humilis tuæ charitatis Albinus filius salutem.

Dulce mihi est sæpius tuæ scribere reverentiæ, Pater optime, si portitorum fides et opportunitas adfuisset; tamen si charta non currat, charitas non dormitat, sed suaviter vigilat, et salubriter memorat paternitatis vestræ pietatem, qua me, licet minus dignum, in filii dignitatem suscepisti, familiaritate fovisti, admonitione roborasti; quæ omnia pius cunctorum remunerator bonorum æterna sibi mercede retribuere dignetur.

^b Liudgarda vero femina religiosa, Deo fidelis et regi, scutellam argenteam et unam storacem in elymosinam sui vestræ sanctitati direxit, ut videatur dividendum, secundum voluntatem Dei: et quia ego filius tuus mediator in hac legatione sum, obsecro ut eam in filiæ dilectionem suscipere digneris; habet enim voluntatem bonam protulisse servis Domini et sanctæ suæ Ecclesiæ. Quapropter diligentius deprecamini pro salute et prosperitate illius, ut divina illam gratia longæva custodiat sospitate.

• EPISTOLA CLXIX.

AD PONTIFICEM RICBODUM TREVIRENSIS CIVITATIS COGNOMENTO MACHARIUM.

Conqueritur de absentia amici, et intermisso commercio epistolico. Reprehendit in eo nimium amorem Maronis.

Pio Patri et amico charissimo Machario monacho et pontifici, Flaccus [Cod. Sal., Filius] Albinus in charitate Christi salutem.

Quod Deus conjunxit, sæculum non sepat [Can., separat]. Ecce qui venit ignem mittere (Math. xix, 6) in corda suorum, ille faciat ardere quod incendit: nec flumina infidelitatis obruent ignem, qui in altari Dei die noctuque ardere præcipitur: nec alienum quislibet audeat ignem portare in tabernaculum spiritale, ne occidatur ab eo qui suum semper ardere jussit (Luc. xii, 49). Quis est ignis Dei, nisi charitas

Canisium sefellit titulus, in codice quo usus est depravatus, qui talis erat: *Ad pontificem Richbodem Treverensis civitatis et conventum*, cujus vocis loco legendum fuit: *Cognomento Macharium*, ut apud Quercetanum. Porro Richbodus antea monachus et abbas Mediolacensis (an Laurisheimensis?) anno 791, ad episcopatum Trevirensis promotus fuit, ut habet cod. ms. synchronus cænobii S. Maximini apud Honthelm Hist. Trevir. tom. I, pag. 63. Alcuino igitur præceptore usus est, quando is primo in Franciam venit. Is etiam est cui Alcuinus libellum Felicis Urgellitani ad refutandum tradi voluit. Obiit Richbodus anno 804, ut habent ejus temporis Annalistsæ Loiselianus, Fuldensis et alii. Vid. Mabill., lib. xxv, Annal., n. 44, etc.

(*Can. viii, 7*)? Et quis alienus, nisi amor sæculi? **A** vel me offendere, ut intelligam studium, in quo hæc duo servati sunt ex filiis Aaron propter duo præcepta charitatis; et duo perierunt propter sæculi amorem et amatorem illius (*Levit. x, 1, 2*). *Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea* (*Luc. x, 42*). Amemus quod non auferetur [*Cod. Sal., auferetur*], fugiamus quod auferri potest. Impium est, diligentem non diligere, et retribuenti non retribuere. Quid retribuit nobis Deus? Retribuit nobis pro malis nostris bona sua: **193** retribuamus ei pro bonis suis bona nostra. Quæ sunt bona nostra, nisi ut diligamus eum, et mandata ejus observemus? quæ sunt mandata illius, nisi ut diligamus invicem? *In his duobus præceptis tota lex pendet et propheta* (*Matth. xxii, 40*).

Cur ista tam longo repetita principio, nisi ut scias ardorem cordis mei? Pene mihi melius esset, te pauperem habere præsentem, quam divitem absentem. Quid mihi divitiæ, si non habeo quem amo; si non considero quem desidero? tua potentia mihi est miseria. Ubi est dulcissimum inter nos colloquium? Ubi sacrarum litterarum studium desiderabile? Ubi læta facies, quam conspiceret solebam? Ubi communio charitatis, quam fraternus amor hinc inde exercuit? Ubi saltem memoria nominis nostri? Ecce totus præterit annus, quo nec litterarum consolatio oculis advenit, nec salutationis officium auribus insonnit. Quid peccavit pater, ut a filio oblivisceretur? Quid magister, ut discipulus neglexerit eum? Forte exaltatio sæculi designata est nomen magistri in illo? Aut peregrinatio mea viluit in oculis tuis? Aut amor Maronis tulit memoriam mei? O si mihi nomen esset Virgilius! tunc semper ante oculos ludere tuos, et mea dicta tota pertractares [*Can., perscrutaberis*] intentione, et juxta proverbium illius essem apud te

Tunc felix nimium, quo non felicior ullus.

Quid faciam? An meam doleo infelicitatem, quia non sum quem diligis? An tuam laudo sapientiam, quia diligis illum, qui non est? Flaccus [*Canis., filius*] recessit, Virgilius accessit, et in loco [*Can., locum*] magistri nidificat Maro? Hoc dolens dictavi, vel propter oblivionem mei, vel propter absentiam tui, paululum ferociori pumice chartam terens, ut vel iratus aliquid rescriberes: quia bos lassus [*Can., læsus*] fortius figit unguam. Incipe vel defendere te,

^a Edit. Quercet. 40, Canis. 49; collata cum cod. ms. Salisb. Vid. epist. priorem. (Apud Froben. epist. 150.)

^b Cod. Sal., *Dilecto Patri salutem*, omissis reliquis.

^c Froben. epist. 197.

^d Hanc inscriptionem habet ipse codex Harleianus, cui omnino similis est illa epistolæ 167 ubi videas quæ de Riccho adnotavimus.

^e *Patriarchæ*. Hunc nominis honorem Alcuinus etiam tribuit Arnoni archiepiscopo Salisburgensi in carmine quod epistolæ, qua eidem inscripsit commentarium in Psalmos Pœnitentiales, subjungit, in ultimo versiculo:

Te fluente pater, Pastor, patriarcha sacerdos.

ut intelligam studium, in quo etiam istius anni exercuisti; et quo thesauro cor implevis tuum, pande nobis, ut tecum gaudeamus in bono tuo. Utinam Evangelia quatuor, non *Æneades* duodecim, pectus compleant tuum, ut ea te vehat [*Edit., et te avehat*] quadriga ad celestis regni palatium, ubi est honor indeficiens et regnum sempiternum, ubi pro me intercedere, credo, memor eris; quia te, ut illuc venires, exhortari gaudebam.

• EPISTOLA CLXX.

AD RICBODUM EPISCOPUM QUI ET MACHARIUS.

Dolet de amici absentia.

Dilecto Patri Machario, humilis levita Albinus salutem ^b.

Charitatis dulcedinem litterarum officia implere non possunt, tamen quaecunque [*Cod. Sal., aliquod*] lumen illius ostendere nituntur. Sicut digito præsens homo ostenditur, ita litteris absentis charitas demonstratur. Fateor, mea mentis dilectio tui tædet absentiam: essetque aliquid amoris refrigerium, si vel **194** tui cordis affectum per alterius [*Cod. Sal., alius*] audirem os; vel cum litteras legerem, quem ardentius cuperem, intelligerem. Non disjungat sæculum quos Christi charitas conjunxit. Et veniat per eum optata dies videndi [*Canis., vivendi*], qui omnes dies creavit ad videndum. Multa tecum habuissem [*utilia*] conferre, si tuæ colloquutionis [*Cod. Sal., conlationis*] familiaritate uti valuisssem. Veniet tempus, dum vult ille qui disponit omnia tempora, [ut te] cum omni charitatis dulcedine [videre valeam]. Valeas filii, frater et amice.

• EPISTOLA CLXXXI.

^d AD RICBODUM ARCHIEPISCOPUM COGNOMENTO MACHARIUM.

(Anno incerto.)

Queritur de intermisso commercio litterarum. Ad horam expetit quædam scripta sancti Leonis et Ven. Bedæ. Ad sanctum Martinum invitat.

Machario • patriarchæ Albinus salutem.

Quid proficiunt sapientia abscondita vel thesaurus invisus (*Eccli. xx, 32*), vel charitas muta? Num ignis in silice, nisi excutiat, flammificat? Quare tu, frater charissime, charitas taciturnitate obmutescit? Cur non movebis linguam ad dictandum, manum ad scribendum? Quid talentum humo obruis? Quare admonitoria non currit chartata? Legat quid desiderat; consideret quid faciat. ^f Timeo ne *mus l case*

Idem vero titulus nonnunquam tribuitur a privatis scriptoribus primarum sedium archiepiscopis, maxime illis qui primatum quemdam in alios episcopos, seu ipsos etiam archiepiscopos exercebant; qua prærogativa præprimis antiquitus fulgebant episcopi Trevirenses in tota Gallia et utraque Germania: Et sanctus Hildulfus in recensu privilegii, monasterio S. Deodati concessi (apud Surium die 19 Junii) vocatur • sanctæ compassionis vir, archiepiscopus, imo patriarcha. Vid. Prodromum Hist. Trevirensis. De disciplina et doctr. Eccles. Trev. sub Romanis § 6, pag. 132, § 7, pag. 135, 136, et de eadem sub Francis § 5, pag. 315.

^f *Mus l case bacha*. Vox fortassis theodisca designans aliquem minorem fluvium Germ. Bach. — Sic in ms. in quo vox *mus* cruce superposita notatur.

bucha litteræ submersæ sint : tamen si tua taceat A mihi fistula, aliis obsecro resonet, ut excitentur dormientes, et sanentur languentes, et aures surdorum audiant, et claudi viam disciplinæ currere certent, ut fiat merces [*Ms.*, mirus] monstranti viam veritatis. Scriptum est, qui audiat, dicat verum.

Vocatus fui, sed infirmitas præcepit iter meum. Vos loquimini quæ Deo placeant, et ad sanam pertineant doctrinam. Omeliam sancti Leonis, et Tractatum beati Bedæ in Tobia deprecor ut ad horam præstes nobis. Sed ut video porrectam habes manum ad accipiendum, et collectam ad dandum. Iter vero quod restat viæ nostræ, deprecor, sanctis orationibus vestris adjuvate, ut ad portam perpetuæ civitatis pervenire merear.

Si veniens veneris, excipiet te dextera Dei Patris, et si juverit [*Forte*, sic juvabit] te intercessio sancti Martini. Florentem te in omni bono, et proficientem in sancto sapientiæ studio divina comitetur et provehat gratia, dilectissime frater!

a EPISTOLA CLXXII.

AD EUMDEM.

(Anno incerto.)

Dolet de absentia, et gaudium significat ob nuntium restitute Machario sanitatis.

Sanctissimo nobisque cum summo honore nominando Patri Machario humilis levita Albinus salutem.

Ex quo vestra mihi innotuit charitas, familiaris quadam flamma in corde meo efficacius hæc eadem ardebat, ita ut mens mea respondebat mihi : charitate vulnerata sum ego : sed nunc quodam modo amatum est, quod olim dulciter sapuit in pectore meo. Nam longa absentia dulcissimi vultus vestri torquet animi mei secretum, et collocutio sapientiæ vestræ suavissima meam fatigat memoriam, non audiens desideratissimum oris vestri eloquium, et suavissimam cordis fraternitatem, quæ spirare solebat in auribus meis verba salutaris collocutionis, memor illius commatici elogii : Quid dulcius est quam habere amicum, cum quo possis omnia loqui, sicut tecum ? Sed recedant querimonie, ubi emendationis efficacia fieri non aestimatur; patienter supportetur, quod humanæ necessitatis fragilitas cogit sufferri, et fiat mentium dulcis præsentia, ubi est facierum tristis absentia, et volet sæpius charta charitatis alis penata, implens officium linguæ, pandens fraterni amoris secretum, et paterni affectus filio demonstratura dulcedinem, ne longa taciturnitas oblivionis rubigine maculetur.

Dum semper cupidus vestram audire prosperitatem, advenientesque sæpius interrogans, quid de meo mihi nuntiarent Machario, subito præ tristi

a Froben. epist. 198.

b Edit. Quercet. 67, Canis. 39. (Froben. 131.)

c *Josepho*. Hic fuit discipulus Alcuini in schola Eboracensi; et abs dubio ipse est Josephus qui, hortante Alcuino Commentaria sancti Hieronymi in Isaiam prophetam compendio redegit; exstat hæc Josephi Epitome in cod. ms. S. Germani, num. 585. (*Mabill. Act. SS. sæc. iv, part. 1, pag. 188 et seq.*)

fama prosternatus, infirmitatis vestræ totis dolens præcordis spectavi [expectavi], quando mihi optata legatio sanitatis vestræ veniret; quando, qui erigit elisos, sanaret contritos corde, et verteretur tristitia mea in gaudium, quod nunquam utinam auferatur a corde meo, in quo semper vobis perpetuam opto prosperitatem et salutem : quam audiens a narrantibus, vobis redditam esse, magna me fatore lætitia affectatum esse, quia quod diu optabam, Deoque devotius deprecatus sum, audire merui.

At nunc, charissime fili, frater, pater, et amice, Deo gratias agamus assiduas pro omnibus bonis, quæ nobis largitas est, te sanitati restituens, et me gaudio perfundens. Facientes faciemus voluntatem illius, in quo solo salus est, et vita, indeficiensque felicitas. Hunc amemus, prædicemus et colamus, quia hæc est vita æterna. Igitur in carnali desiderio mundo vivere mors est, non vita. Sola tantummodo vera est vita, vivere Deo, sicut ipse de se ait : *Ego sum via, veritas, et vita* (*Joan. xiv, 6*) : via, per quam itur; veritas, ad quam pervenitur; vita, in qua statur. Feliciter vivas, fili, frater, pater et amice in æternum!

b EPISTOLA CLXXIII.

AD JOSEPHUM.

Condolet ob infirmitatem corporis, et excitat ad patientiam. Commendat se orationibus; hortatur ad renovationem domus Dei, etc.

Dilecto filio c Josepho, Albinus salutem.

Doleo de dolore corporis tui, sed gaudeo de felicitate animæ tuæ. Quia flagellat Deus omnem filium quem recipit (*Heb. xii, 6*). Occidit et vivificat; vulnerat et medetur (*Job. v, 18*). Spes præmii solatium tibi sit laboris. Hi dolores cito finiuntur, præmia patientiæ nunquam. Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in sanctis (*Rom. viii, 18*). Quapropter cum gratiarum actione immola Deo sacrificium laudis (*Psal. cxix, 14*). Non est hæc tribulatio pœnalis, sed propitiatio venialis. Aurum in fornace per ignem coquitur (*Prov. xxvii, 21*), ut purius exeat : sic anima corporali tribulatione, ut mundior procedat ad vitam. Disciplina Domini non debet cuiquam esse disciplina; sed hilariter accipiat quod pius medicus salubriter immittit. Inter flagella pietatis, orationes humilitatis ad Deum dirigantur, ut qui misericorditer castigat, clementer ignoscat, ut salus æterna patienti proveniat.

Nostris quoque memor sedulas pro nobis fundere preces non cessa, quatenus divina nobis provideat clementia perpetuæ conversationem prosperitatis. Adhuc dubio stamine pacis sub tegmine causa textur, et dum plenum perficitur vestimentum, mox ad induendum vestræ dirigetur fraternitati.

Hujus Josephi Alcuinus etiam meminit in epistola 3, ad Colcum; et mortuam commendat Remigio episcopo Curiensi epistola sequente. Desideratur alia Alcuini epistola ad eundem Josephum, olim in antiquissimis Cottonianæ Bibliothecæ codicibus servata, in qua, teste Usserio, scribit : « Sanus est magister vester Colcu et sani amici tui qui apud nos sunt. »

Valde placet quod domum Dei renovare coepisti: **A** stude ut et istam perficias, et alteram, de qua præsens dixi, facias consecrari: ut pro duplici Dei honoris labore multiplicem merearis accipere mercedem. Vivas, vigeas et vales felicitè, filii charissime!

195 • EPISTOLA CLXXIV.

AD REMIGIUM EPISCOPUM.

Commendat illi negotiatorem in Italiam proficiscentem: animam vero Joseppi illius orationibus.

Dulcissimo Patri ^b Remigio episcopo, Albinus humilis filius salutem.

Hunc nostrum negotiatorem, Italiæ mercimonia ferentem, his litteris tuæ paternitatis commendo protectioni, ut per vias vestræ patriæ tutus eat et redeat; et in montium claustris a nostris non teneatur teloneariis constrictus, sed per latitudinem charitatis latam habeat eundi et redeundi semitam. Jubes, obsecro, orare pro anima ^c Joseppi discipuli mei. Floreas et proficias *de virtute in virtutem* (*Psal. lxxxiii, 8*), donec videas lætus et gaudens Deum tuum in Sion. Memorque sis mei, sanctissime Pater, obsecro.

• EPISTOLA CLXXV.

AD REMEDIUM EPISCOPUM.

Gratias pro charitatis muneribus agit: ad bonas actiones stimulat.

Venerando Patri ^e Remedio episcopo humilis levita Alcuinus salutem.

Acceptis charitatis vestræ muneribus multum lætati sumus de prosperitate vestra, seu quod memoriam nostri habetis; sperans me misericordia divina participem esse per vestras sanctissimas orationes. Charitas vero inter amicos melior est auro, et fides inter absentes pretiosior est gemmis, ubi Deus tantummodo considerat et remunerat. Vos quod vestrum est, diligentissime exsequimini, et accepta Domine pecuniæ talenta multiplicare, ut cum gaudio ante conspectum summi regis venire digni efficiamini, et vocem illam audire desiderabilem: *Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (*Matth. xxv, 21*). Nunc tempus est laborandi, tunc quiescendi; nunc promerendi, tunc remunerandi. Fac ut sis, ut tibi veniat, quod vis. Dilige diligentem te, quatenus ad beatissimam illius sessionem pervenire merearis et dicere: *Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Dei nostri* (*Psal. xlvi, 9*), in qua est tota

^a Edit. Quercet. 74 ex ms. (Apud Froben. epist. 132.)

^b *Remigio episcopo.* Vixit tempore Alcuini Remigius, seu Remedius episcopus Argentoratensis, qui obiit anno 803; Mabill. *Annal. lib. xxvii, num. 24*. Eodem quoque tempore vixit Renigius seu Remedius alius episcopus Curiensis, cujus canones ecclesiasticos, ex epistolis pontificum Romanorum suppositiis ab Isidoro Mercatore sparsis collectos, edidit Goldastus *Rer. Aleman. tom. I, part. i, pag. 121*. De hoc altero Alcuinum intelligo. Curiensis cuius, non Argentoratensis episcopus in montium claustris Mercatoribus Italiam petentibus auxilio esse potuit.

^c *Joseppi.* Illius certe, ad quem est epistola præcedens.

felicitas et nulla perturbatio, summa requies et sempiterna beatitudo. Vestram omnipotens Deus sanctitatem in omni bono florere faciat, venerande Pater!

• EPISTOLA CLXXVI.

AD REMEDIUM EPISCOPUM CURIENSEM.

(Anno incerto.)

Commendat se ob veterem amicitiam illius orationibus.

Desiderantissimo Patri Remedio episcopo Curiæ civitatis, humilis levita Alcuinus salutem.

Memor dilectionis vestræ et fœderatæ olim amicitiae inter nos, has tuæ reverentiæ, optime frater, litterulas dirigere curavi, ob recordationem prioris pacti, quod inter nos pepigimus, obsecrans per summi regna tonantis, ut nostri nominis, juxta vestræ promissionis veritatem, in sacrosanctis orationibus memoriam habere digneris; etiam a servis Dei intercessionem pro me fieri jubeat, qui sunt in monasteriis per vestræ diocesis latitudinem. Nam ego plurimis hujus sæculi jaculis vulceratus diem trepido animo exspecto, quo duci ad iudicium vocer ignorans, quid habeam respondere iudici meo Jesu Christo, qui mihi tanta tribuit in hoc sæculo bona; et ego quasi his omnibus ingratus plurima feci, quæ non debui.

Tu vero, sanctissime Pater, secundum charitatem, quam habes in membra Christi, et fidem probatam in salvatorem nostrum, me assiduis orationibus adjuvare digneris, ut misericordem inveniam Dominum Deum meum. Te quoque ipsum, juxta sapientiam ^C tibi a Deo datam, is omni bonitate præpara ad occursum illius, ut dignus habearis, cum multiplici laboris tui fructu, gaudens et gloriosus stare ante tribunal Christi, atque ex brevissimo hujus vitæ labore æternam, donante Deo, beatitudinem cum sanctis omnibus intrare merearis. Dominus Jesus, qui ait: *Per me si quis intraverit, salvabitur; ingreditur et egreditur* (*Joan. x, 9*), custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in sæculum (*Psal. cxx, 8*), sanctissime Pater.

• EPISTOLA CLXXVII.

AD EUMDEM.

Confidentiam suam significat in ejus orationibus, et ad bene obeundum episcopale officium hortatur, sub spe æternæ mercedis.

^D Beatissimo Patri Remedio episcopo humilis levita Alcuinus salutem.

Acceptis amabiliter venerandæ dilectionis vestræ

^a Edit. Quercet. 56. ex ms. (Apud Froben. epist. 133.)

^e *Remedio episcopo.* Non dubito, quin idem sit ac Remigius Curiensis episcopus, de quo supra. Hæc enim nomina ejusdem personæ variant apud scriptores.

^f Froben. epist. 200.

^g *Remedio episcopo Curiæ.* Vide epistolas 174 et 175 ad eumdem, et notes velim *Remedium* illum *Decurio*, quem Alcuinus per Arnonem salutari voluit in epist. 118 hunc ipsum esse episcopum, et loco vocis *Decurio*, quam habet cod. ms. Sali b. legendum esse *de Curia*, seu Curiensem.

^h Froben. epist. 201.

litteris, quæ me multo gaudio lætificaverunt, de prosperitate dignitatis vestræ, seu de recordatione nominis vestri, quoniam multum confido per Dei gratiam de intercessionibus sanctitatis vestræ; et quanto me plus peccatorem agnosco, tanto magis me indigere sanctas orationes vestras novi. Non solum me aliquid veniæ mereri non dubito per vestræ charitatis continuas supplicationes, sed vosmetipsos magnam habere mercedem pro integritate sanctæ fidei congratulor; nam et promissionem verissimam ipsius Veritatis habemus, quæ ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii, 20). Congregatio nostra est in spiritu charitatis, non in corporis præsentia; et cui omnia præsto sunt, non tælet eum charitatis nostræ puritas, sine qua nil placet Deo, nec munus ad aram. Hanc ergo sequamur intimo cordis affectu, ut ad illum pervenire mereamur, qui est vera charitas, et indeficiens beatitudo, et beata æternitas: ut labor non sit inanis, sed ad perfectæ retributionis perveniat gloriam.

Ad hanc vicissitudinem sollicita litterarum tuarum dilectio meam segnitiam hortari nullatenus immemor esto, quatenus ad illam beatissimam visionem Domini nostri Jesu Christi pervenire mereamur, ubi est lumen æternum et quies perpetuæ pacis lætissima. Ad hæc beatitudinis pacem omnes ad te venientes, vel etiam pertinentes exemplis optimæ vitæ trahere non desistas; nec admonitionibus dulcissimis corda ardua irrigare segnis esto, ut culmen nominatæ dignitatis in te sublimitatem meritorum habeat in conspectu Dei.

Sint verba tua sale sapientiæ condita, ut de te verissime dicatur: *Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo*; qui multiplicatis dominicæ pecuniæ talentis Domino suo occurrere dignus habeatur, et audire vocem desiderabilem: *Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini Dei tui* (Matth. xxv, 21). Properat enim dies ultimus, et tacito pede fessa senectus ingreditur cubile nostrum; stat ad ostium qui pulsat, si læto animo adventum ipsius suscipiamus. Dies sunt pauci laboris nostri, sed bene laborantem sequitur merces sine numero dierum, ejus ordinatione qui ordinat diem æternum secundum merita singulorum; in cujus domo mansiones multe sunt; sed hæ omnes divitiis felicitatis et gloria beatitudinis sunt plenæ, ubi sancti post hujus vitæ su-

^a Edit. Quercet. 52, Canis. 16 collata cum codd. mss. Salisb. et S. Emmerami. Hujus fragmentum, ab illis verbis: *O nobilissima progenies* usque ad hæc: *pervenire mereamini* recenset Wilhelmus Malmesbur. De Pontif. Angl. lib. iiii. (Apud Froben. epist. 154.

^b 197 *Ædilberto episcopo*, etc. Nomen *Ædilberti* deest in codd. mss. et apud Canisium; illud tamen proditur a Malmesb. l. cit. In cod. Salisb. abest quoque nomen Alcuini, cujus loco exstant hæ litteræ: *LCIN*, omisiss nimirum vocalibus *AVI*, quarum additione fit *ALCUIN*. *Ædilbertus* vero fuit episcopus Hagulstaldensis in Northumbria, qui in ea sede anno 789 Tihero successit, et anno 797 obiit. Hoveden. et MALM.

^c *Pulcherrimorum habitatores locorum*. De Hagulstaldensis ecclesiæ fabrica, quæ Romanam magnif-

icantiam æterna pace fruuntur, qui nostrum de supernis sedibus exspectant agonem, desiderantes ex nobis augeri numerum suum, quo tu properans, beatissime Pater, meque precibus tecum rapere, secundum fidelissimas promissiones tuas, satage ut corona gloriæ tuæ mihi proficiat, Christo donante, in perpetuam miserationis Dei salutem. Divina gratia te, tuoque fideliter in Ecclesia Christi servientes, in omnibus proficere faciat, dilectissime et sanctissime Pater.

196^a EPISTOLA CLXXVIII.

AD ÆDILBERTUM EPISCOPUM.

Orationibus omnium et singulorum se commendat, hortatur ad patrum suorum sequenda vestigia, ad lectionem sanctæ Scripturæ, ad juniorum instructionem.

Præcipue dignitatis pastori ^b *Ædilberto* episcopo et omni congregationi in ecclesia sancti Andreæ Deo servientium, Alcuinus vestræ clientellus charitatis [*Canis.*, sanctitati] in Christo salutem.

Specialis [*Cod. Sal.*, spiritualis] amicitia cupidus, vestræ sanctitati parvitas meæ litterulas dirigere curavi, ut et pactum antiquæ familiaritatis innovarem, et me vestris sacratissimis commendarem orationibus. Et si unius, juxta Apostolum, *multum valet deprecatio just* (*Jac. v, 16*), quanto magis et totius sanctissimæ congregationis in Christo, quorum quotidie canonicis horis pacificæ unitatis [*Cod. Sal. et Can.*, unanimatis] postulationes cœlum penetrare credendam est. Etiam et singularis uniuscujusque in secreto oratio ad aures omnipotentis Dei pervenire non dubitandum est [*Cod. Sal.*, esset]. Quapropter cum omni petitionis humilitate meipsum etiam unicuique, et communibus omnium et specialibus singulorum, quantum mea valet apud vestram pietatem deprecatio, commendo orationibus; ut per vestræ sanctitatis preces, meorum cætenis peccatorum absolutus vobiscum, fratres charissimi, vitæ januas ingredi merear.

O nobilissima sanctorum progenies Patrum! illorum honoris venerabilisque vitæ successores et pulcherrimorum habitatores locorum vestrorum sequimini vestigia Patrum, ut de his pulcherrimis habitationibus ad cœrum, qui vos genuerunt, æternæ beatitudinis consortium, in cœlestis regni pulchritudinem, Deo donante, pervenire mereamini.

^d Dei discite scire et implere præcepta, illo dicente: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* (Matth. xix,

centiam æmulari velle videbatur, Wilhelm. Malmesb. l. cit. *Hagulstadehem* vocatur locus quinquaginta ab Eboraco milliariibus disparatus; fisco regio famulabatur, quando eam beatæ memoriæ Willfridus a beatissima Etheldritha regina pro aliis possessionibus commutavit. Ibi ædificia minaci altitudine murorum erecta, et diversis anfractibus per cochleas circumducta, mirabile quantum expolivit, arbitrato quidem multa proprio, sed et cæmentariorum, quos ex Roma spes munificentia attraxerat, magisterio. Ferebaturque tunc in populo celebre, scriptisque etiam est inditum, nusquam circa Alpes tale esse ædificium. Nunc qui Roma veniunt idem allegant, ut qui Hagulstaldensem fabricam vident, ambitionem Romanam se imaginari jurent: adeo tot temporum et bellorum injuriæ vetustatem ædificiis non tulere. CANISIUS.

17). *Itaque necessaria est sanctorum lectio librorum, quatenus in eis quisque intelligat [Al., inveniat], quid sequi, vel quid cavere debeat. Maneat vero in vobis lumen scientiæ, et per vos aliis luceat ecclesiis, ut vestra laus in ore resonet omnium, et vobis in cælis merces maneant æterna. Unusquisque proprii laboris mercedem accipiet. Pueros adolescentisque diligenter librorum scientiam ad vitam [Al., in via] Dei docete, ut digni vestri honoris fiant successores, etiam et intercessores pro nobis. Suffragia vero viventium prosunt morientibus vel ad veniam peccatorum, vel ad majoris gloriæ augmentum.*

Qui non seminat, non metet, et qui non discit, non docet. Et talis locus sine doctoribus aut non, aut vix salvus fieri poterit. Magna est eleemosyna pauperem cibo pascere corporali; sed major est animum [Cod. Sal., animam] doctrina spiritali satiare esurientem. Sicut pastor providus gregi suo optima providere pascua curat, ita doctor bonus suis subjectis perennia pascua vitæ omni studio procurare debet. Nam multiplicatio gregis, gloria est pastoris, et *multitudo sapientium, sanitas est orbis* (Sap. vi, 26).

Scio vos, sanctissimi Patres, hæc optime scire et voluntarie implere. Sed charitas dictantis ab ore rapuit verba, credens vos pia velle humilitate legere, quæ sobria in Dei dilectione dictavi devotione. Iterum iterumque obsecro ut mei nominis inter familiares vestros memoriam habere dignemini. Almitatem vestram pro tota Dei intercedentem Ecclesia ipse Deus Christus exaudiat, vosque ad æternæ beatitudinis gloriam pervenire concedat, charissimi fratres.

• EPISTOLA CLXXIX.

AD QUEMDAM EPISCOPUM.

Ad æterna suspirat. Hortatur ad officium pastorale diligenter obeundum. Auguria, avium cantus, et sternutationes aboleri vult.

Dulcedinem dilectionis brevis chartæ non explicat. Sed spero, fides vestræ pietatis tenet quod meæ imperitiæ littera non sufficit proferre. Utcunque enim memoria charitatis absentis tristitiam consolatur: et quem sibi præsentari per singula momenta oculus quærit, hunc animus absentem semper amare non desistit. Heu! quam dura est hujus mortalitatis conditio, quæ variis eventibus toties amicos disjungit, nec patitur semper videre amantem amatorem suum. O quam felix est æterna beatitudo, ubi semper videtur quod amatur, et nunquam cernitur quod non amatur! Ad hanc nos festinare oportet, ut illam intrare mereamur. Nullus nos labor deterreat, nulla delectatio retardet: sed tanto avidius totis viribus tendamus ad illam, quanto beatius illam habere poterit qui intrat. Me tecum, dilectissime frater, obsecro, continuis precibus attrahere. Tu vero aries, cui juxta Salomoneum nullus resistere valet (Prov. xxx. 31): ego morbida inter gregem evangelicæ pascuæ

ovicula. Tua lingua clavis est regni cælorum; quapropter nunquam a bonis sileat, nunquam ab admonitionibus cesset. Superbos et contumaces duris increpationibus castiget; humiles et quietos piis exhortationibus refoveat; talentum quod accepisti, quasi devotus negotiator superaugmentare contende. Non tardat Dominus qui dedit revenire et rationem exigere pecuniæ suæ. Vide et intentius considera quantas animas in periculo animæ tuæ regendas accepisti. Fac tibi lucrum ex illis, non damnum. Ad exemplum Domini Dei tui recurre, quomodo per civitates, castella, vicos etiam et domos singulas prædicando cucurrisset (Matth. ix, 35); imo convivia publicanorum et peccatorum non abhorruit, quatenus ex familiaritatis communiione prædicationis occasionem haberet. Ita tu ejus roboratus exemplis, ubicunque ad convivia venias, ibi prædicationis officia agere non cesses, ut pro carnalibus, quæ ministrantur tibi tuisque sociis spiritalia sibi suisque commanipularibus accipiant (Rom. xv, 27, et I Cor. ix, 11). Memor quanta seipsum distractione pius prædicator Paulus obligavit dicens: *Væ mihi! si non evangelizavero* (I Cor. ix, 16). Et iterum, quam terribilia comminatus est Dominus ipse Ezechieli prophetæ, dum prædicationis ei officia ingressit: *Fili hominis, speculatorem posui te domui Israel. Et post pauca: Si enim non annuntiaveris iniquitatem suam, et ille morietur in peccatis suis, sanguinem ejus de manu tua requiram* (Ezech. iii, 17, 18). Et iterum per Isaiam prophetam de tacentibus dicitur prædicatoribus: *Canes muti non valentes latrare* (Isai. lvi, 10). Qui sunt canes muti, nisi pastores tacentes, contra diabolicas insidias per prædicationem latrare non valentes? Idcirco, dilectissime frater, te diligentius obsecro ut omnes ad tuam pertinentes diocesisim **196** verba vitæ audire facias, vel per teipsum, vel per tuos adjutores presbyteros, ut subjectorum tibi salus, tua sit gloria apud Deum. Si quis vero, quod abait, postea... sanguis ejus sit super caput suum: tu vero immunis a perditione illius inveniaris, qui prædicasti ei, licet non obedisset tibi. Raro enim aperta fronte apud Christianos pugnat antiquus hostis: sed sub prætextu pietatis venena mortiferæ suggestionis occultat. [Auguria quoque et avium cantus, et sternutationes et tæxia plurima omnino vetanda sunt, quæ nihil valent, nisi apud eos qui ea aliquid valere credunt, ut secundum fidem suam fiat illis. Permissum est enim maligno spiritui ad deceptionem ista observantium facere, ut aliquid auguria sæpe verum prædicent. Igitur et in lege veteri auguria observantes morte puniri jubentur (Deuter. xviii, 10, 12), ut sciamus sub gratia viventes quali pœna plectendi sint animæ, qui hoc malum in consuetudine habent]. Hæc vero et hujusmodi pestes quasi pio pastori et prudenti medico conventit tibi commisso præcavere gregi, uti eum in conspectu æterni judicis immaculatum adducere merearis, et vocem desiderabilem audire dignus efficiaris: *Euge*

• Edit. Mablii. 22 cujus defectum in fine supplevimus ex cod. ms. Salisb. (Apud Froben. epist. 135).

serve bonæ et fidelis, intra in gaudium Domini tui (Math. xxv, 21).

• EPISTOLA CLXXX.

AD QUEMDAM EPISCOPUM.

Dolet de amici ægritudine; hortatur ad patientiam, ad virtutes, ac curam scholarium.

Litteris vestræ beatitudinis acceptis satis me lætificavit facies illarum, et sensus omnia gaudiis perfudit viscera, nisi tantum infirmitas vestra meas perturbavit venas. Sed juxta Apostolum infirmitas corporis fortitudo est animi: gaudeat filius, ut erudiatur a patre. Aurum examinatur in fornace, ut purior splendescat ex flammis (*Prov. xvii, 21*); et homo in dolore corporis excoquitur, ut purior exsiliat anima de ergastulo carceris sui. Placeat tibi castigatio paterna, quia flagella patris proficiunt ad salutem. Pauci sunt dies laboris: et perpetuæ [*Fortè perpetui*] mercedis. Idecirco instanter laboret lingua in prædicationibus, manus in elemosynis, pes in circumdando gregem Christi. Animus vigilet in orationibus, et in psalmodiis solidetur, et in laude Dei lætificetur. Quod semper erit acturus homo in cælis, hic sæpius agat in terris. *Sacrificium laudis honorificavit me*, dicit Deus per Prophetam, *illic iter est, quo ostendam illi salutare Dei* (*Psal. xlix, 23*). Sit humilitas in corde et in corpore; sit patientia in moribus et verbis; sit servus Domini fervens in mente; sit pax in ore, et in corde charitas; et semper suavia verba misceantur durioribus, quia facilius duram cor penetrant mollia verba quam amara. Sit discretio quid cui conveniat tempori, personæ, ætati et operi. Sit lectio crebra, et jejunia sobria et convivia modesta, et honor hospitum, et ordinatio pauperum, et cura familiæ, et diligentia in populo. Quid agam, et quid est quod scribo, nisi quia charitas tacere nescit, et quoddam refrigerium est verbis proferre, in quo mens inflammatur? Et scio te rusticitatem meam patienter ferre, et familiaritatis litterulas non abhorrescere. Ideo non erubescio prius dicta rescribere, et iterare quæ ante direxi. Etsi immemor sim quid prius scripserim, non tamen immemor sum charitatis æternæ.

Nunc velim te properare in patriam et ordinare puerorum lectiones, quis grammaticam discat, quis epistolas et parvos libellos legat, quis sanctam Scripturam sobria mente haurire dignus sit. Tu vero, sancte Pater, evangelicis maxime studeas lectionibus, et canonicis sanctarum Scripturarum inservire eruditionibus, quia te decet meditatio divinæ legis, ut dicatur de te: *In lege Domini meditabitur die ac nocte* (*Psal. i, 2*), ut fructus tuus vigeat in æter-

199 • Hæc epistola primo nunc prodit ex cod. ms. Salisb. caret ibi inscriptione; Alcuini tamen esse ipsa styli conditio nos ignorare non sinit; ad quem vero episcopatum data fuerit, nullo certo iudicio innotescit. (Apud Froben. *epist. 136.*)

• Edit. Quercet. 53, Canis. 31. (Apud Froben. *epist. 137.*)

• Ad quemdam episcopum certe, atque Alcuini discipulum, ut contextus loquitur, cætera ignotum.

num, et omnia quæcumque facias prospera tibi sint ad salutem. Et memor mei valeto, sanctissime Pater.

• EPISTOLA CLXXXI.

• AD QUEMDAM.

Hortatur ad pietatem, reliquasque virtutes: commendat curam divinæ laudis in ecclesiis illi commissis.

Pars mea, dixit Dominus animæ meæ (*Trin. iii, 24*). Pars mea, dixit pater filio suo, cui sit pars cum sanctis in æternum. Tuæ beatitudinis perfectis litteris gaudebam de tuæ prosperitatis salute, cujus præsens quantum valui factor fui; etiam et nunc absens cupidus. Et utinam, ut litteris promisisti, memor sis antiquæ paternitatis et dulcedinis inter nos in Domino, qui semper nos in sua provehat voluntate, et proficere faciat in suis mandatis. Memores simus, quod nos de stercore erexit, et posuit inter principes populi sui (*Psal. cxii, 7 et 8*); non nostris meritis, sed sua gratuita misericordia; cui semper gratias agamus in omni vita nostra, ut ille, qui exaltavit, etiam conservet.

Omnes vero ecclesias, quas, Deo donante, ad regendum accepistis, diligentissime in Dei laude exorna. Sint in eis canonicis horis Psalmorum melodia, orationum instantia, missarum solemnitas et intercessionis pro te tuisque amicis. Sint tibi, filii mi, mores [*Canis.*, filii minores] cum honestate et temperantia, vestimentorum moderatus cultus, convivia non in luxuria et ebrietate, sed in sobrietate et congruentia temporibus et personis. Ubique Dei timorem ante oculos habeas. Humilitas te exaltet, et veritas honorabilem faciat, et misericordia amabilem. Sit tua manus pauperibus larga, amicis benigna. Esto fidelis dispensator domui Dei. Esto forma salutis omnibus tecum habitantibus (*1 Thessal. i, 7*). Et quia Deus te honore nobilem fecit, esto quoque et moribus nobilis. Luceat lux tuæ bonitatis coram omnibus. *Gloriosus est in te Pater cælestis*, qui te in hac præsentis vita custodiat, et in futura vita gloriam tibi cum sanctis concedat æternam.

Pars mea, pars, valeas; semper sit pars tua Christus.

Esto memor patris, pars, precor, alma tui.

• EPISTOLA CLXXXII.

AD RECRETANUM PRESBYTERUM.

Hortatur ad virtutes: et orationibus amicorum cupit se commendari.

Filio meo charissimo • Alapetra Albinus salutem.

Utinam juxta nomen tuum fiat merces tua sita et firma. Hoc vero, ut, Deo donante, fiat, labora instanter; curra, dum lucem habes; ascende quotidie per singulos gradus virtutum, ut de te dici possit:

• Edit. Quercet. 45, Canis. 36 collata cum codd. ms. Salisb. et sancti Emmerami. (Apud Froben. *epist. 138.*)

• *Alla petra.* • Reperio, ait Canisius, in divisione Ludovici et Caroli *Allam petram* nomen loci post sanctum Ursum in Saledoro et Grandivallem. • Ast hic nomen proprium est non loci, sed hominis Latine redditam, quod theodisce sonat *Hechstainus* seu *Hechstainum*, forte *Hoehenstein*.

Ibunt sancti de virtute in virtutem, ut quod sequitur fieri possit hoc, ut a te videatur Deus Deorum in Sion (Psal. LXXXIII, 8). Vigiliis et orationibus iuncta, castitate et humilitate, dilectione Dei et proximi, et aliorum mandatorum observatione teipsum exorna. Quæ tamen omnia ad charitatis firmamentum respicient, in qua tota lex pendet et propheta (Matth. xxii, 40). Si nondum adhuc annis, ordine tamen sacri ministerii [Can., sacro ministerio] senior esse cœpisti. Nam presbyter, senior in Latina interpretatur lingua : ut significet, moribus esse debere senes, constantia perfectos, prædicationi verbi Dei intentos, ita ut ore impleant quod ore doceant.

200 Tu vero filii charissime, vigilanter tibi præpara bonis meritis domum perpetuam in cœlis. Modo est tempus laborandi et promerendi Deum : tunc erit tempus judicandi, et pro bonis operibus vivendi Deum ; quia tunc judicabitur unusquisque secundum opera sua (Matth. xvi, 27). Non tibi sit sæculi pompa suavior quam salus æterna ; nec delectatio [Canis., dilectio] carnalis dulcior quam dilectio Dei. Qui hic Deum diligit, ibi cum Deo etiam lætabitur [Cod. Sal., cum Deo esse lætetur]. Quam jucunda est beatitudo æterna : et quam misera perditio sempiterna ! qualis in vita futura fieri velis, talem te præpara in præsentem. Parvi temporis hospes perpetuam tibi promerere [Canis., promereri] mansionem. Hodie te cogita cras esse moriturum. Omnis dies quasi ultimus est habendus. Ideo semper homo debet esse paratus, ut quacunq[ue] die iudex pulsaverit ostium, aperiat[ur] ei cum lætitia (Luc. xii, 36). Rapietur ^a ad iudicium anima, dum ducetur de corpore.

Quid tunc ebrietas, quid tunc luxuria carnalis, quid pompa vestimentorum, quid annulus in digito, quid aurum in sacculo ? Dives moritur similiter sicut et pauper, et una est amborum conditio, nisi forte quis melior altero fiat. Bonus in vitam vadit sempiternam, impius tormentis traditur æternis. Esto filius vitæ et non mortis. Esto hæres cœli cum Christo, non esca ignium cum diabolo. Per singulos dies semper esse melior studeto, ut semper cum Deo esse merearis. Saluta meo nomine ^b Sacer et Begnod Dei famulos, amicos nostros, filios vitæ æternæ. Roga [Can., Rogo] eos nostri esse memores in orationibus suis cum sua familia, quam diligenter in Dei servitio erudiunt [erudiant] : quatenus mercedem ex illis habeant et non penam, laudem et non contumeliam. Quia profectus subjectorum salus est prælatorum, et pastor bonus ex gregis multiplicatione coronabitur. Et tu, filii mi,

^a Ad iudicium. Apud Canisium legitur : *ad imallicium*. • Scriverius in notis ms. legebat *mallum* ; et quidem *mallus* est conventus, in quo majores cause olim iudicabantur. Ne *malla publica*, (dicitur enim *mallum* et *mallus*) vel placita in exitibus vel atriis ecclesiarum teneantur, vetat synodus Suesionensis sub Carolo Magno eo circiter tempore, quo morat[ur] Alcuinus, habita, etc., • inquit *Basnasgus*. Sed debium sustulere codd. mss. in quibus legitur : *Ad iudicium*, quam lectionem ipse etiam contextus postulat.

A memor esto mei et tui in orationibus, ut divina nos clementia perpetuo munere in salute sempiterna conservare dignetur. Vale, vale filii in æternum.

• EPISTOLA CLXXXIII.

AD MONNAM PRESBYTERUM ET FRATREM EJUS.

Hortatur ad sæculi contemptum, ad humilitatem.

Dilectissimis in Christo amicis fratri et filio ^d Anthrope et Stratoclei humilis levita Alcuinus salutem.

Solet charitas litteris appellare quos oculis cernere non valet : quia apices chartarum amoris magnitudinem exprimere conantur, ut oculis legatur in syllabis quod videri non potest in mentibus. Ideo vestræ, charissimi, memor germanitatis hæc charitam vobis in commune direxi, ut cognoscatis quantum pro vobis habeo sollicitudinem, quam nec terrarum longinquitas, nec temporum diuturnitas delere valet, quo minus admoneam, quos magis **201** diligam ; desiderans salutis vestræ prosperitatem et in Deo credere et in sæculo scire. Ut utrumque fiat, unum est studendum, id est, Deo placendum. Præterit quidquid amatur in mundo, et solum permanet quidquid agitur in Deo. Ideo temporalia non tardent iter ad æterna tendentium, dicente discipulo quem diligebat Jesus : *Nolite diligere ea, quæ in mundo sunt (I Joan. ii, 15)*. Nunquid ex umbra panis esuriens se saturare poterit ? Umbratica est sæculi felicitas, vera tantummodo in futuro expectatur.

Nolite vinculis sæculi teneri, nec laqueis diaboli ligari. Et vincula quæ per confessionem et penitentiam prædidistis, nolite reformare, ut liberis manibus valentis relevare ad Deum, et puro corde deprecari quem toto corde amare debetis. Vigiliæ et orationes sint assidue vobis. *Beatus servus ille, quem, cum venisset Dominus, invenit vigilantem (Luc. xii, 37)*. Vigilandum est in bonis operibus, non dormiendum in delectationibus carnalibus. Ebrietatem quasi perditiois foveam fugite, quæ juxta Prophetam : *Vinam et ebrietas auferit cor (Osee iv, 11)*. Pompas vestimentorum non sectemini. *Beatus homo, qui non respicit in vanitates et insanas falsas (Psal. xxxix, 5)*. Melius est animam ornare quæ permanet, quam corpus vestimentis, quod putrescit in pulverem, dicente quodam philosopho : « Ridiculum est in vanitate laudem querere ; » volens vestimentorum supervacuas curas vanitatem intelligere [Canis., intelligi]. Quod si plurimi hoc faciunt, scriptum est : *Non sequeris turbam ad faciendum male (Eccli. xviii, 32)*. Melius [emin] est, cum paucis salvari quam cum plurimis perire.

Scitote cujus exempla diligentius sectamini, ejus

^b *Sacer et Begnod*. Hæc nomina solum in editione Quercetani habentur, desunt vero in nostris codd. mss. et quos homines denotent, ignoratur.

^c Edita. Quercet. 46, Canis. 37 collata eum codd. mss. (Apud Froben. epist. 139.)

^d *Anthrope et Stratoclei*. Hæc nomina, sicut et inscriptio ad Monnam a Quercetano allata, desunt apud Canisium et in codd. mss. quos ad manum habuimus. *Monnam* Græca fortassis appellatione Anthropum vocat ; *Monn* enim sicut *Mann* theodisca lingua hominum significat.

meritis maxime adhaereatis. Christus per humilitatem viam nobis fecit ad caelum; quid superbiam pravorum sequimur? Angelus per superbiam proruit e caelo; quid superbit homo terra et cinis? Quis superbiens homini locus deputetur, si angelo superbiens infernales poenae praeparatae sunt? Non est opus vos quasi [insipientes vel] inscios admonere, dum Evangelium Christi ante oculos habetis. Legite et intelligite, quid sit cavendum vel quid observandum. Quidquid tibi scriptum est, necesse [est] ut fiat, dicente ipsa Veritate: *Caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. xxiv, 35). Item: *Si quis diligit me, sermones meos servabit* (Joan. xiv, 25). Iudicium dilectionis Dei est mandata ejus observare; et praemium dilectionis, visio [Ean., visitatio] [est] divinitatis; eo ipso promittente quem diligere jubemur, [qui dicit]: *Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* (Joan. xiv, 21). Pro me orantes valet, viri fratres, charissimi in Christo.

• EPISTOLA CLXXXIV.

AD PRESBYTERUM EADA.

Pro muneribus gratias agit; dolet se de gradu paupertatis raptum esse in voraginem divitiarum; orationibus se commendat.

Dilecto amico ^b Eada presbytero Albinus salutem.

Dilectionis tuae munera magna devotionis laetitia suscepi, desiderans, donante Deo Christo, prosperitatem vos et praesentem habere atque futuram, agnoscens antiquae in vobis munificentiae largitatem. Quapropter et in nobis antiquae fidei reformastis aemulitiam. Utinam divina clementia in vobis usque ad finem vitae perseverare faciat, quod ab ineunte aetate in vobis operari dignata est. *Præterit enim figura hujus temporis* (I Cor. vii, 31). Ideo necesse est ut nos dies extrema in dilectionis geminae sobrietate vestitos inveniat. *Quia qui offenderit in uno, id est, in uno charitatis præcepto, factus est omnium reus* (Jac. ii, 10).

202 Habeto nos, obsecro, socios beatitudinis tuae, sicut te cupimus socium habere prosperitatis nostrae. Et orationibus devotionis vestrae deduc nos in eundem paupertatis gradum, in quo, perficiente Deo, salubriter consistis. Tu tenes in manibus quod nos olim tenere cogitavimus. Sed fluctus sæculi nostram naviculam procellosis ventis in voraginem divitiarum raperunt. Sed te precor ut me pietatis precibus in portum quietis revocare studeas. Cupio, sed non facio. Tranquilla est paupertas, quam feliciter olim amasti. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum* (Matth. v, 3). Sed paupertas hæc humilitatis gubernaculo regatur, et charitatis velo, flante sancto Spiritu in eam, ad æternæ beatitudinis portum perveniet, ubi mei nominis memor intercedere pro me [Canis., pro mea infelicitate te supplex] mereatur.

^a Edit. Quercet. 37, Canis. 42. (Apud Froben. epist. 140.)

^b Eada presbytero. Hunc monachum fuisse Mabilonio verisimile est lib. xxvii Annal. num. 31. • Hæc vero epistola, ait, testatum facit, quantum Alcuinus

Da te, supplex obsecro, ut duplicem habeas mercedem: unam tui ipsius, alteram fratris tui. Utinam ut merear te videre cum lætitiis illis, si hic fieri non possit! Divina te gratia comitetur, et in omni honore florere faciat, ut cum multiplici honorum operum fructu vitam merearis ingredi sempiternam.

• EPISTOLA CLXXXV.

AD QUENDAM DISCIPULUM.

Gaudet ob discipuli prosperitatem et litterarum studium; hortatur ad poenitentiam et ad pugnam contra hostes animæ. Ornatum corporis reprehendit.

Dilectionis vestrae litteras grata suscepti dextera, et læto legebam animo, intelligens in eis vestrae vitae prosperitatem et litteralis exercitii studium, ex quo dictantis eloquentia claruit. Hoc mihi maximum esse gaudium constat, ut filios [meos] florere videam in conversationis puritate et profectus diligentia. Iste est ornatus quem optavi in eis [Al., meis]. Istæ sunt deliciae quibus illos desideravi vestiri. Ista est munditia quam concupivi in illis. Hæc sunt epulæ in quibus illos jucundari amavi. His etiam anima reficitur esuriens et sitiens iustitiam. Hoc est vinum quod miscet sapientia invitatis ad mensam suam, dum septem columnis subnixam sibi domum construxit (Prov. ix, 3, 4). In hac divina domo, frater [Cod. Sal., filii] carissime, te habitare semper obsecro; illius te epulis pasci deprecor; hoc [Al., hujus] te calicis mero inebriari exopto; non vanas sæculi pompas, non noxias corporis delectationes exsequi, quæ non proderunt ambulanti in eis, sed suos sequaces in æternæ perditionis voraginem demerserunt.

Tu vero, amor animæ meæ, si quid sordium ex his contraxisti, lacrymis lava, poenitentia ablue, et vitæ melloris manu dele; memor tui, memorque mei; animam meam laetificans, tuæ parcens: quia salus tua consolatio mea est. Noli patrem sua mercede fraudare de te. Noli filii nomen delere in te. Si pro te non vis, vel pro me fac. Si vel me non curas, et te negligis; Deum time, dilige, honora. Ille est verus pater, ille redemptor, ille omnium largitor bonorum suscitator dormientem in deliciis animam.

Contra tres tibi quotidie pugandum est inimicos: contra diabolum, contra sæculum, contra carnem. Quomodo poteris secure dormire? Te vero dormiente vigilant, qui te occidere quærunt. Quomodo non times **D** flammam æternæ perditionis? Quid tu, parvi temporis hospes, patriam quæris in peregrinatione, et illam oblivisceris in qua civis conscriptus es in baptismo? Cogita quis pro te pendit in cruce [patienter sustinens probra invidorum], cujus latus lancea perforatum tuæ sanguinem redemptionis emanavit. Noli parvipendere pretium tuæ [Cod. Sal., propria] salutis. Pro te traditus est, qui te fecit: imo omnium **203** creator ad redemptionis tuæ pretium seipsum expendit. Cur te ignobilem facis, nobilissimo emptus pretio? Noli ex filio Dei facere servum diaboli.

abfuerit a divitiarum cupiditate, ob quam alicui fortassis reprehensione dignus videri potuisset.

^a Edit. Quercet. 36, Canis. 38 collata cum codd. mas. (Apud Froben. epist. 141.)

Quid a pompaticis carnis in davis vestimentis, et ornamenta animæ non quæris? *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, qui non respicit in vanitates et insanas falsas* (Psal. xxxix, 5). Melius est collo sapientiæ monile suspendi, quam sorico vanitatis involvi (Eccli. vi). Melius est castitate lumbos circumcingi, quam numerosis pomparum cingulis constringi, et ardentibus honorum operum in manibus portare lucernas, quam digitos annulis ostentationis radjare (Luc. xii, 35). Satius est pedes in Evangelium pacis expeditos esse, quam longo fasciarum nexu ligari (Ephes. vi, 15). Heu! quod corrumpitur tanta diligentia ornatur; et quod permanet, tanta socordia negligitur! Illud omni cura ornatur, pascitur et vestitur: hoc quasi vile suppellectile nullo decore dignum ducitur! Terrenum colitur, et cœlestis non curatur! Dei imago vilescit, et terræ species honoratur! Non ita, filii, non ita in te sit.

Tu sacri altaris minister, tu summi honoris socius, tu sapientiæ vas, flos adolescentiæ, dignitatem tuam attende, et esto quod nominaris. Cogita corpus tuum in pulverem reverti et animam tuam ad iudicium rapi. Qualis tunc esse cupias, talem te nunc exhibe. Nunc tempus est laborandi, tunc remunerandi; nunc promerendi, tunc accipiendi. Qui plus laborat, plus mercedis accipiet. *Curre, dum lucem habes* (Joan. xii, 35). Qui hodie est, cras non erit, dicente Scriptura: *Noli tardare converti ad Dominum, quia nescis, quid ventura pariat dies* (Eccli. v, 8). Omnis gloria sæculi quasi flos feni decidet. *Arescit fenum et flos ejus deperit* (I Petr. i, 24). Memento creatoris tui, antequam veniat tempus afflictionis. Pugnemus fortiter, et vincamus perniciousiter [*Ms.*, viriliter; *al.*, pertinaciter], ut coronemur feliciter. Illum habemus adiutorem, quem et remuneratorem. Ille prior hostem vicit, ut nos vincere possimus. Triumphavit in cruce, ut nos regnemus in cœlo. Ad nos descendit in terram, ut nos ascendamus ad illum in cœlum. Filius hominis factus est, ut nos filii Dei esse mereamur, cui laus et gloria in omnes æternitates. Amen.

b EPISTOLA CLXXXVI.

AD AMICUM FIDELEM.

Ardorem charitatis suæ significat; hortatur ut omnibus sit exemplum vite. Commendat lectionem sancti Evangelii, et Libri Pastoralis sancti Gregorii.

Dulcissimæ dilectionis fratri et amico in Christi charitate salutem.

Amico antiquo novus non est similis (Eccli. ix, 14).

Amicus qui fortunam sequitur, et tempus observat, qui juxta qualitatem loci mutatur, nunquam verus

a *Pompaticis vestimentis.* Eum, quem Alcuinus hic ob affectuatum vestium splendorem reprehendit, fuisse clericum, patet ex his verbis: *Tu sacri altaris minister, etc.* Audiamus Sidonium, nitorem cultus in ecclesiastico homine reprehendentem: « Habitu cultus que conspicuo, inquit epistola 13, lib. iv, non juvenescit solum, sed quodammodo repuerascit. Enimvero vestis stricta, tensus colturnus, crinis in rote specimen accisus, barba intra rugarum latebras mersis ad culum secta forcipibus, etc., professione religionis arrepta, viribus potius reurgentis innocentie

PATRQI, C.

fuit. O si mihi vox ferrea esset, et omnes pili verterentur in linguas, ut vel sic ad aures tui cordis verba dilectionis meæ pervenire valuissem; vel in tuo pectore spiritus esset prophetiæ, ut perspicere cordis mei arcana potuisses! crederes utique quam suavissimo sapore tui amoris pectus meum impleretur. Sed nunc, quod valeo, faciam. Hos parvos apices, magnæ indices charitatis, tibi dirigo, ut per hos intelligas quod vix intelligi potest. Sicut flamma potest videri, tangi autem non potest, ita charitas in litteris cerni potest, sed vix in animo scribentis sentiri valet. Quia sicut scintillæ de igne sparguntur, ita dilectio litterarum officio volat. Sed plurimi sunt in quorum corde exstinguitur: jdeo gratius lucescit, ubi vel aliqua ejus flammula ardescit. Quia in te, frater sanctissime, veram inveni charitatem, idco nulla terrarum spatia me prohibent, secundum opportunitatem portantis [visere], cupiens te in Christo perenniter frui, cujus amor nostra utinam impleat corda ut per ejus dilectionem nobis inviolabilis permaneat fraternitas, cujus charitatem sicut sacerdos Dei summi, sicut tuba cœlestis, sicut præco salutis cunctorum ingerere cordibus studeas. Quidquid illius respuit sanctitas, instantissime prohibe; quidquid illius diligit bonitas, ardentissime prædica. Non terrenæ fragilitatis terreat potestas, non sæcularis ambitio sacerdotalem severitatem compeſcat. *Nolite* [Cod. ms. *Noli*] *timere eos qui corpus possunt occidere, animam autem non possunt* (Matth. x, 28).

Esto omnibus vitæ lucerna, prævius viarum Dei, exemplum honestatis. Esto miseris consolatio, medicina vulneratis, afflictis consolatio, pastor, non mercenarius, domus Dei, non spelunca latronum, palma florens, oliva semper virens (Joan. x, 13; Matth. xxi, 13; Psal. xci, 13; Gen. viii, 11). Noli columba Dei vendere. *Gratis da, quod gratis accepisti* (Matth. x, 8). Irreprehensibilem teipsum in omnibus exhibe, ut vita tua doctrina sit populi, ut ex bona conversatione tua ædificentur plurimi (I Tim. iii, 2). Lege diligenter, obsecro, Evangelium Christi, libros quoque alios canonicæ auctoritatis. Sed et Pastorale beati Gregorii papæ sæpissime perscrutare. His epulis animam tuam pasce, ut habeas unde alios quoque reficere valeas. Mei quoque, obsecro, ut memoriam habeas inter missarum solemnias et sacras orationes tuas, ut divina clementia veniam mihi peccatorum, et coronam tibi meritorum præstare dignetur.

c EPISTOLA CLXXXVII.

AD QUENDAM FILIUM.

Laudat discipuli devotionem et sapientiæ studium. Non suos mores, sed exhortationes et sanctorum

convalescat. » Ubi notandum est, veteres Francos strictis vestibus usos. De quibus Sidonius carm. 2:

Sirictius assuetæ vestes proceræ coercent
Membra virum.

Sicut et de Gothis Sidonius lib. iv, epist. 20. Hæc Canisius qui plura hoc loco de Romanorum ac veterum Francorum vestimentis ex eodem Sidonio adnotavit.

b Edit. Quercet. 47, Canis. 29 collata cum codd. mss. (Apud Froben. epist. 142.)

c Quercet. 102 ex ms. (Apud Froben. epist. 143.)

exempla sequi hortatur; commendat lectionem sanctæ Scripturæ, virtutum exercitium, curam adolescentium, etc.

Dilectissimo filio atque amabili meo Albinus salutem.

Litterarum series tuarum lætificavit oculos meos, aspiciens in eis bonæ devotionis intuitum, et sanctæ sapientiæ decorem, atque in eam discendi amorem; quod maxime tuis modo competit annis, vel pro æternæ vitæ beatitudine, vel pro sæcularis honore: quia nihil laudabilius est in homine quam sapientiæ decus et charitatis affectus. Quod vero postulasti meos tibi inscribere mores, mirum videtur; dum die noctuque mecum fuisti, nec aliquid tibi celatum fuit, quid nobiscum ageretur. Nec dignum videtur, mea multum te sequi velle vestigia, nisi forte admonitionis verba, quæ sæpius audisti. Sed etiam magis sanctorum te instruant exempla, quæ in sanctis leguntur Scripturis, et nostræ vitæ stabilimentum dignoscitur esse. Tu vero, filii charissime, in charitate teipsum exerce, et in ecclesiasticis officiis ornare vitam tuam memento; vigiliis et orationes frequentans et in lectionis studio die noctuque desudans quærere [*Fortè*, quære] Christum in litteris prophetarum prædictum, et in evangelica ostensum auctoritate. Et dum invenias eum, non amittas eum (*Cant. III, 4*); sed introduc eum in domum cordis tui, et habeto cum rectorem vitæ tuæ. Ama eum sicut redemptorem, gubernatoremque tuum, omniumque tibi largitorem honorum. Custodi mandata illius (*I Joan. 7, 5; Matth. XIX, 17*), quia in illis vita est æterna. Et magna discretionem teipsum circumspecte, considerans quid agendum, vel quid **205** cavendum præcipiatur tibi. Et quidquid accepisti a magistro, vel Spiritu inspirante sancto intelligis, trade diligentissime, et doce; ut tibi semper augeatur intelligentiæ donum, quia omni habenti dabitur (*Matth. XIII, 12*), id est, docendi studium habenti augetur intelligendi scientia.

Esto pauperibus et miseris quasi pater, humilis in ministrando, largus in dando, quatenus illorum benedictio veniat super te. Admoneasque adolescentulos qui tecum sunt de castitate corporis sui, de confessione peccatorum suorum, de assiduitate discendi, de conversatione sobria, de ebrietate cavenda, de luxuria fugienda, de vanitate hujus sæculi non sequenda. Sed discant in adolescentia, ut habeant, quod doceant in senectute. Deferant enim honores senioribus, æment vero ecclesiastica officia. Ergo prævide ut bona videant in te exempla cum sanctorum exhortatione verborum. Pro hujusmodi religione et devotione Dei omnipotentis te gratia consequatur et exaltet,

^a *Soror mea Gysla.* Hoc de Gisla intelligo Caroli Magni sorore; non de Gisla illius filia. Vid. notas in epist. 126 ad Gislam.

^b Constat igitur Alcuinum scripsisse De Bened. Patriarch.; sed epistola, cujus hic meminit, intercidit.

^c *Samuelis.* Illius fortassis, qui postea factus Wormatiensis episcopus, Rabani Mauri, ad quem hæc epistola dari potuit sub Alcuino condiscipulus. De quo idem Rabanus carm. 21:

et honorificet inter homines, et vitam tibi præstet sempiternam.

De libris vero quos rogasti, id est, in Epistolas Apostolorum beati Bedæ tractatum, ^a soror mea Gysla habet. Dum illa remittet eum mihi, dirigam vobis. De ^b Benedictione Patriarcharum, de quibus rogare tibi quoque placuit, composui olim epistolam sub nomine tuo ^c Samuelisque condiscipuli tui. Nescio si de ea postulasti, sive de quolibet alio auctore. De epistola interrogasti, quid esset? Nam *ἐπι super, στέλα habitus* Græce dicitur. Unde Adrianus imperator ^d Epictetum philosophum inter alias inquisitiones interrogavit, quid esset *cinctum*? At ille videns eum epistolam manu tenentem, respondit: *Quod manus tenes.* Volens intelligere, quasi supercinctorium esset epistolæ sigillum, quo a foris vestiatur chartula. Hanc habeto interpretationem, donec meliorem invenias vel veriolem.

• EPISTOLA CLXXXVIII.

AD FILIUM ÆGROTUM.

Solatur illum, et hortatur ad confessionem peccatorum.

Charissimo Filio unicæ dilectionis in Christi benedictione salutem.

Festinavi obviam vestræ dulcedinis præsentia, et ecce mutuata [mutata] vice pro lætitiæ visionis vestræ, tristitiæ chartula advenit, vestram denuntians lacrymabili textu infirmitatem, propemodum te in limine hujus vitæ suspirare; sed quantum de tuo contristor labore, tantum de divina lætificor pietate, qui te tam diuturna infirmitate decoxit, ut purior appareas conspectui illius. Beatus homo, qui corripitur a Domino; *flagellat vero omnem filium, quem recipit* (*Hebr. XII, 6*). Hæc spes te consoletur, charissime filii, et si quid sæculi in tuam deveniat potestatem, quasi obsides pacis præmitte [*Ms. promittere*] ad Dominum, et diligenter minutissimas quasque verborum et cogitationum, imo et factorum sordes apud confessorem fidelem et prudentem, secundum tuam conscientiam, purifica, ut nihil remaneat, in quo malignus te apud summum Judicem habeat accusare. In Domino Jesu fortissima spe confide, qui ad unam confessionis vocem latroni paradikum promisit: et si illius clementia, quæ occidere solet et vivificare, te in pristinum sanitatis officium revocare velit, talis esto moribus, qualis nunc voluntate; et talis tunc opere, qualis nunc cogitatione, ut tibi in salutem proficiat perpetuam, sive infirmitatis labor, sive sanitatis effectus. Habes me, quantum valeo, fidelem sive in iter illud terribile adiutorem; sive in vitæ præsentis solatium consiliatorem.

Quod vero tua inquisivit charitas de duorum distantia locorum, id est, sive in canonica sede, sive

Quondam namque meum gaudebam te esse sodalem, etc. Quod quondam docuit Albinus rite magister Hoc pectus teneat, etc.

^d *Epictetum.* Respicit Alcuinus quæstionem Adriani: Quid erit nobis, si cinctum solvas? Cui Epictetus respondit: Epistola est. Vide Altercationem Adriani Augusti et Epicteti, Bibliothecæ Græcæ Fabricii tom. XIII, pag. 560, et pag. 563 inter notas.

• Froben. epist. 251.

in monachica sanctitate melius esset ultimi diei expectare spectaculum? ubique Deus est, qui meritum magis, quam locorum considerat qualitatem; et si sub orario plus laborasti, quam sub cucula in servitio Dei, quid causa est, in articulo mortis tui laboris insignis [loco insignia] alijcere, et alterius querere judicium? Nisi forte sub cucula, [si] Deo miserante ab hac convalescas infirmitate, militare disponis: tamen quamdiu vivas, in majorem sanctæ Dei Ecclesiæ profectum tuæ cogitationis dirige voluntatem: orationum igitur causa et [ob] fraternæ intercessionis solatium cum monachis corporis requies optanda esse videtur.

Si quid perperam dixi, non mala voluntate, sed imperitia me arbitreris loqui: tu vero consiliarios tecum, scio, pios et prudentes habes, quorum consilio ad salutem animæ tuæ uti ratum esse videtur; mea vero parvitas nunquam a vestra recedit charitate, et si, ut decet, intelligere nequeat, tamen, ut debet, desiderare non cessat. Rogo ut quicquid de tua eveniat vita, citius me cognoscere facias, ut sive abeuntem lacrymosis prosequar intercessionibus. Deo miserante dies æternos vel temporales habeas semper felices in Christo.

▷ EPISTOLA CLXXXIX.

AD ANTONIUM.

Conqueritur de sui oblivione, spectacula reprobat, et Homero se de iis scripsisse dicit, etc.

◦ Antonio Albinus salutem.

Quam plana via fuisset per ^d bellica rura ad currendum vel ad volandum charitatis pennis! Timeo ne forte fractæ sint alæ, quæ ex eis, ut aliæ, potuissent inseri. Ideo nidus paternus non visitatur, nec saltem columba pedibus, ut quondam in Græcia legatis, affert litterulas. Quid ad hæc sic iturus Orpheus?

Orphens... inter delphinas Orion.
Vertitur œnophori fundus, sententia nobis.

206 Ego ludo, ego serie [Forte, serio] dormientem sæpius suscitare nisus. Sed nec cantante saltatum est, nec plangente lamentatum.

Omnis vel medium fiant mare, vivite silvæ,

Dixit amans spernentis se. Idem in eodem Poeta.

◦ Hic aliquid deesse videtur.

^b Edit. Quercet. 107 ex ms. (Apud Froben. epist. 144.)

^c Antonio Hoc nomine ascititio appellat Adalhardum abbatem Corbeiensem, ut Pascasius in Vita Adalhardi num. 21 testatur his verbis: « Ob hæc autem Adalhardus ab aliquibus, ut epistolæ magistri Albini ferunt, Antonius vocabatur. » Mabill. Act. Sanct. sæc. iv Bened., part. 1, pag. 316.

^d Per Belgica rura. Ita legendum puto loco bellicæ. Ibi enim Corbeia vetus; ibi patrimonium Adalhardi. Mab. l. cit. Act. SS., pag. 307, n. 3.

^e Homerus. Angilbertus, quocum Adalhardus in aula Pippini regis Italiæ versabatur. Hanc epistolam Mabillonius anno 791 recenset et observat, quæ tunc piorum hominum mens fuerit de theatricis spectaculis, quæ ne quidem in homine curiali, qualis tunc Angilbertus fuerat, ferre aut dissimulare Alcuinus potuerit. Annal. Bened. lib. xxvi, num. 13.

A Invenies alium, si te hic fastidit Alexia.

Putavi me venire ad te, et unicæ [uni] auriculæ suavia susurrare, et alteri dura decantare; sed prohibuit me Romanus comes ingrato tempore. Si illius insurgat contra me prælium, in hoc ego sperabo (Psal. xxvi, 3); quia virtus ex infirmitate perficitur (II Cor. xii, 9).

Vereor, ne ◦ Homerus irascatur contra chartam prohibentem spectacula et diabolica figmenta, quæ omnes sanctæ Scripturæ prohibent, in tantum ut legbam sanctum dicere Augustinum: « Nescio homo, qui histriones et mimos et saltatores introducit in domum suam, quam magna eos immundorum sequitur turba spirituum. » Sed absit, ut in domo Christiana diabolus habeat potestatem.

Olim tibi de his scripsi, optans salutem charissimi filii toto cordis affectu; volens per te fieri, quod per me non posse fieri agnovi. Tuus vero animus, fili charissime, congaudeat in servitio Dei et in salute fraterna, ut tibi ex profectu aliorum merces accrescat meritum. Ideo sæpius desideravi exhortatorias dilectionis vestræ litteras. Sed nescio quæ causa vel me rapuit ex mente tua, vel te ab exhortatione cessare compulit. Beatus qui loquitur in aure audientis. Utinam omnes tali te desiderio audirent, sicut ego unanimes tuus! Vel castigatus scribe, ut vindices te, quia rogatus noluisti, ut confortares me. Valeto in pace perpetuæ beatitudinis, fili charissime.

† EPISTOLA CXC.

AD ANTONIUM.

Nuntiat fratres insulæ Lirinensis advenisse, et fratrem Adalhardi vocatum ad palatium fuisse, etc.

Pio, prudenti atque religioso filio ◦ Antonio Albinus matricularius salutem.

Quidam prædicator juxta apostolum importunus debet esse; sic etiam quædam charitas importuna se minime grato ingerit auditori: nec spreta tacere novit, quæ etiam nec fluminibus obrui valet, nec tempestatibus exstingui, ne semel accensa subito exstingatur. [Hæc] causa fuit hujus chartulæ, quam subnectere calamus meus curavit.

Igitur fratres venerabiles et religiosi de ^h mona-

D ^f Froben. epist. 212.

^g Antonio. Qui vero nomine appellatur Adalhardus, abbas Corbeiensis, cujus pater fuit Bernardus, Caroli Martelli filius, Pippini regis frater, patruus Caroli Magni, fratres duos habuit Walam et Bernarium; duasque sorores Gundradam et Theodradam, qui omnes a Carolo Magno, summo loco semper habiti; post illius vero obitum omnes præter Theodradam a Ludovico imp. anno 814 in exilium pulsati fuerunt; cujus rei causam non aliam fuisse credit Mabillonius, quam quia homines potentia et ingenio præditi suspecti fuere Ludovico, pio quidem Augusto, sed suspicioso et meticuloso. Consule Vitam sancti Adalhardi Act. SS. Ord. S. Ben. sæc. iv, part. 1, pag. 306 et seqq.

^h De monasterio Hillirinæ insulæ. Legendum loco Hillirinæ, Lirinæ seu Lirinensis insulæ, ut patet ex epistola ad Hillirienses fratres paulo post exhibenda.

sterio Hilirinæ insulæ ante paucos dies venerunt ad nos omnia narrautes de illis prospera partibus : sed et hoc addiderunt quod filius meus a frater vester cum abbate palatium adire jussus esset, secundaque hebdomada post Pascha iter incepisse. Hoc te scire volui, ut provideas bono consilio fratri tuo, quid sit agendum. Quantum meæ parvitatæ consideratio perspicit, valde necessarium ei videretur, ut revertatur ad fratres suos, et ea vita vivat, in qua salvatus fuit de periculo mortis, in quo pene periit. Quid iterum regreditur, ubi propemodum perditus fuit?

Non sit tibi durum cum b Homero nostro consilium inire salutis perpetuæ de fratre tuo, et mittere ad amicos vestros, qui sint in palatio, qui illum bonis erudiant consiliis, et revertendi ei licentiam inquirant; litterisque vestris illum admonere, ne dubitet animo, ne titubet gressus illius; sed unanimiter pietatem imperialem poscat regrediendi facultatem. Credas velim has litterulas ex charitate dictatas esse, ut tu habeas mercedem, et frater tuus salutem æternam. Vive feliciter in charitate Christi, et omni religione sancta, fili charissime.

c EPISTOLA CXCI.

d AD ANTONIUM MONACHUM.

Antonio ad se invisuro significat animi sui lætitiã. Homeri vanitatem in histrionibus carpit; conqueritur de intermisso litterarum commercio, quod ait non esse contra regularem vitam. Post obitum sui memoriam exoptat.

Filio charissimo Antonio Albinus salutem.

Lætatus sum in lectione chartulæ quam mihi tua direxit charitas, sed amplius in solatio germanitatis

a Frater vester. Habuit sanctus Adalhardus fratrem, ut paulo superius diximus, Bernarium nomine, de quo Pascasius Radbertus in Vita sancti Adalhardi num. 34 scribit: *Iste Christi discipulatus nobiscum* (Corbeix scilicet) *habens formam*; idem vero inferius num. 35 testatur, quod Bernarius a Ludovico Aug. una cum fratribus et sorore Gundrada in exilium actus, Lirinum remissus fuerit: *Bernarius nos-ter*, ait, *Lirinum remittitur*, ubi nempe statum monasticum prius assumpserat. Ex epistola siquidem præsentis indubium est, fratrem Adalhardi, Bernarium utique, in insula Lirinensi monachum fuisse. Is, agentibus fortassis fratribus, sororibus ac propinquis, summo loco apud Carolum habitis, ad palatium fuit evocatus: quo audito suasit Alcuinus, ut ad suum monasterium remittatur, ne prioribus, quibus nescio, periculis, quæ ibi monachum indutus evaserat, involveretur. Hoc consilium effectu caruit; Bernarius siquidem, ut ex Radberto cit. colligitur, in monasterio Corbeixensi cum fratribus suis, usque ad obitum Caroli Magni commoratus fuisse videtur. Excitata deinceps in hanc familiam invidia ad proprium suum monasterium Lerinense remissus fuit. Auctor Vitæ Ludovici Angusti scribit: *Adalhardum quondam abbatem monasterii Corbeix, magisterio priori restitutum; itidemque fratrem ejus Bernarium a monasterio sancti Benedicti evocatum et reconciliatum eidem cum fratre restituit loco* b fortassis hic loco: *a monasterio sancti Benedicti* legendum: *a monasterio sancti Honorati*, seu Lirinensi, unde Bernarius post reconciliationem revocatus sit, et deinceps in monasterio Corbeixensi cum fratribus suis, eidem pariter restitutus, degere permissus. Ad calcem Bibliothecæ Lerinensis, a Vincentio Barrati

tus, quia valde ex die cognitionis tuorum, intimo cordis affectu amavi eos, quamvis non æqualiter ut te, quia æqualiter ad me non pertinebant; te specialius ex omnibus fere amicis unum. Gratias quod tandem aliquando refluisti, aperire os, appellare Patrem, sive charitatis, vel etiam hospitalitatis gratia.

c Mandavi Hubone qui præest rebus sancti Martini ad satisfaciendum animo tuo, conducto die obviam tibi esse. Quod de emendatis moribus Homeri mei scripsisti, satis placuit oculis meis; licet semper honorabiles habuisset mores, tamen nullus est talis in hoc sæculo qui non habeat oblivisci, quæ retro sunt, et se extendere in anteriora, donec perveniat ad perfectionis coronam. Unum fuit de f histrionibus, quorum vanitatibus sciebam non parvum animæ suæ periculum imminere, quod mihi non placuit, quapropter scripsi aliquid exinde, ut integram amoris mei illi ostenderem sollicitudinem; mirumque mihi visum est, quomodo tam sapiens animus non intellexisset reprehensibilia dignitati suæ facere, et non laudabilia.

Suadeo dilectioni tuæ, ut ubicunque vadas, verbum Dei fulgeat in ore tuo, secundum opportunitatem temporis vel loci, quatenus bona conversationis tuæ fama prædicationis instantia adornetur.

Quod in prima paginulæ tuæ fronte parafrastica apologetici sermonis excusationes legebam, paradigmatico calamo conscriptas, grate suscipiebam eas, quamvis minus necessarias æstimarem illas. Conscius cordium nostrorum novit, qua charitate litterarum consolationis tuarum desiderarem; vel

Salerna Bernarius, frater Adelhardi, inter sanctos Lerinenses refertur, non exprimit tamen auctor, an colatur. Bollandus ad diem 11 Januarii in Catal. Sanctorum prætermisorum.

b Homero. Angilberto, quocum Adalhardus aliquandiu in aula Pippini regis Italiæ conversabatur. Hic enim, teste Vitæ scriptore Radberto, Pippino regi adjunctus fuit, ut regnum ipsumque regem juniorem ad statum reipublicæ et ad religionis cultum rite informaret; Angilbertum vero Alcuinus in epist. 26 primicerium seu primum consiliarium palatii Pippini regis appellat. Vid. epist. seq.

c Froben. epist. 213.

d Ad Antonium monachum. Hic est titulus epistolæ in cod. Harleiano, quamvis Adalhardus jam abbas esset monasterii Corbeixensis seu S. Petri. Vide col. 465, not. a.

e Mandavi Hubone. Leg. Huboni, sed potius Wido, ut arbitratur, illi nempe misso regio, ad cuius testimonium pro innocentia Turonensium provocat in epist. 166 qui nimirum secreta quæque de vita et moribus fratrum illorum noverat, tanquam rerum S. Martini, regia auctoritate, defensor et advocatus.

f De histrionibus. Homerum seu Angilbertum histrionibus ludis ac spectaculis admodum addictum fuisse Alcuinus jam meminit in epist. 144 ad Antonium nostrum; ibique ait, *se de his olim scripsisse, optando salutem charissimis filiis*; quod in præsentis epistola factum puto. Desideratur vero etiamnum epistola, cujus et hic et ibi meminit, scripta ad ipsum Angilbertum, qua illum admonuit, ad vitanda hujusmodi spectacula et diabolica fignenta, quæ omnes sanctæ Scripturæ prohibent, etc.

quo timore calamum suspendisses in pariete regulæ domus. Aut ego forsitan tanto indignus fui consolatore, aut magis spem posui in homine quam Deo placidisset: tamen nolim tuam bonitatem de aliis id egisse, sed omnibus omnia factus, ut ex omnibus mercedem merearis habere apud Deum. Christus, ut in historiis legitur, Abagaro regi pagano scripsit epistolam: aut beatus Paulus inter eos non fuit, de quibus Scriptura dicit: *Erat illis cor unum et anima una, et erant illis omnia communia* (Act. iv, 32), et bene fecit scribendo amicis? Aut si fecit, male fecit tantas amicis scribendo epistolas? Vel quomodo meas ausus fuisti legere litterulas, et tuas mihi non dirigere? Si contra regulam est aliis scribere, utique contra regulam est et aliorum legere. Opto ex magno cordis mei desiderio, nullatenus te plus peccasse in custodia regularis vitæ quam exhortatorias volentibus edere chartas. Vulnerasti siquidem cor meum, sed si tempus medendi adhuc fieri valeat, sana vulnus charitatis calamo, ne putrescat in pejus. Non enim tibi sunt indiga pigmentorum genera magno emenda pretio, nec cum periculo cor leonis extrahendum; sed aperi cor charitatis tuæ, et irriga cœlestis rore benedictionis arentia cordis mei rura, ut semper generare incipiat prioris pacis et concordiæ [*deest fructus, vel simile*]. Nunquid non me a familia sancti Petri te hortante et deprecante, in gremium fraternitatis suæ suscepit, quasi unum ex illis? Si amico prodesse timuisti, quare non fratri et consocio germanitatis tuæ? Nunquid regularis constrictio prohibet te fratrem exhortari tuum? Aut falsum est quod promisistis, aut verum est quod tu de fratre bene non fecisti.

Sed cessent quærimoniæ, fiant charitatis solatia inter fratres, sine qua nihil Deo placere poterit; et si sit in corde, agnoscat operè: si intus ardeat, foris fulgeat. Ideo Spiritus sanctus missus est in specie ignis et linguarum, ut quod intus ardet in corde, foras ferat in verbo charitas, ut poeta cecinit:

Meatibus instat amor, sermonibus æstuat ardor.

Ego militaris cingulo laboris deposito quietus Deo servire desiderans, nimium trepidus exspectans, qua hora dicatur mihi: aperi pulsanti, festina ad tribunal iudicis tui, ut audias quidquid operatus [*Ms., operasti*] in vita tua fuisti. Si te, filii mi, superstitè hæc hora adveniat Patri, tu vero cum tuis omnibus fidelis intercessor adesto, ut diras accusantium facies evadere, Deo Jesu miserante, valeam, cui laus et gloria omnium honorum suorum, quæ non solum mihi, sed omni homino generi mira contulit pietate. Tu vero, filii charissime, prospere proficiens et feliciter vivens valeto in æternum.

* *Familia S. Petri.* Hoc est monasterium Corbeïense vetus in Gallia in diocesi Ambianensi, D. Petro sacrum; cuius Adalhardus primo monachus, deinde abbas fuit.

† Froben. epist. 214.

‡ Froben. epist. 232.

b EPISTOLA CXCH.

AD ANTONIUM MONACHUM.

Desiderat multum orationes Antontii, ut Deum semper amare possit et laudare.

Antonio Albinus, mansionario matricularius salutem.

Ideo dico mansionarium te, quia *multæ sunt mansiones in domo Patris æterni* (Joan. xiv, 2), quarum te non solum habitorem, sed etiam inter apostolicam auctoritatem iudicem esse opto, quis, in qua dignus habitare discernatur. Deprecor tota cordis intentione, ut habeas Albinum tuum in ore et corde, dum animam offers tuam in conspectu Spiritus sancti, deprecans ut eruat me Spiritus Paraclitus de spiritalibus animi mei tentationibus, quatenus digna sit anima mea summum bonum, id est Deum verum amare et laudare; quia hæc est angelica vita; semper et hoc agunt iugiter, quod nobis necesse est scipius agere: Et qui plus amat Deum in terris et laudat, magis eum habet in cœlis. Infelix est hæc vita, et tota ærumnis plena; non est nobis salus nisi in Domino Deo Christo, quem tua semper devotio amet, laudet et prædicet; et in orationibus tuis sanctis conservos tuos semper adjuva, et me maxime peccatorem, quem Patris nomine, licet indignum, dedicasti; et saluta fratres nostros, commilitones tuos, ex nostri nominis officio, et specialiter eos, quos familiaris nos dilexisse scias. Vos vero omnes in fraternâ charitate et in unitate pacis sanctæ divina gratia, in perpetuum custodire dignetur, dilectissimi fratres!

c EPISTOLA CXCHII.

Ænigmatica.

d Antonio Paulus.

Venerunt mihi litteræ sexto Idus Quintilis ad *Uuicos*, gaudio plenæ de meo et de tuo, et de non termino [*Ita ms.; f., nominis termino*], quæ in me usque modo manserunt, et mansura erunt, credo, licet durissime passus essem præsentiam absentiam, et absentiam præsentiam. De visitatione vero fraternâ sæpius volui secundum opportunitatem itineris; sed secunda in pronomine persona optime novit, unde remansit; imo necdum agnosco, quomodo fieri possit hoc. Scito, quod litteræ tantummodo non sufficiunt ad meum et tuum (quia hæc sunt, quæ mundum destruunt) si non aderunt ego et tu. Hucusque tres litteræ in tristitia fuerunt, duobus [*F., duabus*] hoc facientibus; sed septem omnia sufferunt, donec sex et octo simul gaudeant, et septem stent in loco suo, quia a senarii numeri perfectione per septenarii gratiam ad octonarii beatitudinem ascenditur; et fiat unitas primi et extremi per medietatem, quia cuncta in creaturis tribus istis terminis ad unitatem perveniunt; et si tolluntur de medio unum, de ultimo duo,

d Antonio Paulus. Hæc nomina et ipsum epistolæ argumentum mere ænigmatica sunt, quibus evolvendis immorari operæ pretium haud fuerit.

e *Uuicos.* Seu Wicus, cella maritima S. Jodoci, curæ Alcuini in Galliam venientis a Carolo Magno conceditum. Vid. notas epistolæ 39 (nunc 44) et alibi.

erunt tres termini æquales, mirabiles in perfectione omnium creaturarum, quæ a tribus personis in unitatem potestatis conditæ sunt.

Hæc legens intelligat et laudet subtilissime largitorem sapientiæ, et vivat in eo feliciter. Saluta fratres; pueros et perfectos, legentes et intelligentes, amantes et beneficientes, Christum colentes et charitatem habentes; et hi omnes valeant, vigeant, floreat in omni perfectione vitæ et laudis Dei æternaliter.

• EPISTOLA CXCIV.

AD CONGREGATIONEM SANCTÆ MARIE ET PATREM MOROALDUM.

Cupit eorum societate frui, et amicitia.

Beatissimæ et sanctissimæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ congregationi, et pio Patri ^b Moroaldo, ultimus sanctæ Ecclesiæ clientellus Alcuius in Christi charitate salutem.

Sæpius vestræ sanctitatis audiens famam, et ideo me vestræ familiaritati adungere desideravi. Sed moJo tempus opportunum occurrit, per præsentem fratrem obnixis precibus meipsum vobis commendare. Quapropter per sanctæ Virginis Filium vestram suppliciter obsecro unanimitatem, ut me, licet indignum, vestris animis atque manibus accipere dignemini, **207** non quasi ignotum, sed quasi fratrem. Quia licet oculis carnis non vidissem, tamen oculis cordis vos videre videor, et valde diligo; honestatemque vitæ vestræ animo complector studioso, cupiens vestram beatitudinem ulique proficere in Domino, et ad perpetuæ pacis pervenire lætitiâ. Orantes pro nobis, vos semper valete in Christo, fratres dilectissimi?

• EPISTOLA CXCIV.

AD MATREM ET FILIAM.

Hortatur ad bona opera; et precibus earum se commendat.

Albinus matri et filix in Christo salutem.

Lætante animo salutationem accepi vestram, suppliciter deprecans ut Deus Christus misericorditer devotionem respiciat vestram; magis magisque faciat in sua proficere voluntate, et ad coronam gloriæ vestram deducat conversationem. Filia sit matri in omni bono obediens; mater sit in salute filix devota: utraque in Dei servitio semper studiosa, in castitate facientes quæ sunt Deo placita. Subjectamque vobis filiam [*Videtur leg. familiam*] in omni timore Dei educate, quasi rationem reddituræ pro singulorum animabus. Quapropter ut filios filiasque cum omni diligentia eos erudite, ut non solum carnale solatium, sed etiam spirituale gaudium habere mereamini. In pannoso paupere Christus non despiciatur, sed in domum deducatur, foveatur et reficiatur; quia refectio egeni salus est divitis. Canonicas horas in laude divina omni studio peragite, quatenus ab

^a Edit. Quercet. 80, Canis. 45, Froben. 145.

^b *Moroaldo*. Haud dubie abbati Farfensis beatæ Mariæ monasterii. Vid. Mabill. libr. xxvi *Annal.*, num. 8.

^c Edit. Quercet. 33 ex ms. (Froben. 146). Quæ inter illa, quæ filia? nullo indicio proditur.

angelis exaudiatur et a Christo accipiatur concensus psalmodiæ vestræ. *Modestia vestra*, juxta Apostolum, *nota sit omnibus hominibus* (*Philip. iv, 5*); quatenus et præsens vita exemplum sit in salutem multis, et futura pro laudabili pietatis conversatione a Deo remuneratore omnium honorum recipiatur. In fine vero hujus chartulæ vestram deprecor amittentem, ut inter vestras orationes mei nominis memoriam habere dignemini: et ea charitate mihi salutem deprecamini perpetuam, qua vos per hanc epistolam de vestra admonere studui; hosque legentes apices in Christo valete semper charissimæ.

• EPISTOLA CXCVI.

AD EUGENIAM FILIAM.

Hortatur ad fortitudinem in tribulationibus, quas ipsa innocens cum Dei servis patitur ab iniquis regibus.

Albinus • Engenæ filix virgini charissimæ in Christo salutem.

Litteris dilectionis vestræ acceptis, et dulcissimis cum gratiarum actione muneribus, valde lætatus sum in fide et charitate vestra. Auditisque tribulationibus quas non solum vestra innocentia patitur, verum etiam pene omnis servorum Dei multitudo: quia reges vobiscum tyranni facti sunt, non rectores; nec ut olim reges a regendo, sed a rapiendo dicuntur. Sed forti animo esto; *multæ sunt enim tribulationes iustorum* (clamat Psalmista) ut consequi valeas, quod sequitur: *Sed de his omnibus liberabit eos Dominus* (*Psal. xxxiii, 20*). Et Dominus in Evangelio: *Tradet frater fratrem in mortem, etc.* (*Matth. x, 21*). *Sed in patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc. xxi, 19*). Aurum non splendescit, nisi **208** igne probetur. Job lateret occultus, nisi tribulationibus probaretur; de quo Jacobus apostolus, dum nos ad patientiam hortaretur, ait: *Job audistis, et finem Domini vidistis* (*Jac. v, 11*). *Tribulatio patientiam operatur*, ait Apostolus, *patientia autem probationem, probatio vero spem* (*Rom. v, 3, 4*). Qualem spem, nisi perpetuæ beatitudinis? Si margaritam invenisti pretiosam, venditis omnibus eam illam: teneas, nec dimittas eam (*Matth. xiii, 46*). *Sæculum hoc in maligno est positum* (*I Joan. v, 19*). Sunt homines seipos amantes, Evangelio Christi non obediens. Unusquisque viam voluntatis suæ graditur, non sequens eum, qui ait: *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ* (*Joan. viii, 12*). Item: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, tollat crucem suam et sequatur me* (*Matth. xvi, 24*). *Crux tollitur, dum per patientiam tribulatio vincitur. Nemo miles coronabitur, nisi qui legitime certat* (*II Tim. ii, 5*). *Legitime certare est virgini, ut sit sancta corpore et*

^a Edit. Quercet. 100 ex ms. (Apud Froben. epist. 147).

^b *Eugenæ*. Quæ illa virgo fuerit ignotum. Anglicanam fuisse colligo ex iis epistolæ verbis: *Reges vobiscum tyranni facti sunt; quæ de Angliæ regibus, quorum tyrannidem Alcuius in aliis etiam epistolis accusat, intelligenda censeo.*

anima (I Cor. vii, 34), et sit digna Christo sponsa; **A** cantans quotidie: *Dilectus meus mihi et ego illi, qui pascitur inter lilia* (Cant. ii, 16); id est, inter candorem virginitatis. Memor esto virgines esse prudentes et fatuas. Si antiquus hostis in te ipsa, id est, in corpore tuo tentationis locum non invenit, omnino exterius quærit, quomodo animi fortitudinem enervare valeat; cui forti animo resistendum est. *Non sunt enim*, ait Doctor egregius, *condignæ passiones hujus temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18); dum revelata facie videbitur Deus deorum in Sion (Psal. lxxxiii, 8). Et virgo, quocunque ierit, agnus sequitur eam (Apoc. xiv, 4).

O nimium felix, cui nec felicior ullus.

Quæ beata Dei Genitrice ducente omnia secreta cœlestis regni intrare merebitur penetralia. Non nocet multum quod iter perficere non valuisti quod coepisti, Deo aliquid melius providente tibi. Expende in pauperum solatia, quod in tanti itineris viaticum tibi præparasti. Da quod habes, ut accipere merearis quod optas. Habeto ejus pleniter in corde charitatem, quem defensorem tibi petis in tribulatione. Non est diabolo facilis vastatio domicilii, in quo est habitatio Christi; a *cujus latere cadent mille et decem millia a dextris ejus* (Psal. xc, 7). Illum habeas op'io consolatorem in omni tribulatione tua, quem habebis remuneratorem totius poenitentiae tuæ. Respice in eum, qui ait: *Confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). Illius te æterna potestas in omni tribulatione vincere faciat, et palmam perpetuæ beatitudinis accipere concedat, qui ait: *Dabo ei manna absconditum* (Apoc. ii, 17), quod nullus novit, nisi qui acceperit. Valeto, in omni virtute et sapientia florens, charissima filia.

• EPISTOLA CXCVII.

AD FILIAM SPIRITALEM (EUGENIAM).

Castitatem cum eleemosynarum largitate commendat.

Charissimæ in Christo filiae Eugeniae Albinus salutem.

Placet mihi sæpius in parvis [Cod. Sal., tametsi in paucis] litteris, non tamen parva officia salutationis tuæ dirigere germanitati, et tuis ingerere cogitationibus admonitionis meæ, vel promissionis tuæ [Cod. Sal., sanctæ] salutiferas collationes, quatenus nobilissimum virginitatis decus integro conservare corpore coneris, rememorans gloriosam castitatis mercedem. Ecce in cœlis per magna æterni regis palatia *agnam sequuntur, quocunque ierit* (Apoc. xiv, 4). Quid hac gloria beatius, vel hac beatitudine gloriosius? Ubi naturæ [Cod. Sal., natura] victor omnium conditori creaturarum consociabitur.

209 Nec labor quotidianus deterreat, quem spes tantæ remunerationis consolabitur. Paucorum labor dierum æternis remunerabitur præmiis. Sit quoque virginitas eleemosynarum largitate fertilis, nec sibi caducas divitiarum gazas avida congreget manu:

• Edit. Quercet. 44, Canis. 57 collata cum cod. ms. Salish. (Apuđ Froben. epist. 148.)

210 • Edit. Quercet. 89 ex ms. (Apuđ Froben. epist. 149).

sed larga mente in membra sui distribuat sponsi. Geminis, charitatis scilicet et castitatis pennis, ad alta cœlorum regna transvolet. Nec virgo, carnis concupiscentiæ vinculis libera, avaritiæ laqueis constringatur, sed sui ipsius victrix, etiam sæculi ignavia, cupiditati [Cod. Sal., ignava cupiditate] non succumbat: sed sibi misericordiæ operibus, quasi ramis virentibus, in arcem cœlestis Hierusalem viam sternat, ubi laudibus excepta angelicis magni imperatoris thalamum æterna introducatur lætitiis.

Ut hoc fieri valeat, vigilare debet hujus inquisitor margaritæ, non inertiae sopitus somno dormire: imo sæpius orationibus nocturnis vel diurnis pulsare januas perpetuæ civitatis; et veniens apertas inveniet, quas quisque ab hoc carnali carcere deductus, nimium intrare cupiet; quod ante summa diligentia prævidere debet, ut portas tunc inveniat patentes, angelicosque choros suscipientes obviis manibus animam ad deducendum in cubiculum regis æternis fruituram gaudiis; perpetuumque laudis carmen decantabit in præsentia sui sponsi dicens: *Benedic, anima mea, Dominum et omnia opera ejus: in omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Dominum* (Psal. cii, 1 et 22). Vivas, valeas et floreas, virgo nobilissima, in Christo.

• EPISTOLA CXCVIII

AD HUNDRUDEM FEMINAM

Hortatur ad devotionem et vitam exemplarem in palatio regis. Salutem precatur reginæ, et Egfrido.

C Deo devotæ feminæ • Hundrudæ Alcuinus diaconus salutem.

Benignitatis tuæ salutationem et munuscula grantanter accepi; in quibus te agnovi conditæ olim amicitiae bonam abundare [Forte, habere] memoriam; credens quoque tuam similiter non oblivisci prudentiam, qualiter devotio mea te jam præsentem de charitate Christi, et honestate vitæ diligentissimo admonuit. Ideo non opus esse arbitror, multis illa reiterare sermonibus, sed paucis deprecere litterulis; ut omni hora vel momento dies in mente habeas æternos, et præpares te in *occursum Domini Dei tui* (Amos iv, 12), ut sine timore videre valeas Judicem vitæ tuæ, quem tota virtute dilexisti in pectore tuo. Sit cogitatio tua in præsentia Dei, in sobrietate vitæ, et sermo tuus in modestia veritatis, et opera tua in castitatis honestate, ut exemplis tuis adolescentiores erudiantur, seniores congaudeant, omnes ædificentur, ut in palatio regis regularis vitæ devotio in tua videatur conversatione. Quatenus summi regis pietas in omni te custodiat prosperitate, et in bonis operibus usque ad finem vitæ perseverantem, æterna te remunerari gloria dignetur.

Saluta, obsecro, domnam reginam ex meæ parvitatibus nomine. Scripsissem exhortatorias illi litteras, si illi propter occupationes regis [Forte, regias]

• Hundrudæ. Matronam Anglicanam vocat Mabilonius lib. xxvi Annal. num. 14. Quæ instar monialium feminarum velata in palatio regis Officæ debebat, ut ex sequentibus conjici potest.

meos apices legero licuisset. Sciât tamen certissime tibi quoque dominæ, quantum valeo, fidelem esse. Tamen gestum est de monasterio ^a Inmercum, sicut de illorum non speravi bonitate. Faciant de me, sicut illis placeat. Nam fides mea apud illos non violabitur, credens tanto meliores habere illos, quantum meliores sunt meritis et dignitate. Omnipotens æterna protectione eos ubique custodiat, protegat et regat cum omnibus fidelibus suis. ^b Egfridum filium meum diligenter saluta. Opto, ut floreat in voluntate Dei, et prosperitate multis feliciter annis. Valeto semper, dulcissima soror.

^c EPISTOLA CXCIX.

AD ÆDILTHYDEM FANULAM DEI, OLIM REGINAM.

Instruit optimis vitæ documentis.

Dilectissimæ in Christo sorori ^d Ædithyde matri humilis levita Alcuinus salutem.

Vestræ benignitatis munera gratanter suscipiens, vestræ dilectionis salutatoria verba libenter audiens, fateor magna me dulcedine esse gavisum; cognoscens fidelem in vestro pectore permansisse charitatem, quam nec terrarum longinquitas interrumpere poterit, nec fluctivagi maris æstus procellosis undis obruere valet, quo minus ad me usque beneficosa munificentia pervolasset. Sicut legitur: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam* (Cant. viii, 7). Igitur charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit. Nil homines ita Deo appropinquare facit, sicut charitas. *Qui in charitate manet, in Deo manet*, sicut dicit Scriptura, quia *Deus charitas est* (I Joan. iv, 16). De qua ipse Salvator ait: *In his duobus præceptis tota lex pendet et propheta* (Matth. xxii, 40), id est, in charitate Dei et proximi. Per charitatem proximi ad Dei dilectionem pervenitur. Dicit enim Joannes evangelista: *Si fratrem, quem vides, non diligis, quomodo Deum, quem non vides, diligere potes* (I Joan. iv, 20)? Sed fraterna charitas in admonitione spiritali et in solatio sæculari ostendenda est. Sicut enim corpus cibo pascitur, ita anima sacris doctrinis alitur. Ideo utrumque facere debet qui potest: et pauperi larga porrigere manu quod indiget, et esurientem animam salutifera admonitione reficere: maxime qui præsumunt aliis et multorum curam habere videntur. De hoc studiosè vigilare [*Fortè, vigila*] pro singulis animabus, quasi rationem redditurus pro eis in die iudicii. Qui negligenter talentum servat acceptum, pœnam patietur suæ negligentie condignam; qui vero multiplicat diligenter pecuniam Dominicam, magnam accepturus erit mercedem a Domino Deo

A suo. Scire debent prælati quod quanto plus laborant in salute subjectorum suorum, tanto majorem accepturi erunt gloriam, dicente in die iudicii Domino Deo illis: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuis: i fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21, 23). Quid hac voce jucundius? quid hoc auditu beatius?

Hanc [*Suppl. ut*] vocem audire merearis, charissima soror, omni instantia tibi subjectos instrue, verbis admone, exemplis erudi: quia illorum salus tua est remuneratio. Noli propter hominis terrorem tacere, sed propter Dei amorem loquere. *Argue, increpa, obsæra* (II Tim. iv, 2); publice peccantes palam castiga, ut cæteri timorem habeant (I Tim. v, 20); alios in spiritu mansuetudinis admone; alios in virga pastoralis corripere, diligenter considerans quid cui conveniat. Quidam itaque maligni morbi per dulcia, quidam per amara sanantur pocula. Anus et senes quasi matres et patres honora; juvenes quasi fratres et sorores dilige; minores ætate quasi filios filiasque erudi, et omnium curam habeto in Christo, ut omnium mercedem habeas a Christo (I Tim. v, 4, 2). Fidelis vero dispensator pecuniam Domini sui, id est, animas sibi commissas augere studeat per diligentiam, non minuere per pigritiam; quia servus bonus coronabitur a Domino suo, malus vero **211** damnabitur, sicut in Evangelio dici a legentibus intelligi potest. Tu vero labora diligentissime in opere Dei, ut retributionem magnam accipias in regno Dei. Eleemosynæ tuæ præcedant te et viam tibi faciant. *Munera enim dilatant viam hominis, et spatium ei ante principem faciunt* (Prov. xviii, 16). *Hospites et peregrini sumus in hac terra* (Hebr. xi, 13). Patria nostra in cælo est. Non est bonum transitoria diligere, et sempiterna negligere. Unusquisque sicut operabitur, sic accipiet a Deo suo, qui reddet unicuique secundum opera sua (Matth. xvi, 27).

Vigiliæ et orationes tibi sint frequentes, et psalmodia in ore, non vaniloquia in lingua. Sed dilectio Dei in corde, et non ambitio sæculi in mente. Præterit enim quidquid amatur in mundo: permanet quidquid diligitur in Christo. Volentes nolentes æterni erimus. Omni intentione studeamus, ut fideliter vivamus, ubi semper mansuri erimus. Sanctorum festivitates cum laude divina, et pauperum eleemosyna frequenter honora, quatenus eorum merearis intercessione illorum esse particeps beatitudinis. Sint tibi sermones veritate laudabiles; sint mores sobrietate et modestia amabiles; sint manus largitate

^a Monasterio Inmercum. Hoc monasterium a nemine proditur; abs dubio in Anglia quaerendum.

^b Egfridum. Officis regis Merciorum filium, ad quem Alcuinus scripsit epistolam 50.

^c Edit. Quercet. 30 ex ms. (apud Froben. epist. 450.)

^d Ædithyde matri. Dubius est Mabillonius, an hæc sit Alfrida, seu Etheldreda Officis regis Merciorum filia, quam Ethelredus regni Orientalium Anglorum hæres conjugem habere volens, palatium Officis accessit, ibi vero perfide capite truncatus est? (lib. xxvi

Annal. num. 29, Act. SS. sæc. iv, part. 1, pag. 565). Alfordus hanc putat fuisse Etheldredam, quam Westmonasteriensis Etheldredam vocat, Ethelwaldi Northumbriæ regis uxorem, de qua Hovedenus ait: « Anno 762 Ethelwaldus rex accepit reginam Etheldredam Kalendas Novembris in cataracta. » Annal. Anglo-Saxon. ad illum annum n. 1 et seq. Certe magne illam familiæ virorum ac mulierum præfuisse ex textu liquet, reginam non item; nisi ex inscriptione Quercetani.

honorabiles : sit totius vite conversatio exemplum in omni bonitate aliis, ut dignitas personæ tuæ laudetur ab omnibus, ametur a pluribus, et per (te) Dei nomen glorificetur, ipsa dicente Veritate : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est* (Matth. v, 16). Magnum habemus Patrem, Deum scilicet omnipotentem. Quam nobilis in moribus, quam modestus in verbis, quam castus in corde, quam misericors omnibus debet esse filius Dei, ipso præcipiente : *Estote misericordes, sicut et Pater vester cælestis misericors est* (Luc. vi, 36). Imitemur quantum poterimus illius bonitatem, ut æternam beatitudinem cum illo habere mereamur : ait enim non solum apostolis, sed etiam et nobis : *Exemplum enim dedit vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos* aciatis (Joan. xiii, 15). Item : *Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite* (Joan. viii, 12). Quid superbit homo in sæculi divitiis? *Christus pauper factus est pro nobis* (II Cor. viii, 9), ut per illius paupertatem, quam pro nobis accepit in terra, nos divites essemus in cælo. Cito enim putrescit caro in terra, quam tanta diligentia ornamus in deliciis. Insuper et de sepulcro cogitamus ornando; vanitas hæc vanitatum est. Melius est his opibus animam vestire, quam spurcitiâ carnis ornare. Christus sepultus est in spelunca, non in templo. Hoc ideo dico, quia aliqui viventes suam solent fabricare sepulturam. Quid mihi, ubi vermi putrescat esca? Tantum ut anima requiem habeat, studendum est, ut illa vivat feliciter, quæ mori non potest. Veniet enim tempus, quando *corruptibile hoc induetur incorruptionem* (I Cor. xv, 53), et resumet anima quod reliquit in terra. Tunc homo pariter anima et corpore regnabit cum Christo, qui hoc totius [Forte, nunc lotus] anima et corpore, serviebat Christo.

212. EPISTOLA CC.

AD EDILTHRUDAM.

Consolatur matrem de morte filii

Dilectissimæ in Christo matri ^b Edilthrudæ humilis levita Alcuinus salutem.

Quia præsentialiter vestram dulcissimam dilectionem, ob longitudinem habitationis nostræ, admonere nequeo, ideo litterarum officio implere non cesso, quæ linguæ ministratio denegatur, desiderans toto cordis mei affectu, te ubique, charissima mater! in omni proficere bono, ut digna efficiaris in eorum cæseri numero de quibus in Evangelio Dominus noster Jesus Christus respondit : *Omnis qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse mihi mater et frater* (Matth. xii, 50). Quomodo mater, nisi sancta charitate in visceribus cordis perfecti quotidie generatur? Ecce qualem filium poterit pia mater habere, eundem ipsum Deum regem ac redemptorem; etiam et in omnibus tribulationibus consolatorem. *Multæ sunt tribulationes iustorum* (Psal. xxxiii,

A 20); sed majores sunt consolationes Christi. In quo debet homo sæcularis miseræ eventu contristari, qui fontem totius consolationis, id est, Christum habitorem possidet in pectore? Imo magis gaudendum est in tribulationibus propter spem æternæ beatitudinis, dicente Apostolo : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei* (Act. xiv, 21). Item : *Flagellat Deus omnem filium quem recipit* (Hebr. xii, 6). Item de apostolis legitur : *Ibant autem gaudentes apostoli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v, 41). Sciat dilectio tuâ quia filius tuus spiritalis Dominus Jesus non est mortalis; vivit, vivit, et in dextera Dei Patris vivit et regnat. Ideo de carnali filii tui morte non contristeris; imo magis nec de tui corporis abso (sic) : sed labora omnibus horis et momentis, ut anima feliciter vivat cum Christo, et in spem bonitatis illius consolare, quia multæ miserationes Dei. Te vero supersûtem reliquit filio carnali, ut per tuas intercessionem et eleemosynas miseretur et illi. Forte in peccatis suis mortuus est, sed in misericordia potest fieri ut vivat divina. Nam latro, qui in scelere suo suspensus est cum Christo, sed in misericordia salvatus est Christi. Noli lugere eum, quem revocare non poteris; et si Dei est, non illum doleas amissum, sed tibi in requiem gaudeas præmissum. Si duo sunt amici, felicior est mors præcedentis quam subsequentis, habet enim, qui fraterno amore pro se quotidie intercedat, et lacrymis lavat pristinæ errores vitæ. Nec dubites prodesse piæ sollicitudinis curam, quam pro anima illius geris. Tibi proficit, et illi. Tibi itaque, quæ in fide facere dilectione [Ita Cod. mendose; f. leg., quia in fide facis et dilectione]: illi, ut vel pœna levigetur, vel beatitudo angeatur. Larga est et inæstimabilis pietas Domini nostri Jesu Christi, qui vult omnes homines salvos fieri (I Tim. ii, 4), et neminem perire. Noli, ut prædixi, in tribulationibus tuis contristari, sed, si majores tibi superveniant, gaudeas in illis, dicente Apostolo : *Non sunt condignæ hujus temporis passiones, ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18). Sicut aurum in igne examinatur, sic homo in camino tribulationis comprobatur. Dum potestatem habeas rerum tuarum, fac ex eis eleemosynam, quia nescis ^d *quid ventura pariat dies* (Prov. xxvii, 1). Nullus tibi dispensator fidelior potest esse quam tu ipse; et libentius munera præcedentia nos, quam subsequencia Deus accipiet. *In multis enim offendimus omnes* (Jac. iii, 2), sicut Jacobus ait apostolus. Item Joannes evangelista dixit : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus* (I Joan. i, 8). Et juxta Salomonem : *Redemptio viri propriæ divitiæ* (Prov. xiii, 8). Et qui plus habet, plus exigetur ab eo. Dispensatores sæculi debemus esse non possessores : *exsules enim et peregrini sumus in hac vita, sicut omnes patres nostri* (I Paral. xxix, 15, et Psal.

thydis, quam Ingulfus etiam Etheldritam vocat, et ad quam prior est epistola, ignoro.

213. Hactenus inedita hic prodit ex cod. ms. Sallsh. (Apud Froben. epist. 151.)

^b Matri Edilthrudæ. An hæc eadem sit ac Edil-

xxxvni, 43). Illorum mors nobis nostram omni hora A oculis opponat; et illorum bona conversatio in Christo, nostræ sit eruditio vitæ; quatenus illorum in fide et charitate atque omni opere bono sequentes vestigia in cœlesti beatitudine vitam habere mereamur sempiternam.

• EPISTOLA CCI.

AD MAGENHARIUM COMITEM SENONICÆ CIVITATIS.

Hortatur ad virtutes; curamque sui officii.

Dilecto in Christo b Magenharo comiti, humilis levita Albinus salutem.

Audivi vos, vir venerande, nostræ parvitatit optasse colloquia; et ut vere fateor, vestram valde desideravi præsentiam, ut dulci colloquutione vestræ prudentiæ consolarer. Sed quia rerum eventu hoc fieri non valuit, visum est mihi condignum litteris B implere quod verbis non potui, et meam in vos ostendere dilectionem, et vobis utilia per chartam suadere, ut vester profectus meus esset fructus. Ut qui in sublimi dignitate positus es in terris, per opera justitiæ et misericordiæ cœlestem tibi merearis honorem. Cogita quod [Cod. Sal., quam] transitoria sunt hæc omnia quæ in hoc sæculo habemus: et quia necessarium est unicuique hominum [Cod. Sal., homini] æternam sibi per temporalia benefacta promereri gloriam c. Quapropter, ut ad perpetuam pervenias, Deo donante, beatitudinem, nulla te sæculi delectatio, nulla carnalis concupiscentia impediatur. Sed esto in iudiciis justus, in operibus misericordias pius, viduis et orphanis quasi pater, defendens [Canis., defendas] eos ab omni violentia.

Esto quoque Ecclesiis Christi quasi frater, ut per orationes servorum Dei, inter pericula hostium, fluminum, viarum, infirmitatum, divina te protegat dextera, regat atque conservet semper ubique. Fac ut quotidie pauperes de pane tuo comedant, quia miserorum consolatio tibi erit æterna remuneratio. Esto quoque in consiliis providus, sapiens in cogitationibus, modestus in sermone, Deum semper habens præsentem, quatenus illius loquens voluntatem [Al., veritatem], ejus dignus efficiaris protectione. Corpus tuum in castitate, et animam in sobrietate conserva: fidelis esto ad dominos quos dedit tibi Deus, ad amicos benignus, ad omnes homines æquus et miseris largus. Debitoribus [tuis] vel in te peccantibus culpas ignosce, ut tibi ignoscat Deus, si quid contra ejus fecisti voluntatem.

a Edit. Quercet. 35, Canis. 54; collata cum cod. ms. Salisburg. (Apud Froben. epist. 152.)

b Magenharo. Scriptor Vitæ Ludovici Pii incertus (Tom. VI *Rer. Gall. Script.*, pag. 90, n. 7), *Meginarium* vocat; virum sapientem et strenuum, gnarumque utilitatis et honestatis regiæ: quem Carolus Magnus ad Ludovicum, ut ejus consilio uteretur, miserit. Eginardus nominat Meginherum comitem inter eos qui Carolo Magno testamentum condenti adfuerunt. BASNAGE.

c Apud Canisium: (Veniam sibi per temporalia benefacta promereri et gloriam.)

d Edit. Quercet. 115, Canis. 65 (Froben. epist. 153).

e Hanc epistolam ex cod. ms. S. Germani edidit Lucas Acherius tom. III *Spic. nov.* Edit. pag. 521.

Tuis quoque diligenter præcipe subjectis, ut justis sint in iudiciis, misericordes in miseros, Deum timentes, Ecclesiamque Christi honorantes: ut illorum bonitas tibi in mercedem [Cod. Sal., mercede] computetur. Sæpe subjectorum peccata rectoribus imputantur [Canis., implicantur], si minus diligenter eos admonent prælati, quomodo facere debent; sicut eorum bona dominis prosunt ad præmia, qui eos studiose erudiant Deum timere, ejusque obedire præceptis.

Obsecro ne me præsumptuosum esse arbitreris, hæc tibi scribentem. Charitas Christi et vestræ salutis amor, et vestræ bonitatis fiducia, hæc me monuit scribere; optans vos [Cod. Sal., te] et præsentem habere prosperitatem, et futuram promereri beatitudinem. Divina vos gratia in omni bonitate florere faciat, vir dilectissime.

214 d EPISTOLA CCII.

AD AMICUM.

Charitatem suam amico significat.

Dilecto amico salutem.

Placuit canitiem vestram parva salutationis chartula appellare, sed non parvo charitatis officio; ut sciatis, licet longe positum, vestri tamen habere memoriam, et familiaritatis non oblivisci, quam præsentis suavissima dilectione et consolatione nos inter habuimus, firmam semper inter nos permanere in Christo charitatem, nec quolibet vento falsiloquii destrui, sed solida firmitate inter omnes hujus sæculi adversitates immobilem semper consistere. Nostri C memor in orationibus tuis semper valet, frater charissime.

• EPISTOLA CCIII.

AD GALLICELLULAM.

De comparatione numerorum Veteris et Novi Testamenti.

Dilecto filio meo f Gallicellulæ Albinus salutem.

Quia me rogasti de numerorum ratione, vel magis comparatione, qui in Veteri Lege inveniuntur, ad auctoritatem Novi Testamenti referre; quia non occurrit nobis iter agentibus plura scribere; a denario tamen incipiamus, donec usque ad unitatem perveniamus, ut cum pedibus gradientis calamus currat scribentis.

D Decem præcepta sunt Legis, quæ data sunt in duabus tabulis per Moysen et Aaron populo Dei (*Exod.*

Et post illum Bernard. Pez. tom. II *Anecdot. part. 1* ex cod. ms. S. Emmerami, quam contulimus cum codd. mss. Salisburgensi, et hinc San-Emmeramensibus. e Hanc epistolam, ac duas alias (*de decem verbis Legis, et de tribus generibus visionum ad Fridugium*) ait Acherius, Alcuini nomine insignitas, inter varia ejusdem auctoris opuscula nactus sum in scripto codice pervetusto, quem dono mihi dedit solers et eruditus bibliogrola Parisiensis Ludovicus Billaine. Certone has epistolas Alcuino ascribere debueras? dicit aliquis. Ita sane, cum enim eas stylum et genuum tanti viri spirare animadvertissem, cur non tribuerem, nihil cause fuit. (Froben. epist. 154.)

f Gallicellulæ. Codd. mss. habent: Gallicellulo. Nomen ascititium cujusdam discipuli Alcuini.

xx). Decem mnas dedit Christus utriusque populi A partibus tribus modis colitur [Codd. ms., colendus est] Deus, fide, spe et charitate.

Decem plagis percussa est Ægyptus, ut populus Del liberaretur (Exod. xii, 3). Per decem persecuciones coronata est Ecclesia Christi.

Decima die mensis primi tenendus fuit agnus paschalis, qui immolandus fuit xiv die mensis ejusdem. Decima hora [Nona utique] pro mundi salute agnus paschalis, id est Christus, in cruce emisit Spiritum (Math. xxvii, 46, 50; et Marc. xv, 34, 37).

Decima generatione venit diluvium, et perdidit impios (Gen. vii). Post decem reges novissimi temporis nascitur Anti-Christus, cum quo pereunt omnes impii (Apoc. xvii, 12).

Novem lapidibus opertus est archangelus, qui cecidit de caelo. Novem ordines angelorum remanserunt in caelo.

Octo animæ salvæ factæ sunt in arca (I Petr. iii, 20). Octo beatitudinis salvantur animæ fideles in Ecclesia (Math. v, 3 seq.).

Octavo die in populo [Dei] circumcidendus fuit [omnis] masculus puer (Levit. xii, 3). Octavo die circumcisus est Christus (Luc. ii, 21), per cujus circumcisionem octo principalia vitia destruuntur.

Septima die requievit Deus ab omnibus operibus suis (Gen. ii, 2). Septima ætate requiescunt sancti a laboribus hujus sæculi.

Septem columnas excidit sapientia ad construendam sibi domum (Prov. ix, 1). Septem donis sancti Spiritus Christus domum suam, id est Ecclesiam, confirmavit.

Sex diebus fecit Deus cælum et terram, et omnia quæ in eis sunt. Sex ætatibus omnia currunt hujus sæculi tempora.

Sexta die creatus est homo de immaculata terra. Sexta ætate Filius Dei de immaculata Virgine factus est homo.

In quinque libris Israelitico populo Moyses dedit præcepta vivendi. Quinque talenta Christus ad cæcos rediens fidei tradidit servo (Math. xxv, 15).

215 Quatuor de uno paradisi fonte ad irrigandam fluunt flumina terram (Gen. ii, 10). Quatuor Evangelia de uno fonte, qui est Christus, procedunt ad irriganda corda arida, ut virtutum floribus verent.

Quatuor sunt elementa, quibus mundi ornatus maxime constat. Quatuor sunt virtutes, quibus minor mundus, id est, homo ornari debet.

Tribus modis Adam tentatus est, et superatus, id est, gula, jactantia et avaritia. Tribus his modis (iterum) Christus tentatus est, et vicit victorem Adæ (Math. iv).

Totus orbis in tres dividitur partes, Europam, Africam, Asiam [Codd. ms., et Indiam]. In quibus

^a Hanc et priorem epistolam edimus post Lucam d'Acheri Spic. tom. III, nov. Edit. pag. 322, ex duo-

bus mss. codd. monasterii S. Emmerami; et uno Salisburgensi.

Tria præcepit Deus Abraham dicens: *Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui* (Gen. xii, 1). Tria promittuntur nobis: resurrectio, vita et gloria.

Duæ fuerunt tabulæ testamenti, in quibus decalogus digito Dei scribebatur (Exod. xxxi, 18). Duo sunt præcepta charitatis, quæ digito Dei, id est, Spiritu sancto in cordibus scribuntur fidelium.

Duo fuerunt Cherubim in templo: Cherubim *multitudo scientiæ* interpretatur (Num. vii, 89; et III Reg. vi, 23 seq.). Ideo duæ partes sunt scientiæ; una est diabolus relinquere, altera Deum diligere.

Una fuit arca, in qua mundo pereunte fideles salvati sunt. Una est [sancta Dei] Ecclesia, qua pereuntibus peccatoribus salvantur fideles.

Unus fuit transitus Israelitici populi per Mare Rubrum, ut promissam acciperent terram (Exod. xiv). Unum est baptisma, per quod transeundum est ad vitam æternam (Ephes. iv, 5).

^a EPISTOLA ^b CCIV.

AD FRIDUCISUM.

De tribus generibus visionum.

Tria sunt genera visionum: unum corporale, aliud spirituale, tertium intellectuale. Corporale est quod corporeis oculis videtur [Cod. Sal., videre solemus]. Spirituale est quod, remota corporali visione, in spiritu solo per imaginationem quamdam cernimus, sicut cum forte quilibet ignotum oculis perspicimus, statim ejus rei imago formatur in spiritu, sed prius non apparet illa spiritualis imaginatio quam corporalis allata sit intuitio. Intellectuale est quod sola mentis vivacitate consideramus, veluti cum scriptum legimus: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (Math. xix, 19). Litteræ autem corporali visione leguntur, et proximus spirituali imaginatione rememoratur, et dilectio sola mentis intelligentia.

Primum autem genus visionis omnibus notissimum est. Secundum æque omnibus consuetum. Tertium a plerisque ignoratum, quia discernere nequeunt, quid sit spirituale, quid intellectuale: quæ duo Apostolus una sententia et hac brevissima optime discrevit: *Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente* (I Cor. xiv, 15). Spiritum occultas significationes, quæ sunt in Scripturis sanctis, nominavit; et mentem manifestas harum intelligentias appellavit. **216** Voluit enim nos cum intelligentia eorum quæ dicimus, vel orare vel psallere. Unde et in alio loco dicit: *Si oravero lingua, spiritus meus orat, mens mea sine fructu est* (Ibid. 14). Hic autem lingua obscuras et mysticas significationes quæ solent tantummodo spiritu cerni designavit, quarum si intelligentiam ignoramus, mens nostra infructuosa remanet.

Hæc quoque duo genera visionum in Pharaone et

bus mss. codd. monasterii S. Emmerami; et uno Salisburgensi.

^b Apud Froben. epist. 155.

Joseph mirabiliter distinguuntur (*Gen. xli*). Illi enim in spiritu futura ostendebantur, isti in mente horum revelatio facta. Illius spiritus informatus est ut videret, istius mens illuminata est ut intelligeret. Similiter et Danielis excellentia tentata est et probata, qui et somnium futurorum, quod rex videbat spiritu, intellexit, ejusque interpretationem regi ostendit (*Dan. ii et iv*). Ideo magis ille fuit propheta qui mente intellexit, quam rex qui spiritu cernebat. Sed hæc tria quoque genera visionum in illa Scriptura, quæ coram rege Balthazar in pariete est depicta, ostenduntur (*Dan. v*). Nam corporali visione rex cernebat in pariete litteras perscriptas, cujus nec spiritus informatus fuit, ut eas, licet videret, legere potuisset; nec mens illuminata intelligere eas. Accessit autem et propheta, qui utrumque et in spiritu obscuritatem scripturæ perlegebat, et obscurissimas ejus significationes mentis vivacitate intellexit. Hæc tibi, charissime filii ^a Fridugilse, citato sermone dictavi, ne ignarus hujus tripartitæ rationis esses, quæ omnibus usitata est, sed a paucis intellecta ^b.

c EPISTOLA d CCV.

AD QUEMDAM DISCIPULUM.

Causam dissensionis a se amolitur, et in amicitiam redire postulat.

Charissimo in Christi charitate filio salutem.

Obsecro ut solite pietatis dilectione has paternæ devotionis litterulas legere digneris. Cur, dulcissime filii, contumeliam dissensionis nostræ in aures palatinas mittere voluisti? Ecce ibi sonat: « Quid nos sperare debemus de illorum amicitia, qui nec inter seipsum fidem vel concordiam servare potuerunt? » Magis hæc potest esse confusio quam laudatio, desperatio fidei nostræ quam confirmatio causæ tuæ. Et qua fronte reprehendere poteris eum quem toties laudare solebas? Scio quod tibi ira tua justa videtur; quia hæc est natura humani furoris, ut hæc, quidquid agit vel dicit, justum sibi esse videatur. *Irascimini et nolite peccare (Psal. iv, 5)*, id est, nolite permanere in ira. Concessit quod naturæ est; tulit quod culpæ est. Idcirco et Apostolus ait: *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. iv, 26)*. Sæpe melior est defensor quam accusator; quia ille ad pacem defendit, iste ad discordiam accusat. Nec in mea diffido causa, licet in præsentia regis ventiletur. Testis est mihi *renium scrutator (Psal. vii, 10)*, quam fideliter te semper amavi, et quam bene cupivi de fratre tuo, quem video te plus carnaliter amasse quam patrem spiritualiter, licet ille de me superbe egisset [*Locus corruptus*]. Testis est mihi dominus rex, Dei esse causa, an illius pietas prius alterum nominaret, an ego precarer. Et non erubescerem de

A ambabus accusationibus in illius sanctissima præsentia dijudicari, si non confunderemur de dissensionis nota. Quod vero te nescientè perrexi, necessitas hoc fecit, non voluntas.

217 Quare oblitus fuisti, filii mi, quomodo cum lacrymis et inclinata cervice te pro pace et concordia, pro Christi amore precatus sum, cujus debitor es omni homini, etiam non rogatus. Et si fratrem tuum occidissem, utique ob Christi præceptum ignoscere debuisses: quanto magis, dum nihil ei nocui, sed omnino benefeci. Et ob hoc benefactum in illum, inimicus factus es amico tuo. Nec tibi plus est, in regeneratione sancti Spiritus, fratris [*Fortè, frater*] quam mihi. Et si in prima mansisset generatio, ex qua orta est discordia inter charissimas personas; et in qua plus illum amas quam me, nec tibi nec mihi esset frater.

Revertere, revertere, licet non pro meo, sed pro illius amore, qui cum inimici essemus, *reconciliavit nos Deo in sanguine suo (Coloss. i, 20)*. Sit ille nobis nunc mediator ad pacem, qui fuit ante mediator ad vitam. Si has humilitatis meæ preces dura mente contemnis, et nocere cupis (cui prolesse fas esse negare non poteris, nisi paternum nomen et magistrale de pectoris tui arcano, vel oris eloquio delere velis; quod impium esse nemo est qui nesciat, qui beneficia charitatis inter nos unquam agnovit) tamen eo protegente, pro cujus amore hæc tam suppliciter deosco, credo nocere non poteris. Absalon patrem suum regno expulit, sed seipsum vita privavit (*II Reg. xv et xviii*); et quod illa dissensio carnaliter perpessa est, timeamus ne nos spiritualiter patiamur, si ad charitatem Christi non revertamur. *Charitas patiens est ad sufferendum, benigna ad præstandum; non agit perperam*, id est, non superquerit fratrem suum in negotio; *omnia sperat, omnia credit (I Cor. xiii, 4 seq.)*. Quæ meliora sunt, sperare debemus et optima credere.

Utinam hæc chartula in locum me apud te remittat pristinum; et si hoc perficere non valeat, vel excusatum habeat apud iudicem meum; quia feci quod potui, si obtinere non valuissem quod voluissem. Possum, possum, credo, per eum, qui inspiravit pectusculum meum, ut peterem quod pium putavi. Inspiret etiam pectus tuum, ut concedas quod deposceris. **D** Conditio vero pacis non puer sit pater dissensionis, sed puer *Pater futuri sæculi (Isai. ix, 6)*, de quo dictum est: *Ecce puer meus quem elegi, electus meus, in quo bene complacuit animæ meæ (Matth. xii, 18)*: ut digni habeamur inter eos nominari, et esse pueros, de quibus antea ille per prophetam prædixit: *Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Deus (Isai. viii, 18)*.

^a *Fridugilse*. Ita habent codd. mss.; sed nullus dubito, quin legendum sit, *Fridugise* seu *Fredegise*, cujus gratia responsiones dedit ad quæstiones de Trinitate, etc.

^b In codice ms. San-Emmeramensi in fine hujus epistolæ, hæc verba adduntur: *Explicit Liber Albinii Magistri, jussit quem præsul Baturicus scribere dignum*. Baturicus nempe episcopus Ratisbonensis, qui Adalwino successit anno 817.

^c Hanc epistolam descripsimus ex cod. Salisb. Alcuinum auctorem ex stylo novimus, et ex ordine, quem illa in prædicto codice tenet, medium inter certas et indubitatas ejus epistolas. Discipulum vero illum qui querelas contra Alcuinum ad palatium detulit, et quocum in pacem redire cupit, nullo vestigio deprehendere potuimus.

^d Apud Froben. epist. 156.

• EPISTOLA CCVI.

AD DISCIPULUM.

Reprehendit illum ob vitæ perversitatem, et ad emendationem hortatur.

† Dilectissimo filio.

Dulcissime fili, frater et amice, cujus nomen opto ut cœlestis bibliotheca teneat in æternum. Olim te genui, nutrivì, alui, et ad perfectum virum usque, Deo donante, perduxì, artibus studiose eruditum, sapientiæ sole illuminatum, moribus apprime ornatum; ita ut tuam laudem tota pene decantet regio [*Codd. ms. Salisb., Britannia*], et latior est fama nominis tui quam notitia faciei tuæ. Hujus ego tibi decoris devotus, Christum obtestor, adjutor exstiti, et pro virum mearum portione te, si non idoneus, tamen voluntarius, sicut potui, et adhuc absentem obnixè orationibus prosequar, quem quondam præsentem sacris disciplinis proveli. Sed per ejus te misericordiam intentius deprecor qui nos redemit, illuminavit et exaltavit, et suæ agnitionis participes effecit ne charitati meæ, quæ me non sinit tacere, irascaris, si aliquid durius tecum loquar. Urget enim me paternitatis affectus fari, quod pennigero rumore narrante didici, quia quædam agis quæ nec tuæ convenient **218** dignitati, nec meæ placent dilectioni: quia nolum famam claritatis tuæ maculis fuscari nigris, ne alius tibi debitum subripiat locum, ut sit *novissimus primus et primus novissimus* (*Matth. xix, 30*). Quid est, fili, quod de te audio, non uno quolibet in angulo susurrante, sed plurimis publice cum risu narrantibus: quod puerilibus adhuc deservias immunditiis, et quæ nunquam facere debuisses, nunquam dimittere voluisses [velis]. Ubi est nobilissima eruditio tua? Ubi est clarissima in Scripturis sacris industria tua? Ubi morum excellentia? Ubi animi fortitudo? Ubi timor gehennæ? Ubi spes gloriæ? Quomodo illa perpetrare non horrescis, quæ aliis prohibere debuisses? Convertere, obsecro, intra animum tuum [*Cod. Sal., in te*], et dic cum propheta: *Quis dabit capiti meo aquam et fontem lacrymarum oculis meis, ut plangam die ac nocte* (*Joan. ix, 1*), non Jerusalem Babylonio igne usturam, sed animam Sodomitanis flammis arsuram. Per singula momenta properat dirus exactor, quem nullus vitare potest. Quid respondebis tunc æquissimo judici tuo, si nunc non corrigis scœdissima facta tua? Obsecro te, dilectissime fili, per terrorem illius judicii, quod omnes subire cogimur, ut ab hac die, qua hanc perlegas paginulam, intimo dolore dictatam, pura charitate conscriptam, sancta fide sigillatam, constanti animo incipias catenam hujus diabolicæ suggestionis et impiæ consensionis disrumpere, et procul a te abjicere, quatenus puras et liberas manus ad Domium Deum tuum levare valeas (*I Tim. ii, 8*), qui præsto est

• Apud Mabill. epist. 9. collata cum linis codd. Salisburg. et S. Emmerami. (Apud Froben. epist. 157.)

† *Dilectissimo filio*. Osullo fortassis, quem Alcuinus ob morum pravitatem sæpius corripuit, et ut se corrigeret, monuit; prout narratur in Vita Alcuini. Illum Britannum fuisse constat ex cod. Salisb., in quo regio, cujus initium hujus epistolæ memirit, Britan-

A tibi, de longinqua regione revertenti, occurrere, si tu non tardaveris surgere et dicere: *Pater, peccavi in cœlum et coram te, ideo non sum dignus vocari filius tuus* (*Luc. xv, 21*). Et non solum obviare, sed etiam amplectari, osculari, optimaque induere stola et annulo ornare et calceamentis munire, insuper et deducere dignabitur in domum deliciarum suarum, qua angelicis conjunctus cœtibus, beata æternitate et æterna beatitudine decartabis: *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in sæculum sæculi laudabunt te* (*Psal. lxxxiii, 5*).

• EPISTOLA CCVII.

AD FILIUM PRODIGUM.

Reprehendit discipuli perversos mores, et ad emendationem vitæ provocat exemplo cujusdam nunc episcopi, olim sui discipuli.

† Filio prodigo Pater lugens salutem.

Quis dabit capiti meo aquam et fontem lacrymarum oculis meis (*Jer. ix, 1*), ut plangam, non imaginariam civitatem Chaldæa perituram flamma, sed animam, imaginem Christi inclytam, et infinita permansuram æternitate? Heu! heu! infelix anima! ex pretio sanguinis Christi nobilis, sed ex peccati contagione ignobilis: quare *dereliquisti fontem vitæ et fo: isti tibi cisternas dissipatas* (*Jerem. ii, 13*)? Cisternas, in quibus non est aqua salutis, sed volutabrum porcorum [*Edit., pecorum*]. Quare dimisisti patrem, qui te ab infantia erudivit, qui te disciplinis liberalibus imbuit, moribus instruxit, perpetuæ vitæ præceptis munivit, et junxisti te scortorum gregibus, potato- rum convivii, superbientium vanitatibus? Nonne tu es adolescentulus ille, omnium ore laudabilis, omnium oculis amabilis, omnium auribus desiderabilis? Heu! heu! nunc omnium ore reprehensibilis, omnium oculis execrabilis, omnium auribus detestabilis. Quis te sic subvertit, nisi ebrietas et luxuria? Quis te, formose puer, filius Ecclesiæ, venerabile lumen, persuasit porcos pascere, de siliquis eorum edere? Surge, fili, surge et revertere ad patrem tuum, et dic sæpius, non semel: *Pater peccavi in cœlum et coram te, et ideo non sum dignus vocari filius tuus* (*Luc. xv, 21*). Adhuc modicum **219** lumen est in te, curre, dum lucem habes, ne modo æternæ perditionis tenebræ te apprehendant (*Joan. xii, 35*). Crede in perpetuam miserationis lucem, ut filius lucis fias. Pius est Pa-

D

ter, statim occurret revertenti tibi, et in amplexus tuos ruet. Stulam primam tibi afferre jubebit, et annulo imaginis suæ dexteram decorabit tuam. Noli diutius per vepres vitiorum velut ovis perdita oberare, sed revertere ad eum qui nonaginta novem oves in cœlesti altitudine dimisit, ut unam, quæ in terris erravit, inveniret, reportaret, et collocaret cum cæteris ad gaudium angolorum in cœlesti patria (*Matth. xviii, 12; Luc. xv, 4, 7*). Cogitans cogita, quanta sit nia vocatur. Ad eundem puto, pertinent sequentes duæ epistolæ, et carmen De Cuculo.

• Quercet. 103; collata cum codd. mss. Salisburgensi et S. Emmerami. (Apud Froben. epist. 158.)

† *Filio prodigo*. Hoc nomine Osullum notari etiam Mabillonio videtur. Vid. epist. priorem.

lætitia angelorum super unum peccatorem penitentiam agentem, et quam pius et misericors sit ille, qui ait : *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*. Et iterum per prophetam inquit : *In quacunq[ue] die conversus fuerit peccator, vita vivet et non morietur* (Ezech. xxxiii, 11, 12).

Noli filii, noli vocantem spernere, nec miserantem [Cod. Sal. et S. Emmerami, miserantis] negligere pietatem. Recordare æternorum flammæ tormentorum, vermium venenatos dentes, frigoris immensitatem, plangentium luctus, immitissimas tormentorum facies [Cod. Sal. et S. Emmerami, tormentorum faces], infinita miseræ spatia. Considera item beatissimas angelorum cohortes, gloriosas sanctorum turmas, et ipsius omnipotentis Dei ineffabilem beatam visionem, qua sancti fruituri sunt in æternum. Adhuc poteris illa devitare tibi, et ista eligere. Ad illum finem impiorum luxuria et iniquitas pervenit tua : ad istam itaque sanctorum gloriam et laudabilem beatitudinem conversio [Cod. Sal. et S. Emmerami, conversatio] tua et pœnitentia poterit, Deo miserante, pervenire. Sufficit tibi præteritum tempus in luxuriis et deliciis transactum. Resipisce aliquando ab hac perditione tua, et diabolicæ suggestioni noli diutius o'temperare. Sed consistere peccata tua, et in spe veniæ pœnitentiam age. *Quis scit, si convertatur et ignoscat Deus* (Joel. ii, 14)? Multæ sunt enim miserationes illius, et infinita pietas super eos qui peccata sua plangere curant, non addere; abjicere fascem iniquitatis, non augere criminorum onus.

Memento latronem in cruce pendentem, et Nini-vitas in cinere sedentes, et impium Manassen regem de Babylonia revertentem captivitate. Sicut illis pietas divina post pœnitentiam miserata fuit, ita et tibi erit certissime, si in illum tota intentione cordis, et conversione vitæ, et pœnitentiæ lacrymis revertere vis. Vide condiscipulum tuum, qui omni devotione cordis Deo semper adhæsit, et modo episcopatu præsidet nobilissimo*, omnibus amabilis, laudabilis et desiderabilis. Tu vero, miserrime, errabundus per vitiorum fruteta, nemini honorabilis, sed omnibus reprehensibilis. Memento quanto fuisti clarior in donis, melior in eruditione, acutior in sensu, et omni ecclesiastica doctrina præcellentior. Sed nunc quasi tugurium in vinea derelictum, vulpibus et feris habitatio, qui depascere solent vineam Christi. Ille vero tuus quondam compar et eruditionis particeps, templum Dei vivi, et sancti Spiritus habitatio, Deo dilectus et hominibus, æternas sibi in celo quotidie præparat mansiones, dum tu terrenas sequeris fœditates et lugubre perditionis iter per vitiorum præcipitia ruiturus recurris.

Surge, obsecro, filii mi charissime, surge et vade ad fratrem [tuam], de quo ante dixi, quia vos una genuit Ecclesia, una erudit disciplina, unus instruit

* Si hic filius prodigus in Anglia quærendus, prout ex epistola priori conjicere licet, tunc ista de Eanbaldo episcopo Eboracensi, qui discipulus quoque

et pater : fiat vobis nunc quoque una concordia, et unum salutis tuæ consilium, et una ecclesiasticæ pietatis habitatio. Scio illum tuis multum gaudere profectibus. Noli preces paternas contemnere, noli lacrymæ magisterii mei negligere. Consolare me de tua salute, ne diabolus glorietur contra me in perditione tua. Ego te filium charissimum nutrivî, alui, erudivi. Non sis mihi in confusionem et tibimetipsi in contumeliam, et coætaneis tuis in opprobrium : fac viriliter et confortare in Domino, et vince omnes adversarios tuos per eum qui ait : *Confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi, 33); ut gaudium meum plenum sit in te, et gaudium tuum nemo tollat a te. Filius sapiens gloria est patris. Non tantum mihi, qui te genui, gaudium facies ineffabile, sed etiam juxta

B 220 evangelicam parabolam, quam paulo ante in hac eadem epistola proposui, omnibus angelicis gaudium facies dignitatibus. Noli subtrahere illorum lætitiæ et tuæ beatitudini. Si modo in præseati facias illos lætari in tua pœnitentia, cum illis in gloria tribuet te Deus lætari in æternum.

Hæc tecum maneat chartula, et sæpius legatur, donec perficiatur [Cod. Sal., perficiat] quod optat qui dicit illam. Credo faciens faciet Deus quod paterna charitas quærit in filio. Sed tu noli tardare converti ad Deum, quia nescimus *quid ventura pariat dies* (Prov. xxvii, 1). Deus hodiernam recipit certissime pœnitentiam, sed longevitatem præsentis vitæ non promisit. In dubio ultimi diei nos dereliquit ut semper paratos inveniret cum honorum lampadibus meritorum obviare sibi.

▷ EPISTOLA CCVIII.

AD EUNDEM.

Deplorat discipuli perversos mores, et illum ad meliorem revocare conatur timore gehennæ.

• Charissimo filio.

Quem sero genui, et cito dimisi. Nec bene ab-lactatus raptus est ab uberibus meis. Inimicior quam noverca, tenera de paterno gremio per libidinum vortices caro rapuit. Heu, proh dolor! quid faciam, nisi plangam pereuntem, si forte calidis lacrymarum fomentis resuscitari possit. Væ carni, quæ non timet sulphureos quinque urbium ignes, vel pœnæ infernalium tormentorum flammæ. Stringe teipsum, obsecro, hujus timoris catenis, et tenta quomodo vel unam ardoris scintillam sufferre possis : et cogita quid sit, si totum corpus æterno crucietur incendio. Respice tandem, et noli consentire ei qui tibi talia parat incendia : sed magis castiga teipsum, et paternis acquiesce obsecrationibus : et Dei oculis te semper præsentem esse cognosce, et ante sanctorum angelorum aspectus. Erubescere in contemptu illorum facere quæ horrescis in conspectu cujuslibet hominis perpetrare. Scio quod iudicium credis omnibus esse futuram, et te credis inter illos esse qui talia egerunt quæ tibi quotidie diabolus

Alcui fuit, apte intelligi possunt.

• Quercet. 114, Canis. 64 (Froben. 159).

• Charissimo filio. Osulfo. MABILL.

suadet. Ecce heri fecisti voluntatem carnis tuæ; A ravit Deus periculis. Ilum ama, et ad ejus misericordiam convertere, ut deleantur delicta tua, et merearis locum refrigerii, lucis et pacis recipere cum sanctis Dei. Mei quoque memor cum Deo servantibus, pro teque intercedentibus, valeas perpetua prosperitate, dulcissime amice.

• EPISTOLA CCIX.

AD AMICUM.

Conversum ad meliora, hortatur ad constantiam.

Dilectissimo amico totius prosperitatis presentis et æternæ beatitudinis perpetuam salutem.

Magna mihi lætitia est de bona voluntate vestra quam audivi a fratre nostro Benedicto in vobis esse. Opto, atque Deum deprecor, ut citius cum omni convenientia perficiatur. Scriptum est enim: *Ne tardes converti ad Dominum Deum, quia nescis quid ventura pariat dies* (Eccli. v, 8). Erue te de harum carcere tribulationum, quæ in hoc mundo fidelium animos torquere solet, sicut scriptum est: *Multe tribulationes justorum*; ut quod sequitur tibi evenire merearis: *Sed de his omnibus liberabit eos Dominus* (Psal. xxxiii, 20). Et cave diligentissime, ne qua te aratrum Domini tenentem injustitia retro revocet. Nemo miles sarcinis alienis onustus ad bella bene procedit, nisi armis tantummodo victricibus, vel ad defensionem sui, vel ad læsionem adversarii.

Omnia quæ vobis necessaria videbantur mihi fidelissimo fratri Benedicto dixi. Loca adiutorium et animi constantiam [*locus corruptus*]. Sed scire debes quod in omni loco ubi hominum conversatio est plurimorum, utrumque et boni et mali inveniuntur: Sed sapiens animus utrumque utatur magisterio, id est, ut malorum caveat malitiam, et bonorum sequatur justitiam. Mens rationalis quæ homini data est, discernere debet quæ sint cavenda, et quæ sint sequenda; nec multum de loco diffidere, vel etiam confidere, quia si locus adjuvare potuisset, nunquam angelus de cælo cecidisset, vel homo in paradiso positus peccasset; sed regnum Dei, ut ipsa Veritas ait, intra nosmetipsos querendum est (Luc. xvii, 21). Et Psalmista: *Timeat Dominum omnes sancti ejus, quia nihil deest timentibus eum* (Psal. xxxiii, 10). Timor Domini peccare vetat, dum homo ubique Dei sibi presentiam agnoscit et timet, quia qui conscius habet cogitationum, verborum, vel operum suorum, hunc habiturus est et iudicem; nec eum quidquam effugit nostri, nec aliquid in iudicatum dimiserit, quia, sicut dictum est, unicuique reddet secundum opera sua.

Dum tempus habemus, operemur bonum, quia post mortem non est tempus operandi, sed tempus mercedem recipiendi. Hæc cogitans, charissime filii, tui ipsius curam habeto, memor de quantis te libe-

• Froben. epist. 211.

• Edit. Quercet. 43, Canis. 67; collata cum codd. mss. (Apud Froben. epist. 160.)

• *Fraternæ dilectionis amicis*, etc. Hæc et sequentes duæ epistolæ commendatiivæ sunt amicorum peregrinantium, et ad loca sancta tendentium.

• *Fordradum*. Hoc nomen omittitur in aliis codd. mss. • *Fordredi abbatis*, qui ad limina BB. apostolorum et ob causam sui monasterii Romam venit, mentio fit in litteris Pauli I ad Egbertum archiepiscopum Eboracensem, et Eadbertum regem Northumbriæ anno 757, ut videtur, datis. Sed eo anno Alcuinus ejus ætatis vel auctoritatis haud fuerit, ut

Fraternæ dilectionis amicis per diversas nominum dignitates, Alcuinus conservus in Christo vester salutem.

• EPISTOLA CCX.

COMMENDATITIA AD AMICOS.

Commendatitia cujusdam presbyteri Fordradi ad amicos.

Fraternæ dilectionis amicis per diversas nominum dignitates, Alcuinus conservus in Christo vester salutem.

Licet terrarum longinquitas diversas Christianorum faciat habitationes, tamen sanctæ charitatis societas, sub uno pastore Christo, unum eos facit esse gregem. In cujus fiducia vestræ pietati per prelatorias nostræ parvitas litteras hunc presbyterum, Fordradum nomine, diligentissime commendo, ut dilectionis vestræ juvenine suffultus facilius sanctæ peregrinationis viam peragat, et vestræ bonitatis merces ante oculos omnipotentis Dei **221-267** augeatur. Qui est *via, vita et veritas* (Joan. xiv, 6), vobis viam vestræ salutis ostendere, et veritatem [*Edit.*, requiem] æternæ gloriæ tribuere, et beatissimam vitam concedere dignetur. [Proficientem te, charissime frater, divina auxilietur gratia in æternum.]

• EPISTOLA CCXI.

AD OMNES AMICOS.

Commendatitia Noroberet presbyteri peregrinantis ad amicos.

Omnibus in Christi charitate amicis, humilis levita Alcuinus salutem.

Ubiunque iste presbyter, Noroberet [*Al.*, Norbet] nomine, in vestram pervenerit presentiam, obsecro ut benigne eum suscipere dignemini, in quocunque negotio vel necessitate opus habeat. Certissime Deum habebitis bonitatis vestræ remuneratorem, qui dicitur erit in die iudicii: *Hospes eram, et collegiatis me* (Matth. xxv, 35). Et si mea quid parvitas poterit, vobis gratiarum actiones in quantalibet causa rependere, studiose et fideliter facere curabo. Hunc vero, vel alios pro Christi nomine peregrinantes, in sua mansione suscipientem, illum divina in cælesti habitatione suscipiat clementia. Valet, viri fratres in Christo.

• EPISTOLA CCXII.

COMMENDATITIA AD AMICOS.

Commendatio ad amicos pro peregrinantibus ad limina apostolorum.

Omnibus venerabilibus viris, et diversarum potestare potuerit hujusmodi litteras. (Alford, *Annal. Anglo-Sax.* ad eum annum, n. 2.) Sed ex litteris serius dari potuerunt, aut Fordredus alia etiam vice Romam adire. Vid. etiam notæ epist. 22 (nunc 27.)

• Intermedii numeri omittuntur propter epistolæ interversionem. EDIT. PATR.

• Edit. Quercet. 51, Canis. 52 (Froben. 161).

• (Froben. epist. 162.) Hæc epist. commendatiivæ, hactenus inedita, prodit ex cod. ms. Salisburgensi. Exstat quoque in cod. ms. biblioth. reg. Paris., quam inde descriptam ad me misit D. Lieble bibliothecarius San-Germanensis, posthac copiosius laudandus.

statibus dignitatum et sanctæ charitatis filiiis humilis levita Alcuinus sempiternæ beatitudinis salutem.

Scimus itaque vestræ bonitatis pietatem pro Christi amore et futuræ gloriæ retributione peregrinos et hospites et maxime eos qui pro ecclesiastica necessitate vel pro salute animarum suarum, sacra sanctorum apostolorum limina visitare solent, benigne suscipere. Qui hos receperit in domo sua, Christus eum recepturus erit in gloria sua; quia [ita] in talibus Christus receptus erit; ut ipsa Veritas in Evangelio ait: *Hospes fui et suscepistis me* (Matth. xxv, 35). Tamen pro portitoribus chartulæ hujus ego Alcuinus fidelis vester amicus, o Patres optimi et fratres sanctissimi, et filii dilectissimi! vestram summo opere deprecor charitatem, ut benigne eos suscipiatis, in quocunque negotio vel necessitate illi opus habeant. Habetis Deum remuneratorem, meque debitorem secundum opportunitatem temporis, ut vestræ voluntati satisfaciam in Christo.

• EPISTOLA CCXIII.

AD ^b RAGANBERTUM EPISCOPUM.

(Anno incerto.)

Conqueritur de novis exactionibus, quibus ministri episcopales vexabant presbyteros in ecclesiis sancti Martini servientes.

Domino venerando, nobisque Christi amore colendo Ragerberto episcopo, Alcuinus levita salutem.

Memor conductæ amicitiae inter nos quantam mihi fiduciam præstat aliquid scribendi ad vos, quod nobis ex utraque parte necessarium videtur. Dictum est mihi, quod vestri juniores aliquam novam consuetudinem misissent super ecclesias et presbyteros sancti Martini: Imo et de vobismetipsis dixerunt; tamen de vestra sanctitate hoc non credebam, æstimans vos canones optime servare, et maxime Domini nostri Jesu Christi evangelicam sententiam, ubi ait: *Gratis accepistis, gratis date* (Matth. x, 8). Dicunt enim: vestri missi mandassent presbyteros nostros de pane modio et dimidio; de vino modio; de annonâ ad caballos modiam quatuor, casios 6, ova 100, pisces et orto et legumen adsufficienter ab unoquoque presbytero; et si hoc non reddidissent, ex vestra auctoritate interdictum haberent, missas non cantare in ecclesiis nostris; nec etiam alios presbyteros in ecclesiis sancti Martini cantare licitum habere.

Mirum mihi videtur, qua auctoritate ecclesias Christi excommunicare voluisti; si presbyteri peccaverunt,

^a Froben epist. 199.

^b Conqueritur Alcuinus in hac epistola de nova atque insolita exactione quam ministri episcopales intentabant presbyteris et ecclesiis sancti Martini. Hujusmodi exactiones, quæ nomine procuratorum aut synodatici veniunt, olim minime, nisi in casu necessitatis, fieri permittebant canones et decreta conciliorum, prout videre est apud Thomasinum Vet. et Nov. Disciplinæ Part. III, lib. II, cap. 32 et seq. — Cujus sedis Raganbertus seu Ragerbertus (utrumque enim habet us.) episcopus fuerit, mihi incertum est; sedi enim Turonensi nullum hujus nominis, Alcuini ætate, præfuisse episcopum reperio; existimo vero presbyteros illos fuisse paro-

quid ecclesia peccavit? Quare non memorant tui juniores quam terribiliter beatus Petrus princeps apostolorum venditores gratiæ in primo hujus hæresis inventore percellit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditione* (Act. VIII, 20). Deprecor, clementissime Pater, in ea charitate qua Deus nos conjunxit; et in ea fide qua condiximus, ne quid novi mittas in ecclesias sancti Martini et in res illius. Potens est sanctus Martinus apud Deum defendere res suas, si necesse est illi clamare ad Deum. Dimitte, si placeat, et si fieri possit, sic esse ecclesiis Christi, quæ sunt in immunitate sancti Martini; et in parochia vestra, donec colloquamur. Quidquid enim justum est tuam recipere ab eis auctoritatem, non renuo, sed omnino, si tibi obedientes non erunt, ego tecum constringo eos; ad tuam enim synodum venire debent, et rationem reddere de officii spiritualibus, et tu gratis dare illis quæ Dei sunt, sicut ante prædixi, Domino Jesu demandante ut gratis spiritalia dona dentur ab omnibus; et majorem tibi prosperitatem præstat intercessio sancti Martini et sancti Agedii, quam illorum concilium qui hanc hortantur exactionem et tributa solvere: et si aliis facere voluisses, nunquam tamen nostris hanc necessitatem imponere te velle putavi, propter amicitiam inter nos conductam, vel magis honorem sancti Martini, quem Deus tanta honoravit auctoritate, ut omnibus auxilium sanclis suis intercessionibus præstare poterit. Incolumem et felicem beatitudinem tuam, recteque prædicantem divinam clementiam protegere et exaltare dignetur, domine sanctissime.

• EPISTOLA CCXIV.

AD NIFRIDIVM EPISCOPUM.

(Anno incerto.)

Memoriam sui in orationibus exorat; Benedictum a se digredientem commendat.

Dilecto Patri ^d Nifridio episcopo Alcuinus salutem.

Sit memor mei, obsecro, charitas tua in sacrosanctis orationibus tuis cum fratribus nostris. Tempora enim sunt periculosa, et solus ille feliciter vivit, qui Deo serviet in charitate perfecta, et fide recta, et spe bona, quæ sunt summæ veritates servientium Deo.

In his tua se exerceat sanctitas, ut Deo auxiliante de hujus vitæ labore ad perpetuam quietis beatitudinem pervenire merearis.

chos in ecclesiis extra diocæsin Turonensem sitis, et ad monasterium sancti Martini pertinentibus; qui tamen visitationi episcopi subjecti fuerant, et in synodis comparere debebant.

^c Froben. epist. 202.

^d Nifridio episcopo. Est is Nefridius episcopus Narbonensis, qui alibi quoque Nimfridius et Nifridius appellatur, qui in causa hæresis Felicis et Elipandii, cum sociis Laidrado Lugdunensi episcopo et Benedicto abbate Anianensi missus est Urgellas: qua occasione Alcuinus eisdem libros adversus illam hæresin scriptos, præfixa epistola, inscripsit, de qua suo loco. Vide not. c, col. 489.

Frater vero ^a Benedictus mea omnia tibi innotescere potuerit, quem cum lacrymis dimisi. Tu vero cum gaudio recipias eum; vos vero ambo laborate quasi boni pastores in grege Christi; nihil hæsitantes de mercede perpetua, quæ dabitur fideliter gregem Christi pascentibus. Omnes vero episcopos et Patres fratrum nostrorum ex nostri nominis officio in charitate et prosperitate salute, rogantes eos nostri esse memores assidua intercessione, ut de mea salute illi mercedem habeant sempiternam.

268 Deus omnes illos perpetua protectione custodiat et faciat eos in omni opere bono proficere, ut multiplicato talentorum numero multiplici remuneratione digni efficiantur apud Deum. Vivant omnes et floreat feliciter in Christo Domino Deo nostro.

^b EPISTOLA CCXV.

AD DILECTISSIMOS PATRES.

(Anno incerto.)

Hortatur illos ad charitatem et ad labores vitæ monasticæ.

Dilectissimis in Christo patribus perpetuam salutem.

Quos fida semper sequitur charitas, sæpius litterarum sequatur et series, quia quoddam est amantis refrigerium, æstantis animi fervorem verbis vel litteris explicare, quia verba data sunt ad veritatis demonstrationem, uti quod cor veraciter concipit, lingua non fallaciter proferat, et suum cor frater alterius infundat cordi, et fiat unanimitas animorum, in quibus est communio charitatis; nam anima sine charitate mortua est, non habens divinæ Bonitatis imaginem, ad quam creati sumus; etiam et renovati per bonitatem Salvatoris nostri, qui ait: *In hoc cognoscet omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. XIII, 35)*. De cujus dulcedine non mihi opus esse arbitror plurima scribere vestræ sanctitati, quam olim didicistis, et habere innotuistis. Superest ut usque ad finem firmum retineatis, quoniam *qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit (Matth. x, 22)*.

Saluta quoque, ^c sanctissime Pater Infridii fratres nostros servientes siquidem sanctæ MARIE. Optimum vere elegerunt dominam, et optimum sponsum ejusdem dominæ et reginæ cælorum; et dignum est

^a Frater vero Benedictus. Abbas Anianensis, sanctitate celebris, qui sub Carolo Magno et Ludovico Pio monasteriorum, præsertim Aquitanicæ, disciplinam reformavit, ac sæpius propterea aulam atque ipsum Alcuinum accessit, multaque necessitudine illi adhæsit; ejus Vitam consule apud Mabilonium Act. SS. Ordinis S. Ben. sæc. IV, part. 1, pag. 191 et seq., et apud Bollandam ad diem 11 Feb.

^b Froben. epist. 203.

^c Sanctissime Pater Infridii. Legendum certe Infridii, commutatis in prima syllaba litteris i et n, quod frequens est in veteribus scripturis. ^d Is paulo ante annum 778 primus auctor, ideinque primus abbas fuit insignis monasterii Beatæ Mariæ de Orbione seu Urbione sic dicti a fluvio proximo, quod aliquando Beatæ Mariæ de Novaliis, ab amœna valle, in qua situm est; postremo Beatæ Mariæ de Crassa nuncupatur; deinceps factus fuit archiepiscopus Narbonensis, ut ex veteri loci Necrologio discimus. ^e (Mabil-

PATROL. C

ut optimo regi optime serviatur. Qui bona elegit [*Fortè, eligit, vel elegit*], bona custodiat, bona non derelinquat, sed perpetualiter bona retineat. Parum est incepisse bona, nisi ut perseveret in bonis, qui bona eligit. Quid est laborem fructuosum derelinquere, et labori infructuoso mancipari? Labor itaque monachicæ vitæ fructuosus est; labor vero sæculi infructuosus est. Sine labore nemo vivit in mundo; et felix nimium, qui de labore venit in requiem, et infelix qui de labore venit in tormenta; laborat enim ut male habeat, et non intelligit quid facit. Intelligentia enim opus est in vita, ut sciat homo ad quem finem tendat retributio laboris sui. Parvus labor in bono homine perpetua remunerabitur quiete. Omnipotens Deus ad multorum salutem vos longæva prosperitate proficere concedat, charissimi Patres.

^d **269** EPISTOLA CCXVI.

AD CUNIBERCTUM EPISCOPUM.

Commendat memoriam contractæ olim amicitie. Ad opus prædicationis hortatur, nulla sæculi potestate aut vanitate impediendum.

Venerandæ dignitatis Patri ^e Cunibercto episcopo, humilis Levita Alcuinus salutem.

Olim ^f in synodali sanctorum Patrum conventu vestra bonitas nobiscum pepigit pacta charitatis, quæ propter opportunitatem hujus portitoris his litterulis humilitatis nostræ renovare studeat, ne forte longa absentia oblivionem nostri nominis vobiscum fecisses. Charitas oblivionem non patitur, et veritas nulla temporis longitudine maculabitur, maxime in tali persona et tam præclaro sanctitatis viro, cujus latissimus melliflui pectoris sinus multitudinem spiritalium congregare amicorum solet; inter quos parvitas meæ nomen aliquem, deprecor, inveniat locum, et vestra nobilissima fidelitas quondam, ut prædiximus, pronittere non abhorruit: nec non supplicii obsecratione, Pater mi! depono, ut sanctissimis vestri regiminis fratribus eandem de nobis spiritalem curam habere jubeatis.

Fateor tibi, sanctissime præsul! quod venerabiles fratrum congregationes studiose amavi, quas in illis regionibus Deo deservire dignis moribus, narrante fama, audivimus; licet nobis datum non esset cor-

^d lonius Annal. libr. XXIV, num. 86, pag. 244.) Igitur ad monachos hujus monasterii hanc epistolam scriptam fuisse existimo.

^e Froben. epist. 204.

^f Cunibercto episcopo. In Britannia, ut ex verbis: *Et nostræ celeberrimæ insulæ Britannicæ habitatoribus, etc.*, colligo. Est is abs dubio Kinebertus Ventanæ civitatis pontifex socius Aedilhardi in itinere Romano. Vide not. Epist. 145. Cuniberti etiam cujusdam meminit Anastasius Bibliothecarius in Vita Leonis III inter missos fidelissimos ad judicandam causam ejusdem summi pontificis anno 799 Romam legatos. An hic idem cum nostro sit, incertum.

270 ^f *In synodali sanctorum Patrum conventu.* Quis hic conventus fuerit, et in quo loco, in Anglia, an in Gallia celebratus, pariter ignotum est. Anno 785 quidam Chumberchus episcopus decretis concilii Calchuthensis subscripsit. Wilkins Concil. Magæ. Britannicæ vol. I, pag. 151.

porali visione illos aggredi; quem [*Forte quæ*] vestra potest pietas pro amore Christi pro nobis loqui, nec ullatenus Deus deerit in remuneratione vestræ devotioni, vir optime! Decet enim sacerdotalem dignitatem omnibus se deprecantibus pietatis præstare affectam, absentes sacris orationibus adjuvare, præsentibus evangelicæ prædicationis instantia confirmare. Sols optime quanta necessitas est populo Christiano, ut prædicator verbi Dei non taceat, et nostræ celeberrimæ insulæ Britannicæ habitatoribus, ubi quondam multitudo doctorum verba vitæ perpetuæ continua prædicaverunt instantia; sed nunc, peccatis facientibus, rari sunt operarii in messe Domini: sed quo rariores inveniuntur, eo magis necesse est ut illi qui sunt omnimodis jugi sanctæ prædicationis studio ab errore vitæ et superflua multarum consuetudine vanitatum ad modestiam sobrietatis et castitatis exercitium revocare studeat.

Non taceat os sanctitatis tuæ evangelicæ veritatis verba, nec apostolicæ doctrinæ seriem, nec sanctorum Patrum mores nobilissimos, ut multi per tuam sanctissimam devotionem erudiantur, et tibi multiplex, Deo Christo donante, merces maneat in æternum. Non potestas regalis, nec arrogantia cujuslibet sæcularis sublimitatis tuam prohibeat a veritate vocem; non adulatio subsequentium, non sæcularis luxuriæ pompa, non deceptibilis auri species, nec ulla terrenæ delectationis voluptas cor sanctitatis tuæ a fiducia studiosi laboris subtrahat; sed omnibus in te lux veritatis luceat, et via salutis æternæ ostendatur. Pauci sunt hujus vitæ dies laboris, et qui plus laborat, plus mercedis accipiet; sed cælestis beatitudinis remuneratio temporibus permanet æternis. Omnipotens Deus tuam sanctam et venerabilem paternitatem ad exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ multis feliciter annis vivere et proficere concedat, charissime Pater!

• EPISTOLA CCXVII.

AD ALCHARDUM ET TIFREDUM EPISCOPOS.

Hortatur illos ad officium prædicationis implendum.

Sanctissimis et venerabilibus patribus ^b Alchardo et Tifredo episcopis Alcuinus levita salutem.

Deprecor piissimam bonitatem vestram, ne parvitas meæ literas præsumptiosas æstimetis. Vestræ igitur charitatis fiducia easdem scribere ausus sum, quia humilitas Christiana nullum spernere debet, sed omnes benigne suscipere pio dilectionis gremio; quam in vobis opto abundanter per Spiritum sanctum splendescere, ut flumina de ventre vestro aquæ

^a Froben. epist. 206.

^b *Alchardo et Tifredo episcopis.* Hos pariter episcopos in Anglia quærendos credo. Et revera me illos ibi reperisse existimo; inter episcopos enim, qui concilio Cloveshoviensi anni 805 ac decreto Athelardi archiepiscopi subscripserunt, nominatur Alcheardus seu alio nomine Ealehard Elmhamis ecclesiæ episcopus; Tidfrith Damacæ civitatis episcopus. Wilkins loc. cit. pag. 167 et 168, ubi etiam pag. 152 ab Offa rege recensentur inter episcopos Orientalium Anglorum, quos ecclesiæ Lichfeldensi, in archiepiscopatum a se erigendæ, subdi voluit.

vivæ, id est, doctrinæ sacræ, sicut in Evangelio ipsa Veritas ait (*Jean. vii, 38*), sufficienter fluere videantur.

271 Vestrum est omnibus prædicare verbum Dei, omnibus lucere in domo Dei, ut omnes per vos veritatis lumen agnoscant, et per pascua perpetuæ beatitudinis deducantur. Os vestrum tuba debet esse Dei Christi, quia linguæ auctoritatis vestræ claves sunt cæli habentes potestatem aperire et claudere; pœnitentibus aperire, resistentibus veritati claudere. Quapropter tantæ excellentiæ vosmetipsos dignos hominis moribus efficit, scientes laudem esse sacerdotum prædicationis assiduitatem. Non est ludus sæcularis sacerdotalis honor; sed magna diligentia in mandatis Dei seipsum exercere debet sacerdos Christi, ut exemplis simul et verbis populum erudiat Christianum.

Laudabat mecum vestram bonam conversationem venerabilis frater ^c Lullo abbas. Ideo supplex ego vestræ sanctitati meipsum commendare curavi, deprecans ut jubeatis nostri nominis per vestras ecclesiis aliquantulum fieri memoriam. Non pro meis meritis, sed pro Christi charitate hæc ipsa flagitare præsumpsi. Facite exinde, sicut de vestra bona pietate confido. Deus Dominus augeat vos meritorum gratia, et proficere faciat in omni sanctitate et prædicatione verbi Dei, charissimi et desiderabiles Patres.

• EPISTOLA CCXVIII.

AD ARDBERTUM.

Hortatur ad opera justitiæ et misericordiæ; laudat illius bonitatem, eique commendat causam Lulli abbatis.

Alcuinus sancti Martini famulus ^e Ardberto viro illustri perpetuæ beatitudinis salutem.

Audiens vestram laudabilem conversationem, sicut decet vestræ personæ, valde me gavisum esse fateor. Tu vero, vir optime, semper quæ Deo placeant fac aliisque suadeas ut benedictio Dei te ubique comitet [comitetur], et proficias in consilio salutis tuæ, meliorumque profectu populo justitias faciens, pauperibus misericordiam, ecclesiis Christi honorem, ut servorum Dei intercessio Domini Jesu clementiæ te quotidie commendet, quia multum valet deprecatio justis (*Jac. v, 16*), quanto magis plurimorum.

^D Habeto pauperum curam qui ante ostium convivii tui stare solent, quia in pauperibus Christus suscipitur, qui dicturus est in die judicii illis qui elemosynam pauperibus diligenter faciunt: *Quandiu uni ex minimis fecistis, mihi fecistis* (*Matth. xxv, 40*).

^c *Lullo abbas.* Decreto Athelardi mox memorato inter abbates ad Dammanam dioccesin pertinentes post Tidfrithum episcopum, subscripsit Lulla ab.

^d Froben. epist. 207.

^e *Ardberto viro illustri.* In Anglia, quod conjicio ex nomine Lul abbatis, de quo in priori epistola. In bino diplomate Egfridi regis Merciorum anni 796 pro monasterio S. Albani, apud Alfortum Annal. tom II, ad annum prædictum, n. 5, pag. 678, subscribit quidam *Heardbertus dux.* An idem sit ac *Ardbertus* iste vir illustris, majori indiget examine, quod a me aliis viris eruditissimis relinquendum est.

Quos sequitur illa felicissima sententia quam Dominus dicturus erit illis qui in hoc sæculo [*Fortè deest erga*] pauperes, peregrinos, miseros et infirmos benigne fecerunt, dicentis: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv, 34).*

Nostri nominis memoriam per ecclesias ditionis vestræ, deprecor, illis ut jubeatis fieri. Gaudeo siquidem de vobis semper meliora audire, sciens multorum esse prosperitatem tuæ bonitatis pietatem in servitio Christi.

Plura siquidem scripsissem dignitati tuæ, si talis cognitio inter nos esset, ut præsumptiosum non videretur, me subito vestræ excellentiæ ingerere. Sed quod cum Christi charitate scripsi, obsecro ut humiliter legere digneris; nam 272 præsens hujus indiculi portitor ^a Lul, venerabilis abbas, vestram solebat apud me laudare bonitatem; ea fiducia has etiam litteras scripsimus, quem benigne in suis causis ut suscipiatis deprecamur tali pietate [*Ms., pietatis*], qualem nobis de vobis referre solebat.

Opto ut feliciter longæva prosperitate in hoc sæculo vivas, et post hujus vitæ terminum, Deo donante, ad perpetuæ beatitudinis regnum pervenire merearis, vir nobilissime nobisque amantissime!

† EPISTOLA CCXIX.

AD LEUTFREDUM EPISCOPUM.

Solatur illum in tribulatione.

Sanctissimo Patri et amantissimo filio ^c Leutfredo episcopo Albinus salutem.

Vere fateor quod tribulatio tua torquet animum meum, dum audio te in periculo esse statutum, nec officii tui implere posse ministerium, sed bellator spiritalis, bellator cogitur esse carnalis. Tamen spem habeto in Deo, et consolare teipsum in Dei misericordia, sperans in illius perpetuam bonitatem, quæ nunquam deserit sperantes in se. Tribulatio super tribulationem incumbit, quia peccatum super peccatum accrescit. Quid vero [in] ea tribulatione quam pateris agendum sit, ^d Benedicto fratri dixi; quid vero de me actum sit, omnia charitati tuæ ille ostendere poterit.

Deprecemini Dei clementiam super nos, ut dirigat vias nostras, quod suæ bonæ voluntati placeat, et nobis ad perpetuam proficiat salutem. Nec te bel-

^a Lul venerabilis abbas. Vid. notas præcedentis epistolæ.

^b Froben. epist. 208.

^c Leutfredo episcopo. Leidrado, abs dubio episcopo Lugdunensi; varie enim hoc nomen a scriptoribus veteribus minus accuratè exprimitur; *Laedredus* vocatur in epist. 2, *Liobradus* et *Liodratus* in epist. 89, alibi *Laidradus*.

^d Benedicto fratri. Abbatì Anianensi, de quo ipse sequentibus epistolis; a quo Laidradus viginti monachos accepit pro monasterio Insulæ Barbaræ a se fundato, ut testatur Ardo seu Smaragdus in Vita ejusdem sancti abbatis, num. 36 apud Mabill. Act. SS. sec. 17, part. 1, pag. 205,

^e Froben epist. 209.

^f Ad Benedictum. Abbatem Anianensem, fama sanctitatis ac doctrinæ atque restitutæ disciplinæ monastico-Benedictinæ celeberrimum, quocum Alcuinus

lantium armis ullatenus immiscere consentias. Fuge ad Christum, jacens ante eum clama: Misericordia mea et refugium meum; susceptor meus et liberator meus, in ipso speravit cor meum. Valet in omni prosperitate.

• EPISTOLA CCXX.

† AD BENEDICTUM.

Quendam fratrem, quem filium suum vocat, charitati; se vero in sæculi fluctibus jactatum precibus illius commendat. Pro herbis medicinalibus gratias refert, etc.

Benedicto Patri, utinam in Christo benedicto perpetuam salutem.

Valde mihi placet fides vestræ devotionis et charitatis in fratrem vestrum et filium nostrum, quia amicus in necessitate comprobatur, quo maxime de hac vita quisque transiens indiget, ut fraternali intercessione judicis sui faciem videat clementem. Tu illum, quantum valeas, verbis consolare et factis, donec videas quid de illo faciat Deus.

273 Me vero sæculi fluctus diversis agitat motibus; tu vero cum fratribus tuis, sicut promisisti, orationibus adjuvare non cessa, ne cujuslibet cupiditatis vel peccati me vorago submergat; causas vero et rationes hujus mei eventus tibi viva voce, volente Deo, pandam, et quod petisti faciam temporibus opportunis. Semper meæ parvitatibus litterulas vestras dirigere charitati recorder, vestrasque nutus vice accipere deprecor; obsecro ut fiducialiter mihi studeas de vestris profectibus vel prosperitatibus intromare.

Herbas medicinales quas direxisti, gratam animo accepi, et sicut corporali me sanitate providere curasti, ita tuæ spiritali saluti provideri semper desidero, optans te in eo strenue perficere opere quod cepisti, et ^g gregem gubernare fideliter quem congregasti. Nullatenus fatigeris vel cogitationum desidia, vel ab aliquorum negligentia. Qui plus laborat, plus mercedis accipiat. Multum te isto anno præsentì videre desidero, si fieri potest, quia familiaritas humilitatis vestræ multum animo meo complacuit. Aequalitas animorum dulcedinem generare solet dilectionis, et si disparia sint operum merita, tamen par potest esse desiderium salutis; nam infirmus suam desiderat sanitatem, sicut et medicus, licet ille ægro-

multa et familiari usus est amicitia. ^h Is enim audita expertaque viri Dei sanctitatis fama, inviolabili se illi charitate conjunxit, ita ut ex suis epistolis ei sæpe directis, aggregatis in unum, unus conficeretur libellus, ut testatur Ardo seu Smaragdus loc. cit. Dolendum vero maximam epistolarum hic memoratarum partem intercidisse, nec nisi duas hasce in cod. Harleiano repertas superesse.

^g Gregem quem congregasti. In monasterio scilicet Anianensi, quod sanctus Benedictus suis impendit excitavit: ⁱ E monasterio siquidem sancti Sequani, ubi capitis comam deposuit, et veri monachi habitum sumpsit, egressus, postquam annos aliquot in cella, prope Anianum exstructa, vixit cum discipulis suis, grande cœnobium, Anianam dictum, ædificavit, et basilicam Salvatoris ac beatæ Mariæ nuncupari jussit. ^j Mabillonius Observat. præv. in Vit. S. Ben. Anian. num. 4.

tus jaceat, et iste sano vigeat corpore. Tuam paternitatem pro nobis intercedentem pius Deus in omni bono proficere faciat.

• EPISTOLA CCXXI.

AD EUMDEM.

Epistolas mittit regi et aliis a Benedicto tradendas; optat sapius accipere ab ipso epistolas.

Benedictus Deus Benedicto Patri benedictionem det æternam.

↳ Scripsi epistunculas aliquas, sicut intelligere earum lectione poteris; si tibi dignum videatur. Redde singulis singulas; regi vero suam cum multis salutationis verbis: et melius mihi visum est te dicere ejus pietati de nobis nostraque voluntate, et filio nostro, quam inde aliqui scripsissem, quia litteræ per manus currunt multorum; verba vero in corde permanent fideli. Epistolam vero ad fratres nostros communiter scripsi; si dignum quid in ea invenies, jubeam [*Forte*, jubeas] melius perscribere, et si quid addendum æstimas, fac secundum consilium, quia sub festinatione dictata fuit ad rememorandum amicitiae jucunditatem, et orationum pro nobis sedulitatem, sicut scis magnum nos habere desiderium, magnam etiam necessitatem, spemque bonam de illorum habere sacratissimis orationibus. Ubi tu, ibi et ego, et Deus nobiscum in æternum.

Secundum opportunitatem portitoris sæpius litteræ veniant, nec rusticitas, de qua te excusare soles, charitatem tacere faciat, ne minus flamma luceat illius, sed fulgeat in chartulis, quæ in corde perpetually incensa ardet. Vadens vade, Deo miserante, cum omni prosperitate. Videat te oculus meus, antequam moriar, non semel, sed sæpius, donante Deo semper in æternum valeas.

278 • EPISTOLA CCXXII.

• AD HILLIRIENSES FRATRES.

Commemorat famam bonæ illorum conversationis: precibus eorum se commendat: hortatur ad mutuam charitatem et pacem.

Religiosæ congregationi sanctissimi Patris Honorati, Alcuinus diaconus salutem.

Congaudeo multum de optima fama conversationis vestræ, et regularis vitæ observatione, et piæ pacis unanimitate, quam testimonio nostrorum vel aliorum audivimus. Sed certius horum fratrum relatione omne bonum, sicut desideramus, de vobis audientes,

• Froben. epist. 210.

274. ↳ Scripsi epistunculas quasdam. Ex his solum meminit epistolæ cujusdam ad regem, et alterius ad fratres. Tres supersunt epistolæ ad abbates et monachos Gothiæ, nimirum 132, 133, 134. Insuper et ad illos per beatum Benedictum misit libellum adversus hæresin Felicis, in illorum solatium et confirmationem fidei catholicæ, prout legitur in epistola 132. An de una ex his, an de alia aliqua epistola, adhuc dum latente, loquatur, ex hoc loco erui haud potest. Fortassis hac occasione etiam misit epistolam ad Leutfredum mox antea exhibitam; et ad amicum nunc exhibendam, quas propterea hisce ad Benedictum jungere placuit.

• Apud Froben. epist. 216.

A idcirco studiosius meam 279 parvitatem sanctis orationibus vestris commendare curamus, deprecantes ut nostri nominis habere dignemini memoriam; sicut beatæ memoriæ • Pater vester venerandus olim mihi perdonatum habere credimus, quod his litteris horumque simul fratrum suggestionem renovare studemus; quia magnam, et fateor, fiduciam de Deo servientium intercessione in cordis dulcedine habemus; quia quod mihi deest in meritis, illorum precibus, largiente divina gratia, possidere optamus. Quid est quod pia unanimitas sanctæ congregationis non valeat impetrare apud eum qui ait: *Ubi duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. XVIII, 20)? Quid est dulcius quam Christum semper habere præsentem; quam filii Dei vocari, ipsa Veritate dicente: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v, 9)? Ideo per necessarium est omnibus, sed magis in sacro ordine regularis vitæ degentibus, concordia bonum omni studio observare, et pacis unanimitem; quia qui veritatem sanctæ pacis non custodiunt, dignitatem filii perdere certum est: *videte, dixit egregius doctor, si invicem mordetis, ne invicem consummami* (Gal. v, 15). Non potest recte filius Dei dici, qui pacem non vult amplecti. Pax concordiam fratrum et charitatem copulat proximorum. *Pacem meam*, dixit Dominus, *do vobis, pacem meam relinquo vobis* (Joan. XIV, 27), id est, in pace dimisi vos, in pace inveniam vos. Prolificiscens voluit dare, quæ desiderabat rediens in omnibus invenire.

De hac piæ pacis bonitate ideo diligentius suggero vobis, charissimi fratres, quia maxime fraus diabolica murmurationis sagittam inter fratres immittere solet, sciens perfectam ibi non esse charitatem, ubi murmurationis telo charitatis unanimitas vulneratur. Charitas est quoniam cooperit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8), sine qua etiam peccata non dimittuntur: quam beatus Apostolus in tantum laudavit, ut nec martyrium, nec sæculi contemptum, nec flammaram incendia sine illius bonitate prodesse testetur; *In hoc enim*, inquit, *cixit Dominus Jesus, cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. XIII, 35). Omnis obedientiæ, vel humilitatis subjectio in monasteriis charitatis munimine roborari debet, quæ sine simulatione falsæ extrinsecus ostentationis in corpore, fieri necesse est; sed ex corde diligere nos debemus,

• Ad Hillirienses fratres. Ita quidem hic titulus legitur in cod. ms., sed ex sequenti inscriptione manifestum est, legendum esse, *ad Lirinenses*. In insula siquidem Lirinensi illud monasterium est, seu illa congregatio, quam initio sæc. v ibi fundavit, atque vitæ sanctitate illustravit sanctus Honoratus episcopus Arelatensis: Lirinenses monachi aliquoties devotionis causa venerunt ad S. Martinum, prout ex epistola 190 et ex sequenti constat. Sæpius quoque Alcuinus cum illis egit per epistolas; et exemplar quoque epistolæ 90 de Hispanorum variis erroribus dirigi a Lugdunensibus voluit.

• Pater vester. An Teotgarius, ad quem epistola sequens, an hujus antecessor aliquis, incompertum habeo.

opereque ostendere, quod in cordis thesauro reconditum habemus. Angelicam vitam vivit in terris, qui pacifica charitate, et sancta dilectione vivere inter homines studet; et quod hic ex parte habere incipit, in beatitudine cœlesti pleniter possidere gaudebit. Hæc est optima pars, quæ non auferetur ab eo, qui vestigia Christi in charitatis officio in hoc sæculo omni studio amplecti intendit. Intercedentem pro populo Christiano sanctitatem vestram divina clementia exaudire dignetur, dilectissimi fratres.

280^a EPISTOLA CCXXIII.

^b AD TEOTGARIIUM ABBATEM ET FRATRES, QUIBUS PREESSE VIDETUR.

Remittit fratres ad S. Martinum peregrinantes cum epistola: veniam illis ob inobedientiam et negligentiam exorat. Errantes optat revocari, non abjici.

Sanctissimo Patri Teotgario et omni Deo electæ etiam et benedictæ familiæ, Alcuinus famulus sancti Martini cum fratribus in ejus monasterio Deo deservientibus, perpetuæ beatitudinis salutem.

Misi vestræ pietati per Sizimarium fratrem vestrum verba salutationis, et nunc iterum secundo eadem repetere propter opportunitatem horum fratrum, qui venerunt ad nos, ut se commendarent sancti Martini intercessionibus, idem repetere fas et necessarium esse visum est; unde et has litteras vobis dirigere studui, quia præfato fratre abeunte magna me febrium molestia fatigare cœpit. Unde obnixius deprecor clementiam vestram, ut me adjuvare dignemini in sanctissimis vestræ unanimi orationibus, quia scio vestram religiosam, Deo devotam sanctitatem multum valere in precibus apud superni regis... dicente ipsa Veritate: *Quodcumque petieritis credentes accipietis (Matth. xxi, 22)*; *Credentes dixit, quia impossibile est sine fide placere Deo (Hebr. xi, 6)*. Quare catholica integritas vestris maneat in cordibus, quatenus quidquid petieritis in nomine Jesu, accipere mereamini, seu pro stabilitate vitæ vestræ et perseverantia boni operis usque in finem; sive pro amicis vestris, qui fidem habeant de vestra bonitate et charitate. *Charitas enim cooperit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8)*; et qui in charitate manet, in Deo manet, quia Deus charitas est (I Joan. iv, 16).

In hujus vero charitatis sanctitate hos fratres vestros, etiam nostros, ad vestram pietatem dirigere curavi, qui orationis gratia sancti Martini reliquias visitare voluerunt; sed et mihi secretissime aliquid de sua inobedientia vel negligentia dixerunt, precantes nos cum sancti Martini pietate intercessores esse

^a Apud Froben. epist. 217.

^b Ad Teotgarium abbatem. Cujus cœnobii abbas fuerit Teotgarius ex hac epistola equidem haud satis liquet; quoniam vero mentio hic fit de fratribus qui ad monasterium Turonense venerunt devotionis gratia, et ut se commendarent sancti Martini intercessionibus, hinc conjicere pronum est, et fratres illos fuisse monachos Lirinenses, quos in epistola 212 (nunc 190) dixit, ante paucos dies illuc venisse; et Teotgarium fuisse Lirinensium abbatem. Cæterum

A pro illis, ut recipiantur in locum suum; et ego mandavi illis firmiter, tacere apud omnes homines de causa negligentiae suæ, nolens aliquid foras venire a sanctissima congregatione vestra, nisi optima quoque; quia multi sunt reprehensores vitæ nostræ magis quam sectatores, *cupientes sua criminosa peccata monasterialium reprehensione abscondi*. Sed quidquid secus agamus, quam regularis vita desinat, remaneat apud nos tantum, et reconcilietur, et in concordiam revocetur grex Christi, ne gaudeant inimici super nos. Non est homo qui non peccet; et bonum est errantem ovem revocare in ovile Christi, ejus exemplo qui de cœlo descendit ut ovem perditam requireret in terris.

Patentia prælatorum salus debet esse subjectorum. **B** Melius est ignoscere delinquentibus quam expellere peccantes; quia si tantum justii remanent et sani, forsitan solus pastor solus remanet absque grege. Quid si ipse pastor peccat, quis remanet in loco Deo consecrato? Memores debemus esse apostolum Joannem dicentem: *Quia si dixerimus, peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. i, 8)*. Sed si agnoscimus peccatores nos esse, et confitemur iniquitates nostras, cum Publicano dicentes: *Deus, propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii, 13)*, habemus advocatum, id est, propitiatorem Dominum Jesum apud Patrem, qui semetipsum tradidit pro peccatis nostris (Tit. ii, 14), ut nos redimeret in sanguine suo, et acquireret Deo populum acceptabilem.

C Hæc considerantes, fratres charissimi, recolligite oviculas errantes cum gaudio, recordantes ejus pietatem, qui nonaginta novem oves dimisit in montibus, ut unam errantem inveniret; et humeris suis imposuisset, reportaretque ad domum gloriæ suæ, ut angeli congauderent de ove inventa (Matth. xviii, 12; Luc. xv, 4). Hæc omnia in mente habentes ignoscite, ut ignoscat vobis Deus; quia hæc est via et cœlestis regni culmen; aut non peccare, aut peccantibus ignoscere. *Considera, dicit Apostolus, teipsum, ne et tu tenteris; alter alterius onera invicem portate, et sic implebitis legem Christi (Gal. vi, 1, 2)*. Divina vos gratia in charitate obedientiæ et humilitate semper conservare dignetur, Domini Patres, fratres et filii.

D 281-283^c EPISTOLA CCXXIV. AD FRIDUINUM.

Gratulatur adeptam curam monasteriorum SS. Benedicti et Ceolfredi hortatur ut præsit gregi suo bono exemplo. Precibus se commendat.

Sanctissimo Patri ^d Friduino, olim notus et semper amicus Alcuinus salutem.

Teotgarii cujusdam abbatis memoriam quoque exstat in Vita S. Eigilis abbatis Fuldensis, Act. SS. Ord. S. Ben. sæc. iv, part. i, pag. 235, qui anno 819 dedicationi ecclesiæ Fuldensis et translationi corporis S. Bonifacii interfuit; sed nec ibidem aliud quidpiam de illo habetur, præter solum nomen. Vid. etiam lib. xxviii Annal. Ben., pag. 454, n. 13.

^c Apud Froben. epist. 220.

^d Friduino. Gratulatur Alcuinus huic suo veteri amico de adepta paterna cura ovilis Christi, mona-

Audiens paternam curam ovilis Christi vobis delegatam, multum me gavisum esse fateor, vel de exaltatione tantæ dignitatis, vel de commoditate boni operis, quia habes, unde te sanctis Patribus nomine et meritis cœquare valeas. Ideo, sanctissime Pater, diligentius regularem vitam in loco optimo erigere studeas; nec nova te cudere suademus, sed vetera omnimodis renovare, quia fundator et renovator ejusdem mercedis esse possunt apud Deum. Non tibi per inanes adulationes nomen quæras, sed Deo, per sanctas admonitiones, laudera. Exemplis sanctorum Patrum Benedicti et Ceolfridi vivas, quatenus illorum merita sequens, illorum mercede dignus inveniaris.

Non permittas ullatenus vanitates vestimentorum, et luxuriantes ebrietates, et libidinosas voluptates in te, vel in tuis dominare fratribus, sed omnia vestra regulari moderamine fiant in cibo, potu, vestimento et castitate. Et sicut tu primus in dignitate, ita primus esto in totius bonitatis conversatione. Quid erit de grege, si pastor oberrat? Sanitas gregis et multiplicatio, gloria et merces est pastoris. Non te carnalia decipiant, sed spiritalia exalant. Esto lucerna in domo Dei, et in omni loco forma salutis. Angeli vero visitantes officia ecclesiastica et opera fraternæ unanimitatis, te vero in primis stantem, **284** in primis operantem, in primis intercedentem pro populo Christiano omnimodis inveniant. Non te specialia auri vel argenti pondera decipiant, sed generalis et sancta conversatio Deo amabilem efficiant. Sit thesaurus tuus Ecclesia et ornamenta illius, non arca singularis. Ne damnet te tua conscientia habentem, quod habere non debeas, ne dicatur tibi: *Medice, cura te ipsum* (Luc. iv, 23). Vel quomodo alios doceas, quæ tu ipse non facis? Error vitæ claudit os magistri. Melius est te Deum habere in arca cordis, quam aurum in arca cubitis. Confusio est vitæ tuæ digitos auro radiare, collum siricis [F., sericis] ornare vestimentis; ornet pectus tuum a orarium sanctitatis, non inanis vestimentorum cultus. Melius est animam virtutibus decorari, quam corpus coloratis vestibus ornari.

Cogita quam pauci tibi supersint dies, vel quam longæva prosperitate primi fundatores monasterii,

steriorum scilicet Girovensis et Wirmuthensis, sanctorum Benedicti et Ceolfridi. Scripsit quoque Alcuinus aliam epistolam ad Eadbaldu abbatem Gyrovensem, cujus fragmentum in notis ad epistolam 13 (nunc 14) ex Reinerio dedimus. Credam ergo Friduini Eadbaldi fuisse successorem.

* *Orarium.* Id est, stola. † Dicitur vero orarium eo quod oratoribus, id est prædicatoribus, concedatur. Admonet illum, qui illo induitur, ut memor sit sub jugo Christi, quod leve et suave est, se esse constitutum. (Auctor libri *de divinis Officiis*, inter opuscula supposititia Alcuini, cap. 39.)

‡ *Beatissimis apostolis intercedentibus.* Scilicet Petro et Paulo, quorum honoribus monasteria Girovense et Wirmuthense, quæ Friduinus regenda suscepit, dedicata sunt, prout notavi ad epist. 13 et 219 (nunc 14 et 16).

§ Apud Froben. epist. 221.

¶ Hæc epistola illustre sane testimonium est, quantum in Hiberniæ monasteriis flourerint regularis ob-

in quo modo Deo deservis, vivebant in conversatione sancta; et quam cito rapti sunt de hac vita, qui primorum parentum aliquantum scindebant statuta. Recordare quam felices sunt illi, qui apud Deum gaudent in cœlis: hoc non luxuria vitæ, non vestimentorum vanitas, non sæculi pompa promeruit, sed zelus Domini, et regularis vitæ custodia, et major animæ cura quam corporis, et fraterni profectus sollicitudo in charitate. Fac quod [F., ut] tibi proficiat honor præsentis horæ ad futuri temporis gloriam; meique, obsecro, cum fratribus semper memoriam habeas, sive in speciali oratione sanctitatis tuæ, sive in generali fraternæ intercessionis communionem, quatenus Deus dirigat cursum vitæ meæ ad salutem; non solum mei solius, sed, Christo Deo donante, salutem multorum. Vos vero divina clementia cum omnibus fratribus, beatissimis apostolis intercedentibus, semper in omni bono proficere faciat, et in omni sanctitate ultimum expectare diem, ut digni efficiamini stare ante tribunal Christi, et audire beatam vocem: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv, 34).

• EPISTOLA CCXXV

‡ AD FRATRES QUI IN HIBERNIA INSULA PER DIVERSA LOCA DEO DESERVIRE VIDENTUR.

Ob famam optimæ conversationis ad se delatam lætatur: quæ bona ipsorum Patres olim in Britannia, Gallia et Italia gesserint, prædicat. Hortatur ad vitam regularem; docet quæ debeat esse vita principum, monachorum, monialium et omnium Christianorum.

Nobilissimis sanctæ Ecclesiæ filiis, qui per latitudinem Hiberniensi insulæ Deo Christo religiosa conversatione et sapientiæ studiis servire videntur, humiliter Alcuinus perpetuæ prosperitatis in Domino salutem.

Audiens per fratrem venerabilem, vestræ eruditionis doctorem, † Dungal episcopum religiosam Deoque placentem regularis vitæ vobiscum conversationem vigere, valde me gavisum fateor, quod Dominus Jesus in hoc ruinoso cadentis sæculi sine tantis sui sanctissimi nominis laudatores, **285** et veritatis prædicatores, et sanctæ sapientiæ sectatores probatur habere, quantos audio inclytam Hiber-

servantia, sapientiæ studium, doctrinæ catholicæ puritas et apostolicæ prædicationis zelus. Fidem ac vitam monasticam in illa insula sanctum Patrium propagasse, circa annum 430 scribit Probus in ejus Vita. Mabillonius ex testimonio Ven. Bedæ probat, Hibernos posthac eandem cum Anglis monachis regulam fuisse professos, id est sancti Benedicti. (*Præfat. ad sæc. iii Ben.*, n. 16, et ad sæc. v, n. 82 et seq.)

• *Dungal episcopum.* Quisnam Dungal iste fuerit, et cujus sedis episcopum, mihi ignotum, nisi sit Dungal ille reclusus seu monachus S. Dionysii, qui inter alia librum scripsit adversus Claudium Taurinensem pro cultu sacrarum imaginum. Is enim semetipsum *Peregrinum* vocare solebat, et initio ejusdem libri testatur, *se dudum in hanc terram (Galliam) advenisse.* Hunc Hibernum seu Scottum fuisse Mabillonius l. cit. conjicit, et ex ipso nomine sit verosimile. (*Mab., Annal. libr. xxx, n. 3. — Hist. lit. de la France, tom. IV, pag. 493.*)

nzæ insulam usque hodie possidere. Quapropter, A excellentissimi Patres et religiosissimi fratres, et nobilissimi filii, vestram piam unanimam tota cordis mei affectione deprecor, ut antiquam sanctæ religionis consuetudinem, et sanctæ sapientiæ studium assiduis admonitionibus, exhortationibus, increpationibus renovare studeatis, ut lux veritatis et scientiæ per congregationes Ecclesiarum Christi consueto more per vos et a vobis multis mundi partibus uberime fulgeat.

Igitur antiquo tempore doctissimi solebant magistri et Hiberniā Britanniam, Galliam, Italiam venire et multos per Ecclesias Christi fecisse profectus; et quanto magis periculosa nunc esse tempora noscuntur, et plurimos, secundum apostolicam prophetiam, a via veritatis avertentes, tanto instantius ipsa catholiciæ B fidei veritas ubique inter vos discenda est et docenda, ut habeant orthodoxæ fidei prædicatores, quo possint contradicentibus veritati resistere, et palam vincere adversarios apostolicæ doctrinæ. Erumpunt subito apostatica seducti calliditate pseudo doctores, novas et inauditas introducentes sectas, qui dum novis dogmatibus sibi laudem acquiri putant, inveniuntur reprehensibiles, omnibusque odibiles esse, sicut in Hispaniæ partibus vidimus factum.

Unde, sanctissimi Patres, exhortamini juvenes vestros, ut diligentissime catholicorum doctorum discant traditiones, et catholiciæ fidei rationes omni intentione apprehendere studeant, quia sine fide Deo impossibile est placere (Hebr. xi, 6). Nec tamen sæcularium litterarum contemnenda est scientia, sed quasi fundamentum teneræ infantium ætati tradenda est grammatica, aliæque philosophicæ subtilitatis disciplinæ, quatenus quibusdam sapientiæ gradibus ad altissimum evangelicæ perfectionis culmen ascendere valeant, et juxta annorum augmentum sapientiæ quoque accrescant divitiæ. Nec ferventem adolescentiæ flammam sinite per præcipitia vitiorum corrumpere, quia Spiritus sanctus, sicut scriptum est, non habitat in corpore peccatis subdito (Sap. i, 4, 5); sine ejus gratia nihil humanum proficere valet ingenium; sed si quid doni adolescens habere videtur, auferetur ab eo, si se in castitate conservare non curat. Serenus, sanctus et mundissimus Spiritus mundam et castam ingreditur animam. Non solum D seniores verbis admonent juniores suos, verum etiam bonis exemplis erudiant illos. Ergo magistri minuit auctoritas, si doctrina ejus destruitur opere: sapientia doctoris fulgeat in honestate morum, ut videatur in facto quod audiatur ex ore.

Si quid, quod absit, contra Christianæ auctoritatem religionis principes agere inter vos sæculares inveniantur, admoncant eos sedula sacerdotes Christi prædicatione malas amittere consuetudines, et bonis potestatem suam ornare moribus, et ut vivant in castitate, unam habentes uxorem secundum evangelicæ præceptum auctoritatis; justissimoque iudicio causas discernant populi, et misericordiam faciant in pauperes et miseros. Non sint veloces ad

humanum fundendum sanguinem, quia viri sanguinum, sicut sacer psalmus cantat, non dimidiabunt dies suos (Psal. lrv, 24). Si felicitatem præsentis cupiant habere regni et potestatis, sciant se alter habere non posse, nisi Deo præstante; nec futuræ beatitudinis gloriam possidere, nisi Domini nostri Jesu Christi misericordia donante. Ideo omni intentione evangelicis inhæreant præceptis, ut benedictione divina confirmetur in regno præsentis, et perpetuum cum sanctis Dei recipere digni inveniuntur.

Quicumque vero monachicæ vitæ conversatione Deo [servire] promiserint, sciant se debitores esse implere, quod promiserunt, dicente Scriptura: *Vovete et reddite Domino Deo vestro (Eccl. v, 3)*. Et iterum: *Melius est non vovère quam votum non implere*. Fiat illorum conversatio casta et honesta, absque omni reprehensione, Deo placabilis, hominibusque honorabilis, non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et in impudicitis (Rom. xiii, 13), sed induant seipos exemplis Domini nostri Jesu Christi, lucentes inter sæculares, sicut stellæ in cælo fulgentes, ut illorum lumine illustrati multi exhortentur mundi hujus fugere voluptates, et numero illorum seipos congregare studeant.

Feminarum siquidem monasteria sint in castitate virginali Deo, casto corpore, in pudicitia et humilitate servientes. Si cœlestem Regem elegerunt [Ms., eligerent] sibi sponsum, cœlesti sponso debitam studeant custodire castitatem, quatenus cum beatissima genitrice Dei, semperque virgine sanota Maria per supernas habitationes Agnum sequi, quocumque ierit, mereantur.

Omnes siquidem commune [communiter] sanctæ charitatis præcepta integra perfectione conservare conentur, in qua signum discipulatus sui Deus Christus constituit, dicens: *In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii, 35)*. Singuli humilitatem habeant in discendo, et devotionem in docendo, et diligentiam in misericordiæ operibus ad pauperes et miseros: nullusque senior sive junior, sæcularis vel monasterialis, vir aut femina sua erubescat confiteri peccata, atque per pœnitentiam emendare, quidquid contra Dei voluntatem fecisset. Melius est habere unum hominem testem peccatorum suorum in salutem animæ suæ, quam spectare accusationem diabolicæ fraudis ante Judicem omnium sæculorum, et ante angelorum choros, et totius humani generis multitudinem. Dum vero homo vivit in hoc sæculo, fructuosa est confessio et pœnitentia; in futuro scilicet iudicio pœnitentia erit peccatorum, sed non fructuosa, quia unusquisque iudicabitur secundum opera sua. Metuant criminosi et peccatis onerati æternorum flammæ tormentorum. Gaudeant justis, etiam et pœnitentibus de perpetuæ beatitudinis gloria cum Christo, qui ait: *Ibunt impii in ignem æternum; justis autem in vitam æternam (Matth. xxv, 46)*. Et alibi: *Justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum (Matth.*

xiii, 43). Orantem pro nobis beatitudinem vestram A (*II Tim. II, 5*). Nullatenus legitime certat, qui locum certaminis sui derelinquit, et signa suæ militiæ deponit. Tentatio est hæc vita; in tentationibus fortes estote, in tribulationibus constantes, nihil dubitantes de remuneratione. Pauci sunt dies laboris, sed perpetui sunt retributionis dies. Nolite turbari de paucitate vestra, dicente ipso duce nostro: *Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum (Luc. XII, 32)*.

288 • EPISTOLA CCXXVI.

b AD FRATRES IN ECCLESIA BEATI JOANNIS BAPTISTÆ DEO SERVIENTES.

Abbatem et fratres monasterii Montis-Olivi in familiaritatem suscipit, et illos hortatur ut militent pro fide catholica, et perseverent in observantia regulari.

Religiosis fratribus, Deo et sancto Joanni præcuratori Christi servientibus, humilis servulus ejusdem Christi et præcursoris ejus, Alcuinus salutem.

Nam prima congregatio quam, Deo dispensante, gubernandam accepi, beato Joanni Baptistæ consecrata est c. Quapropter fas æstimo, vos fratres agnoscere et committiones, unum habentes Dominum Deum, et unum patronum, cujus intercessio nostrum hinc inde numerum augere dignetur. Patrem vero vestrum d Olomundum in Christo, et fratrem nostrum in charitate, familiari pietate accepimus, quasi unius familiæ germanum, et unius Domini cultorem, et unius protectoris conservum; et in eo ipso vos omnes recipiens quasi fratres charissimos, deprecans ut me meosque per ejus manus familiariter in sanctas orationes vestras recipere dignemini. Optime enim scitis quanta est veræ charitatis communio, quæ absentes corpore, præsentem efficit in spiritu. Nihil vero nocet absentia corporalis, ubi est presentia spiritalis.

Vos vero, filii, fratres et Patres, in Christi clementia deprecor, unanimes estote in fide catholica, idem sapientes, idem volentes; firmiter permanentes in loco certaminis vestri, niti tela antiqui hostis metuentes, communibus manibus pugnate contra eum. Melius in acie cum pluribus pugnat miles, quam si solus foris inveniatur in campo. Campum vero dico sæculi latitudinem. Quid vero vobis cum sæculari consuetudine? Christum elegistis, Christo certare vosmetipsos constringistis, perseverantes in agone regularis vitæ. Nil vobis durum videatur in mandatis Dei; spe perpetuæ remunerationis consolamini, scientes quod non coronatur nisi qui legitime certat

a Froben. epist. 217.

b *Ad fratres S. Joannis Baptistæ.* Hoc est, ad fratres Monasterii *Montis-Olivi*, cujus auctor primusque rector fuit Olomundus seu Olemundus; quod olim appellabatur monasterium S. Joan. Baptistæ de *Castro-Malasti*, in diocesi Carcassonensi, situm in Vallesecura ad ripam Durani (*la Durance*) fluvii: nunc tantum notum est sub nomine Montis-Olivi (*Montolieu*) superestque etiam nunc, post varias vices, sub celeberrima Benedictina congregatione sancti Mauri. (Mabill., libr. xxv *Annal.* pag. 251, num. 6.)

c Hanc congregationem, quam primam Alcuinus gubernandam suscepit, fuisse cellam maritimam, sitam in provincia Northumbrana, et quidem in promontoriis mari Oceano et Humbri fluvio proximis, ubi sanctus Wilgisus pater sancti Willibrordi humatus est, quispiam existimare posset; hanc enim cellam se *per successiones legitimas gubernandam suscepisse* Alcuinus ipse testatur, in Vita prosaica ejusdem sancti Willibrordi cap. I. Obstare tamen huic opinioni videtur, quod monasterium illud patro-

cinio beatissimæ Virginis Mariæ consecratum fuisse Alcuinus testetur, in elegia de eodem sancto Wilgisio prope finem in his versibus:

Corpus in Ecclesia curarunt condere fratres,
Quæ constructa maris stat prope littoribus,
Atque sacra Dei genitrix clarissima Christi,
Nomine fulgescit, Virgo Mariæ, tuo.

Sed fortassis eadem cella sanctum quoque Joan. Baptistam patronum coluit; plures enim ejusdem loci sanctos patronos esse, admodum frequens est.

d *Olomundum.* De quo supra, not. b, qui obiisse dicitur anno 827, III Idus Decembris, apud Mab. libr. xxx *Annal.*, num. 21.

e Froben. epist. 224.

f Nullo indicio proditur cujusnam monasterii vel congregationis fratres fuerint, ad quod scripta est hæc epistola; documenta vero egregia, et hic et alibi affatim ab Alcuino sparsa, de mutua charitate, humilitate, obedientia, de vigili cura laudis divinæ, de regulari disciplina, etc., monachi omnes ad se pertinere et directa esse existunt.

Venerando Patri, et sanctissimis fratribus in congregatione beatissimi confessoris Christi humilis levita Albinus salutem.

Gaudens vestræ beatitudinis auctori prosperitatem, et religiosam vitam et Deo condignam, atque hominibus laudabilem; quapropter meæ parvitiatis nomen diligentius sanctis vestris orationibus commendo, ut me habeatis quasi unum ex vobis. Ego vero peccator, multum indigens sanctorum intercessione, sciens multum valere deprecationes justorum, juxta apostoli Jacobi testimonium, nihil de meis confidens meritis, sed totum me per famulorum Christi intercessionem divinæ gratiæ commendans; et licet peccatis meis impediendis non sim dignus inter eos numerari, tamen, Deo miserante, Deo illos diligere scio et illis honorem impendere debitum [*Ita ms. corrupte*]. Quapropter obnixè deprecor, ut me ea charitate recipiatis, qua vos humiliter depono. Caritas enim benigna est, in qua tota servorum Dei vita consistit, quam vestra unanimitas, sicut audio, optime habet, per quem [*Forte*, quam] vitam æternam habebit, quicumque habere dignus erit; quam toto corde sequimini, charissimi fratres, quia tota monachorum vita in charitate, humilitate et obedientia consistit; et quia vestra pietas Deum elegit sibi dominum et regem, tota virtute Deum amate, et præceptis ejus obedire studete. Unusquisque alteri sit magister in opere bono, et unusquisque alteri sit discipulus in humilitatis obedientia, dicente Apostolo: *Si vero juniori revelatum fiat, prior taceat (I Cor. xiv, 30). Spiritus enim ubi vult spirat (Joan. iii, 8)*. Dei enim donum est, si quis recta intelligit, si quis juste amat; Dei donum in nulla ætate, in nulla persona contemendum est.

Seniores inter vos juniores erudiant, ut digne [*Forte*, digni] habeantur pro se in suo stare loco; docete eos in omni mansuetudine, erudientes in timore Dei; ut discant ab ineunte ætate Deo servire, et præceptis regularibus informari. Juniores **290** debitum honorem senioribus impendant; sitis enim sicut unum corpus, alter alterius membra, ut in omnibus honorificetur Deus (*Rom. xii, 5*), et omnes ædificentur, et omnes ad gloriam perpetuæ beatitudinis pervenire mereantur (*I Petr. iv, 11*).

Scripsi vobis has paucas litterulas ex charitatis fonte, non quasi ignorantibus, sed quasi hæc omnia melius scientibus, et in Deo diligentius perficientibus; et ut meam circa vestram salutem, imo et omnium servorum Dei cognoscatis voluntatem, et ut familiaritatem animæ meæ sciatis apud vos. Vestra vero bonitas et fraternitas humilitate legat, et solita pietate recipiat, quæ vobis scribere curavi. Deus vero totius consolationis Pater vos ubique consolari

^a Froben., epist. 225.

^b *Arnoldo abbati*. Cujus monasterii, mihi haud compertum est; idem enim esse nequit cum Arnulfo abbate monasterii Glonnensis et S. Florentii ad Ligerim in diocesi Andegavensi, qui sancto Benedicto Anianensi pro reformatione monasteriorum sociuset adjutor adhibitus fuit, testante Ludovico Augusto in diplomate,

A dignetur, et ad æternum regnum pervenire concedat, cujus laus sit semper in ore et in corde charitatis vestræ; quia hæc est sanctorum vita, laus bonitatis Christi et charitas in præsentia illius, quæ nunquam excedit [*Forte*, excidit], nunquam præterit, nunquam fastidit; et quicumque sæpius in his in hac mortali vita versatur, majorem sanctorum angelorum similitudinem habet; angeli vero Dei semper in vigiliis Deum laudant; et qui vigilare studet ad laudes Dei, angelicam vitam agit in terris; et quod omnes sancti acturi sunt in cælis, temporibus secundum humanam fragilitatem statutis agit in terris. Non somnus, non sæculare desiderium, nec vana cogitatio impediatur cursum religionis vestræ, et laudes divinas, ut angelicæ visitationes inveniant unumquemque vestrum in loco suo stantem, Deumque laudentem. Igitur qui in hac mortalitate Deum laudare student, in felicitate perpetua cum Psalmista cantare habent: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæculum sæculi laudabunt te (Psalm. lxxxiii, 5)*.

Sanctam vero unanimitem vestram, charissimi fratres, Dominus Deus in omni proficere faciat bono, et ad æternæ beatitudinis felicitatem pervenire concedat, dilectissimi fratres.

• EPISTOLA CCXXVIII.

AD ARNOLDUM ABBATEM.

Laudat eorum conversationem; hortatur ad virtutes religiosas, præsertim paupertatem in convivis, in nummis, in vestimentis, etc.

C Venerando Patri ^b Arnoldo abbati et sanctæ congregationi, humilis levita Albinus salutem.

Satis mihi placuit religiosa conversatio vestra in Domino, et charitatis humilitas, et Ecclesiæ ornatus, et domorum, quas in transitu cernebam, constitutio, et dulcissima susceptio, qua me cum magna familiaritate suscepistis; cognoscens in cordibus vestris illum habere præparatam habitationem qui dixit: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiiii, 35)*. Ideo suppliciter deprecatione exhortans fraternitatem vestram ut in perfecta permaneat fideliter charitate, et concordia pacis inter vos vigeat, et obedientiæ decus resplendeat in conversatione vestra, et humilitatis honestas videatur in omni actu vestro, et corporis castitas quasi lilia floreat in conspectu Dei, et sitis unanimes in omni opere perfecto, obediens Patri spiritali absque omni contradictione, quia ipse rationem redditurus erit pro vobis in die magno Domini, et vos similiter obedientiæ vestræ plurimam in die illa accepturi eritis mercedem.

Non est regnum Dei esca et potus (Rom. xiv, 17), sed charitas in conscientia pura; hæc sunt itaque vi-

quod de restituto ordine monastico in monasterio S. Dionysii confecit. Apud Mabill. Act. SS. sæc. iv, pag. 218. Arnulfus enim iste regimen hujus monasterii suscipere non potuit ante annum 800 quo anno Albaldu ejusdem loci abbas, cui Arnulfus successit, adhuc in vivis fuit. Mab. loc. cit.

ctimæ, quas monachi singulis horis Domino Deo offerre debebant; his hostiis placabitur majestas divina; per has semitas regni cœlestis portæ aperiuntur. Hoc cogitate jugiter, hoc rememorate semper, in his **291** conversamini deliciis; hæc sunt nuptialia vestimenta, in quibus superni regis convivia possidere digni efficiamini. Nullus ex vobis avaritiæ studeat, nec caducas congregare divitias quærat; nec unum habeat absque Patris sui licentia nummum; sufficiat unicuique communis vitæ jucunditas, seu in vestimentis, seu in cibi potusque religiositate; tantum Pater spiritualis provideat, ne justam quislibet habeat murmurationem; nec quarumlibet indigentia rerum regularis vitæ destruat ordinem, sed unusquisque contentus, secundum facultatem loci et temporis, stipendio quod ei administratur, et quo majore suffert humilitate indigentiam, si subito eveniat, eo majorem a Deo accipiat mercedem. Qui pro regno Dei certare desiderat, non debet pro uno calice vini contendere. Nobilissimus omnium creator Pater nobiles habere filios cupit: magna generositas est filium esse Dei, sed hæc dignitas, tam alta et præclara, magna morum et conversationis nobilitate observari debet.

Quod charitate cogente scripsi, vestra humilitas patienter relegere dignetur, et si quid memoriæ dignum ex his meis litteris invenietis, ob intentionem salutis vestræ, et recordationem nominis nostri, in thesauro cordis vestri recondite, quatenus divina pietas vos in gaudium supernæ beatitudinis deducat, et mihi peccatori veniam peccatorum meorum per sanctas orationes vestras concedat. Vestram sanctitatem superni regis pietas in omni bona conversatione proficere faciat, fratres charissimi.

• EPISTOLA CCXXIX.

AD EANULFUM PRESBYTERUM.

Commendat se ejus orationibus: ad conversationem fraternam et regularem vitam, ad curam animarum, etc., hortatur.

Dulcissimo fratri ^b Eanulfo presbytero Albinus salutem.

Quia charitas memor est totius bonitatis, ideo te obsecro, ut mei habeas memoriam in sanctis orationibus tuis, et te ipsum in omni castitate conservare studeas in conspectu Domini Dei altissimi; et humilem habeas conversationem inter fratres, et sollicitudinem magnam regularis vitæ, quia qui majus portat iudicium, majorem accipit honorem [*Leg.* quia majus portat iudicium, qui, etc.]. Quid tibi sæculi dignitas, quæ sicut flos feni decidit? Nolo te vagabundum esse per loca, sed stabilem in servitio Dei, ubi electus es in servitium Christi. Vivas inter fratres quasi Lucifer inter stellas, ut plurimi tuis bonis exhortentur exemplis. Sicut ego curam habui de salute animæ

^a Froben., epist. 226.

^b Eanulfo presbytero. Hujus nulla alibi habetur notitia. Ilum tamen monachum, fortassis in Anglia, et inter monachos sacerdotem fuisse, cui publicum munus docendi, atque verbum Dei seminandi commissum est, ex hac epistola discimus.

luxe, ita tu curam habeas de salute multorum. Noli torrem de incendio raptum disperare, sed poenitentiae fonte exstingui, quatenus qui in flamma libidinis exarsit, in flamma charitatis et munditiæ luceat in conspectu Dei. Tu scis fragilitates adolescentiæ; tu nosti flumen iniquitatis, quomodo per præcipitia rapiuntur multi in voragines diversæ luxuriæ. Quapropter sollicita mente labora, Deo adjuvante, ut quamplurimos per admonitiones dulcissimas ab errore iniquitatis revoces. Erit tibi maxima merces apud Deum, si salutem fraternam non neglexeris.

Plurimi sunt nominatenus doctores, sed pauci charitatis officio. Non cesses seminare Verbum Dei; Deus novit, ubi vult, ut cadat. Nullatenus tibi ejus bonitas deerit in remuneratione. *Qui converti fecerit peccatorum ab errore viæ suæ, cooperit multitudinem peccatorum suorum (Jac. v, 20).* Vivas utinam in mansuetudine **292** patientiæ, et humilitate obedientiæ, et charitatis dulcedine inter fratres, quatenus misericordia Redemptoris nostri te florere faciat in vario virtutum genere, et ab omni adversitate clementer custodire dignetur.

Saluta, obsecro, fratres nostros, quoscumque scias aliquo charitatis officio mihi esse conjunctos, et semper admoneas de orationibus meis, quoscumque habeas amicos, vel Deum timentes, vel sanctæ conversationis socios. Vivite in omni charitate, et valet in æternum.

• EPISTOLA CCXXX.

AD ONIAM SACERDOTEM.

Charitatem in præsentem dulcem, in absente amaram dicit. Hortatur ad virtutes.

Albinus ^d Oniæ sacerdoti salutem.

Mirabile est quod dulce versum est in amarum. Nam charitas dulcis est in præsentem, sed extrema [*Forte, amara*] quodam modo in absente, dum non videt quem amat, angustiat in absentia ejus; quæ siquidem in beatis et regno Dei semper dulcis erit, quoniam præsens illi qui amatur; cujus visio omnis est beatitudo, ad quam ut pervenire mereamur, omnia dura dulcia per patientiæ donum videri debent; et omnia hujus sæculi dulcia quasi nihil reputanda sunt.

Hoc memor, fili charissime, ut vivas feliciter sub timore Dei, in charitate Christi, in omni sobrietate, castitate et charitate, proficiens de die in diem in omni opere bono, ut dignus efficiaris ad eam pervenire charitatem, quæ nunquam mutabitur, nunquam finem habitura est. Vive feliciter in charitate Christi et omni religione sancta, fili charissime.

• EPISTOLA CCXXXI.

AD EUMDEM.

Charitatem erga Deum et erga pauperes, miseros et peregrinos commendat.

Albinus Oniæ sacerdoti salutem.

^c Froben. epist. 227.

^d Oniæ sacerdoti. Hic idem abs dubio est, ac Onias, cui simul et Nathanaeli et Candido Alcuinus suum Commentarium super Ecclesiasten inscripsit; de quo etiam alibi quædam annotavimus.

^e Apud Froben. epist. 228.

Prosperitas et gaudium animi vestri multum mihi placere fateor, quæ *charitas*, sicut Apostolus ait, *nunquam exiit* (I Cor. XIII, 8), quæ semper nova et antiqua; nova ex præsentia, antiqua ex memoria: quam semper utinam fideliter sequaris cum omni homine, quantum in te est, et quantum ad Dei honorem honestum et utile videaris. Non est *charitas* quæ in ebrietate tenetur, vel in peccatis conjuncta conglutinatur, sed impia voluntas, non bona suavitas. Ama Deum semper, qui amantem se amat, et diligentem se diligit. Habeto illum amicum, qui unicuique amicus est secundum se. Pauperum memor esto in elemosynis, et miserorum in defensione, et peregrinorum in solatio, ut Deus tibi reddat in die magno, ubi dividit omne humanum genus in duas partitiones; aliis propter duritiam cordis indeficientes tormentorum flammis; aliis propter misericordiæ opera et charitatis officia perpetuæ beatitudinis regnum. Hoc faciens feliciter, vive, filii mi charissime.

293 • EPISTOLA CCXXXII.

AD GISLAM.

Charitatem suam illi significat: ad omnia virtutum genera hortatur, et commendat sanctæ Scripturæ lectionem.

Dilectissimæ in Christo virgini ^b Gisla Alcuinus humilis levita salutem.

Valde enim tuis, clarissima Dei famula, alloquii gavissus sum, et tua familiaritatis pietate consolatus, ita ut ex eo die quo pactum charitatis tecum inivi, dulcedine dilectionis tuæ per singula pene momenta pascebar, felicem æstimans me, dum sanctissimæ orationis munimine, secundum promissionem vestram fruar; at nunc maxime assidua precum vestrarum protectione muniri indigeo, dum fluctivagi maris incertum iter tentare compellor [*Ms.*, temptare compellar], ut divina clementia me ad portum salutis perducere dignetur, atque vestris iterum conspectibus gaudentem astare condonet. Sed rogo suppliciter te, Deo devotissima virgo, ne aures prudentiæ tuæ apices insipientiæ meæ offendant; et quod me dilectio vera scribere admonet, te humilitas sancta doceat perlegere; nec stylum meum præsumptuosum putes, officiosum agnoscens; et quem in Deo diligit, admonentem accipit [*F.*, accipiat].

Primo omnium te de Dei charitate admoneo, et nobilitatem imaginis illius conserva; et cujus viri sponsa esse cœpisti, semper rememora. Inclutus est valde et gloriosus sponsus tuus, qui alium ornatum in te non quærit nisi spiritalem; non tortas crinium alligationes, sed rectas morum bonorum conligationes; nec vestimentorum vanum exterius nitorem, sed sanctitatis et castimoniæ nobilem interius splendorem; cave ne aliquid in te inveniat quod oculos illius offendat; et si forsan, ut solet humanæ fragilitatis conditio afferre, aliquam negligentiam maculam in te malignus spiritus inflat, citius poenitentiam la-

^A crymis abluere memento, ne diu sine sponsi tui manibus amplexu, quia promptior est te recipere quam amittere: tantum ne tardaveris de die in diem reverti ad illum. Hæc enim duo mala maxime odit in hominibus, negligentiam revertendi, et desperationem salvantis. Tantum hæc absint a cogitationibus procul nostris, et ille tunc animis prope erit nostris. Ideo habet nomen Salvator, quia semper salvat et salvare cupit, sicut scriptum est: *Qui vult omnes homines salvos fieri* (I Tim. II, 4).

Noli de terrena nobilitate gloriari, sed gratias age ei qui, dum te hominem esse voluit, tam sublimes et claros tibi perdonavit parentes, quorum nobilitatem non superbia, sed humilitate prosequere; et maxime in eo gaude, quia alterius noluit te esse sponsam, ni suam. Quæ tibi major esse gloria poterit, vel sublimior honor, quam ejus Regis esse sponsam qui super omnes reges est: et quanto ille sublimioris est potentiam in virtute, tanto tu majoris esto diligentiam in sanctitate; sanctitas vero in justitiæ operibus constat, justitia vero duobus modis impletur, hoc est, ut quæ prohibita sunt a Deo, non faciamus, et quæ jussa sunt ab eo, faciamus, juxta Prophetam: *Diverte a malo et fac bonum* (Psalm. xxxiii, 15). De quibus sapientiæ vestræ me scribere supervacuum æstimo, quia in utrisque ab optimis ac nobilissimis magistris a prima ætate abundantius imbuta es, et excellens naturaleque animi tui ingenium te ubique docet; insuper omnis sanctorum librorum series hoc maxime auribus tuis indicat, iterum iterumque replicat, quid sit omni homini cavendum vel sequendum, in quorum lectione te ipsam exerce, quoniam per illos tibi loquitur ipse Deus et Dominus noster, et piæ voluntatis tibi demonstrat effectum. Recognosce et cogita quali honore nobis illius legatio sit æstimanda: quid si a rege legatio et indiculus ad te veniet, nunquid non mox aliis curis postpositis prompta et cum omni devotione ejus litteras accipis et legis, et implere satages? Ecce de cœlo rex regum, imo et Sponsus tuus per prophetas, apostolos, doctores [*Ms.*, apostolorum doctores] tibi, o virgo, dignatus est dirigere litteras suas, non ut aliquod servitium sibi necessarium demandasset, sed quæ ad salutem et gloriam tibi necessaria sciebat esse, innotuisset. Harum te litterarum sedula reficiat lectio, quia in illis agnoscitur Deus, in illis vitæ æternæ gloria adnuntiatur, in illis quid credere, quid sperare, quid amare, vel quid fugere debeamus, ostenditur.

^D Hæc scripsi, non ignorantem instruens, sed charitatis officium implens, maxime rogans ut teipsam immaculatam in diem Domini nostri Jesu Christi serves; et alios tota intentione, monitis seu exemplis trahere tecum, et curre multis comitata post illum, donec introducat vos in domum Patris, et in cubile genitricis suæ (*Cant.* III, 4), ut edatis et bibatis super mensam ejus in regno suo (*Luc.* xxii, 30), ubi est cibus sine fastidio, et potus sine siti, et vita sine

* Apud Froben. epist. 229.

^b Gisla. Sorori, an filia Caroli Magni, an alteri cuidam virgini magnæ nobilitatis incertum.

raorte, et gaudium sine tristitia et gloria sine fine. A scientis miracula sanctitatem per ea, quæ ibi leguntur, o virgo, prospera, ut semper sanctæ genitrici Virgini conjuncta Agnum sequens per omnia cœlestis regni penetralia transeas. Sanctitatem tuam, in omnibus bonis florentem, pro me intercedentem Deus Christus conservare et exaudire dignetur, domina virgo.

294-297 FRAGMENTUM I.

^a AD FRATRES SANCTI NINIANI CANDIDÆ CASÆ.

(Apud *Usserium de Primordiis Britan. Eccles. pag. 669.*)

Venerandæ dilectionis fratribus in loco Deo servientibus, qui dicitur ^b Candida Casa Alcuinus diaconus salutem.

Deprecor vestræ pietatis unanimitatem, ut nostri nominis habeatis memoriam, et intercedere pro mea parvitate dignemini in ecclesia sanctissimi Patris ^c Ninie episcopi, qui multis claruit virtutibus, sicut mihi nuper delatum est per ^d carmina metricæ artis, quæ nobis per fideles nostros discipulos Eboracensis ecclesiæ scholasticos directa sunt; in quibus et facientis agnovi cruditionem, et ejus perfli-

^a Hanc epistolam ignoravit D. Quercetanus.

^b *Candida Casa.* De situ hujus loci et nominis etymo Ven. Beata Hist. Gent. Angl. libr. III, cap. 4 hæc habet: « Qui locus, ad provinciam Perniciorum pertinens, vulgo vocatur *ad Candidam Casam*, eo quod ibi ecclesiam de lapide, insolito Brittonibus more, fecerit. » Et Polydorus Verg. libr. I Hist. Angl., pag. 6, num. 10: « Ad Hibernicam oram septentrionem versus Nidisdalia... Ad meridiem adhæret Gallovidia, pabulo pecoris quam tritico melior: ibi *Candida Casa*, templumque pervetustum divo *Niniano* sacrum, et episcopali sede ornatum. »

^c *Ninie episcopi.* Niniam quoque nominat Ven. Beata. Malmesburiensis *Ninam*; alii *Ninum* aut *Ninianum*. Is Pictorum, quorum nunc terram Scotos tenere censetur, apostolus. Cujus vitæ commenta-

rium Historico-Criticum habes Act. SS. Sept. tom. V, Edit. Antwerp. pag. 318 seqq.

FRAGMENTUM II.

AD EBORACENSES.

(Apud *Wilhelmum Malmesburiensem, lib. I de Gestis Reg. Angl. cap. 3.*)

Non pro auri avaritia (testis est mei cognitor cordis) Franciam veni, nec remansi in ea, sed ecclesiasticæ causa necessitatis.

FRAGMENTUM III.

AD OSBERTUM PATRICIUM MERCIORUM.

(Apud *eundem loc. cit.*)

Nostrum regnum Northanibrorum pene periit propter intestinas dissensiones et fallaces jurationes.

FRAGMENTUM IV.

AD EUMDEM OSBERTUM PATRICIUM.

(Apud *eundem ibid. cap. 4.*)

Non arbitror quod nobilissimus juvenis Egfertus propter peccata sua mortuus sit; sed quia Pater suus pro confirmatione regni multum sanguinem effudit.

riam Historico-Criticum habes Act. SS. Sept. tom. V, Edit. Antwerp. pag. 318 seqq.

^d *Carmina.* Utinam (ita optandum cum commentatore Antuerpiensi) ad nos pervenissent carmina illa! Cum enim auctor eorum ad sancti Niniani ætatem accedat propius, certiora haberemus monumenta ad illustranda ejusdem gesta; quæ enim nunc supersunt, non nisi dubiam notitiam actorum sancti episcopi subministrant.

^e Vid. supra epist. 63 inter notas. Reliqua Fragmenta epistolarum Alcuini, quæ cl. Quercetanus ad finem suæ collectionis ex Malmesburiensi adjecit, hic omittere oportuit, quia quasdam epistolas, quarum fragmenta erant, integras superius dedimus; reliqua vero notis aliarum epistolarum inspersimus.

ORDO ALPHABETICUS PERSONARUM QUIBUS B. FLACCUS ALCUINUS INSCRIPSIT EPISTOLAS SUAS.

A

Adalardo abbati Corbelesensi. *Vid.* Antonio.
Adriano I papa. Epist. 18.
Adilberto episcopo Hagustaldensi. Epist. 178.
Adilardo archiepiscopo Dorovernensi. Epist. 10, 57, 75, 77, 78, 114.
Æthilredo regi Northumbriæ. Epist. 11, 12, 13.
Æthilthyl regi. Epist. 199.
Ærduulfo regi Northumbriæ. Epist. 60.
Erico duci Frojuliensi. Epist. 1.
Æthilfredo. *Vid.* Adilardo.
Agino episcopo incertæ sedis. Epist. 31.
A charlo episcopo forte Elmhamensis ecclesiæ in Anglia. Epist. 217.
302 Altapetræ presbytero. Epist. 182.
Amicus. Epist. 186, 202, 209, 210, 211, 212.
Angilberto [*Homero*]. Epist. 23, 26, 27, 28.
Antonio [Adalardo] abbati Corbelesensi. Epist. 189, 190, 191, 192, 193.
Aquilæ. *Vid.* Arnoni.
Ardberto viro illustri. Epist. 218.
Arnoni [Aquilæ] archiepiscopo Salisburgensi. Epist. 2, 34, 35, 36, 60, 67, 68, 69, 87, 88, 91, 92, 94, 97, 98, 102, 103, 104, 105, 108, 118, 130, 141, 143, 144, 145, 146, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 159, 160, 161.
Arnoldo abbati monasterii forte Glouensis. Epist. 228.
Athelardo. *Vid.* Adilardo.

B

Benedicto abbati Anianensi. Epist. 220, 221.
Beornuio presbytero. Epist. 8.

C

Calwino presbytero. Epist. 75, 206.
Candidæ Casæ fratribus. *Fræg.* 1.
Candido et Nathanaeli. Epist. 157.
Cantuariensibus. Epist. 74.
Carolo, Caroli Magni filio. Epist. 119, 120.
Carolo Magno regi et imperatori. Epist. 17, 35, 37, 43, 76, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 93, 96, 100, 101, 106, 107, 109, 129, 131, 132, 133, 134, 149, 162, 163, 164, 165, 166.
Caroli Magni regis et imperatoris ad Albanam abbateum. Epist. 81, 158.
Chrodgario comiti. Epist. 137.
Crunulvo regi Merciorum. Epist. 63.
Colo lecto. Epist. 3.
Corbeiensibus fratribus. *Vid.* Morbacensibus.
Cuculo. *Vid.* Calwino.
Cudrado presbytero. Epist. 5.
Cuidam. Epist. 22, 55, 181.
Cuniberto Ventauæ civitatis in Britannia episcopo. Epist. 216.

D

Damocæ. Epist. 41, 45, 46, 122, 123
David. *Vid.* Carolo.
Discipulis. Epist. 185, 205, 206.

E

Eadæ presbytero. Epist. 184.
Eambaldo archiepiscopo Eboracensi. Epist. 56, 61, 63, 75, 113.
Eanulfo presbytero. Epist. 2.9